Danske Magazin,

indeholdende

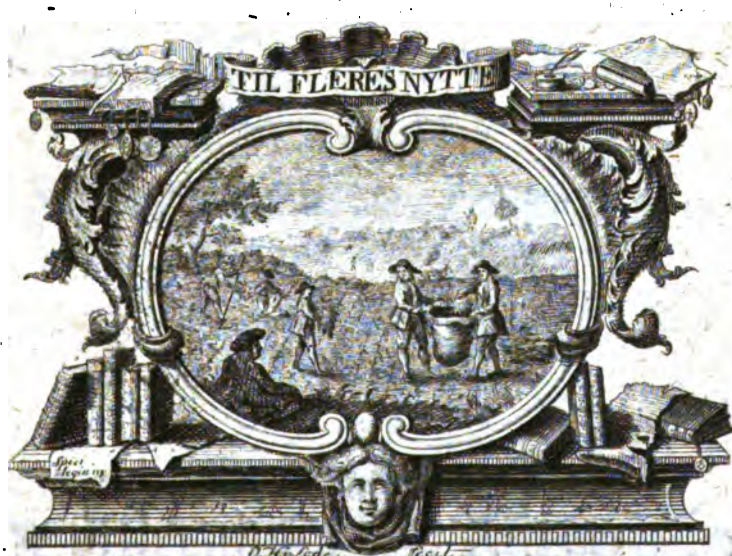
Allehaande Smaa-Stykker og Anmerkninger

til Historiens og Sprogets Oplysning.

Tredie Bind.

Udgivet af

Det Kongelige Danske Selskab til den Nordiske Histories og Sprogs Forbedring.

Kiøbenhavn,
Trykt hos Christoph Georg Glasing. 1747.

Den Allerstormægtigste Første og Herre,

HERR

Friderik den Femte,

Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers,

Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken,

Greve til Oldenborg og Delmenhorst,

Vor Allernaadigste Arve-Herre og Konge.

Stormægtigste Monark,
Allernaadigste Konge!

De mangfoldige Naades-Beviisninger, som **Deres Kongelige Maiestet** i det afvigte Aar haver ladet falde paa dette Selskab, give os den allerstørste Tilskyndelse, med det Ny Aar atter at indfinde os for **Deres Maiestets** Kongelige Trone, nedleggende i allerdybeste Underdanighed det Tredie Bind af vort Selskabs Skrifter, som bære Navn af det Danske Magazin.

Deres Maiestet vilde allernaadigst tilstæde os, her korteligen at igientage, hvad vi engang i det forledne Aar have haft den Lykke vidtløftigere at udføre, nemlig, at vi deels for al Verden berømme den store og ret Kongelige Omhu, som **Deres Maiestet**

bærer

bærer for Videnskabernes Opkomst i Sine Riger og Lande, og deels offentligen bevidne den uendelige Taknemelighed, til hvilken dette Selskab i sær finder sig **Deres Maiestet** allerunderdanigst forpligtet.

Vi betræde aldrig dette anseelige Sted, hvor **Deres Maiestet** selv har stiftet vort Selskab en Bolig, at vi jo med skionsome Oien see Fodsporene af **Fædernelandets Faders** mildeste Forsorg for Fædernelandets Sprog og Historie, Saadane Fodspor, der forævige **Deres Maiestets** Navn hos denne og de følgende Slegter. Vi blade aldrig i vore Papirer og gamle Skrifter, eller tage Pen i Haanden til at fortsætte vort Arbeid, at vi jo i taknemelige Hierter finde Virkningen af **Deres Maiestets** overflødige Naade, som har givet os fri Adgang til de Steder, hvor noget maatte findes til Hielp i vort Forehavende. Ja vi betragte aldrig den liden Samling af Danske Mønter, vi have, af os jo strax falder i Sind og Oie en besonderlig Naade af **Deres Maiestet**, som selv har prydet vor Mønt-Samling med tvende, hos os høistskattrede, Stykker, der give os en daglig Erindring, ei alene af **Deres Kongelige Maiestet**

X 3 Selv,

Selv, som Selskabets store Velgiører og allerhøieste Beskytter, men endog af vor Høistsalige Konge, som det sammes allerprisværdigste Stifter og Forfremmer.

Deres Maiestet haver saaledes baade begyndt og bliver ved at giøre vel imod os, og end ydermere forsikret os om Sin bestandige Naade til vort Selskabs Prydelse og Tilvext. Hvad kan i Verden være en ypperligere Opmuntring, for alle Fædernelandets Elskere paa den ene Side, til at ansee og understytte vort Arbeid, for os Arbeidende paa den anden Side; til at fare fort i det, vi have begyndt, og til at bringe **Deres Maiestet** og hele Publico hvert Aar, ja hver Maaned, en ny Prøve af de Frugter, der opvoxe efter saadan **Deres Maiestets** frugtbringende Plantelser.

Vel ere Frugterne ikkun ringe, og aleneste fremdrevne efter den Formue, som Selskabet for Nærværende befinder sig i, men vi have det Haab, at Tiden, som modner alting, skal og giøre dem fuldkomnere og værdigere til saa stor en Konges Naade og Velgierninger: Imidlertid ere de nogenledes af den Beskaffenhed, at de kunne drage Nytten efter sig, som de have til Oie-Maal, som er, at berige det Danske Sprog og oplyse

den

den Nordiske Historie, hvorudi denne Tredie Deel, som vi mene, ikke staaer tilbage for de tvende forige.

Optag, **Allernaadigste Konge**, dette lidet Bind med den sædvanlige Kongelige Mildhed, der giør **Deres Maiestet** saa høit elsket hos Sine Undersaater, og tillad allernaadigst, at vi, til dette Ny Aars Begyndelse, tillegge det allerunderdanigste Ønske, at Himmelen vil giøre **Deres Maiestets** Regiering stor og lyksalig efter den Viisdom og Naade, som i alle **Deres Maiestets** Kongelige Idræter ligger disse og de omgrændsende Rigers Indbyggere klarligen for Øien, til det Kongelige Huses Ære og alle tro Undersaaters bestandige Glæde og Velstand! I hvilket allerunderdanigste Ønske vi indtil vort Yderste ville forblive

Stormægtigste Monark,
Allernaadigste Konge,
Deres Kongelige Maiestets

Skrevet i det Kongl. Danske Selskabs Forsamlings-Sal paa Charlottenborg, d. 2. Jan. 1748.

Allerunderdanigste Tienere og tro Arve-Undersaatere
Samtlige Selskabets Lemmer.

Lemmerne i det Kongelige Danske Selskab:

Bolle Villum Luxdorf, D. K. M. JustitzRaad, Assessor i Høieste Ret, Landsdomer i Siæland, og Secreterer i det Danske Cancellie.

Henrik Hielmstierne til Vesterbygaard, Holmgaard og Mokgaard, D. K. M. JustitzRaad, Assessor i Høieste Ret, Secreterer i det Danske Cancellie, Medlem i det Kongl. Societet til London, samt Medlem og Secreterer i det Kiøbenhavnske Videnskabers Collegio.

Terkel af Klevenfelt, D. K. M. JustitzRaad, Assessor i Høieste Ret, Justitz-Secreterer i Danmark, og Secreterer i det Danske Cancellie.

Hans Christopher Hersleb, D. K. M. JustitzRaad, Landsdomer i Siæland, og Secreterer i det Danske Cancellie.

Jonas Ramus, Assessor og Secreterer i den Kongelige Hof-Ret paa Christiansborg Slot, dette Selskabs Secreterer.

Frands Thestrup, Assessor i den Kongelige Hof-Ret paa Christiansborg Slot, og Secreterer i det Danske Cancellie.

Tycho Hofman, Assessor i den Kongelige Hof-Ret paa Christiansborg Slot, Secreterer i det Danske Cancellie, og Medlem i det Kongl. Societet til London.

Jacob Vilhelm von Asperen, Secreterer i det Kongelige Danske Cancellie.

Daniel von Bergen, Secreterer i det Kongelige Danske Cancellie.

Christian Mork, D. K. M. Kammer-Secreterer.

Christian Grave, Sogne-Prest til Eger i Norge.

Jacob Langebek, Selskabets Forstander.

25. Hefte.

I.

Anmerkninger over et Helligdoms Kors af Sølv, som fordum er brugt i Norge.

Man har i Pavedomet haft adskillige Slags Kar og Lædeker til at forvare Helgenes Been og andre formeente Helligdoms Levninger i. Snart har man dertil bruget Skrine, Æsker, Krukker, Flasker, snart Noder, Struds-Æg, Helgens Billeder, Monstrantser og deslige: Snart har de været dannede som et Taarn, et Skib, en Haand, en Stierne, og hundrede andre

andre Figurer, som blev for vidtløftigt at opregne. Disse, saa kaldede Reliqviaria eller Sanctuaria, vare giorte af allehaande Materier, nu af Træ, Steen, Glas, Elfenbeen, nu af Kober og Bly, nu af Guld og Sølv, ja undertiden med Demanter og andre dyrebare og glimrende Stene besatte. Ofte finder man ogsaa, saadane Helligdoms Giemmelser at have været i Skikkelse af et Kors, større eller mindre, og det gierne af Sølv, i det ringeste forsølvede eller forgyldede. Det er ikke vort Forsæt, at vise Exempler derpaa af fremmede Skrifter, da vi have selv faa meget i den Materie, som kand give Sagen den fornødene Oplysning. Saaledes finde vi, at der iblandt de mangfoldige Helligdoms Kar, som fordum forvaredes ved Graabrødre-Munkenes Kloster og Kirke i Roskilde, har og været et lidet Kors, uden Tvil af Sølv, med fem Stene besat, hvori en Hoben Helgens-Levninger vare indsluttede (a), nok tvende andre smaa Kors, forærede til Klosteret, det ene af en Biskop, navnlig Broder Jacob Thepp, det andet af Marqvard Horn Vicarius i Lybek (b). I Graabrødre-Klosters Kirke, som for Reformationen var her i Kiøbenhavn, findes og at have været tvende, dog større, Kors med Helligdome i, det ene af Sølv (c). Og i vor Frue Kirke her i Staden giemtes tre saadane Helligdoms Kors, det ene af de to største forgyldt, det tredie og mindste staaende paa en Fod, og med fem Cristaller beprydet (d). Ikke at tale om Riber Dom-Kirke, og mange andre Steder i disse Lande, hvor man i gamle Dage fremviisede slige Kors iblandt Kirkens rareste Liggendefæ (e).

Man helligholdte fordum, i sær udi Hoved-Kirkerne og Klosternes Kirker, en vis Hoitid om Aaret, kaldet Festum Reliqviarum ɔ: de hellige Levningers Fest, paa hvilken alle deslige Helligdoms-Kar fremsattes i Orden paa Alterne, og de derudi beholdne Reliqvier offentligen opregnedes og fremviistes for Menigheden, paa det enhver kunde ære og give Gaver til hvilke Stykker, de havde størst Ærbødighed for. Ellers bleve og paa andre Hoitider fremsatte og ærede de Helligdoms-Kar, som mest indeholdte af den eller de Helgenes Levninger, til hvis Ære Festen var indstiftet. Undertiden bleve de baarne i Procession omkring i Byerne eller paa Landet, hvilket ikke lidet har forøget Munkenes Indkomster: I sær skede saadane Processioner, naar Kongen eller nogen anden stor Herre til Stedet ankom, eller naar man vilde indsamle Penge til at bygge Klostere, Kirker og saadant mere for. Det kan og være troligt, at de Geistlige undertiden for store Penge have solgt til en og anden fornemme Mand saadant Kors

(a) See Dänische Bibliotek Tom. II. p. 137.
(b) Ibidem p. 139.
(c) Catal. Reliqviar. Fratrum Minorum Hafn. MS.
(d) Reliqv. Ecclesiæ b. Virg. Hafn. MS.
(e) PET. TERPAGRII Ripæ Cimbricæ p. 213.

Kors eller andet Kar med Helgenes Levninger i, enten til at bære paa sig, eller til at giemme i sit Hus, som en Beskyttelse imod al Slags Fare og Ulykke, eller i anden Henseende, eftersom man i den Papistiske Blindhed best haver vidst at prædike for de Eenfoldige om den store Kraft, der laae skiult under de afdøde Helgenes Been og Aske: Allerhelst da der og kan gives Exempel, at man har omført Reliqvier og Helgenes Billeder til offentlige Markeder, og holdet dem fal iblandt andre Vare (f).

Saadan en Helligdoms Giemmelse har det Sølv-Kors været, som vi have ladet i Kober stikke og aftrykke for paa dette Hefte. Samme Kors findes nu i Hans Hoiærværdigheds Hr. Biskop Herslebs Cabinet, og har forhen tilhort Hr. Christian Grave, som er Prest i Christiania, og en meget omhygelig Mand, saa vel i at opsoge alle Slags Norske Antiqviteter, som i at samle Documenter og Skrifter til den Nordiske Histories Oplysning.

Dette Solv-Kors er lige af samme Storelse, Tykkelse og Skikkelse, som det paa Kober-Pladen forestilles, og er oven til forsynet med et Ørken til at kunde hænge eller bæres udi. Paa den anden Side deraf, som man ikke seer paa Kober-Pladen, er udgraven Christus paa Korset med de to hellige Qvinder ved Siderne, efter den sædvanlige Maade. Men paa denne Side, som man seer, læses paa de fire Udkanter de fire Evangelisters Navne med forkortet Munke-Skrift, nemlig overst Johannes, for den hoire Haand Matthæus, for den venstre, Marcus, og nederst Lucas. Midt paa Pladen læser man ligeledes i forkortet Munke-Skrift en Fortegnelse paa de Helligdome, der findes inden i, saaledes lydende:

De ligno Domini: De spinea corona Domini: De vestibus beate Marie: De Sancto Johanne Baptista: De S. Petro, Paulo, Andrea, Johanne, Apostolis: De S. Edmundo: Olauo: Kanuto Regibus: b. Kanuto Duce, Magno Comite, Martyribus: De S. Augustino, Benedicto, Lodovico, Nicholao, Thorlao, Confessoribus: De S. Maria Magdalena, Agatha, Katerina, Margareta, Virginibus. ɔ: Af Christi Kors: Af Christi Torne-Krone: Af Jomfru Mariæ Klæder: Af S. Hans den Døber: Af S. Peder, Povel, Andreas, Johannes, Aposteler: Af S. Edmund, Oluf, Knud, Konger: S. Knud Hertug, Magnus Greve, Martyrer: Af S. Augustinus, Benedictus, Ludovicus, Nicolaus, Thorlak, Bekiendere: Af S. Maria Magdalena, Agata, Katerine, Margrete, Jomfruer.

Den ene Side af dette Kors er som et Log over det øvrige, men fast tillukket, og i Kanterne med smaa Solv-Stifter tilnaglet, saa ingen har kunnet

(f) See MAGNI MATTHIÆ Catal. Episcopor. Lundens. p. 64.

see de indsluttede Helligdome. Ikke desmindre er man dog igiennem en liden Aabning bleven et Stykke sammenfoldet Pergament vaer. For nu at stille Nysgierigheden og see, hvad samme kunde have i sig, om der noget skulle være skrevet paa eller ikke, have vi igiennem bemeldte Aabning saa lempeligen udtrekket Pergamentet, hvor inden udi vi finde indsvøbte alle de Reliqvier, som uden paa Korset staae optegnede. Men det er ikkun meget lidet af hver, og bestaaer af et par smaa Stykker gult tvundet Traad eller Kamel-Garn, som skal være af Jomfru Mariæ Klæder: Nogle smaa Stykker Træ, i Størrelse af en halv Knapenaal, som skal være af Christi Kors: Endeel Haar og smaa Stykker Been og Aske, som skal være af de andre Helgene, med mere saadant, der lige saa snart kan være af andre Dyr, som Mennesker. Hvad det ogsaa er, saa er der ingen Tvil om, at det jo, ligesom det meste andet af slig Kram, som man i Pavedomet haver faret med, er kun Bedrageri og opdigtet Helligdom til at lokke Folk Pengene af Pungen med. Paa den Strimel Pergament, som disse Helgen-Levninger ligge forvarede i, staaer i en Rad ned efter hinanden med Rødt skreven endeel Tal, som vi i Forstningen ikke meente at betyde noget, Men, da vi nøiere have efterseet og eftertællet dem, og befinde, at de ere net op to og tyve tilsammen, nemlig det første Tal 235. og det sidste 256. og Helligdomene, som staae optegnede uden paa Korset, ere just ogsaa 22. i Tallet, maae man deraf slutte, at det er Numere paa Reliqvierne, og at man til Rom og andre Steder, hvor slige Helligdome ere komne fra, haver solgt eller givet dem ud efter Tal, og maaskee haft en Bog at indføre udi, hvor de og de Numere ere komne hen, paa det Vedkommende ved saadane Tal kunde skille det Rette fra det Falske.

Det rareste, som vi holde for at være ved dette Kors, er, at det har været brugt udi Norge [som vi slutte, deels fordi det er kommet fra Norge, deels for de mange Norske Helgene, derpaa nævnes], og synes temmelig gammelt, maaskee en 300. Aar og derover: Men paa hvad Sted i Norge det til sin Tid haver været giemt, i hvad Kirke eller Kloster, og egentligen til hvad Brug, er os ikke bekiendt.

Dog kand det vel være, siden det er saa lidet og net, at det haver været af det Slags, som i den midlere Tids Skrifter bliver kaldet Crux pectoralis, Encolpium, eller Phylacterium, som just var saadant et lidet og rundt Sølv-Kors med Helgenes Been og andre Reliqvier i, hvilket i sær Bisperne og de fornemeste Geistlige fordum bare som et Helligdoms Smykke paa Brystet, naar de vare i deres Prydelse og skulde i nogen Ceremonie.

Udi en gammel Fortegnelse paa de Documenter, som fordum have tilhørt Opslo og Agershus i Norge, nævnes et Brev, givet af Kong Hagen Magnussøn i hans Regierings Syttende Aar eller omtrent 1316. hvorudi han forærer

ærer Nonne-Klosteret i Opslo et Sølv-Kors med Stene og Helligdome [med sammes vidtløftige Beskrivelse]: Dette Kors skulle og bæres paa alle Gangdagene (g), og imod Kongens og andre Høvdingers Tilkomst ꝛc. Dersom her ikke nævnedes disse Stene, maatte man snart troe, at det kunde være det selv samme Kors, som vi have anført. Saa meget slutter man dog deraf, at dette Sølv-Kors, som ogsaa haver Helligdome i sig, ligeledes kan have tilhørt en vis Kirke eller Kloster, og været brugt til at bære i Processioner paa Høitids-Dage og imod store Herrers Ankomst. Høibemeldte Kong Hagen haver ogsaa i sit Testament givet Provsten til vor Frue Kirke i Opslo et Sølv-Kors (h): Men hvordant samme har været beskaffet, finde vi ikke.

Angaaende de Helgene og Helligdome, som nævnes paa det af os fremførte Kors, da finder man om de fleste deraf Efterretning nok i Actis og Legendis Sanctorum, Martyrologiis, Passionalibus, og deslige Bøger, og for Danske Folk kand Helvaderi Calendariographia Sacra og Encolpodion i den Materie tiene til Oplysning: Saa at vi ikke behøve her at indlade os i unfornøden Vidtløftighed. Dog er der et par af de Nordiske Helgene, som ikke ere saa almindeligen bekiendte, og derfor fortiene, at vi om dennem meddele nogen nærmere Kundskab.

Det er ikke Kong Knud den Hellige, vi mene, som blev ihielslagen og begraven i Odense, ei heller hans Broder-Søn Hertug Knud den Hellige, som hviler i Ringsted; thi om dennem er der vidtløftigen nok handlet saa vel i vore Danske som fremmede Historier. Og om Kong Oluf den Hellige i Norge, som blev ihielslagen paa Stiklastad, finder man mere end nok skrevet baade i de Norske Kroniker, saa og i Helgenes Legender, Messe-Bøger, Breviarier, og deslige. Dette maae vi dog erindre, at, som Kong Oluf haver været een af de første, saa har han og noget nær været den ypperste Helgen i hele Norden, og der er vel ingen af alle de Danske, Norske og Svenske Helgene, til hvis Hvile-Sted der fordum ere skeete saa utallige og kostbare Pilegrims Reiser fra alle Lande, som til S. Olufs Grav i Trundhiems Dom-Kirke, hvilken og derved haver samlet en utrolig Skat og Rigdom, og var een af de prægtigste og største Kirker i hele Christenheden (i). I Engelland har S. Oluf været holden i stor Ære, og man finder endnu endeel Kirker der i Landet, i sær i London, kaldede efter hans Navn. I Sverig har man endnu

 giort

(g) Skal være de Dage i Christi Himmelsarts Uge, fordi Munkene da ginge med viet Vand, Kors og Fane, at signe og hellige Ager og Eng, hvilket og kaldedes Korsegang; det bliver derfor nok Himmelsarts-Ugen, som i Breviario Nidrosiensi kaldes Gangdag Wika. Ellers maaskee Gangdage ogsaa kan have været andre høitidelige Processions Dage.

(h) See Danske Magazin Tom. I. p. 320.

(i) Om S. Olufs Helligdom og Trundhiems Dom-Kirkes Bygning og Herlighed kan læses PED. CLAUSENS Norges Beskrivelse, trykt 1632. in 4to, p. 87. til 93.

giort mere af S. Oluf, i det man der ei alene haver bygt mange Kirker, Capeller og Altere ham til Ære, allevegne giemt Reliqvier af ham (k), og, saa vel som i Danmark og Norge, meget høitideligen holdet hans aarlige Fest paa den 29. Julii (l), som vi endnu kalde S. Olufs Dag eller Olufs Messe: men endog over hele Riget givet en anseelig Skat, kaldet S. Olufs Skat, som aarligen blev ført til Trundhiem, indtil Erkebiskop Nicolaus Ketilli i Upsal (m), afskaffede den Skik, og forordnede, at samme Skat hvert Aar skulde føres til Upsal (n). Man finder endnu S. Olufs Billed baade i gamle Upsals Kirke, som har været indviet S. Oluf til Ære (o), og i mangfoldige andre Landsby-Kirker i Sverig (p). Kong Olufs Øxe eller Hellebard giemtes længe som en Helligdom i Trundhiems DomKirke (q). Sammesteds forvaredes ogsaa hans Hielm og Sporer indtil 1564. da Kong Erik den XIV. af Sverig, som havde indtaget Trundhiem, førde dem derfra til Stokholm, hvor de endnu i S. Nicolai Kirkes Capel skal være at see (r). I Graabrødre Kloster udi Roskilde har de iblandt deres Reliqvier haft noget af S. Olufs Fane og noget af hans Blod (s). Graabrødrene i Kiøbenhavn have haft et Stykke af den Steen, paa hvilken S. Oluf blev ihielslagen, og noget af en anden Steen med Blod paa, med hvilken hand blev slagen under Øret (t). I vor Frue Kirke her i Kiøbenhavn har man haft af den Fane, som Engelen leverede S. Oluf, da han laae og sov paa det Sted, hvor han led Marter (u): Og iblandt Viborg DomKirkes Helligdome var fordum giemt et Stykke af S. Olufs Skiorte, som var blodigt (x). I Norge har været et Kloster hannem til Ære stiftet, kaldet S. Olufs Kloster, hvilket vi finde at være 1579. af Kong Friderik den Anden forlænet Johan von Alefeld, og for hannem haver Knud Grubbe haft det i Forlæning (y), efterat det ved Reformationen var blevet seculariseret. Dette

(k) PERINGSKIOLD Monum. Ulleraker. p. 289. 303. Ejusd. Monum. Upland. p. 18. 185.

(l) See JOH. HADORPHII Fortale til S. Olafs Saga paa Svenske Rim, som han 1675. in 8vo haver udgivet.

(m) Han var Erkebiskop fra 1305. til 1313. MESSENII Chron. Episc. Sveo. p. m. 42.

(n) PERINGSKIOLD Monum. Ullerak. p. 142. Conf. ER. BENZELII Not. in Vastovii Vit. Aqvil. p. 23.

(o) PERINGSKIOLD Monum. Upland. p. 185.

(p) BENZELII Not. ad Vastovii Vit. Aqvil. p. 22.

(q) THEODORI MONACHI Hist. Regum Norveg. p. 52.

(r) BENTZELII Not. ad Vastovii Vit. Aqvilon. p. 23.

(s) See Dänische Bibliotek Tom. II. p. 139.

(t) Reliqv. Fratrum Minor. Hafn. Mſ.

(u) Reliqv. Eccleſ. b. Virg. Hafn. Mſ.

(x) Fortegnelse paa Munke-Helligdom i Viborg. Mſ.

(y) Docum. orig. Mſ.

Dette maae være sagt om Kong Oluf. Men de tvende Helgene, som giøres mest fornøden her at give Oplysning om, ere Magnus Comes Martyr og Thorlacus Confessor, af hvilke i sær den sidste hidindtil ikke haver været vore Skribenter ret bekiendt.

Af det Navn Magnus har man haft adskillige Helgene i Pavedomet: Men den, som paa dette Kors nævnes, haver været en Greve paa Orkenøerne, som har levet under Begyndelsen af det XII. Seculo. Vi ville meddele en kort Indhold af hans Levnet, og for det øvrige henvise Læseren til Torfæi Latinske Skrift om Orkenøerne (z) og til Acta Sanctorum (a), som baade give udførligere Kundskab om S. Magno, og rette endeel Feil, som af andre ere begangne i hans Historie.

Hans Fader var Erland Greve paa Orkenøer. I Ungdomen opholdte han sig i Skotland. Kom derefter hiem, for at tiltræde den Deel af Øerne, som hans Fader havde haft. Dette fortrød hans Fætter Greve Hagen, som havde den anden Deel af Orkenøerne til Læn. Magnus drog til Norge, blev giort til Jarl eller Greve af Kong Eystein og forlænet med sin Faders Deel af bemeldte Øer. Efter hans Hiemkomst tiltog Splid og Uenighed dagligen imellem hannem og hans Fætter, saa at det til sidst saae ud til en offentlig Feide. Greve Magnus søgte Hielp hos Kongen i Engelland, men kom ikke til at bruge den, eftersom Stridighederne den gang bleve bilagte. Det varede ikkun kort, før der opkom nyt Fiendskab imellem dem, dog blev samme og ved venlig Underhandling forligt. Hvorefter af Parterne blev aftalt en Sammenkomst med et vist Antal Folk paa den Ø Eigilsey, for at stadfæste et fuldkommet Venskab. Greve Magnus mødte til den bestemte Tid og Sted, og, som en from og oprigtig Mand, havde ikke flere Folk med sig, end aftalet var: Men da han saae Greve Hagen imod Eed og Løfte at komme med et langt større Følge og være omgiven med en Hoben væbnede Karle, merkede han strax, at der var Forræderi under, hvorudover han med sine faa Medfølgere gik om Natten ind i Kirken, og beredede sig til at døe. Om Morgenen, da han var gaaen ud paa Marken, kom Greve Hagen med sine Drabantere ham i Møde, og forlangede, at han skulde afstaae sin Part af Orkenøerne til hannem, forlade Landet, og forsvere, aldrig at ville komme tilbage igien. Hvilket da Greve Magnus ikke let vilde forstaae sig til, de ei heller, endskiønt Magnus tilbød gode Vilkor, bleve enige om Afstaaelsens Maade, blev han efter Greve Hagens Befaling myrdet paa Stedet, omtrent i sin Alders tredivte Aar. Hvilket uskyldige Mord skede d. 16. April i Aaret 1110. som Torfæus holder for, endskiønt

(z) Torfæi Hist. Rer. Orcadens. p. 81. til 90.

(a) See Acta Sanctorum Mens. April. Tom. II. p. 438. sq. hvor der anføres en Hoben om S. Magno, fornemeligen af Breviario Aberdonensi, som er trykt til Edenborg 1509.

skiønt andre sette andre Aarstal. Hans Legem lod hans Moder Thore, med Greve Hagens Tilladelse, føre til Hrosey, og der begrave i ChristKirken. Ved hans Grav skede, som foregaves, mangfoldige Mirakler, hvorfor han blev anseet som en Guds Martyr, og hans Been siden af Biskop Vilhelm paa Orkenøerne optagne og skrinlagte d. 13. Decemb. dog vides ikke Aaret. Han blev derefter til Rom canoniceret og af Paven selv (som et rart Exempel) med egen Haand indskreven i Helgenes Tal. Hans Martyrdag d. 16. April blev fordum aarligen helligholden i Norge og kaldet Magnus-Messe, som man seer af Missali Norvegico og Breviario Nidrosiensi, og hans Navn iblandt andre Helgenes indført i Litaniet. Aar 1298. bleve endeel af S. Magni hellige Levninger bragte til Island, og 1326. blev vedtaget, at hans Skrinleggelses Høitid (Festum Translationis S. Magni) skulde hvert Aar paa S. Luciæ Dag d. 13. Decemb. høitideligen holdes over hele Island (b). Man har og andre Steder haft Reliqvier af hannem; Saaledes finde vi, iblandt de Roskildske Helligdome fordum at have været noget S. Magno Comite Horkadiæ (c).

Angaaende S. Thorlak, da gives han vel ud for en Norsk Helgen, og giettes af nogle til at have været Biskop enten i Hamer eller et andet Sted i Norge (d). Men, at vi nærmere skulle opdage hans Historie, da var han hverken født i Norge, ei heller Biskop i Norge, men en Islænder af Byrd, og Biskop i Skalholts Stift paa Island (e). Saavidt vi af gamle Islandske Aar-Bøger og Breviario Nidrosiensi (f) have kunnet udforske, da bliver Indholden af S. Thorlaks Levnet denne: Han var født 1133. (g), blev i sin Ungdom holdet til Studeringer, og bragte sig derved saa vidt, at han blev Prest, Derefter reiste han, som da Moden var, til Paris, og der videre studerede Theologien og Jus Canonicum. Efter sin Hiemkomst blev han Canik, siden Prior og endeligen Abbed i et af Klosterne paa Island (h). Aar 1174. blev han for sin Lærdom og gode Levnet af Biskop Kløingr (i) i Skalholt og menige Klerkeri udvalt til samme Biskops Eftermand i Embedet. Aar 1176. til-

(b) TORFÆI Hist. Rer. Orcadens. p. 90.
(c) See Dänische Bibliotek Tom. II. p. 132.
(d) PONTOPPIDANI Annal. Eccles. Dan. Tom. I. p. 463.
(e) TORFÆI Hist. Norveg. P. IV. p. 24.
(f) Af denne Bog, som Erkebiskop Erik Valkendorf haver ladet trykke in 8vo, og som er overmaade rar, findes et Exemplar i Assessor Kleves Bog-Samling.
(g) Annales Island. membran. MSS.
(h) Breviar. Nidrosiens. fol. F F. V.
(i) PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. T. I. p. 463. kalder denne Biskop Erling, og i Breviario Nidrosiensi kaldes han Eloningus, hvilket ikke heller er rigtigt: Men at hans rette Islandske Navn var Kløingr, bevises af Annal. Island. MSS. paa Latin Klaingius, som han kaldes af HVITFELD i Bispe-Kroniken, og af ARNGRIMO JONÆ in Chrymogæa p. 109. og Comment. de Islandia fol. 60

tilfaldt Biskop-Stolen ham ved denne Biskops Død. 1178. blev han af Erkebiskop Eystein i Trundhiem indviet til Biskop i Skalholt (k). Han førde fremdeles en meget christelig og hellig Handel; og, da han var 60 Aar gammel, faldt han i Sygdom i den Provintz, som kaldes Sinus Civitatis (l), uden Tvil Borgarfiord eller Borgefiord-Syssel paa Jsland (m). Han laae ved Sengen i tre Maaneder, og døde af samme Sygdom i det Aar 1193. Vinteren for Kong Sverrer blev kronet til Konge i Norge (n). For han døde, giorde han sit Testament, gav sine Klæder til sine Prester og Klerke, og sin Biskopelige Guld-Ring til sin Søster- eller Broder-Søn Povel Degn [Nepoti suo Paulo Diacono], hvilken og blev udvalt til Biskop efter ham i Skalholt: Efter hans Død blev han regnet iblandt de hellige Troens Bekiendere (o). Aar 1198. bleve hans Been optagne og høitideligen skrinlagte paa Alteret, og hans Navn anført paa Helgenes Register: Og 1199. blev offentligen vedtaget paa Jsland, at holde hannem til Ære en aarlig Fest, kaldet Thorlaks-Messe (p), hvilken og over hele Norge er bleven hellighølden d. 23. Decemb. eller lille Jule-Aften hvert Aar. Hans Navn staaer endnu i vore Almanaker paa samme Dag antegnet. Denne Biskop, som af Arngrimo Jonæ kaldes Thorlak Thorhallsøn (Thorlacus Thorhalli filius), og var den Siette Biskop i Skalholt (q), skal først have afskaffet Presternes Giftermaal paa Jsland; Dog alligevel giftede sig hans Eftermand Biskop Povel Jonsøn, hvis Farmoder var en Dotter af Kong Magnus Barfod i Norge (r). Til Slutning ville vi af ovenmeldte Breviario Nidrosiensi anføre de Bønner og Lectier, som fordum bleve brugte i Norge S. Thorlak til Ære paa hans aarlige Høitid:

(k) Annal. Island. membr. MSC. it. ARNGRIMI JONÆ Commentar. de Islandia fol. 60.

(l) Saaledes kalder Breviarium Nidros. Stedet, som vist har været paa Jsland, og derfor ikke kan være Stadsbugten i Norge, som nogen har villet giette paa.

(m) Thi Borg er Civitas og Fiord Sinus, efter GUDMUNDI ANDREÆ Fortolkning i hans Lexico Islandico.

(n) Annal. Island. membran. MSC. it. TORFÆI Hist. Norveg. P. IV. p. 24.

(o) Breviar. Nidros. fol. F F. V. VI.

(p) Annal. Island. membr. MSC.

(q) HVITFELD tager Feil i sin Bispe-Krønike, naar han angiver en anden ugiftbere Thorlak, som var den tredie Biskop i Skalholt, for den Hellige Thorlak.

(r) ARNGRIMI JONÆ Chrymogæa p. 109. Conf. TORFÆI Hist. Norv. Tom. IV. p. 24.

In Festo Sancti Torlaci Episcopi & Confessoris.

Oratio (s).

Deus, qui populo tuo eterne salutis beatum *Torlacum* Confessorem tuum atqve Pontificem ministrum tribuisti: presta quesumus, ut, quem doctorem vite habuimus in terris, intercessorem semper habere mereamur in celis. Per Dominum &c.

Lectio prima.

Beatus *Torlacus* toto, qvo in hoc mortali corpore vixit, tempore ita conversatus est, ut semper de inferiori gradu ad altiora provehi divino judicio promeruerit. In pueritia namqve spontaneus sacras litteras didicit. In adolescentia bonis moribus ornatus & literali scientia eruditus, dignanter ad presbiteratus ordinem est promotus. Postea *Parisius* venit: nec inde nisi omnibus legis divine artibus sufficienter edoctus discessit.

Lectio II.

In propiam patriam reversus, in perfecta etate Canonicorum se regule subdidit: &, qvalis diu in diuinis conspectibus fuerat, cunctis innotuit: primo Prior, inde Abbas preficitur, suos in regulari observantia diligenter instruxit.

Lectio III.

Fama sanctitatis eius divulgata est. Venerabilis senex *Eloningus* (t) episcopus sensit sibi ultimum diem appropinquare, clero & populo consentiente, ipsum sui sacerdotii successorem elegit: cui suas vices & omnium rerum ecclesie dispensationem procurandam commisit. Cum monasterio prefuit, & cum vices Pontificis exeqvebatur, multas virtutes ad ostendendam eius sanctitatem dominus per eum operatus est.

Le-

(s) Denne Bøn findes og i det store Missali Norvegico, som er trykt i Kiøbenh. 1519. og ellers slet intet om S. Thorlak.

(t) Skal være Klaingius eller Clöingius, som forhen er anmerket.

Lectio IV.

Omnibus rite ordinatis, venerabilis senex in *provincia*, qve *Civitatis Sinus* nuncupatur, incidit in infirmitatem, qva ex hac instabili luce subtractus est. Ideo qvantocius ad sedem propriam remeare non distulit: lecto tandem decubuit, continuis tribus mensibus graviter infirmatus, tandem sui obitus diem imminere intrepidus cognovit.

Lectio V.

Ante septimum sui transitus diem de suis facultatibus disposuit: vestimenta sua sacerdotibus & clericis dari precepit. Annulum aureum, qvem in digito dextre manus pro reuerentia sacerdotalis dignitatis gestaverat, nepoti suo *Paulo* diacono transmisit. Quod quasi futurorum presagio eum fecisse, multi arbitrati sunt: & quia vir per omnia probabilis, post mortem eius a clero & populo ad ordinem Episcopatus successor electus est dignissimus.

Lectio VI.

Valefecit tandem omnibus congregatis, jam iturus ad dominum, oleo infirmorum perunctus, exitum suum corporis & sangvinis perceptione munivit. Postea non nisi necessaria loqvebatur, ab oratione non cessabat. Anno Domini millesimo centesimo octogesimo sexto (u), feria quinta (x), decimo die Kalendarum Januarii (y) advesperascente, qvi est proximus dies ante vigiliam nativitatis domini (z), de seculo migravit ad dominum, cum sanctis Confessoribus in perpetuum coronandus. Rexit ecclesiam annis quindecim, mensibus quinque, diebus viginti duobus: regnante Deo omnipotente in secula seculorum, Amen.

(u) Dette Aarstal er urigtigt, og bør i Stedet for Octogesimo sexto læses nonagesimó tertio.
(x) Feria qvinta er en Torsdag eller den femte Dag i Ugen.
(y) Ixte Junii, som læses i PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. I. p. 464.
(z) Vigilia nativitatis domini er Jule-Aften eller Dagen for Jule-Dag.

II.

Efterretning om den lærde Frue Sophia Brahe, Tyges Søster.

Da der ogsaa findes nogle iblandt det anseelige Fruentimer, som fornøie sig i at læse vort Arbeid, tiene vi at forøge deres Fornøielse, naar vi meddele saadane Ting, som de i sær kunne tage sig noget af enten til Efterfølgelse eller Afsky. Vi erindre, i den Henseende at have lovet i det Danske Magazins Fiortende Hefte, undertiden at ville give Underretning om een og anden af det Danske Qvinde-Kiøn, som ved sin Dyd, Lærdom, Gavmildhed, Helte-Mod, sønderlig Skiebne, eller paa anden Maade kan have giort sig over sit Kiøn navnkundig, og været enten overmaade god eller overmaade ond. Vi førde da, i Frue Birgitte af Hammerstad, en Qvinde for Lyset, som besad mange gode, men flere onde Egenskaber, og som ved sit Falskneri giorde sin Stand, Kiøn og Fæderneland ikkun liden Ære. Vi ville denne gang see til at give et bedre Exempel, og handle om en Qvindes-Person, af lige saa fornemme Herkomst, men af et gandske andet Væsen, som vel ogsaa forsøgte at giøre Guld, men ikke paa den Maade som den første, i det hun ikke, som Frue Birgitte, søgte at berige sig ved Underfundighed, men snarer forarmede sig ved sin Hengivenhed til Chymien og andre Studeringer. En Frue, som i mere end een Henseende fortiener at kaldes en Ære for sin Stand, sit Kiøn og sit Fæderneland.

Der er vel ingen, som fortænker os, om vi iblandt de merkværdigste Fruentimer, som Danmark nogen Tid haver haft, henføre Frue Sophia Brahe, en Søster til vor store Himmel-Kiender Tyge Brahe, og det, enten man seer til hendes Skiebne, eller Videnskaber. Saa vist som hun i Medgang og Modgang var saa høit forsøgt som nogen anden af sin Stand, saa vist fortiener hun at kaldes en ret Philosophinde, i det hun til den yderste Viderværdighed fandt Trøst i de Øvelser, som endog havde bragt hende Armod og Foragt til veie; Ja hun kan med al Billighed ansees for een af de lærdeste [om ikke for den allerlærdeste] iblandt det hele Danske Qvinde-Kiøn, i det hun havde en grundig Indsigt i alle de Videnskaber, som hendes Broder til sin Tid var et Orakel i.

Var det i det Latinske Sprog, da besad hun deri en stor Færdighed indtil i Poesien, hvoraf hun har givet os en Prøve, som er mere end Beviis nok, og som ikke enhver Mands-Poët skulde hende saa let eftergiøre, i det vidtløftige Brev, som hun paa Elegiaske Vers haver skrevet sin Kiæreste Erik Lange til, hvorudi hun tilkiendegiver sin Længsel over hans alt for langvarige

Fra-

Fraværelse (a). Om hun ogsaa, som nogle holde for (b), haver haft nogen Styrke i den Danske Digte-Kunst, tør vi ikke bekræfte, saa længe vi deraf ingen Prøve have seet.

Var det i Astronomie, da har hun været saa meget mere kyndig og sterk deri, som hun fra Ungdommen op fandt Fornøielse i at gaae sin Broder tilhaande, naar han stillede sine Instrumenter og betragtede Himmelens Løb (c), og med det samme lærde ham sine fornemste Astronomiske Kunst-Grib af.

Var det i Astrologie, da skal hun have haft et Slags Lykke og Hurtighed i at stille Nativiteter; og at denne Kunst var een af de Ting, hun helst gad været over, sluttes endog deraf, at, hvor hun reiste, førde hun altid sin Nativitet-Bog med sig, for dermed at fornøie sig selv og andre, hvorpaa kan hentes Exempel af det Brev, som siden bliver indført.

Var det i Chymie og Destillere-Kunsten, da var den hendes fornemeste Lyst og Tids-Fordriv (d), endog naar Verden gik hende mest imod, ja hun gik saa vidt deri, at den hjalp til at giore hende af en velhavende til en gandske fattig og forarmet Kone. Dog synes det, som hun i Begyndelsen haver giort mere af Astronomien og Astrologien end Chymien; Men siden, for at fornøie sin Kiereste Erik Lange, som frem for andet elskede Chymien og Poesien, har hun ogsaa lagt sig med Flid paa begge disse Dele, efter det, hun i sit Vers skriver til hannem, med disse Ord:

> Sum quoqve, si nescis, præter muliebria dona,
> Astrologa, id propter dicor & URANIA,
> Sidera suspicio, Genesesqve recludo, nec istud
> Incassum nomen Frater Apollo dedit.
> Tuqve velut quæ prona videns hanc expetis artem,
> Quæ terra effossis rebus anhelat opes.
> Sic ego, sic sursum, quæ sunt cœlestia specto,
> Ars mea (condones) gnarior arte tua est.

(a) Desse Vers har PET. JOH. RESENIUS ladet trykke hos sine Inscriptiones Hafnienf. & Uranib. pag. 410 til p. 429. hvor der i Stedet for Erik Lange læses Nicolaus Lange, som er en stor Feil, der siden af mange er efterfulgt.

(b) ALB. THURA Id. Hist. Lit. Dan. p. 352. regner hende iblandt vore berømteste Danske Poëtinder. Ligeledes JOH. MOLLERUS in Præfat. Biblioth. Septentr. p. 55.

(c) See Danske Magazin Tom. II. p. 194. hvor Tyge Brahe giver hende det Vidnesbyrd, at hun ret af Naturen havde Lyst til Astronomiske Øvelser.

(d) JOH. MOLLERUS in Præfat. Biblioth. Septentr. p. 44. regner hende derfor iblandt vore Danske Chymister.

Ut cœlum terras, sic nostra Ars Chymica vincit,
Adde, quod hæc vera est, falsa Chymia nimis.
Ast tibi quæ placeant, quæcunqve vel unde petantur,
Non poterint unquam displicuisse mihi.
Tu modo fac redeas, revocantiaqve astra seqvaris,
Quæ cito conjugii tempora læta notant.
Quicqvid erit, quod te reficit, delecter eodem,
Chymica sive voles, Carmina sive voles.
Nam cum te multum recreet quoqve blanda Poësis,
Altera ero Sappho, Metra sonora canam. &c.

Var det i Historien, da har hun ogsaa derudi haft god Kundskab, og at hun har været en Elsker af vore Danske Kongers og Adels Genealogier og Slegt-Historie, slutter man deraf, at hun haver eiet deslige Manuscripter; hvoraf eet siden har været i Resenii Bibliotek (e) med denne Titel: Genealogiæ Regum & quarundam Familiarum Nobilitatis Daniæ & Sveciæ, ex Archivis SOPHIÆ BRAHEÆ 1623. 24 Febr. MSS. (f) Og udi Rostgaards Bibliotek har ogsaa været Copie af en adelig Slegtebog, som i fordum Tid haver tilhørt Frue Sophie Brahe Otte Tottes (g).

Det er Skade, at man ikke haver denne Frues Levnets Løb udførligen beskrevet, som uden Tvil maatte været noget selsomt og læseværdigt. Der ere udgivne nogle hundrede Ligprædikener, til at forævige deres Ihukommelse, som ofte ikke er andet at skrive om, end deres Fødsel, Giftermaal og Død: Men om saa merkelig en Person, som Sophie Brahe, i hvis Historie man kunde vente meget til Fornøielse og Underviisning, vide vi ikke noget at være udkommet, uden det lidet, som Thura i sit Skrift om Lærde Danske Fruentimmer om hende anfører (h). Noget af hendes Skebne i hendes største Modgang seer man af et særdeles merkeligt og vidtløftigt Brev, som straxen bliver anført, hvoraf Originalen nu giemmes i Assessor Kleves Bibliotek, men forhen har tilhørt Hr. Etats-Raad Peter Fog paa Ryomgaard i Jylland, hvilket Brev hun 1602. d. 23 Augusti haver skrevet fra Ekelnsør til sin Søster Frue Mar-

(e) Cat. Biblioth. RESENII p. 258. Num. 8.

(f) MATTH. HENR. SCHACHTIUS, i hans Skrift om lærde Danske Qvinder, som er trykt i Novis Literar. Maris Balthici 1700. mense Julio, pag. 218. giør Frue Sophia Brahe selv til Forfatter af dette Genealogiske Skrift.

(g) Vid. Bibliotheca Rostgardiana p. 540.

(h) ALB. THURA Gynæceum Dan. Liter. p. 31. sq.

Margrete Brahe (i) Christen Skeels Efterleverske til Fusinge: Men hvad hendes øvrige Levnet angaaer, da er det ikkun saare lidet, vi derom for denne gang kunne meddeele, og bestaaer i følgende:

Hendes Fader var Otte Brahe til Knudstrop, Danmarks Riges Raad og Befalingsmand paa Helsingborg Slot: Hendes Moder Frue Beate Bilde, som nogen Tid var Hofmesterinde hos Dronning Sophia. Hun er født 1556., om det er vist, som Gassendus (k) beretter, at hun var ti Aar yngere end hendes Broder Tyge Brahe, og saaledes den yngste af alle sine Sydskende.

Bemeldte hendes ældste Broder Tyge Brahe elskede hun meest af alle sine Sydskende (l), og han igien hende (m), for den store Tilbøielighed, hun havde til de samme Videnskaber, som han. Saasnart han fra sine Udenlands-Reiser var hiemkommen, haver hun holdet sig til hannem, for deels at hielpe hannem, deels at lade sig undervise af hannem, og det saavel paa Knudstrop, som siden han kom til Hveen, fornemeligen, saa længe hun endnu var Jomfru, og efterat hun blev Enke efter hendes første Mand.

Saa

(i) Frue Margrete Brahe var født 1551. optugtet i Gudoms Kloster, forlovet 1562. da hun var elleve Aar, med Christen Skeel, som siden blev Rigets Raad, holdt Bryllup 1570. og fødde hannem 6 Sønner og een Dotter, blev Enke 1595. døde d. 10 Martii 1614. gammel 63 Aar. Hun haver givet 400 Daler til Skolen og Husarme i Viborg, ligeledes 400 Rdlr. til Skolen og Husarme i Randers. See NIELS LAUR. ARCTANDERS Ligpræd. over hende.

(k) GASSENDI Vita Tychonis Brahei p. 2. 4.

(l) Det seer man saavel af det Brev, der siden bliver indført, som af hendes Vers til Erik Lange, hvor det iblandt andet heder:

> Pene mihi solus superest sine felle vel astu,
> Qui perstet firma Frater Apollo fide &c.
> Scilicet hic saltem de tot mihi Fratribus unus
> Expensum nostri pondus amoris habet.
> Hoc facit ingenium, gravitas, prudentia, virtus,
> Hoc & amor recti judiciumqve facit.
> Sufficiat nobis, primævus candida Frater
> Quod nostro facilis corda in amore gerat. &c.
> Hic mihi Frater erit semper, quem fautor Apollo,
> Ex quo etiam merito nomina gestat, amet.
> Sive igitur faveant alii, seu lumina vibrent,
> Ut soliti, torvo torva supercilio;
> Nil tamen impedient, quin nos constanter amemus,
> Et pro mille aliis Frater is unus erit.

(m) Det seer man saavel af mange andre Omstændigheder, som af de Breve, han til Holg. Rosenkrands og andre sine Venner i Danmark efter sin Udreise haver skrevet, hvori han vil have sin Søster Sophie deelagtiggiort i alt det, som han ellers for andre vil have holdt hemmeligt.

Saa vidt man kan giette sig til, er hun bleven giftet 1578. eller 1579. med Otte Tot til Eriksholm i Skaane, hvor hun og i Aaret 1580. d. 27. Maji fødde til Verden sin første og eneste Søn Tage Tot til Eriksholm, siden Ridder og Danmarks Riges Raad, som blev en velfortient Mand af sit Fæderneland, og døde 1658. imod sine 80. Aar gammel (n).

Efter nogle Aars Ægteskab døde hendes Husbonde Otte Tot, hvad Aar, er os ikke bevidst: Men at han endnu 1584. har levet, erfare vi af et Manuscript, der anfører ham iblandt andre Skaanske Adelsmænd, som den 20. Jul. i bemeldte Aar vare forsamlede til Lund for at hylde Kong Christian den Fierde. Efter sin Mands Død haver hun deels taget sine Astrologiske og Chymiske Studeringer vare, deels beflittet sig paa at give sin Søn Tage Tot en anstændig Optugtelse, hvilken hun af de Himmel-Tegn, han var født under, spaaer en besønderlig god Lykke (o).

Ved Eriksholm, hvor hun meest levede i sit Enke-Sæde, havde hun til sin Lyst en Have, som frem for andre paa de Tider maae have været særdeles smuk, eftersom den Hessiske Mathematicus Christoffer Rothman, som i Aaret 1590. var i Danmark for at tale med Tyge Brahe og see de Uraniborgske Indretninger, og da ogsaa besøgte Frue Sophie paa Eriksholm, fandt den værd at berømme for sin Herre Landgreven (p).

Undertiden har hun for Ro Skyld opholdet sig hos sin Broder paa Uraniborg, hvor hun maaskee først er bleven bekiendt med Erik Lange (q), som var en vel studeret ung Herremand fra Engelstholm i Jylland, en god Ven af Tyge

(n) See D. PED. WINSTRUPS Ligpræd. over Hr. Tage Tot, trykt i Kiøbenh. 1666.
(o) See hendes Latinske Vers til Erich Lange ved RESENII Inscript. Hafn. p. 423. 424.
(p) See TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 284. hvor Chr. Rothman i et Brev til Tyge Brahe af 28 Sept. 1594. skriver saaledes til Frue Sophies Berømmelse: Hortum Sororis tuæ Philosophicæ, Dominæ SOPHIÆ BRAHE, Matronæ perqvam solertissimæ & nobilissimæ, illustrissimo Principi ac Domino meo, felicissimæ recordationis, pro dignitate commendassem, si ipsius Celsit. accessissem. Attamen per literas omnia illustriss. ipsius Celsit. significavi. Samme Have, hvorudi hun siden havde sin Kiærestes Erik Langes Billed, berømmer hun og selv i sit Latinske Vers til hannem, med disse Ord:

> Pergula læta mihi est, pulcher qvam circuit hortus,
> Vix cui par dabitur, Colchida utrumqve vocem;
> Læta vocata quidem, sed nondum cernere lætam
> Me potuit, qvamvis hic tua imago patet,
> Quam quoties specto, suspiria cordibus imis
> Alta traho, & lachrymis ora genasqve rigo.

(q) Det var ham, som 1584. besøgte Tyge Brahe paa Hveen, og da, foruden en Østerrigsk Baron, bragte did med sig den bekiendte Nicolaum Raimarum Ursum, som siden blev Tyge Brahes Plagiarius og store Modstander: hvorom tilforn af os er handlet.

Tyge Brahe, og i sær en stor Elsker af Chymiske Videnskaber og den Latinske Poesie (r), som tilforn er meldet. Denne Lange, som hans Person og Studeringer frem for alle andre Adelsmænd stod Frue Sophie Brahe an (s), fattede hun Godhed for, og forlovede sig med hannem 1590. eller ved de Tider, dog med sin Broders Tyge Brahes Raad og Villie, men uden andre hendes Sødskendes og Venners Samtykke og Adspørsel, hvorudover de bleve hende gandske fortørnede og vilde haft hende til at staae derfra igien. Men alt dette uagtet blev hun dog bestandig, og igienem megen Modgang gik saaledes forlovet hen udi tolv Aar.

Efterat denne ny Forlovelse var skeet, haver Erik Lange forføiet sig udenlands, for med større Fordeel at fortsette sine Chymiske Øvelser, eller rettere for at undgaae sine Creditorers idelige Maning; Thi det gik den gode Mand, ligesom de fleste Guldmagere, at han havde sat mere til paa Kunsten end vundet derved, ja opofret den største Deel af det, han eiede, saa han havde Gield for Guld, og maatte først forpante sit eget Gods, siden overlade til sine Creditorer alle de Indkomster, han havde af Bygholm Slot og Læn, som han af Kong Friderik den Anden paa sin Livs-Tid var forlænet med; Hvorudover vi finde en Befaling af Kong Christian den Fierde at være udgiven 1595. d. 24. Aprilis, lydende, at, efterdi Erik Lange nogle Aar havde, foruden Kongens Bevilling, opholdt sig uden Riget for Gields Skyld, og dermed giordes Læn af Læn, i det hans Creditorer Indkomsten oppebar, han ei heller havde holdt Rostienesten af Lænet i nogle Aar enten til Mynstring eller ellers, Bygningen paa Slottet og Ladegaarden var ei ved Magt holden, han og ikke forsvarede Kronens Bønder, da skulde Ditlev Holk hannem til førstkommende Herredage indstevne, om han ei havde forbrudt Slot og Læn, og derpaa Dom at hænde.

Imidlertid Erik Lange saaledes var uden Landet, haver Tyge Brahe, for at fornøie sin Søster, og holde hende ved godt Mod i hendes Kiærestes

 Fra-

(r) At Tyge Brahe ogsaa haver giort Vers til Erik Lange, som en af sine beste Venner, seer man af hans Vers til Jacob Ulfeld, som tilforn er indført i det Danske Magazin Tom II. p. 223.

(s) Derom skriver hun selv i sit Latinske Vers til hannem saaledes:

> Inter tot genere illustres, quos Dania nutrit,
> Solus es, ex imo qui mihi corde places.
> Te ipsum, non tua verba moror, nil indiga verbis
> Forma tua est; virtus me probitasqve movent. &c.
> Non ego divitias, non mundi sector honores,
> Officiove gravi complacuisse viro;
> Omnibus officiis, fundis auriqve talentis
> Nam persona mihi charior una tua est.

Fraværelse, nu og da skrevet hende et lystigt Vers til, i Anledning af den Elskovs Handel imellem hende og Lange. Af hvilket Slags vi have fundet tvende Latinske Vers, hvoraf han hår giort det ene til hende paa Anders Skeels Gaard, som saaledes lyder:

TYCHO BRAHE lusit hæc cum SOPHIA Sorore sua in prædio ANDREÆ SCHELII.

Juno qvidem gazas amat, at non spernit Amorem,
Calliope cantus modulando affectat Amorem,
Uranie cœlum adspiciens meditatur Amorem.
Unicus has ternas qvod Amor sic vincere Divas
Parvulus ingentes poterit, qvis crederet unqvam.
Succumbunt Divæ; Mortales cedite Amori.

Det andet Vers, som han skiemtviis haver givet hende, ligesom det var skrevet af Erik Lange selv, er saaledes lydende:

ERICI LANGII nomine Sorori SOPHIÆ TYCHO BRAHE.

Hanc tuus *Ericus*, tibi chara *Sophia*, salutem
Mittit, & o semet mittere posse datum.
Mittere cum neqveat corpus, suspirat, anhelat,
Sic animus proprio corpore semper abest.
Semper abest animus, quod amo, quod corpore alieno
Vivo, sic, qvid sit vivere, nescit amor.
Nunc ventos culpo, nunc vela & transtra, tuumqve
Hinc abitum, quodqve littera nulla redit.

At Tyge Brahe ellers oftere saaledes haver skiemtet med sin Søster, derpaa kunne vi fremføre et Exempel af de gamle Papirer, som Hr. Provst Terpager til vort Selskab haver foræret. Historien er denne: Det hændede sig, at Frue Sophie Brahe, da hun engang var paa Hveen, tillige med en Jomfru af Familien, navnlig Lisebet Bilde, som og var der tilstede, vilde en Aften sildig gaae ud at besee Stiernerne uden for Porten af Uraniborg. Som de nu gik i deres dybeste Betragtninger, kom den ubehøvlede Ladefoged dem i Møde, og, enten han ikke kiendte dennem, eller maaskee var udsat derpaa, eller og ansaae dem for andet, end de vare, sog han meget grovt og ilde imod

dem,

dem, og med Trusel og Hug indjog dem over Hals og Hoved. Hvilken Tragedie stod Tyge Brahe saa vel an, at han, for at ære disse sine behiertede Heltinder, som i en Hast havde faaet deres Astronomiske Lyst styret, satte sig til at skrive dette Danske Rim, som kan have været et Mesterstykke til sin Tid, men har kun en maadelig Klang i vore Tiders Øren:

Dette os ogsaa vitterligt er,
Urania (t) Planeternes Løb beseer,
Jupiter den store Stierne
Agter hendes smaa Øren meget gierne,
Thi gik hun ud en Aften silde,
Dog med en Pige, som kaldes Bilde,
Da saae de Jupiter og Venus baade,
Martis Gegenskin gik af uden Naade,
Thi deraf kom en liden Tumult,
For han en Krigsmand er uden Gedult.
Den lille Pige begyndte at spøre:
Hvad monne Saturni Stierne hos Maanen giøre?
Ulystige Tider, sagde denne Qvinde,
Som de derefter monne begge befinde.
For de vilde være i Rolighed,
Gik de dem begge til Porten ned.
De toge med dennem slet ingen Svenne,
Uden Davus (u) deres tro Tiener alene,
Ham viste de bort i samme Sinde
Den lille Pige og den Qvinde,
Og satte dem saa i Vognen ned,
Mars saae meget surt derved,
Og tænkte: Jeg skal her meget til giøre,
Pan (x) han skal dem vist fremføre;
Thi kom han og i samme Stund,
Og var mod dennem saa meget ond,

(t) Saaledes kaldte Tyge Brahe sin Søster Frue Sophie, fordi hun havde saa stor Lyst til at betragte Himmelens Løb.
(u) Løberen kaldtes Davus.
(x) Saa kaldtes Gudindernes Hyrde eller den Gud for Hyrderne, som her skal betyde Ladefogeden.

At de maatte løbe og raabe sage:
O kiære Daut kom tilbage.
Dog vilde Pan slet intet afslade,
Han agted at slaae og giøre Skade.
Da raabte Davus, og sagde saa:
Pan, du maae min Frue ei slaae.
Da sagde han: Dine maae de vere,
For de komme nu saa sildig Here.
Videre han opererede sit onde Sind,
Og kiørde dem hastigt i Huset ind.
Havde vi denne Krig seet,
Stor Aarsag havde vi haft til at lee.

Der under staaer dette skrevet:

Disse Riim ere giorte Skiemteviis af Tyge Brahe om hans Søster Fru Sophie Brahe og Jomfru Lisbet Bille, hvilke en Aften sildig vare udgangne at besee Stiernerne paa Huen, og af Ladefogden der bleve ilde undfangne og indjagne med Trusel og Hug.

Erik Lange reiste ud, som det synes, i Aaret 1591. Men, da han i tre Aar og derover havde været borte, begyndte Frue Sophie at kiedes ved Tiden, og, som hun var mest fordybet i Længsel over saadan sin Kiærestes alt for langvarige Udebliveise, gav hun sig til 1594. paa Eriksholm at skrive hannem det ovenmeldte skiønne og vidtløftige Latinske Vers til, som Resenius med de Kiøbenhavnske Inscriptioner haver af D. Matthis Fosses Bibliotek 1668. udgivet, og som fortiener at kaldes et Mesterstykke i sit Slags.

I dette Vers, hvorudi hun efterfølger Ovidii Elskende Forsvinders Klage- og Kiærligheds-Breve, kalder hun sin Kiæreste Titan og sig selv Urania, og giver sin Utaalmodighed tilkiende derover, at han blev længer borte, end han havde lovet, og at hun nu i langsommelig Tid ikke havde haft Brev fra ham, eller vidste, hvor han var: Hun er vred paa Chymien, som holdte ham saa længe op udenlands, og frygter for de Uleiligheder, som samme Kunst førde ham i, i sær da hun ved andre ogsaa havde spurt nogle onde Tidender fra ham: Hun melder om de Bebreidelser, som hun idelig havde af sine Venner for sin Bestandighed imod hannem, men viser af Astrologien, at der var et Slags Fornødenhed i deres Elskov og Egte-Forbindelse; Hun skriver ogsaa om sin unge Søn Tage Tot, hvis Opdragelse han maate tænke paa at tage sig an: Hun

Hun bejamrer een af sine beste Venner, som nyligen var død, og klager over, at der vare alt for faa trofaste Venner til: Tager deraf Leilighed at berømme sin ældste og elskeligste Broder Tyge Brahe, som hun tillegger det Navn Apollo, for sin store Trofasthed og Oprigtighed: For Resten er hun overflødig i at beskrive sin Længsel og Kiærlighed, og bruger al den Veltalenhed, som muelig, til at bevæge sin Titan at komme snart hiem ꝛc. Dette er en kort Indhold af ofstbemeldte lærde Vers, som bestaaer af 270. Par, hvilket, at vi her skal vise en Prøve deraf, haver denne Begyndelse:

URANIA TITANI.

En tibi sexcentos, præbet quos pagina, versus
  Accipe, mi Titan, & lege, quando vacat.
Sunt ideo multi, ne sit responsio promta,
  Ipse sed hanc nobis ore referre velis.
Venit ab Urania, quam cernis, Epistola, Titan,
  Nil sibi rescribi, Te sed adesse cupit.
Littera multa quidem perarata est, multa supersit,
  Ast cum te caream, quid tua charta juvat?
Te retinet nimium nostris Ars invida votis,
  Crede mihi, haud tanti tota Chymia foret.
Ars vana & linqvens vacuatas ære crumenas,
  Quam propter vacuo linqvor & ipsa thoro.
Quam propter sine sole dies, sine sidere noctes
  Orba traho, quod abes, Solqve Jubarqve meum.
Ars utinam tenebris, unde orta, perîsset Averni,
  Qvæ mihi tot nitidos abstulit atra dies.
Jure vocanda atra est, qvia fit carbonibus atris,
  Non decuit niveas res ita nigra manus.
Ast ego qvod linqvar, modicum est; Tu læderis inde,
  Ægra fit hinc tua mens, hinc male corpus habet.
Quando etenim curis nimiis noctesqve diesqve
  Carperis, ut votis Ars sit amica tuis.
Et tandem inventum Nihil est, qvod & usqve reqviris.
  Nonne animus tanta spe cecidisse dolet?

&c. &c.

Slutningen deraf er denne:

Nunc igitur dolor hinc auctus, me sistere pennam
Cogit, &, ut vellem, scribere plura vetat.
Ast ubi sis præsens, simul & jungamur in unum,
Quæ modo subticeo, plurima nota dabo.
Tunc, quæ passus eris, mihi denarrabis acerba,
Ipsaqve nostra tibi; forte levamen erit.
Quod superest, bene vive diu, ut salvusqve revisas
Uraniam, o Titan semper amate, vale.
Hæc in Erichsholmi perscripta est littera Castro,
Cum geminos pisces Sol redeundo capit.
Di cito dent gemini hic pisces capiamus amantes,
Tuqve redux Titan, & Tua ego Urania.

Anno 1594.

Erik Lange forblev endda udenlands i mange Aar (y), og foruden den Sorg, Frue Sophie Brahe derover havde, tilsloges hende mange andre Bekymringer, saasom de store Fortrædeligheder, som hendes Broder Tyge Brahe blev indviklet i (z), hvorefter han slet maatte forlade sit Fæderneland. Dernæst forverredes hendes egen Tilstand Dag fra Dag, deels ved de slette Tider, som indfaldt, deels ved hendes Chymiske Destilleringer, hvorpaa hun satte store Penge til, og derved, ligesom hendes Kiæreste, geraadede i stor Gield og Vidtloftighed, Saa at hendes ubarmhiertige Creditorer, som dog mest vare hendes egne Brødre og Slegtinge, begyndte at gribe hende an, forfulgte hende med Rigens Esfning, lode giøre Indforsel i hendes Gods, og betoge hende næsten alt det, hun skulde leve af. Over saadant Uheld faldt hun i Melancolie, hvoraf hun siden fik et farligt Tilfald i sin ene Side. Derforuden reiste hendes Søn 1599. udenlands, saa at hun slet ingen havde tilbage i Skaane, som hun i sin Nød kunde vente sig nogen Trost, Raad og Bistand af. Hvorudover, da hendes

(y) Af et Brev, som Tyge Brahe har tilskrevet Holg. Rosenkrands fra Wittenberg 5 Dec. 1598. seer man, at Erik Lange kort tilforn har opholdt sig til Magdeborg, da Tyge Brahe reiste der igiennem fra Hamborg. Og af det Brev til Andr. Velleium, som er trykt i Dänische Bibliotek Tom. III. p. 190. seer man, at Tyge Brahe samme Tid til Magdeborg haver ved Notarium publicum forhvervet et offentligt Vidnesbyrd af Erik Lange, som han siden til Prag vilde bruge for Retten imod sin Modstander Nic. Raim. Ursum.

(z) Det er forhen meldet i det Danske Magazin Tom. II. p. 295. 296. 298. at Frue Sophie Brahe var med at vidne i den uangeneme Sag imellem Tyge Brahe og D. Gellium Sascéridem.

hendes Broder Tyge Brahe nu var borte, hendes Søn uden Landet, hendes Kiæreste ikke kunde komme hiem, og hendes andre Venner, som vare hende ugunstige, deels fordi hun holdt sin Broders Parti, deels for den Forlovelses Handel med Erik Lange, deels fordi hun havde sat saa meget til paa Chymien, havde saa gat som alle forladt hende, blev hun og kied af sit Fæderneland, og reiste omtrent 1601. ud, i den Agt, at hun baade vilde tale med sin Søn, og opsøge sin Kiæreste, som hun for ingen Deel vilde forlade; men fornemeligen, at hun vilde bruge et varmt Bad i Svitzerland, som hun holdt for det eneste og beste Middel, der skulde hielpe hendes Side.

Om Frue Sophia Brahe da haver været noget ude i Tydskland, og hvorvidt, skulle vi ikke sige. Vist er det, at hendes Broder Tyge Brahe haver ventet hende til Prag om Sommeren 1601. til sin Dotters Elisabets Bryllop, som man seer af et hans Brev til Holger Rosenkrands (a), og at han haver tilbudet hende gode Vilkor til Reisen, seer man af hendes eget Brev til hendes Søster: Men af samme Brev synes det klart, at hun ikke har været længer end i Hamborg, Holsten og Hertugdomet Slesvig, hvor hun haver truffet Erik Lange i lige saa kummerlige Omstændigheder, som hun selv var; Han var paa de Tider af Bendix Ranzov for Gield indmanet til Ekelnfør, der forføiede hun sig til ham, og lod sig i Aaret 1602. fiorten Dage for Paaske, efter tolv Aars Forlovelsemaal, sammenvie med hannem, overværende som Bryllops-Giester syv Herremænd og syv Adels-Fruer. Hvad de derefter i Begyndelsen af deres Ægteskab have lidet og udstaaet med hinanden, erfares siden af hendes Brev til Frue Margrete Brahe.

Imedens Frue Sophie saaledes var ude, gik det Rygte her i Danmark, som endnu er en bekiendt Sagn i Familien, at hun var uddragen til sin Broder Tyge Brahe i Prag, men da hun fandt hannem at være ved Døden afgangen, og ingen, som ville tage sig hende an, skal hendes Tilstand have været saa ærmelig, at hun for at opholde Livet, maatte lade sig befalde at sidde paa Torvet for at udselge et og andet Smaa-Kram: Imidlertid skal hendes Søn Tage Tot paa sin Reise være kommen til Prag, og en Dag, som han gik over Torvet, være kiendt af sin Moder, som igien forvissede ham om hendes Person ved en Signet-Ring, hun havde paa Fingeren (b), hvorpaa han tog hende til sig, og bragte hende hiem med sig til Danmark. Men at dette Rygte haver været uden Grund, og at hun aldrig kom til Prag medens hendens Søn var Udenlands, sees og bevises tydeligen af hendes eget Brev til sin Søster, som tet nu bliver indført.

Hvor-

(a) TYCH. BRAHEI Epist. ad Ollg. Rosenkrantz dat. Pragæ 5. April 1601. MS. Advenie etiam, uti spero, Soror mea SOPHIA, &c.

(b) Denne Ring haver siden været i Familien indtil vore Tider, og findes endnu i et fornemt Cabinet.

Hvor længe hendes Mand Erik Lange levede derefter, eller hvor og naar han er død, have vi ingensteds fundet: Men det er troligt, at, da Tage Tot ved Begyndelsen af Aaret 1603. kom Udenlands fra, og tog sig selv sin Fæderne gaard Eriksholm an, han da haver taget dem begge til sig, og forsørget saavel sin Stiffader Erik Lange, der maaskee ikke haver levet længe der efter, som sin Moder Frue Sophie Brahe til hendes Døds-Dag.

Alt hvad os efter den Tid om hende er forekommet, er alene, at hun 1630. som den eneste da levende af alle sine Sydskende, haver med sine Brødres og Søsteres Børn, udgivet et skriftligt Vidnesbyrd, hvori hun erklærer sin Broders Tyge Brahes Hustru for hans Egte-Hustru og deres Børn for deres rette Egtebørn og retmessige Arvinger (c). Vi finde og, at hun i Aaret 1634. i Augusti Maaned haver været i Helsingør, da den Franske Gesandt Comte d'Avaux med sine Medfølgere var der i Byen, og seet saavel dem som de hende; Hvilket Gesandtens Secreterer Carolus Ogerius, som noget merkværdigt i sin Reise-Beskrivelse haver antegnet (d).

Saa slet som det tilforn saae ud for Frue Sophie Brahe, saa enskelig har hendes Alderdom været, efterat hun var kommen til Rolighed paa Eriksholm hos sin Søn, og saae hannem baade at tiltage i Velstand og at opstige fra een Ære og Værdighed til en anden. Uden Tvil har hun paa sin Alderdom ladet Chymien fare, og forlystet sig i sine andre Studeringer, i sær Historien og den Danske Adels Slegt-Register. Hun havde den Glæde, før hun døde, ei alene at see sine Børnebørn, med endog at see Børn af sin Sønneson Otte Tot til Næs, som og blev Danmarks Riges Raad, og er Farfader til vor nu blomstrende store Lærdoms Elsker Hr. Conferentz-Raad Otte Tot til Gafnøe, Ridder rc.

Hun opnaaede en høi Alder, blev ved 87. Aar gammel, og døde i det Aar 1643. Vor berømte Poët og Historieskriver Vitus Beringius haver til sidste Æreminde over denne lærde og merkværdige Frue forfattet en smuk Gravskrift i Latinske Vers, som begynder saaledes (e):

Beato Cineri Illustris & Generosæ Heroinæ SOPHIÆ BRAHE, Dominæ de Erichsholm, post exactam felicissimam ætatem pie defunctæ 1643.

Ergo indignantis victrix longæva senectæ
Jam cadis, emeritum flectere jussa caput?
Atqve fatigatas absolvis stamine parcas,
Et toties fessa pensa voluta colo?
&c. &c.

At

(c) Dette Document er forhen indført i det Danske Magazin Tom. II. p. 367. sq.

(d) CAROLI OGERII Iter Danicum, p. 36. Hujus Tychonis Soror, mulier Septuagenaria, qvam etiam Mathematices peritissimam esse aiunt, nos Helsingora exeuntes conspexit, illamqve nos ipsi vicissim.

(e) See FRID. ROSTGARDI Delic. Poët. Dan. T. II. p. 146. hvor denne Gravskrift er at læse.

At Frue Sophie Brahe maae have efterladt sig en Hoben Skrifter [hvoraf dog intet er kommet til Lyset uden hendes Vers til Erik Lange, som 74. Aar, efterat det er skrevet, og 25. Aar efter hendes Død er udgivet af Resenio], kan ingenlunde feile, eftersom hun levede i saa mange Aar, og aldrig har været ledig, men altid flittig i at observere, destillere, og arbeide i lærde Sager, og maaskee vel alt for flittig, saa at hun for sine Studeringers Skyld ofte haver forsømmet andre hendes fornødne Hus-Forretninger, ja hun har været saa indtagen af Studeringer, at der i hendes sletteste Tilstand og yderste Gienvordighed ikke haver været nogen anden Ting, der har kunnet fornøie hende, som hun selv i sit Brev til sin Søster vidner, i disse Ord: Jeg haver her saa meget allehaande at bestille, Jeg skriver, studerer og destillerer allehaande, hvad ieg kan skrabe sammen, og giør det, ieg haver Ro af, thi anden Handel haver ieg ikke Lyst til, Jeg skulde ellers stundum følge Erik, havde ieg Stunder at drage herfra. Efter Hr. Albret Thuras Beretning haver den lærde Jomfrue Ide Margrete Rosenkrands fordum haft nogle af Frue Sophie Brahes Manuscripter, og D. Oluf Bork skal have eiet hendes Chymiske Skrifter, som ei alene have været af ugemeen Lærdom, men endog i temmelig stor Mængde (f). Men, om der nu skulle være noget til af det, hun har sammenskrevet og ei er kommet for Lyset, er os ikke bevidst.

Dette kunne vi ikke forbigaae her at erindre, at Matthias Henr. Schachtius, Rector i Kerteminde, udi sit Skrift om lærde Danske Qvinder (g), tillegger denne Frue Sophie Brahe, at have oversat af Tydsk paa Dansk D. Henrich Möllers Tak-Alter, hvilket er gandske urigtigt, og tilkommer en nyere Sophie Brahe, som var Predbiørn Brahes Dotter, og Søster til den berømte Frøken Karen Brahe, som har givet det Danske Bibliotek til Odense Jomfru-Kloster, hvilket og Alb. Thura rigtigen har i Agt taget (h).

Til Slutning maae vi endnu, til Frue Sophie Brahes Berømelse, anføre de Vidnesbyrd, som lærde Mænd, baade Danske og Fremmede, i deres Skrifter have givet hende.

1. Hendes Broder Tyge Brahe vidner, at, medens hun endnu var Jomfrue, gik hun ham til Haande i at observere, fordi hun af Naturen havde

(f) ALB. THURA Gynæceum Daniæ Literat. p. 34.

(g) See Nova Literaria Maris Balthici Ann. 1700. p. 218. hvor denne Auctor begaaer twende andre Urigtigheder, 1) at Fr. Sophie Brahes Mand Otte Tot var Rigets Raad, hvilket ikke er sandt, 2) at han giør Frue Sophie til Forfatter af et Genealogisk Manuscript, som Resenius alleneste beretter at have været i hendes Archiv, hvilket altsaa er uvist.

(h) ALB. THURA Gynæceum Dan. Literat. p. 35.

de Lyst til saadane Ting (i), og i et Brev til Holg. Rosenkrands, som var bleven forlovet med hans Broders Axels Brahes Dotter, som ogsaa heed Sophia Brahe, ønsker han, at denne maatte eftersølge sin Faster af samme Navn og blive ligesaadan en Philosophinde, og det med disse Ord: At cum & illa, quatenus fert sexus, Philosophica futura sit, ac amitam SOPHIAM, quoad datur, haud degenerans imitatura, Sociam altioris alicuius, qvam vulgus capit, Sophiæ potius, quam obstaculum, fore, præsagio & opto (k).

2. CHRISTOPH. ROTHMANN, Landgrevens af Hessen Mathematicus kalder hende Sororem Tychonis Philosophicam, Matronam perqvam solertissimam & nobilissimam, ɔ: Tyge Brahes Philosophiske Søster, en overmaade flittig og ædel Matrone (l).

3. CAROLUS OGERIUS, som 1634. var herinde i det Franske Gesandtskab, fortæller, at hun havde Ord for at være meget forfaren i Matematiken [Mathematices peritissimam esse aiunt] (m).

4. D. Oluf Worm i et Brev til Gassendum af 1648. melder om hende disse Ord: Astronomiæ non plane erat rudis, & in thematibus erigendis imprimis expedita, ɔ: Hun var ikke ukyndig i Astronomien, og særdeles hurtig i at stille Nativiteter (n).

5. PETRUS GASSENDUS skriver i Tyge Brahes Levnet saaledes om hende: Ex filiabus dicenda præsertim SOPHIA, quæ decennio post Tychonem nata, longe supervixit; exstincta quippe a paucis annis propemodum nonagenaria. Ea fuit perita Matheseos, & Astronomiam cum diligeret, tum Astrologiam præsertim deperiit, unde & expeditissima in erigendis Thematibus fuit. ɔ: Af Døtrene maae ieg fornemeligen tale om SOPHIA BRAHE, som var født ti Aar efter Tyge, og langt overlevede ham; thi hun døde nu for faa Aar siden, næsten 90. Aar gammel. Hun var forfaren i Matematik, og som hun elskede Astronomien, faldt hun i sær hen til Astrologien, hvorover hun og var meget færdig i at stille Nativiteter (o).

6. D. ERICH PONTOPPIDAN i et Vers til Frue Birgitte Tot, som staaer for i hendes fordanskede Seneca, melder dette om Frue Sophie Brahe:

Astrorum solers speculatrix, æmula Fratris,
BRAHÆA, Aoniis hic operata sacris.

7. PE-

(i) See Danske Magazin Tom. II. p. 194.
(k) TYCH. BRAHEI Epist. ad Olig. Rosenkrantz, dat. Wandesburgi 7 Nov. 1597. MS.
(l) TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 284. Conf. GASSENDI Vita Tychonis p. 132.
(m) OGERII Iter Danicum p. 36.
(n) OLAI WORMII Epist. pag. 1030.
(o) GASSENDI Vita Tychonis Brahei p. 4.

7. PETRUS JOH. RESENIUS, i Registeret til hans Bibliotek, giver hende saadan Ære-Titel: Matrona non minus eruditionis quam generis gloria excellens, & Poetria celeberrima. ɔ: En Matrone, som ikke mindre af Lærdom end Herkomst er ypperlig og en navnkundig Poetinde. Samme Resenius siger et andet Sted, at hun var forfaren i Matematik, Astronomie og Astrologie (p).

8. D. Oluf Bork regner hende iblandt de berømte Danske Poetinder, i disse Ord: Inter Poetrias Danicas jam olim celebris erat illustris Tychonis Brahæi soror (q).

9. JOHANNES MOLLERUS, Rector i Flensborg, nævner hende Poetriam inter Danos Latinam, Astronomica etiam, Chymica & Historica eruditione, scriptisqve variis illustrem, ɔ: En Latinsk Poetinde hos de Danske, som ogsaa er berømt af Lærdom i Astronomien, Chymien og Historien, og af adskillige Skrifter (r).

10. ALBERTUS THURA, i sit Latinske Skrift om lærde Danske Fruentimer, tillegger hende denne Roos: Illa non modo Astrologiæ solerter incubuit, sed lingvam Romanam penitus intellexit, ita qvidem, ut maturitatem latine dicendi & scribendi ad summum perduxerit, inter Poetrias Daniæ illustres loco facile primo ponenda &c. Summam eius eruditionem & in carmine latino condendo felicitatem abunde testatur Epistola metrica prolixa &c. ɔ: Hun lagde sig ei alene med Flid paa Astrologien, men forstod og grundigen det Latinske Sprog, saaledes, at hun bragte sin Dygtighed i at tale og skrive Latin til det høieste, og fortiener iblandt Danmarks berømte Poetinder letteligen det første Sted 2c. Hendes store Lærdom og Lykke til at giøre et Latinsk Vers bevidner noksom hendes vidtløftige Epistola Metrica til Lange (s).

Hvad Otto Sperling den yngere om Frue Sophie Brahes Fortienester haver skrevet, er os ubekiendt, saa længe vi ikke have haft den Lykke at see hans Manuscript om lærde Qvinder, som Mollerus og Thura saa ofte anføre i deres Skrifter.

(p) RESENII Inscript. Hafn. & Uranib. p. 369.

(q) OL. BORRICHII Dissert. ult. de Poetis p. m. 236.

(r) JOH. MOLLERI Cimbria Literata Tom. II. p. 103. hvor Auctor begaaer samme Feil, som andre, ved begge hendes Mænd, at han siger den første var Rigs-Raad, og kalder den sidste Nicol. Lange.

(s) ALB. THURA Gynæceum Dan. Liter. p. 32.

Følger nu det Brev fra Frue Sophie Brahe til hendes Søster Frue Margrete Brahe, som vi her og der i ovenanførte have beraabet os paa:

Min Hierte kierre Søster, Gud allermectigste were nu och alltidt hos eder, och spare och beuare eder lenge och well fra allt det, som eder kand were skadeligt enthen till Siel eller Liff. Jeg will icke opholde eder med nogen lang Taksigelse, men J skal altid finde mig for eders hulde Søster, det gierne will giøre, huis ieg wid, J kand haffue Ære och Gott aff, som ieg eder min Hierte kiere Søster plictig er. Min Hierte kiere Søster, ieg haffuer nu bekommid eders gode Skriffuelse, och der hoß ett halfft hundret Daller, som J sender mig, huorfore ieg will haffue eder paa det allerwenligste och gierne betacket, och war det meget wel giort aff eder; Thi Penge er dyre Ware her for os, Jeg kand icke faae en Daller till Laans vden Pant, och da wid de icke, huad de will haffue huer Vge till Rente aff en Daller, Saa det løber vndertiden i ett Aar 250. Daller till Rente aff ett hundrede Daller, och løser mand det icke till rette Tide, saa beholder de och Panten, saa her er en farlig Skinden i dette Land, wor HErre maa haffue stor Gedult dermed. Min Hierte kiere Søster, nu will ieg suare eder till eders Skriffuelse, Och som J først skriffuer, att J kand icke wide, hui ieg icke skriwer eder till, och hui ieg icke kommer till eder; Saa haffuer ieg jo tit och offte skreffuit eder til, och der ieg skreff eder saa fortrolig til, och lod eder wide all min Handel, och sende eder min Tage lilles (t) Breffue att see, langt dereffter skreff J mig till igenn, och skreff Mantt andet, att min Søn war wertt att holde aff, lige som Talle Giertz (u) skriffuer mig till, och ber mig, ieg wil were Tage god, naar ieg finder hannom, Saa ieg faaer att lade hende haffue sin Mening; Thi hun wid inthet, huad det er att haffue Barn: Men att J wilde beuege mig till att holle aff mit egit Barn; der war ieg underlig offuer. Dernest skreff J, Jeg skulle drage hiem, och ieg haffde saa stacket tilforn weret hoß eder och sielff sagd eder mine Aarsager, huorfor ieg huercken kunde eller wille da drage hiem, Saa skreff J, att wille ieg icke drage hiem, da skulle ieg sende eder min Wogn, da wille J sende mig nogen Fetalle. Saa war ieg den Tid till Segeberg, som ieg sagde eder, och det er foretiuffe Mile fra Fusing, forend min Wogn haffde kort dem frem och tilbage, da haffde det kostid megit mer end baade Hesten og Wognen kunde were wertt, och der kom ellers titt Skiff fra Randers och till Lybeck, och war kun der imellem i 3. eller 4. Dage. Jeg fick engang Breff fra Eder med ett Skiff,

(t) Tage Lille var Frue Sophiæ Brahes Søn den unge Tage Tot.

(u) Tale Gerts, som nævnes nogle gange i dette Brev, var Frue Tale Tot, som var Gert Rantzovs Frue, og Faster til den unge Tage Tot.

Skiff, J haffde send till Lybeck att hente Stenn, huilcket Breff war skreffuet nogen faa Dage tilforn, Saa att dersom ieg wille besuerid eder dermed, da haffde det let kund kommid till Skiffs, men ieg wille saa nødigt besuere nogen. Att ieg siden icke skreff eder till, det war icke giort aff onde, Men i huor ieg bar mig ad, og i huor oprictig ieg skreff eder till, da fick ieg alt nogitt i eders Breffue i Parabels wis, huilcke ere suarlige lette att forstaa, och sligt wille ieg icke giore min Venn, thi Parabeler er lette att sige, men de giøre intet gott mellem Venner. Saa lod ieg det da, att skriffue eder till, icke eder till onde, men i Sandhed for min egen Skyldt; Thi ieg haffde Widerwertighed nock, och mer end nock, saa ieg wille icke sielff giffue Aarsag till, att mand skulle skriffue mig till, naar man ickun althid skreff det, mand kunde plage mig med, och ieg kunde sielff tencke alt det, en anden kunde tencke. Dett andet J skriffuer, hui ieg icke kommer till eder, saa haffuer ieg jo weret hos eder, siden J war hoß mig, och war i fiorten Dage hoß eder, och enddog att J gierne haffde mig, da haffde ieg dog saa ont aff de Parabeler, og naar der war nogen, som wille giore mig gott, da fortrød J dett, och bad dennem, de skulle icke hölle med mig, och ieg i Sandhed sielff engang merckte dett, Saa enddog ieg haffde sagd eder, huad Trang ieg haffde hafft her vde, och motte icke drage her aff Lander, før ieg haffde betald, dog icke allene will J inthet haffue der med att giore, men J fortrød, att ieg thalde med andre derom. Men mand haffde gott at sige, ieg wiste well best min Leiglighedt. Gud lønne den gode Anne Maltis Datter (x), som loff mange stedt med mig, och baade skyde mig Forloffuer och lonte mig sielff Penge, huilcke hende icke war lete att bekomme, Gud vnde mig engang att forskylde det med hinde, saa ret trolig hun mente mig, huilcket ieg aldrig kand glemme ꝛc. Saa om Afftenen, som ieg drog aff om Morgenen, da kunde ieg slet icke sige itt Ord eder till Maade, Jeg snacket om Distelering, och tog min Nativitet Bog frem, och lod Anne see, og snacket da om dett, Jeg kunde haffue Ro aff; Thi andet Snack lengtist ieg kun ved, da war dett inthet til Maade, men J sagde blant andet mer: Mand kunde aldrig wide saa megit, det war jo mer till, mand icke widste, huilcket staar i Nachfolgung Christi; dog ieg tenckte aldrig, att ieg kunde alt det till war, dett er megit wit derfra ꝛc. Dog bildede ieg mig saa ind den Afften, att det war ickun aff Kierlighed, att J da war lidet affgunstig, hvilcket ieg och sielff er aff Naturen effter min gode Moder, Gud bevare hinde. Men ieg haffde saa megit i mitt Hoffuit, dett J inther kunde wide, saa ieg icke well kunde tolle saadant aff min Ven. Och noger mig saa suarlig, naar ieg wid, att ieg menir en Ting trolig, och man icke

 nydet,

(x) Hun var Malthe Jenssøn til Holmegaard (af de Sesteder's Slegt) hans Dotter, gift med Ove Lunge til Odden, og Moder til Hr. Jørgen Lunge, Ridder, Danmarkes Riges Marsk og Raad ꝛc.

nydet, saa kand ieg icke faa dett aff Tanken igenn, dog der haffuer ingen ont aff vden ieg sielff, Jeg bekender, ieg haffuer dett Feil, och kand icke giøre mig anderledes end ieg er. Saa fortrød J och (huilcket ieg i Sandhed well merckte,) att min Lisse lille haffde faaet mig sin Kede och Perlle Hue och Handske, huilcket ieg i Sandhed sporde, att J haffde sagd dett igenn, siden ieg war derfra, enddog dett war en stor Dyd aff hinde, och ieg i Sandhed icke begerdett eller tencktid, men hun giorid rett aff Medonck, och mente, ieg skulle lost mig dermed, och kommid hiem, Saa hun nøde mig till att tagett, och fick mig Guld och Perler och andet, mere end for Sex hunder Daler, foruden en Kede, Berette lille fik mig, huilcket ieg haffuer skild dem wed, dog icke med min Willge; Saa huer gang ieg neffnte Sten eller Lise, da fortrød J dett, och war affgunstig deroffuer, och meinte, de holt med mig, Saa ieg derfor war dem god, Men dett war i Sandhed inthet derom; thi der kunde ingen fortryde mer, att ieg war der aff Landet, end de giør, och de holt aldrig enten med eller mod mig i den Sag, for de wiste well, att dett hialp inthet dertill, derfor sagde de mig inthet deres Mening derom, ellers menn de mig megit gott, och kiender mig saa rett well, derfor elsker de mig, och ieg haffde megit gott aff deris Omgengsel rc. Min hierte kiere Søster, som J skriffuer, att J haffuer hørt, att Erich (y) och ieg er giffuen sammen, och ønsker oß Locke, huorfor ieg tacker eder gierne, Saa giorde wi her itt lidet Gestebud fiorten Dage for Paske, och haffde kun Siu Herremend og Siu Fruer hos os, Gud giffue dett maa were sked i en god lockelig Tid os til Glede. Jeg haffde da actid mig strax paa wege til Phephers Bad, och den Tid ieg sporde, att det war saa lang Weg derhen, da wille ieg haffue Erich med mig did, och thore icke drage ene derhen, Saa dett war i all Sandhed Aarsagen, att wi da giorid, ellers haffde ieg well endnu ladet det staaet hen, som det haffuer giort i tholff Aar, inthil Erich haffde giort en Rexe op i Tysland; thi fiorten Dage tilforn wiste wi det icke sielff, men wi fick dett i Sinde, for hand skulle følge mig den Rexe till Basel, Saa skulle hand da dragit andensteds hen i Tyslandt och bestilt sin Erind, som hannom ligger Magt paa, saa lenge men ieg war der. Jeg kand tro, der skulle nu were nogen Aarsag, som skulle bringe os dertil, men ieg fortryder, att wi giorde dett icke for thi Aar siden, før hand drog i Tysland, da haffde wor Sag well weret saa, att wi haffde icke lid saa megit, som wi nu haffuer giort, dog ieg hobis med Guds Hielp, alting skal bliffue gott. Jeg saae nu well, att ieg fick att were hoß hannom iblant, baade for att skille ham wed de mange Folck hand haffde, och for att holle nogit til raade, i lenges hand war der vde, i mer satte hand sig i Supen, og ieg wiste suarlig well, att ieg gaff hannom aldrig offuer, det war langt fra, derfor war det best ieg bleff

(y) Erik Lange til Engelstholm, som hun i mange Aar havde været forlovet med.

hos hannom, och holt til raade, huad ieg kunde, haffde ieg kun for saa giort. Saa nogit tilforn kom Anne Bille och Lise och Bergette hidt, da bleff ieg saa glad, att der war nogen i Danmarck, som kom mig ihu, och will giore saa nogit for min Skyld att drage till mig, enddog de wiste i Sandhed der inthet aff, da war dett saa trauelt for mig for Penge, att wi wiste icke, huor wi skulle bere os ad. Jeg haffde, med Forloff att sige, icke itt helt Par Strømper paa mine Benn, baade mine Helle sad ud, som de och nu giør, da gaff Lisebett och Bergete mig deris LinKleder, och Anne Bille lod om Naten sprecke Liffuit fra sit Skortt, och satte till mitt, thi mitt kunde icke henge sammen. Saa haffde Erich satt sine Kleder ud, og dem wile Lise och Bergete icke andet end hand skulle haffue och gaa med den Dag, derfor satte de deris Sulske och Seigerverck ud for Klederne, och siden der de kom hiem, sende de sielff Penge herud, och loste dette igenn, og Lise sende mig endda it Stycke Lerrit och nogit andet Toi, saa de haffuer giort mig mer end gott Skeell, endog de icke well kunde giorid, och fortryder mig nock att de giorid. Jeg haffde hafft saa ond en Vinter, och gret mer i denne Vinter, end ieg haffde tilforen giort alle mine Dage, vden engang, saa ieg deroffuer war saa forsuecked baade Hoffuid och Hierte, Saa megen Widervertighed haffde ieg att thencke paa, saa ieg fick icke Soffn, och war saa melancolisk, at ieg wiste aldrig, huad ieg wille, och rett i den Tid sende vor Herre mig de gode Mennisker hid. Der ieg sagde dem, att deris Keder och Hue och andett war hene, da allenisste icke fortrod de dett med den ringeste Tancke, men der de horde, att ieg haffde grett derfor, da fortrod dem dett, och sagde, att de will heller brend dett, och dett er sandelig deris Alwor. Saa ieg haffuer saa gott deraff, att de er mig saa hulle, och mene mig saa trolig, nu i denne Tid, som Werden haffuer gaaet mig imod, der kand ingen tro, huor ieg er da om Hiertet, Saa de haffuer icke forlatt mig som andre, Saa ieg haffuer i all Sandhed tacket wor Herre derfor med waade Oien, att hand haffuer giort mig det gode; Thi ieg regner Huldhed offuer all Slegt och Biurd och offuer alle Penge, Gud beuare dem och lonne dem derfor, Jeg will aldrig glemme det Gode, de haffuer giort mig, och ieg haffuer inthet giort dem. Den Tid de da war dragen herfra, da lengtist ieg saa effter dem, och drog strax till dem, da fick de mig sielff Penge att there hid igenn. Saa drog ieg till Haderslöff, och wille tale med Benndix Ranzo, som haffde indmanid Erich her, och wille bede hannom, att hand wille forloffue hannom att drage den Rexe med mig till Mortens Dag, da war Bendix affdragen till Kiobenhaffn. Saa haffde ieg tilforn faaet min Tagis Skriffuelse, att hand wille gierne drage i Italien, saa skreff ieg hannom till, att hand skulle slet inthet drage i Italien, men att hand skulle mode mig wid dette Bad, och saa folge mig hiem, thi ieg wille icke lenger haffue hannem vde.

Saa

Saa spørde Thalle Giertz dett, saa skreff hun mig till, att hun kunde wel tencke, at det war for den Aarsag Skyld ieg wille saa endelig did, thi hun wiste wel, ieg wille, att Tage skulle giffue mig itt Breff, att hand skulle betale Erichs Geldt, huilcket dog i Sandhed aldrig war tenckt enten aff hannom eller mig om en Skilling, end sige mere &c. Og endda nogit andet hun gaff for, huilcket war forskreckeligt att tencke, en Hedning skulle icke gide tenckt saadant, som hun gaff for, det haffuer ieg alt saa motte lide. Men saa drog hun till Kiøbenhaffn, och foruende dett hoß Bendix, saa hand skulle icke tale med mig, naar hand kom igenn fra Kiøbenhaffn, dog ieg will icke, hun skal wide, att ieg wid dett, och saa motte ieg da bide en Maaned, till Bendix kom fra Kiøbenhaffn igien, Saa drog baade Erich och ieg did til hannom, da motte ieg staa for hans Dør en heel Dag, hand wille icke tale med mig, och motte inthet komme hannom till Ords. Saa drog ieg till Fyen, och wille kun weret en Natt paa Nackebøl, for ieg hasted saa for min Rexe Skyld. Der ieg kom der, da war de endda i Sieland, men kom dog strax en Dag dereffter, och sagde Eiller (z), att Hertug Vldrich (a) kom did till Nackebøll, och will derfor icke slipe Erich eller mig. Saa bide wi, till hand kom, och Hans Naade loffuet da att tale mett Bendix paa wore Vegne. Wi fuldis saa med Hans Naade till Hadersløff, och hand gick tuende gang ner till Bendix derfor, och giorde sandelig megit stor Flid dertill, men det kunde alt inthet hielpe, men der hand war hendragen och Giert (b) med, saa kom wi i Tale med Bendix, och hand forloffuit os till Mortensdag, och giorde, huad wi begerte; Thi hand er Erichs Ven rett god, vden huad andre forhindrer. Da war ieg saa glad, att wi fick Forloff att drage, dog wi lide nock, for dett kom dertil. Saa war os da loffuit nogen Penge att tere derhen, men der wi saae till, da fick de itt andet Sind, saa wi kunde da icke faae dem. Saa haffde wi inthet att tere, Gud wid, huad ieg tenckte, effterdi all min Welfart laa derpaa, och ieg kunde icke faa Penge att tere did, och ieg haffde giort megit for den Rexe skyldt. Saa bleff det da forsildig paa Sommeren att drage derhen, saa wi haffde da icke kommet der for midt i Hundsdagen, och tiente da ikke att bade; Saa nødis ieg till att lade dett bliffue denne gang. Saa dette er nu i all Sandhed lige saaledes tilgangit, och er icke et Ord Løgn iblant &c.

(z) Skal uden Tvil være Eiler Brokenhus til Nakebøl, hvis sidste Frue Anna Bilde var Sydskendebarn med Fr. Sophie Brahe: Eller maaskee Eiler Bilde, Broder til bemeldte Fr. Anna Bilde.

(a) Christiani IV. Broder og Friderici II. Søn, Biskop til Sverin &c.

(b) Uden Tvil Gert Rantzov, Statholder i Hertugdømene, hvis Frue var ovenmeldte Tale Tot.

Resten skal følge i næste Hefte.

(o)

26. Hefte.

I.

Om M. Claus Andersøn Ulfeld og hans Stiftelse paa et Vicarie i Odense 1482.

Da vi i en gammel haandskreven Bog, hvorudi M. Christen Povelsøn (a) sidste Prior i S. Knuds Kloster udi Odense har indført endeel bemeldte Klosters Breve og Adkomster (b), have forefundet en rigtig Udskrift af M. Claus Andersøns Stiftelse paa et Vicaridom og en Alter-Tieneste i S. Knuds DomKirke sammesteds, og holdet samme Document et Sted værdt i vort Magazin, onskede

(a) Om hannem er tilforn handlet i det Danske Magazin Tom. II. p. 65. sq.
(b) Dette Manuscript giemmes i Hr. EtatsRaad Grams Bibliotek.

ønskede vi nok, tillige at kunne give nogen Efterretning om Stifteren, som saaledes, efter sine Tiders Indsigt, har ladet see sin gode Villie for det almindelige Beste. Men vi maae her igientage det Klagemaal, vi saa ofte have ført, at det er saa gandske lidet, de forbigangne Tider have levnet os om de fleste vore fordums berømte og vel fortiente Danske Mænd.

Saa meget som vore skrevne Slegte-Bøger og nogle andre Skrifter har villet lære os, da er M. Claus Andersøn fød af de Ulfelders gamle og Adelige Familie. Hans Fader var Anders Eriksøn Ulfeld til Korsbøl [nu kaldet Holkenhavn], som døde 1456. (c), hans Moder var Fru Mette Pallesdotter til Hveringe, som i vore Genealogier skrives at have været af den Adelige Slegt Sverin, og døde 1485. (d). Han havde mange Brødre, saasom Palle Andersøn til Hveringe, Ebbe Andersøn til Korsbøl, med flere, som alle bleve anseelige Mænd, og et Par af dem Danmarks Riges Raad. Og eftersom Faderen havde disse mange Sønner, hengav han Claus Andersøn til den geistlige Stand. Hvorpaa han blev holden til Bogen, og forfremmedes deri saa vidt, at han, som den Tids Viis og Maade var, kom til at reise udenlands. Paa hvad Sted han da fornemmeligen haver opholdet sig, er os ubekiendt, men det er vist, at han paa et fremmed Universitet er bleven Magister Artium eller Mester i Boglige Kunster. Efter Hiemkomsten har deels hans vel anlagte Ungdoms Tid, deels hans formaaende Venner, som boede over alt i Fyen, forhvervet hannem en god Plads i Odense Dom-Capitel, hvor han, uden Tvil i Aaret 1475. da Benedictiner-Munkene af S. Knuds Kloster bleve udviiste og Caniker der igien indsatte, er bleven Decanus eller Degn (e), som var een af samme Capitels fornemste Prælater. Derefter er han tillige bleven Prior i Dalom Kloster, ophøiet i Danmarks Riges Raad, og brugt i et og andet Kongeligt Gesandtskab, hvilket alt noksom beviser, at han til sin Tid haver været en merkelig og betydelig Mand.

Denne M. Claus Andersøn (f) var og een af de Herrer af Capitelet i Odense, som tillige med DomProvsten M. Hans Urne var tilbetroet at opvarte

(c) Hans Gravskrift i Overndrop Kirke udi Fyen er denne: Hic jacet ANDREAS ERICI de Corböle armiger, qvi obiit Anno Domini MCCCCLVI.

(d) Hendes Gravskrift i samme Kirke lyder saaledes: Hic jacet Domina METTA PALÆMONIS, relicta Andreæ Erici de Koxböle Anno Domini MCCCCLXXXV. Hela Gor Almekte.

(e) HAMSFORT in Serie Episc. Otton. MS. nævner hannem Archidiaconus, hvilket neppe er rigtigt; thi vi finde ikke, at Odense Capitel har havt uden disse tre Prælater: Provst, Decanus, og Cantor.

(f) Det maa ikke forvilde nogen, at Hvitfeld i Bispe-Krøniken p. 43. kalder ham Niels Andersøn, som er kommet deraf, at han paa Latin kaldes Nicolaus Andreæ: Men Nicolaus har fordum lige saa vidt, og velsidere, været det Danske Navn Claus, som Niels.

varte det Biskopelige Embed i Biskopens Hr. Carl Rønnovs Sted, som selv ikke gad været over de geistlige Forretninger, men heller levede til Hove, som han af Ungdomen var vant til (g).

I Aaret 1477. som er det allerførste, vi hidindtil i noget Document have seet M. Claus Andersøn nævnet, var han, som Decanus i Odense, med iblandt dem, som Biskop Mogens Krasse havde udnævnet til at fuldbyrde sit Testament og sidste Villie, hvilken vi tilforn have indført (h).

Aar 1479. haver han med Landsdommeren og flere forneme Mænd siddet paa Fynbo Lands-Ting, og dømt i en Sag imellem Bendt Bille af Søholm og Hr. Erik Biørnsøn om en Gaard i Hemerslof. Domen, som gik i bemeldte Sag, begyndet saaledes:

Knut Joachimssøn (i) Wepnere, Landzdommere i Fyon, Mester Hans Wrne Domprowesth i Otthens, Mester Claws Anderssøn Dechanus i sammestedh, Jørghen Wrne i Brolucke, Ridder, Wilhelm Fritlæ i Wedesløf, Eyler Ranzow i Aagardhe, Wepnere, Per Northenssøn Radman i Otthens, oc Jeppe Jenssøn Herritzfoghet i Otthensherrit, Wy gore witherlicth, at Aar MCDLXXIX. then Løwerdagh nesth efter tywendagh Jule, paa Fynbo Landztyngh ware skickedhe Welburdigh Man Beynt Bylle aff Siøholm paa then ene, oc Atzer Brock paa Hr. Erick Biørnssøns weyne paa then annen Sidhe, om Tiltall oc Swar paa begge Sidher, om een Gardh i Hemersløff rc. rc.

Aar 1481. Tamper-Onsdag for Jul, var M. Claus Andersøn, efter den udvalte Konges Hertug Hanses Befaling, med flere gode Mænd i S. Knuds Kirkes søndre Capel over at stifte et Forlig imellem M. Michel Jensøn Dom-Provst i Lund og Canik i Odense og Henning Jensøn af Sandagergaard om Forsvar til tvende Gaarde. Hvorom det forfattede Document saaledes begynder:

Alle Men, thette Breff see eller lessæ, helssæ wi Mester Claws Anderssøn Dechen i Otthens, Mester Otthe Hanssen Canyckæ i sammestedh, Wilhelm Frytlæ i Wendeløff, Oluff Brockenhusæ i Wolderleff, ewinnelig met Gudh, Oc gøræ witherlygh

(g) Series Episc. Otton. Mſ. Hvitfelds Bispe-Krønike p. 43. Conf. Danske Magazin Tom. I. p. 292.

(h) Danske Magazin Tom. II. p. 16. 18. 19.

(i) Var en Reventlov, og er den samme, som kaldes Knud Jacobsøn til Eshøi.

lygh met thette worth opne Breff, ath wi aff wore Nadyghe wnge Herris Tilscriffwelse oc Befaling meth Hans Nadis Breff tilskyckede ware at steffne for off Hederlygh Mandh Mesther Michel Jensson Domprowest i Lundh oc Canickæ i Ottensæ, pa then enæ Syde, och Henyngh Jensson aff Sandaghergardh paa andhen Syde, som Hans Nadis Breff therom wdhermeræ bewisser oc rædhe for gør, om Forswar til thoo Gardhe lygendis i Slæbestrope, som til Skambye Kirckis Prestæbordh gyffne waræ i mange Aar tilforne &c. &c.

Aar 1482. haver M. Claus Andersøn stiftet et Vicaridom i Odense DomKirke med en daglig læsen Messe (k) for S. Annæ Alter, for sin, sine Forældres og Venners Siæle, som det derom opsatte Fundations-Brev nærmere forklarer, hvilket siden bliver indført.

Aar 1484. og derefter, finde vi, at han allerede haver været Prior i Dalom og Danmarks Riges Raad: men hvor længe tilforn, vides ikke. I bemeldte Aar 1484. blev han med flere af Raadet, paa Kong Hanses og Danmarks Riges vegne, afferdiget til det Mode, som var beranmmet at holdes med de Svenske til Calmar vor Frue Dag, for at handle om en ævig Fred og Eendrægtighed imellem begge Riger. Den Fuldmagt, som da blev hannem og de andre Danske Sendebud medgiven, er skreven i Kiøbenhavn die b. Petri ad vincula 1484. og begynder saaledes (l):

Wii Hans med Gudz Nade Danmarks, Norges, Wendes oc Gothes Koning, vdualð til Swerige, Hertug i Slesswig, oc i Holsten, Stormarn oc Ditmerssen Hertug, Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst, Göre alle witherligt, at wii haue nu tilskicket oc vdsent, oc med thette wort obne Breff tilskicke oc vdsende tesse Brefuisere, oss Elskelige werduge Fædre, Her Eiler i Aars, oc Her Hartwig i Ribe, Biscoper, Her Eggerd Krummedike, Her Erich Agesøn, oc Her Niels Timmesøn, Riddere, oc Mester Clawes Prior i Dalum, wore elskelige Men och Radh, til thet Mode &c.

Stadfæstelsen paa det af disse Danske Sendebud da sluttede Fordrag er dateret i Calmar Dominica infra Octav. Nativit. Mariæ 1484. og har denne Begyndelse (m): Wii

(k) Man giorde i Pavedømmet Forskiel paa en læsen Messe og en siungen Messe.
(l) Dette Document læses i JO. HADORPHII Anden Part til den Svenske Riim-Krønike p. 336. Conf. HVITFELD p. 985.
(m) See HADORPHII Svenske Riim-Krønike Tom. II. p. 337.

Wii Eyler i Aars, Hartwig i Ribe med Gudz Nathe Biscope, Claus Anderson, Degen i Odens, Eggert Kromdige, oc Eric Aagesson, Riddere, wor Nadige Herres, Hogborne Forstes, Koning Hanses Sendebud, Fullemectige paa Hans Nathes, wore kære Methrodres, Danmarks og Norges Riges oc alle menige theres Indbyggeres wegne, kendes oc for alle witerligt gore, at wii haffue nu wæret here til Ordz, Tale oc Dettingen, here udi Kalmarn, med Sweriges Riges Raad &c.

Af disse tvende Documenter merker man ellers, at Kongen i sit Brev setter Prioren M. Claus bag efter Ridderne: Men i det andet Brev settes han, som en geistlig Prælat, næst efter Biskoperne, over Ridderne.

Aar 1487. S. Mauritii Dag haver M. Claus iblandt Rigets Raad, som da opregnes 36 i Talet, været med i Lund at hylde og samtykke Hertug Christiern Kong Hanses ældste Søn for Herre og Konge efter hans Hr. Faders Død (n).

Aaret derefter 1488. havde M. Claus Anderson, tillige med M. Hans Urne Provst og M. Otte Canik i Odense, Fuldmagt af Biskop Carl Rønnov og Capitelet sammesteds at gaae i Rette imod de fordrevne Benedictiner-Munke, som søgte ved Droning Dorotheæ Tilhielp at faae S. Knuds Kloster tilbage igien, hvilket dem ogsaa ved Kongens Kiendelse blev tildømt, dog med Vilkor, at de da værende Prælater og Caniker skulde for deres Livs-Tid nyde en vis Indkomst af Klosteret, da Mester Claus paa sin Part aarligen blev tillagt fem Læster Korn (o).

Aar 1492. har han endnu levet og været Prior i Dalum; Saaledes nævnes han i et Dom-Brev imellem Kong Hans og Hr. Henrik Knudsøn, som han med Danmarks Biskoper og Riddere har forseiglet paa Kiøbenhavns Raadstue, Mandagen for vor HErres Opfarelse 1492 (p).

Efter den Tid er os ikke noget om M. Claus Andersøn forekommet. Ikke heller vide vi, naar han ved Døden er afgaaen. At han i Aaret 1494. neppe haver været i Live, giette vi deraf, at han ikke nævnes iblandt de andre Rigers Raad, som da haver udstædet et offentligt Document, Hertug Friderik angaaende (q).

(n) HVITFELD pag. 992.

(o) Summa Processus in causa Ecclesiæ Ottoniens. MS. HVITFELD p. 996. 997. Conf. Danske Magazin Tom. I. p. 293.

(p) T. KLEVII Opus Genealog. MS.

(q) HVITFELD p. 1009.

Hans Gravmæle eller Lig-Steen i S. Knuds Kirke i Odense, som viser sig aftegnet for paa dette Hefte, have vi iblandt de Kober-Plader, som høre til Bircherodii Inscriptiones Othinienses, og af Hr. Conferentz Raad Adeler ere til vort Selskabs Brug meddelede: Men Aars-Talet derpaa er ikke udført; Maaskee Stenen haver været saa forslidt, at man det ikke har kunnet læse, eller og han selv i levende Live haver ladet den udhugge. Midt paa seer man hans Fæderne de Ulfelders Vaaben, i Hiørnerne de fire Evangelisters Gestalter, og runden om læses denne Grav-Skrift:

Hic jacet Dominus Magister Nicolaus Andree, qvondam Decanus Ottoniensis ecclesie sancti Kanuti Anno Domini M . . . .

ɔ: Her ligger Hr. Magister Claus Andersøn, fordum Degn i S. Knuds Kirke udi Odense, Aar 2c.

Følger nu M. Claus Andersøns Stiftelses-Brev paa forbemeldte Vicaridom udi S. Knuds DomKirke i Odense:

Alle Mendt thette Breff see eller høre lese, helser iegh Claus Anderssenn Dechen i Otthens, og giør witterligt med thette mytt opne Breff, att iegh i myn Welmacht och Sundhed medt myn frii Wilge, epther myne Arffuinges Wilge, Tilladelse och Fuldburdt, haffuer funderit, och medt thette myt opne Breff funderer och sticker ett Vicariam i Sancti Knutz DomKirke i Otthens, medt en daglig lesen Messe for sancte Anne Altere synden nest Korsdøren (r), Gudt, Jomffru Marie, S. Johanni apostolo & evangeliste, Frue Sancte Anne, och alle wor HErris werduge Helgen i Himmerigh til Ære och Werdighed, och myn och myne Forelderes Siele, som døde ere, och the som nu leffue eller her epther kommendis worder, och alle christne Siele till Roo och Liise och Salighed. Till hullcken Gudtz Teniste och Vicariam skal stickes en Presth, som forskreffne Messer daglige och tiimelige holde skall, nar Klocken er hora VII. i sna Maade som her epther-schreffuith stander. Først skall lesis om Søndagen Messe de sancta trinitate, om Mandagen før alle christne Siele, om Tiisdagen de sancta Anna cum memoria de sancto Johanne evangelista, om Onsdagen de omnibus sanctis, om Torsdagen de corpore

(r) Skal vel være Chors-Døren, endskiønt PONTOPP. Annal. Eccles. Dan. Tom. II. p. 678. setter bey der Creutz-Thüre.

pore Christi, om Fredagen de quinque vulneribus, och om Loffuerdagen de Domina (s), eptherthi som hennes Fest faller. Och i hver Messe skal lesis en Collecta pro benefactoribus. Till huilckit Vicariam och Gudz Tieniste iegh forskreffne Mester Claus Anderssen kendes medt thette mytt opne Breff i myn friu Welmacht och Fuldburdt, som fore er rørt, att haffue vnlatt, affhentt och skøtt, fra megh och myne sande Arffuinge antuordet, och i thette mytt opne Breff skøder, affhender, och strax fra megh och myne sande Arffuinge antuorder till forskreffne Vicariam och Gudtz Tieniste, som forskreffuit staander, till euindelighe Eye eye skullendes, thisse eptherskreffne myne Gaarde, Gotz och Jorde, som alle tilsammen skylle XIIII. Pund Korn med Penninge och andre Bede, som er først i Bogherret i Gamtoffte Sogen i Eggroppe By En Gaard, som kalles Eggroppe Gaardt, i huilcken som nu boer 2. Mendt, som er Hans Eskildtssen och Esbern, och giffue ther aff till aarlig Landgilde hver aff thennom tre Pund Bygh, Item en Gaardt i Skoffbyherrett i Gammelby, i huilcken Knuth Nielssen ibor, och giffuer ther aff till aarligt Landgilde I. Pund Bygh, I. Pund Rugh, I. fett Suyn, medt andre Beede, Item en Gaardt i Windinghe Herrett i Rønninge Sogen i Languadtz Gaardt, som Anders Anderssen nu ibor, og giffuer ther aff aarligh II. Pund Bygh, I. Skeppe Smør, XII. ß. Penningh, I. Lam, II. Gies, och IIII. Høns. Item en Gaard i samme Herret i Saaderop, som Jep Frendessen nu ibor, och skyller aarligh I. Ortug Bygh och I. Skeppe Smør, Item en Gaardt paa Hintzholm i Dalby By og Sogen, som lille Jesse nu ibor, och skyller aarlig II. Pund Bygh och I. Lubsk Marck, Item en liden Gaardt i samme Sted, som Hans Quist ibode, och skyller II. Ortug Bygh, Item II. Jorde i Otthens i Westergadhe, som ligge paa then synder Side wed Gaden osten wed Hans Kremmers Kaalhaffue och westen nest hoes Jep Heirenders Gaard, huilcke II. Jorde iegh haffuer lenett Hans Grydestøber och Findt Skinder och theris Arffuinge, i suo Maade, att the schulle huert Aar giffue till Jordskyldt ther aff IIII. Lubske Marck

rede

(s) ɔ: Jomfru Maria, som ellers blev kaldet Vor Frue.

rede Penninghe, och medt the IIII. Marck skal then, som Vicarius er, holde Alteret widh Redelighed medt Vox och AltherKleder, epthersom forskreffne IIII. Marck yttherste recke kunde: Item en Jordt och synden wedt Westergade liggendis westen nest forskreffne Hans Kremers Kaalhaffue och osten nest then Gaard, som Matz Jonssen ibode, huilcken Jord som Niels Remmesnier, Bartolomeus Badsker, Jes Poffuelson, och Hans Huscock nu i Leye haffue for IIII. Marck om Aarett, medt alle forskreffne Gaardz, Godzes och Jordts rette Tilliggelse, Skoff och Marck, Agger och Eng, Fiskeuandt och Fegangh, wotth och tiurtt, intet vndertaget. Item schall och then som Dechn er i Otthens, och the som epther hannom kommendis worder, huer epther annen, haffue Forleningh och Jus Patronatus till forskreffne Altere medt Capitels Sambtycke, Raadt, Fulburdt och Tilladelse, i sua Maade, att saa offte som thet Vicaria losth worder, tha skal Dechn i Otthens forsamble Capittel i sammested, och tha endrecthelig hand medt thenom och huer aff thenom serdelis skal besuere sin Conscientz, och henne ransage, och huercken for Wiildt, Gunst, Gaffue, Fryct, Had, Frendtskab, Tienister, Willie eller Wenskaff, men alleniste for Bystandelse och Gudz Tienistis Vppeholdelsis Skyldt, skulle offuerweye, grandske och vdtuellye, per voces, en Prest, som the kunde best befinde nytteligh att were, som gudeligh och skielligh kand och will forstande och holde the Messer och Gudz Tieniste, som fore er rort. Item skall forskreffne Dechn och Capittel giffue then, som vdtuelles, theris Collationem medt theris Breffue och Dechens och Capittels Indtzegle paa hans institutione och promissione. Var thet och saa, att then forskreffue Vicarius ey worder sua samdrectelig capitulariter electus til forskreffne Vicariam, men ellers indsettes aff Dechn eller aff noger andher, tha skall Prouesten medt menighe Capittels Raadt haffue Magt att forbyude hanom exsecutionem officii for forskreffne Altere. Wille hand end tha trenge segh medt yttermere Magt, tha skall myne Frender och Slectinge haffue Magtt att giore Hinder paa Renthen, till suo lenge att then Vdtuellielse skeer suo tilborlig,

som

som forre er rørdt, och herpaa besuerer theris tilkommendis Degens och Capittels Consciens, att the giøre then Troo och Loffue fuldt, som iegh haffuer satt ind till thenom, och the wille antsuare for Gudt i Himmerigh. Thii iegh haffuer taget then Magt och Skickning fra myne Arffuinge och satt ind till thenom. Item skal then, som saa vdtuald worder och tilskickit, were perpetuus Vicarius, och søghe Koor i DomKircken medt sitt almusio (t), som andre perpetui Vicarii i forskreffne DomKirke, och skal hand beholde forskreffne Vicariam sin Tiidh vdt, saa framt han will then Tieniste forstande i sin eygen Persone, vden suo skede, att hand finge Sygdom nogen stacket Tiidh eller faa Daghe, tha maa hand forsee then Tieniste att holdis mett andre Personer. Och skall han, som saa keest er, ingen Kircke eller Vicarias haffue sielffue till waare at tage eller officere i sin eghen Person, end forskreffne dagllghe Messer. Dogh maa hand haffue andre Kircke-Lenn som andre, och officeris och regieris widh andre Personer paa hans wegne, hanom ther aff Behielpning att kunde fange, som logligt maa were. Item skall och forskreffne Vicarius, som tilkesth er, redelligh Magt haffue, forskreffne Gotz at regiere, og sielffue i Forsuar haffue, Bornethe i och aff att sette, Rente, Leye, och Landgilde, Oldengieldt, och Tieniste, och altt andett, hues ther aff medt rette komme kand, och ingen anden i nogen Maade. Item skall och forskreffne Dechn, Prouest, och menighe Capittel bistandig were forskreffne Vicario, forskreffne Gotz att fordentinge och forsuare till rette, nar och huor thet hanom behoff giøris, och hand thenom therom tilsigendis worder. Och skall forskreffne Vicarius ey borthugge eller i Kul brende, huad Skoff och Enmercke, som ligger till then forskreffne Gaardh i Langwaadtz Gaarde, men skall medt Capitels Hielp och Trøst holle then wedt Fred och Beskierming, och nyde till sine egne och forskreffne Vicarii Tieners Oldengieldt och Snyn, epther thi som hand føde och taale kand, nar Gud will giffue sin Naade, att Skoffuen fructsommeligh worder.

(t) Almucium var en Kabuds, Hette, Munke-Hette, som skiulede Hovedet og gik lide ned over Skuldrene.

der. Item skede thet ochsaa, thet Gud forbyde, att merckeligh och wellelig Forsømmelse bliffue i forskreffne Gudtz Tieniste och anden Befalling paa forskreffne Vicarie wegne, eller och om han sielffue karsk och sund forskreffne ey personaliter holle wille, som føre er rørt, och han worder paamynt en Tiidt, anden Tiidt, och tredie Tiidt aff Capittel eller nogre andre paa theris wegne, then Tieniste att forbedre, och Forsømmelsen att affwende och Vprettning epther Forsømmelsen att giøre, och thet ey saa fuldkomme wille, tha skall forskreffne Dechn och Capittel samdrecteligh Fuldmagt haffue, then forsømmeligh Vicarium fra thet forskreffne Altere, Rente och Gotz att skille, vden nogen Giensigelse i nogre Maade, oc strax vdkiese en anden Prest i thet samme Stedh, som gudeligh och skielligh will och kand till waare tage the Messer og Gutz Tienste i alle Maade, som forskreffuit staar. Item findes och forskreffne Capittel och Dechn forsømmeligh her vti, att the then forskreffne Vicarium saa forsømeligh ey haardelig forplicte och tilholde wille, forskreffne Tieniste att holde och forbedre epther sin Forsømmelse, eller altingist hannom therfra att skilie, om handerligh behoff giordes, Tha skall myne Slectinge och Arffuinge haffue Magt at giøre Hinder paa Renthen, saa lenge saadan tilbørlig Skickelse ther om giort worder, som føre er rørt. Item nar nogen nye Vicarius eligeris skall till forskreffne Altere, och Dechn Capitulares in Capitulo ther till forsamblit haffuer, tha skall hand ther, føre end then Vicarius kest worder, lade lese thenne fundationem for thenom, att the maa rette thenom epther thet Sind, som hun nu lyder och indeholder. Item skede thet ochsaa, att megh lyster her epther at holde then Gudtz Tieniste paa en anden Stedt i Sancti Knudtz Kircke, end som nu før er verdt, tha skall iegh haffue ther fuld Magt att skicke paa huadt Stedt megh sielffue lyster i forskreffne Kircke, saa lenghe Gudtz will, mitt Liiff warer. In quorum omnium & singulorum articulorum punctorumque robur irrefragabile sigillum meum una cum sigillis virorum venerabilium, nobilium & discretorum, videli-

delicet *Magistri Johannis Vrne* (u) Prepositi ecclesie Ottoniensis, *Laurentii Andree* (x) Cantoris eiusdem, *Kanuti Jacobi* de Söboo (y) Phionie Legiferi, *Vilhelmi Fretle* de Velöff (z), *Ebbonis Andree* (a) Capitanei in Kierstrop, *Ottonis Petri* de Strarop, *Palnonis Andree* de Skerninge (b), *Eggardi Andree* (c) Capitanei in castro Hyndzegaffuell, & *Nicolai Johannis* Proconsulis civitatis eiusdem (d).
Datum in Ottonia Anno Domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo, in crastino annunciationis Marie virginis gloriose.

II.

Slutning af Fr. Sophie Brahes Brev til sin Søster Fr. Margrete Brahe.

Nu som I skriffuet om wor gode Moder (a), att I war hos hinde, och att mand haffuer Synd aff, att mand er fra hinde, och skriffuer, att hun er icke well tilpas, och att der er ingen aff hindes Born der i Landet, Saa I wil dermed beuege mig till att drage hiem. Saa er det wel en stor Aarsag, saa wel som det er och mange flere, huilcke ieg alle sielff best kand tencke, Men min Leilighed er icke saa, ieg kand nu drage hiem. De andre hendis Born kunde saa wel were hos hinde som Jeg, om de wil forsome deris Profit dermedt, men ieg haffuer icke giort det for nogen Notte Skyld, dett ieg er fra hinde, Men min store Trohed haffuer werit der Aarsage till, och att ieg menn, ieg gior rett der med for Gud. Och som I skriffuer, att det er icke to Timer imellom att hun taler om mig, Gud were med hinde och beuare hinde lenge och well, hun er aff sig sielff from og god, Jeg haffuer i Sandhed titt sagt her ude, att ieg

 icke

(u) Om Mester Hans Urne, Provst i Odense, er tilforn handlet i det Danske Magazin Tom. I. p. 289. sq.

(x) Laurids Andersøn, Cantor i Odense, har maaskee været Broder til M. Claus Andersøn.

(y) Knud Jacobsøn Reventlov til Esbo, Landsdommer i Fyen.

(z) Wilhelm Frille til Veløff.

(a) Ebbe Andersøn Ulfeld, Hovedsmand paa Kierstrop, Broder til M. Claus Andersøn.

(b) Palle Andersøn Ulfeld var ogsaa M. Claus Andersøns Broder.

(c) Eggert Andersøn, Hovedsmand paa Hindsgavl, var og uden Tvil en af M. Claus Andersøns Brødre.

(d) ɔ: Borgemester i Odense.

(a) Hendes Moder Frue Beate Bilde levede endnu, og var over 76. Aar gammel; thi hun var født 1526. d. 29. April.

icke troer, der er en frommere Quinde i all Danmarck, end hun er, Men her haffuer hun ingen Lige. Hun skreff mig till i Vinter, der de andre lod giore Indforsel i mit Gods och begerede, att ieg wille giffue hinde itt Skode paa mit Gods i Norge, huilcket hun dog haffde i Hender, Saa sende ieg hinde strax itt Ark Papir, og satte mit Segell och Hand derfor, och skreff, hun motte lade skriffuid derpaa, huordan hun sielff wille, det skulle lyde, thi ieg haffde da ingen, der kunde skriffue Danske. Saa haffuer hun for Sex och tyffue Aar siden bytt en Molle hen met Kongen, war min, giffuer to Pund Mel, och fik en Molle wed Sullerop igien, den, skreff ieg, motte hun sette i Breffuid med, och saa trengde mig samme Tid saa hart for Penge att holle mig med, och derfor begerde ieg, att hun wille giffue mig hunder Daler for den Molle, och skreff, att mig trengde saa megit hart, ellers skulde ieg ikke begerid, thi hun wiste well, huor nodigt ieg wille begere noget aff hinde eller nogen, men ieg war nu saa hoylig nod dertill, och wiste icke, huor ieg skulle faa nogit att holde mig med, och skreff, att hun giorde saa mange gott, trode hinde derfor saa well, att hun ikke forlod mig. Saa, enddog mig trengde hart, och den Molle er mer end Skel nok for hunder Daler, saa hialp dett mig dog inthet, hun wille inthet sende mig, men mine Oyen haffuer titt lobit offuer derfor, att min egen Moder saa haffde forlatt mig, och ieg begerde kun nogit for mitt eget, Huilket ieg aldrig haffde tenckt att giort, for ieg wiste icke anden Raadt. Dett Gud forbyde, hinde haffde lid som mig, da skulle ieg for satt mine Kleder vd for hinde, for ieg skulde latt hinde fattist. Men ieg tau all stille dermed, skreff hinde inthet mer til derom. Jeg kiender hinde saa wel, och wid, att alt det, hun gior, er aff idel Godhed, og hun lader sig beuege aff de, som tilstede er, huilket er menniskeligt. De hunder Daler haffde hun hafft gott Skell for, och dett haffde weret mig en god Hielp, och ieg trengde hart dertil, for ieg begerdit. Jeg fik hinde och min Part i den Gaard i Skringstrup, och hun begerde dett, paa dett hindes Sonner skulle och faaet hinde huer en Gaard, Men hun fik ingen Gaarde uden min.

Och som J skriffuer, att Erich och ieg motte wel drage hiem, der er ingen, der gior os noget, Saa er hverken hand eller ieg i Sandhed der aff Landet for nogens Gioren skyld; Thi huem der will tale med hannom, da er dette icke saa langt hene, de kand jo lade hannom widet, men hand er aff Landet, for hand wille gerne vere om, att hand engang kunde betale de gott Folck, som hand er skyldig der, dett er i Sandhed hans Aarsage och ingen anden, hand giffuer et halfft hunder Daler aff denne Gaard, dett kunde hand saawel giffue der aff en Gaard. Och som J skriffuer, at Thage lod os wel were paa Erichsholm, saa haffuer ieg i Sandhed aldrig merckt, att Thage haffuer taget sig Erichsholm an, huilcket J och maa see aff denne Copi aff hans Breff, som

hand

hand med egen Haand haffuer skreffuet mig til der om, desligeste et obit besegket Breff hand sende mig, som ieg haffuer ladet lest till Tinge, dog det giøris icke behoff, men ieg wille dog saa giøre. Jeg haffuer nylig faait Skriffuelse fra hannom, att hand begerte, att hand maatte giøre en Rexe i Engeland, huilcket Breff Thalle haffde och forhollt mig dett i thi Vger, och haffde endda icke send mig dett, haffde ieg icke hafft Bud til hinde derom, da haffde hun brott Seglit fra, och sende mig dett saa, der ieg endelig wille haffue dett. Saa haffde hand och skreffuit Erich itt smukt Breff till paa Fransösch. Saa skreff ieg hannom da till, att, naar hand haffde giort den Rexe, skulle hand strax komme hiem. Nu fik ieg i disse Dage Breff fra hannom igien, att, naar hand haffuer endt den Rexe, da wil hand strax komme, Gud vnde mig, att wii maa findes glad och helbredt, dog steder ieg hannom inthet att drage till Skaane, for den Sygdom, der er omkring Erichsholm, der staar mange Gaarde øde der. Jeg vundrer, J vil nu saa endelig haffue mig der hiem, Jeg haffuer end skreffuit min Fogett till, att hand maa drage derfra, om hand wil, Gud naadelig stilledt. Jeg wid ikke, hui ieg skulde drage der i Landet, der er ingen, der will mig wel, de tager jo fra mig der, huad ieg haffuer, tog de jo først de 4. Gaarde i Konge med Urette, och Pengene haffde ieg laant, der ieg drog vd till Tatze, som de sielff widste, och forrented dem, for ieg drog ud, och Breffuit lyde, att, dersom de icke bleff betald, naar de tholff Uger tilforn bleff opskreffuen, da maatte de tage de 4. Gaarde til Pant, nu bleff de mig aldrig opskreffne, men de annammet dem strax, for de laa Sten (b) beleilig. Saa lod da Axell (c) sin Foget paa Helsingborg forfølge mig met Rigens Effning, och lod føre Eiller Quitzo i de samme Gaarde for Siu hunder Daler, alt Sten til wilge, for hand wille beholde dem, huilket hand for haffuer sagt, att hand will haffue min Moders Gods y Konnge engang, for hand mener ickun Godset; Saa enddog der Breff Anne Brahe haffde paa Pengene, lyde paa ingen Rente, huilket Breff ieg nu haffuer igenn, Saa haffuer de dog regnet Renthe i Effuingen. Och enddog Axels Foget skulle til Tinge met andre Sager paa Kongens Vegne, och laa hos Kongens Bonder, saa haffuer de dog regnet mig hans Tering paa. Saa handler de med mig, saa vor Herre finde dem, Naar mand siger til Axel, hui hand saa forfulde mig med Rigens Effning, da siger hand, det var, for ieg icke skreff hannom till och bad hannom lade den Effning falde, Enddog ieg wiste icke, att hans Fogit forfulde Sagen, Jeg wiste icke heller, att ieg skulde skriffue hannom til derom, Saa de haffuer alt noget att vndskylde deres uhulde Gierighed med. Men Anne Brahe, som haffde laant mig Pengene, hinde skreff ieg till, hun wille were noget tilfreds,

(b) Hendes Broder Sten Brahe til Knudstrop, Danmarks Riges Raad.
(c) Hendes Broder Axel Brahe til Elued, Danmarks Riges Raad.

Jeg wille dog betale hinde well. Hun drog til Erichsholm til mig, och laante mig det Guld, ieg bad hinde aldrig derom, och wille inthet Breff hafft aff mig, och sagde, hun wil i fire Aar icke kreffue mig, huilcket min Tage och flere wid, och sagde mer derhos, end ieg will skriffue, och ieg gaff hinde et lidet Breff derpaa, og stod ingen Rente y, saa kreffde hun mig dog thu Aar der effter. Saa begerde ieg, hun wille were endda noget tilfrids, der suarede hun mig inthet till, men strax begyndte Axel Rigens Eskning offuer mig, och ieg war huercken lofflig steffnd, som dett sig burde, och dett ey heller war rett dreffuit. Saa der ieg icke war lofflig steffnd, lod ieg intet suare dertil, men lod dem raade, som de wille. Nu haffuer Sten de 4. Gaarde for fiorten hunder Daler, och tencker nu, hand wil beholde dem, men det skal aldrig ske ham, Jeg skulle i Sandhed for faae end dem, der wille lose dem och beholde dem till Egendom for de samme Penge, for aldrig skal hand beholde dem, det skal were langt fra. Hand haffuer endda derforuden tholff aff mine Gaarde, paa lille Tønis Begne, kun for acten hunder Daler. Saa huem ieg er skyldig der i Landet aff gammel Geldt, dem kommer de till att skriffue mig Pengene op her, Saa ieg her skal betale dem, och hiemme forbod de min Fogit, hand skulde icke lade mig faa saa mogit som en Skilling fra Erichsholm, och ieg ey heller begieridt, Saa de war tilfrids, huor dett gik mig, naar de haffde kun dett Gods. Olle Rosenspar och Klax Podebusk war min Forloffuer til Beate Huitfeld for thusind Daler, det haffuer de skreffuit hende op, och hun derfor haffuer skreffuet mig dem op. Nu Breide Ranzo desligeste haffuer skreffuet mig thu tusind Daler op; thi Forloffueren wil icke were i Loffuit. Saa de ret slett will haffue mig forderffuit, och de well wid, att ieg her icke kand faae Penge vden Forloffuer. Det lille hiemme er, dett skal Fogden giffue Karen Brydske Sex hunder Daler nu til Mickelsmisse, och saa forrenthe den gammel Geldt der hiemme, Giffue hand kunde ickun giore det, for hand faaer saa litt aff Bonderne i denne dyre Tidt, Och ieg bestelte Tage fem hunder Daler derfra om Paaske, Olle haffde och laant Tage tre hunder Daler, och sende hannom vd, dem wille hand och nu haffue betald aff Fogden, och alligeuel skriffuer de mig her de store Summer op, saa der er ingen Godhed hos Menniskeu, wor Herre kand hielpe, naar ingen will. Jeg haffuer icke begert en Skilling fra Erichsholm, enddog Sten och Axell frycter nock, att ieg skal faae noget. Jeg haffuer lid meget derfor, att ieg will icke hente Penge derfra, men i fior Sommer da war Fogden her vde hos mig, men i Sandhed hand forde mig icke en Skilling, ieg motte faae hannom Penge at there hiem. Saa warte det noget, for hand kunde komme hiem, for ieg kunde saa snart icke faa skreffuit med hannom, Saa lide det mod Mortens Misse, at de Rente Penge skulle vd i Viborg, och ieg haffde da befald hannem at giffue Rente ud der i Landet aff gammel

gammel Geld, thi det war tilforn haffde ieg laant Penge her, och sende ther ind till samme Geld att forrente. Saa for Pengene skulle komme tilig nok till Mortens Misse, da torde ieg icke lade det bliffue, til hand kunde komme hiem, och sende dem derfra, Saa laante ieg dem i Kil, och loffuit stor Rente vd til Jull deraff, och satte der en skon Perle Hue, war min Lise lilles, och hindes Hanske, som haffde kost hunder Daler, och endda 2. Par mine egne Perle Hanske for hunder och fiorten Daler, ieg sende til Viborg, och Fogden war selff hos, der ieg satte dett vd, och hand skulle strax sende mig de Penge igenn, saa ieg kunde betale dennom, og lost Pantid. Saa sende hand mig dem icke, och kunde icke giorid, eller kanske andre forbod hannom dett. Der ieg da haffde intet att lose dett med till den Tid, saa beholt de baade Hue oc Hanske och altsammen, och det war fire gang saa megit wert som de Penge. Nu om Paaske da sende hand mig forst de samme Penge, dett er alle de Penge, ieg haffuer faait derfra, dem haffuer ieg betalt dyre, och den Rente burde der hiemme att betales. Saa haffuer det gaaet mig med andet Pant, de beholder dett for halff Wert; Min Lise bad mig sellid, haffde ieg dett giort, dett haffde weret bedre, men Erick will icke dett. Om Paaske lod ieg hente der tre Tonder Kod, och to Tonder Mell, en Fiering Smor, dett er nu wid tyffue Uger siden, I kand tencke, dett kunde icke ner ware saa lenge, och mand formod dog, att ieg fick dett derfra, och Sten haffuer sagd, att dett koster saa megit att fore her vd, Saa hand fortryder dett ieg skulle haffue och ede, men giffue ieg haffde saa megit i Kiøffuenhaffn, som ieg kand faae hid huer Tonde for fire Skilling, Jeg haffuer slet intet faaet aff mit egit Gods, alt dett ieg haffuer wærit derfra, nu hart ad try Aar, och den Tid ieg formerckte, att mine egne wille lade dem fore i mit Gods, och ieg haffde intet deraff, da tenckte ieg wel, der blev andre, der giorde ligesaa. Derfor skreff ieg Anne Malris Datter till, som haffde hiolpit i Trang, att de skulde annamme de otte Gaarde, ieg haffde satt till Under-Pant i deris Breff, for de tre tusind Daler, de sagde god for mig for till Omslag, aff huilcke ieg sende min Tage lille strax sex hunder Daler, och sende fire-hunder i Danmark till Rente aff gammel Geldt, saa ieg haffuer ingen giort Skade vden mig sielff.

Min Hierte Soster, Som I skriffuer, att I haffuer hert, att ieg wille till dett warme Bad, och att somme siger, ieg will till min gode Broders Born, och derhos skriffuer, att dett war best, ieg drog y Danmark, Saa gior dett mig ontt, att ieg aldrig kand erlange hos eder, att I will kende mig rett, och forstaa, att ieg icke wender andit for, end som dett er, och er mig saa en underlig Handel, att ingen Sandhed maa gelde blant Folk, de tencker alt twert imod dett man siger, Huem skulle ieg were saa red for, att ieg skulle icke tore sige, huor ieg wille drage hen, och skulle kun aff Skromt skyde paa dett Bad.

Sligt

Sligt er i Sandhed slett mod mit Sind, att lyffue mig saadant til, Gud giffue det war Løgn, ieg wille gierne giffue alt dett Gods ieg haffde dertil, i huor ieg fik dett indløst; Der gaaer ingen en anden saa ner, der wid, huad hans Sygdom er, det er ingen ringe Rexe at tage sig for aff en Quindis Person att drage den lange Weg hen i Suidser Landen till Phephers Bad, mand motte wel tencke, att før ieg tog mig dett i Sinde, da war ieg megit høylig nød dertil, och war icke saa lett foretagit, att mand med Skriffuelse kunde komme mig til att lade dett, for att skriffue, dett war bedre att drage i Danmark, ligesom dett war kun giort, for ieg wille haffue noget att rexe; Der kand ingen nødiger gide fertist end ieg, Jeg war i fior Sommer i Hamburg hos en ret fin Nederlensk Mand, som och haffuer en fin Nederlensk Quinde, hun er aff god Adel, der laa ieg thi Uger, Mens laae Erich i Lybeche, och haffde naþe Stunder att komme did, och tale med mig, engang war hand der tre Timer. Denne Mand er den beste Medicus i disse Lande, hand giorde all sin Flid til mig, for dett ieg haffuer i min Side, enddog hand icke løffuit att hielpe mig, lod mig bade engang huer Dag, och gaff mig aff den beste Medicin, hand haffde, och wille saa gierne giort dett gott, thi baade hand och hans Quinde er mig saa gode, och tog intet aff mig for altsammen, dett er saa rett herligt Nerlendsch Folck, men dett wille aldelis intet forendre sig deraff, Jeg haffuer giort alt dett ieg kunde tencke dertwed; J Sandhed den samme Mand sagde til mig, at all Aarsagen dertil war Melancolie, att ieg gremmed mig, Saa att dett deraff bleff saa forhartidt; thi hand saae saa megit saadant aff mig, dett ringeste Bud der kom aff Danmarck, da bleff ieg saa forferidt, att ieg sitrer, huilket hand sagde, hand haffde aldrig saa seet aff nogit Mennisske, Saa frycted ieg for mine Wener der, att haffde ieg icke hafft mere Tuang her vde, da war dett nok, Men naar ieg leste deris Breffue, da war dett kun Steffning och Maning, och saadan Handel, saa ieg merkte wel, att deris Omhygelse war icke ner saa stor for mig, som min war for dem, Saa haffuer ieg nu derfore megit offuerwundit den Omhygelse. Saa raade da den gode Mand mig, att ieg skulle drage til dett warme Bad wed Kollen, heder Achen, som war kun et halt hunder Mile fra Hamburg, och min gode Broder skreff mig til, att skulle der nogen Ting hielpe mig, da skulle saadant Bad hielpe mig; thi hand haffde stor Omhygelse derfor, och skreff saa thit derom. Saa skreff hand mig til, att wille ieg drage til Karls Bad, som Anne Bille war til, dett war henne i de Lande en tyffue Mile fra Prag, der wille hand med alle hans mode mig. Men ieg skreff igen, att ieg intet wille til det Bad, ey heller til Achen, som den Mand raade mig, men ieg wille till dett allerbeste Bad i Suidser Landen, som er Phephers Bad, thi skulle ieg drage lang Weg och woffue Penge derpaa, da wille ieg drage til dett allerbeste Bad, som Paraselsus och andre skriffuer att skulle hielpe for saadant,

Dette

Dette haffuer ieg nu i Sandhed hafft i Sinde siden i fior S. Hans Dag, der ieg war i Hamburg, och samme Tid skreff ieg Lisebet Gylenstiern till, hun wille sige min Moder all den Leiglighed; Jeg haffde dog sielff tilforn sagt min Moder det, men Lisebet kunde da best tale med hinde derom, for hun wistid tilforn; Jeg wille icke besuere min Moder med lang Skriffuen. Saa begierte ieg och samme Tid, att Lisebet wille tale med Stenn Maltisenn och Anne Brahe derom, thi de haffde for hafft i Sinde att wille vd til et aff de warme Bad, saa wille ieg folles med dem. Saa lenge haffuer ieg hafft denne Reyse i Sinde, att ieg nu om Paaske forgangen wille draget did, och giorde nu saa megit derfor, och kunde saa intet komme derhen for Tere Penge skyld. Maa dett icke were megit, att ieg kunde icke aff all min Magt bringe saa megit til Laans. Saa der wi fik Loff aff Bendix, och haffde meent, ieg skulle kommet derhen, da skreff ieg min gode Moder all den Leiglighed til, huilket ieg wel tilforne haffde sagt hinde. Da skreff hun mig till, att hun wiste intet, ieg haffde sagt det; icke haffde Lisebet heller sagt hinde, att ieg will til dett Bad; och skreff, som I gior, att dett giordis inthet Behoff, dett war kun som hun och andre haffde. Saa gior det mig saa suarlig ont, att min egen Moder saa forlader mig vden al Aarsag, och will icke acte slig en Handel meer, end skreff saa vngefer, dett haffde intet paa sig, ieg haffuer tidt grædt derfor; thi ieg tenckte altid, en Moder war modigh. Der er alt ingen, der pas paa, huor dett gaar mig, de er nu til frids, men de haffuer Godsett fra mig. Huem der wille mig noget Gott y all Werden, den bad mig giorid, och raade icke fra; Jeg giorde dog wel, huilket mig syntest best att were. Jeg mercker deraff, huem mig er god, der er dog nogen aff mine, der gremmer dem for dette, och regner min Helbred offuer alting. I skriffuer, att I haffuer hort, att ieg will ud til min gode Broders Born, den det sagde, den dictid det op aff sine egne Tancker och Giettelse, saa wel som hand dicter mer, dett war aldrig tenckt, och ieg kom icke paa et halfft hunder Mile ner Prag, haffde ieg icke andet att tage ware end drage saa om, enddog dett haffde weret well och rett giort aff mig, om de kunde haffue noget Gott deraff, thi Gud wid, ieg wil aldrig forlade dem, om ieg kand giore dem nogit til Gode, men ieg haffuer icke end lest deris Breffue, de haffuer skreffuit mig till, och icke seet somme aff dem, for nu stacket siden Frans Tenagel (d) war her, da motte ieg lese ett; Jeg haffuer icke kund tolt dett Onde, och haffuer icke gid neffnet dett eller skriffuit derom. Hand lod skriffue mig ett Breff till, men hand laa syg, och lod mig wide all hans Leiglighed, Gud were hannom god i det euige Rige, for alt det hand war mig god aff Hiertet, och haffde stor Omhygelse och onde aff alt, huis mig gik til Mode.

(d) Frands Tegnagel var Aaret tilforn bleven giftet i Prag med Tyge Brahes Dotter Elisabet.

Hand skreff mig til i fior Sommer, och bød mig till, att wille ieg drage till hannom med alt mit Folck, da wille hand baade staa min Tering did, och holle mig fri der til Prag, huor lenge ieg haffde Lost till att were der hos hannom, och skreff, att kunde hand intet meer gode giore mig, da kunde hand tage mig mange Tanker aff, Saa ieg horde icke altid aff dett megit Onde, mand giorde mig. Jeg gider intet mer skreffuit her om.

Min Hierte Søster, I skriffuer, att I tencker saa paa mig, dett tacker ieg eder for, men ieg haffde icke troet dett, efterdi I glemte mig saa slett til eders Sons Brollup. Den Tid ieg spørde, dett skulle were, da haffde ieg i all Sandhed i Sinde att wille did, och tenckte alt, att ieg skulle faa Bud fra eder derom, Saa kom da Capiten Nedermandt til mig, som er min ret suarlig gode Wen, ja ieg maa well kalde hannom min Broder, thi hand haffuer giort mig dett, der ingen Broder skulle wille giore mig. Hand kom fra denne Hertug, och der haffde Albrit Skel (e) werit, och Albrit haffde sagt, att hans Brollup skulle were om fiorten Dage dereffter, Nu war Albrit mig da paa to Dags Reyser ner, och huercken talde med mig, eller skreff mig till, och lod mig vide dett, och denne Capiten var nys kommen fra mig, och de wiste vel alle, huor ieg war; thi Erich war da mesten altid paa Gotterup, indtill Bendix indmanid hannom her. Men Capiten wiste dog icke att sige mig, huor Brolopid skulle were. Jeg tenckte alt, att Jeg wille did, och mente, Jeg skulle faaet Bud fra eder, thi med tre Daler kunde I leied et Bud till Segeberg till mig, som ieg sagde Eder, ieg holt Hus. Haffde ieg da icke kommet, da haffde dett weret min Skyld, och icke Eders: Men ieg fick huercken Eders Skriffuelse eller Bud derom, enddog Jeg er Eders eniste Søster, dett fortrod mig aff alt mit Hierte. Haffde dett weret min Søn, och I haffde werit lang weige henne, Jeg skulle wist wouid et Bud paa Eder; Alle Mand syntist, att dett war stor Urett. Om ieg end den Tid haffde icke saa nytigen skreffuit eder til, da haffde I dog wel aligeuell burt att lade mig wist, naar eders Søn skulle haffue Brollup; thi efterdi wi haffuer baade en Fader och Moder, da burde der ingen Ergerighed att regnis mellom os, huilcken først skreff, och huem hin anden haffuer rett kier, den regner inthet saadant, I kunde lade dett saa paserit och werit min Uret, helst i den Tid som ieg war her i fremid Land, och lide allehonde, da motte I aff Kierlighed hafft den Gedult med mig.

Nu maa ieg skriffue om den Capiten, huilcken mig aldrig haffuer kendt for, men haffuer kendt Erich. Engang trengde ieg saa swarlig til Penge i Hamburg, och war saa furmullen, och i Sandhed lod mig dog icke mercke, huad

(e) Albret Skeel til Fusinge, som var Frue Sophiæ Brahes Søster-Søn, nemlig Christen Skeels og Frue Margrete Brahes Søn, havde Bryllop d. 5. Julii 1601. med Berte Friis, han blev siden Ridder og Danmarks Riges Raad.

huad mig skade, da gik hand til och lonte Sex hunder Daller i Hamburg paa Maaneds Renthe, og lonte mig dem vden Rente, kun paa mitt Breff, och Erich war inthet derhos, det er nu et Aar siden, Saa kom hand hid i Winter, da laa her to Herremend aff Casel, den ene war en Offuerste, og de laa her en heel Winter i Landet, i Lybke och her i Byen, och therid paa wor Pung, for Erich war dem skyllig, och de wi ligge saa lenge, wi skulle bliffue ked aff dennom, och saa fly dennom Penge, och de haffde baade Fruer och Born hiemme, och wi haffde ingen Penge, och widste dennom ingen Raad, de war hos Erich baade sildig och tilig, Saa hand fick huercken soffuit for dennom, eller faa bestillt sin Handel. Der de haffde terid en halff trede hunder Daler i Herberid, huilcke wi betalde, da kom den gode Capiten hid och saae, huor engsted wi war aff dennom, da handled hand med dennom, Saa wi skulle giffue dennom et halfft hunder Daler til Terepenge, och saa skulle de drage fra os, till mand kunde betale dennom, och wi haffde ingen Penge, Saa gik hand til och lonte os baade de Penge, och saa de wi skulle betale i Herber for dennom, og endda en anden gang hialp hand mig i en stor Trang, och en gang der ude lonte hand min Taze halff trede hunder Daller, for hand war min Son, Saa hand haffuer lont mig mer, end halff andet thusind Daller, kun paa mitt Breff, och haffuer huercken Pant eller Forloffuer, och haver i Sandhed sielff lont dennom, och giffuer Maanids Rente aff dennom, kun rett aff hans Godhed, for hand widste, huor mig war om Hiertet, och hand er saa en rett fast Mand, og ieg er hannom dett endnu skyllig, och skulle nu werit betald. Siger mig nu en Ven i Danmark, der det skulle giore mig, alle de, mig ere gode, de holder aff den Mand for det, hand haffuer giort mig her i Landet, hand er och den eneste, her haffuer bewist mig gott, och saa den Nerlendsk Mand i Hamburg.

Nu troer Jeg, att ieg haffuer giort Eder rede for mine Legender, huilcke ere baade mange och vnderlige, och nu seer J, huad de gior mig i Danmark, Saa jeg haffuer saare faa, der mener mig gott, dog ieg gierne tiente dennom saa megit, som ieg kunde, de haffuer forfult mig med Esfning och saadant andet, och i Sandhed ieg haffde acted mig hiem i fior Sommer, for ieg wille och tald med Sten Bille, for hand drog til Norge, och alt mitt Toi war indpacket, wille kun giore en lille Reze til Hamburg, och saa strax draget hiem. Jeg wille dog wist draget her ud igen; Saa fik ieg da i Hamburg Skriffuelse fra min Fogit om den Esfning, de haffde begynt offuer mig, der ieg dett fornam, att ieg haffde saadane Venner hiemme, saa fik ieg et andet Sind och wille intet drage hiem. Till somme sagde de, att de giorde det mig till gode, og ieg derfor skulle komme hiem, da haffuer ieg aldrig hort, att mand med onde skulle bringe nogen hiem, helst mig, som altid haffuer skyed saadant, och haffuer aldrig wille hafft deris Onde. Naar man wil locke Spurre, dg kaster

mand icke iblant dem med Knipel, de flyffuer da bort; Med gode motte mand end bringe noget til weige, Men i Sandhed ieg lengtist aldrig till Skaane, siden ieg fik dett att wide, att de haffde begynt den Effning, Men de tog dog Godset paa dett Hegte, enddog de sagde, att dett war giort mig till gode. Sid dett bekommer dem, som de haffuer gaaet om dermed. Dett war i all Sandhed Aarsagen, att ieg icke drog ind, som ieg da saa wist haffde agtid.

Jeg haffuer lid nok i dette Land, her tagis en farlig uretferdig Rente, huad troer J, her er en Mand i Flensborig, lonte mig engang hunder Daller i tre Maaneder, som mand kalder tocke Daler, en huer gelder Sex Skilling mer end en rett Daller, huilket ieg gaff hannom derfor, och hand haffde Pant aff mig derfor, mere end som thü hundert Daler war wert, och ieg skulle giffue hannom tre Daler til Rente aff de hunder Daler huer Maaned, huilken Rente hand strax udtog. Saa kunde ieg icke giffue dem ud igien der som ieg wille, for dett war tocke Daler, Saa den samme Dag sende ieg hannom dem igien, och begierte, att hand wille wesle mig dem, och giffue mig andre Penge, jeg kunde yde igien, Saa weslede hand mig dem, och gaff mig Sex Skilling ringere for huer Daler, end ieg haffde tagit dem aff hannom for, Saa hand wand i en Dag Ni Daler och halff anden Marck paa hunder Daler, forruden Renten. Her skeer mange saadanne Stocker, wi wide nok deraff. Men ieg wid wel, att mand kunde till alt dett, ieg haffuer skreffuit, suare och sige, att ieg kunde wel hafft dett bedre, dett er nu en lang Snak, och er dog Snak nock dertil, dett haffuer saa weret beskert aff Gud, Alting kommer dog Guds Born til gode.

Min Hierte Soster, J skall haffue saa megen stor Tak for Eders gode Tilbud, att J wille, wi skulle komme till eder och were hos eder, dett er megit wel tilbodit, men wor Leylighed er icke saa, att wi dett kand giore; Erich faaer alt att were om, att hand kand komme till rette med sin Handel, och betale de gott Folk, hand er skyllig, huilcket ieg med Guds Hielp wist haaber at skal skee. Hand er sielden stille, hand er her stonum icke i sin eller otte Uger, Saa kommer hand da hid, och er her en Dag och stundum en halff Dag. Och jeg haffuer her saa megit allehande att bestille, ieg skriffuer, studerer och distelerer allehande, huad ieg kand skraffue sammen, och gior dett, ieg haffuer Ro aff, thi anden Handel haffuer ieg icke Lyst till, Jeg skulle ellers stundum folge Erich, haffde ieg Stunder att drage hersra.

Min hierte kiere Soster, fortencker mig icke, for ieg skreffuer eder saa widtlofftig thil; Er dett lenge siden ieg skreff eder till, da haffuer J nu nock att lese. J maa slett intet fortencke mig, for ieg skriffuer eder min Mening till, thi J skriffuer mig eders Mening; Jeg wid wel, J meen allting gott i alle Maade. Jeg haffde skreffuit dette Breff altsammen med egen Handt, och haffde

plase-

plaserid nogitt, Saa lod Jeg min lille Dreng skriffue dett om, och derfor holler ieg eders Bud nogit ope. Min hierte kiere Søster, Saa will ieg nu icke lenger opholde eder med Skriffuelse, men J skal altid finde mig for eders hulde Søster, der gierne will giore, huis ieg wid, J kand haffue Ere och Gott aff, och will nu och altidt haffue eder Gud Allmectigste befallid baade till Siel och Liff, med alt huis eder kiert er.] Erich er her icke, dog skall J haffue mange hundrit tusinde gode Netter paa hans wegne. Giorer well och helser eders Jomfruer med mange gode Nætter paa mine wegne. Datum Ecklensiur denn 23. Augusti Anno 1602.

Sophia Brahe
D. D.

Opskrift:

Erlig och Welbiurdig Frue Margrette Brahe till Fusingo, Min hierte kiere Søster gandske huldeligen til Haande.

Dette maae være nok skrevet for denne gang om Frue Sophie Brahe, dog, forend vi forlade hende og træde til en ny Materie, kunne vi allerede love vore Læsere, til en anden Tid at give flere Omstændigheder om denne lærde og navnkundige Frue, og tillige at vise hendes Billed i Kobberstik efter et Original-Skilderi, hvorom os nyligen fra et forneme Sted er giort Forhaabning: Ved hvilken Leilighed vi da ogsaa skulle meddele noget mere om hendes sidste Mand Erik Lange, som os siden sidst er forekommet.

III.

D. P. Palladii Tractat om de Stykker, som Guds Ord skal holdes ved Magt med. Kiobenh. 1553.

Det er nu længe, siden vi i vort Magazin meddeelede Kundskab om nogen af vore gamle Danske trykte Bøger, da vi dog ei alene have lovet, undertiden at giøre det, men endog befundet, at saadant Foretagende haver havt manges Bifald. For da fremdeles at opfylde, hvad vi endog tilforn allerede have sat i Verk, og for at fornøie dem, der forlange at kiende vore gamle Bøger og Smaa-Skrifter, som enten for eller kort efter Reformationen ere komne for Lyset, ville vi for denne gang fremføre et lidet og temmelig rart Skrift, udgivet i Kiøbenhavn 1553. af vor berømte D. Peder Palladius første Evangeliske Bisk op i Sieland, hvoraf et Exemplar findes i Assessor Klevens Samling. Dette Skrift, som giver os Oplysning om endeel af de Skikke, der baade for og efter Reformationen vare brugelige i den

Danske Kirke, grunder sig fornemeligen paa den af Hoilovlig i Hukommelse Kong Christian den Tredie udgivne Kirke-Ordinantz, og er som et Udtog af bemeldte Biskops Visitatzbog, som han til Geistlighedens Efterretning i deres Embeds Sager havde forfattet, men endda ikke bragt i fuldkommen Stand. Hvilket Udtog han ved en liden Fortale haver tilskrevet Provsterne i Siælands Stift, da de paa Roskilde Landemode vare forsamlede, at de deraf kunde have for Oien, hvad de paa deres aarlige Visitatz maatte have saa vel Prester og Degne som Menighederne at foreholde, til Guds Ords Forfremmelse og Kirke-Tienestens ordentlige Vedligeholdelse. Bemeldte liden Skrift, som er trykt in 8vo paa et Ark eller Otte Blade, lyder Ord til andet saaledes:

En Tractat om de Stycker mestendelen, som Guds salige Ord skal holdis ved Mact met aff Guds Naade oc Miskund.

Peder Palladius.

M. D. LIII.

Til Prosterne in Synodo Roschildensi.

Efterdi kære Fratres, at det er nu ti Aar, siden ieg paa mit Embitz Vegne visiterede alle Sogne-Kircker her vdi Sielandtz Sticth, oc haffuer icke siden verit mig mueligt, at fare saa igiennem Sieland, Sogen fra Sogen, som ieg giorde den Tid, mere aff Guds blote og bare Naade oc Miskund, vdi trehundrede oc halffemtesinds tiffue Sogne-Kircker (a), end effter min Styrcke oc Krafft, Oc efftterdi at det hør eders Embede til, effter Ordinantzen, at visitere huert Aar en gang i det minste alle Sogne-Kircker, som ere vnder eders Prousti, Sender ieg eder paa denne Tid denne Tractat, om de smaa Stycker, som eder icke bør at forglemme vdi eders Visitatz, oc det paa Danske, at sette

(a) For at vise Forskiel paa Talet af Siælands Stifts Kirker strax efter Reformationen og nu i vore Tider, da kunne vi derpaa give denne tilforladelige Fortegnelse, som os af H. H. Hr. Biskop Hersleb er meddelet, nemlig 386. virkelige Sogne-Kirker i Kiøbsteder og paa Landet i Siæland og tilliggende Øer, 26. indviede Slots-Kirker og Capeller til Herregaarde og Hospitaler i Siæland, 22. Kirker paa Bornholm med Garnisons Kirken paa Christiansøe, 39. Kirker paa Færøe, 5. Kirker i Gvinea, Tranquebar, S. Thomas og S. Crux; Saa at det Siælandske Biskopdømes Kirker i Europa, Asia, Africa og America ere ialt 478. i Talet.

sekke saa enfoldige fram for en christen Almu, til Guds Ords Forfremmelse, indtil ieg kand met Guds Hielp offueruinde denne min Skrøbelighed oc Siugdom, at ieg kand offuersee min Visitatz Bog (b) igen, oc saa forskicke den til eder, forhobendis til Gaffns oc til GudsÆre. Beder jeg derfor oc formaner eder, at I komme eders Prouste Naffn ihu, oc grandgiffuelige vare paa eders Embede oc Beffalning, som Mact ligger paa, besynderlige met den aarlige Visitatz.

Pet. Pall.

En Tractat om de Stycker, huor met Gudz Ord kand forfremmis oc ved Mact holdis.

Om Kirken.

Kircken, som er Gudz Huss, skal vere met hele Vinduer, oc vnder tør Tag, vel bygt, prydet oc feyet, oc end om Sommeren mayet, at Folck kunde met Lyst der inde høre Guds salige Ord.

Om Predicke Stolen.

Predicke-Stolen skal vere høyt opbygd ved den synder Side offuer Almuen, at Gudz Ord kand klarlige predickis for alle, oc lydelige høris af alle.

Om Alterid.

Alterid, som er Gudz Bord, skal vere mit paa Gulffuid, heller i den østre Ende, een for alle (c), vel prydet met Malning, Kleder, oc met thu Liuss, naar der berettis nogen, oc icke ellers.

Om Funten.

Funten skal vere vdi den vestre Ende, altid tom oc ren, indtil nogen skal døbis, at Degnen da der tho Spander rent Vand der vdi, oc end noget warmt om Vinteren.

Om

(b) Af denne D. Petri Palladii Visitatz-Bog, som indeholder mange merkværdige Ting, og ingen Tid er Trykt, eier Selskabets Forstander et gammelt Exemplar, som maaskee er det eneste, der i vore Tider er til.

(c) I Pavedomet var der vel ingen Kirke, som jo havde mere end eet Alter, og af store Kirker vare der de, som havde 6. 10. 12. og flere Altere.

Om Stole.

Stolene skulle vel byggis oc pyntis paa begge Sider, Mendene paa den syndre, oc Qvinderne paa den nørre Side, oc om Sommeren skulle de mayes oc stroes med Vrter oc Greff.

Om Kieregaarden.

Kieregaarden skal slaas om Sommeren, oc holdis ren for Fæ, Øg, Suin, rc. Besynderlige hoss Kirckeladen; for Kieregaarden er de Christnis Soffuehuss til Domme-Dag.

Om Uryd.

Al Uryd (d) skal bort tagis aff Kircken oc Kieregaarden, huad der haffuer hørd til den ugudelige Paffue-Messe oc løgenactige Skiersilds Pine.

Om Sogne-Presten.

Sogne-Presten skal leffue vdi Ecteskab, heller ellers renliffuit, foruden beroctet Tiend, god oc dydelig til Omgengelse, flittig vdi sit Embede, vden Straff, andre til et got Exempel oc Effterfiun.

Om Prestegaarden.

Prestegaarden skal ved Heffd oc Mact holdis aff Sogne-Presten paa Landsbyen met Prestegaards Aul, oc aff Kirckenerier vdi Kiobstederne vnder en tilbørlig Straff, oc det for deris Efterkommere.

Om Tienden.

Tienden skal ydes retferdelige aff Korn oc Quig, til gode rede, vnder Guds oc Kongens Straff vdaff Slotzherrer, Kiobstedmend, Bønder, Drenge (e) rc.

Om

(d) Derved forstaaes de mange Altere, Helgens Billeder, Reliqvier, Messe-Klæder, Messe-Bøger, og deslige.

(e) Ugifte Karle kaldtes fordum Drenge.

Om Offer.

Tre Hoytiders Offer, oc der foruden Heders Offer (f), som naar Born dobis, Brude vies, oc Qvinder gaae i Kircke, dog uden Liuss oc vied Vand; Thi hun hør Gud til met sit Liffsens Fruct, oc icke Dieffuelen, om hun er ellers en christen Quinde.

Om Sogne-Degnen.

Sogne-Degnen, vere sig enten Pebling omkring Kiøbstederne, som skal tilskickis aff Scholemesteren, heller oc ellers en Degen langt fra Kiøbstederne, skal lære Ungdommen deris Borne-Lerdom, Item ringe, siunge, ꝛc. Oc de skulle samtyckis aff SognePresten oc Sognemendene oc offuerhoris aff Proussten.

Om Degne Bolig.

Degne Bolig skal vere hoss Kircken, at Degnen kunde nyde Kircke-Jorden for redelig Udgifft, met al sedvanlige Redsel, Korn oc andet ꝛc.

Om hellige Dage.

Alle Sondage oc Christi høytidelige Dage effter Ordinantzens Lydelse oc effter wor Credo (g) skal mand holde hellige, icke alleniste under try Marcks Brode, huer aff sit Herskab, men under Guds store Hefft oc Straff, effter det tredie Budord ꝛc.

Om Bede-Dagen.

Den bør io at vere enten om Onsdagen eller om Fredagen i huer Uge, oc det i Kobstederne, oc undertiden i Lands Kirckerne om Sondagene effter Prediken eller Messen, oc en Tid om Aarit met fattige Folckis Almisse, i Steden for den ugudelige Korsbørd (h), som pleyer at ske gerne i den Uge effter Divitis & Lazari

(f) Heders Offer er det, som nu kaldes Accidentzer.

(g) ɔ: Vor Troes Artikle

(h) Korsbyrd eller Korsebyrd kaldtes den Skik, naar de Geistlige fordum bare Kors omkring i Byerne paa en vis Tid om Someren, og lyste Velsignelse over Ager, Eng, Hus og Hiem, Folk og Fæ, hvorved de indsamlede sig mange Penge og Levnets-Midler af den gemene Almue, som kappedes om, ved deres gode Gierninger at faae Deel i saadan Velsignelse.

Om Taffler.

De skulle vere tho i det mindste, den ene Kirckens, den anden fattige Folckis, huer Søndag oc huer hellig Dag at ombæris, aff Kirckeuerier oc Diaconer, besønderlige i Kiøbstederne, oc i store Sogner paa Lands-Byerne, Kircken oc de Fattige til gode oc til Hielp oc Trost. .

Om Blaacke.

De skulle ocsaa vere tho i huer Kircke, den ene Kirckens, oc ved Alterid, den anden fattige Folckis, ved Kirckedøren, huer met tho Laase for sig, til Kirckens oc fattige Folckis Pendinge.

Om Hus-Arme.

De skulle hielpis i huer By aff dem, som ere effnende, met Mad, Dricke, Klæder oc anden Hielp, oc at de gerne stede dem til at bo udi deris Gade-Hus, paa det at de skulle tage dem ind igen i de euige Boliger, naar deris gode Gierninger beuise deris Tro til Jesum Christum.

Om Testamente.

Huer, som Gud haffuer unt och giffuit noget om Henderne, bør udi sin siste Tid, om hand vil ellers tencke sig ret om, at giffue noget udi sit Testamente til Kircken, SognePresten, Degnen oc fattige Folck i Sognen, som aff Arelds Tid haffuer værit Skicket til en Bekendelse oc Tacksigelse for dette framdragit Leffnit her i Verden.

Om Børne-Lerdom.

Gode Christne skulle lade deris Børn, Drenge oc Piger, flittelige lære deris Børne-Lerdom, met det allerførste som de kunde noget tale, at de kunde vennis til Gudfryctighed, strax fra deris Barndom, oc icke til Skalched oc Udygd, det skal tilige frøge rc.

Om

Om Scholer.

Skulle de oc saa lade deris Drenge-Born met det første komme til neste Kiøbsted til Schole en Tid lang, at forfare, om de ere der til kaldede aff Gud.

Om Bøger.

Kirckenerier skulle kiøbe de Bøger til Kirckens Behoff, som Ordinantzen indholder, oc lade saa Kircke-Tienerne bruge dem vdi deris Tid.

Om Band.

SognePresten skal tho gange om Aarit forkynde alle ulydige i Bande, det er, under Dieffuelsens Vold til deris Legoms Forderffuelse, oc siden, saa tit som behoff giøris, oc affløse dem i Kircken, som sig ville rette oc bedre.

Om Ecteskabs Sager.

De skulle dømmis vdi Roschyld nogle visse bestemte Tider om Aarit, som SognePresten kand giffue tilkiende aff Predickestolen imod hver Tid, oc siden for alle dem, som hans gode Raad haffue Behoff vdi Ecteskabs Sager.

Om Hore-Sager.

Jngen skulle lides vdi nogen By eller Sogn, som føre it skendeligt Leffnit met Horeri, Skørleffnit eller Boleri, men de skulle straffis oc fordriffuis fra en Sted oc til en anden, indtil saa lenge at de skamme sig, Item rette og bedre sig.

Om Samkom.

Udi al Samkom oc Glædskab skal mand vocte oc vare sig for Suæren, Banden, oc Bagtalen, for offuerflødige Drick, Usamdrectighed, Hug og Slag, Vudsigelse oc Skendts Ord;

Thi dette altsammen hor Dieffuelsens Born til, oc icke Guds Born.

Om Sogne-Steffne.

Sognesteffne skal offte besøges, som it Raadhus eller Capitels Hus, saa vel som Gade-Steffne, at alle Ting kunde der settis til rette, som behoff gioris.

Om Brollupe.

Her skal mand ramme Maade met, at det bliffuer icke for megit eller for mange Dage, ey heller met stor Offuerflødighed, effterdi at den Hugge-Tønde er afflagd, oc Brollups Folckit maa icke helder æde oc dricke i Kircken, eller gøre it Danste-Hus aff Kircken; Thi det hør oc Dieffuelsens Born til, oc skeer til Guds store Bespaattelse.

Om Brød og Vin.

Brød oc Vin skulle altid holdis til rede, oc at Vinen er icke sur, paa det at Almuen skal icke faa Vedderstyggelighed til det høyuerdige Sacrament.

Om Calente.

Sogne-Prester oc Sogne-Degne skulle komme tilsammen tho gange om Aarit i det mindste, oc handle met huer andre om Lærdomen, Leffnit, Ceremonier, oc om alle andre Ting, som Religionen er anrørendis.

Om Prousten.

Prousten, som er Superintendentens Methielpere, skal een Tid om Aarit i det mindste besøge alle Kircker i sit Prousti, effter Ordinantzens Lydelse, oc rette sig effter Ordinantzen oc Prouste-Bogen, som hannem met giffuit er.

Om Superintendenten.

Superintendens skal sielff, saa offte som mueligt er, ocsaa visitere oc besøge alle Kircker oc Kirckens Personer, at forfare, om alle disse smaa Stycker, oc siden om de store met ved Mact holdis. Gud giffue til Gaffns oc til Guds Ære, ved vor HErre JEsum Christum, Amen.

Hæc, fratres, sunt parua, sine quibus magna constare non possunt in religione, igitur tametsi oportet potissimum ac precipue illa magna facere & curare, tamen interim hæc parua non sunt omittenda, hoc est, doctrinam, vitam, mores & conversationem singulorum ante omnia perquirere, examinare & corrigere oportet. Deinde etiam has ceremonias non negligere &c. Sunt enim tanqvam vasa & corbes seu cophini, in quibus religio per Dei gratiam conservatur. Vos omnes & singuli in Christo JEsu feliciter valete, & hæc boni consulite.

Prented i Kiøbenhaffn Torsdagen i Pintz Uge Guds Aar M. D. LIII.

IV.

K. Frid. II. Stadfæstelse paa visse Preste-Kaldes Indretning udi Siæland 1574.

Dette Document, hvoraf Provsten i Flakkebierg-Herred M. Holger Olivarius haver haft den Godhed at forære en original Udskrift til vort Selskab, viser os den store Omhu, med hvilken Hellovlig i Hukommelse Kong Friderik den Anden vilde have saa vel Menighederne som Presteskabet vel forsynet, i det at de Prester, som hidindtil, endog saa længe efter Reformationen, havde haft deres Værelse og Ophold i Klosterne, skulde nu herefter boe i Sognene hos deres Menighed og udlegges fri Prestegaarde med fornøden Jord og andre Herligheder, Og hvor eet Sogn var for lidet til at give en Prest sin nødtørftig Underholdning, der skulde to og to legges tilsammen; Eftersom bemeldte Kongelige Anordning og Stadfæstelse,

som angaaer de Sogne, der indtil des havde ligget til Ringsted, Søro og Antvorskov Klostere, ydermere forklarer og beviser:

Wy Frederich then Anden med Gudz Naade Danmarckes, Norgis, Wendis och Gottis Konning, Hertug vdi Slesuig, Holsten, Stormarn och Dyttmersken, Greffue y Oldenborrig och Delmenhorst, Giøre alle witterligt, att effftersom wy nogen Thid siden forleden haffue ladet giøre en Skick och Ordning paa the Kircker och Sogner, som her thill haffue ligget vnder Ringsted, Sorøe och Antuorskoff Kloster, thill huilcke Abbederne och Priorne vdi forskreffne Klostere haffue hafft Jus Patronatus, att forskreffne Prester effter thenne Dag icke skulle haffue theris Werelse eller Vnderholding vdi Klosterne, men thennom skulle vdleggis Prestegaarde paa Bygden, huor hoss the skulle boe och residere, och nyde then Tiende och Preste-Rente, som andre Prester paa Landzbyerne bekomme, och wy haffue then Tid thill skreffuit os Elskelig Biørn Anderson, wor Mand och Raad, och oss Elskelig Hederlig och Høylerde Mand Doctor Pouel Matzøn Superintendent her vdi Sielandz Stict, att the skulle begiffue thennom thill forskreffne Klostere och vdlegge forskreffne Prester, som thilforn haffde theris Vnderholdning vdi Klosterne, Prestegaarde, att the kunde boe och residere paa, och thersom nogen war brostholden paa Jord och Eyedom thil then Gaard, thennom vdlegges skulle, thillegge hannom saa megen Jord, att hand kunde haffue hans nødtørfftig Vnderholding. Disligiste skulle the forfare Leiligheden, om huilcke Sogner best kunde bliffue thilsammen vnder en Prest, og thennom siden thilsammens annexere, effftersom the kunde tencke, att thett sig best kunde skicke. Tha effterdi forskreffne Biørn Anderson med Superintendenten effter wor Befalning disse effterskreffne Sogner tho och tho thilsammen haffue annexerede, som er Beenløse och Querckeby, Wetersleff och Høm, Bierby och Sludstrop, Sørby och Kirckerop, Haffrebierge och Guddom, Bierby och Bromue, Pedersborg och Kindertofft, Liunge och Braaby, Slaulille och Biernet, Alsted och Fienitzleff, och Harrested att bliffue

bliffue for sig selff vden Anner. Disligiste efftherdi os Elskelig Hederlig och Hoylert Mand Mester Morten Pedersøn (a) then Thid Abbedt y Sorøe Kloster effter wor Willie och Tilladelse haffuer vduist thill thisse fem efftterskreffne Prester, for huis the kunde paa theris Underholding were brosiholden, disse effterskreffne Jorder, Enge och Moser, som efterfølger: For Presten aff Pedersborg en Slette kaldis Hiortens Slette, och et Stycke Jord och Eng inden for Pedersborg sønder Wonge Gerde imod Hiortens Slette, kaldis Slaade Jorden, och vdi Nørskoff en Mose kaldis Fogidt Mosen: Presten vdi Bierby then Jord y Marcken, med Ager och Eng, som laa thill Niels Smidz Huss: Presten i Slaulille en Slode Jord med Ager och Eng østen for hans Haffue Gerde, som strecker sig inden synden thill Wonge Gerdit wed thet østre Wongelid, och en anden Jord wed Sarebroe Mølle paa begge Sider aff alfar Weien, som Søffren Hyldebierg tillforn haffde: Presten y Alsted en Jord kaldis Myre Jorden, Item et Stycke Jord inden for thett Wonge Gerde och Led, som ganger fra Slauelseboe och ind vdi Oten, efftersom thett er hannem affstuckit och affmaalt: Och Presten vdi Liunge en Haffue, Niels Tørre thillforn haffde, och et Kier paa Marcken, heder Krone Kier; Haffue wy aff wor synderlig Gunst och Naade bevilgit, samtyct, stadfest, och nu med thette wort obne Breff bevilge, samtycke, stadfeste forskreffne Skick och Ordning, forskreffne Biørn Andersen med Superintendenten paa wor naadig Behag om forskreffne Presters Underholding giort haffue, Saa forskreffne Brenløse och Querckeby, Wetterslöff och Høm, Bierby och Sludstrop, Sørby och Kirckerop, Haffrebierg och Guddom, Bierby och Bromoe, Pedersborg och Kindertofft, Liunge och Braaby, Slaulille och Biernet, Alsted och Fienitzloff, altid her effter skulle were annexerede, och Harrested for sig selff att werre vden Anner. Sammeledes skulle samme Prester for

(a) M. Morten Pederßøn var den sidste Abbed i Sorø Kloster, blev derefter Sogne-Prest til Roskilde Domkirke. Det er ham, som 1589. har udgivet Erkebiskop Absolons og Esbern Snares Herkomst.

for thennom och theris Efterkommere beholde huis Gaarde, thennom ere vdlagde, for theris rette Prestegaarde, och huis Enge, Jord och Moser, som forskreffne M. Morten Pedersøn haffuer lagt til Prestegaarden vdi Pedersborg, Bierby, Slaulille, Alsted och Liunge, skal y lige Maade her efter altid ligge och bliffue thill forskreffne Prestegaarde. Och skulle the Prester, som haffue bekommit paa Skoffbygden Prestegaarde, nyde fri Olden thill theris egne hiemfødde Suin, disligiste bekomme nodtørfftig Ildebrand aff Windfelder och fornid Threer, och Tommer thill Huffbygning, dog skulle the intet selff hugge, vden huis thennom aff Skoffogden bliffuer foruist. Thi forbiude wy alle, huo the helst ere eller were kunde, serdelis wore Fogder, Befalningsmend, och alle andre, nogit imod thenne Skick att giøre, eller forskreffne Prester paa forskreffne Jord, Enge, Moser, som forskreffuit staar, att forhindre eller y nogen Maade Forfang att giøre, vnder wor Hylldist och Naade. Giffuit paa wort Slot Frederichsborg then 27. Januarii Aar M. D. LXXIIII. vnder wort Signet.

Friderich.

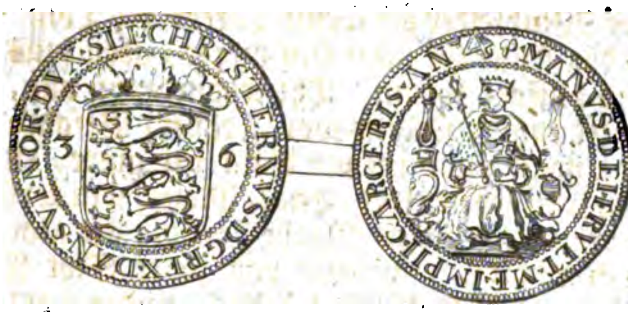
Jeg Povel Matzøn Doctor, Superintendent y Sielandz Stict, bekender med mit Signet och Haandskrifft her neden for, att jeg saadant et Kongelig Majestets Breff haffuer annammit, huis Copie forskreffuit staar. Datum Roskilld then 19. Febr. 1574.

PAULUS MATTHIÆ, *Superintendens Sielandiæ, propria manu.*

27. Hefte.

I.

En Sølv-Mønt paa Kong Christian den Anden 1536.

Der ere adskillige Mønter i Guld, Sølv, og anden Malm slagne paa Kong Christian den Anden, medens han sad fangen paa Synderborg. Af dem, som deraf ere os bekiendte, ville vi her aleneste opregne de fire fornemeste og meest merkværdige Slags.

Den første af deslige Mønter er af Guld, uden Aarstal, slagen af Greve Christoffer af Oldenborg, som 1534. med en anseelig Magt var kommen ind i Danmark, og havde paataget sig med de Lybskes Hielp at udfrie Kong Christian af sit Fængsel og sette hannem igien paa Tronen. Af samme Mønt skal de fleste være i Vegt og Værdi med en Rinsk Gylden: Men i det Kongelige Mønt-Cabinet findes et Stykke deraf, som er langt vegtigere, og sees i Kober udstukket udi Museo Regio Tab. I. No. 7. Den ene Side viser Kongen siddende paa Tronen, med det Oldenborgske Vaaben staaende imellem Fødderne, og i Omkredsen denne Skrift: CHRISTIERNVS D. G. REX DAC. Paa den anden Side seer man det Oldenborgske og Delmenhorsteske Vaaben, med en Krone over, saaledes som Greve Christoffer førde det, hvoromkring læses: CHRISTOPH. CO. OLDEB.

Den anden haver ogsaa Greve Christoffer ladet slaae, og er næsten af samme Preg som den forige, dog uden Vaabenet imellem Kongens Fødder.

Af det Slags ere nogle i Sølv, nogle af ringere Malm, nogle tyndere, og nogle tykkere, nogle uden Aarstal og nogle med Aarstallet 1535. og det enten fuldt eller aleneste de to sidste Tal deraf 35. eller XXXV. hvilket sidste Slags skal være det rareste. Adskillige af dette Slags opregnes udi Museo Regio iblandt Kong Christian den Andens Mynter, og i vort Selskabs Mynt-Samling findes een deraf, som paa den ene Side forestiller Kongen siddende paa Tronen med Spir i Haanden og Krone paa Hovedet, hvor runden omkring er at læse: CHRISTERNVS. D. G. REX. DACI. 1535. Paa den anden Side sees det Grevelige Oldenborgske og Delmenhorstske Vaaben i et kronet Skiold, hvoromkring læses: CHRISTHOPHORVS COMES OLDINBVR.

Om disse tvende Slags skal det være, Hvitfeld saaledes skriver (a), efterat han har fortalt, hvorledes Greve Christoffer lod sig hylde i Skaane: **Greven lod og, efter hans Hylding, slaae Rinske Gylden og smaa Mynt, paa den ene Side stod Kong Christierns Navn, paa den anden Side hans eget, at man skulde deraf vide, at hand icke sig til beste havde foretaget samme Krig, eller de Lybske.**

Den tredie, som er temmelig rar, menes ogsaa at være slagen af Greve Christoffer, endskiønt hverken hans Navn eller Vaaben staaer derpaa. Paa den ene Side vises et kronet Skiold med de tre Løver udi, og Aarstalet 35. [ɔ: 1535] ved Siderne; Runden om læses: MO. CHRISTIERNI DAN. SVE. NOR. REG'S. Paa den anden Side sidder Kongen paa Tronen, med denne Omskrift: IMMERITI CARCERIS APVD HOLSAT. A. 3. ɔ: Anno tertio. Denne Mynt, som findes saavel i det Kongelige som adskillige andre Cabinetter, holder Auctor til Museum Regium for at være slagen af det Sølv, som Greven i Aaret 1535. paa Lands-Tinget i Ringsted indsamlede til en Skat og Lands-Hielp af Undersaaterne i Siæland, og lod den siden give sine Soldater i Sold, for at opmuntre dem til at stride mandigen for den fangne Konge.

Den fierde og sidste, som her skal meldes om, er den, som vi øverst paa dette Hefte have ladet i Kobber udstikke. Den er overmaade rar, og vel een af de rareste, ei alene af Kong Christian den Andens Mynter, men endog af alle den Kongelige Oldenborgske Stammes Mynter. Af denne Mynt, som i Størelse og Tykkelse ligner een af de smaa Danske Kroner, forvares et Exemplar af fiint Sølv udi Assessor Hielmstiernes Mynt-Samling, og foruden samme skal det nok være faa Cabineter i Danmark, som skal opvise den. Den er slagen i Aaret 1536. som var det fierde Aar, i hvilket Kong Christian sad fængslet. Men det er Spørsmaal, hvo der har ladet den slaae? Eieren og nogle andre ere af de Tanker, at Greve Christoffer af Oldenborg haver ladet den mynte, eftersom den er udkommen i Grevens Feides Tid, og Opskriften derpaa

(a) HVITFELD in folio p. 1422.

derpaa kommer noget overeens med den, som vi næst foran meldede om. Men, da det er bekiendt, at Greve Christoffer i bemeldte Aar 1536. laae hart beleiret og indsluttet i Kiøbenhavn, havde Mangel paa alting, og Haabet var saa godt som forsvundet om Kong Christian den Anden at sette paa fri Fod, er det neppe troligt, at han haver haft enten Leilighed eller Tanke til at lade slaae saa god Mønt. Derimod, da Aaret 1536. var just det Aar, i hvilket Pfalzgreve Friderik II. som siden blev Churførste, og som var giftet med Dorothea den fangne Konges Dotter, begyndte at giøre de store Bevegelser i Tydskland og Nederlandene, for at undsette det beleirede Kiøbenhavn og med en væbnet Magt at udfrie sin Hr. Svoger-Fader (b), Er een af Selskabet falden paa den Gietning, som ikke kand synes urimelig, nemlig at denne Første maaskee haver ladet bemeldte Mønt slaae, og sat en Inscription derpaa, som tilkiendegiver et stort Haab om Udfrielse. Den ene Side deraf viser Kong Christian den Andens Billed, siddende paa Tronen i fuld Kongelig Prydelse, med denne Overskrift: MANVS. DEI. ERVET. ME. IMPII. CARCERIS. AN. 4. ɔ: Guds Haand skal udfrie mig, i det ugudelige Fængsels fierde Aar. Paa den anden Side sees et kronet Skiold med tre Løver i, og det Tal 36. ved Siderne, som skal være Aarstalet 1536. Runden omkring læses denne Kongens Titel: CHRISTERNVS. D. G. REX. DAN. SVE. NOR. DVX. SLE.

II.

Nogle Documenter om Greve Christoffer af Oldenborg.

Det er ikke vor Agt, her at ville skrive en fuldkommen Historie om Greve Christoffer af Oldenborg, hvortil vi ikke heller med behøvende Documenter ere forsynede, men aleneste, i Anledning af foranførte, at frembringe nogle Stykker hidindtil utrykte mest Originale Brevskaber, som os efterhaanden ere faldne i Hænder, og oplyse hans Historie, i den Tid han holdte Hus i Danmark, nemlig i Aarene 1534. 1535. 1536. og for det øvrige henvise Læseren til Hammelmann, Hvitfeld, Cragium, og andre (c), som i deres Skrifter have handlet noget om Høibemeldte Greves Levnet

(b) See derom HUB. THOMÆ LEODII Annal. de Vita FRID. II. Comitis Palatini Lib. XI. Conf. HVITFELD. p. 1466. sq. HOLBERGS D. Hist. T. II. p. 333. sq.

(c) See HAMMELMANS Oldenburgische Chronica p. 327. sq. 350. sq. HVITFELDS og CRAGII Hist. Christ. III. ad an. 1534 sq. DAV. CHYTRÆI Saxoniam p. 350. sq. 362. HOLBERGS Danske Historie Tom. II. p. 290. sq. Dänische Bibliotek Tom. I. p. 45. Danske Magazin Tom. I. p. 243. sq. Tom. II. p. 68.

net og Bedrifter. Dette maae vi her alene til Grevens Berømmelse melde, at, foruden det han var en kiek og stridbar Krigs-Helt, har han ogsaa været en lærd og vel studeret Herre, hvilket sees ei aleneste af de Vidnesbyrd, som Hammelman om hannem anfører, men endog af Philippi Melanchtonis Vidnesbyrd, som i eet af sine Breve melder, at, da Greven blev tilspurt, hvad han tog sig for i Kiøbenhavns Beleiring, da Pengene vare borte, svarede han, at han sad hieme og læste HOMERUM. Phil. Melanchtonis egne Ord derom i et Brev til Theod. Noribergensem af 29. Julii 1538. ere disse (d): Est quispiam juvenis Canonicus (e), amans Gloriæ militaris, qui Episcopo (f) conatus est aliquas arces eripere, quas olim patri suo Comiti Oldenburgensi ereptas esse causatur: Sed repressus est Landgravii consiliis. Ille ipse juvenis anno superiore tenuit Coppenhagen in Dania, & nuper interrogatus, qvid in obsidione egerit, cum deesset pecunia, ait, se domi sedisse legentem Homerum; Est enim bene doctus, καὶ Ἀλκιβιάδε φύσιν ἔχει. Men at komme til vort Forsæt, da ere de belovede Documenter efterfølgende:

1. Fordrag imellem Greve Christoffer og de Lybeker, oprettet 1534.

[Af en ufuldkommen Copie.]

Wy Burgemestere vnd Rathmanne der Statt Lybeck doen kunth vndt witlich jedermennichlicken, wath Werden offte Condition de sin möchte, nach vnsers geborlichem Gruts Erbedinge, apenbar hirmit bekennende, dath nadem vnd also de Edle vnd wolgebarne Herr Christoffer Graue vnd Herr to Oldenburg vnd Delmenhorst vth vielen rechtmetigen Ursachen vnd hogen Bewegingen, so siner Gnade vth dem Lande to Holsten lange Tit her bejegnet sin scholen, sunderlich auerst vth naturlicker Vorwantenisse vnd Medelidingk des geschemden vngehorden groten Jammers Bedruckes vnd Gefencknisz, welche seiner Gnade Veddern Herrn Christierne bauen ghedane Lofte, Ede, Tosage, Recesse, Geleude, Breue vnd Zegel, vnder gudem Glouen vnd Treuen, im vorfatedem freuntlichem Handel wederfaren were, vnd vmme geborlichen Bystant vnd Hulpe, gnedichlich angefallenn,

(d) Epistolæ Phil. Mel. a Sauberto edit. Norib. 1646. 8. Lib. 4. pag. 69. Excerpta T. KLEVII ex Bibliotheca Kappii.

(e) Greve Christoffer var Canik baade til Bremen og Cøln.

(f) Bispen af Münster, See DAV. CHYTRÆI Saxonia p. 382.

seyn, Darto ock dar mede vorsoegelinge, welckre unsen Vthligge-
re vnd Bevehlhebbere inn Norwegen neffenst andern vpgerichtet
hadden, vmme desuluigen to holden, bey Ehren vnd redelichen
ermanet hefft; So is demna vnd sunst to Reddinge des gemeinen
Besten eine erstlicke Verwetinge, Eynicheit vnd Vordrach twi-
schen vorgedachtem Grauen vnd Herrn vnd siner Gnade Vor-
wanten, sampt alle den jennen, de siner Gnade beplichten wer-
den, an eynem, vnd vns mit alle vnsen Verwandten vnd Med-
hulpern, am andern Dele, in dem allerbesten Form vnd Mate
vpgerichtet, bewilliget vnd bevestiget, als hirna folget. Erstlich
dat wi mit den vnsen nicht willen handlen oder vornehmen we-
der Gottes Sache des heiligen Euangelii, weder dat gemeine Be-
ste oder anders weme, wur jegen vns to handlen nicht geboren
mochte, besunder gedencken mit Hulpe des Almechtigen vnser bey-
dersits Gedeye, Wolfart, Priuilegie vnd Freyheide vnsers hoge-
stem Vermogens to forderen vnd alle dem jenem, so dar jegen
practiceren, handelen oder etwas anfangen wurden, treulich we-
der to stan, an alle Geuerde nu vnd hirnachmals, vnd wurd es
von noden sin wert. Furder vnd in Sonderheit willen wy, mit
sampt vnser Burgerschup dem Herrn Grauen na vnsem Vermo-
gen im Lande to Holsten vnd im andern Orten helpen vnd be-
plichten, dat siner Gnade Vedder Herr Christiern der Gefenck-
nisse entleddiget werden vnd vpfreye vtkomen moge, by also dat
alsdenne sine Kon. W. van Stunt an in der Stadt Lybeck hande
gestellet werde, in Fruntschup ferner to handlen und aftodrepen
na Gelegenheit. Im falle auerst dar seck todragen wurde, dat
de Her Graue samt vns im Lande to Holsten obgemelten Herrn
Christiern entlick nicht entfrenen konden, So wolle wy dennoch
in andern Orten, dar solckes to bekamende sin mochte, desuluigen
Hulpe to daende na vnser Gelegenheit vnd Vermogen nicht weyern
mit gotlicher Todaeth. Weil ock vilgedachte Her Graue sick gne-
dichlick erboden vnd lovlick vorsecht hefft der Stadt Lybeck mit
hogestem Vermoge im Lande to Holsten vnd andern Orten to
verhelpen, dat ene vnd allen Inwaneren to Lybeck ock vnsen Ver-

wanten Privilegie, Freyhede, Brene und Zegel to geholden, Tinse und Upkumpste betalt, dat to alle ungebande Uplage und Besueringe afgedan werden moge, mit Ergensinge Hinders und Schadens, to welcher Behof und Meninge wy ock de Huser Trytow und Oytin van siner Gnade beth up Underhandlinge entfangen und ingenamen, So hebben wy wederume gudes freyen Willens uns versprochen und gelauet seiner Gnade · · · · · · · eine Tit lanck na unser Gelegenheit und Vermogen, mit unser Besoldinge to vorsorgen, der gestalt dat wy dennoch unser · · · · · gestreckedem Geldes an den benoimeden Husen und de sin Gnade her furder uerenn wurde uns erhalen mogen. Ock hebbe wy geredet und gelauet, reden und lauen hirmit, dat wy uns mit keinem Potentaten, Herren, Fursten, edder andern Stenden in jennige Verteutinge edder Buntenisse begeben willen, de desser Sache entjegen sin mogte. Und im falle dar sick desse Handel in Widrunge begeuen wurde, und villeichte anders Myddel und Wege vorgenommen werden musten na unser beider Rade und Bewillung · · · · derhalnen nodich were andern Vorschriunge up sonderliche Artickel to stellende, dat als denne desser billichen Vorwetinge · · · · heit darmit nicht abgebrochen, dan velmer loue, Freuntschup und alle Gut to gedaen werde, to entlicher Ehre, Priis und · · · Gades almechtich, und Vortsettinge des gemeinen Bestes. Desse Artickle lauen und reden wy Burgermeistere und Rathmenne der Stadt Lybeck, mit sampt unser gantzen Burgerschup in guden christlichen Glouen stede und vast to holden aue alle Geuerde. Des to merer Orkunde hebben wy dessen Bref mit unsen benedden anhangen Secret witlicken laten vorseglen am Jare Dusent virhunder ver und dertich rc.

2. Greve Christoffers Friheds-Brev, givet Indbyggerne i Skelskor 1534.

[Af Originalen paa Pergament, som findes hos Byfogden i Skelskor.]

Wy Christoffer met Gudz Naade Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst. Gøre alle viderligt, ath oss elskelige Bormegstere,

stere, Raad oc menige Borgere och Indbyggere aff Skelskør haffue nu ladet beret oc klaget for oss, ath de haffue lenge veret trengde, beskattede oc offuerfaldne aff de Spore-Fogder (g) oc andre Voldzmend emod all Low, Reth oc Skeel, tuert emod deriss Friheder, Preuileger oc Breff, som de haffue aff nogre framfarne Konger. Huilke deris Breff, Friheder og Preuileger wy nu aff vor synderlige Gunst oc Naade haffue stadfestet oc fuldbyrdet, Oc met dette vaart obne Breff stadfeste oc fuldbyrde ved alle deris Ord oc Artickle, som de vduise och indeholde i alle Maade. Och haffue wy nu vnt oc giffuit oc met dette waart obne Breff vnde oc giffue dem saadanne Friheder oc Preuileger paa Høgbaarne Forstis Kong Christierns Vegne, ath de skulle her effter ligge til Kongens eget Fadebur, Oc giffue did deris Byskat, Sagefald oc all anden Vdgifft, som pleger aarlige Aarss ath giffuis aff deris By, Och gøre Kongen oc hans Scriffuere der af Rede oc Regenskaff, oc ingen anden. Och skulle Borgmestere oc Raad haffue selffue Mact till ath keyse, sette oc skicke en Danneinand til Byfoget, huem dem self tøckis, ath der er nøttig oc duelig till. Och skulle de her effter aldelis vere qwitte oc fri fore de Spore Fogder oc andre Voldzmend, aff huilke de haffue meget veret besuarede før i mange Maade. Sammeledis haffue wi naadelige vnt oc giffuit oc met dette vaart obne Breff vnde oc giffue forscreffne Borgmestere, Raad oc menige Indbyggere i Skelskør Vaar Frwe Closter der sammestedz met all sin rette Tilligelse, Jord, Grund, Teglade oc alt andeth Gotz, rørendis oc wrørendis, ehuad som helst det er eller neffnis kan, inted vndentageth i nogen Maade. Sammeledis alt forneffnte Closters Gotz oc Klenodye, som de kunde spørge, ath der er vndroct oc forført aff samme Closter. Thi forbiude wi alle ehuo de helsth ære eller vere kunde, Serdelis alle Kongens Fogder oc Embetzmend forneffnte Borgmestere, Raad oc menige Indbyggere i Skelskør her emod paa forneffnte Friheder oc Preuileger

(g) Spore-Fogeder har uden Tvil været et Slags Land-Fiscaler, satte af Kong Christian den Anden.

leger ath hindre eller hindre lade, Platze, Dele, Mode, Umage, eller i nogen Maade ath uforrette under vor Forstelige Straff oc Hefft. Giffuit i Køge den Mondag nest S. Hans Dag, Aar effter Gudz Byrd MDXXXIIII. under vort Secret.

3. Biskop Joachim Rønnovs Svar til Capitelet i Roskilde, som havde ladet ham vide, at Greve Christoffer vilde sette en ny Biskop i Stiftet. 1534.

[Originalen paa Papir findes i vort Selskabs Archiv.]

JOACHIMUS RöNNOV Dei gratia electus episcopus Roschildensis, Venerabilibus ac magnificis viris Dominis JOANNI LAURENTII Archidiachono, ceterisqve eiusdem ecclesie nostre Roschildensis Prelatis & Canonicis, amicis nostris syncerissimis, Salutem ac nostri synceri fauoris affectum.

Kiere Herrer oc besynderliige gode Vener, wndfinge wij i Afftis silde ett eders obne besegldе Breff oss tiilscreffuet, lyendis, att Hogborne Furste Hr. Christoffer Greffue tiill Oldenborge oc Delmenhorst haffuer ladet eder tiilkende giffue vti credentie wiiss oc myt liige Beffalling, att wor DomKircke oc menige Stiigt schulde strax besurgis mett en Biscop, effterthii wij icke haffde end nu wæret hanom tiill Ords, oc paa Hogborne Furstis Koning Christierns vegne saugd Huldschaff oc Mandschaff, oc vndte eder frii electionem oc Kaar effter gamle Priuilegier oc Friihedher, Og J ther offuer haffue forskicket fire aff eders kiere Metbrodhre tiill forskreffne Hogborne Furste, giffuendis hanom tiilkende, hues Forplichtning oc Tiilsagn J oss met Breff oc Segell giort haffue, oc J ther fore raade oss fuldkommeliigen, att wii schulde lade forhandle paa wor egen oc DomKirckens vegne inden Mondag Afften at seneste mett forskreffne Greffue Christoffer, paa thet att Kircken, menige Stiigt oc wii ey schulle tage ther aff Skade, som eders Breff wiiere forclarer oc indeholler. Kiere Vener, betacke wii eder gandze kierliigen oc gierne alle oc huer ved syt Naffn besynderliigen for saadan eders kierliig Schriffuelse, Atworsell oc gode Raadt, Sameledis for all vnderdanig Lyelse,

god

god wilge oc fast Troskaff, som J oss altiidt tiilforn saa vell som nu giort oc bewist hasfue, oc wii nu gruudeliigen i thenne eders scriptelige Bekendelse besinde oc vel forstaa kunne, Huilcket hoss oss icke forgett eller ringhe agtet er; eller forglemt være schall, men vele gierne, all then Tiidt oc Stundt Gud almectigste oss vnder oc føger Liffuet, sidadan eders Velgierning ihukomme, oc mett hues Gott wii formue trofasteligen igen mett eder forschilde oc bekende, som wii vor DomKircke oc eder alle vel plictuge ere. Saa kiere Vener, hasfue wii vell offuerweyet oc betractet Lenligheden, nu for Øgen er; oc hues oss tiilforn hasfuer staadt ther vti att giøre, oc agte nest Guds Hielp strax mett thet allerførste att forhandle eller forhandle lade mett forskreffne Høgborne Furste effter eders kierliig Formaning, gode Raadt, Vilge oc Tycke. Thii wii vilde noget (h) (thet Gudt kende) att wor DomKircke, eder eller nogen then ringeste aff wort Clericii, som oss bør att forswarę oc fordagtinge, skulle nogett tilkomme, hende eller wederfaris for wor Brøst eller Førsømmelse Skyldt i nogher Mothe. Bede wii gierne oc kierligen begiere, at J her effter vele giøre, bevise oc lade eder bekende trofaste Venner emot oss, huilchet J som erlige Herrer oc Dannemendt altiidt giort, beuist oc bekendt hasfue, oc oss dog icke paa twiil i nogher Mode, at J jo gerne giøre vele. Thet vele wii aff all wor Hu oc Hierte gunsteligen oc kierligen mett eder alle oc huer besynderligen, som J forschyldet hasfue, igen bekiende, Oc ther offuer, eder alle, vor DomKircke oc menige Stictet tiill Hielp, Trøst, Gaffn oc Beste, vpsætte, hues i wor Magt oc Formue er, oc Gudt almectigste oss vndt oc tiilføget hasfuer. Tiill huilchet J eder fasteligen forlade mue. In Christo valete. Ex curia nostra episcopali Haffnensi; Sabbato post festum visitationis Marie, Anno &c. MDXXXIIII. nostro sub Signeto.

4. Greve Christoffers Beskyttelse Brev for Indbyggerne i Skaane 1534. [Af en Copie.]

Wii Christoffer, medt Gudts Naade, Greffue i Oldenborg och Delmenhorst, rc. giøre alle witterlicht, att wij hasfve

 loffvet

(h) ɔ: Nødigt, ugierne.

loffvet och tilsagt, och nu med dette wort obne Breff loffue och tilsige werdige Herre med Gud, Her Tornborn Bilde Archielectus till Lunde DomKirke, Danmarchis Raadt, och menige Adel vdi Skaane, at holde fornævnte Herr Tornborn, Lunde DomKircke, och Kirkens Prælater och Tienere, disligeste andre Kirker, Clostere och menige Clerkeriet vdi Lunde Stifft, sammeledes menige Adelen, inden Raads och uden Raads, disligeste Kiobstedmend, Bonder och menig Almue, weed Loug, Skell och Rett, och weed alle deris Friheder och Privilegier, som fremfarne Konninger, Forster, Forstinder och Forstandere dennem giffvet haffve, weed alle deris Puncter och Articuler, stadfesteligen och vbrødeligen at holde i alle Maade. Giffvet paa Kiobenhaffn Slott, Fredagen nest effter Oluff Konges Dag, Aar 1534.

Vnder wort Signete

Christoffer.

5. Greve Christoffers Brev, hvorved han under Hr. Johan Oxe at beholde Ravnsborg Læn fremdeles i Pant. 1534.

[Af Originalen paa Pergament.]

Wii Christoffer met Guds Nade Greffue till Oldenborg oc Delmenhorst, Giore witterligt alle, at wii af wor synderlig Gunst oc Naade haffue paa Høgbaarne Førstis Koning Christierns wor kiere Herr Frendes wegne oc wor egne wegne vndt oc tillstedt, oc met thette wort obne Breff vnde oc tilstede, at os Elskelige Her Johan Oxe (i) Ridder, wor thro Mand oc Raad, maa oc skal fremdeles haffue, nyde, oc for ett fritt brugeligt Pandt beholle Raffnsborge Leen vdi Laalandt met all syn rette Tilliggelse, Kongelige Renthe oc Rettighedt, som hand thet selff nu nest tilforn i wære haffde, uafløst vti tolff sambfelde Aar effter thette Breffs Datum regnendis. Thii forbyde wii alle, ehwo the helst ere eller were kunde, besynderligen Kronens Fogeder oc Embitzmend forskreffne Her Johan Oxe her emodt at hindre,

hindre

(i) Hvorledes Hr. Johan Oxe holdt sin Gaard Rielstrop, og ikke vilde søre Greve Christoffer, kand læses hos HVITFELD p. 1423.

hindre lade, dele, platze eller Forfang at giøre i nogher Modhe. Giffuit paa Kiøbenhaffns Slott Onsdagen nest effter Sancti Petri ad vincula Dag Aar &c. MDXXXIIII. Vnder wort Signet.

Ad mandatum Illustris
Dn. Comitis proprium.

6. Greve Christoffers Instruction, given Hr. Anders Bilde og flere, om at handle med Knud Gyldenstierne om Nykiøbing Slots Opgivelse 1534.

[Originalen er foræret til Selskabet af Mr. Friderich Weber.]

Instruction, hues paa wore Christoffers Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst &c. wegne oss elskelige wore Mend ock Raad Her Anders Bilde, Her Johan Wrne, oc Mickell Blick skulle giffue Knud Pederson Hoffuitzmand paa Nykiøbinge Slott tilkende paa Koning Christierns oc wore egne Vegne:

Først, att the wpeske aff forskreffne Knudt Pederson Nykøbings Slott (k) oc Slotzlogen, mett alt ther tilhører, oc then siden till forscreffne Koningh Christierns oc wor egen Hand anname &c.

Ock effther thii att samme Knud Pederson haffuer holdett forneffnde Nykøbings Slott saa lang Tiid, siden alle andre Landt ther omkringh oss wore gongne tilhandhe, oss till en merckelig Skade, Thaa begære wii for saadan wor Skade, att hand skall fornøge oc betale oss fire tusind Gylden i Guld.

Jdermere om samme Knud Pederson wore till sindtz att wille lenger wpholde oss, oc forneffnde Slott till Koning Christierns oc wor Hand ey wele wpgiffue, thaa agthe wii at søge oc wpretthe wor Skade paa hans Arffuegods rørendis oc wrørendis, ehuat thet helst er eller wære kandt.

Men wor thet saa, at wii kunde formercke, att forskreffne Knud Pederson ey will lenger fordrage oss, oc ey ydermere y Skade føre, men aldelis forskreffne Nykøbings Slott oss paa wor

(k) Nykiøbing Slot i Falster blev siden i Knud Pedersons Fraværelse forrasket og indtaget paa Grevens Vegne af Borgerne der i Byen. HVITFELD p. 1423.

kiere Herre Frendis Koning Christierns oc wore egne wegne wp-giffue will, Tha skulle forskreffne wore Mend oc Raadt, som nw till hannom forskickede ere, haffue Fuldmagtt at sige forskreffne Knud Pedersøn paa wore wegne till, att hand for syn Person oc Liiff, met alle syne, hand ther paa haffuer, skulle wære sæcker, oc att hand skal mue beholde oc bruge sytt Arffue Godtz, oc ther till mett aff oss skall annames oc holles, som wii andre aff Rigens Raadt oc then menige Adell tilsagtt oc loffuit haffue. Giffuit wdi wor Kiøbstad Malmø, Torsdagen nest effther Sancti Laurentii martyris Dagh, Aar effther Gudz Burd MDXXXIIII. wnder wortt Secret.

7. Greve Christoffers Brev, hvorved han giver nogle af Johan Frises Folk fri af deres Fængsel 1534.

[Originalen paa Papir giemmes i vort Selskabs Archiv.]

Wii Christoffer mett Guds Nade Greffue wti Oldenburge oc Delmenhorst, Giøre alle witterligt, att oss elskelige Jahan Friis aff Hesleaggergordt haffuer berett for Oss, att nogre aff hans Swenne, som ære Hans Fynboo, Poell Jenssøn, Hans Anderssøn oc Buldt Knutzen bleffue grebne aff wort Kriigesfolk wtij Fyen, oc haffue siden wærett her fangne vthi Byen. Tha epter thij att wii haffue wndtt oc giffuett theres Hosbonde forneffnte Jahan Friis sitt Fenxell quitt (l), som oc aff wortt Kriigesfolk ther greben wor. Tha haffue wii aff wor synderlige Gunst oc Nade wntt oc giffuett, oc nu mett thette wortt obne Breff wnde oc giffue forneffnte Hans Fynboo, Poell Jensøn, Hans Andersøn oc Buldt Knudzen theris Fenxel quitt oc frij, Saa att the hannum her epter som tiillforn troligen tienne mwe oc schulle, Forbiudendis alle, ehuo the helst ære eller wære kwnde, serdelis Capitener, Kriigesfolk, Hoffuetzmænd oc alle andre, som fore wor skuldt wele oc schulle gøre oc lade, forneffnte Swenne her emodt at hindre, hindre lade, møde, platze eller i noger Maade forfang att gøre wnder wortt Hyllest oc

(l) Om dette Johan Frises Fængsel melder Hvitfeld intet.

st Nade. Giffuet paa wortt Slott Køpenhauffn torsdagen nest epter sancti Michaelis Dag Aar &c. MDXXXIIII°. Vnder wortt Signett.

Uden paa med Canceller Johan Frises egen Haand skrevet:

Greffue Christoffuers Quitte Breff paa Jahan Friiss och hans Suenne: thette Breff er Hr. Lauritz Olmantz (m) Handscrifft.

8. Brev, hvorved Greve Christoffer giver Jørgen Rud fri af sit Fængsel imod Peter Manteuffel, 1535.

[Af en Copie.]

Wii Christopher Grav und Herr zu Oldenborg undt Delmenhorst, Gubernator des Reichs Dennemarck, (n) bekennen offentlich vor yedermaniglich, Nachdem Jørgen Rauch durch die unsern vor einige Zeit gefanglig angenommen worden, dass wir ihm gegen dem Ehrbarn unsern besondern Petern Manteuffel qvit, ledig undt loss erlassen undt gegeben haben, doch so verne, dass jetzgemelten Manteuffel ein notturfftiger und gnugsamer Qvit Brieff von vorgedachtem Jørgen Rauth auch widerum zu eigen Handen überantwurt undt zugestelt werde. Datum, unter vnsern Secret, den 20. Februarii 1535.

9. Greve Christoffers Brev til Capitelet i Roskilde, om at forlene hans Skriver Sven Pederson et Vicarie i vor Frue Kirke i Kiøbenhavn og Strøby Sogn i Stevens Herred. 1535.

[Af Originalen paa Papir i vort Selskabs Archiv.]

CHRISTOPHORUS Dei gratia Comes & Dominus in Oldenburge & Delmenhorst &c.

Premisso nostro sincero fauore. Kiere Wenner, wilder, att, som wij nogre faa Daghe siiden forløbne ether tilschreffue om ett

 Vica-

(m) Denne Hr. Laurids Olmand (maaskee en Præst eller Vicarius i Kiøbenhavn) har vel været Grevens antagne og daglige Brev- og Haandskriver; thi med samme Haand, som nærværende Original er skreven, ere og alle de andre, os hidindtil i Dansk forekomne.

(n) Efter CHYTRÆI Beretning i hans Saxonia p. 362. maatte Greven frasige sig denne Titel, da hand giorde Knæfald for Kong Christ. III.

Vicarij, ther y fore wor Bon schyldt wille wnde oc conferere oss elskelige Suend Pederson wor Schriffuer, oc ther hand kom mett samme wor Schriffuelse, tha war samme Vicarij forlenet en andenn. Saa haffue wii nu forfarett, att en Joachim Ronnowos Scriffuer, heder Sewerin Olsen, haffuer ett Vicarij wtij wor Frue Kircke wtij Kiøpenhaffn oc Strøby Sogen wtij Steffwens Herret. Oc effterthii att samme Søwerin er nu hoss wore Fiender, och hoss thenom, som fore Affwenskiold emod oss oc theris Fæderne Land, Bethe wij ether kierligen, atti end nu fore thenne wor Bøn oc Scriffuelse Schyld wille wnde oc forlene forskreffne Swend Pederson mett forskreffne Vicarij oc Sogen, oc giffwe hanom ethers Collatz therpaa . . . . hoss ether nyder och finder thenne wor Bøn oc Schriffuelse nyttig oc frugtbar till thet Besthe. Thet wille wij igen Kierligen oc gierne forschylde oc bekiende. In Christo valete. Ex castro nostro Haffnensi, feria 6ta post dominicam Exaudi, Anno &c. MDXXXV. Nostro sub signeto.

Opskrift:

Venerabilibus ac Magnificis viris Dominis Cantori ceterisqve Ecclesie Roschildensis Canonicis coniunctim & diuisim Nobis sincere dilectis.

10. Greve Christoffers Brev til K. Henrick VIII. i Engeland om Undsetning til Kong Christierns Udfrielse, 1535.

[Udskrevet af Originalen i det Cottonianske Bibliotek til London af Assessor Kleve.]

Salutem & omnium rerum prosperum incrementum. Si latere tue Majestatis eximiam prudentiam arbitrarer, Serenissime Rex, qua causa impulsus, cum quibus icto fœdere conjunctus, quo item successu & euentu cognati Regis CHRISTIERNI ab injusto carcere eximendi gratia superiore anno bene instructum exercitum in Daniam traiecerim, omnia Celsitudini tue declararem, jam quia cognita docere non est necesse, de gerendis rebus tantum statui Tuam Maiestatem certiorem facere. Indubie igitur sibi per-

persuadeat Tua Regia Maiestas, me in causa semel suscepta ad extremum perseveraturum. Cui etiam iustissimo negotio Illustrissimus Megapolensium Dux ALBERTUS socia non ita pridem arma coniunxit, eius laudis & immortalis gloriæ, quæ omnibus justitiæ patronis apud Deum & homines parata est, communionem ad Te quoque bellicosissimæ gentis Britannicæ Regem magnanimum ultro deferimus, id unum ab tua æquitate postulantes, ut Regem regiæ fortunæ & sortis humanæ, quæ sursum & deorsum ferri solet, iusta capiat consideratio, quæ haud dubie clementiam tuam impellat, ut nobis primo quoque tempore suppetias ferat in quosdam Juris gentium ruptores perfidos & fœdifragos justo quoque bello persequendos. Quod ubi Regia Tua Majestas fecerit, (facturam enim nobis indubie persuademus) nos nostrosqve omnes una & eadem opera Tuæ Illustrissimæ Serenitati semper & ubique devinctos reddiderit & germana fide addictos. De ceteris Tuam Maiestatem scripta docebunt, quæ per prudentissimum virum D. GEORGIUM VULUEURER (o), imperatoriæ Lubecensium Urbis Consulem, exhibere curebimus. Vale Rex potentissime quam felicissime. Ex *Arce nostra Haffnensi* die XV. mensis Maji Anno MDXXXV.

R. Celsitudinis vestræ
dedítissimus
CHRISTOFFERUS Comes in Oldenburg
& Delmenhorst &c.

II Erkebiskop Gustav Trolles Brev til Greve Cristoffers överste Feltherre, om at forskaane Knud Urnes Gaard for Plyndring, 1535.

[Af Originalen paa Papir.]

Myn venligh Thiennist och kierligh Helssen ether alltiidt forsendt mett wor Herre, Kiere Her Bedzlinn, sonderligh gode Venn,

(o) Jørgen Wollenweber Borgemester til Lybek, som i Grevens Feide giorde de store Optøger i Danmark, blev siden steilet til Wolfenbüttel. See HVITFELD p. 1485. DAV. CHYTRÆI Saxonia p. 358.

Venn, Er meg tillkende giiffuet, thett wortt Folch haffue fanghett Knudt Vrne, och att handt er end nu i Leyerenn ꝛc. Saa giffuer iegh ether kierligen tillkende, thett ieg aldri andet haffuer fornummet (Saa sandt hielpe meg Gudt) endt att handt jo alltiidt haffuer verit Høgborne vor kieriste nadige Herre Koning Cresthernn, Greffue Cresthofer och alle theris Anhengere enn troe Mandt: Och att handt alltiidt haffuer verit villigh oc Redebonn, vti huess Madhe jeg hannom paa forskreffne wor Nadige Herris Greffue Cresthofers vegne tillsagt haffuer. Thij bedher ieg ether kierligen, thett J for thenne myn Bønn oc Scriffuelse Schyldt ville ramme hans Besthe, och tillstede, thett hans Gardt maa bliffue uplustret, indtill paa Søndag att Affteim, Thaa vill ieg nest Gudz Hielp vere selff hoss ether, oc ydermere vnderuiisse ether sandigenn i thenne och andre Sager. Sender ieg ether och Otthe Striessens Breff, handt meg om samme Knudt Urne tillscreff, paa thett J thess bedre kunde forfare Sandigenn om hannom. Huar ieg kandt vere ether till Villie, Thiennist og Gode, giør ieg alltiidt gierne. Her mett ether Gudt euindelig befalendis. Screffuit paa Kæstrup (p) 21. Dagen May Aar ꝛc. 1535.

G. Trolle.

Och thersom J ville hende og haffue mynn Borgenn, vill ieg sie godt for hannom, och atti ville vnde hannem att bliffue i mith Luzementh, hoess myn Kiøgemester, saa lenge ieg kommer selff tilstede ꝛc.

Opskrift:

Erligh och Velbyrdig Herre, Her Bedzlinn vann Jetzenn (q), vor kieriste Nadige Herris Greffue Cristhofers Querste Feltherre ꝛc. Synn synderlig gode Venn kierligen tillscreffuit.

12. For-

(p) Kestrup paa Taasinge var den Herre-Gaard, hvor Biskop Jens Andersson i Fyen fordum pleiede at residere: Og da nu Gustaff Trolle hafde faaet Fyens-Stift at raade, (som varede ikkun kort, da han i samme Aar 1535. blef fangen i Slaget paa Orebierget,) saa har han og holdet Huus paa bemelte Kestrup.

(q) Denne Grevens General kaldes ellers hos Hvitfeld og i andre Documenter Bastian van Jessen.

12. Fortegnelse paa hvad Greve Christoffer tog fra Hr. Otte Krumpen mod al Skel og Dom.

[Af en Copie-Bog, foræret til Selskabet af Assessor Thestrup.]

Dette Efterskrefne tog Greve Christoffer fra min Hustrue og mig Hr. Otte Krumpen mod all Skel og Dom og Ret.

Første Klenodie.

2. Kieder, der var udi	4. Ungerske Gylden.
1. Kiede	150. Gylden.
1. Kiede	120. Gylden.
20. Guld-Ringe, med Turkoser, Demanter, Saphir, Rubiner og andre Edelstene, hvilket var bedre end	300. Gylden.
Et lidet Halsbaand	120. Gylden.
En Guld-Skee af Ungersk Guld, var verd	30. Gylden.
2. Karniol Salter (r) med Guld Merke-Stene	10. Gylden.
2. Perle-Huer, med deris Budik og Tilbehøring	200. Gylden.
Noget Guld &c.	60. Gylden.
Nogle beslagne Border forgyldte og uforgyldte	12. Gylden.
Klenodier	1992. Gylden.

Item myntet Guld.

Nobel	28.
Engelotter	36.
Ducater	10.
Portugaleuser Stykker	3.
Rinske Gylden	150.
Noget bradet Guld	10. Gylden.
Myntet Guld	420. Gylden.

Giort Sølv, som var noget forgyldt.

18. Skenke-Stobe uden Log, i hver Stob	1. Løde Mark Sølv.
8. Gabeleter, udi hver	1. Løde Mark Sølv.

6. Stobe

(r) Uden Tvil Pater Noster Baand.

6. Stobe med Låg . . 14. Lode Mark Sølv.

Det ene hielper det andet.

2. store Skenke-Kander, udi hver . 5. Lode Mark Sølv.
2. andre Kander, udi hver . 2. Lode Mark Sølv.
3. store Skaaler, stod paa hoie Fodder, udi hver 4. Lode Mark Sølv.
2. andre Skaaler, udi hver . 1½ Lode Mark Sølv.
1. Salt-Fad og en Puder-Bysse . 1½ Lode Mark Sølv.
1. Gaffuel med 3. Rubiner.
12. store Skede . . 3. Lode Mark Sølv.
Et Belte, var gandske zirlig, deri 2. Lode Mark Sølv.
Hvert Lod stod med Arbeidet 1. Gylden.
Er saa forneffnte Belte med Arbeidet 4. Lode Mark Sølv.
Paa Sverd, Rapir, Daggert, Kaager, og
andet Smaa-Tøy . . 4. Lode Mark Sølv.
Bradet Sølv . . . 3. Lode Mark Sølv.
Summa 84½ Lode Mark Sølv.

Forgyldt Sølv.

Et Stob, var gandske zirlig og vel giort med
skiønne Perler derudi hengt, derudi var 3. Lode Mark Sølv.
Hvert Lod med sin Zirlighed stod en Gylden udi Guld.
Et andet Stob . . . 2. Lode Mark Sølv.
Et Belte med Edelstene besat . . 4. Lode Mark Sølv.
En Skrue-Fod at skrue Glas paa 2½ Lode Mark Sølv.
Et andet Belte . . 3 Lode Mark Sølv.
En Daggert gandske vel giort . 2. Lode Mark Sølv.
Hvert Lod stod deraf een Gylden hvidt Sølv, og lod jeg forgylde derpaa 6. Ducater.
En Kalk og Disk . . 2. Lode Mark Sølv.
Summa forgyldt Sølv 18. Lode Mark, hvert Lod 1. Gylden.

Rede Penge.

Først Jochims Daler, Mark Stykker, Skienker,
Borger og anden Sølv-Mynt . 1500. Gylden.

Seier

Geier Mynt . . . 1200. Mark Lybsk.
Danske Penninge udi allehaande Mynt 5000. Mark Dansk.
Hest, Harnisk, med all Rustning og Tilbehøring, Skytt, Krud, Fetalie, Qveg, Fæ, Boskab, tre Jagter med alt deris Redskab, med andet mere, hvilket mig ikke mueligt er nu alt at opnevne eller ihukomme, det sig beløber fast over 4000. Gylden.

1536.

13. Joachim Hardenbergs Forpligtelse til K. Christ. III. da Hans Majst. havde tilgivet ham sin Forseelse, at han havde holdet Greve Christoffers Parti 2c. 1536.

[Af en Copie i Th. Bartholini Manuscripter.]

Jeg Joachim Hardenberrig kiendes met thette mit obne Breff for meg och myne Arffvyngher, och giøre alle witterligt, som thette same mit Breff see eller høre læse, att effitherthii att alle well witterligt er, hworledes att Greffve Christoffer aff Oldenborrig och Hertug Albrect tiill Meckelenborrig ere vdi neste forgangne Aar weldeligen indfaldne udi Danmarkes Riige, och ieg ther effter haffuer giffuet meg udi forschreffne Greffvens Tieneste, Eed och Forpligtinge, och ieg nogen Tiid ther effter emod och offuer thend gode Troo och Loffwe, ieg satte tiill samme myn Herre Greffve Christoffer, som ieg sworet haffde, er aff hannom och Hertug Albrecht vdi Meckelborrig grebet och fanget forskicket førdt och forsendt ind vdi Lantte Meckelborrig tiill Lubtz, ther ieg unferligt it Aar langt haffuer werit huldet fengklig paa samme Hwg. Och effteratt Høgborne Første och Stormegtugeste Herre Her Christiann, meth Guds Nade udwald Koning tiill Danmarck och Norge, Hertug vdi Slesvig, Holsteen, Stormarnn och Ditmerskenn 2c. effther Hans Koninglig Maiestatz Udwelgelse tiill Koning att were offuer Danmarckis Riige, haffuer med Wold och Magt bekreffttuget Danmarckis Riige, och indtaget alle Riigens Slotte och Stedher, met ald anden Riigens Tilbehøringe, och ther till met it gandske heelt Aar langt bestallet och hordeligen belagt Kiøbenhaffn, och paa thet sidste (effter Guds

Wilgie) trengdt samme Stadt at upgiffue sig udi Hans Koninglig Maiestatz Hender, met alle thennom, ther inde waare, och ther offuer trengdt och twunget forskreffne Greffve och Hertug ther till, att the effther en Fordrags Lydelse, som tha bleff Hans Koninglig Maiestat och thennom emellom giort och besluttet, att the skulle lade meg och the andre gode Mend aff Danmarcks Adel, som met meg ware fangne och ther bestryckede, leddige och lose paa wore frii Fodder ighen, och forskicke oss till Hamburge, och lade ther offuerantworde oss Hans Koninglige Maiestats Embedsmand paa Segeberrig Godtske Randzow. Saa haffuer ieg dog framdelis skicket till forskreffne Kon. Maj. for thend Skyld, att ieg haffuer werit vdi forskreffne Greffuens Eed, Tieniste, Pligt och Forwantnysse, och bedhed och ydmygeligen begieredt, att Hans Nades Kon. Maj. wilde giffue meg en christelig Leigde, at mue komme Hans Koninglig Maiestat selff till Ordt. Och effther saadan en forhverrdt Leigde er ieg udi Dag kommen for Hans Kon. Majst. her udi Ræusborrig, och vnderdanligen, ydmigen och gierne bedet Hans Koninglige Maiestat, for Guds Skyld, och for thend Wold och Magt Gud almegtigeste Hans Koninglige Maiestat vndt och giffuet haffuer, att wille tage och anname meg tiill Naade, saa ieg motte komme udi mit Federne Riige ighen. Och om ieg vdi noger Maade haffuer forseet meg emodt Hans Kon. Maj. udi thett, att ieg haffuer werit udi forskreffne Greffuens Eed, Pligt og Tieniste, att Hans Kon. Maj. for Guds och myne Slegt och Wenners Skyld will nadeligen, mildeligen och gunsteligen forlade och forgiffue meg thet. Och om Hans Kon. Maj. fundhe sig her vdinden beswæret, tha will ieg sette thet till Hans Kon. Maiestats egne Hender, nadeligen att skaffe och handle met meg therom. Hwilket alt Hans Kon. Maj. aff Hans sønderlig Gunst och Nade haffuer nu undt och tilladet mig, saa ieg nu maa ighen udhen ald Beskattinge drage till myn Hustru, Born, Haffue och Gods, hwilket alt haffuer standit vdi Guds och Hans Kon. Majestats Hender och inghen andens. For huilke Hans Kon. Maiestats Welgierninger ieg Hans Kongl. Majestat

stat underdanigen och hoigligen met ald Flidt betacker, Oc ther offuer loffuer och tilsiger for Gud och hans hellige Orde, att ieg her effther, saa lenge jeg loffuer, will were forskreffne Hoigborne Forste och Kon. Maj. Her Christiann Koning Fredericks Sonn huld och troo, altid wide Hans Gagn och Beste, och affwerge och wende Hans Argeste Nat och Dag, Tiid och Stund. Och will jeg aldrig her effther lade meg findes at were Hans Kon. Maj. emod och till Argeste udi Raad eller Gierningher udi noger Maade, Og aldrig jeg her effther, met Raad eller Gierning, formydelst meg selff eller nogen anden myn Blodts Forwantte eller Fremmet, hemeligen eller obenbarligen will handle emod Hans Kon. Maiestats eigne Persone, Regemente eller Regeringe, eller thet hos nogen andre indhen Riigens eller udhen, Hans Kon. Maj. under Oyene, hemeligen met Breffue, Schriffuelse, eller hemeligen Bud, beskicke, forsende eller forfurdre. Thersom jeg och udi nogre Made kand hemeligen eller obenbare formærcke eller fornomme, saadant aff nogen anden handles eller practicetes, ther Hans Kon. Maj kunde udi saa Maade komme till Skade och Forfang, tha bepligter ieg meg wid myn Eed och Pligt, saadant strax ufortøgert at giffue Hans Kongl. Maj. tilkiende, udhen ald Forsomelse. Och ther till met bepligter jeg meg med mit Liiff och Gods att affuergie Hans Kon. Majestats Skade och Forderff, hwad eller thend kommer Hans Kon. Maj. till udhen Riget, indhen Riiges, eller ehwor thend hendner paa at komme. Och efftherthi att Hans Kon. Maj. haffuer nu fortaget sig, alle Danske Mend till Ære, och menige Danmarcks Riige till Beste, Bistand och till evig Welferdt, hwilkenn nu formydelst mogen Opror, langwarende Kriig, ond Skickelse och Ordinantze udi Riiget, samledes och formydelst it ondt och uskickeligt Regimente, som nogle Biscopper haffue hafft, fordt och brugdt udi Riiget till thenne Dag, at wille giore en nye Reformatz och Ordinatz om alting, saa at Riiget kand komme udi en god, fredelig och roglig Skickighen, och therfor haffuer fanget nogne Bisper, och setth thennom aff theres Biscopelige Embitte, och haffuer ladet indtaget

 theres

theres Stiffta, Slotte, Huse, Garde, Godts och Haffue, och lagdt och forordnet thet vnder Danmarks Krone at were och bliffue. Hwilket ocsaa aff the werdzlige Danmarcks Riiges Raad, Adell, och aff Kiøbstedzmendt bewilliget er; Saa loffuer och tilsiger ieg, wid myn adelig Ære, Loffue och gode Troo, att ieg aldrig will wære eller vdi noger Maade findes udi Raad eller Gierning, hemeligen eller obenbare, Natt eller Dag, Tid eller Stund, formedelst meg selff eller nogen anden, Frunth eller Fremmeth, thet att beskaffe, eller therom nogerledes att handle och practicere, att the samme Bisper eller nogre andre skulle komme udi theres Regimente igjen, eller till theres Biscoppelige Embitte, Stigte, Huse, Slotte, Gaarde eller Stygtens Eyendom effther thenne Dag till ewig Tiid, Men heller skall ieg her emod hielpe, styrcke och handthæffue forskreffne Kongelig Maiestat aff ald myn Magt och Formue. Och thersom ieg udi noger Maade wurde her effther formerckendes aff nogne andre at wille her emod staae, tha will ieg och skall thet strax udhen ald Forsømelse och met thet iligeste giffue thet Hans Kongelige Maiestat tilkiende. Thette alt och huert besønderligen, som forskreffuet staar, haffuer ieg Joachim Hardenberrig saa unødt, utrengdt, och utwungit udi en aaben frii secker och christelig Leigde, met myn frii Wilgie, indgangit och indrummeth; thi att thersom thet icke haffde werit myn frii Wilgie, tha haffde jeg well hafft thet udi myn Magt, att ieg motte haffue giffuet meg tilbage igjen her aff udi mit Behold effter myn Leilighed. Och effterthy att thette er myn frii Wilgie, tha loffuer och tilsiger ieg nu som tilforn, wid myn adelig Troo, Ære och gode Loffue (som forskreffuet staar), troligen, fast och ubrødeligen att wille holde. Till ydermere Wyndisbyrd och bedher Forwaring haffuer ieg met myn Wilge och Wedskab hengt mit Indseigle for thette mit obne Breff. Skreffuet paa Kiøbenhagens Slott Sanctorum Simonis & Jude Apostolorum Dag (s), Aar etc. MDXXXVI.

Ligg

(s) ɔ: den 28. Octobris.

Lige saadane Forpligtelser, af selv samme Indhold og paa samme Tid gave Knud Gyldenstierne, Eiler Rønnov, Matthis Bøller, Erik Bøller, Knud Sparre og Niels Lunge fra sig til Hoibemeldte Kong Christian den Tredie.

14. Vidnesbyrd om endeel Penge og Guld, Frue Mette Hr. Johan Oxes tilhørende, som Greve Christoffer bort tog paa Hr. Anders Bildes Gaard Søholm. 1537.

[Af Originalen.]

Wii efftherschreffne Powel Hansson, Anders Hallagher Borghemestere, Laurits Jensson Raadmandt, Henning Kolinch, oc Niels Fonbo Borgere vdi Koffnehaffn, Gøre witterligt mett thette wort obne Breff, at Aar effther Gudz Byrd MDXXXVII. Tiisdagen nest for sancte Marie Magdalene Dag war Erligh welburdigh Mandt oc strenge Riidder Her Anders Bilde til Soholm her vdi Koffuenhaffn, oc lod kalde woss till samen oc spordе, Hues woss wiitterligt war om the Erende och Werff, som hand woss befallet att gaa til Greffue Christoffer aff Oldenborgh paa hans wegne vdi then Faste nest effter att Greffuen kom her ind vdi Landet. Tha swarethe wii, att woss wel witterligt er, att forschreffne Hr. Anders Bilde bad och begæreth aff woss, att wii wille gaa hans Ærende till Greffuen, Hwilcket wii oc so giorde, vdi so Maade, att Greffuen wille holle ham Breff och Segell, som hand och the Lubiske forscreffne Hr. Anders giffuit haffde, att hand maa nyde sitt Arff och Eyedoms Godz, oc tiisligest hans Gaard Soholm, och iche haffde kroet, att Bastian van Jessem skulle wære Hr. Andersses Foget ther po Soholm. Thiisligist bad och forschreffne Her Anders Bilde woss, att wii skulle giffue Greffwen tiiffende, at alle the Danske Pendinghe, som fandz oppo Soholm, the horde ham selff til, men alle the Jochims Daller oc Guldt, som fandz ther po Gorden vdi eth Skriin, the horde Fru Metthe Hr. Johan Oxes tiil oc hendis Born. Oc ware wii begerendis paa Hr. Andersses wegne, att forscreffne Jochimsdaller och Guldt motthe

kom-

komme forscreffne Fru Metthe Hr. Johan Oxis och hendis Børn till Hande igen, for han hadde hafft same Jochimsdaller oc Guldt noghen Stund att gemme, och till troers Hand att forware aff Hr. Johan Oxe selff. Hwilcket wy po then Tiid yngen Swar kunne faa vdaff Greffuen, att hand wille ygien antworde Hr. Anders same Jochimsdaller. Oc Hr. Anders Bilde bleff strax vdi same Dage greben oc fort offuer till Malmø, oc wii icke andet wide eller hørt haffue, end att Greffuen beholt same Hr. Johan Oxes Pendinge hoss thett andet Hr. Anders Bildis Godz oc Pendinge, som hand lod tage then Tiid po Søholm. Att so vdi Sandhedt er, som forscreffuit staar, thet widner wii mett wore Indzegell hengendis her neden for thette wort obne Breff. Giffuit och screffuit Aar, Dag oc Stedt, som forescreffuit staar.

15. Forligelse imellem Mogens Falster og Sarkiøbings Borgere, om noget Sølv, de i Grevens Tid toge af S. Jørgens Billed i Bregrup 1545.

[Af Originalen paa Papir.]

Jeg Mogens Falster til Bellinge Landzdomere y Loland gior vittherligt for alle, oc kiendis met thette mit opne Breff, at jeg er wenlig oc wel forligt met Sarkiøbings Burgere, om then vnillie oc Tretthe, som oss emellom vor, for thet Sølff the toge aff Sancte Jørgens Billede y Bregrup y Greffwens tidt, som vor vet halffsiuende Lod Sølff y een Skene oc 1. liden Hondt. Oc haffue the giort meg ther skell oc fylleste fore epter min egen villie oc Nøffue. Thi lader jeg thennom quith oc krafflosse for all ythermere thiltall for then sag. Till ythermere Vitnesbyrd trycker jeg mit Signethe neden paa thette mit opne Breff. Giffuet paa Belling Søndagen epther Sancti Mathie Dagh Anno Dn. MDXLV.

III.

D. Petri Palladii Undervisning om besatte Folk, samenskreven 1547.

Saa meget mere merkelig som Indholden er af dette lidet Skrift, der, med vort Vidende, ikke nogen Tid tilforn er trykt, saa meget behageliger, haabe vi, det vil blive dem af vore Landsmænd, som deels endnu have D. Petri Palladii Navn i kiær Erindring og Hoiagtelse, og deels maatte være begierige efter at vide, hvad Tanker man i de enfoldige Tider strax efter Reformationen haver giort sig om legemlig Besettelse. Om dette Skrift er kommet ud paa noget andet Sprog, skulle vi og twile paa; i det mindste er det os ikke bekiendt. Men det kunne vi med Vished sige, at det 1560. er oversat af Dansk paa Islandsk ved Hr. Sigurd Jousson, Biskop Jon Arasøns Søn, Prest paa Greniarstad paa Island. Af hvilken Oversettelse vi have seet en gammel og ved samme Tider skreven Afskrift, som een af vore lærde Islændere, der for nogle Aar siden var her i Kiøbenhavn, eiede, og som førde denne Titel: En Onderuïsan, huernen thar kan hondlast vid thau, sem er thyngder med Orimarius ymsatte, Samsett af Doctor Petro Palladio Anno Domini 1547. En ur Daunsku islenskad af Sira (t) Sigurdi Jonssyni die converſionis Pauli 1560. Vort Danske Exemplar, som vel ikke er Originalen, dog af lige Alder dermed og temmelig rigtigt, er Ord til andet saaledes lydende:

En Underuisening, huorledis der handelis med mett dem, som ere besette.

Tillsamen skreffuen aff Doct. Petro Palladio.

1. P. 5.

Dieffuen gaaer om som en skrydendis Løffue, oc søger epther huem hand kand opsluge. Staar hartt emod hannum wti sand Troe till dend almectigste Gudt, Amen.

(t) I Fransken bruges det Ord Sire alene, naar man taler og skriver til en Konge. Men paa Island bruges Sire endnu fra gamle Tider af at titulere en Prest med, saasom Sire Jon, Sire Gudmund, i stedet for Herr Jon, Herr Gudmund rc. hvilket fordum maae være der kommet fra Engelland eller Skotland, hvor Sir endnu bruges saa vel til Kongen som andre, og i sær, naar det settes for Døbe-Navnet, skal det være en Ridderlig Titel, saasom Sir John &c.

Till Leszerenn.

Mynn kiere Wenn, Jeg er tiitt besøgtt aff mange, som begerede, att ieg paa miitt Embidtz wegne skulde tiilstede, att the motte opsøge dem enn Troldmanere, som kunde oc wilde mane Trollen aff dend, som de badde for. Oc Jeg, enddog ieg er icke saa tyranniske eller wuillige, att ieg haffuer Lost tiill deris Elendighedt, som ere besette mett dend vnde Aand, icke tuorde giøre nogett der tiill emod myn Samuittighedt; Thii de Papistiske Troldmanere ere ickun Dieffisens Giecke, som hand lader for, att hand skyer aff Legomett, paa dett att hand kand faa dissmere Magtt offuer Sielen paa ett arme Menniske, oc styrche saa der mett falske Gudtz Dyrckelse oc andre Vgudelighedt, som wy haffue seett lige nock vti Paffuedom, huor Dieffslen brende, aff dett de stenckte paa hanom koldt Wand, oc loed sig binde mett Staall oc handele, tiill att stadfeste dend Wederstyggelighedt Paffue Messe. Menn dog haffuer ieg icke anderledis suaritt der till, end att de motte well søge nogen op, som dem wiilde thiene y saadane Nødt, dog mett saa Skiell, att hand skulde lade Prouesten y dett Heritt see oc læse de Ordtt, som hand wiilde bruge, oc hues Vgudelighedt, der kunde findis vdi dett, skulde forbiudis hannum att bruge, menn dog er der siden igien kommen, som dend Wey wiilde vdt, huor mett de gaffue tiillkende att dett war ont oc icke gott, wrangt oc icke rett, som de haffde att fare mett, som Christus siger: De komme icke till Lysett, paa dett deris Gierninger skulle icke straffis. Nu siunis dett dog, att were mange gode Prestmendt, enddog att de icke wide strax att thiene dem, som saadant begierer, anderledis end mett en fastendis Bønn, som Christus sielff giffuer tiilkiende Matt. 17. Huilckett ware well oc saa nock, oc befale Gudt dett andett, oc een gør alsombest, som lader dett der hoss bliffue. Dog icke dismindre haffuer ieg seett nogre Steder oc Ord, som oc maa læsis vti gode Folckis Neruerelse hos den Besette, mett en god Troe tiill Gudt, att hand finder the beste Raadt sielff epther hans hellige oc werdige Willie.

Huor-

Huorledis mand kand kiende, om nogen ere besette eller ey.

Der er mange Guds Plager tiill offuer syndige Menniske, som synnis icke andet for Folck, end att de ere besette, oc ere dog icke, derfor kand mand først forfare mett dend Siuge, oc bede hannum lese opp sine Budordt, Troen, oc Fader wor, oc bekiende sin Troe. Hues hand kand dett giøre, da er dett ett Tegenn, att hand er icke besett, thi dend Onde maa icke dett lide, ja tør well strax wrenge hans Mund op tiill bode hans Ørne, oc komme hans Øgene till att staa obne, som en brendendis Ild, oc komme hannum till att skrole, att de maa høre hannum en heel Bye egennem, som dett gick dend fattige Hans Skram vti Farendeløsse hos Ringstedt, dend Tiid ieg bad hannum læse, oc dend Tiid wy fulde ind oc bad for hannum. Dett er well en stor Plage att were besett, dog skall mand regne dett for en suare Siugdom, som dend Fallensoett eller spedalske Siuge, oc saadane andre, som er oc Plager for Synden, oc icke grue for dem, som ere besette, mere end som for andre Plager, fordi, dersom dend Onde giffuer sig tiilkiende vdi Øgne, Næse oc Mund paa Folck, dett er icke saa farligt, som dett er mett dem, vti hues Hiarter hand boer lønlig wid Synd oc Ondskaff; De maa grue om Freden, oc icke disse andre, offuer hues Hierter oc Siele hand haffuer ingen Magt, som wy lese om Job 2c.

Aarsag till huor for Folck bliffue besette.

Iblandt mange andre da er dett onde Mundhoff dend fortageligst, naar mand bander oc lader ilde, oc beder saa mange Skock fare i seg, oc tager Munden saa fuld aff de andre, att hand icke kand spotte dem vdt mod sin Neste, med mindre end de bryde vdt aff Øgne oc Nese, oc giffue dem siden tillkiende, att de ere der tiilstedt, hannum till en Gudtz Heffnn, som will vnde sin Neste saa mange, saa bliffuer hans Bøn i Bellien, som mand siger: Beder du paa dett Onde, saa wederfaris dig dett same. Oc ligesom Herren er ner alle dem, som hannum kaller paa, saa er oc-

saa Diefflen ner alle dem, som hannum hede paa, oc søger epther att komme y dett Hus igien, som hand er vdt kommen af, Luc. II. In Vitis Patrum skriffues, att en Eremitt saae nogle vnge Drenge løbe tiilsamen att lege, all dend Stund de forligtis well, da saae hand en degle Hob huide kledde Børn hos dem, dett haffuer werítt deris gode Engler, Men strax de begyndte att sendis, bandis oc slaaes, da saae hand, att de huide kledde Børn flydde fra dem, oc der komme nogre suorte Suiin, oc laa oc welte sig hos dem, dett haffuer weritt de slemme onde Aander.

Naar mand formercker, at dett er rett Besettelse, da kand mand først læse disse eptherskreffne Euangelia, huer vti syu Stedt opkaste hos den Siuge oc y gode Folckes Neruerelse.

Mat. 4.

Jesus bleff bortt førd wdi Ørcken aff Aanden, paa dett hand skulde frestis af Diefflenn, & illud usque ad finem.

Mat. 8.

Der Afften kom, førde de mange tiil Jesum, som hagde Diefflesкaff, oc hand dreff dem vdt mett Ordt.

Item der Jesus kom offuer Haffuit, usque ad finem capitis.

Mat. 17.

Oc der hand kom till Skaren, duo illi paragraphi usque ad finem.

Mat. 12.

Da bleff en blind oc en stum Mand førd til Jesum, som haffde Diefflskaff, oc hand leggede hannum saa, att hand kunde tale oc see, & alia quæ seqvuntur in duobus sequentibus paragraphis.

Marci 5.

A principio capitis eo usque: Et cœpit prædicare in decapoli.

Luc. 9.

Dett skede om anden Dag, som de nedstigede aff Bierget, & eo usque: reddit eum patri eius.

Nota: Hues den Siuge nyder disse hellige Leytzer ont ad, oc lide mett faris aff den Onde, maa mand icke derfor afflade, men

gaae

gaae lenger frem virtute veri Dei, vden mand seer saa stor Jamer eller Liffs Fare, da kand mand moderere alle Tingeste till en anden Tidt.

Luc. 16.

De 70. Disciple komme tillbage oc sagde, eo usque: Glæder eder, fordi att eders Naffnn ere schreffuen i Himmelen.

Luc. 11.

Oc Jesus dreff en Diefflafl en Dumme, totum illud Euangelium dominicale.

Luc. 13.

Jesus lerde dem vdi deris Synagoge om Sabbathen, eo usque: Hun stod op oc loffuede Gud.

Luc. 22.

Simon, Simon, See Sathan haffuer begerett ꝛc. eo usque: de styrcke dine Brødre.

2. Cor. 4.

Dersom Euangelium er skiult, da er dett skiult for dem, som denne Werdsens Gud, det er Diefflen, haffuer forblindet deris ugudelige Hierter, paa dett att dett hellige Euangelii Lius, som er till Christi Ære, icke skall skinne offuer dennom.

Nota: Her kand hand komme den Stuge till att læse Troen, om dett er mueligt: Er dett icke, da kand hand dett sielff læse.

Ephe. 6.

Drager Gudtz Waaben paa, att J kand bliffue staaendis emod Diefflsens lumlig Suigactighed, eo usque: Aandsens Suerdt, som er Gudtz Ordt.

Coloss. 2.

Der J ware døde i eders Syndt, eo usque: oc giord erlige Seyer.

2. Pet. 2.

Gud sparde icke Engle, som syndede, men hand lod dem ned drage till Heluede, bundene mett Heluedes Baand, att de der skulle pinis oc forwaris till Dommen.

Joa. 3.

Der till bleff Gudz Søn obenbarett, att hand wilde giøre Diefflsens Gierninger till inthet. Vide Jude Sendebreff: De Engle, som icke beuarde deris Herredom, men forlod deris Bolig, dem haffuer Gud foruaritt vti euige Fengsel till dend store Dags Dom.

Nota: Her maa hand spørre dend onde Aand ad, Huy hand er icke der mett de andre.

Ibidem.

Der Michael Engell trettedis mett Diefflen om Mosy Legome, da torde hand icke føre sig ind paa hannom mett nogen Bespottelighedz Dommen sagde: Herren straff dig.

Her epther kand hand bruge den Exorcismo, som er in Baptismi Ministerio:

Far vd du urene Aand, oc wiig vd fra denne Jesu Christi Tienere. Jeg biuder dig vdi wor Herris Jesu Christi Naffn, att thu wiger fra denne Gudz Barn.

Nota: Her kand mand bede den Siuge læse syn Fader wor, oc saa befale dem alle, som tillstede ere, at de falde nedt paa deris Knæ oc bede for den Siuge, att den almectigste Gud will giøre wid hannum epther syn werdige Wille, for hans kiere Sons Jesu Christi Skyld.

En Formaning till dem, som ere tillstede.

Kiere Wenner, her maa I see, att Diefflen er oc saa midt iblandt Gudtz Børn, som den hellige Job Cap. 1. siger. Oc enddog att Sathanæ Hoffuitt er knusitt sønder aff wor HErre JEsu Christo, dog bider hand oss i Hellene, dett er, hand legger sig epther att giøre oss Skade, oc som den hellige Petrus siger: Hand gaaer omkring som en skrydendis Løffue, Ja will altid gerne ind igen vdi dett Hus, som hand er vdgaaett aff, oc er krafftige vdi de Wantro oc ugudelige Børn, som hand indgick vdi Juda paa Skiertorsdag Afften, oc for hans Skyld, oc for dend Auind, hand haffuer till Mennisken, er Døden kommen i

Wer-

Werden. Men dog er dett wor Trost, att hand inthet maa giore wed nogen Creatur, vden wed den almectigste Guds Tilste: delse, ellers dersom hand maatte raade offuer oss epther hans wil: ge, da tog hand Liffuit aff oss vti ett Oyeblick, oc hannum giffues vndertiden Magt offuer ett christen Mennisske lidel eller stor epther Gudz gode Willie, Mennisken till gode for alle hande Sagers Skyld, besynderlige naar de giffue hannum Aarsag till att plage dem. Derfore raader den hellige Paulus oss Ephe. 4. saa sigen: dis: I skulle icke giffue Diefflen Rom eller Effne. Oc i det 6. Cap. Drager Waben paa &c. Oc 1. Tim. 3. Huer wogte sig, att hand icke falder vti Diefflens Snare. Oc Jac. 4. Staar i: mod Diefflen oc hand skal fly fra eder. Og Petrus: Staar hart mod Diefflen i Troen; Thi der ligger jo stor Magt paa, dicit Paulus 2. Cor. 2. att wii skulle icke besuigis aff Sathana. Ellers er hand et armt forskudt Creatur, ja dend gamle Hugorm, som Sanctus Joannes beschriffuer hannum Apocal. 12. & 20. till att giore Skade, som den hellige Paulus befaler de Corinther, att de skulde antuorde dend Blodstiendere Diefflen i Wold, till hans Legoms Forderffuelse emod ald hans Magt oc Grumhed. Wille wi saa bede, som S. Paulus Rom. ult. Den rette Fred-Forste Gud almectigste trede Sathanam vnder wore Fodder, Amen.

Finaliter notandum.

Her skall huer tage sig ware for ald ugudelig Handell, som mand brugede i Paffuedom; thi dett heder wisselig att driffue Dieff: lesskaff vdt i Beltzebubs Naffn, naar mand bruger ugudelig Han: del der till, huilcket alle gode christne Predickere skall were forbo: dit med Hebraiske Ord oc andet saadant, ligesom Sathan skulde icke andet Sprock kunde forstaa, end hebraiske Sprock, eptheratt hand er Werdzens Forste, som Christus kaller hannum, Ja dend Werdzens Gud, Paulus neffner hannum. Forbiudis icke heller nogen att tale hannum till paa hebraiske Maall aff dem, som he: braiske Maall forstaar; Thi dett er jo dem saa lett att sige till Sa: thanam: Zeze Behemoth bescem donai, som att sige: Gack vd, gack vd Behemett vti HErrens Naffn. Men dend, som will

bruge

bruge ett fremmede Maall, som hand intet forstaar sielff vdaff, dett er icke vden Geckeri.

Endelig siger ieg her som tillforn, att mand bruger oc lader bruge en fastendis Bøn till Gud for dend Besette vdi Predickestol, oc vden ved, tidt oc offte, dett bliffuer icke giort til forgieffs, oc der hos en god Tolmodighed, saa well som vti all anden Modgang, mett en Haab, att dett bliffuer bedre, naar Gud will; Huo kand eller maae staa emod hans Wilie. Her ware sig huer, som Magt paa-ligger, hvorledis hand holder Huss hieme till sitt, att hand icke skeluiklige biuder Diefflen till Gest; Thy hand lader sig lettelig biude, oc huor hand bliffuer gestbudet, der gior hand Skade paa Folck, Fæ, Quig oc Korn, oc dett sker, naar mand beder icke Morgen oc Afften, det er, arlig oc sylde, Gud om de hellige Engles Beuarelse, om dend Hellig Aands Naade, icke tegner sig mett dett hellige Korsis Tegn, oc der mett giffuer tilkiende, att hand icke tiener dend korsfeste JEsu Christo, som allene kand werie hannum fra Diefflen oc fra alt ondt.

Dette maae were kortelig screffuen paa denne Tid for en Vnderuisning, som dett kand recke oc hielpe, paa dett att gode oc gudfryctige Sogne-Prester kunde wiide att styrcke dem her vti, naar de offuerfaldis aff nogre vti saadanne Sager. Den almectigste Gud trede Diefflen vnder wore Fødder, oc hugsuale alle bedrøffuede Hierter, oc fri syne Vdualde, till sin hellige Ære oc rette Dyrckelse, wed den rette Slange-Tredere hans kiere Søn JEsum Christum wor HErre, Amen.

Jeg beder alle, som dette kommer till hende, att de dett wille forstaae oc vdlegge vdi dend beste Mening, oc att ingen will dett wanbruge, men saa bruge dett, som hand will staa widt Enden oc suare till paa Domme-Dag. Schreffuitt hastige.

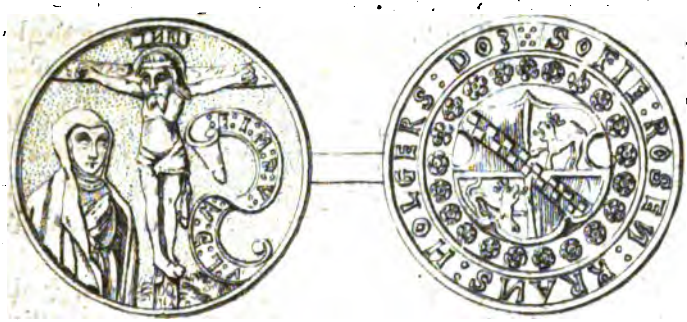
P. PALLADIUS Doctor.

28. Hefte.

I.

En Skue-Penge til Æreminde af Sophie Rosenkrands Holgersdoter.

Denne Skue-Penge, som vi her give os den Ære at legge vore Landsmænd for Oien, haver hidindtil været for den allerstørste Part af Danske Mont-Kiendere ubekiendt. Om der have været flere Stykker til deraf, end dette ene, eller af anden Metal, er os ikke bevidst. Dette Exemplar, som er af Kober, og synes ikke, som andre Medailler, at være slagen eller stemplet, men med Grav-Stikke forfærdiget, haver fra fordum Tid af været giemt i den Hoiadelige Rosenkrandsiske Familie, og endnu findes i det smukke Cabinet af Curiosis, som Hans Excellence Sl. Hr. Geheime-Raad Iver Rosenkrands haver efterladet sin Son Hr. Kamer-Junker Rosenkrands, der har haft den Godhed at udlaane Originalen af dette Familie-Stykke til det Kongelige Danske Selskabs Brug, hvorefter vi have ladet det i Kober udstikke.

Paa den ene Side seer man de Rosenkrandsiske Vaaben, med en Rosenkrands omgiven, der noksom giver et Slags Ælde tilkiende, og i Omkredsen læses dette Navn: SOFIE: ROSENKRANS: HOLGERS: DOTER. Den anden Side forestiller Christus paa Korset med den sædvanlige Overskrift: I. N. R. I. ɔ: Jesus Nazaræus Rex Judæorum. hvor neden under ved den hoire Side staaer et Fruentimer, bedende med oprakte Hænder, som nok skal være bemeldte Sophie Rosenkrands, og ved den venstre Side sees en overslagen Strimel, paa hvis overste Ende staae disse Bogstaver: E. I. M. D. V. og paa den nederste Ende V. L. D. M. Hvad den rette Betydning derpaa skal

være, henstille vi til nærmere Undersøgning, men slutte aleneste, at det maae have været hendes Liv-Sprog eller et andet gudeligt Sprog, som kan passe sig til det foresatte Billed. Dette maae vi ellers derhos erindre, at den første af disse Bogstaver er næsten udsledt paa Originalen, og kan lige saa snart være et S. som et E. Dernæst, om man vil læse de fire sidste og nederste Bogstaver tilbage, kan deraf udkomme det Aarstal 1555. som vel kan passe sig til den Person, vi mene, men dog er aldeles uvist, om saa skal være.

Hvo denne Sophie Rosenkrands Holgersdotter haver været, maae man alene ved Gietning søge at komme efter, eftersom der paa Skue-Pengen intet vist Kiende-Tegn haves enten paa Tiden eller Personen, uden det blotte Navn samt Figurernes og Bogstavernes Ælde. I de Rosenkrandsers Slegt have været mange og store Mænd af det Navn Holger, som synes at giøre Gietningen des vanskeligere: Men, naar man gaaer dem Mand for Mand igiennem, skal det ikke blive saa vanskeligt at treffe paa den rette. Vi ville her ikkun anføre fire af de ældste og fornemeste, af hvilke een vist nok har været vor Sophie Rosenkrandses Fader.

Den første er **Holger Erikson Rosenkrands** til Boller, Rigets Hofmesters Hr. Erik Ottesøns Søn, Broder til Hr. Niels Erikson, som ogsaa var Danmarks Riges Hofmester. Denne Holger Erikson var først gift med Margrete Fleming, siden med Anne Meinstorp, Hr. Henrik Meinstorps Dotter, som var Hofmesterinde hos tre Droninger i Danmark, og er den i Historien bekiendte Frue Anne Holgers (a), som i Grevens Feide blev ihielslagen udi Ringsted af nogle Kiøbenhavns Borgere, hvilke siden for samme Misgierning blave rettede (b). Om bemeldte Holger Erikson haver været Ridder, staae vi i Tvil om, endskiønt Resenius i sit Skrift om den Danske Adel nævner hannem Hr. Holger Rosenkrands. Han døde 1496. paa Krogholm i Skaane, og hans Lig blev ført derfra til Mariager Klosters Kirke i Jylland, som en Inscription, der siden i Hornslet Kirke er opsat til hans Ihukommelse, giver tilkiende (c). Ellers findes hos Hvitfeld (d) ogsaa een af det Navn Holger Erikson, som Aar 1500. med andre Danske Herremænd blev i det ulykkelige Tog paa Ditmarsken.

Den

(a) Hos Hvitfeld p. 1254. kaldes Fr. Anne Holgers Mand urigtigen Hr. Otte Holgersøn, hvilket er efterfulgt i Marmor. Dan. T. II. p. 150. Men Otte Holgersøn var hendes Stifsøn, som havde Fr. Margrete Gans af Potlitz, og var Fader til Jørgen Rosenkrands til Rosenholm og hans Brødre. Fr. Anne Meinstorps Gravskrift i Hornslet Kirke lyder saaledes: Her ligger Erlig oc Welbyrdig Qvinde Frue Anne Holgers, Hr. Henrich Meinstorphs Dotter, som war Landsdomer i Sieland, som de Forrædere ihielslog i Greffuens Tid 1534. huis Siel Gud glede.

(b) HVITFELD p. 1438.

Den anden er **Hr. Holger Holgersøn Rosenkrands** til Boller, en Søn af den forige med hans anden Frue Anne Meinstorp. Han var Danmarks Riges Marsk i Kong Hanses Tid, og siden, efter Kong Friderik den Førstes Død, førde Adelen an imod Skipper Clemen og hans oprøriske Anhang, og blev slagen for Aalborg paa S. Galli Dag 1534. (e)

Den tredie er **Holger Ottesøn Rosenkrands** til Boller, en Brodersøn af den næst forige, en Søn af Otte Holgersøn Rosenkrands og Frue Margrete Gans, og Broder til Jørgen Rosenkrands til Rosenholm. Han var ogsaa Danmarks Riges Marsk, og Statholder udi Nøre Jylland. Det var ham, som i Kong Friderik den Andens Kroning bar Æblet for Hans Majestæt, og da var tilbuden at blive Ridder, men med flere af de Danske Herremænd undskyldede sig derfor (f). Han døde 1576. og holdte Superintendenten i Aarhus M. Laurids Bertelsøn over hannem en Ligprædiken, som vor berømte M. Anders Vedel samme Aar har i Kiøbenhavn til Trykken befordret.

Den fierde er den for sin Gudsfrygt og Lærdom meget navnkundige Holger Rosenkrands til Rosenholm, som gemeenligen kaldes den lærde Holger, var en Søn af Jørgen Rosenkrands, een af de i Christ. IV. Mindreaarighed regierende RaadsHerrer, og Frue Dorothe Lange, og en Brodersøn af den næst forige Holger Rosenkrands. Han var Danmarks Riges Raad og Befalingsmænd paa Dalum og St. Hans Kloster i Odense, døde 1642. (g).

Alle de andre af det Navn Holger Rosenkrands, som kunde opregnes vel femten i Tallet, ere enten hendøede i deres yngere Aar, eller have levet i de nyere Tider, som ingenlunde skikke sig til den anførte Skue-Penges Ælde og Beskaffenhed, og kunne derfor sikkert her af os forbigaaes.

Hvad nu den sidstmeldte lærde Holger Rosenkrands angaaer, da havde han vel iblant mange Børn en Dotter, som bar det Navn Sophia Rosenkrands Holgersdotter, hvilken blev gift med Steen Brahe Jørgensøn: Men baade Dragten og Bogstavernes Figur paa vores Skue-Penge vidne om en ældere Tid, og derfor tør vi uden al Tvil slutte, at det ikke er hende, som nævnes derpaa.

N 2 Hol-

(c) PONTOPP. Marm. Dan. Tom. II. p. 138.
(d) HVITFELD p. 1034.
(e) HVITFELD p. 1430. Hans Gravskrift i Hornslet i Kirke kan læses i Marm. Dan. Tom. II. p. 145. hvor der i Stedet for MDXXXIII. maae læses MDXXXIV.
(f) RESENII Kong Frid. II. Krønike p. 28. 29.
(g) Over Holger Rosenkrands til Rosenholm haver Provsten til vor Frue Kirke M. Oluf Wind holdt Ligprædiken, som er trykt i Kiøbenhavn 1643. Hans Gravskrift See Marmor. Danic. Tom. II. p. 140.

Holger Otteſøn Roſenkrands havde vel med ſin førſte Frue Mette Mouridsdoter Krogenos twende Dotre Margrete og Eline, ſom døde Børn, men ingen Sophie, og med ſin anden Frue Karine Gyldenſtierne ingen Dotre, men alene fire Sønner, hvoriblant den lærde, men tillige ulykkelige Friderik Roſenkrands, ſom blev landflygtig og døde til Prag; Saa at vores Sophie Roſenkrands ikke kan have været den Holgers Doter.

Hans Farbroder Hr. Holger Holgerſen Roſenkrands havde med ſin Frue Kirſtine Fris ingen Børn, og kan altſaa oftbemeldte Sophie Roſenkrands ikke heller være hans Doter.

Staaer da alene tilbage den førſtnævnte Holger Roſenkrands Erikſøn, hvilken med ſin ſidſte Frue Anna Meinſtorp havde, foruden andre Børn, en Doter af det Navn Sophie Roſenkrands Holgers-Doter, og juſt hende, mene vi, det er, ſom den foreſtaaende Skue-Penge er giort til en Ihukommelſe af. Men, paa det at dette Slegtſkab af de opregnede Herrer Roſenkrandſer, af det Navn Holger desbedre kand falde Læſeren udi Øien, have vi opſat efterfølgende liden Slegt-Tavle:

Hr. Erik Otteſøn til Biørnholm † 1503.
G. Sophia Gyldenſtierne Henriksdoter.

Holger Erikſøn Roſenkrands til Boller † 1496. G. 1. Margrete Flemming Boesdoter 2. Anne Meinſtorp, Hofmeſterinde.	Hr. Niels Erikſøn til Biørnholm D. R. Hofmeſter † 1515.

1	2	2
Otte Holgerſen Roſenkrands til Boller † 1525. G. Margrete Gans af Potliß † 1525.	Hr. Holger Holgerſøn Roſenkrands til Boller, Rigets Marſk † 1534. G. Kirſtine Fris Jepsdoter. Ingen Børn.	Sophie Roſenkrands Holgersdoter. G. Hr. Axel Brahe til Krogholm.

Holger Roſenkrands Otteſøn til Boller, Rigets Marſk, † 1576.	Jørgen Roſenkrands til Roſenholm † 1596. G. Dorothe Lange.

Holger Roſenkrands til Roſenholm, den Lærde, † 1646.
G. Sophia Brahe Axelsdoter.

Sophia Roſenkrands Holgersdoter
G. Sten Brahe Jørgenſøn.

Af

Af alt dette sluttes rimeligen, at ofthemeldte Sophie Rosenkrands kan ingen anden være, end Holger Erikson Rosenkrandses og Frue Anne Meinstorps Doter. Hendes Halvbroder var Otte Rosenkrands til Boller, som tillige med sin Frue døde i Pestilentz til Lybek 1525. (h), og hendes Fuldbroder var Hr. Holger Rosenkrands, som blev i Slaget for Aalborg. Hun kom i Egteskab med Hr. Axel Brahe til Krogholm, Ridder og Danmarks Riges Raad, som tilforn havde haft Frue Anne Brok Lauges Doter. Han var en merkelig Mand til sin Tid, blev brugt i adskillige Rigets vigtige Bestillinger, som man finder her og der i Hvitfelds og Cragii Historie om Kong Christian den Tredie, og var den, som ved Hoibemeldte Konges Kroning 1537. bar Scepteret for Hans Maiestet (i). Hvad Aar Frue Sophie blev giftet med Hr. Axel Brahe, have vi ikke fundet: men, at de 1526. have levet i Egteskab sammen, bevises deraf, at Kong Friderik den Første i dette Aar haver forlænet Hr. Axel Brade og hans Hustru Frue Sophie Holgersdoter med Bördinge Kloster (k) i begges Livs Tid, qvit og fri, fordi han haver lovet at tiene Hans Majestet og Efterkommere selv fiortende med gode Heste, Harnisk og Glavind, sin Livs Tid, af det Gods, han i Forlæning haver, og efter hans Død i hans Hustrues Dage skal giøres deraf den Tieneste, som gik i Kong Hanses Tid. Det Kongelige Forlænings-Brev er dateret Hafniæ feria sexta proxima post festum Visitationis Mariæ Anno 1526. (l) Aar 1551. mistede hun sin Herre Hr. Axel Brahe, som døde den 21. Septembris, eftersom i Frue Vibeke Podebuskes skrevne Slegtebog findes antegnet med disse Ord: MDLI. bleff Hr. Axel Brade dødt paa Krogholm St. Mathei Apostoli Dag, oc bleff begraffuen vdi Ystedt i Graabrødre Closter, Gudt giue hanom en salig Opstandelse.

Frue Sophie Rosenkrands havde ingen Born med sin Herre, men da hendes Broder Otte Rosenkrands døde til Lybek, antog hun sig, efter hans sidste Begiering, hans smaa og umyndige Born, gav dennem en god Optugtelse, og stod dem altid i Moders Sted; hvorfor man og finder, at, da Hr. Axel Brahe var ved Døden afgangen, har hun tilskrevet sin Broder-Søn Jørgen Rosenkrands, som da tiente Churførsten i Saxen, ladet ham vide hendes Husbondes Død og at hun var meget svag, bedende hannem som snarest at komme ind, at hun kunde overlade sit Gods til hannem og hans Brødre, som hun nu havde Ret til, og skulde det giøre hende meget ondt, om hun kom noget til, forend hun kunde giøre slig Skifte (m).

(h) See deres Gravskrift i Marm. Danic. T. II. p. 138. 144.
(i) Narratio de Coronatione Christ. III. MS.
(k) Kaldes ellers Børinge eller Byringe Kloster, i Skaane beliggende.
(l) Af en gl. Registrant i det Danske Cancellie-Archiv, MS.
(m) T. KLEVII Geneal. Nobil. Dan. MS.

Efter hendes Herres Død har hun levet omtrent en tolv Aars Tid, og skal i sit Enke-Sæde have haft Ringsted Kloster i Forlæning af Kong Friderik den Anden. Hun døde i Nestved, og blev begraven i Ringsted Klosters Kirke, men hvad Aar, er os ikke forekommet, dog synes det at have været 1563. eller ved det Pas. Men i Aaret 1564. lod hendes Broder-Søn Holger Rosenkrands Rigets Marsk optage hendes Kiste og føre fra Ringsted til Udt Kirke i Jylland, som er Sogne-Kirken til Boller, eftersom denne Grafskrift vidner, der læses paa en Steen i Hornslet Kirke synden Alteret: **Her ligger Erlig oc Welbiurdig Qvinde Frue Sophia Rosenkrantz Holgers Doter Hr. Axel Bradis till Krogholm Ritters efterladen Hustru begraffuen, bode sallige met Gud. Oc døde hun i Nestved Closter, oc bleff begraffuen i Ringsted Closter, som hun haffde i Forlening aff Kong Friderick den anden. Oc siden bleff hendis Kyste met hendis Been ther optagen aff hendis Broder Søn Holger Rosenkrantz till Boller, oc her igien nedlagdis hos hendis Broder Otte Rosenkrantz oc hans Hustrue Frue Margrete Gäns von Potlist. Gud unde them alle en gledelig Opstandelse Amen. M. D. LXIIII.** Efterat Boller var kommen fra de Rosenkrandsers Familie, lod den lærde Holger Rosenkrands 1642. saavel hendes som flere sine Forfædres Been tillige med deres Lig-Stene optage af Udt Kirke og forflytte til sin egen Sogne-Kirke ved Rosenholm, Hornslet Kirke, som en sammesteds i en Steen udhuggen Skrift giver tilkiende (n).

At hun haver været en Frue af Dyd og Gudsfrygt, slutter man af adskillige gode Vidnesbyrd, som os i gamle Skrifter om hende ere forekomne. Peder Tidemand, som i vor Danske lærde Historie er bekiendt af mange Skrifter, har 1543. til Magdeborg ladet trykke en Dansk Oversettelse af Casp. Huberini Bog om Guds Vrede og Naade, og ved en Fortale tilegnet den Hr. Axel Brahe og hans Frue Sophie Rosenkrands. Samme Fortale, siden den berømmer dennem begge af deres Gudfrygtighed og Lyst til Guds Ord, skal det ikke fortryde nogen, at vi her anføre det meste af, allerhelst da Bogen ikke er almindelig:

Erlig oc welbyrdig Mand og strenge Ridder, Hr. Axel Brade til Krogholm, oc hans kiere Frue, Frue Sophie Rosenkranz, edelige bode aff Slecth og Gudfryctighed, ønsker jeg Peder Tidemand Naade oc Fred aff Gud Fader oc vor Herre Jesu Christo.

Jeg

(n) See PONTOPP. Marmor. Dan. Tom. II. p. 139.

Jeg sender til eder, kiere christne Wenner, denne Bog paa Danske, som Caspar Huberinus haffuer giort, om Guds Wrede og Naade, icke fordi at J io vell selff forstaa hannom paa hans Tydske-Maal, Men der jeg haffde taget meg hende fore at fordanske, da kom meg ihu det christlige Hierte oc Begæring, som jeg altid haffuer spurt, at J haffue hafft oc haffue til Guds Ord oc hellige Euangelium. Huilcket ieg oc selff besynderlige haffuer bemerckt paa denne Bog, at J icke alsomeneste selff haffue stor Lyst oc Willie til at læse hende, Men at J ogsaa bode met Arbeyde oc Kostning [som ieg vell veed] lenge haffue begæret hende paa vort Danske Tungemaal, vden Twiffl mange til Undervisning oc Gaffn, oc Gud til Loff oc Ære.

For denne Sag Skyld, som er, at J vdi saa Maade, met den Synderinde, der Lucas skriffuer om, vilde thoe Christi Føder, oc med Maria smørre hans Føder met dyrebar Smørelse, oc tørre dem met edert Haar, da haffuer ieg tilskreffuet eder denne Bog, paa det at edert christlige Hierte oc Begæring vdi saa Maade icke skulde forglemmes, men nogen Stund her effter drages til Minde oc ihukommes hoss wore Effterkommere, monge til en Spegel oc et got Exempel.

Oc Gud giffue, at andre Riddere oc Riddermends Mænd, Fruer og Jomfruer vilde ocsaa effterfølge dette edert Exempel, oc tage denne arme forachtede Christum, som ligger svøbter i Krubben vdi Klude, ind paa deres Herregaarde og Fruerstuer etc.

Dette skriffuer jeg for deres Skyld, som jeg haffuer monge seet oc hørt paa Herreslot oc Gaarde, som haffue achtet det at være dem en Forsmælse, at de haffde saadane christelige Bøger som denne er, eller at de skulde øffuet dem i Guds Ord, oc vdi saa Maade bekendt hannom for deres Herre.

Paa det siste er det min ydmyge Bøn til eder, at J ville tacknemelige aname denne min ringe Tieneste, oc icke tage meg denne min Dristighed til Mistocke. Gud giffue eder sin Naade til at forachte denne Verdens Dom oc gode Tycke, og at bliffue stadelige hoss hans Ord oc hellige Euangelium, Amen. Her met eder

eder den euige Gud befalendes till euig Tid. Screffuet i Kiøbinenhaffn S. Valentini Dag, Aar effter Christi Fødsel M.D.XLIII.

I den Lig-Prædiken, som af Biskopen i Aarhus M. Laurids Bertelsøn 1576. er holden over hendes Broder-Søn Holger Rosenkrands til Boller, heder det iblandt andet saaledes om hende: Frue Sophie Rosenkrands, som hun var en forstandig og gudfrygtig Frue, forsømte intet, at disse hendes kiære Broders Børn bleve jo alle, og hver udi sin Sted, vel og flittigen med Elsk og Ave fremdragne og optugtede. Og i Jørgen Rosenkrandses til Rosenholm skrevne Optegnelser om sit eget Liv og Levnet, melder han til Frue Sophie Rosenkrandses Berømelse efterfølgende: Og jeg kand aldrig noksom berømme og loffue denne min Farsyster, som mig haver elsket for alle mine Søskende, og været mig aldelis udi Moders Sted, og mig rigelige paa adskillige Tider begaffuet med Guld, Sølff og Penninge, og dertil med giffvet mig IIII. Lester Korn aff hendis Arvegotz, som liggendis er udi Karlsbye udi Haldherred, og udi Haarup udi Lisbergherred. Men offuer alt kand jeg aldrig forglemme den store Velgierning, hun haffuer beviist mig, som offuergaar det andet altsammen, som er, at hun med stor Flid og Omhyggelighed holdt mig til Skole og Lærdom, og dertil befordret mig udi mange mange Maade. An. 1534. der jeg var 10. Aar gammel, og min Sl. Fadersyster nu haffde ladet mig lære at læse og skrive hos en Præst udi Byring Kloster vdi Skaane, som Hr. Axel Brade da haffde udi Forlening, da forskickede hun mig derfra til Malmøe, at jeg der skulle lære min første Fundament udi Latine Skole hos en lærd Mand, hedt Lector Frans Wormorsøn, som da haffde mange flere Adels Børn hos sig at lære, og talde hun mig vdi Kost hos Jørgen Kock Møntmester, hvilken som var den øffuerste og Hovedet for dennem, som brugte det Forrederi mod Danmarckes Rige og Raad, og fordrede Greven aff Oldenborg med de Lybskers Magt her ind vdi Riget, alt effter Guds Tilladelse for vore mangfoldige Synder og Ondskabs Skyld. Udi forskreffne Oprør og Grevens Fende, som de det da kaldede, tog forneffnte min Farsyster mig derfra, og sette mig til Skole udi Itzehoe etc.

Foren

Forend vi slutte denne Artikel, maae det ingenlunde forgiettes, at der iblant de ældste og rareste Stykker, som Assessor Kleve i sin smukke Samling eier, findes et Original-Skilderi, af denne brave Frue Sophie Rosenkrands som er giort samme Aar, hun blev Enke, dog, som kiendeligen kan sees, for hendes Herre døde. Paa samme staaer, foruden hendes Fæderne-Vaaben og Aarstallet 1551. hendes Navn og Alder saaledes: Frue Sophie Rosenkrantz Holgers Dater, Her Axel Brades Höstrv, Hendis Aller LVIII. Heraf seer man, at, naar Frue Sophie Rosenkrands 1551. har været i sit Alders 58de Aar, er hun født ongefær 1493. og er bleven 70. Aar gammel, om hun er død 1563.

Alt dette viser noksom, at den anførte Skue-Penge, som gav os Anledning til denne Afhandling, kan ansees for een af de ældste og rareste, som i Danmark paa particulaire Folk ere udkomne. Og det kan vel ikke holdes urimeligt, om man sluttede, at een af Frue Sophie Rosenkrandses Broder-Sønner, enten Holger, Erik eller Jørgen Rosenkrands, der alle elskede hende som en Moder, haver ladet denne Skue-Penge hende til Ære forfærdige, og det enten efter hendes Død, eller medens hun sad Enke, hvilket og den Dragt, hun haver paa, kan synes at give tilkiende.

II.

En Beslutning af Danmarks Riges Raad paa den Kiøbenhavnske Herredag 1533.

Hvo der i vor Danske Historie er nogenledes bevandret, kan ikke andet end have lagt Merke til de tvende merkværdige Herredage, som under Reformations Tiden bleve holdene, den ene til Odense 1527. hvorudi Hollovlig i Hukommelse Kong Friderik den Første giver den Luthersk-Evangeliske Lærdom offentlig Frihed i Riget, forliger Geistligheden og Ridderskabet, og stadfæster Adelen Hals og Haand over deres Tienere med alle 40. Marks Sager (a) &c. Den anden til Kiøbenhavn 1533. efter Hoibemeldte Konges Død, hvorudi Bispoperne og Rigets Raad stadfæste den Recess og Afsked, som blev giort paa fornævnte Odenseske Herredag, og søge igien at fornye den Papistiske Religion, men opsette Konge-Valet, som dog var det fornemeste, der da skulde været handlet om. Canceler Hvitfeld i sin Historie haver indført baade den Odense-Recess af 1527. om Adelens Frihed (b);

 saa

(a) Denne store Herlighed havde Kong Frid. I. tilforn i sin Kongelige Haandfæstning allerede forundet den Danske Adel, som Hvitfeld p. 1252. med megen Glæde og Opløftelse fortæller.

(b) HVITFELD p. 1301. 1302. Conf. HOLBERGS Danske Hist. Tom. II. p. 226.

saa og Indholden af en Beslutning, der paa den Kiøbenhavnske Herredag 1533. blev giort (c) angaaende meest Religionen og Rigets geistlige Sager. Men, da vi selv ere saa lykkelige, af vores ofte beromte Hr. Provst Terpagers Foræring, at eie Originalen af en anden sidstbemeldte Kiøbenhavnske Herredags Beslutning, skreven paa Papir, med Seiglene undertrykte, som meest angaaer Rigets verdslige Tilstand og Rettens Forvaltning, hvorom Hvitfeld intet melder (d), kunne vi ikke efterlade at give vore Landsmænd fuldkommen Gienpart af et saa vigtigt Document, der ei alene er een af vore gamle Mellem-Regierings Love, og giver temmelig Oplysning i den Danske Rettergangs Maade paa den Tid, men endog kan regnes for et anseeligt Stykke i de Tiders Historie, allerhelst da det ingensteds tilforn, saa vidt vi vide, er ved Trykken udkommet. Den Kiøbenhavnske Recess eller Rigsdags Beslutning, som Hvitfeld rører om, vilde Rigets Hofmester Hr. Mogens Gøie, Erik Banner, og nogle flere deres Anhang af de verdslige Raad, ikke forseigle, dog gik den ud i menige Raadets Navn, eftersom, hvad de fleste havde giort, skulde staae for fulde (e), og, saa vidt man kan see af de undertrykte Seigl, have de samme ikke heller forseiglet denne vores Recess, som er Ord til andet saaledes lydende:

Wii Juer Munck tiill Riippe, Styggo Krompenn tiill Burglun, Offue Bilde tiill Artzhus, Jørgenn Friis tiill Wiiborig, mett Gudtz Naade Biscoper, Torbiørnn Bilde Electus tiill Lundt, Joachim Rønnow Electus tiill Raaskyll, Knudt Gyllenstiern Electus tiill Ottense aff samme Naade, Henrick Abbitt i Soerdt, Eskyldt Prior i Antuorskouff, Mogens Giøie Danmarckis Riigis Hoffmester, Tyge Krabbe Danmarckis Riigis Marsk, Pretbiørn Putbusk, Hans Bille, Mattis Bølie, Peder Lycke, Offue Lunge, Oluff Rosennkrantz, Otte Krompenn, Johann Oxe, Johann Biorn, Johann Urne, Anders Bylde, Axell Brade, Erick Banner, Holgerdt Wulffstandt, Truidt Wulffstandt, Knudt Bille, Claus Bilde, Axell Ugerup, Claus Putbusk, Riiddere, Mogens Munck,

(c) HUITFELD p. 1396. sq. Conf. CRAGII Hist. Christ. III. p. 4. sq. HOLBERGS D. Hist. Tom. II. p. 276.

(d) Dog er det at merke, at de tvende første Artikler af denne have nogen Overeensstemmelse med den Hvitfeld anfører, og derfor tænkte vi i Forstningen, at det havde været den samme.

(e) HUITFELD p. 1397.

Munck, Niels Lunge, Niels Arntzfeldt, Erick Krwmmedi, Niels Brock, Eyller Rønnow, oc Knudt Gyllenstiern, Danmarckis Rigis Raadt, nu wti Køpnehaffn forsamblede, Giøre alle witterligt, att effther thenne Leilighed seg nu begiffuer, saa thenn almectigste Gudt haffuer nu kalliidt fran oss aff thenne forgengelige Werdenn Høgborn Første, Stormectigste Herre, Her Frederick, fordom Danmarckis Konning oc wor nadigste Herre, hues Siel Gudt naade ꝛc. haffue wii nu werridt her tiill Ordtz oc Samtale at betencke, radslaa och alworligenn offuerweie Rigens och thess menige Jndbyggeris Beste, Gaffnn, Welfardt oc lang Bestandt, som wii alle wort Fæderne Riige oc thess Jndbyggere plictuge erre oc gerne giøre wille. Tha att effther thii att Danmarckis Riige er, oc aff Arilde werritt haffuer ett friit Kaare-Riige, oc nu paa thenne Tiidt fore mange atskyllige redelige Aarsager icke mueligt werre kandt, nogenn Herre eller Konning att kaare eller wtuelge, oc wiill therfore Danmarckis Rigis Regemente henge hoes Danmarckis Riigis Raadt icke wden stoer Møde, Wmage, Tynge oc Beswaring, haffue wii øffuertengtt oc besindett (mett then almectigste Gudtz Hielp) att raade oc giøre en godt christen Skickelse her wti Riigett, mett huilken wii alle andelige oc wertzlige menige Jndbyggere mue oc kunde side mett huer andre indbyrdtz wti en godt Freidt, Sæme oc Endregt, wden all Splidt, Thwedragt, Parti eller wuiliige, och alle endrecteligenn ramme oc wiide wort Fæderne Riigis Nytte, Gaffnn oc Welfardt, oc Skade oc Forderff affuerge, huilcke Sæme oc wennlig Samdreckt icke hollis eller longuorindis bliiffue kandt, wdenn huer Mandt hollis widt Log, Skiell oc Rett, Friiheder oc Preuileger. Tha paa thett att samme Samdregtighed, Welfardt oc euig Bestandt maa oc kandt her effter bliiffue emellom Riigens Jndbyggere, besønderligenn emellom Danmarckis Riigis Raadt, som andre Rigens Jndbyggere styre oc regerre skulle, oc all Twedragt, som Aarsage er oc kandt werre tiill Riigens oc allis wore Skade oc Forderff, maa grundeligenn affstyllis oc nederleggis, thenn almectigste Gudt tiill

 Loff

saa og Indholden af en Beslutning, der paa den Kiobenhavnske Herredag 1533. blev giort (c) angaaende meest Religionen og Rigets geistlige Sager. Men, da vi selv ere saa lykkelige, af vores ofstberomte Hr. Provst Terpagers Forœring, at eie Originalen af en anden sidstbemeldte Kiobenhavnske Herredags Beslutning, skreven paa Papir, med Seiglerne undertrykte, som meest angaaer Rigets verdslige Tilstand og Rettens Forvaltning, hvorom Hvitfeld intet melder (d), kunne vi ikke efterlade at give vore Landsmænd fuldkommen Gienpart af et saa vigtigt Document, der ei alene er een af vore gamle Mellem-Regierings Love, og giver temmelig Oplysning i den Danske Rettergangs Maade paa den Tid, men endog kan regnes for et anseeligt Stykke i de Tiders Historie, allerhelst da det ingensteds tilforn, saa vidt vi vide, er ved Trykken udkommet. Den Kiobenhavnske Recess eller Rigsdags Beslutning, som Hvitfeld rører om, vilde Rigets Hofmester Hr. Mogens Gøie, Erik Banner, og nogle flere deres Anhang af de verdslige Raad, ikke forseigle, dog gik den ud i menige Raadets Navn, eftersom, hvad de fleste havde giort, skulde staae for fulde (e), og, saa vidt man kan see af de undertrykte Seigl, have de samme ikke heller forseiglet denne vores Recess, som er Ord til andet saaledes lydende:

Wii Juer Munck tiill Riippe, Styggo Krompenn tiill Burglun, Offue Bilde tiill Artzhus, Jørgenn Friis tiill Wiiborig, mett Gudtz Naade Biscoper, Torbiørnn Bilde Electus tiill Lundt, Joachim Rønnow Electus tiill Raaskyll, Knudt Gyllenstiern Electus tiill Ottense aff samme Naade, Henrick Abbitt i Soerdt, Eskyldt Prior i Antuorskonff, Mogens Giøie Danmarckis Riigis Hoffmester, Tyge Krabbe Danmarckis Riigis Marsk, Pretbiørn Putbusk, Hans Bille, Mattis Bølie, Peder Lycke, Offue Lunge, Oluff Rosennkrantz, Otte Krompenn, Johann Oxe, Johann Biørn, Johann Wrne, Anders Bylde, Axell Brade, Eriick Banner, Holgerdt Wulffstandt, Truidt Wulffstandt, Knudt Bille, Claus Bilde, Axell Wgerup, Claus Putbusk, Riiddere, Mogens Munck,

(c) HVITFELD p. 1396. sq. Conf. CRAGII Hist. Christ. III. p. 4. sq. HOLBERGS D. Hist. Tom. II. p. 276.

(d) Dog er det at merke, at de tvende første Artikler af denne have nogen Overeensstemmelse med den Hvitfeld anfører, og derfor tænkte vi i Forstningen, at det havde været den samme.

(e) HVITFELD p. 1397.

Munck, Niels Lunge, Niels Arntzfeldt, Erick Krwm-
medi, Niels Brock, Eyller Rønnow, oc Knudt Gyllen-
stiern, Danmarckis Rigis Raadt, nu wti Køpnehaffn forsamb-
lede, Giøre alle witterligt, att effther thenne Leilighed seg nu
begiffuer, saa thenn almectigste Gudt haffuer nu kalliidt fran oss
aff thenne forgengelige Werdenn Høgborn Første, Stormectig-
ste Herre, Her Frederick, fordom Danmarckis Konning oc wor
nadigste Herre, hues Siel Gudt naade ꝛc. haffue wii nu werridt
her tiill Ordtz oc Samtale at betencke, radslaa och alworligenn
offuerweie Rigens och thess menige Indbyggeris Beste, Gaffnn,
Welfardt oc lang Bestandt, som wii alle wort Fæderne Riige oc
thess Indbyggere plictuge erre oc gerne giøre wille. Tha att eff-
ther thii att Danmarckis Riige er, oc aff Arilde werritt haffuer
ett friit Kaare-Riige, oc nu paa thenne Tiidt fore mange atskyl-
lige redelige Aarsager icke mueligt werre kandt, nogenn Herre
eller Konning att kaare eller wtuelge, oc wiill therfore Danmar-
ckis Rigis Regemente henge hoes Danmarckis Riigis Raadt icke
wden stoer Møde, Wmage, Tynge oc Beswaring, haffue wii
offuertengtt oc besindett (mett then almectigste Gudtz Hielp) att
raade oc giøre en godt christen Skickelse her wti Riigett, mett
huilken wii alle andelige oc wertzlige menige Indbyggere mue oc
kunde side mett huer andre indbyrdtz wti en godt Freidt, Sæme
oc Endregt, wden all Spliidt, Thwedragt, Parti eller wuiiige,
och alle endrecteligenn ramme oc wiide wort Fæderne Riigis
Nytte, Gaffnn oc Welfardt, oc Skade oc Forderff affuerge,
huilcke Sæme oc wennlig Samdreckt icke hollis eller longuorindis
bliiffue kandt, wdenn huer Mandt hollis widt Log, Skiell
oc Rett, Friiheder oc Preuileger. Tha paa thett att sam-
me Samdregtighed, Welfardt oc euig Bestandt maa oc kandt
her effter bliiffue emellom Riigens Indbyggere, besønderligenn
emellom Danmarckis Riigis Raadt, som andre Rigens Ind-
byggere styre oc regerre skulle, oc all Twedragt, som Aarsage er
oc kandt werre tiill Riigens oc allis wore Skade oc Forderff, maa
grundeligenn affslyllis oc nederleggis, thenn almectigste Gudt tiill

Loff oc Ere, oc oss, wortt Fæderne Rige, oc thess menige Jndbyggere tiill enig Gaffn oc Bestandt,

Haffue wii nu wti the helkige Trefoldighetz Naffnn saa endregteligen samtyckett oc beslutteet, att then Contracth oc Recess, som giordt war i Otthense Aar &c. MDXXVII. emellom Prelathet oc menige geistlige Statt, paa then ene, oc then menige Adell oc Riigens Jndbyggere, paa thenn anden Siide, skall her efter retteligen hollis oc fwlgioris wdti alle sine Puncther oc Articler, som hun indeholler oc wtuiser effther thet aluorlige Fulburdt oc Beseiling, som tha giordt oc beseilidt wor, oc hues Broster Riigens Prelater oc Geystelighedenn er skedt emodt forskreffne Otthense Recess, oc i andre Maade emod Recess, Breff oc Beseiling, nu wti nogre Aar forleden, skal reformeris oc skickis effter forskreffne Otthense Recess Lydelse.

Tesliigest skall oc Riigens Prelater, alle oc huer besinderlig skicke oc haffue seg effther siitt Bespelige Embede, som Gudt ther haffuer kallidt hannom tiill, som gode Christne Prelater wti Danmarck haffue giortt for thennom, om the wille nyde oc wppeberre gestelige Rente.

Skall oc ingen Biiscop mett Woldt oc Welle offuerfalle noger Riddermantz Mandt, oc icke heller nogen aff Adellen mett Woldt oc Welde skall offuerfalde nogen aff Biisperne, men huer bruge Log oc Rett mett huer anden, oc huilcken ther gior nogen Oprør eller Forsambling emodt thenn andenn, tha skal handt therfore tiilbørligen straffis effter Logen.

Oc effther thi att mange Riigens Jndbyggere andelige oc wertzlige, fattige oc Riige, them tiitt oc offthe beklagitt haffue, oc daglige beklage, att thennom ey wederfaris, thet Loug, Skell oc Rett er, haffuer Danmarckis Riigis Raadt thet saa skickett, att huer Mandt, andelig oc wertzlig, fattig oc riig, skall skee Loug oc Rett, wdenn alt wildt, Gunst oc Gaffue. Oc skulle ther fore Lensmendt sette oc tiilskicke, huer wti siitt Lænn, gode rettferdige Mendt tiill Herritzfogeder tiill huertt Herritz Ting, oc skall Herritz Fogeder dømme paa alle Sager, som bør att handles tiill

Herritz

Herritz Ting woden lang Forhaling, oc giffue sin Dom beskreffuen, som handt will antsuore for Gudt oc werre bekiendt for Danmarckis Riigis Raadt, oc skulle samme Herritz Fogeder icke lade them forhindre aff Kronens Lensmendt, saa the ju domme retferdige woden all Wiildt. Findis nogen, som her emodt gior, tha skall handt affsettis aff sitt Fogederii, som en wdruue Mandt, oc ther offuer tilborligenn straffuis. Waare och nogen Sag saa swar och handt wforstandelige, att handt icke troste seg att domme retferdeligenn ther, Tha skall mandt then indsette for Landtz Dommere tiill Landtz Ting, och hues Sager, som i saa Maade eller andre indkomme for Landtz Dommeren, skall handt domme retferdeligen paa, oc giffue sin Dom beskreffuen, som handt will antsuare for Gudt oc were bekiendt for Danmarckis Rigis Raadt. Findis hans Brost mett urett Dom bescreffuen, tha skall handt affsettis, oc her offuer stande tiill Rette for Danmarckis Riigis Raadt. Skede thett oc saa, att nogen Sag wore hannom for suar att domme paa, tha skall handt thenn indsette for Danmarckis Riigis Raadt, wndertagen the Jordele, som effther Logen bor att delis oc forfolgis fra Herritz Ting oc Landtz Ting oc indt fore Rigens Canceller mett Riigens Rett.

Skall oc huer Bisp wdi sitt Stifft mett Rigens Raadt oc gode Mendt i samme Stifft thwenne Tiider om Aaritt side Retthetting, og skicke huer Mandt ther wtj Stifftett fattig oc riig, som fore thennom komme, Loug, Skell oc Rett.

Sameledis er oc fore oss beklagedt oc tiilkiende giiffuett om thenn store Wret, som jordegne Bonder oc andre haffue thennom paa en stackidt Tiidt fortagidt, att fange Jordt oc Eyedom frann Kronenn, Kirckenn, Adellenn oc andre mett Grantsken oc Siwn, woden Dom oc Rett, som her tiil wsiduanligt weridt haffuer. Therpaa haffuer Danmarckis Riigis Raadt, menige Rigets Jndbyggere andelige oc wertzlige fattig oc riig tiill gode oc Bestandt, saa beslutteett; Att huilkenn Mandt jordegenn Bonde eller anden will her effther winde Jordt frann Kronenn, Kirckenn, Adellenn, eller nogenn anden, handt winde then effther Logenn, oc icke medt

saadanne ny Paafundt mett Grainskenn eller mett Siwn, som nw wti stackidt Tiidt begynntt er. Men huer nyder oc beholler thett, handt vti Hefftt haffuer effther Logenn.

Oc paa thett att the mangfolde Mordt oc Mandrab, som thess wer her wti Riigett skeer, motte afffstyllis, haffue wii samtyckedt oc fuldburdt, att ther om skal holdis effther thenn Skickelse, Kongelig Maiistet oc Danmarckis Riigis Raadt nogenn Tiidt siidenn forledenn ther wti Køpnnehaffnn giordt haffue.

Sammeledis er oc berett oc tiilkiende giiffuit, att mange Loffuer gioris oc giffuis wretteligenn, thenn almectigste Gudt tiill Fortornelse oc mangenn Mandt tiill Skade, Tha, paa thett att saadan wchristelige Menedher, som saa mangfolligenn swergis, mwe affstyllis oc tiilbage bliffue, haffue wii thett saa beslutett, at huor saadanne wskiellige Loffuer hender att gioris oc giffuis wti Juthlandt eller Fyenn, som her tiill Dags størst Klagemaall paa werridt haffuer, tha skulle the indkomme fore Biscop oc Bygdemendt effther Logenn oc gambell Siidtwanner oc straffuis ther tiilborligen fore.

Framdeles haffue wii oc besindett oc offuerwegidt thenn Leilighedt oss, wort Fæderne Rige oc thess menige Indbyggere nu paa henger, erre wii ocsaa samdrectheligenn offer eyns worne, att, huor saa skier, att nogidt merckeligt fyendeligt Anfaldt sker nogenn stedtz indt paa Riigedt, Tha skulle wii alle werre huer andre till Hielp oc Trøst aff wor ytterste Magtt, mett Liiff oc Gotz att affuerge huer anders oc wor Fæderne Riigis Skade oc Forderff.

Huilcke Puncthe oc Articler alle oc huer serdelis for sig wbrødeligenn hollis skulle, som forscreffuit staar, Trycke wii wore Indtzegler oc Signeter neden fore thette wort obne Breff, som giffuit er i Køpnehaffnn Fr : : : effther Jomfrue Marie Dag Visitationis, Aar &c. MDXXXIII.

III.

III.

Frid. II. Forordning om Klippinge-Mønt 1564.

At Kong Friderik den Anden af høilovlig Ihukommelse haver ladet slaae Klippinge-Mønt, er en bekiendt Sag, i sær for dem, der legge sig paa Kundskab og Samling af vore fordums Danske Mønter. Men, i hvad Anledning deslige Klippinge have været slagne, har man hidindtil maattet giette sig til, saasom man ikke finder noget derom optegnet hos dem, der have skrevet høibemeldte Konges Historie. Saa rar derfor som enhver af vore ældste trykte Forordninger er, ja saa kiært som hvert et Stykke er, der giver os nogen Oplysning i vor gamle Danske Mønt-Historie, saa rar og kiær mene vi og, at denne Kong Friderik den Andens Forordning om de Klippinge-Mønt, Hans Majst. i den langvarige Svenske Feide haver ladet slaae, vil ansees hos enhver, der forlanger at vide noget i den Materie, som han tilforn ikke havet vidst. Det Exemplar, som vi deraf have i Hænder, og som, til almindelig Fornøielse, er os af Hr. Admiral Suhms Søn Monsieur Suhm behageligen meddelet, er trykt paa et Patent in folio, med det Kongelige Seigl neden under trykket, og uden paa skrevet, at Forordningen er læst paa St. Mortens Prædikestol i Nestved Christi Himmelfarts Dag 1564. til Høimesse. Bemeldte Kongelige Forordning lyder saaledes:

Wi Frederich thend anden met Guds Naade Danmarckis, Norgis, Wendis, oc Gottis Konning, Hertug wdi Slesvig, Holsten, Stormarn, oc Dytmersken, Greffue wdi Oldenborg oc Delmenhorst, Helsse ether alle wore Vndersotte, Kiøbstedsmend, Bønder oc menige Almue, som bygge oc boe offuer alt wort Rige Danmarck, euindeligen met Gud oc wor Naade. Wider, at, enddog wi offte haffue ladet wore obne Breffue vdgaa, huor vdi wi strengeligen haffue budet oc befalit, at J skulle rette ether effter, for fulde at annamme wor Mønt Klippinge, som wi vdi thenne Feyde (a) haffue ladet mønthe, effther som samme wore Breffue ydermere formelder; Tha forfare wi, at mange aff ether ligeuel icke allene forachter samme wor Mønt, oc thend for fulde icke wille antage, Men ocsaa ethers Ware, huad

(a) Krigen med Sverig var begyndt Aaret tilforn 1563. og varede til 1570. da den ved den Stetinske Fred blev bilagt.

huad J haffue at selge oc affhende, loffue oc sette for dubbelt Werd. Tha enddog wi nocksom ere foraarsaget ther offuer at lade straffe, haffue wi thet paa thenne Tid ladet for offuer gaa, oc ether endnu met thette wort Breff wille besøge, oc for Skade aluarligen haffue atwarit, Bedendis ether alle oc huer besønderligen strengeligen biude, at J rette ether effter, forskreffne wor Mønt Klippinge, for fulde, oc for thend Werdt, wi thennom haffue ladet mønte, som er tre Marck for en Daler, at indtage oc vdgiffue, Saa oc ethers Ware, huess J haffue at selge, for it skielligt Werdt, effthersom vdi forgangene Aaringe, affhender, Saa at fremmede, saa wel som wore egne Vndersotte, mue for forskreffne Mønt bekomme, hues the behoff haffue. Findes nogen, ehuem hand heldst er eller were kand, Jndlendiske eller Vdlendiske, Borgere eller Bonde, som forskreffne wor Mønt Klippinge forachter, oc for theres Werdt, lige wed Daler, tre Marck regnindis for en Daler, icke indtager oc vdgiffuer, saa oc for fulde, gienge oc giefſue, acter oc holder, eller oc sine Ware dyrer oc høygre, end the hannom met Daler bleffue betalit, setter eller affhender, Tha skal hand ther fore straffis paa hans Hals, vden all Naade. Bedendis oc biudendis ther for alle wore Fogeder, Embitzmend, Borgemester, Raadmend oc Byefogder, at J huer, saa wit ethers Befalinge sig strecker, haffuer flitig oc aluarlige Opseende, at thette wort Breff wed alle sine Ordt, Puncter oc Articler, wed Mact holdis, oc thersom noger her emod giør, at J tha vden al Vndskyllinge straffer ther offuer paa Liffuit, paa thet andre mue see wed, oc wore Breffue oc Bud holde, oc icke offuertrede; Saa framt at, thersom ethers Forsømmelse findis, at J aluarligen icke ther offuer holder oc the Offuertredere icke straffe, effther som forskreffuit staar, at J tha icke wille lide Tiltale, oc stande oss til rette. Her kand huer wide sig effther at rette, oc for Skade at tage ware. Giffuit paa wort Slot Kiøbnehaffn thend XXVII. Aprilis, Aar &c. MDLXIIII. Vnder wort Signete.

Friderich.

IV.

IV.
Den Norske Adels Privilegier, givne af Christ. IV. 1591.

Iblandt de Documenter, som fortiene at komme til Lyset, kan man billigen henføre efterfølgende Privilegier, som Hoilovlig i Hukommelse Kong Christian den Fierde i Aaret 1591. haver givet Adelen udi Norge, efterat Hans Maiestet var kommen tilbage fra samme Kongerige, hvor han den 8. Junii til Opslo af Stænderne havde ladet sig hylde. Heraf seer man i sær den Norske Adels Tilstand paa de Tider, og derforuden endeel andre Omstændigheder saavel til den Norske Lovkyndigheds Oplysning som om Norges Riges Beskaffenhed under Begyndelsen af Christiani IV. Regiering. Om bemeldte Hylding, saavelsom om Omgangen med disse Privilegiers Forhvervelse, kan, foruden andre Skrifter, fornemeligen efterlæses, hvad Hr. Baron Holberg i den Materie udførligen fortæller (a), og kan de Poster, som sammesteds af Christiani IV. Minorennitets-Historie anføres, i et og andet Stykke af dette Document rettes og oplyses. Samme vigtige Document, som ingensteds tilforn er trykt, og som Hans Hoiærværdighed Hr. Biskop Hersleb har behaget at laane os in Originali, er udgivet paa Kronborg den 31. Julii 1591. skrevet paa Pergament, underskrevet af de fire i Christ. IV. Mindreaarighed Regierende Herrer, forsynet med det Kongelige Seigl, hengende i en flettet Silke-Snor af adskillige Farver, og lyder Ord til andet, som følger:

Wii Christian thend Fierde med Gudts Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis wdualde Konning, Hertug vdi Slesuig, Holsten, Stormarn och Dyttmersken, Greffue wdi Oldenborg och Delmenhorst, Giøre alle witterligtt, epthersom menige wore och Norgis Kronis Wndersotter aff Adelen wdi wortt Riige Norge nu till thend ottende Junii Aar 1591. sidst forleden paa wortt Slott Aggershuß, epther att wii ther sammestedz haffue laditt Oß hylde och suerge, och menige wore och Norgis Kronis Indbyggere offuer ald forskreffne wortt Riige Norge wnderdanigst haffue laditt Oß tilstille och offueranntuorde nogle Articklær, huorwdinden the wnderdanigst gaffue tilkiende nogle theris nød-

(a) See HOLBERGS Danmarks Riges Historie Tom. II. p. 545 til 548.

nødtørfftige Begiering, saa vell som och huis Brøst the befanthis thennom at were med besuergitt, Och epther att Stormegtigste Høgborne Første och Herre, Her Frederich thend Anden, Danmarckis, Norgis Konning rc. wor kiere Hr. Fader Salig och Høglofflig Ehukommelse, tilforn haffde wndt och giffuit thennom Hans Maiestets Retteboder, huorledes eblandt anditt formelde, at Hans Maiestet med Danmarckis Riiges Raad haffde loffuet och tilsagdt, att wille frembdrage, handhaffue och forsuare alle Norgis Riigis Mend, Adell och Edlinge, och fran thennom werge och affuende ald Tirannie, Wold og Wrett, med anditt mere, Hans Majst. udi samme Retteboder thennom med benaaditt haffde, wnderdanigst begierendis, att the endnu frembdelis ther wed motte handhaffuis och beskyttes, Ephersom forbemelte theris Artickler, med nogle aff Norgis Riigis Adell och Ridderskab theris Hender wnderskreffuit, ydermere formelder och wduiser, som er

For thett første, att eptherthi Gudtz hellige Ord och Euangelium med the høyguerdig Sacramenter, epther thend hellige Biblische Schrifft, och thend Außburgische Confession nu tracteris, forhandlis och brugis offuer aldt Norgis Riige, huilcken salige Lerdom her wdi wortt Riige Danmarck aff Høgbemelte wor kiere Her Fader Salig och Høglofflig Ehukommelse, med Hans Maists. och Danmarckis Riigis Raad och høylerde Mend att were confirmerit och stadfest, och wed gode och fine lerde Mend att schulle wed Magt holdis, som thett sig eigner och bør, wnderdanigst begierendis, att saadant wdi wortt Riige Norge frembdelis med tilbørlig Opsehende maa bliffue handheffuit och wed Macht holden.

Ther paa wille wij icke wnderlade att giffue thennom, som wore kiere thro Wndersotte, som wii med ald Gunst och Naade er benogne, thenne naadigste Beskeed, att, eptherthi Gudtz Frocht och thend sande Religion er en Begyndelse till aldt Gott, och Spliidt och Uenighedt wdi Religionen medfører Wsambdrechtighedt icke aldeniste eblandt the Lerde, men och eblandt menige Wnder-

forfæderne; Tha haffue wii nu med menige Danmarckis Riiges Raad thett saaledis besluttitt, att wille handhaffue och beskytte thend Religion och Lerdom, som nu predickes her wdi wortt Riige Danmarck, saa well som och wdi wortt Riige Norge, epther then hellige Biblische Prophetische och Apostolische Schrifft och thend Außburgische Confession wden ald Forhindring, Ey heller schall nogen disputerlig Materie føris paa Predickstolen, huor mett Almuen eller thend menige Mand kunde forargis, och fast mindre wille wii tilstede, att nogen Priuat Person skall vnderstaa sig att giøre nogen Forandring vdi wedtagne Lerdom och Ceremonier.

For thett andtt, Epthersom the wnderdanigst er begierendis, att motte holdis wed Norgis Loug och Rett, Thißligeste wed the Friiheder och Priuilegier, som thennom aff fremfarne Konninger och Herrer giffuen och stadfeste ere, och ingen nye Paalegge, wden huad som Lougen formelder, och med beste Mændtz Raad, wdaff huilcke Priuilegier och Friheder en Part schulle were thennom affhendett, aff thend Aarsage, att Norgis Riigis Cantzler haffuer althidt ther till weritt betroet, saadane theris Priuilegier, Breffue och Friheder att haffue wdi Forwaring, och the och beklage, samme theris Priuilegier icke igien till throer Hende ther wdi Riigens Foruaring, som thett sig burde, at were offuerantuordett med Riigens Segell.

Huor wii thennom och naadigst beuilgitt och sambtøckt haffue, at samme theris wnderdanigste Begier schall holdis wdi tilbørlig Acht, wille och wdi sin Thiidt, och naar wii annamme wor Kongelig Krone och Regimente, thennom forskreffne theris Priuilegier och Friiheder confirmere och bekrefftige, epthersom althiidt seduanligt haffuer weritt, och fremfarne Konninger for Os giortt haffue. Huis theris Priuilegier och Friiheder anlanger, som thennom er bleffuen affhenditt wille wii hoß theris Arffuinge, saa mange Dansche aff Adell haffue weritt Norgis Riigis Cantzler, grandgiffueligen lade søge och randsage, och ther som tha nogitt enten aff theris Priuilegier, Friiheder eller wdi andre Maa-

 de

de hos theris Arffuinge kunde opsagis, som kunde were Norgis Riige och theß Indbyggere anrørendis, tha skall thet forbemelte wore och Norgis Riigis Indbyggere och Wndersotter aff Adelen igien tilstillis.

For thett thridie epthersom the wnderdanigst begiere, att paa thett sligt icke ydermere schulle skie eller wederfaris, the tha motte forsørgis ther wdi Riigett med en Riigens Cantzler, som ther wdi Riigitt indfødt och boren er, eller och ther befriett och besiddendis, som ther till kunde were tienlig, och Landzens Bequemlighedt och Leylighedt war bewust, och naar hand med Doden affgick, att hans Arffuinge tha schulle were forplicht, theris Priuilegier wed theris Eed igien att offuerantuorde, till huilcken wdi hans Stedt igien bliffuer forordnitt och betroett, som och siden fremdelis kunde holde och foruare theris Priuilegier menige Norgis Riigis guode Mend till throer Hende, ther hoß och wnderdanigst begierer, att Riigens Segell motte thennom med theris Friiheder egien tilstillis.

Tha eptherthi thett wdi sig selff er billigt, kand och komme Norgis Riige, saa och theß menige Indbyggere til Gaffn og Bedste, haffue wii naadigst beuilgitt att schulle skie, och att forbemelte wore Wndersotter aff Adelen wnder thennom sielff En att schulle wduele, som ther till kunde kiendis thienlig och duethig, huilcken wii och siiden ther till wille confirmere och bekrefftige, och naar hand till Oß bliffuer forschickitt att giore sin Eed, schall hannom aluorligen bliffue forholditt och befalitt, theris Breffue, Priuilegier och Friiheder, som hannom till throer Hende bliffue offuerantuordett, att schulle haffue wdi god Acht och Foruaring, och hans Arffuinge thennom egien fran sig leuere och offuerantuorde, saa frampt the therfore icke wille stande till rette. Sammeledes skall och forskreffne Cantzler Norgis Riigis Segell tilstillis.

For thett fierde, Epthersom the wnderdanigst begierer, att thennom motte beuilgis och forordnis en Suorne Schriiffuer wdi huertt Sogen, som Steffne holdis, som kunde schriffue och wnderuiise the Sex Laugrettis Mend epther wortt Breff, och

then-

thennom motte tilleggis en billig Wnderholding wdaff Bønderne wdi samme Sogen, och att Bønderne maatte forschonis med the Sager, som thennem for hoye ere att dømme paa, och the Sager motte indsette for Riigens Cantzler och Laugmendene.

Huorudinden wii och naadigst wille beuilge, att ther schall settis och forordnis en Suorne Schriffuer wdi huertt Sogen, och hannum att schulle tilleggis aff Almuen en tilborlig Wnderholding for samme sin Wmag, Men huad thet belanger, som begieris, att Laugrettis Mendt eller Bønderne motte sette fraa thennom the Sager, som the formeener thennom for hoye och wichtige kunde were, ind till Riigens Cantzler eller Laugmendt, Tha eptherthi thett er att befrøchte, att the och schulle sette fran thennom the Sager, som fast ringe motte were, haffue wii naadigst for gott ansehett, att thermed saaledis schulle forholdis, att the dog først schulle dømme wdi alle Sager, for thennom bliffuer indsteffnitt, och thersom the aff Wankyndighedt eller Wforstandt thennom nogitt kunde forsehe, tha schulle the dog therfore icke seldis eller slett forderffuis, meden therudinden forschonis, thett meste mueligt were kand.

For thett fembte, Epthersom the och wnderdanigst begierer, att alle Norsche Adell, som gammell och nye Priuilegier, och althiidt gammelt haffuer weritt, motte frembdragis och wdi Werde holdis, och med Norgis Kronis och Riigis Lehen forsehes, och till thett Bedste fothielpis, eptherthi the mest alle haffue tient wor kiere Her Fader Salig och Høglofflig Ehukommelse, och the och theris Foreldre mogitt Wndt haffue liidt for Riigitt, saa och thend store Schade och Bekostning, thennom er hendt och tildragen wdi forgangne Suensche Fengde, Saa theris Gaarde och Guods er thennom affbrendt, røffuit och plundritt, med mogitt anden Schade thennom wedderfaritt er, och the icke endnu haffue forvunden, wnderdanigst begierendis, att saadant motte haffuis vdi Acht, och the med nogitt motte betenckis, theß bedre att kunde behielpis och vdstaa, huis Besueringe Riigett kunde paakomme.

the tha kunde haffue theris Tilflucht paa Aggershus, Baahus, Bergenhus, eller Warhus, och ther thennom att lade finde som Erlige Mend burde att giøre, och att samme wore Slotte och Huse motte egien forbyggis och forbedris, som nu mogitt forfalden ere, paa thett the icke, som wdi neste forleden Suenssche Feyg-de schulle fare saa witt om Lande, och bliffue beroffuitt och fran-thagen, hues the haffde, eller och att the kunde bliffue foraarsa-gitt enthen att lade sig slaa wdi hiell, eller giffue sig wnder Fien-dernes Hender, huorudaff mange thennom kunde mogen Ulempe ep-thersigis, som the icke haffde tenckt eller forthient.

Huor paa wii oss naadigst haffue resoluerit, att, eptherthi saadane thieris Begiering icke aldeniste er thennom sielff, meden oss och thet gandzske Norgis Riige fast merckligen anliggendis, att en Partt aff samme Huse saa mue bliffue befestit, att the icke alde-niste for Riigens Fienders Macht och Offuerfald kunde bliffue beuaritt, men och menige Adell wdi saadane Nød och forfallen-de Leylighedt kunde haffue en fast och secker Tilflucht bode for thennom sielff, saa och thieris Breffue och rørendis Guodtz; Tha wille wii slig theris Begiering haffue wdi goed Acht och Beten-ckende, Saa thett schall med thett allerførste med største Fliid och Alffuorlighedt befordris. Och huad Aggershus och Baahus an-langer, ther paa schall med thet fordeligste bliffue forethagitt att bygges och forbedris paa, epthersom Nødtørfften och Leyligheden fordrer och wdesker, saauel Rigitt som Indbyggerne till Bedste.

Thisliigeste, epthersom the wnderdanigst ere begierendis, att, huor som Kronen, Kircken, Clostere, eller Stigtens Guodtz haffuer nogen Lod eller Partt inde wdi nogen Gaard eller Guodtz hoss Adelen, att thett tha icke motte thennom forbiudis, att maa bru-ge thieris Schoffue och Eyendom, saa thett motte were thennom wbehindrett fore wdi alle Maade, att, naar wor och Kronens Skibe bleffue thidt indschickitt wdi Rigitt epther Tømmer-Last, att Adelens Schoffue icke motte ther till forhuggis.

Huor om wii naadigst haffue beuilgitt, att huer schall nin-de och bruge sine Schouffue, epthersom huer sin Lod och Anpart wdi Schoffuen kand tholle. For

For thett Tolffte, epther att the och wnderdanigst begierer, att the motte frii och ubehindrit bruge thieris Handell och Wandell med Indlendische och Wdlendische, Bonden med Adelen, och Adelen igien med Bonden, som aff Arrildtz Thiidt haffuer werit sedvanligt, och huis the wdi saa Maade med Indlendische handler och bruger, att the thett motte haffue Siiße- och Thold-frii, eptherthi theris Auffuell och slig thieris Leylighedt er icke stoer, huor aff the kunde haffue nogen Forbedring.

Tha eptherthi Borgerne haffue thieris Priuilegier, kunde wii herudinden inthet beuilge, som emod forskreffne Borgernis Priuilegier thennom aff fremfarne Konninger giiffuen och stadfeste ere, meden huis Tydsch Øll, som wore och Norgis Kronis Wndersotter aff Adell bruge och indkiobe till thieris egen Husis Behoff, wille wii thennom naadigst beuilge, thett att mue haffue och bekomme Siise-frii, eptherson wore Wndersotter aff Adelen her wdi Danmarck thett niude och bekomme.

Wdi liige Maade, epthersom the wnderdanigst begierer, att wor och Kronens saa och Stigtens Bønder ther wdi Riigitt motte schytzføre thennom och thieris Thiennere, ehuor the reygse eller theris Thiennere henschickendis worder ther wdi Riigitt, Eptherthi att theris Bønder mue schytzføre alle wor och Kronens Befallingsmend och Thiennere, och alle andre gode Mend och theris Thiennere till Landtz och Wandtz, som haffue att bestille och reigse ther wdi Landett, som aff gammell Thidt haffuer weriit, Eptherthi att ingen epther thend Landtz Leylighedt kunde ther egiennom wandre enthen wdi wor och Kronens eller nogen aff Adelens Werff och Bestillinge, om thett icke schulle holdis med samme Schydtzføringe, som aff Arrildtz Thiidt weritt haffuer.

Huor om naadigst schall gioris Forordning, att, saa mange som haffue Pasbordt oc nøyachtig Beuiiß, schulle ther egiennom Riigitt med Schydtzferd bliffue befordritt, saauell aff wore och Kronens och Stigtens Thiennere, som aff Adelens: Men huilche som reigse ther egiennom Riigitt och icke haffue Paßbordt att

 wiise

wiise, thennom schulle huercken wore och Kronens eller Adelens Thiennere were plichtige att fløtte eller føre.

Thisligeste epthersom the och begiere, att, naar nogen gode Mend schulle thiltallis eller kallis wdi Rette, enthen med Steffninger eller anden slig Leylighedt, att hand tha motte steffnis for sin Hoffuitgaard och Brofiell loulig.

Tha eptherthi thett wdi sig sielff er billigt, wille wii thett saa naadigst haffue beuilgitt, att Adelen schulle steffnis och kaldis for theris Hoffuitgaarde och Brofiell. Thisligiste och Bønderne, som wdi liige Maade schulle steffnis och kaldis wdi Rette, schulle och wdi liige Maade steffnis och kaldis for theris Gaarde, som the wdi boer, paa thett att ingen med nogen Forfølling schulle offuerilis, som icke louligen steffnit ere.

Sammeledis epther att the och wnderdanigst begierer, att Ordinantzen motte holdis thennom wdi Rigitt wed Macht, att, huor som nogen Sielsørger schulle indsettis, att thett motte skie, med the beste Mendtz Sambtycke, som wdi Sognett boe, att forskreffne Ordinantz wdi thend Artickell, saa uell som och ellers wdi alle andre Artickler, motte eptherkommis och wed Macht holdis.

Tha eptherthi thend er giort och sammendragen af lerde Mend indlendische och wdlendische strax wdi thend Reformerede Religions Begyndelse, och thend siden aff Hogborne Første, Konning Christian thend Thredie etc. wor kiere Her Faders Fader, Salig och Hoglofflig Ihukommelse, saauell som aff menige Danmarckis Rigis Raadt, paa the Thiider er sambtyckt och beuilgitt, Siiden och aff wor kiere Her Fader Salig och Hoglofflig Ihukommelse wdi Hans Maiestetz Regimentz Thiidt holden och epterkommen, er jo tilbørligt, att thend her epter wdi alle Maade holdis och eptherkommis.

Och epthersom the wnderdanigst begierer, att the och theris Bønder motte nyde friit Fischerii, huer for sin Grund, eptersom Lougen formelder, och aff gammell Thiidt haffuer weritt sedvanligt.

Huorudinden schall forordnis och befallis, att thennom therudinden inthet schall formeenis eller wederfaris emod Norgis Loug.

Epther-

Ephtersom the och till thett sidste wnderdanigst giffue tilkende, huorledis theris Bonder wdi Norlandene møgitt besuergis med wor och Kronens Fisch att føre till Bergen, saa the therosfuer icke kunde føre theris egen Fisch frem, wnderdanigst begierendis, att the therudinden motte bliffue forschonitt.

Ther om haffue wii nogen kort Thiid tilforn ladit wore obne Breffue wdgaa, att Bønderne samme Fisch, Landskyld och Leding, schulle føre till the Steder, the thend aff Arrildtz Thiidt fortt haffue, och ther offuer icke ydermere besuergis wdi nogre Maade.

Huilcket wii forbemelte wor kiere thro Wndersotter aff Adell wdi wortt Rige Norge paa theris indgiffne Artickler wdi saa Maade naadigst beuilgitt och sambtyckt haffue. Till ydermer Windnisbyrdt, att aldtingest wdi saa Maade fast och wbrødeligen holdis schall, epthersom forschreffuit staar, haffue wii laditt henge wort Signett neden for thette wort Breff. Giffuet paa wort Slott Kroneborg thend 31 Julii Aar ꝛc. 1591.

Høgbemelte wor allernaadigste wdualde Herre Printz och Konningis Tilforordnede Regierings Raadt

Nils Kaas	Peder Munck	Jørgen Rosenkrantz	Hack Wlstand
egen Hand.	egenn Hand.	Egen Handt.	Eghen Handt.

Uden paa dette Document haver endeel af de Norske Adelsmænd, som levede paa de Tider, skrevet efterfølgende:

Læste ieg Mogenns Baardtsønn thisse Priuilegier och Friheder paa Oslo Raadstoffue thend 3. Februarii, som er thend 2. Sognne efther Pauli Conuers. An. 1592. offuerverendis Borgemestere och Raadt saauelsom Borgerne, Bønder och menighe Almughe, som paa samme Thidt tillstede wore ꝛc.

Mogens Baardsøn m. ppa.

Samme Thiidt leste Jeg Thiøstell Bordtsønn disse Frilhether. T. B. S. Egen Handt.

Samme Thiidt læste Jeg Mattis Harallsøn desse Friihetter.

Same Tiidt leste Jeg Jørgen Lauerssøn disse Friiheder.

Haffuer Jeg Cosmus Arrildsøn lest same Tiid disse Friheder. Egen Hanndt.

I dette Aar 1591. da Kong Christian den Fierde udgav disse Privilegier, havde Hans Maiestet, som meldet er, af de Norske Stænder ladet sig hylde til Opslo: Men han var allerede længe tilforn i hans Hr. Faders Kong Friderik den Andens levende Live af Norges Riges Adel og Laugmænd samtykt og bevilget til Regieringen efter Hoibemeldte Hans Hr. Faders Død, nemlig 1582. til et Herre-Møde udi Opslo, da han ikkun var fem Aar gammel. Om hvilken Samtykkelse og Bevilling ingen af vore Skribenter melder enten i Friderici II. eller Christiani IV. Historie (b). Men da der dog er en Omstændighed, som ogsaa i Historien bør antegnes, have vi ikke villet efterlade, ved denne Leilighed at anføre et i Hænde havende Document, til et Beviis derpaa, nemlig den Forsikring, som Kong Friderik den Anden gav den Norske Adel og Laugmændene, da de saaledes havde samtykt og bevilget hans Hr. Søns Hertug Christians Val, som af Danmarks Riges Raad var skeet to Aar tilforn, nemlig 1580. til Herredagen udi Odense. Dette Document, som vi ogsaa ved H. H. Hr. Biskop Hersl(e)bs Godhed have Originalen af, paa Pergament skreven, lyder saaledes:

Wii Frederich thend Anden med Guds Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gotthis Koning, Hertug vdi Sleßuig, Holsten Stormarn och Dyttmerschen, Greffue vdj Oldenborg och Delmenhorst. Giøre alle witterligtt, att effther som wore elskelige menige Danmarckis Riigis Raadt vdi thend forgangen Sommer Aar 1580. till thend Herredage vdi Otthense haffue vduoldt, keist och korit Hogborne Første Her Christian, wor kiere Søn, till Koningh offuer theße thuende Kongeriiger Danmarck och Norge, Och menige Addell och Ridderschabit offuer ald Danmarckis Riige haffue med theris Breff och Segell beuilgit och samtyckt, Hogbemelthe wor kiere Søn vdi tilbørlig Tiide att wilde hylde och suerge till Koning offuer these forskreffne thuende Riiger att schulle were och bliffue, om Gud aldmechtigste thett saa forseet haffuer, att Hans Kierlighet wor Dødt offuerleffuindes worder, som the Breffue, the oß ther paa giffuit haffue, ydermere formelder och vduiser. Och efftherthii wore kiere tro Undersothe menige Addell och Ridderskabit, saa och alle Laugmendene

(b) At han 1580. blev udvalt til Odense, og 1584. hyldet til alle Landstingene i Danmark, det finder man i RESENII Frid. II. Krønike p. 340. og HOLBERGS Danm. Riges Hist. Tom. II. p. 518. 519.

dene offuer altt wort Riige Norge, som nu till Sancti Pouels Dag Conuersionis ware forsamlit vdi wor Kiøbstedt Oslo, nu vdi liige Maade haffue beuilgit och samtyckt Hogbemelthe wor kiere Søn effther wor Dødt och Affgang till Koning offuer forskreffne theße thuende Riiger att were och bliffue, om Hans Kierlighedt wor Dødt offuerleffuer, Efftersom Hans Kierlighet aff mienige Danmarckis Riigis Raadt, som forberørdt er, loffligen ther till keist och udvoldt er, Och the samptligen med theris Breff och Segell haffue loffuitt och thennom forplichtet, vdi tilbørlige Thiide, naar thett aff thennom begieris, Hogbemelthe vnge Printz Hertug Christian att wille hylde och sverge, som seduonligtt er, Effter theris Breffs Liudelse, the oss ther paa giffuitt haffue. Tha haffue wii nu ther emod paa wor Kongelige Thro och Loffue loffuitt och tilsagdt, att saadanne forskreffne Norgis Rigis Addels, Ridderschabs och Laugmendtz Beuillinge icke schall komme thennom eller theris Efftherkommere till nogen Forkrenckelse paa theris Addelig Priuilegier eller Friiheder, eller emod Norgis Loug vdi nogre Maade. Och schall Hogmelthe wor kiere Sønn were forplicht, naar hand opuoxer, att lade seg hylde till Laugtingitt vdi Oslo ther vdi Norge, saa well som och till Landtztingene vdi Danmarck, Efftherson seeduonligtt haffuer werit, och framfarne Konninger giort haffue. Till theß bedre Foruaringe och Windisbyrdt, att saa fast och vbrødeligen vdi alle Maade holdis schall, efftherson forskreffuit staar, haffue wii ladit henge wort Kongelig Secrett her neden fore, och med egen Handt vnderschreffuit. Giffuit paa wort Slott Frederichsborg thend 27. Dag Januarii, Aar ɩc. MDLXXXII.

Friderich.

V.

Nogle CHRIST. IV. Befalinger, geistlige Sager i Norge vedkommende.

[Af Originalen som H. H. Hr. Biskop Dorph har haft den Godhed at nedsende til Selskabets Brug.]

1. Om formeente Helligdome.

Christian den Fierde medt Guds Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning rc.

Wor Gunst thillforn, wider, att effthersom J wnderdanigst for oss haffuer laditt berette, huorledis der wdi Eders Stigtt schall befindis mange lettferdige och wgudelige Mennischer, som sig vnderstaar adtschillige gamble formeente Helligdomme att besøge, formenendis sig der sinn Sundthed igien att wille erlange, da beder wij Eder och wille, att J dermedt lader flitteligen haffue Indseende, och hvem dett befindis att giøre, J dett strax woris der wdi Lehnitt naadigst betrode Lennsmandt tilkiende giffuer, att handt dett thilbørligen kandt straffe. Disligest wille wij, att, dersom nogen bliffuer wdi Eders Stigtt for sitt forargelige Leffnitz schyldt, fra den Christne Kircke excommuniceret, och icke affstaar deris Last og Skam, men leffuer ligesaa illde eller och werre siden end till fornn, att J dett denn werdzlig Offrighedt thilkiende giffue, att de och louligen och thilbørligen motte straffis. Att J wdi ligemaade eder wnderdanigst for oss beklager, huorledis Presterne mangesteds paa Landett lader deris Prestegaarde slett forrodne, saa dieris Effterkommere medt Bygningh wdi stoer Besuering gerader, wille wij och i ligemaade, att J saadantt woris naadigst der sammestedz betroede Lensmandt lader andrage, saa handt dermed flittelig kandt haffue Indseende. Dermedt skier wor Willge. Befallendis Eder Gudt. Schreffuitt paa wort Slott Bergenhus den 1. Augusti Anno 1622.

Wnder wortt Zignett

Christian.

Op-

Opskrift,

Oss Elskelige Hederlig och Høylærdt Mandt M. Niels Simensen Glostrup, Superintendent offuer Opslow Stifft.

2. Om Ligprædikener rc.

Christian den Fierde, med Gudz Naade, Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning rc.

Wor Gunst tilforn, vider, at eftersom wij naadigst komme vdj Forfaring, huorledis sig stoer Mißbrug schall tildrage, i det Presterne der vdj Rigit i deris Ligpredikener en stoer Tid wnøttig tilbrihger, med at opregne den Dødes Liff, Leffnet och Legender, och tit och offte for deris Interesse høyere vdfører och berømmer, end vel sømmede. Da paa det herefter kand giøres nogen Forschiell paa den, som haffuer ført et gudeligt og christeligt Leffnet, och weret sit Fæderneland till Gaffn och Tieniste, och andre, som ringere forschylt haffde, bede Wij eder och ville, at J Presterne vdj eders Stigt aluorligen och flitteligen endbiuder och tilholder, at de vdj alle Ligpredikener, ingen vndtagen, udj den Dødis Leffnetz och Bedrifffters Opregnelse, den Maade holder, som det sig bør, och iche nogenlunde widere, ja endoch innad deris egen Vidskab vdfører, end Sandhed kand taale, anseendis, den Sted, paa huilcken de staar, och till huilcken de aff Gud den Allermechtigste ere kallede, saadant vdkreffuer. Der med skeer vor Willie, befallendis eder Gud. Skreffuit paa wort Slott Kiøbenhaffn den 11 Martij Anno 1624. vnder Wortt Zignett

Christian.

Opskrift:

Oß Elskelige Hederlige och Høylerde Mand Mester Niels Simensen Glostrup Superintendent offuer Agershus Stigt.

3. Om

3. Om de Ord, der skulle bruges ved Sacramentets Uddeling.

Christian den Fierde, med Gudtz Naade Danmarckeß, Norgeß, Wendis och Gottes Konning ꝛc.

Wor synderlig Gunst tilforn, wider, at efftersom wij naadigst haffuer for gott anseett aff christellig Betenckende, at, nar det Høyeuerdige Alters Sacramente i Kircherne i wore Lannde och Riger forrettes, och det welsignede Brød och Kalch meddellis, det icke mehre i disse Kircher, end anndre Steder, huor den Luttersche Religion brugeß, stiltiendis schulle forrettes; thi bede Wi eder och naadigst wille, at J wdj ederß Stifft giører denn Anordning, at Presterne, naar de dett welsignede Brød giffuer, der hoeß siger: **Det er Christi Legom**, och naar det welsignede Kalch reches: **Det er Christi Blod**, paa det di U-achtsommes Andacht end och med saadan høye efftertenckelig Ord kunde dißmeer Opueckeß. Der med scheer Wor Willie, befallendis eder Gud. Schreffuett paa Wortt Slott Kiøbinghaffn den 2 May Ao. 1640.

Wnder Vort Zignet

Christian.

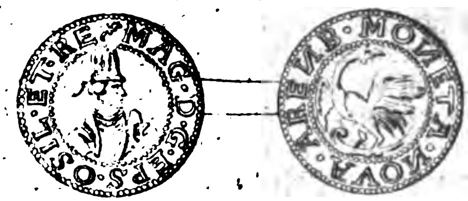
Opskrift:

Oß Elskelig Hæderlig och Høyelerde Mester Henning Stockfledt, Superintendent offuer Opsloff Stifft.

29. Hefte.

I.

En Mønt af Hertug Magnus, K. Frid. II. Broder, Biskop paa Øsel.

Udi hvert af de to første Bind af vort Magazin have vi leveret tre til fire Stykker Danske Mønter eller Skue-Penge, som alle have været temmeligen rare, og nogle saa godt som tilforn ubekiendte. Samme Tal ville vi og i det ringeste udi dette tredie Bind have opfyldet; for saa meget des mere at vise, hvor hoit det ogsaa er os derom at giøre, at see vor Danske Mønt-Historie, som hidindtil i mange Ting haver været alt for mørk, sat i et større Lys. I den Henseende have vi for denne gang fundet for godt at fremsette i Kobberstik det ovenstaaende Stykke, som den tredie Mønt i dette Aar, hvoraf Hr. Professor og Hof-Prædiker Pontoppidans Frue har haft den Godhed at forære en smuk Original til det Kongelige Danske Selskabs Mønt-Cabinet. Denne Mønt, som er af temmelig god Materie og af Størelse med en Dansk Ti-Skilling, er vel ikke slaaen i Danmark, dog, som den er af en Dansk Prinds, hører uden Modsigelse til den Danske Historie, og er saa meget mere at holde af hos os, som den er eet af de Danskes Fodspor udenlands, der ikke er enhver Mønt-Kiender i Landet saa aldeles bekiendt. Hertug Magnus, Kong Christian den Tredies Søn, og Kong Friderik den Andens Broder, er den Herre, som haver ladet den mønte, i den Tid han regierede paa Øsel, eller medens han var Biskop over de Øselske, Wiekske, Churlandske og Revelske Stifter, som hans Hr. Broder Hoibemeldte Kong Friderik den Anden havde kiobt til hannem, i

Stedet for den Andeel af Holsten, som hannem efter de Tiders Maade meentes at skulle tilkomme. Paa Forsiden seer man Prindsen forestillet i Bryst-Billed, med denne Omskrift: MAG. D. G. EPS. OSIL. ET. RE. [Magnus Dei gratia Episcopus Osiliensis & Revaliensis] ɔ: Magnus af Guds Naade Biskop til Øsel og Revel. Den anden Side viser det Øselske eller egentligen Byens og Slottets Arnsborgs Vaaben, nemlig en staaende Ørn, som letter sine Vinger, hvoromkring disse Ord: MONETA. NOVA. ARENB. [Moneta nova Arnsburgensis] ɔ: En ny Arnsborger Mønt (a). Denne Hertug Magnus er een af vore merkværdigste Danske Prindser, og som der kunde skrives en heel vidtløftig og læseværdig Historie om, naar en beqvem Skribent vilde bruge sin Pen, til at samle og bringe i Orden alt, hvad om hannem er antegnet i de Liflandske, Churlandske, Russiske, Svenske, Polske, og Preussiske Kroniker, ikke at tale om vor egen Danske Historie. Hertug Magnus var vel, som en født Konge-Søn, merkelig af sin høie Fødsel, men mere af sin forunderlige Skiebne, efterat han i sin blomstrende Alder 1560. da han var tyve Aar gammel, var bleven Biskop paa Øsel, og tillige en ret Kaste-Bold for Lykken. I Begyndelsen havde han god Fremgang, og blev forsøgt i adskillige Lykkens Forandringer, indtil han 1570. blev gifted med en Russisk Princesse, og ved dette Svogerskab steg saa høit, at han af Czaren blev erklæret for Konge i Lifland. Men det varede kun kort, for han faldt fra al denne Høihed, da han slog sig fra Russisk til Polsk Partie, og maatte med megen Nød og Gienvordighed henleve sin øvrige Tid iblandt Fiender og onde Naboer paa alle Kanter, indtil han omsider 1583. paa Slottet Pilten i meget slette og bedrøvede Omstændigheder ved Døden afgik, efterat han havde regieret det Øselske og tilliggende Stifter i 23. Aar og var ikkun imod 43. Aar gammel.

Det, som vi her, i Anledning af den anførte Mønt, videre ville frembringe, er vel ikke nogen særdeles Merkværdighed om Mønten, ikke heller er det nogen sammenhængende Beretning om Hertug Magni Levnet og Bedrifter, men aleneste endeel i Hænde havende hidindtil utrykte Breve og Befalinger, som kunne tiene til Oplysning, saavel i Høibemeldte Hertugs egen, som den Øselske og Liflandske Handels Historie i hans Regierings Tid, alle in Originali, og skrevne til Christoffer Valkendorf, baade medens han var Kongens af Danmark Statholder i Lifland, og derefter da han var bleven Rentemester og Rigets Raad. For det øvrige henvise vi enhver, som forlanger, af trykte Bøger at søge nogen omstændigere Kundskab om Hertug Magnus, til RESENII Kong Frid. II. Krønike, ÆGID. GIRS Kong Erik den 14des Historie, Stokholm 1670.

BALTH.

(a) En anden og ældere Mønt af Hertug Magnus, slagen til Hapsal 1562. findes beskreven in Novis Literariis Maris Baltici 1700. pag. 280. sq. og der udgives for overmaade rar.

BALTH. RUSSOVENS Lifflendiske Chronika Rost. 1578. Description de la Livonie à Utrecht 1705. FRID. MENII Historischer Prodromus des Liefländischen Rechtens und Regiments, Dörpt 1633. CHRIST. KELCHENS Liefländische Historie, Rudolphstadt 1695. CHRIST. NETTELBLADT Fascic. Rerum Curlandicarum, Rostoch. 1729. PAULI ODERBORNII Joannis Basilidis Magni Moscoviæ Ducis Vita, Viteb. 1585. REINHOLT HEIDENSTEINS Beschreibung des Krieges, welche Stephanus König zu Polen wider die Moscoviter geführt, 1590. LAUR. MULLERS Septentrionalische Historien, 1595. SALOM. NEUGEBAUERI Hist. Rer. Polonic. Hanov 1618. JO. PISTORII Rerum Polonic. Histor. GOTTFRIED LENGNICHS Geschichte der Preussischen Lande, Dantzig 1722. DAV. CHYTRÆI Saxonia, THUANI Hist. sui temporis, og flere deslige Boger. Folge nu de Brevskaber, som vi oven til have lovet, nemlig,

1. Hert. Magni Brev til Chr. Walkendorf, om det Land Dagedens Erobring etc. 1566.

Magnus von Gottes Gnaden Bischoff der Stiefft Osell, Wieck, Churlandt, vnd Reuell, Erb zu Norwegen, Hertzog zu Schleswick, Holstein ꝛc.

Vnsern gnedigem Grus gneigten Willen zuvorn. Ernuester besunder lieber, wir haben Eur Schreibenn, so zur Arnsburch Donnertages nach Pfingstenn datirt, gisteriges Tages empfangenn, vnd daraussen gantz gernhe vernummen, daß Ihr neben beihabenden Krieges-Leutenn das Lendlein Dageden dafür dem Almechtigen Godt zu dancken) verschienen Dingstages eroberth. Der liebe Godt wolle ferner sein Gnade verleinen, daß dasselbe nun mher für dem Veinde mughe erhaltenn, vnd mher Frucht kegen denselben beschaffet werden, vnd weiln nun, wegen der sechszig Schwedischen Knechte, als solten sie mit Bothenn nach Wormsehe vnd Nücke sich vbergesetzet haben, Meldung geschicht, So erachten wir dennoch, daß derselben etzliche werden gefangen würdenn sein ꝛc. Wan wir dan itziger Gelegenheit nach derselben etzliche alhier bei denn Dicken zu graben zugebrauchen habenn; Als sinnen wir an Euch genediglich, Jr wollet vnß etzliche derselben gefangenn fünff oder sechs zu dero Behuff wolverwharet vnd geschlossen anhero nach vnserm Haus

Pilten obersenden, So wollen wir sie nach Gelegenheit, wie sich Gefangenen gepüeret, mit Notturfft, Essenn und Trincken, zu unterhalten lassen wissen 2c.

Die gepetene Paurenn von Rhune hinüber nach Osell zu schickenn, vnd dieselbigen vor Boßleute zugebrauchen belangende, wollen wir die gnedige Versehung thun lassenn, daß die zweinzig Seheündiche Paurenn, so dieselben vff Rhune nicht alle vfzubringen, daß dennoch von klein vnd groß Jruen gute wherafftige auch Seheerfarene Mans vfgebracht vnd euch furderlichst gehen Osell sollen zugeschicket werden 2c. Wir wolten euch auch vf ewer vnderthenigen Bitte, weß vf itziger Rigischen Tagleistung verhandelt vnd beschlossenn wurden, vnlangst in Gnaden vermeldet haben, so seindt doch vnsere Abgefertigten bis anhero nicht zurstede gelanget, haben auch davon keinen schrifftlichenn Bescheldt erlangt, als baldt sie an vnß erreichen thuen, wollen wir euch, wes daselbst verabscheidet, alles schrifftlich zukomen lassen 2c. Was Jochim Starckenn anlanget, wollen wir imhe in seiner Ankunfft, denen wir an ander Ortter zuuerrücken in Gnaden erleubt, ewer Suchen vnd Meinung sich darnach zu verrichtend mit Ernst fürhalten lassen, vnd Euch mit zuuerleßigem Bescheide bejegnen, und seindt Euch sunstenn genedigen Willen zuerzeigenn gneigt. Jlich vf vnserm Haus Pilten denn 13. Junii Anno MDLXVI. MAGNUS manu propria.

Opskrift:

Dem Ernuesten vnseren liebenn besundern Kön. Wir. zu Dennemarcken, vnd Norwegen 2c. zugeordenten in Lifflandt, Christoffer Walckendorffenn 2c.

2. Hertug Magni Brev, om nogle sine fangne Hof-Junkere og Tienere at rantzonere. 1566.

Magnus von Gottes Gnaden Bischoff der Stiffte Osell, Wieck, Churlandt vnd Reuel, Erb zu Norwigen, Hertzog zu Schleswiegk, Holstein 2c.

Vnsern gnedigen Gruß geneigten Willen zuuorn. Erentuester vnd Erbarer lieber besonder. Wir hetten vnß in Gnaden

zu Euch gantz wol verhoffet vnd gewiesslichen versehen, das, ewrem bescheenen Schreiben vnd Zusage zufolge, Jr vor langst vff die Wege vnd Mittel gedrachtet haben, das vnsere itzt semptliche von dem Schweden gefangene HoffJunckern, Diener vnd gute Gesellen zur billigen Rantzun vnd Erledigung gebracht worden sein; So vermercken wir aber vber gnedige gefaste Hoffnung, obernenter vnserer armen Diener je noch in dem wenigsten der Rantzune nicht gedacht, dan je lenger sie der Orter pleiben, je diessere Beschwerung vnd Vncosten sie steichen, auch woll zu besorgen, do man sie in Zeiten nicht rantzunen thuet, dadurch verführet vnd in Schweden gebracht werden müchten. Waß Verkleinerung der Kön. Würde vnd Vnß inß houet, auch Ewer Person alß der K. W. verordnetem selbsten rc. vnd den armen guten Gesellen vor ewiger Schade vnd Vorterbe hierauß zu befahren vnd gebahren konte, das stehet leichtlich zu erwegen. Damit aber der vermutlichen vnd besorglichen Verkleinerung in Zeiten vorgebawet, die betrugten Gefangenen zur Ledigung gebracht, vnd fürderlichst widerumb an Vnß gelangen mügen, Als sinnen vnd begern wir gnediglich, das Jr, ohne das es euch getzimet, vnd sonsten verheischen, die Mittel vnd Wege schleunigst, alß immer müglich vnd menschlich zu thuen, vor die Handt zunehmet, vnd allen getrewen Fleiß vorwenden wollet, das vielgedachter vnsere arme Jungkern, Diener vnd sembtliche gute Gesellen zur christlichen vnd leidlichen Ranzune gebracht, vnd irer Gefengnis entlediget werden, das von Euch alß immer schleunigst zu gescheen wollen wir vnß gentzlich verlassen, vnd seint euch mit Gnaden gewogen. Datum in vnserm Hoff Arvalen den 20. Sept. Anno 1566. MAGNUS manu propria.

Opskrift:

Dem Erenvesten vnd Erbaren vnserm lieben besondern Kön. Wür. zu Dennemarckenn rc. zugeordnetem Stadthalter in Liefflanndt, **Christoff Walckendorff.**

Dette Brev bekom Christoffer Walkendorf paa Arnsborg d. 4. Oct. 1566. som han selv uden paa haver tegnet.

3. Om Skibet Løvens Udrustning for at føre de Danske Hofsindere til Øsel &c. 1576.

Frederich thend Anden med Guds Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning &c.

Wor Gunst tilfornn. Wiid, att effterſom thu vnderdanigst lader giffue Oss tilkiende, och seer for Gott an, att ett wore Orlougs Skide bleff tilrustett, att følige wore Hoffsindere, som skulle till Øsell forsenndis; Tha lade wii oss thett saa effter thit Betenckende naadigst befalde, och ere tilfredtz, att Løffuen ther till brugis, Saa Hoffsinderne sielff therpaa kunde were. Bedendis thig och wille, att thu bestiller, att samme Skiib med thett første bliffuer tilflydt. Tesligiste att the andre Schuder och Skilde, som theris Heste och Folck skulle føre, och i liige Maade bestilles, med ald huess anden Deell, som med thennom til Øsell schall forsendis, Saa att altingist med theris afferdinge kannd were rede till Sancti Laurentii Dag førstkommendis i thett allerſeniste, och the tha wist kunde were segelrede. Som thu och lader oss forstaa, att kunde finde Raad till the thuo Moneders Besoldinge paa forskreffne Hoffsindere, offuer the fire Moneders Besoldinge, thennom allerede fornøyes, Tha bede wii thig och wille, att thu samme tho Moneders Besoldinge forskicker till Øsell till Frederich Groſſ, att naar the fire Moneder ere forlobne, hand thenom tha the tho Moneder kand bethale. Thu wilt hermed altingist bestille, saa inthet bliffuer forsommit, och the, thet første mueligt er, kunde komme affstedt. Ther med gior thu oss synnderligenn till wilge. Befallindis thig Gudt. Schreffuit paa wort Jagthus Sørup thennd 23. Julii, Aar &c. MDLXXVI. Wnder wort Signett.

Frederich.

Opskrift:

Oss Elskelige Erlig och Welbyrdig Christoffer Walckendorff till Glorup, wor Renthemester.

Derunder har Walkendorf skrevet dette: Om thenn Lifflandiske Afferdingh tiill Øzell till Laurentii 1576.

4. Om

4. Om en Commiss af Penge, Proviant og anden Fornødenhed at sende til Arnsborg Slot paa Øsel rc. 1576.

Frederich thend Anden, med Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning rc.

Wor Gunst thilforne. Widt, at epter som wii ere thill sindtz, att lade anrette en Commiß aff Pendinge, Fetallie, Klede, Arrask, og anden Notturfft, for vore Hoff-Junckere och Knechte, som schulle ligge vdi Besettning paa wort Slodt Arnsborch, och wii thillforne haffue schreffuit thig thill, att thu schulle were fortenckt vdi, att stye och forschaffe thid Haffre, Salit, Smer, Flesch, Mallt och anden Fetallie, som thennom schulle giffues vdi Commissen; Tha bede wii thig endnu och wille, attu met samme Prouiant, Pendinge och Commisse, willt bestillit, saa huis Deell, ther thill behoff gioris, met thet forste fremkomer, och theraff slige Forraad forordenis, att Husit icke schulle liide Nod therosfuer, eller vnder Knechten schulle opueckis nogen Vlydighed. Sameledis bede wii thig och wille, attu forschriiffuer, och offuer forscreffne Knechte thillschicker en goed forstandig duelig Karll, aff the Hoffzmend, wii holde vdi Aars Besolding, som kand haffue Gehoer offuer thennom, att ther icke anstiffes noget Myteri. Och effther dii wii haffue for godt anseet, at lade slebe Sønneborig Slot, och ther til behoff gioris een eller $1\frac{1}{2}$ Lest Krud, at Fundamentit slet kand opkastis, och icke en anden Tiid komer Fienderne thill Fordell. Thaa bede wii thig och wille, attu i ligermade, met forscreffne Schiibe, som thiid schulle met Fetalli, forscreffne Krud forsender. Sameledis bede wii thig och wille, attu strax bestiller, att en the Galleiger och Pincker, som ere vdlobne vdi Soen, stedtze bliiffuer vnder Øsell liggendis, thill Sancti Michels Dag paa the Steder, behouff gioris, paa thet att Rytzen met Espinge eller Schuder icke schulle giore noget hastigt Indfald, att affbrende huis Korn och Affgrode, paa Marcken staar, och met huis anden Deell thid schal forsendis, att ther icke tagis nogen Forsomelse fore, efftersom thu widst,

Macht

Macht paaligger. Thermet schier wor Willge, ladendis thet ingenlunde. Schreffuit paa vor Gaard Sophieholm thend 11. Dag Augusti, Aar epther Christi Fodzell MDLXXVI. Under wort Signett.

Friderich.

Opskrift:
Oß Elskelige Erlig och Welbyrdig Creskoffer Walckendorp till Glorup, wor Rentemester.

5. Om Skibe at fragte til Osel, for at afhente de Kongelige Hoffinder. 1577.

Frederich thennd Anden med Guds Naade, Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning ꝛc.

Wor synderlig Gunst tilforunn, Wii bede ether och begiere, att I med thet allerførste wille bestille och frachte Skibe, som kunde løbe till Osell, och ther anamme wore Hoffsindere med theris Folck och Heste, och thennom føre therfran, och ind ther for Byenn, saa the med thet førdeligste kunde komme paa Reigsen. Paa thet forskreffne wore Hoffsindere icke skulle haffue thennom att beklage emod hues Tilsaffuen, wii thennom giort haffuer. Ther med gior I oss synnderligenn till Wilge. Befallindis ether Gud. Schreffuit paa wort Slott Frederichsborg 17. Martii Aar MDLXXVII. Vnder wort Signett.

Friderich.

Opskrift:
Oss Elskelige Erlig och Welbyrdig Christoffer Walckendorff till Glorup, wor Mand, Raad, och Renthemester.

6. Om Skibene, som skulle føre de Danske Sendebud til Osel ꝛc. 1578.

Frederich thend Anden med Gudtz Naade, Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning ꝛc.

Wor sonderlige Gunst tilforenn. Wiider, effther som wii nu haffue en heel Hob Skibe wdi Soeu, att ledsage wore Sendebud thil Osell, och oß icke ringe Omkost paagaar, om the thenne Som-

Sommer offuer skulle bliffue wde, och wii dog icke wiste, huorfore thet sønderligen skall were fornødenn, effther att wii icke hort, att ther skul were nogen Fribyttere wdløbne. Tha haffue wii nu thilschrefftuet Amirallen for same Skibe Capitein Alexander Durham, att hand strax effther theris lyckelige Thilkombst thill Øsell skall begiffue sig med alle Skibene och Galleyerne thilbage for Kiøpnehaffn, huilcked wort Breff J hannom wille thilskicke, att hand sig ther effter kand rette. Och haffue wii for gott anseet, att Elephanten allenne strax om Bartholomei Dag løber wnder Gotland och foruenther Schriffuelse eller Bud fran forskreffne wore Sendebud, naar hand skall løbe thil Øsell, Enddog wii icke formode oss, att the thenne Sommer skulle fuldende theris Reigse. Thi bede wii etther och begiere, att J lader giøre thend Forordninge, att forskreffne Skib Elephanten thil Bartholomei, effther som forskreffuit staar, løber wnder Gotland, befallendis Capiteinen, att hand begiffuer sig wdi en god Haffn, saa att hand kunde ther wnder landet haffue hans Wintherleygere, huess thet fordrog sig noggit wd paa Wintheren, att the icke saa thieligen kom thilbage. Wii haffue vdi lige Maade thilschreffuit wor Befallingsmand paa wort Land Gotland, att, om sig saa hende kunde, att Skibs Folked bleff ther Wintheren offuer, skall hand forlegge thennom och forskaffe thennom thend Deel, the behoffue. Thette wii etther naadigst icke forholde kunde. Befallendes etther Gud. Schreffuit paa wortt Slott Kroneborg thend XV. Dag Maji, Aar 2c. MDLXXVIII. wnder wort Signet.

Friderich.

7. Om Rug og anden Fornødenhed at forskikke til Arnsborg Slot 1578.

Frederich thend Andenn med Guds Naade, Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning 2c.

Wor synderlig Gunst tilfornn. Wiider, att wor Secreter Oss Elskelige Frederich Groß haffuer vnderdanigst giffuitt Oss tilkiende, huorledes paa Arnßborg schall were Brost for Rug och

anden

anden Deel till Slottens Behoff, som hand etther sielff ydermere wed att berette. Thi bede wii etther och begiere, att J wille finde Raadt til Rug och anden Deell, hues the efther Leyligheden nottorfftigen behoffue till forscreffne Husis Opholdt, och kand affladis, och att J thett med thett forste fremskicker till Arnsborg. Ther med gior J oss synnderligen till Wilge, befallendis etther Gud. Schreffuit paa wort Slott Koldinghus thend 27. Junii, Aar ꝛc. MDLXXVIII. Vnder wortt Signet.

Friderich.

Opskrift:

Oss Elskelige Erlig och Welbyrdig Christoffer Walckendorff till Glorup, wor Mand, Raad, och Renthemester.

8. Et Stykke af Arild Hvitfelds Brev til Valkendorf, angaaende den Polske Handel 1579.

Kiere Cresstoffer Walckendorpf ꝛc. Giffuendis dig wenlig att wide, att Matthias Buddi er nu igien kommen, och haffuer hand weritt 7. Vgger vnder Weyen, som did, strax epther att Polodskow war indthagen. Meningen paa Kongens aff Polens Breff er denne, (huor aff ieg dog offuer Morgen nest Gudtz Hielp will sende dig en Vdschrifft) att min Herris Schriffuelse och Forklaring, om Forbuntnis att giøre med hannem emoed Rydtzen, er hannem saare kierkommen och behagelig, hand wil och widere beraadslae sig med hans Raad, paa huad Artikle samme Forbuntt kand oprettis, och hans Tilforordnede kunde med afferdiges till Stetin. Men thend Dag, som war beramid, siunis hannem for kortt, och er begierendis, att forschreffne Samenkompst maatte skie vdi Enden Decembris Monid. Therneſt tillkiende giffuer hand om Pollodskous och 3. eller fire Slottis Eroffring, huilket altt dig tilforne well witterligt er, och nu vfornøden att schriffues. Thend Poler skall were vngeferlich 50. tusinde Mand sterck, haffuer stor Nød for Pendinge, och ringe Jtalli och Profiand indtill this hafft. Buddi siger, att hand haffuer spurdt paa Weyen, att hand skall were dragen ad Polen

igien,

igien, haffuer skickd nogid Folck for Kokenhuse, och laditt besette Pollodskov, Smolendskow Bye skall och were affbrentt aff the Cassiaker, men icke Slottid, etc. etc.

Jeg haffuer sendt Cantzleren thend Grønlandske Seglatz: Forseer mig till, att Kongen jo maa forskriffue hannem och flere snart, nar mand schall beraadslae om thette Pollske Forbuntnis, etc. Skanderborig alle Hellgen Dag 1579.

A. Huittfelld.

Opskrift:

Erliig och Welbyrdig Mand Crestoffer Wallkendorpf till Glorup, Kon. Majsts. Renttemester, min kiere Frende, gantz wenligen.

9. Jørgen Farensbachs (b) Brev til Chr. Walkendorf, angl. Pleskovs Bestormelse ꝛc. 1581.

Gestrenger, Edler vnd Ernuester, inbesonder großgonstiger Her vnd Freundt. Nach deme mir itzo an E. Gestr. zu schreiben Gelegenheit fürgefallen, habe ich nitt vnterlassen, besondern E. Gestr. mit diesem meinem Schreiben besuchen müssen, vnd mach E. Gestr. hiemitt nitt verhalten, welcher Gestalt ich alleine mitt meinem Kriegsvolcke, nun fast einen weitten Weg, durch vnbekandte gefehrliche Ortter vnd Wiltenüssen gezogenn, vnd erstlich denn 24. Augusti bei dem Hause Osteroff an die Kon. Maist. zu Polen gelangt. Eß haben Ihre Maist. volgents Tags Ihren Zug mitt dem Kriegsvolcke also ferner nach der Pleskouw genommen, vnd ein Tagk oder etzliche gerouwet vnd sich beradtschlagt, baldt aber darnach die Statt an dreyen Ortten beschantzet vnd angefangen zu beschießen. Eß haben Ihr Maist. mir hundert Mann an die Stadt zu schicken, dieselbige zu besichtigen mir gnedigst beuohlen, wie ich dan auch den 8. Septembris einen Frantzosischen Capiteyen Joan Garon mitt hundert Knechten dohin verordnet.

(b) Jørgen Farensbach war først Marskalk ved K. Frid. II. Hof, blev derefter Kongl. Befalingsmand paa Øsel og de andre hosliggende Danske Lande, han faldt kort efter i Kongens Unaade, og begav sig i Polsk Tieneste, hvor han viste mange og store Prøver paa sin Tapperhed. See LAUR. MULLERS Septentrionalische Historien, DAV. CHYTRÆI. Saxonia, RESENII K. Frid. II. Krønike ꝛc.

ordnet. Do nun die Ungern gesehenn, das die Teutschen angekommen, habenn sie nicht anders gemeint, sondern das man stormenn wolte, und sein also mit gantzer Macht hin angelauffenn. Do ich nun das vernommen, habe ich meine funf Fehnlin auf dem grossen . . . . . die erstin gewesenn, meine Fendriche aber sein alle . . . . . schedigt, einer davon erschossenn, auch . . . . gutter redlicher Leute . . . . verletzet und ein theils gepliebenn. Eß sein auch von Polen und Ungernn bei Sechs hundert, worunter zwo furnehme Hern, alß Mosis Zeckel und der Her Beckis, die bei der Kön. Majst. in grosen Ansehende gewesen, in diesem Storm erschossen worden. Das uns aber dieser Storm solchen Schaden gethaenn, ist diese Uhrsache, das die Mauren viel zu hoch beschossenn, und die Kriegsvolck uber zwo Mann hoch hernieder springen mussen. Eß habenn Ihre Majst. 8. Tage mitt Stormen stil zu haltenn bey sich entschlossen, und sollen Ihre Majst. so wol auch meine und der Ungern Berggesellen die Stadt an dreyen Ortten untergrabenn, dieselbe sprengen, domit man also etwas fruchtbarlichers und Nutzens daranne ausrichten muege, der gentzlichen Hofnung wir alle sambtlich Ruhmb, Preiß und Ehr dardurch zu erlangen, worzu dan der liebe Gott seine gewaltige Handt verlihen wolte. Eß hat auch der GroßFürst diese Stadt mitt seinen furnembsten und besten Kriegsleutenn besatzt, welche sich auch vernehmen lassen, das sie sich in keinem Wege gedencken zu ergeben. Dieß habe ich E. Gestr. zur newen Zeitung zu vermeldenn nitt unterlassenn wollen. Waß hin fernter bei diesem . . . . fürlauffen wirtt, will ich E. Gestr. . . . . Thue dieselbe . . . . getrewlich empfehlen. Datum in meinem Veldtlager für der Pleßkouw den 14. Monats Tage Septembris, Anno &c. 1581.

E. Gestr.

Allezeit williger Diener
Jürgen Farnßbach.

Op-

Opskrift:

Dem Gestrengen, Edlen vnd Ernuestenn Christoffer Walckendorff auf Glorup, Koniglichem Dennemarckischen Reichs Rath vnd Rentemeister, meinem besondern grosgonstigen Hern Freundt.

10. Udtog af Absolon Juls Brev til Chr. Walkendorf, angl. den Churlandske Handel 1583.

- - - Mathis Budde er paa Thisdag Affthen igen kommen, haffuer inthet synderligt Nyt om thend Churlandz Handell, thi hand lenge haffuer werit therfra, men thend Thiidt hand drog derfra, schall thet Polnische Krigs Folck haffue werit paa Afftog fra Churland. Mener, at, eyther the haffuer fornummit, Kongl. Majst. wilke sig thett tillthage och vndsette, skulde the well haffue ladet falde bode Mod och Gierning. Om the Pendinge, som hand war afferdigit hos Hertugen aff Churland att forđre, skall hand haffue bekommet then Beskeedt, at Hertug Magnus Kongl. Majsts. Sl. Broder haffuer giffuet themom enn aff Froikerne, Hertugen aff Churlandz Datter, haffuer och wiist Mathis Hertug Magnussis Breff therpaa. Ther vdi er och formeldet och indfortt, att hand will sig beflitte hoes Kongl. Majst. att forskaffe Hertugen aff Churland sinn Forschriffning igen. Och eptherdi thett icke er skeedt, mener Kongl. Majst. att endnu skulle were Hob til samme Pendinge, thennum tugenstinde att wille eptherlade ꝛc. Aff Skanderborg thend 10. Octobris Anno 1583.

Absalon Jull.

11. Et Stykke af en Frid. II. Befaling til Chr. Walkendorf, angl. Pengene for det Churlandske Stift. 1585.

Friderich thend Anden ꝛc.

Wor synnderlig Gunst tilforn. Wiider, att som wii forfare aff Ethers Schriffuelse, att oß Elskelige Breyde Rantzow, wor Mand och Raadt, skall were paa Hiemreygsen, och snart thid foruentendis, och att hand skall haffue the Pendinge medt

 sig,

sig, som Konningen aff Polen effther thend Fordrag, Oß emellom giordt er, schulle giffue oss for thett Churlendische Stifft. Tha bede wii Ether och begiere, att, therom hand er kommen, eller och naar hand ankommer, J tha anamer samme Pendinge, och thennom ther effther lade indsette vdi Forwaringe vdi wort egett Kammer ther paa wort Slott Kiopnehaffn ꝛc. Schreffuit paa Jachten vdi Wols, then XXI. Dag Augusti, Aar ꝛc. MDLXXXV. vnder wort Signet

Friderich.

Opskrift:

Oß Elskelige Erlig och Welbiurdig Christoffer Valckendorff till Glorup, wor Mand, Raadt och Renthemester.

II.

CancelliRaad Krocks Levnets og Kunst-Arbeids Historie.

At det Danske Norden ikke haver været mindre lykkeligt, end andre Lande, i at frembringe store Kunstnere af Landets egne Born, er for et Par Aar siden af os anført Exempel paa, i den berømte Magnus Bergs Levnets og Arbeids Historie (a). Han havde bragt det vidt i sin Videnskab, men var dog ingenlunde den eneste store Kunst-Mester, som vi Danske have at rose os af og kunne sette imod Fremmede. CancelliRaad Krock, som for faa Aar siden forlod Verden, var og til visse en Mand, der har forhvervet sit Fæderneland lige saa stor Ære, som sig selv en uudslettelig Roos. Den første var een af de ypperste Billed-Snidere, og den sidste een af de fortreffeligste Kunst-Malere, som i Mands Minde have været til, og man skal have ondt ved at sige, hvilken af dem der var den største i sit. Best er det at kalde begge gode, og lade hver af dem blive en stor Mand i sin Kunst. Men høiligen er det at beklage, at slige Mænd ikke i levende Live enten selv eller ved andre lade optegne de fornemeste Omstændigheder om deres Levnet og Arbeid, som maatte tiene andre til en stor Opmuntring, og give Efterkommerne mere end eet Slags Nytte og Fornøielse. Naar nu saadant ikke er skeet, maae man holde det for en Lykke, at de have efterladet sig saadane Disciple eller Venner, som ere i Stand til, ligeledes at raade Bod paa denne Mangel, og

(a) See Danske Magazin Tom. I. p. 226. sq.

og som giore sig al muelig Flid for at optegne alt, hvad de i saa Fald enten af andre kunne erfare, eller selv vide saavel af deslige store Mænds egen Fortælling som af den Omgængelse, de i mange Aar have haft med dennem. Hvad havde vi vidst om Magnus Berg, dersom ikke en hans efterladte Vens patriotiske Pen havde ladet sig bruge til at give hans Navn den Udødelighed, som hans Fortienester ere værde. Og hvad skulde vi inden saa Tider vide om CancelliRaad Krock, der ogsaa fortiener et ligesaa anseeligt Sted paa deres Liste, hvis Ihukommelse ikke bør uddøe, dersom ikke samme rosværdige Forfatter havde taget Pen i Haanden til at forævige hans Navn, og giore Verden deelagtig i de Underretninger, han af en lang og nær Bekiendtskab med den Sl. Mand haver samlet sig deels om hans Levnets Løb og deels om hans kunstrige Arbeid. Forfatteren, som har overgivet os de samme Efterretninger at indrykke i det Danske Magazin, vil vel ikke have sit Navn kundgiort, dog maae det tillades os at sige saa meget om hannem, at han er en værdig Discipel af saa ugemeen en Læremester, som Krock, og selv en berømelig Tegnemester hos et vist forneme Parti unge Mennesker, følgelig en saa erfaren Kiender af Tegning og de deraf flydende Kunster, at man kan forlade sig til, hvad han enten nu om Krock eller tilforn om Magnus Berg med god Skiønsomhed haver skrevet. Vi ønske aleneste, at Leiligheden fremdeles maae tilstæde den gode Mand, at blive saa ved om flere af vore Danske Virtuosis, hvorom os allerede er giort nogen Forhaabning, forsikrende, at ingen skal blive mere villig end vi til at samtykke i den Taknemeligheds Belønning, som hele Publicum og i sær enhver Kiender og Elsker af den ædle Skildre-Kunst vil blive hannem skyldig. Men, førend vi nærme os til CancelliRaad Krocks Levnets Beskrivelse, maa det i Forveien meldes, at der have været adskillige Aarsager, hvorfor den samme ikke er bleven saa fuldstændig, som den burde og kunde været, nemlig først, at det haver feilet Forfatteren paa fornøden Tid fra sine andre mange Forretninger til at efterforske alting og bringe det i den beste og netteste Orden, dernæst, at det haver manglet ham paa fri Indgang til visse Steder, hvor der maatte findes noget af Krocks Arbeid, og endeligen, at Hukommelsen, der har maattet være hans beste Hielper, ikke altid haver villet staae bi, til at erindre alt det, som i en Tid af 38. til 40. Aar haver tildraget sig med Sl. Krock og hans forfærdigede Kunst-Arbeid. Han har derfor ladet sig nøie med at optegne det merkværdigste, saa meget han uden ad har kunnet hugse, dog har han med denne Prøve noksom beviset, ei alene at Krock haver været en stor Mester i Skildre-Kunsten, og en Ære for Danmark, men endog at Beskrivelsen om hans Levnet og Arbeid, naar den efter denne Plan skulde været til Fuldkommenhed udført, maatte bleven i det ringeste dobelt saa stor, som den nu er. Følger nu Beskrivelsen, saaledes som den os behageligen er meddelet.

Hen-

Henrik Krock, Kongl. Maists. CancelliRaad og Historie-Maler ved Hoffet, er født udi Flensborg Aar 1671. d. 21. Julii. Hans Fader var Valentin Krock, til den Tid een af de beste Kiøbmænd sammesteds. Denne, som han merkede, at Sønnen altid gik med Kride udi Hænderne, hvormed han ridsede og tegnede, hvor han gik, satte hannem udi Lære, da han var elleve Aar gammel, hos den for sit kunstrige Arbeid og særdeles udi Ansigt-Stykker da berømte Eyerschörtel, som var bosiddende udi Staden Husum, hos hvilken han udi denne Videnskab saaledes tiltog, at han af hannem blev løsgiven af sin Lære, da han ikkun var 16. til 17. Aar gammel.

Og efterdi Høilovlig i Hukommelse Kong Christian den Femte meget elskede Maler-Kunsten, saa havde Hans Maiestet ei alene selv sin Hof-Historie-Maler Peder Andersen (b) udi Frideriksborg, men her opholdte sig og adskillige brave Tydske, Nederlandske, og andre fremmede Mestere. Hvilket foraarsagede, at Krock reisede herhid til Kiøbenhavn, for udi sin Videnskab at gaae videre frem. Da han nu havde opholdet sig her i 3. eller 4. Aar, og imidlertid baade øvet sig selv og underviset andre, blev han 1693. anbefalet Hans Høie Excellence General-Admiral Ulrik Christian Gyldenløve, som da agtede at giøre en Reise udenlands. Denne Herre tog hannem med sig til Rom og andre Steder, og hvor han kom, tog han mere end sædvanligt til udi sin Videnskab. Da nu høibemeldte Hans Høie Excellence saae det fortreffelige medfødte Nemme og den Naturens Gave, han havde til at lære denne Kunst, lod han hannem blive tilbage udi Italien, og ved sin Hiemkomst talede for ham til Kong Friderik den Fierde af Høilovligst Ihukommelse. Imidlertid kom Krock og hiem fra sin første Reise, og lod see, hvad han havde lært i den Tid, han havde været borte. Derpaa lod Høistbemeldte Konge hannem anden gang reise til Italien og Frankerige, og gav hannem en aarlig Penge, paa det han desmere uhindret kunde øve sig udi sin Kunst, hvilket han ogsaa i saa Maade satte udi Verk, at han ved sin Hiemkomst var i Stand til for Høistbemeldte Konge at giøre et stort Loft-Stykke [Plafond] til det ny Kongelige Slot Frideriksberg, hvilket og endnu er der at see, og forestiller [om ret mindes] den Poetiske Digt om Neptuno og Galathea (c); og omendskiønt samme i det, hvad Tegningen og Opfindelsen angaaer, er heel skiønt, saa er det dog imod de andre Loft-Stykker, han derefter har giort, udi Malingen noget nær ikke anderledes, end som det ei var uden halv udmalet, hvilket i Begyndelsen, førend mere Arbeid af hannem blev forfærdiget, dog ikke kiendtes: Men ikke des mindre fandt Kongen saadant allernaadigst Behag derudi, at

Hans

(b) Han er tilforn nævnet i det Danske Magazin Tom. I. p. 228. 229.

(c) Conf. Danske Magazin Tom. I. p. 231.

Hans Majestet ei alene blev ved at give ham fremdeeles den hannem allernaadigst tillagte aarlige Pension, men endog lod hannem tredie gang reise til Italien og Frankerige, hvorfra han kom hiem igien enten 1705. udi Efter-Hosten, eller 1706. udi Foraaret [som erindres ikke til visse], efterat han havde opholdet sig udi Italien og Frankerige paa disse trende Reiser i elleve Aar, og den øvrige Tid var tilgaaen paa Reiserne frem og tilbage. Fra bemeldte Tid af indtil den derpaa følgende Efterhøst forfærdigede han for Høistbemeldte Konge fire store Loft-Stykker og tvende Dør-Stykker udi den da værende Longang, som gik fra Slottet til Proviant-Gaarden, hvilke vare af saadan Skiønhed, at det første Loft-Stykke, som han giorde til Friderichsberg, var imod disse ei at ligne; Saa af dennem vel kunde sees, at han da udi denne Videnskab havde naaet saadan en Grad, som een af de beste Kunstnere bør have. Og at det forholdte sig saa, det kiendtes, da Kongen 1708. og 1709. var til Venedig, Florentz, og andensteds i Italien, hvor af det Kongelige Følgeskab saae paa alle de Steder, som de beste Kunstneres Billeder fandtes, ogsaa Krocks Skilderi deriblandt blev seet.

I Aaret 1707. noget efter Midsomers Tid, giftede han sig første gang med afgangne Assessor Hans Nielsens Dotter, Helle Catharine Kobring, Islandske Kiøbmands Hans Rasns Enke, og levede i Egtestand med hende $10\frac{1}{2}$. Aar. Hun døde 1718. ved Fastelavns Tid, og havde de ikkun een eeneste Søn sammen, som siden var Lieutenant ved Rytteriet under Hr. General Major Nenbergs Regiment, og døde 1744. Aar 1722. d. 16. Januarii blev han af Hans Kongl. Majestet med Cancelli-Raads Titel allernaadigst beæret (d). 1723. indlod han sig i andet Egteskab med Jomfru E. W. M. von Cumen, hvis Fader var Land-Physicus til Danneberg i det Lyneborgske, hun levede ikke tilfulde eet Aar med hannem, men døde i Barsel-Seng tillige med Barnet. Aar 1724. giftede han sig tredie gang med Jomfru A. S. Koefoed, afgangne Amts-Forvalter i Hadersleb Absalon Koefoeds Dotter, og Hans Excellences Hr. Geheime-Raad von Hagens Stif-Dotter, som endnu lever, med hvilken han ingen Børn havde. De levede med hinanden i Egteskab udi 14. Aar, indtil 1738. d. 18. Novemb. da han døde her i Kiøbenhavn udi sit Alders 66de Aar.

Hvad sig nu hans Studium angaaer, i den Tid han har været udenlands, samt og hans Arbeid, han her i Danmark haver forfærdiget, siden hans sidste Hiemkomst indtil hans Døds-Dag. Saa kan det til deels ikke for dets Mængde og Vidtløftigheds Skyld, til deels udi Mangel af fri Indgang paa de Steder, hvor det sidste findes, her ikke alt blive optegnet; det ogsaa desuden vel

(d) M. JOH: DAUW i sin curieuse Schilder und Mahler pag. 130. nævner Krock Kongel. Hof-Junker: Men tviles om, at han haver havt denne Titel.

ikke er saa høit nødvendigt, saasom det mest altsammen findes enten her i Staden hos os, eller udi Nærværelsen her i Sicæland, hvor det af enhver Kunst-Elsker ved Tid og Leilighed kan blive seet. Dog for at give dertil nogen Anledning, saa vil jeg alligevel giøre en almindelig Fortegnelse paa det første, nemlig paa det Arbeid til hans Studium hørende, og en nogenlunde særdeles Anviisning til det sidste, hvor det er at finde, tillige med en gandske kort Forklaring paa endeel af hans Historialske saa og Poetiske Compositioner, til en Prøve, saa vide den liden Kundskab, jeg i Mythologien haver, kan tilstrekke.

Men forend vi gaae til disse Dele, da maae først vides, efter hvilke Mesteres Arbeid han haver studeret. Og da er det først og fornemmeligen den vidtberømte og til hans Tid endnu levende allerstørste Kunstner Carolus Marattus, Ridder og Pavelig Hof-Skildrer udi Rom, som var ligesom hans Protector, hos hvilken han allermest opholdte sig, og hvis Bevaagenhed han udi høieste Grad havde bragt sig til veie, saa at han endog gik ud og ind hos hannem, som han kunde have været hans Søn. Denne store Mands første Maade udi Tegnen og Malen han mest efterfulgte, ja endog under hans Opsyn til deels tegnede, til deels malede adskillige Compositioner og Poetiske Modeller, som han siden udi Stort her paa Stedet haver udført, hvor og en temmelig Deel af disse Modeller endnu er at see: Men en Deel deraf er Tid efter anden afhændet til andre, saasom, nogle Aar forend han døde, Liebhaberiet og i sær gode Maleriers rette Kiendelse syntes moxen at ville uddøe. For det øvrige glemte han ei heller flitigen at tegne og male efter andre af de berømteste og ældste Mesteres Arbeid, som Raphael de Urbino, Annibal Caraccio, Ardreas Sacchi, Michael Angelo, Tintoretto, Titiano, Paulo Veronense, Lanfranco, Albano, Carolo Lotti, Carolo Signani, og mangfoldige flere, som her vilde blive for vidtløftigt at opregne; Thi hvor han ikkun vidste, at en brav Mester, eller et berømt Galerie af udvalte Malerier var at finde, der reiste han hen, som til Neapolis, Bolognien, Florentz, Venedig 2c. alene for at studere efter sligt Arbeid og giøre sig det vel bekiendt, og derhos dog ikke forsømmede Academierne, der at tegne efter Levnet. Ligesaa har han og opført sig udi Frankerige, men, som merkes, ikke opholdet sig der saa længe, saasom han er mest kommen der, naar han agtede sig snart hiem, og for den Sags Skyld, som det synes, sig der mere har betient af Academiet, hvorfra han og tvende gange har erholdet Prisen eller den saa kaldede Premie, bestaaende udi tvende smukke Sølv-Medailler, hvert Stykke 12. til 13. Rdlr. værdt. Derfor havde han og saa mange udvalte Tegninger og Academier, at tvende store Drag-Kiste-Skuffer dermed vare gandske opfyldte [foruden de Tegninger, der for deres Størrelses Skyld maatte henge paa Veggene], endskiønt han endda havde ladet blive tilbage en temmelig Deel Tegninger og Aca-

dem

demier udi Rom, hvoraf andre Studerende sig have benyttet, og ere nogle af dem siden seete at være stukne udi Kober, og indførte i de almindelige Grutids Bøger: Men efter hans Død lod Hans Kongl. Majst. Hoilovlig i Hukommelse Kong Christian den Siette udtage endeel af disse hans Tegninger, tillige med endeel Koberstykker, og forærede dem til det da her oprettede Maler- og Billedhugger-Academie, at Ungdomen sig derefter udi Tegnen skulde øve. Og det var vel at ønske, at disse Tegninger sammesteds efter deres Værd maatte blive bevarede, og at det ei skulde gaae med dennem, som det tydske Ordsprog byder: Handwerck neidet, og de udi saa maade blive ilde medhandlede. Imidlertid ere de øvrige af hans efterladte Tegninger, tillige med hans Malerier, dog mestendeels geraadne udi gode Hænder: Hos hvilke, skal herefter meldes noget, for saavidt derom haves Kundskab.

Lige saa flitig har han og været for at tilbringe sig en Færdighed og derhos en god Maade til at male, hvilket har været endnu at see udi hans Svogers Hans Excellence Hr. Admiral Rabens Hus i Compagnie-Stræde, hvor der fandtes iblant andet af hans Arbeid ogsaa en temmelig stor Deel af saadant Slags med Figurer i deels maadelig og deels Levnets Størelse, ja endog udi Kæmpers Størelse, hvilket mest altsammen var eengang saa kiek malet, som det kunde have været tegnet med Kride paa Academiet efter Levnet, men efter Admiralens Død blev solt ved Auction, og derefter i Aaret 1728. er vel det meste ved den ulykkelige Ildebrand blevet ødelagt: dog det Parti, som den Sl. Mand tilkiøbte sig, afhændede han tillige med en Deel af sit eget færdig havende og noget af fremmede Mesteres Arbeid, tilsammen hen imod 1060. Rdlr. værdt, til den her da værende Engelske Gesandt, som sendte det med et Skib til Engelland, men Skibet forulykkedes, saa at nu ikkun lidet af dette Slags bliver seet. Dette er altsaa den almindelige Fortegnelse, ieg lovede i det, hvad hans Studium angik.

Nu kommer ieg da til den særdeles Anviisning, hvor hans Arbeid findes, og derudi vil ieg holde den Ordning, at ieg følger, dog ikkun nogenlunde, Tiden, og vil begynde fra 1706. af, og saa videre, da han giorde de fire store Plafonds, og tvende Dør-Stykker paa Longangen, som før hen er meldet, saa og [om ieg det mindes] et Par Loft-Stykker i det Høigrevelige Reventlovske Pallads paa Kiøbmager-Gaden: Men disse sidste bleve ved en uformodentlig Ilds-Vaade ødelagte. Dernæst fire Loft-Stykker udi Ridder-Salen paa Rosenborg, og Tid efter anden nogle smaa Cabinet-Stykker til de andre Gemakker; samt nogle Stykker til Friderixborg, til at sette over og ved Siderne af Dørene i Galeriet, tillige med et stort Stykke, som skulde være Mage til et andet, som i Galeriet befandtes. Omtrent fra 1709. og saa videre 1710. 1711. 1712. 1713. &c. forfærdigede han nogle Loft-Stykker udi det Pallads bag Børsen, hvor Førstinden af Slesvig boede, og hvor nu General-

 ral-

ral-Krigs Commissariatet, General Land-Oeconomie og Commerce Collegium, og General Post-Amtet, &c. iligemaade endeel til Friderichsberg, eet udi afgang. Raadmand Schups Gaard paa Kiøbmager-Gade, eet udi Hr. Banco-Commissarii Soelbergs Gaard udi Ny-Havn, og eet for Hr. Stift-Amtmand Ochsen, tillige med et Par andre smaa Stykker. Dernæst og nogle Loft-Stykker til det forige Kongelige Slot her i Staden, hvilket til det ny Slot Christiansborg nok mestendeels ere blevne brugte: Saa og udi det Geheime-Conseil, udi Kamer-Collegio, og Krigs-Cancelliet. Fremdeles for Hans Kongl. Hoihed Hoisalig Printz Carl udarbeidede han den hele Christi Lidelse i Storelse af smaa Cabinet-Stykker, og tvende store Bibelske Historier, som formodeligen endnu findes til Vemmetofte. Derefter et Stykke for Fr. Geheime-Raadinde Mejercrone, som staaer over hendes Begravelse i St. Nicolai Kirke, en Alter-Tavle udi en Hans Excell. General-Lieutenant von Lyndens Kirke paa hans Gods, en Alter-Tavle udi Farø Kirke, og for afgangne Abraham Kløcker trende maadelige Stykker. Til det Kongelige Slot Fredensborg ongefær elleve Loft-Stykker, og et Dito til Frydenlund. Paa Hans Excell. Hr. Geheime-Raad von Plessens Gaard Selsø et Plafond udi et Gemak og i Stedet for Betrek Historiske Malerier udi Levnets Storelse, som giver en herlig Anseelse. En Alter-Tavle i en Kirke paa Hans Excell. Hr. Ober-Kamer-Herre von Plessens Gods, og en Alter-Tavle i den Tydske S. Petri Kirke her i Staden tillige med ogsaa Christi Himmelfart, iligemaade en Alter-Tavle udi Hellig Geistes Kirke, og endeligen det vidtloftige Loft-Stykke til Hirschholm, med nogle andre Historiske Malerier, som siden nogenlunde skal blive forklaret, foruden endnu et lidet Plafond udi afgangne Violong Hartmans Hus, og et af noget nær lige Storelse udi afgangne Hof-Canditor Siegels Hus ved Stranden, og foruden hvad han imellem alt dette Arbeid udi mindre Form for det Kongelige Herskab, som til Nyt-Aar og ved anden Leilighed, har forfærdiget, som ikke saa kan huskes. Det allersidste, han hav giort, er tvende store Stykker, hvorefter Tapeterne bleve vævede, som findes udi Hendes Maiestets Dronningens Gemak, hvilke neppe blevs færdige, forend han og døde.

Og som jeg forhen lovede en liden og kort Forklaring paa endeel af hans Historiske og Poetiske Sammensetninger, til en Prove, hvorefter paa det kan skiønnes, som her ikke findes antegnet, saa er det Efterfolgende. Paa den forige Longang haver været, om jeg ellers erindrer ret, fire Plafonds, som af forbemeldte Aarsag ei her kan forklares, men, som siges, saa skal tre af dennem igien være anvendte paa den ny Longang, og om nogen skulde faae dem der at see, saa skal han nok finde Modellerne dertil antegnede og nogenlunde beskrevne iblandt de andre Modeller, som endnu hos den Sl. Mands efterladte Enke forefindes. Over Dorene paa den forige Longang vare ogsaa tvende Stykker,

det

det ene forestillede den Poetiske Historie om Bacchus og Ariadna; med nogle flere Figurer, og det andet forestillede Dianæ Moder med hendes Barn ved en Bek, hvoraf hun vilde drikke, men forhindredes af Bønderne, som altid rørte Vandet op, at det blev tykt, hvorover hun bad Jupiter, at han vilde hielpe hende, som og kom hende udi saa Maade til Hielp, at han omskabte disse ugudelige Bønder til Frøer.

Paa det nu værende Kongl. Slot Christiansborg findes Tapeter, som ere vævede efter den Sl. Mands Arbeid, og har han der forestillet Hoistsalig Kong Christian den Siettes Regierings Begyndelse. Hoistbemeldte Konge er staaende udi sine Ordens-Klæder for ved sin Kongl. Trone, udrekkende sit Spir til sine Riger og Lande, som forestilles ved lige saa mange Fruentimer, der bære disse Rigers og Provincers Vaaben, og anføres af Neptunus, som nedlegger sit trespidsede Scepter til Hans Maiestets Fødder, betydende Herredømet over Strømene, som ere omkring Rigerne og Landene. Ved Hans Maists. høire Side staaer Fortitudo med en Hielm paa Hovedet og haver en Pille udi hendes Arm, paa den venstre staaer Minerva med en Hielm paa Hovedet og Bryst-Harnisk paa, med hendes Spyd udi Haanden. Neden paa Trinet paa den høire Side af Tronen sidder Gudsfrygt, forestillet ved et Fruentimer, med et brændende Hierte i den høire Haand, og et Kors udi hendes venstre Arm: Ved den venstre Side sidder Retfærdighed, forestillet ved et Fruentimer med en Vegt-Skaal og et Sverd. Over Tronen er en Glorie, hvorfra et kronet Fruentimer kommer med en Krone i begge Hænder, og sætter den paa Kongens Hoved, betydende, at dette alt er givet Hans Maist. af Himmelen. Bag ved dette Fruentimer ere tvende andre, som kysse hinanden, hvoraf det ene har en Vegt-Skaal i den ene og et Sverd i den anden Haand, men det andet har en Olie-Green i sin høire Haand, betydende, at Retfærdighed og Fred nu med hverandre ret ere forenede, hvilket den bag disse to flyvende Fama med hendes Basune udtoner: Saadant forvolder da udi Lande og Riger en stor Overflødighed af alle Slags, som forestilles ved det Fruentimmer med hendes Cornucopiæ.

Paa den anden Tapet vises Apollinis Tempel, hvorudi alle Kunster og Videnskaber findes forsamlede, som Arithmetica, Sculptura, Pictura, Musica, Poesis, Astronomia, Architectura &c. For ved disse findes Navigationen, forestillet ved et Fruentimer, som med sin Cirkel eller Passer gaaer et Sø-Kart igienem, havende paa sin venstre Side et Compas, og paa sin høire Side Ungdomen, som derudi undervises. Ved hende seer man Danmark, forestillet ved et Fruentimer med en Krone paa Hovedet og et Kongeligt Spir udi Haanden, hvilende sig paa en Elefant, med en Hielm og Cornucopiæ ved hendes Fødder, betydende den Frugt, Danmark nyder af Freden, som er;

at Handelen og Fabrikerne komme i Flor, hvilke forestilles ved det Silke-Toig, Kister og Pakker, som bringes hende til og legges for hendes Fodder. Bag ved hende viser sig Kronborg med Sundet, samt endeel Skibe, der segle op og ned. Oven over er en Glorie, hvori Apollo sidder med sin Lire og haver Freden ved Haanden, som er forestillet ved et Fruentimer, der har en Olie-Green i Haanden og en Krands paa Hovedet, til et Tegn, at Fred og Kunsten ere altid enige, følges med hinanden, og krones med Æren, som den, der kroner Apollo, hvilket over alt rygtes, som forestilles ved Fama, som dette udblæser, og i saa Maade kan Krig, Vankundighed og Udyder ingen Fremgang faae, hvilket forestilles bag ved Freden, hvor den bevæbnede Pallas bortjager alt, hvad Kunst og Dyder kan hindre, saasom Krig, Avind, Nid og Vankundighed, der forestilles ved Mars, Polyphemus, og den med Slangen om Armen hovedkulds nedstyrtende saaog en anden flyende Figur. Tegningerne, som ere giorte til disse tvende Stykker, findes endnu hos Hr. Abraham Lehn.

Udi den forige Slots-Kirke har været et stort Loft-Stykke, omtrent nogle og tredive Alne langt, og 14. til 16. Alne bredt, hvorpaa forestilles den yderste Dag. Udi Overdelen sees Christus i sin Herlighed, med alle Helgene omkring hannem. Neden til paa den ene Side er Opstandelsen af Gravene, og de fromme Opstandnes Henrykkelse ved Englene HErren imod udi Luften. Paa den anden Side neden til forestilles Helvede og de Fordømtes Plager, saaog hvorledes endeel Ugudelige af en Engel med Lynild nedslaaes til Helvede, hvor endeel sammenklynget hovedkulds nedstyrter; dette er fast det kunstigste paa det hele Stykke, og ere alle Figurer over Levnets Størelse. Dette Plafond er igien brugt til den ny Slots-Kirke, men som det til samme var alt for langt og smalt, saa er det af en anden tydsk Mester bleven giort bredere ved endeel Zirater og Figurer paa begge Sider, som ere malede graat i graat, men derimod er Nederdelen, af 8. til 10. Alne, bleven gandske afskaaren, og intet deraf blevet tilbage, uden alene Gierigheden med sin Pung, som af en Engel med Lynild nedslaaes til Helvede. Hvor dette afskaarne Stykke er blevet, vides ikke.

Desuden ere paa det Kongelige Slot fire Loft-Stykker, som og paa det forige Slot have været, om hvilke ikke fuldkommeligen kan meldes, hvad de forestille: dog synes ieg at erindre mig saa meget deraf, at det ene var malet med Architectur efter Perspectiven, med endeel dertil hørende Zirater og Stuccatur-Arbeid, samt et Plafond udi Midten, og nogle Figurer omkring paa Kanterne, ligesom de sadde paa Cornichen, som var runden omkring udi Gemaket, saasom dette Plafond forhen bedekkede det hele Loft udi det Audience-Gemak, hvor den Kongl. Trone stod: men nu skal det være sat i det yderste Forgemak. Dernest er endnu eet, hvorpaa forestilles, om jeg ret mindes, Justitia, Fortitudo,

tudo, Prudentia, og Moderatio, som krones af Kiærligheden. Justitia er afbildet ved et Fruentimer med en Vegt-Skaal i Haanden, og hos hende en Genie, som bærer det hos de gamle Romere brugelige Rets-Tegn, nemlig en Knippe med Stokke, og deriblant en Oxe, hos hende sidder Fortitudo; forestillet ved et Fruentimer, som haver en Pille udi hendes Arme, dernæst Prudentia, forestillet ved et Fruentimer med en Hielm paa Hovedet, seende i et Speil, som hun har i den venstre Haand, og Mercurii Slange-Stav i den høire, hos hende sidder Moderatio, forestillet ved et Fruentimer, som haver en Tang i Haanden med et Stykke gloende Jern, hun har taget af Ild-Karret, der holdes for hende af en Genie. Over disse fire svever Kiærligheden, forestilles ved en ung Person med Vinger og en Krands om Hovedet, samt en Krands udi hver Haand, hvormed den disse Dyder vil krone. Modellet til dette Plafond findes endnu hos den Sl. Mands Enke, men Original-Tegningen hos en af hans ældste Disciple.

Det andet, som Mage til det næst forige, forestiller den Kongelige Høihed, Prægtighed og Ædelmodighed. Den første af disse afbildes ved et Maiesteti[sk] Fruentimer med et Kongeligt Spir udi Haanden og en Ørn ved Siden, over hende en Genie med en Palme-Gren i Haanden, der vil krone hende med en i den anden Haand havende Laurbær-Krands. Den anden forestilles ved et Fruentimer holdende en Tavle ved Siden af sig, hvorpaa er en Grund-Ridsning til en prægtig Bygning. Den tredie forestilles ved et Fruentimer med et Cornucopiæ, hvoraf udoses allehaande Sølv og Guld, og tvende derunder svevende Genier glæde sig derover. Modellet til dette, saavel Original-Tegningen, findes hos forbemeldte hans Discipel.

Udi Midten af de tvende sidstnævnede Plafonds sad det tredie, visende, hvorledes Tiden fører Dyden endelig til Apollo udi hans Æres og Rigdoms Tempel. Tiden forestilles i en gammel Mands Skikkelse med Vinger og en Lee udi Haanden; Samme fører Dyden med sig, klædet som Minerva; havende Jordens Klode under sin Arm, til et Tegn, at Dyden raader for Verden, og giør af den, hvad den vil. En liden Genie følger efter, bemerkende, at Ungdommen bør altid efterfølge Dyden. Apollo, som her betyder Æren, sidder med en Krands om Hovedet paa Skyerne, som udi en Glorie, holdende sin høire Haand paa hans Lire, og med den venstre Haand udrekker en Laurbær-Krands, hvormed han vil krone Dyden. Ved Apollos høire Side sidder Juno, som her betyder Rigdom, havende i hendes høire Arm et Cornucopiæ, hvoraf Guld og Sølv udflyder. Neden under ere de fri Kunster tilstede ved Dydens Ophøielse, som Pictura, Sculptura, Musica, Poësis, Arithmetica og Historia, hvis Arbeid er til Dydens Berømmelse, som da kundgiøres af Fama med hendes Basune; og udi saa Maade følger af Fornødenhed, at alle

Udy-

Udyder maae bortflye, hvilke her forestilles ved en borthastende Satyr og en anden nedkastet og paa sit Hoved holdende Figur, med andre flere. Disse tre sidst nævnede Plafonds have paa det forige Slot siddet udi Forgemaket: men nu skal være fordelede i tre adskillige Gemaker paa nu værende Kongelige Slot. Original Tegningen findes hos forbemeldte hans Discipel.

Paa det Kongl. Kunst-Kamer findes trende temmelig store Stykker næsten af een Storelse: Det ene forestiller den Romerske Historie om Coriolano, som var forst fordreven af Rom, men kom siden og beleirede den, hvorfor hans Moder og gandske Familie kommer ud af Rom til hannem, for at afbede Beleiringen. Altsaa forestilles han, ligesom han stod og eftertænkte, om han skulde fare fort med Beleiringen, eller om han den skulde ophæve for hans Families Forbøns Skyld. Det andet Stykke viser, hvorledes Christus opvækker Enkens døde Søn af Nain. Til det forste Stykke findes Original Tegningen hos meerbemeldte hans Discipel. Endnu findes sammesteds et Stykke, som er den Historie om Joseph og Potiphars Hustru udi Levnets Storelse, hvilket ieg ei kan forbigaae, endskiønt det ikke er den Sl. Mands egen Invention, men han haver copieret det udi Rom efter Caroli Signani eller Guido Rheni Arbeid [som ikke ret erindres], men dog med saadan Færdighed, at ikke letteligen saadan en Copie skal findes, saa at endog den beste Kunst-Forstandige sig hoiest derover maa forundre.

Paa det Kongelige Lyst-Slot Rosenborg findes udi Ridder-Salen fire Loft-Stykker. Paa det forste forestilles Rigets Æble, som et Fruentimer holder over sig, og dette ere endnu trende Genier tilfoiede. Det ander viser det Kongl. Sverd, som hviler udi et Fruentimers Arm, og dette ere endnu fem Genier tilfoiede, hvoraf een bærer en Hielm, den anden en Bue, den tredie et Spyd, og de to ovrige et Skiold. Den tredie forestiller det Kongelige Scepter, hvilket af et Majestetisk Fruentimer holdes, og dette ere syv Genier tilfoiede. Det fierde forestiller den Kongelige Krone, som af trende Fruentimer oploftes, og disse ere endnu trende Genier tilfoiede. Alle disse fire Plafonds sigte dertil, at de Kongelige Regalier der paa Slottet findes udi Forvaring. Modellet til Scepteret og Sverdet findes endnu hos Hr. Justitz-Raad Wartberg, og til Kronen hos den Sl. Mands efterladte Enke.

Sammesteds udi det Marmor-Gemak er et Cabinet-Stykke, hvorpaa Sommeren forestilles, bestaaende i otte Figurer og fem Genier, kan ongefær være ¾ Alen hoi og en Alen bred.

Endnu sammesteds udi det Kongl. Cabinet findes (1) Historien om Joseph og Potiphars Hustru, efter allernaadigst Befaling giort i denne liden Format efter det store, som nu er paa Kunst-Kameret, kan være ongefær 3½ Qvarter hoi og 1½ Qvarter bred, og bestaaer ikkun af trende Figurer. (2) Den

Romer-

Romerske Historie om Tarquinius og Lucretia, som en Mage til det foregaaende, og af samme Storelse, samt ogsaa ikkun af tvende Figurer. (3) Den Poetiske Historie om Bacchus og Ariadne, bestaaende af tre Figurer og tvende Genier, kan maaskee være en Alen hoi og ¾ Alne bred. (4) En Dito, forestillende en Strom-Gud, lobende efter en Nymphe, for at omfavne hende, men udi hendes Sted omfavner ikkun en Sky. Stykket bestaaer af fem Figurer og tvende Genier, og et i lige Storelse med det næst foregaaende. (5) En dito Composition, som forestiller Apollinis Tempel, hvorudi Apollo forener sig med Poesien, og bliver kronet af Dyden, hvilket Fama udbasuner. Herhos indfinder sig Pallas og bortiager Vankundighed og Udyderne, hvorimod alle Slags Kunster blive tilstede, som Maler- og Billedhugger-Kunsten, Astronomien, Bygge-Kunsten, ꝛc. Dette Stykke bestaaer af 14. Figurer og een Genie, og kan maaskee være 4½ Qvarter bred og tre Qvarter hoi. (6) En dito Composition, forestillende, hvorledes Dyden af Pallas ledsages til Apollo og Juno, hvorved Kunsterne ere nærværende, som Astronomien, Bygge-Kunsten, Regne-Kunsten, og saa videre, for hvilke Udyderne tage Flugten. Dette Stykke bestaaer af tolv Figurer, og er af lige Storelse med det næst forige. (7) Den Romerske Historie, Charitas Romana kaldet, hvor en Doter soger at opholde sin gamle Faders Liv, saasom han var domt at sulte ihiel udi Fængselet, og til den Ende giver hannem at die af sine Bryste.

Udi Krigs-Cancelliet, i Ober-Krigs-Secreterens Forgemak er et Loft-Stykke, hvorpaa forestilles Seieren, i sin fulde Rustning, og med en Olie-Gren i den venstre Haand, bliver ledsaget af Gudinden Pallas op til Apollo eller Æren, hvor der tages imod hannem med Ærens Klædebon. Under Seierens Fode ligger den gustene Avind nedkastet, og en Genie bærer Seierens Skiold. De ovrige Figurers Betydning erindres ikke, ei heller, om udi Ober-Krigs-Secreterens Cabinet og findes et Plafond.

Udi Kammer-Collegii store Sal er et stort Loft-Stykke, hvorpaa forestilles Guds Forsyn, som regierer alle Ting ved Dyd og det Gode. Dette er afbildet ved et Maiestetisk Fruentimer, siddende paa en Globus, med et Kongeligt Spir udi Haanden, og har sit Oiemeed til Evigheden, som oven over hende er forestillet ved en hvid-klædet Genie med Vinger, havende en Ring udi den ene Haand: Under disse sidde de fornemeste Dyder, som Haabet, Tro, Kierlighed, Gudsfrygt, og saadane flere, hvis Oiemerke er til Guds Forsyn og Evigheden. Neden ved Enden fremstilles Tiden, som har et Barn, og stikker det udi Struben, betydende, at, ligesom alle Ting formedelst Tiden fremkomme, saa fortæres endeligen og igien alle Ting af Tiden. Modellet til dette findes særdeles stort og kostelig malet hos den Sl. Mands Enke.

Udi det Gemak næst ved den store Sal sammesteds er et mindre Plafond, hvorpaa viser sig Flitighed og Aarvaagenhed. Flitigheden forestilles ved et vindskibeligt Fruentimer, som haver adskillige Genier omkring sig, og Aarvaagenhed neden for hende er opmerksom. Ved disse to kan forhverves Gods og Penge, som afbildes ved et Fruentimer med et Cornucopiæ.

Udi det Geheime Conseil findes et Loft-Stykke, hvorpaa bliver forestillet Freden, som knæler for Jupiter; Bag ved hende haver en Genie koblet en Løve og et Lam tilsamen med en Lenke. Under hende ere tvende Genier med Palme- og Olie-Grene, som Fredens Tegn. Det samme og Regnbuen betyder, som er over Jupiter. Oven over hannem kommer Tiden og forkynder ham Freden, da Jupiter med sin i Haanden havende Torden-Kile slaaer efter den paa venstre Side med Lenker bundne Mars, som Fredens Forstyrrer. Under neden ere tvende Cycloper, som smidde Krigs-Vaaben, med hvilket Arbeid de nu skal indeholde. Modellet til dette findes endnu hos den Sl. Mands Enke.

I eet af Gemakerne sammesteds er ogsaa et Loft-Stykke, hvorpaa er forestillet Retfærdighed og Fred at kysse hinanden, med endeel flere Figurer, som ei erindres, hvad ved dennem betegnes. Saa mindes ikke heller, om i de øvrige ved Siden af Conseilet værende Gemaker ogsaa ere Plafonds. Men det erindres vel, at der findes den Hoistsalige Konges Frid. IV. Portrait i fuld Størelse med Salvings-Dragten paa, paa hvilket Skilderi Sl. Nicolai Wichman haver giort Ansigter alene, saasom Sl. Krock ei gierne vilde have med Ansigt-Stykker at bestille.

Udi det Pallads næst op til Rente-Kameret, hvor nu Land-Etatens General-Commissariat, General Land-Oeconomie- og Commerce-Collegium, samt General-Post-Amtet er, findes og adskillige Loft-Stykker, men hvor mange af den Sl. Mand der ere forfærdigede, og hvad de forestille, kan ikke erindres. Dette kan alene meldes, at paa den Sal, hvor Spise-Gemaket eller den saa kaldede Eremitage forhen haver været, findes det hele Dekke malet med Architectur efter Perspectiven indrettet, som forestiller en Cupola med en Aabning udi Midten og Siderne. I Midten er som et Plafond, hvorpaa forestilles en svevende Aurora, som udstrøer Blomster og derhos nogle Genier. I de andre Aabninger, hvor Hvælvingerne hvile paa Pillerne, staaer i enhver Aabning en Vasa eller Krukke med allehaande Blomster. De Colonader, som bære den midelste Hvælving, hvor den runde Aabning med sit Plafond er, ere malede som udi Stucco paa Overdelen ligesom gamle Mænd, og paa disse igien ere Festons af allehaande Frugter sammenbundne. Paa de yderste

Kanter

Kanter af dette Dekke staae malede adskillige Drengeborn, som antende Raqvetter, fiske, blæse Bobler ꝛc. og under dennem, eller paa de runde Piller [det erindres ikke] staae Latinske Deviser med forgyldte Bogstaver. Saa er ogsaa omkring Buerne og den midelste Aabning af Architecturen Zirater som Laurbær-Blade, paa hvilke et med Guld graveret, som grotesqven Arbeid pleier at være. Jeg erindrer mig ogsaa endnu et Plafond, som er udi een af de Gemaker imod Proviant-Gaarden og Haven, paa hvilket Vinteren er forestillet, og videre kan jeg ikke til visse erindre. Maaskee naar jeg kommer til at beskrive de øvrige Modeller og Tegninger, om hvilke jeg er forvisset, at de ere udførte i Stort, saa torde ieg vel giette mig endnu et Par til, som der henhører, og treffer ieg det da ikke, formener jeg, at det ikke kan hindre noget, saasom de vel kunde findes paa et andet Sted, og derved maae det da have sit Forblivende.

Jeg vil nu gaae videre, og melde ogsaa lidet om det, som kand findes paa Frideriksberg. Jeg vil giore der en Begyndelse med Slots-Capellet, hvorudi findes et stort Loft-Stykke, som forestiller af Johannis Aabenbaring det gyldene Alter, hvorpaa ligger Bogen med de syv Seigle, paa Bogen igien ligger Lamet, og omkring Alteret ere de fire Dyr. Oven over dette og neden omkring er en Glorie af mange Engle, og der neden under de 24. Ældste, som vende deres Øien op til Lamet og tilbede det. Modellet til dette findes endnu hos Hr. Justitz-Raad Wartberg. Dernæst er ogsaa Alter-Tavlen, hvorpaa Nadveren forestilles, hvilken er et Stykke af den Sl. Mands beste Arbeid, og kan paa den temmelig vel kiendes hans første hafte Maade til at male, da han endnu var i Rom. Ellers er udi hvert andet af det Høi-Kongelige Herskabs Gemaker et Plafond af hannem forfærdiget, hvorom ei særdeles her kan blive meldet, undtagen at ieg endnu erindrer mig tvende deraf, hvoraf det ene forestiller, at Tiden opdager Sandheden. Tiden afmales som en gammel Mand med Vinger og en Lee i den ene Haand, med den anden opløfter han et Klæde, at man seer et noget Fruentimer, udstrekkende den ene Arm og havende i Haanden en Masqve, der skinner som Solen, betydende, at Sandheden er blot og bar foruden alt falskt Skin. Løgnen, skiult med et Klæde, er ved Siden af Tiden, og gior sig Umag for at holde den tilbage. Ved Siden af Sandheden sidder Reenheden, med en hvid Lilie i Haanden, betegnende, at Sandhed og Reenhed bør være Sammenføiede. Reenheden har under sig en Genie med tilbundene Øien, som hun hovedkulds nedstøder, betydende, at Reenhed og Løgn ei kan være tilsamen. Ved Siden af Reenheden er en Genie, som haver en hvid Lilie i Haanden, som den viser Sandheden, og neden under er en Genie, som bærer et Time-Glas, betydende, at naar dette er udrundet, da bliver Sandheden aabenbar. Modellet til dette findes endnu

hos den Sl. Mands Enke. Det andet forestiller Flitigheden og Studeringer, som altid ere tilig paa Færde, og haver Aarvaagenhed hos sig. Imidlertid ligger Dovenhed mest altid og sover. Flitigheden afbildes her ved et aarvaaget Fruentimer, som læser i en Bog, og en hos hende værende Genie giør sig Umag for at kunne see i Bogen med. En anden Genie kommer over fra med en Lampe udi Haanden, og den tredie viser hen til Flitigheden: Under hende er een, som holder hendes Bog, og Aarvaagenheden derhos er opmerksom paa det, hvad Flitigheden sig foretager, havende ligeledes en Bog for sig. Dovenheden ligger ved Siden af Flitigheden, dog neden til, og er forestillet som en gammel sovende Mand med Vinger, til et Tegn, at ved Dovenhed og megen Søvn flyver Tiden unyttig bort. Han haver og en Krands om Hovedet af et vist Slags Urters Frugt [hvis Navn jeg ikke just nu ihukommer], som befordrer Søvnen, betydende, at een, som er doven, sover gierne. Iligemaade haver han en Vinranke med Druer paa i Haanden, bemerkende, at, endskiønt den Dovne ikke gider arbeidet, han dog nok gider giort sig til gode, og er derpaa alt betænkt, saasnart han faaer sine Øien aabne af Søvnen. Modellet til dette findes endnu hos een af hans ældste Disciple.

Paa det Kongelige Slot Frideriksborg er den Poetiske Historie om Bacchus og Ariadna udi Levnets Størelse. Den blev giort til at sette i Galeriet for angefær 36. til 38. Aar siden. Dernæst bleve og giorte fire Stykker til at sette ved eller over Dørene i dette Galerie, og paa hvert af disse Stykker var ikkun en eneste Figur udi Levnets Størelse, nemlig: Paa det ene blev forestillet en Justitia med Vegt-Skaalen i Haanden, og et Sverd stod ved Siden af hende. Paa det andet forestilledes Temperantia, som havde en Heste-Tøgel med Bidsel ved udi Haanden. Paa det tredie forestilledes Fortitudo, havende en Hielm med en Feder-Busk paa Hovedet, hvilende med Albuen paa et Stykke af en Pille. Paa det fierde forestilledes Prudentia, havende et Speil i Haanden. Mere deraf kan jeg ikke erindre mig, men troer, at disse Malerier nok skal være noget af det beste Arbeid, som den Sl. Mand nogen Tid haver giort.

Paa det Kongelige Lyst-Slot Frydenlund er ikkun et eneste Loft-Stykke, som sidder oppe i Kupelen, hvorpaa, efter allernaadigst Befaling, er forestillet et Parnassus-Bierg, ligesom det Plafond, der findes paa Fredensborg.

Paa det Kongelige Slot Fredensborg er et Loft-Stykke i Kron-Prindsens Sove-Gemak, hvorpaa forestilles Natten, nemlig Maanen, i hvilken Diana Jagtens Gudinde er siddende med hendes Bue, som desuden betyder Maanen. Paa hendes høire Side sidde tvende af hendes Nympher, som synes

at betragte Maanens Skin, hos dennem sidder Søvnens Gud, Morpheus kaldet, og et Fruentimmer, hvilke begge sove. Neden for dennem er et andet Fruentimmer, som tager den ene Arm op over Hovedet, ligesom hun er opvaagnet, og vil see, ud engang, hvad Tid det maatte være paa Natten, hun haver et sovende Barn hos sig, som helder Hovedet op til hende. Paa den venstre Side staaer et Fruentimmer med en Stierne over Hovedet, betydende Stiernen, som følger Maanen, tillige og med fire Nympher, hvoraf de tvende synes at see til Maanen, om det og skulde snart være Tid at hvile og dekke sig til, de andre tvende have Kar, hvoraf Vand udflyder, betydende den angeneme Lyd, som de rindende Vande give fra sig ved stille Natte-Tider. Dette Plafond bestaaer af elleve Figurer i Levnets Storelse, og den dertil giorte Tegning findes in Originali hos forommeldte den Sl. Mands Discipel.

Et Ditto udi Spise-Gemaket [om ieg ellers ret mindes] er indrettet efter Slottets Navn, saa vel som efter den Tids Omstændigheder. Paa samme forestilles Jupiter, den overste af de Poetiske Guder, med den sædvanlige Ørn ved hans Side, havende den ene Ende af hans Regierings Stav i Skiødet for sig ned, og paa den anden Ende hviler han med sin Haand, og saaledes holder alle Ting udi lige Vegt i Verden, eftersom Retfærdigheden det fører med sig, hvilken fremstiller sig ved hans høire Side noget bag ved, med Vegt-Skaalen i den ene og Sverdet i den anden Haand. Ved hans høire Side sidder Minerva, betydende Forstanden, og ved hans venstre Side sidder Juno, betydende Rigdom, ved hvilke alle Ting kunne settes udi Verk. Under hannem er Evigheden, forestillet ved en gammel udtæret Mand, som med et Klæde overklæder Himmelen. Vedre op ved den høire Side af hannem sidder Jagt-Gudinden Diana med en Hind ved Siden; saa og Apollo med sin Lire, og neden for disse kommer en Genie med en Olie-Gren udi Haanden, og for ved denne kommer Freden knælende for Jupiter, og beder for Danmark og Norge, som noget bedre hen ere siddende, forestillede ved tvende Maiestetiske Fruentimmer, og hos dennem en Elefant og allehaande Krigs-Rustning. For ved Freden sidder Jordens Gudinde Cybele med en Bygning paa Hovedet og en Løve ved Siden. Neden for Danmark og Norge sees et Fruentimmer med et Overflodigheds Horn [Cornucopiæ], betydende Landets Frugtbarhed. Alt dette vil sige saa meget, at, nu Gud har forundet disse Riger Rolighed trindt omkring, kan man sig udi Fred med Jagten fornøie, som her forestilles ved Diana, Kunsterne kan blomstre, som forestilles ved Apollo, og enhver med Fred boe under sit Figen-Træ og nyde Landets Grøde, som forestilles ved Cornucopiæ; derhos ønskes, at det maae vare meget længe, som forestilles ved Evigheden. Vedre hen ved Jupiters venstre Side fremkommer Mercurius, og bringer Fre-

dens Budskab til endeel af Guderne, saasom Tiden, Hercules, Neptunus, og andre flere. Under Gudinden Cybele lader Fama sig see og udblæser Freden: Mars med Kaarden i Haanden farer fuld af Vrede ned af Himmelen, fordi der nu intet mere er for hannem at bestille. Dette Loft-Stykke bestaaer af omgefær 22. Figurer i Levnets Størelse, og er indrettet paa Freden, som 1720. til Fredensborg er bleven sluttet. Modellet dertil haver Hr. Justitz-Raad Wartberg, og Original Tegningen er hos meerbemeldte den Sl. Mands Discipel.

Et Dito, som forestiller Høsten ved et Vin-Perse-Kar, hvorudi twende staae og perse Druerne, og en anden stiger op med en Kurv-fuld paa Ryggen, og kaster Druerne ind til dem, som perse dennem. En Satyr klyver op paa et Træ, om hvilket Vin-Rankerne have slynget sig, for at plukke Druerne af, da imidlertid en Silenus, paa en Æsel ridende, gior sig lystig med sit Følgeskab. En liden Satyr giver sig til en Balge med Druer og nasker lystig derudi. Dette Plafond bestaaer af 15. Figurer i Levnets Størelse, og Modellet dertil giemmes endnu hos den Sl. Mands Enke, men Original Tegningen hos forommeldte hans Discipel.

Et Dito udi Hans Kongelige Maiestets Forgemak, hvorpaa forestilles Bierget Parnassus med den deraf flydende Helicon. Apollo staaer paa Bierget og spiller paa sin Lire, ved Siden af hannem staaer Pallas eller Minerva, som Beskyterinde for alle Videnskaber. Paa den anden Side ligger en Nymphe, og hører nøie til. Neden omkring Bierget paa begge Sider af Helicon sidder Musiken, Astronomien, Historien, og saa videre, og en liden Genie foreviser Laurbær-Krandsen, hvormed Apollo pleier at krone sine Disciple. Dette Loft-Stykke bestaaer af 12 Figurer udi Levnets Størelse, og Original-Tegningen dertil findes hos oftbenævnte den Sl. Mands Discipel.

Et Dito i KronPrindsens Audience-Gemak, hvorpaa forestilles Juno og Æolus med deres Følgeskab. Denne sidste sidder paa et Field, og har lukket op for Storm-Vindene, betydende ondt Veirlig. Juno kommer kiørende paa hendes Vogn med Paafugle forespændte, havende sine Nympher og Iris med Regnbuen efter og hos sig, betydende godt Veirlig; Thi Juno rekker sin Haand ud til Æolum og giver hannem tilkiende, at det var nu Tid at lukke til for sine sterke Stormvinde. Dette Loft-Stykke bestaaer af 9. Figurer udi Levnets Størelse, og Original Tegningen findes samesteds som forige.

Et Dito, hvorpaa forestilles Korn-Høsten ved Gudinden Ceres, som af andre bliver bragt et Offer til, bestaaende af allehaande Frugt, Korn-Neger, &c.

Til-

Tilsamen er paa dette Plafond 15. Figurer udi Levnets Størelse, og findes Modellet dertil endnu hos den Sl. Mands Enke.

Et Dito, hvorpaa forestilles Venus og Vulcanus, for hvilke sig indfinder Polyphemus med Cycloperne, og forevisер deres Arbeid. Dette Plafond bestaaer, med de derhos værende Genier, af 13. Figurer i Levnets Størelse.

Et Dito, hvorpaa forestilles Janus med tvende Ansigter og hans Følgeskab, oplukkende Fredens Tempel. Dette Plafond bestaaer af elleve Figurer udi halv Levnets Størelse, og hensigter til den paa dette Sted sluttede Fred.

Et Dito, hvorpaa forestilles en sig pyntende Venus med hendes Nympher. Dette Plafond bestaaer af 9. Figurer, ikke tilfulde udi halv Levnets Størelse.

Endnu findes der tvende Loft-Stykker af Sl. Krocks Arbeid, om hvilke paa nærværende Tid ikke kan gives Efterretning.

Paa Hendes Majestets Enke-Dronningens Lyst-Slot Hirschholm findes udi den store og høie Kupel et Loft-Stykke, paa hvis øverste Deel forestilles Maanens Opgang ved Diana [som betyder Maanen], havende for sin Vogn tvende Hiorte, betydende ei alene, at hun er Gudinde for Jagten, men sigter ogsaa hen til Stedet og dets Navn. Rundt omkring er hun omgiven med Nattens Timer, som ere forestillede ved Fruentimer med Somer-Fugle-Vinger, havende hinanden udi Haanden, svevende saaledes om hende. For ved disse til den venstre Side lader Aften-Stiernen sig see, som er afbildet ved en Figur med en Stierne over Hovedet og med en Krukke i Haanden, hvoraf den lader Aftenens Dug dryppe. Oven over Diana sveve adskillige Genier og Amoriner. Udi Midten vise sig adskillige Figurer, som mest alle have deres Øien henvendte til Diana, og af disse haver endeel Dyr hos sig, saa at de afbilde her Himmel-Tegnene, som Maanen gaaer igiennem, saasom Vederen, Tyren, Tvillingen, Løven, og saa fremdeles. I den underste Deel forestilles Solens Nedgang bag Verdens Klode ved Phoebus paa sin Vogn, vendende sin Ryg mest ud ad. For og efter hannem følge Dagens Timer, forestillede ved Fruentimer med Somer-Fugle-Vinger, som have hinanden ved Haanden, og ere ligesom borthastende, i det de lade sig ikkun ligesom noget langt borte see. Dette Plafond bestaaer ongefær af nogle og tredive Figurer fast over Levnets Størelse, og Original-Tegningen dertil findes endnu hos meerommeldte hans Discipel. Desuden ere runden omkring dette Plafond udi Buerne paa en Poetisk Maade forestillede de fire Elementer: Luften ved Juno, Iris eller Regnbuen,

buen, og deslige Figurer mere: Ilden ved Vulcanus med sine Cycloper: Jorden ved Silenus og andre Bacchanter, samt Cybele Jordens Gudinde: Vandet ved Neptunus, Galathea, og flere slige Figurer, som ei alle saa kan hugses. Til eet af disse findes Original-Tegningen hos Hr. Justitz-Raad Wartberg.

Ellers ere paa dette Sted ogsaa malede adskillige Historier, som ere satte paa Veggen udi de dertil giorte saa kaldede Nischer oven paa Gangen, der gaaer oven omkring i denne Kupel, saa at, naar man kommer der ind fra Slots Gaarden af, findes paa den venstre Haand den Historie om Dido hendes Dod, efter Virgilii Beskrivelse. Derefter Historien om Susanna og de Eldste. Efter dette om Æneas og Dido efter hendes Dod, efter Virgilii Fortælling, hvortil Modellet findes hos Hr. Justitz-Raad Wartberg. Paa dette følger den Historie om Esther og Ahasverus. Næst dette den Historie om Romulus og Remus, som findes ved Tiber-Strømmen, efter Titii Livii Beskrivelse. Og efter dette følger den Historie om Abrahams Svend og Rebecca, som er det sidste, om jeg ret mindes, ved Have-Doren. Derfra vender man sig tilbage igien, og seer paa den anden Side den Historie om den Vestalske Jomfru, som beviser hendes Uskyldighed for Domeren dermed, at hun bærer Vand i et Sold for Domstolen. Af hvilket Stykke Modellet findes hos Hr. Justitz-Raad Wartberg. Efter dette staaer den Historie, hvorledes Moses af Pharaos Doter optages af Nil-Floden. Derefter den Historie om Alexander, da han var syg, og skulde tage Lægedom ind, som hans Doctor gav hannem. Paa dette følger den Historie om Abigael og David. Siden Historien om Jephtha og hans Doter. Og endelig en den Historie om Diogenes og Alexander den Store. Saa er og udi Kirken sammesteds Alter-Tavlen, som [saa vidt ieg mig kan erindre] forestiller et Crucifix med Johannes og to eller tre Marier.

Slutningen skal følge i næste Hefte.

30. Hefte.

I.

Niels Madsøns Vaaben og Adels-Brev, givet af Kong Hans 1497.

Ligesom vi i de to første Bind af dette Verk have bragt til Lyset et Par Stykker af vore gamle Danske saa kaldede Nobilitations- eller Adels- og Frelse-Breve, Saa ville vi ogsaa i denne Deel fremkomme med eet af samme Slags, hvilket vel ikke er saa gammelt, som de forige, men dog ikke heller tilforn for mange bekiendt. De første vare udgivne af Kong Erik af Pomern, begge i Aaret 1433. Men dette er af Hoilovlig i Hukommelse Kong Hans udstedet Aar 1497. af hvilken Konge man finder en heel Hoben at være ophøiede i Adels-Standen, og man treffer endnu her og der endeel af samme adlede Personers Originale Nobilitations-Breve, hvoraf vi efterhaanden ville meddele saa mange, som os mueligt er at overkomme, for derved saa meget desmere at oplyse vor Danske Adels-Historie. Om denne Niels Madsøn, som af Kong Hans er bleven adlet, vide vi slet intet at melde, uden hvad vi af Brevet kunne slutte os til,

 nemlig,

nemlig, at han synes at have været en indfødt Normand eller giort nogen god Tieneste i Kongeriget Norge, i det ringeste givet Haab om noget saadant. Kan skee han i den Feide, som Hoistbemeldte Kong Hans i dette Aar 1497. forde paa Sverig, har ved nogen taper Gierning eller ved noget godt Raad giort sig fortient til Kongens Naade. For det øvrige er os ubekiendt, saavel hvo hans Forfædre have været, som hvad han selv haver betient, og om han har efterladet sig Efterkommere, der have fort det hannem naadigst forundte Skiold og Hielm. Kan vel hænde sig, det er gaaet hans Afkom, som mange andre forneme Slegter i Norge, at de, fordi de ikke have haft Evne til at holde den adelige Stand ved lige, ere blevne igien til Borgere og Bønder. Saaledes man endnu finder mangesteds i Norge fattige Almues Folk og Bønder, som ei alene give sig ud for at være af adelig Herkomst, men endog tildeels ere i Stand til at bevise deres Adelskab og vise Adkomst derpaa, som vi for ikke mange Aar siden her have haft Exempel paa i den Norske Odels-Bonde Niels Oudensøn Tordenstierne, hvilken 1734. af Hoistsalig Kong Christian den Siette fik Fornyelse paa det Adelskab, som en hans Forfader Niels Svensøn 1505. af Kong Hans var given. Og paa den Maade kunde maaskee ogsaa denne Niels Madsøn endnu have Efterslegt i Norge, som ingen veed af at sige.

Hvad Vaabenet angaaer, som forbemeldte Niels Madsøn af Kong Hans er bleven benaadet med, da er Skioldets Feld rødt med en graa Egerne udi, og paa Hielmen en halv opstaaende graa Egerne. Et lige saadant Vaaben [hvad Figuren i Skioldet og Hielm-Tegnet angaaer] er os forekommet, at en Borgemester i Kiøbenhavn endeel Aar tilforn haver fort, som levede 1478. ved Navn Claus Nyman, men i sit Sigil under et Document af samme Aar kaldet Clawes Nigeman: dog kan man af Sigillet ikke see, hvad Farve enten Feldet eller Egernen haver haft. Men uden Tvil har denne Borgemester været en Fremmed eller af fremmed Oprindelse, og vel ikke haft nogen Forvandskab med vores Niels Madsøn. Ellers gives der og andre af vore gamle Danske Adelige Slegter, som have brugt Egerne til Vaaben, saasom de Frisser, af hvilke nogle have fort een, nogle trende Egerner, men med Forandring af Farve og Stilling: og altsaa kan ikke heller ventes, at Niels Madsøn haver været dennem noget vedkommende. Men det er troligst, at han har ladet sig give dette Vaaben med en Egerne, som en født Normand, eftersom dette lidet Dyr sig der fornemeligen i Mængde udi Skovene opholder: Ligesom man seer, andre Norske Adelsmænd at have fort i Skioldet Biørne, Falke, Oxer, Hellebarder, og deslige Ting, som Norges Rige bruger eller giver af sig. Originalen af dette Adels-Brev, skrevet paa et Pergaments Patent, hvori Vaabenet med sine Farver midt udi er malet, og hvorunder et Stykke af det Kongl. Seigl endnu henger, tilhører Hans Hoiædle Hoiærværdighed Hr. Biskop

Her-

Hersleb, som haver bevilgt os den Godhed at laane os samme, til Prydelse for vort Magazin, og til Fornøielse for vore Landsmænd. Documentet i sig selv er Ord til andet saaledes lydende:

Wii Hans met Gudz Nade Danmarcks, Norigis, Vendis oc Gotis Koning, vdvald Koning till Suerige, Hertug vdi Slesuig, oc Hertug vdi Holsten, Stormarn oc Ditmersken, Greffue vdi Oldenborch oc Delmenhorst. Giøræ alle witterligt, at fore Troskab oc villug Thieniste, som thenne Breffuisere Nielss Matzsson wor elskelige Man oc Thiener oc hans rettæ echtæ Born oc Affkomme oss oc wort Riigæ Norigæ hær efftir troligen giøræ, bewisæ maa oc skall till ewiige Thid, Haffue wii aff wore sonderlige Gunst oc Nade wnt oc giffuit, oc met thette wort obnæ Breff wnnæ oc giffuæ hannom oc hans rette echte Born oc Affkommæ till ewiigæ Thidh Friiheidh oc Frælse, som andre Riddere och Swænnæ haffuæ vdi wort Riigæ Norigæ, met Skiold oc Hielm, som ær ith heeith groeth Eggernæ vdi ith røeth Feldht, oc till Hielme Tegn ith halfft Frammerdeell aff ith groeth Eggernæ, som hær vdi maalit stander, tog wor och Kronens Rett oc Rettigheid pa wort frii Bonde Gotz oc Købstede Gotz ther met i alle Made vforhindrit. Thii forbywde wii alle, ehwo the helst ære eller wære kwnnæ, oc særdelis wore Fogeder och Embitzmen, forscreffnæ Nielss Matzsson eller hans retthæ echte Born oc sande Affkommæ her emod till ewiigæ Thid at hindræ, hindre lade, mødæ, qwelie, vmage, eller at vforrette vdi noger Made, vnder wort Hyllest oc Nade. Giffuit pa wort Slot Kepnehaffn Sanctorum Viti & Modesti Afften, Aar efftir Gudtz Byrd MCDXC. septimo, vnder worth Secret.

II.

Slutning af CancelliRaad Krocks Levnets og Kunst-Arbeids Historie.

Da vi nu nogenlunde, ihvorvel ikke saa fuldkommen, som man vel ønskede, have seet, hvad den Sal. Mand udi de Kongelige Slote og andre Bygninger Deres Kongl. Maist. tilhørende, [saa vidt erindres kan] har for-

forfærdiget; Saa ville vi og paa foregaaende Maade nogenledes see, hvad paa andre Steder her i Landet af hans Arbeid kan findes, nemlig:

For Hans Kongl. Hoihed Hoisalig Prinds Carl har han forfærdiget Christi Korsfæstelse imellem de tvende Rovere: Er af temmelig mange Figurer og udi temmelig Storelse. Dernæst den Historie om den Cananæiske Qvinde, i lige Storelse med det næst foregaaende. Af begge disse findes Modellerne endnu hos den Sal. Mands Enke. Foruden disse tvende haver han ogsaa for hoibemeldte Prinds forfærdiget den hele Lidelses Historie udi Storelse af Cabinet-Stykker, omtrent en Alen hoie og ¾ Alne brede, men hvor mange i Talet, kan ei nu mere erindres. Dog ere nogle af Modellerne til disse Stykker endnu at finde hos den Sl. Mands Enke, nemlig efterfolgende: (1) Petrus, som varmer sig for Kul-Ilden, og negter Christum for den ypperste Prestes Pige: (2) Om den vantro Thomas: (3) Christi Hudstrygelse: (4) Christus tornekrones: (5) Christi Korsfæstelse og Opstandelse: (6) Christus paa Korset med Johannes og trende Marier under Korset, hvilket findes endnu hos Sr. Rasmus Balle Islandsk Kiobmand: og (7) Christus for den ypperste Prest, som sonderriver sine Klæder, hvilket findes hos oftbemeldte den Sl. Mands Discipel, men beskadiget. Endeligen forfærdigede han ogsaa for Hoibemeldte Prinds Carl den Historie: Lader smaa Born komme til mig ꝛc. udi en mandelig Storelse og med temmelig mange Figurer.

Dette maae jeg ikke forbigaae at erindre, at hvad jeg her kalder Modeller, er ikke i den Henseende, at de skulle være ringere end de andre: Ingenlunde. Men udi den Henseende, at de andre ere enten udi stort eller paa en mere flittig Maade udforte; Thi for det ovrige ere disse ikke alene lige saa gode, men og i disse Maader for en Kiender snart endnu bedre. Og samme Beskaffenhed haver det ogsaa med endeel [dog ikke alle] af de andre i dette Skrift anforte Modeller til de udi stort giorte Loft-Stykker.

I en Kirke paa H. E. Sl. General-Lieutenant von Eyndens Gods haver han malet en Alter-Tavle paa en Kober-Plade, hvorpaa forestilles [om jeg ret mindes] Christi Opstandelse, ikke tilfulde udi halv Levnets Storelse. Udi Fars Kirke har han giort en Alter-Tavle, hvorpaa forestilles Nadveren, i heel Levnets Storelse. Og i en Kirke paa H. Excell. Hr. Ober-Kamer Herrens von Plessens Gods er ogsaa en Alter-Tavle af hans Arbeid, hvorpaa forestilles Christi Himmelfart, illigemaade udi fuld Levnets Storelse, hvoraf Original Tegningen findes hos meerbemeldte hans Discipel.

Paa Hans Excellence Hr. GeheimeRaad von Plessens Gaard Selsø er udi et Gemak et stort Loft-Stykke, og begge Vegene ere i Stedet for Betrek med Historier bemalede, saavelsom og over Dørene. Paa den ene Veg forestilles den Römerske Historie, hvor Römerne paa een af deres Guders Hellige Dage eller Høitid bortrøve Sabinernes Fruentimer. Og findes Modellet dertil hos den Sl. Mands Enke. Paa den anden Veg paa hver Side af Caminen er en Poetisk Historie, som ieg ei mere kan erindre, hvad derpaa forestilles, som ei heller paa Dør-Stykkerne og det under Loftet værende Plafond. Alle disse Stykker [Dør-Stykkerne undtagne] ere med Figurer i Levnets Størelse. Nok erindres et Stykke, hvorpaa forestilles Domme-Dag og Opstandelsen, og er noget nær den samme Invention, som har været i den gamle Slots-Kirke, med saa mange smaa Figurer, at det fast vrimler deraf, dog ei saa indrettet, som til et Plafond, men som til et Cabinet-Stykke; thi det er ret fortreffeligen udarbeidet og udført. Om nu dette Stykke findes paa Selsø, eller i Hans Excellences Gaard her i Staden, derom kan ei gives nogen vis Efterretning, ei heller erindrer ieg mig mere af den Sl. Mands Arbeid at findes her udi Landet.

Nu vil vi da vende os igien til Kiøbenhavn, og see, hvad af den Sal. Mands Arbeid her saavel paa offentlige som særdeles Steder kan findes. Udi den Tydske eller St. Petri Kirke er en Alter-Tavle, som han dertil haver giort og foræret, forestillende Christus udi Urtegaarden efter de Ord af Lidelsens Historie: Min Siel er bedrøvet indtil Døden, og det skede, at en Engel kom og styrkede hannem, men hans Sved var som Blods-Draaber etc. Endnu Christi Himmelfart, af samme Invention, som det, han har giort for Hans Excell. Hr. OberKammerHerre von Plessen. Paa disse twende Stykker ere alle Figurerne udi Levnets Størelse.

Udi Hellig Geistes Kirke er og af Krocks Arbeid en Alter-Tavle, som tilforn haver staaet i den forige Slots-Kirke, hvorpaa forestilles Christi Opstandelse. Er ogsaa med Figurer næsten udi Levnets Størelse.

Udi St. Nicolai Kirke, over Hans Excell. Sl. Geheimeraad Meyerkrones Begravelse, er forestillet Christi Himmelfart, som er forommeldte Invention, men ikkun halvt saa stor; Sidder derhos paa et mørkt Sted, saa det ikke ret vel kan sees.

For afgangne Hr. Staldmester von Vieregg haver han forfærdiget den Høistsalige Konge Christian den Siette til Hest, da han var Kron-Prinds,

udi fuld Levnets Storelse; Hvorefter af hannem selv og bleve giorte trende Stykker udi mindre Form for andre da værende Hof- og Kammer-Betientere.

For Hans Høigrevelige Excellence Greven af Danneskiold-Laurvigen, hans Portrait til Hest, ogsaa udi fuld Levnets Storelse.

For Hr. Stift-Amtmand Ochsen udi hans Gaard paa Christianshavn et Loft-Stykke, som forestiller [om ieg ret mindes] en Parnassus med en spillende Apollo, tillige med hans hos sig havende Muser. Og findes sammesteds vel ogsaa i det ringeste et Par Cabinet-Stykker af den Sl. Mands Arbeid.

For Hr. Banco-Commissaire Soelberg et Plafond med temmelig mange Figurer, udi mest Levnets Storelse, i hans Stue ud til Haven, som mig synes.

Udi afgangne Raadmand Schupps Gaard paa Kiobmagergade, et Loft-Stykke paa Salen.

For Sl. Abraham Kløcker den Historie om Slangens Ophøyelse udi Orken: Item Christus i Urtegaarden paa en Kober-Plade, og et Ecce Homo, med tvende grædende Engle, efter Francisci Albani Paafund, alle ret vakkert udforte Cabinet-Stykker.

Udi Hr. Abraham Lehns forige Gaard paa Christianshavn, som Hr. Assessor Ursin siden haver eiet og beboet, ere tvende Plafonds af Sl. Krocks Arbeid.

Et Plafond udi afgangne Viceborg Hartmans Hus i Gothersgaden.

Et Plafond udi afgangne Hof-Canditor Siegels Hus paa Hiørnet af Knabrostrædet ud til Canalen.

Tvende Loft-Stykker [om ieg ret mindes] udi Hr. Peltes Gaard paa gammel Torv.

I den Sal. Mands egen Gaard udi ny Vestergade, tvende Loft-Stykker, eet i hans forige Arbeids-Stue, og eet næst derved i hans Cabinet.

Hos Hr. JustitzRaad Wartberg findes iblandt andre skionne Malerier, af Sal. Krocks Arbeid, foruden de her og der forommeldte, endnu ogsaa (1) den Historie om Alexander Magnus og Darii fangene Familie, som fores til hans Telt. (2) Den Romerske Historie om Cajus Mutius Scævola og Porsenna, som

som havde beleiret Rom. (3) En Parnassus med Apollo og hans Muser, samt nogle flere Figurer. (4) Salomons Dom: Alle fire mesten af een Storelse. (5) Dydernes Tempel med Apollo, Juno, og de fri Kunster, flitigen udarbeidet. (6) Flugten til Egypten, af den Sal. Mand forfærdiget under den berømelige Caroli Maratti Opsyn, som fast er ligesom Carl Marattus selv kunde have giort det. (7) Et Dito paa en anden Maade. (8) En Flora med en Kurv, hvorudi ere allehaande Blomstre, lidet større end et Bryst-Billed, noget over Levnets Størelse. (9) Et stort scizzeret Model til et Loft-Stykke i en stor Sal, bestaaende af Architectur efter Perspectiven indrettet, som er med Aabninger i Siderne, hvorudi ere smaa Genier og Vaser med Blomstre udi: Men omkring den midelste Aabning er et Galerie og et Plafond. Der ere adskillige Figurer omkring paa Cornicherne, saa og Figurer in Stucco efter Stuccatur Maneer, hvidt og graat malet. Dette Model er til en Sal paa nu værende Kongelige Slot indrettet, men ei nogen Tid dertil brugt. (10) Nok et Model, som forestiller, hvorledes Æneas optages i Gudernes Tal, og det saaledes, at Jupiter lader sig see, med Gudinden Pallas paa hans høire, og Juno paa venstre Side. Op til dennem ledsages Æneas af sin Moder Venus, og et Par Genier bære hans Vaaben. Paa hans venstre Side ere nogle af de andre Guder tilstede, som Hercules og andre flere, tilsamen ongefær tyve Figurer. Dette Model kan vel erindres at være udført i stort, men paa hvad Sted det findes, erindres ikke. (11) Den Historie, hvorledes Usa af HErren blev dræbt ved Pagtens Ark, med mange Figurer, af den Sal. Mand efter en anden Mesters Arbeid fortreffeligen malet, og henhører til hans Studium, da han søgte at tilbringe sig en ferm Maade i at male.

Hr. Etats-Raad Lautrup har og nogle Stykker af hans Arbeid, som ikke ere af de sletteste. Ligeledes Hoiædle Hr. Abraham Lehn: Men hvor mange, og hvad de forestille, kan jeg ikke erindre.

Hos Hans Excellence Hr. Geheime-Raad von Hagen ere og to eller tre Dør-Stykker, og eet om Dido hendes Død, som synes at være samme Opfindelse, der udi stort er udført paa Hirschholm.

Hos den Sl. Mands Enke findes endnu, foruden det, som paa sine Steder alt er anført: (1) Et temmelig stort Stykke, hvorpaa forestilles Moses, som slaaer Klippen, at der flyder Vand af den. (2) Et Dito, hvorpaa forestilles Christus, som helbreder den Syge ved Bethesda Dam. (3) Et mindre, hvorpaa forestilles den Historie om Scipio Africanus, efterat han havde indtaget Chartago. (4) Et Dito, hvorpaa forestilles Sanctæ Catharinæ Martyrdom.

dom. (5) Et Dito, som forestiller, hvorledes Moses af Pharaos Dotter blev optagen af Nil-Strømen. (6) Et Dito, som forestiller, hvorledes Europa bortføres af Jupiter i en hvid Tyrs Lignelse, efter Pauli Veronensis Invention malet. (7) Et mindre, forestillende Christi Daab, efter Francisci Albani Opfund. (8) Et endnu mindre, som viser Flugten til Ægypten. (9) Et stort Stykke, som forestiller de Hellige tre Konger, som offre til Barnet JEsus, og er efter Caroli Maratti Invention. (10) Et lidet Dito, som forestiller Jupiter, der i Fruentimers Skikkelse caresseres Callisto. (11) Et Dito af samme Størelse, som forestiller Diana og nogle af hendes Nympher, der opdekker den Nymphe Callisto, og finder, at hun er frugtsommelig. (12) Et Model, hvorpaa forestilles Tiden, førende Dyden op til Jupiter, som kroner den. Pallas, samt Hercules med sin Kølve og Løve-Hud, saa og Juno med sit Spir, sidde hos hannem: Fama holder Tiden tilbage, og under dens Føder ligger al Modstand nedtraaden: Men under Dyden ligger allehaande Seirs-Tegn og et Døding-Hoved, som alt bevares af tvende Genier. Denne Samensetning bestaaer af 10. Figurer. (13) Et dito, forestillende, hvorledes Hercules optages i Gudernes Tal og krones af Jupiter: Minerva fører hannem an, og har Udyderne under hendes Føder: Paa hans høire Side sidder een, og prenter hans Dyder ind udi et Skiold, som Justitzen tilsiger, der er forestillet ved et Fruentimer med det Romerske Justitz-Tegn hos sig: Paa den venstre Side sidder Freden, med en Olie-Green i Haanden, og haver Hielm og Skiold paa &c. Denne Samensetning bestaaer og af 10. Figurer. (14) Et dito, forestiller Tiden, der fører Dyden til Apollo, som alle Dydernes og Videnskabers ypperste Beskermer, med de hos hannem værende Muser eller Kunster; hvorimod alle Udyder og Vankundigheden fordrives, hvilke forestilles ved en Satyrs eller Skov-Guds, Hads, Nids og Avinds Billeder. (15) Et Dito, forestiller Bacchus og Ariadna, som af Venus troloves, og med Stierne-Kronen krones, til et Tegn, at de nu ere udi Gudernes Tal. (16) Et Dito, forestiller Ungdomen, som af Gudinden Pallas unddrager Vellysten, og henvises af Jupiter op til en Genie, holdende en Laurbær-Krands, som Dydens Løn. Vellysten forestilles der ved en Cupido, som holder ved Ungdomens Kiortel, samt en Satyr eller Skov-Gud, der spiller paa sin Rør-Pibe, og et ungt Fruentimer, som viser Ungdomen en Blomster-Krands. (17) Et Dito, forestiller, hvorledes Zephyrus bortføres fra sin Vogn af en Nymphe: Tvende Amoriner opholde Hestene af deres Løb, og tvende andre Amoriner holde Storm-vindene tilbage. (18) Et dito, som forestiller Diana med Maanen omgiven, kommer ned og vil omfavne den skiønne sovende Hyrde Endymion, som er omgiven med adskillige Amoriner, og en Cupido søger at skyde hannem med en Kierligheds Piil, imedens han og hans Hund trygeligen sove. Men dette

sidste

iste Model findes hos Hr. Kunst-Forvalter Wahl, og er herhos til den Ende anført, at kunne være forvisset paa, at Modellerne til de Loft-Stykker paa Longangen ere gandske vist iblandt disse, som fra No. 12. til dette sidste ere anførte, og ikkun alene ei kan erindres, hvilke af dennem det er. (19) Et Dito forestiller Flora og hendes Nympher under de Himmel-Tegn, Vederen, Tyren og Tvillingen. (20) Et dito, forestiller Ceres og hendes Nympher under de Himmel-Tegn, Kraben, Loven og Jomfruen.

Hos een af hans første Disciple findes endnu, foruden hvad paa sine Steder alt er anført: (1) En sig badende Diana. (2) En Daniel. (3) En Noah. (4) En Gedeon. (5) En Ezechiel. (6) En Esaias. (7) En Habakuk. (8) En Aaron. (9) En St. Catharina. Men disse Stykker ere til den Sl. Mands Studium efter andre Mesteres Arbeid henhørende. (10) Den Historie om Midas og Apollo, flitig udført. (11) Et Model til et Plafond, hvorpaa forestilles Bacchus med et Par Frugt-Gudinder, under de Himmel-Tegn, Vegten, Skorpionen og Skytten, hvilket ikke vides nogen Tid at være udført udi stort. (12) Et dito, forestiller Aurora, som udstrøer Blomster.

Hos hannem findes ogsaa efterfølgende Tegninger, foruden dem, som paa sine Steder alt ere anførte: (1) En Tegning til et Plafond, forestiller Bacchus og Ariadna troloves og krones af Venus med Stierne-Kronen: Lysten spiller imidlertid op paa sin Harpe, og tvende Amoriner dandse med Fakler i Hænderne; Saa ere ogsaa Flora, Ceres ꝛc. tilstede. Denne Tegning er ogsaa bleven malet i stort, men paa hvad Sted, erindres ikke. (2) En Dito, forestiller Apollo paa sin Vogn, foran kommer Aurora, og omkring hannem ere de tolv Dagens Timer. (3) En Dito forestiller Apollo med de ni Muser. (4) En Dito, forestiller Venus, med trende andre Figurer og nogle Amoriner. Af disse Tegninger torde nok findes et Par malet udi stort i det Pallads næst ved Rente-Kameret, hvor nu General Krigs-Commissariatet er. (5) En Dito, forestiller Temperantia ved et Fruentimer med en Heste-Tøgel og derhos værende Stænger. Er vel ufeilbarligen Tegningen til det ene Dør-Stykke i Galeriet paa Frideriksborg. (6) En Dito, forestiller den Historie om de Hellige tre Konger. (7) En Dito, forestiller Syndfloden. (8) En Dito, forestiller Johannes, som halshugges i Fængselet. (9) En Dito, forestiller den Historie om Rachel, som kommer til Brønden for at lade hendes Faders Labans Qvæg drikke. Denne sidste Tegning er noget udførligere giort, end de tre næst forestaaende, endskiønt de alle tre i den Tid ere giorte, da den Sal. Mand først havde begyndt at opfinde selv noget, og at bringe hans Tanke paa en kort Maade til Papir: Men saa vidt erindres kan, ei nogen Tid her er bleven gandske udført. (10) En Dito, temmelig udført, forestiller den Romerske Histo-

Historie om Coriolano, der havde beleiret Rom: Men er en gandske anden Invention, end den, hvoraf Maleriet findes paa Kunst-Kameret; Thi denne Invention er ei nogen Tid bleven udført. (11) En Dito til et Plafond, forestiller Aurora og Zephyrus. Denne mindes nok at være bleven udført, men paa hvad Sted, erindres ikke. (12) En Tegning, som forestiller den Historie om Jael og Sissera. (13) En Dito, forestiller Christi Fødsel, af temmelig mange Figurer. (14) En Dito, som forestiller Neptunus og Galathea, med mange Figurer. (15) En Dito, det Bierg Vesuvius efter Levnet tegnet. (16) En Dito, Venus med tvende Genier scizzeret. (17) Tvende malede Scizzi. (18) Tre Dito med sexten Hoveder, efter Levnet malet. (19) En temmelig stor med Vand-Farver scizzeret Tegning af Poetisk Composition. (20) En noget mindre Dito. (21) En scizzeret Tegning efter Annibal Carracci Arbeid. (22) En udført Dito, efter Caroli Maratti Arbeid. (23) Tretten Dito, efter Guido Rheni, Michael Angelo, La Fage, og andre berømte Mesteres Arbeid. (24) Fire og tyve Dito, deels Hoveder, Hænder og Fødder, mestendeels udi Levnets og over Levnets Størelse, efter de berømteste Mesteres Arbeid paa det allervakerste tegnet. (25) En Poetisk Composition, som forestiller, hvorledes Dyden af Avind paa en voldsom Maade fremdrages for Vankundighed, for af denne at dømmes, hvorved Kunster og Videnskaber findes at være forkastede. Denne Tegning kan vel erindres at være engang bleven paa det flitigste udført til et Cabinet-Stykke, men vides ikke hvor. (26) Tvende Børn, over Levnets Størelse, med sort og hvidt Kride paa blaagraat Papir tegnet, efter en anden Mesters Arbeid. (27) En mindre Tegning, forestillende Gud Fader i en Glorie, paa foregaaende Maade meget flitig tegnet. (28) Syv adskillige Tegninger efter adskillige Mesteres Arbeid. (29) Sex adskillige Dito, med Hoveder, Hænder og Fødder, mesten udi heel, saa og halv Levnets Størelse. (30) Otte Stykker Academier, efter Levnet tegnede. (31) Syv Stykker halve dito. (32) En Statue, og en dito halv udført. (33) Tvende Blade med Anatomien, som Kroppe, Arme og Bene, efter Levnet tegnede. (34) Hans daglige Studium af nogle og 60. Stykker løse Blade mest blaagraat Papir, hvorpaa ere allehaande halve og hele Figurer, Hoveder, Kroppe, Arme og Bene, som til deels ere beklædte, og til deels ubeklædte, hvis største Deel er efter Levnet, saa og efter Tankerne, mestendeels med sort og hvidt Kride tegnet.

Alt dette, som nu er opregnet, er vel ikkun hen ved de tre Parter af den Sal. Mands Arbeid; thi her er ei regnet de Cabinet-Stykker, som han har giort og allerunderdanigst foræret hoistsalig Kong Friderik den Fierde til Nyt-Aar, hvormed han i hoistbemeldte Konges Tid til visse har holdt ved i de før-

ste

ke 16. Aar, naar Kongen ellers var hieme: Saa er og det mindste af saadant Arbeid nævnet, som han for andre particuliere Personer haver forfærdiget. Men, uanseet der noget nær endnu en fierde Part kunde mangle af hans Arbeid, saa er dog det anførte for dem, der læse dette, mere end nok, til at vidne om en overmaade flittig og flygtig Mand, og for dem, der tage Arbeidet selv i Diesyn, mere end nok til at give Krock et bestandigt Navn af en stor Kunstner.

III.

Historie om Jon Prest, trykt i Kiøbenhavn 1510.

Alle de Skrifter, som før Reformationen paa Dansk ere trykte, kan man ikke ubilligen ansee som Ære-Mæler for det Danske Sprog, og holde dem lige ved de beste Haand-Skrifter, omendskiønt og Indholden ofte er af liden eller ingen Vigtighed. Det er saadane, vi have lovet, nu og da i vort Magazin at giøre bekiendte, og enten anføre det fornemeste af dem, naar de ere vidtløftige, eller indrykke dem gandske, om de ere korte. Til det sidste Slags kan henregnes denne liden Historie om Jon Prest, som er trykt i Kiøbenhavn 1510. paa et Ark eller 8. Blade i liden Octav, hvis Verdi og Agtelse ikke saa meget forøges ved dens Indhold, thi den er af det Slags, den gemene Mand kalder Eventyr (eller Emter), som mere derved, at den er trykt hos Gotfred af Gemen, den allerførste Bogtrykker i Danmark, hvis oplagte Bøger ere alle overmaade rare og de fleste meget sielden forekommende.

Det feiler ikke, at der io ere giorte adskillige nyere Oplag af dette lidet Skrift, som formodeligen er oversat af Latinen; Ikke desmindre beholder dog altid det første Fortrinet, som det, der er en Prøve saavel af Sprogets som Bogtrykkeriets Tilstand hos os paa den Tid, ihvorvel ikkun en slet Prøve af begge Dele, eftersom derudi baade er i agt tagen en elændig Skriverigtighed, og findes adskillige Trykke Feil, som giøre Meningen noget uforstaaelig.

Hvad nu Jon Prest angaaer, som skal have skrevet dette, som en Beretning om sin Magt, Rigdom og Herlighed, til den Romerske Keiser, da ere der mange og heel stridige Meninger, saavel om hans Navn og Leve-Tid, som om hans Rige, hvor det har ligget i Verden. Den Mening deraf, som maatte være os Danske mest behagelig, i fald den var noget at bygge paa, er, at han skal have været en Frisisk Konge-Søn og een af Holger Danskes ypperste Høvdinger, som i Caroli Magni Tid fulgte bemeldte navnkundige Danske Helt

 paa

paa det store Tog til Morland og Indien, for at fortplante den christelige Tro, og blev af hannem sat til Konge over et mægtigt Stykke Land, som af endeel holdes for Abyssinien, hvis Konger foregives i nogle hundrede Aar derefter at have ladet sig kalde, den ene efter den anden, med det Navn Jon Prest [Prete-Jan, Jean Prêtre, Johannes Presbyter], et Navn, som den første var tillagt for sin Nidkiærhed i Religionen, og som hans Efterkommere, for den Højagtelse, de bare for hannem, havde fundet Behag i at bruge som en bestandig Konge-Titel, ligesom det Kongelige Navn Pharao i Ægypten, og flere deslige Exempler; Endskiønt andre giøre en langt anden og maaskee rimeligere Forklaring over denne Jon Prestes Navn, om hvilken Marcus Paulus af Venedig, Johannes Mandeville af Engelland, og andre den midlere Tids Skribenter, i deres Reise-Beskrivelser over Øster- og Synder-Landene, have bragt en Hoben Digt ind i Verden. Hvorom alting er, saa er denne Historie vist nok af det Slags, som fortiener Navn af Munke-Fabel, og har ikkun en liden Deel af Sandhed i sig, nanseet den i de Dage, da Folk troede alting, og havde kun liden Underretning om de andre Dele af Verden, er bleven læst med stor Forundring og Agtsomhed. Vi ansee den alleneste for det, den efter sin udvortes Beskaffenhed er, nemlig een af vore ældste og rareste Danske Smaa-Skrifter, der paa Tryk ere udkomne, og som en Levning af vore Forfædres Sprog, og ville derfor, efter den Original, vort Selskab deraf eier, her udgive den paa ny, saaledes som den Ord til andet lyder:

Her begynnes een lysthelige Historie aff Jon Presth oc aff hans stwre Riickdom oc Mackt.

Jeg Jon Præsth met Gudz Nadhe Jesu Christi Koning, Koningh ær iegh offuer allæ Jordherigis Koningher, oc Herre offuer alle Jorderigis Herrer, Sender iegh theg Emanuel Romere Koning Wenskaf, Glæde oc Helssen met Gud. Wi haue hørt, at thu Emanuel ælsker meget wore Hoffdinge, oc wiltu wide the Wnder, som i wore Lande ære, och thi wille wii thee theg wore Herredom oc wort Herskaff, och i hwilke Land wore Koninghe ære, at the thet oc tro for vdhen Jæff, at wii Jon Presth ær Herre offuer alle Jorderigis Herrer met Gudz Trøst. Jeg kennes oc, at ieg ær Koningen offuer alle Jorderigis Koningher met Rigdom oc met Dydh och Ære. Too oc LXX. Koningher ære oss alle skathskylighe, oc alle ære the wel Cristnæ. Ochsaa wii haffue Acht at søghe then hellig Graff met meghel Ære, oc stride emodh

emodh Gutz Owenner. Indhen try Indiæ Landh ær worth Wold, oc wore Lande ligger aff ydersthe India, som Sanctus Thomas hwilis vdhi, oc gaar saa tid, som Solen løber opp och till Babilonia østen, tw oc halff LXX. Land thiæne woss, oc faa aff them ære wel Cristne, oc allt the Lande ære wos skatskyllighe. Indhen ydersthe India Landet ther føddis Dywr, saasom hædhe Elefantes, Phila, Wluelle, Dromedarii, Pantheri, Crocodilli, Leon, hwidhe Biørne och rødhe Biørne, Wylswiin, oc willæ Mend, Wrnødh, oc andre wnderlige Dyr, oc andre Troll, oc fæmthen Allnæ langhe Mend, oc then Fwel, som Fenix hedher. Inden thet anneth India Landet ther skadder ey Orme, oc ther maa ey Scorpio bo eller andre Orme, og enghen Skadhe giøre. Igemmen thet Landet løffuer een Aa oc hwn hedher Helenia, oc hun løffuer aff Paradiis, som Adam war wdhi, oc hwn skaptis i manghe lwnde omkringh i wore Lande, og i henne hittis monghe dyre Steene, saasom ære Smaragdus, Jaspis, Crisolitus, Onyx, Berillus, Ametistus, Topazion, Sardonis, oc flere dyre Stene ther ære. Inden thet tredie India Land woxser Peffwer, oc thet ær alt fult met Buskæ, oc the Buske ære alle fulle met Orme, so ath ther maa enghen i bo. Then Time Penering ær woxen oc mwen, tha kommer Folketh aff thet næsthe Land oc bære til tør Wedh, oc legge beggæ wegne om Skouwen, oc siden, nar Wedereth kommer, tha setthe the Ildh i Skouwen, at enghen Orme kommer bort, wdhen døø i Ildhen, oc vdhen the som i Jordhen søgher och Graffuer søghe. Og siden, effther Ildhen ær slugt, tha gangher ther till Mæn oc Qwinne oc kaste Ormene samen i Hoffwæ storæ, och aff then Ildh worder Peffwer toør. Oc siidhen sendhe wii hannum øffwer Haffweth met Steene didh. Hwore wii met hanum sidhen fare medh, thet moo enghen wdhen Lands Man widhe. J thet Byergh ær een Kiælde, hon haffuer Allskens Smagh, ther goth ær. Hon liggher trædie Dawe langt fraa Paradiis, hwo som dricker aff henne fastennes, han moo wordhe saa wngher, som then Tiime hand wor XXX. Winther gammel. Tiill then Kiældhe moo enghen Man komme

me til, vdhen medh stoore Macht, for Orme oc illæ Stegheton och stoore Fuglæ. Ther hittis Stene, som hede Mediosii oc Metalli. Aff the Stene taghe the Orme theris Vnghelighed aff. Hwo som then Steen bær paa siin Fingher, han synnes altiid ungher. Hoo som bær Metallum, han moo saa fare, at enghen seer hannum. Thet meste Wndher met oss ære, thet ær Hassens Sandh, thet gangher i Bøllier, och ther ær inthet Watn vdhi, oc aldri wordher thet bliith, oc offuer thet Haff maa enghen komme vdhen meth wor Hielpæ, oc ther kommer enghen til oss vdhen meth wor Williæ. I thet Haff fødis Fiske, medh theres Blod løder man Silke. Gemen worth Landh løffuer Insten Forss oc i Haweth, stondom luckes Jordhen offuer hannum oc Ther wellies til raske Men, och the løffue nedher i then Forss, oc taghe the aff Sanden dydelige Stene, som liggher i mellom Sandet. Och met oss ære Mæn, som løffue oc bliffue vndher watneth i IX. Daghe oc IX. Nætther, oc ledæ effther the dydelige Stene, oc ey tøore the them sælie, før en the hawe wæret for wor Herredom met them. Oc skulle I widhe, at met oss ære Wndher Orme oc samendraffwe Silke, oc the hedhe Salamandria, oc ther aff gøre Qwinner oss Klæder aff, oc saa haffue wii dyre Klæder, the ære giort aff thet ædelste Gwld oc aff saa manghe dyre Steene, som wii kallæ Lapitertam, oc the thoes ey anderlundhe, vdhen kastes i Ildhen, oc saa brendhes Smyrtelsen aff them, thette giøre the samme Stene oc andre fleræ.

Tha haffue wii met oss, at enghen ær fatthugh met oss, oc enghen stiell encthet fran hin anden, oc enghen moo vmgoes met oss, som wsandh syer, vdhen han synes gænsthen som een dydh Man, och leffwe sidhen och ædher och dricker alle siine Daghe, som han leffwer met Angesth. Førsthe wii fare i Stridt emodh wore Wwenner, tha føres for oss XXX. Guld Koors wel reedht medh dyre Stene, thet ær wort Mærckt. Ock vndher hwert Kors ære twsendt Riddere, oc XX. twsent the som ther gange hoss, for vdhen the, som om Somineren følgher, som Wogne føre oc Kosten føre. Then Tiidh wii ridhe ændheligh hiem, tha

føris

føris for oss Korssens Tæghen, forthi at oss scal komme i hw wors Herres Dødh oc beskæ Pinæ, som han toolde for woss. Och føris for oss Gwld Kar meth Mwld, at wii sculle paaminnes, at wii ære komne aff Mwld. Och føris for oss Solff Kar meth Guldh, oc thet tægner, at wii ære Herre offuer alle Jorderighes Herre, oc Herre offuer alle the Herre, i Wærdhen ere. Och sculle I widhe, at thet ær wort Pallacium, som sanctus Thomas giorde Koningh Gundofero, thet ær tacht meth Eburner, oc maa aldrig brændis, oc Porten ær aff then skønsthe oc ædelsthe Træ, som hædher Sedrus och Cristallus, oc enghen maa ther ind komme meth Forræderie. Windwnæ ære aff Crisolitus, och hwert Bordh ær aff reent Guld, oc somme aff Ametitsthe, och wort Stolen ær aff Fiskebeen. Vdhen fore wort Pallats ær eth Hwss, som Men fichte inne, oc thet Gulff ær aff Guldh, som the slaass oppone, at theres Hug scal styrkes aff Stene dydh. Worth Herbære, som wii loffwe udhi, ær aff Fiskebeen og tackt met Granat. Sænghen, ther wii haffue, ær giort aff Saphir oc tackt met dyre Stene, som all Lægonumens Lysth fordriffue kand. Otthe synne haffue wii wor Hustrw om Aareth ath fødhe scal aff oss blomsthere i thet samme Hwss. Ther brænder en andre Lywss en Balsamum. Wedh wort Hwss woghær XXX. twsende Mæn oc taghe aff woss Klæde oc Hæsthe. Och sculle I widhe, at XV. Hertughe sidhe wedh wor hogræ Handh, och XII. Erchebisscope och hwndrede the tiæne i wor Capelle, oc hwert Monet modh tha fare the borth, oc saa komme andre igien. Boerdhet, thet wii haffue, ær aff then ædelste Smaragdo, som i wore Lande moo wære, oc for the Stene Dydh moo enghen druckene worde, oc XXX. Koninger tiæne oss och alt theres Herscap. Vdhen for Porten standher een Stolpæ aff Cristallo, ther ær paa een Gwld Hwalff, i Hwalffuen ligher een Speghel, oc i hannum moo wii see, hoo som wos will ildæ eller wæl. Then Tiid wii ther opp gaa, tha ligge ther tusent Trapper opp till. Een deel aff Trappen ær aff Saphyro, oc then annen ær aff Cristallo, oc then trediæ ær aff Amatisthe oc Jaspide. Thet Spegel wochter

try hwndrede twsende Mæn wel wepnede, at inghen mo hannum skade. J then Spegel moo wii see om alt wort Riighe. Och wort Riighe ær fyre Moneth Ferd offuer aa Brædningh; oc Langhedh ær seent aff at sæ. Nw wiwe J høre aff thet annet Pallats, thet wii haffue, som wor hogheste Pallatz ær. Thet ær det skønsthe Pallats, oc ær giordh aff smeldh Guldh oc aff manghe dyre Steene oc aff skære Saphir oc aff Topasion. Gulffuet ær alt met Saphir lawth. Ther standher Lywse Stolper XXX. Alnæ høyæ. J hwer Stolpe liggher een Carbunckelsteen, oc lywser han Hwset innen saa klaart, saasom Soolen lywser Jordhen. Thet Hws giffwer saa megle Madh met Gutz Trøst, at hwo som ther ind gaar, han ær ey hwngrw eller tørstugh, han ær saa wel faren, som han hadhe baade ædt oc drucket. Oc er han sygh, han worder strax helbred. Om Hofftiids Daghe tha maa ther ind gaa hoo som will. Allæ worde the wel halnede, som the hade ædet oc twsent synne drucket Wiin. Nu wille wii oss ey lade kalle Koning eller Erkebisscop, for thi at the ære wore Tiænistemæn. Och wor Trosth ære Koninger oc Erkebisscoper, oc wore Marske ære Koningher oc Bisscoper, Och Koninghe gemme wore Dughe oc Handklædhe, oc wore Smaaswenne ære Koningher oc Hertugher Børne, wor Barsker ære Hertuger oc Greffuer. Thi wille wii oss ey ladhe kalle Koninghe eller Hertuge eller Bisscope, men wii wille oss ladhe kalle een mynne Man, som ær Jon Præsth. Han ær then werdugste Man i Gudz Tiænisthe, som i Werden ær. Nu haffuer thu Emanuel Romske Keyser hort wore Mackt oc Riigdom oc Herskop altsamen, oc troor thet, at engen lighnes oss meth Rigdom, Dydh oc Ære, forthi at Gudh haffuer giffuet oss then Nadhe Amen.

Tryckt i Kiøbmanhaffn hwss Gottfred aff Ghemen

Anno Domini MDX.

IV.

Nogle Breve om Kallø Slot i Jylland og Samsø Land.

Een af de Ting, som vort Selskab meget attraaer, er, at kunne samle og med Tiden give nogen tilstrekkelig Kundskab om vore gamle Slotte og Herregaarde og om de fornemeste Forandringer, der sig med de sammes Navne, Eiere, og Læns-Herrer Tid efter anden have tildraget, anseet at saddan Underretning ikke alene hører til Danmarks gamle Geographie at ophielpe, men endog haver en usigelig Nytte i adskillige Parter af vor Historie, i sær udi den Danske Adels Historie. Til Oplysning i dette Forehavende har man stor Tieneste af gamle Skøder, Qvitantzer, Gave-Breve, Pant-Breve, Læn-Breve, og slige flere Documenter, hvoraf vi allerede tilforn have meddeelet nogle, og herefter ville beflitte os paa at frembringe, saa meget os mueligt er at overkomme til Hielp i den Materie. Vi ville for denne gang anføre fem Stykker deslige gamle Breve, som Hr. Etatz Raad Gram haver haft den Godhed at forunde os, af Originalerne paa Pergament udskrevne, hvilke til deels angaae Kallø Slot i Nørre Jylland, til deels Landet Samsø, og bør saa meget des høiere agtes, som de maae regnes med iblandt de ældste Documenter, man har til overs af dem, der i det Danske Sprog ere forfattede. De samme [saa vidt Kallø vedkommer] ei alene give os det rette Navn paa bemeldte Slot, som nu mest skrives Callø, og derforuden opregne en heel Deel af de Tiders Geistlige og Herremænd, men endog [hvad Samsø belanger] tiene til at oplyse og formere den Beskrivelse, som Resenius 1675. om Landet Samsø haver udgivet. Bemeldte Brevskaber ere følgende:

1. Biskop Boes Qvitte-Brev, at Droning Margrete haver indløst Samsø Land og Kalvø Slot, som havde været Aarhus Biskopdømme pantsat. 1407.

Wy Bo meth Gudhs Nathæ Biscop i Arus oc alt Capitel i then samæstath, kennes meth thettæ wort opnæ Breff, først vm thet Land Sampsøø, hwilket waræ Forfæthræ oc off oc wor DomKirke i Arus oc Arus Biscopsdøme haffwer bothe tilføren oc nw til Pant standet, oc nw laghlicæ vpløst ær, oc sithen vm then Oo Kalffoø, oc thet muradhæ Slot oc Fæste, som staar vppa thenne forscrifne Oo, som heder Kalffoo, meth thæs Tillt-

gelse, vm waræ Forfæthræ eller DomKirken i Arus eller wy nogen Tiith nogor Ræt ther wti eller til hafwæ haft, oc sidhen fratndelis vm al anner Stycke, som waret hafwer eller ær mellom Konungæ oc Konungædømet i Danmark wppa then enæ Sithe, oc fornempdæ Arusæ DomKirke oc Biscopsdømet oc oss wppa then annen Sidhæ. For al thisse forscrifnæ Stycke hafwer Hoghborern Forstynnæ war nathighæ Frwæ Drotning Margreta wppa hænnes Fathers Konung Waldemars oc hænnes Forældræs oc hennes egnæ oc hennes Arwingæs och Efterkommaræs weghnæ giort oss oc fornempdæ war DomKirke oc Biscopsdømet swo fullelicæ fult oc alt æfter war eghen frii oc goth Wilghæ, fore alt thettæ forscrifna, swo at oss fullelicæ oc wæl atnøgher. Ok thy ladæ wi fore oss oc waræ Forfæthræ oc Efterkommaræ fornempdæ Drotning Margretas Father Konung Waldemar, hwes Siæl Gudh hafwe, oc hænnes Forældræ oc fornempdæ Drotning Margretæ oc hennes Arwingæ oc Efterkommæræ qwitte, ledighæ, oc gantzæ orsakæ, fore al thisse forscrifnæ Stycke, oc al anner, engte vndantaget. Ok kennes wy, at wy eller waræ Efterkommæræ eller nogor annar wppa waræ Wæghnæ eller waræ Efterkommæræs Wæghnæ engen Ræt eller Tiltal hafwæ til fornempdæ Ø Kalffø eller fornempdæ Slot Kalffø eller thes Tilliggelsæ, eller til nogen Konungx Ræt eller Konungx Goss wppa Landet Sampsø, then som wy eller waræ Forfæthræ nogon Tiith hafwæ haft eller hafwa til Pant, eller til Læns, aff Konungæ i Danmark, eller aff fornempdæ war Nathighæ Frwæ Drotning Margreta, eller af Konungædømet i nogræ Madæ, eller til noget aff thisse forscrifnæ Stycke. Oc til mere Bewaring oc Wissæn vm allæ thisse forscrifnæ Stycke; at the senlæ stadhighe faste oc vbrydeliche oc vgencalleliche blifwæ oc haldæs, vtan alt Archt oc Hiælpæredhe i allæ Madæ, som fore screuet star, ewynnelicæ, Tha hafwæ wy fornempde Biscop Bo oc Capitel i Arus ladet waræ Incigle meth Wiliæ oc Witscap hængæs for thettæ Breff. Ok til Witnesbyrdh hafwer Hetherlich Father meth Gudh, oc Hetherliche oc Wælborne Mæn, swasom

som ær, Biscop Jayp aff Berghen, Prewast Christiern aff Roskilde, Her Pæther Lucke Ærchediækn i Roskilde, Her Johan Scarpenbergh, Her Jens Nielssøn aff Awænzbergh, Her Jayp Thruwelsson, Her Herman Flæming, Riddæræ, oc Jens Swenssøn Bryms a Wapn, ladet theræ Incigle hænges for thettæ Breff. Datum *Calingburgis* Anno Domini Millesimo quadringentesimo septimo, sabbato proximo post dominicam quasimodo geniti.

2. Biskop Bors Tilstaaelse, at Øen og Slottet Kalvø aldrig haver tilhørt Biskopdømet eller Capitelet i Aarhus 1407.

Wy Bo meth Gudhs Nadhe Bisschop i Arws oc alt Capitel i then samme stadh gøre witerlicht meth thettæ wort opne Breff, at wi haue sport grandgifuelighe aff ælste oc skællegheste Mæn, oc aff andre, som wi haue bæst kunnet, oc hafue wi socht oc leet æffter Breff, oc haue wi ey kunnet thet nogherlethis wtsporie, eller sannelegher fa at wide, eller i Breff eller nogher Rætichet fynne eller fynne kunne, at then Øø som Calsøø heder, som thet Slot oc Fæste Calsøø vppa stander, i Nørre Jutland liggende, eller oc thet samme Slot oc Fæste Calsøø noghen Tidh hauer tilhort eller tilhører huerken Bisscops Bordhet i Arws, eller Capitelit eller Domkirken i Arws, eller nogher synderlich Persone, som Capitelit, Domkirken eller Bisscopsdomet i Arws tilhører, eller til noghet Prælatædome, Canekedome, Altre, eller til nogher anner Guds Thiæniste i fornempde Domkirke, oc ey helder til nogher anner Kirke eller Kirkes Persona eller Guds Thiæniste i Arws Bisscopsdome. Men at thenne forscrefne Øø Calsøø, oc Slot oc Fæste Calsøø, angen annen tilhører oc angen Rætichet ther til hauer, wden Konungen oc Konungedomet i Danmark. Oc kænnes wi meth thettæ wort Breff, at huerken fornempdæ Bisscopsbordhet i Arws, eller Capitelit i Arws, eller Domkirken i Arws, eller nogher synderlich Personæ, som Capitelit, Domkirken eller Bisscopsdomet i Arws tilhører, eller noghit Prælatedome,

dome,

dome, Canekedome, Altre, eller nogher anner Gudhs Thiænisse i fornefnde Domkirke, oc ey hælder nogher anner Kirke eller Kirkes Personæ eller Gudhs Thiænisse i Arws Bisscopsdome, eller wi æller alle eller noghræ woræ fornempdes Efterkommere noghen Ræt, Ræticheet eller Tiltalen haue eller haue scule til fornempde Os Calfos eller til fornempde Slot oc Fæste Calfos; Thy at wii fornempde Biscop eller Capitel eller nogre woræ Efterkommere ther ængen Ræt til haue eller nogher Tid haue scule i noghræ Made. Oc til mere Bewaring, Wissen, Stadfæstelsse oc Sannende vm allæ thisse forscrefne Stycke, at all Stycke swo sanne ære, oc ewerdeleghe oc ugencalleleghe scule stadhighe faste oc vbrødeleghe bliue i alle Made, som forscreuit star, Tha haue wi fornempde Bisscop Bo oc alt Capitel i Arws, oc wi Pæther Gylling Ærchedyekn, Oleff Pætherssøn Prouest, oc Jens Lywng Cantor i Arws, Olæff Reynersson, Nicles Bille, Nicles Butze, Jens Gerkessøn, Nicles Pæthersson, Pæther Friis, Jens Fintssøn, Anders Falster, Eskel Jonssøn, Pauel Jenssøn, Jens Magnussøn, Pæther Falster, Jenes Styghssøn, Pether Ericssøn, Anders aff Galten, Symon Pathæ, Jens Pætherssøn aff Eghrgardh, Palnæ aff Horninge, Henrik Hørdræng, Christiern, Jens Pætherssøn, Nicles Jenssøn, myndre Nicles Jenssøn aff Ormsloff, Jens Thordhssøn, Juar, Jacop Henningssøn, Niels Aghessøn, Anders Qvak, Jens Knutssøn, oc Roland, som Caneke oc Personer ære i fornempde Arws Domkirke, ladet woræ Incigle meth Wilghe oc Witscap hengis fore thettæ Breff. Datum Anno Domini MCD septimo, ipso die omnium Sanctorum.

3. Et samme Biskops lige lydende Brev, men med andre Vidners Underskrift. 1408.

Wy Bo meth Gudhs Nathe Biscop i Ars oc alt Capitel i then sammæ Stedh, giore witerlicht meth thettæ wort opnæ Breff, at wi hafue sport grangifflighe aff elste oc skælligestæ Mæn, oc aff andre, som wi hafue bæst kunnet, oc hafue wi socht oc let

æfter Breff, oc haue wi æy kunnet thet nogherledhes wtsparnæ, eller sannelicare fonge at wide, eller i Breff eller nogr Rætticheet i nogre Made hafwæ eller nogherledes fynne kunnæ, at then Ø, som Calffø heder ꝛc.

[Resten er med selv samme Ord, som næst foregaaende Document, indtil det, som nu følger:]

Tha hafue wi fornempda Biscop Bo oc Capitel i Ars ladet wore Incigle meth Wilahe oc Witscap hænges for thettæ Breff, oc til Witnesbyrdh Erlicæ Fædhres meth Guth oc welborne Mænß, swosom er, Biscop Laghes aff Wyborgh, Biscop Pæthers aff Wændesysel, Her Jens Duwes, Her Niels Ywerssøns, Her Hanes oc Her Prytberns von Potbusch, Her Johan Skarpenberghs, Her Erik Nielssøns, Her Jens Nielssøns aff Awæntzberg, Her Hartich Leimbeks, Her Jens Eskelssøns, Her Niels Strangessøns, Her Ræyp Throwelsøns, oc Her Pædher Magnussøns, Ridderes, oc Jens Swenssøns Bryms a Wapns Incigle. Datum Arusiæ anno Domini millesimo quadringentesimo octavo, ipso die Epyphaniæ Domini.

4. Tingsvidne af Samsø Landsting, om nogle Jorde, Kronen tilhørende, som tvende Prester sig med Uret havde tilholdet. 1424.

Allæ Mæn, thettæ Breff se oc høre læset, hielser Nis Niælssøn Foghed paa Samsiø, Bothelff Krabbæ i Ørby, Nis Jeypssøn i Tranberg, Per Jenssøn i Pelemarkælile, Nis Esbernssøn i Thundorp, Ølrich i Thofræberg, Longæ Beynth i Staffnes, oc Laffæ Jeypssøn i Bæstzer, ewinnelige meth Guth, Kungøre wy allæ Men nærwærindhe oc tilkomende, at æfter wars Herres Aar Tusende Firæhundræde oc thyugæ pa thet fiærde Aar, then Mandaug næst fore Sancte Clæmetz Daug, tha war Torbern Jenssøn, Foghet pa Calundborg, pa Sampsyøs Landzthing, og then Daug wtmæltis VIII. skæligæ Dondemen i eth fwlt Thingzwitne, sosom war, Hans Skoltæ, oc Tomæs Tostæssen i Longæmarkæ, Olaff Trwælssøn oc Jon Jenssøn i

Bæst-

Bæstzer, Jes Beynrssøn oc Trwæls Skræder i Othensberg, Trwæls Kelssøn oc Pæther Michelssøn i Thundorp. Thæssæ forneffnde gode Men wtgingæ aff Thinget, och kome tn igien, oc witnædhe pa theres Siæl oc Sannende, at thet halffue Boel Jordhe, som Her Powæl Michelssøn Prest haffuer hafft i Bæzer-Sogn i XXIIII. Aar, thet horær Kronen til, oc ænghen annen Man, og then annen halfuæ Boel Jordæ, som Her Jens Beynrssøn Prest haffuer hafft i XXVI. Aar i Othensberg Soghn, thet horær oc Kronen til oc ænghen annen. Oc sagde the, at alt thet the haffuæ hafft then samme Jord, sidhen Biscop Boo skildæs wiit Landet, sosom ær Sampsø, tha haffuæ the hafft thet meth Wræthe, for thy at thet war hwart Aar illæt oc forbudet, sidhen Biscop Boo skildæs wiit Sampsø, ovinbare paa thet forneffnde Thing, at the forneffnde two Prester skuldæ ænnthæ beware them meth then samme Jord, uthen meth Konungx Foghets Mynne, thog haffuæ the thet æy thees hældher giorth. Item witnædhe the, at the two halffue Boel Jorde haffuæ woreth euæghe til Kronen, annet kan man hwærkæn spere æller widhe. Thettæ hordæ wii oc saghæ vpa forneffnde Thing, oc thet witne wy meth woris Incigle hengænde fore thette Breff, oc mangæ gode Men nærwærindis. Datum Anno, die & loco supradictis.

5. Tingsvidne af Samsø Landsting, ang. Sandemænds Tog paa en Jord, som var Kronen, og ei Kirken i Aarhus tilhørende. 1445.

Alle Men, thette Breff see eller høre lesse, helse wy Nes Jeipsøn i Trandbergh, ledendis i Fogendis Stett vppo Samsøs Landzting, Esbern Brantsøn i then samme Stett, Nes Pætherssøn aff Langemark, Lasse Pætherssen aff Bronby, Tyrin Nielssøn aff Odensbergh, Magnus Ebbesøn aff Thofftberghe, Esbern Mickilsøn, ok Sasse Krabbe aff Norby, ewindelighe meth Gudh. Ok kungore wy alle Mæn nerwerendis ok kommeskulendis, at Aar effter Gudz Byrdh MCDXL. qvinto, then

Man-

Mandagh nest efter Qvasimodogeniti Sondagh, at wy nerwærendis ware vppo fornefnde Tingh, hordæ ok saæ, at for oss ware skikket ok fore mange flere gode Mæn, som tha nerwerendis ware, en beskeden Man Jes Nielssøn, Landzfoget vppo fornefnde Samsøe, biddis ok lofflighe vpkraffdæ, fik ok fremledhæ eth fuldh standendis Landztings Witnæ met ottæ Lofffastæ beskedene Dandæmæn, som wore Pæther Kortt, Oloff Jenssøn i Koleby, Nes Fris i Trandberghe, Seuerin Nielsøn i Bronby, Magnus Jensøn i Odensberghe, Lillæ Mickel i Orby, Nes Jude i Tumdorp, ok Jep Jensøn i Hardemark. Hwilkæ fornefnde ottæ Dandemæn witnede alle endrechtelighe vppo theres Siell ok godæ Tro, at them widerligt ware, at twennæ Tingswitnæ ware lofflighæ gangen tilforen vppo fornefnde Ting, om en Jordh liggendis vppo Odensberghe Mark, vppo hwilken Jordh Hederligh Fadher Biscop Olric i Arus vppo thalede, vppo Kyrkens Weghne. Hwilke Tingswitnæ then sammæ Jordh witnæde meth rettæ at horæ Cronen til ok ey Kyrken. Sidhen wordæ Sannæ-Mæn lofflighe vpstæffndæ ok tilsyltæ at tyghe rett mellom Cronen ok Kyrken. Tha tyghede the og sworæ then sammæ Jordh meth rettæ at horæ til Cronen ok ey til Kyrken. At alle thesse fornefnde Articlæ ære i allæ Madhæ swo gangnæ ok faren, som forre screffuit star, vppo fornefnde Landzting, thet witnæ wy meth ware Insigle hengendis næthen fore thette Breff. Datum anno, die & loco, quibus supra.

V.

Brev om en ævig Messe i Odense-Domkirke for Dronning Margrete, som havde givet Kerstrop paa Tosinge til Bispopsbordet i Odense ꝛc. 1408. (a)

Wi Jens meth Gutz Nathæ Biscop i Othens kennes meth thettæ wart opnæ Breff, at aff thy at war Nathughæ Frwæ

(a) Dette Document er os ogsaa meddeelet af Hr. EtatzRaad Gram, som det haver udskrevet af en original Vidisse paa Pergament, som 1414. af Claus Grupendale og flere er udstædet.

Frwæ Drotning Margrete i Gutz oc war Frwas oc Sancte Knwts Hedher oc them til Loff oc Ære til Biscops Bordhet i Othens til ewerdhelich Waghæ then Gardh Kerstorp i Thosland (b) liggende, oc swa megit vppa thet samme Land Thosland, som mæchtich Forstæ hænnes Father Konung Wold. war, hwes Swæl Guth hafue, ther fik aff sinæ Frænde, oc hwn sidhen keptæ aff Arfwinge, vm the ther nogon Ræt til hafdhe, hafwer vnt, gifwet oc scøt for fornempdæ hennæ Fadhers oc Forældræs oc hænnes eghen oc hænne Arfwingæs oc Æfterkomeres Syælæ oc Liiff Gagn, Gothe oc Bestand; Tha hafwæ wi thettæ forscrifnæ Gardh og Gotz i alle Made, som fore screuit staar, anammet oc wntfonget, oc swo, at wi oc waræ Æfterkommere wilæ oc sculæ swo gøre for thettæ forscrifnæ for henne Fadhers oc Forældræs oc hænnes oc hænnes Arfwinges oc Æfterkommeræs Siælæ oc Liiff Gagn, Gothe oc Bestand, som wi welæ antswaræ for Guth. Item, aff thy at wort Capitel i Othens oc wi æræ swo eens worthne om the Krwnenæ Garthæ oc Gotz, oc Krwnenæ Bondæ-Gotz, oc all annen Krwnenæ Rætichet, som aff Aldher hafwer hørt Krwnen til vppæ Thosland, hwilken Deel war Domkirkes Bygning tilforen til Pant stoth for Thusænde lotich March aff war Nadhighæ Herræ oc Frwæ Konung Eric oc Drotning Margrete, at wi welæ oc sulæ sættæ fornempde wart Capitel pa fornempdæ war Domkirkes Bygningæ weghnæ X. Læster Korn til Indgiæld aff annat wart Biscopsbordh s Gotz bygt oc besat til Pant for thry thusænd Lubischæ March at beholde i then samme Stædh for thet, som them før stoth til Pant for thusændæ lothich March, som fore ær sacht, oc wi sculæ hafuæ aff fornempdæ wart Capitel, vppa fornempdæ war Domkirkes Bygningæ Wæghnæ, thisse forscrifnæ tii Læster Korns Indgiald, swo længæ som wi lefwe, oc gifwæ hwort Aar ther aff til Lenæ tiwghe Lubische March oc eet Pund Wox oc een Tynnæ Othens Øl, oc nar wi døø oc affga, tha sculæ genist the fornempdæ tii Læster Korns

(b) Er den Ø under Fyens Stift, som nu kaldes Taasinge eller Torsing, men i de ældste Tider heed Thorslund, saaledes kaldes den i Knitlinga Saga p. 62.

Korns Indgiæld bygt oc besæt igen fallæ oc kommæ til fornempde wart Capitel vppa fornempde war Domkirkes Bygningr Wæghnæ, with thom at blifuæ vppæ forneffnde wor Domkirkes Bygningr Wæghnæ for eet brughelicht Pant, swo længæ til thes thet laghlecæ løses with oss eller ware Efterkommere aff fornempde wart Capitel, vppe fornempdæ war Domkirkes Bygningr Wæghnæ, for thry tusænd Lubischæ March i swodanæ Pænningæ oc Mynt, som nw i Danmark æræ geve oc gængæ, eller Solff eller Gul therfore, som man maa gøre fult for swa manghæ oc swo gothe Pænningæ, som fore ær sacht, framdelis for thissæ tiwghæ Lubischæ March oc eet Pund Wox oc een Tynne Othens Ool, som wi sculæ gifwæ fornempdæ wart Capitel hwort Aar, swo længæ som wy lefwæ til Leyæ aff the til Læster Korns Indgiæld, som Capitel staar til Pant aff oss oc ware Efterkommere vppa forneffnde war Domkirkes Bygningr Wæghnæ, som fore er sacht. Oc nar wi døø oc affgaa, for thissæ sammæ til Læster Korns Ingiæld, som tha genist scal igen til forneffnde Capitel i Othens fallæ oc kommæ vppæ forneffndæ war Domkirkes Bygningr Wæghnæ, oc with thom blifuæ vppæ forneffnde war Domkirkes Bygningr Wæghnæ for eet Pant, swo længæ til thes thet løses af forneffnde Capitel, vppa forneffnde wor Domkirkes Bygningr Væghnæ, with ware Efterkomere, som fore ær sacht, for thry thusænd Lubischæ March, som forscreuit star. For thettæ forscrifnæ, swosom ær tiwghæ Lubischæ March oc eet Pund Wox oc een Tynne Othens Ool i wart Liiff, oc swo for the thry thusænd Lubischæ March, som fornempde wart Capitel star the thii Læster Korn Ingiæld til Pant fore aff oss oc wore Efterkommere vppæ forneffnde war Domkirkes Bygningr Wæghnæ, som fore ær sacht, scal forneffnde wart Capitel bothe i wort Liiff oc æffter war Doth ewerdhelicæ wære schyldig til swo at gøre i alle Made, som the selfwe wttrycke i thenne næste Artikel:

Framdelis wi alt Capitel i Othens kennes thet i thette wart opne Breff, at for then Gafwæ oc Kerlech, ther wor Nathighæ Frwæ Drotning Margrete fornempde war Domkirke oc oss Capitel i Othens vnt oc gifwet hafwer, swosom ær, Thry tusen-

dæ Lubischæ March i then saminæ Stædh, som oss een Deel aff Thosland for fore til Pant stoth for thusende lothich March, som fore screuet star; For hwilke forscrifnæ thry thusænd Lubischæ March war keræ Her Biscop Jens, som ær Biscop i Othens, oss tii Læster Korn til Pant hafwer sat æfter wer Wilghæ oc Noghe, oc hafwer thet aff oss leyt for tiwghe Lubischæ March oc eet Pund Wox oc een Tynnæ Othens Ool ther aff at gifwæ hwort Aar til Leyæ, swo længæ han lefwer, for Mæssæ oc ærlech Artiidh oc andre goth Gerningæ, som her efter folgher. Oc nar han døør oc affgaar, tha sculæ the tii Læster Korn genist igen falle oc komme til Oss oc ware Efterkommere vppæ fornempdæ war Domkirkes Bygningr Wæghnæ, at blifwe eet brughelich Pant, swo længe thet løses aff oss eller wore Æfterkommere with fornempdæ war kære Herres Biscop Jeneses Æfterkommere for thry thusænd Lubischæ March i Pænningæ oc Mynt, eller Solff eller Guld for swo mangæ oc swo gothæ Pænningæ, som fore ær sacht, oc therfore at fornæffndæ war kære Her Biscop Jens hafwer giort Oss swo fult æfter war Wiliæ oc Noghæ for the thry thusænd Lubischæ March i the thusændæ lothich March Stædh som oss een Deel aff Thosland til Pant fore stoth aff fornempdæ wor Nathighæ Frwe Drotning Margretæ vppæ fornempdæ wor Domkirkes Bygningr Wæghnæ, som forescreuit staar. Tha bindæ wi oss oc ware Æfterkommere til, at swo scal holdes oc gores aff Oss oc ware Æfterkommere for fornempdæ wor Nathigæ Frwes Drotning Margretes Fathers oc Forældræs oc hænnes oc hænnes Arfwinges oc Æfterkommeres Siælæ oc Liff Gagn, gothe oc Bestand, i alle Made som her æfterfølger, ewerdheleghæ til Domædagh. Forst, at ther nw genist scal bygges eet Altare i then fornæffnde Sancti Knwts Domkirke oc wighes Sancte Knwt Konung til, oc eet Sancte Knwts Belete vppa at scibæ, oc for thet samme Altare at holdes een siungen Mæssæ aff sancte Knwt Konung hwar Dagh in til Domen. Oc hwor Dagh mæthæn then Mæssæ siwnges, tha scal brænnes eet Lyws, oc hwar Dagh æfter then Mæssæ tha scal siwngis eet Loff aff war Frwæ, som heder: O florens Rosa &c.

Oc scal gioris forneffndæ war Nathighæ Frwæs Drotning Margretes oc hænnes Fathers Forældræs oc hænnæs Arwingæs oc Efterkommeres Artiidh een Tiidh hwart Aar, swosom ær annan Daghen æfter Sancte Knwts Konungr Dagh. Oc then Dagh sculæ Brøthrenæ oc Vicarii i Kirken wel plæyæs til Mat oc Øl, oc gifwes een løthich March rethæ Pænningæ hwart Aar at skiftæ ibland thøm, oc Pæblingenæ scal bethæs then Dagh hwart Aar hælacht, oc them scal giffwes een Tynne Øl oc eet hundrith Brøth oc Mat til theris Bering then Dag hwort Aar. Oc the Pæplingæ sculæ sywngæ thet forneffnde war Frwæ Loff: O florens Rosa &c. then sammæ Aften hwort Aar i then forneffnde Sancte Knwts Domkirke for war Frwæ Altare.

Item aff thy at wi forneffnde Biscop Jens hawæ lænt forneffndæ war Nathiga Herræ oc Frwæ Konung Eric oc Drotning Margretæ Siæx Thusændæ Lubischæ March i swodanæ Pænningæ oc Mynt, som nw i Danmark ære gewe oc gænge, til Rikesens storæ Thorft, swosom er til Gotlandz Ærændæ (c), oc thry thusænde Lubischæ March hafwæ wi giort i wort Capitels Mynne fore vppæ war Domkirkes Bygningr wæghnæ meth til Læster Korn bygt oc besæt Gotz til Pant for the forneffnde thry thusænd Lubischæ Mark, i then Stadh som nw tilforen stoth een Deel aff Thosland til Pant fore aff forneffnde war Nathighæ Frwæ Drotning Margretæ for thusændæ løthich March til forneffnde war Domkirkes Bygning, for hwilke forscriffnæ ny thusænd Lubischæ March tilsammen reknethæ wi nu til Pant hafwæ Krwnenæ Garthæ oc Gotz oc Krwnenæ Bondegotz oc all annen Krwnænæ Rætticheet, som aff Aldher haffuet hørt Krwnen til vppæ Thosland, for thisse forscriffnæ ny thusænd Lubische March, som fore ær sacht, ey at løses i ware Leffdaghe: Mæn nar forneffnde war Nathighæ Herre eller Frwæ Konung Erik oc Drotning Margretæ æller theres Arfwingæ oc Efterkommere thet æfter war Døth løsæ wille, at the thet tha løsæ aff ware Efterkommere for ny thusandæ Lubischæ March i Pænningæ oc i Mynt, som

(c) I dette Aar 1408. indløste Kong Erik Gulland og Wisby fra Hermesteren i Prydsen for 9000. Engelske Nobel. See HVITFELD p. 630. 631.

nw i Danmark ære gheue oc gænge, eller Solff eller Gul for swa mange oc swa gothe Pænningæ, som her forescreuit staar, oc at Pænningenæ betales i een sælich Stæth i Othens Biscopsdøme æfter war Doth, ther som ware Efterkommere maa thom felich vpbære. Oc nar thisse forscrifne Pænningæ swo betales, som fore ær sacht, och thisse forneffnde Krwnenæ Gardhæ oc Gotz oc Krwnenæ Bondegotz oc all annen Krwnenæ Rætticheet, som aff Aldher hafwer hørt Krwnen til vppæ forneffnde Thasland, oc wi nw til Pant fongæ oc hafwæ, kommæ tha genist fritt oc freist, vhindret oc vbekumret aff ware Efterkommere eller aff wart Capitel i Othens oc theræ Efterkommeres wæghnæ til forneffndæ wor Nathighæ Herræ oc Frwæ Konung Erik oc Drotning Margretæ oc theræ Arfwingæ oc Efterkommere oc Krwnen oc Koningedømit i Danmark, vtan alt Archt oc Hiælpæræthæ, oc vtan alt Hinder oc længer Toghring. Oc til mere Bewaring, at alle thisse forscrifne Stycke oc Artikle oc hwar theris with sich scalæ stadhighe, faste oc vbrødelicæ blifwæ oc holdes ewerdelighæ i alla Madæ, som her forscreuit star, tha hafwe wi forneffnde Biscop Jens oc Capitel i Othens ware Incigle meth Wilghæ oc Witscap ladet hængis for thettæ Breff, oc til Witnesbyrdh Erlicæ Fæthers meth Gudh, oc Wælborne Mænts, swosom ær, Biscop Boos aff Aars, Biscop Jæyæps af Oslo, Hr. Johan Olaffsons, Hr. Jæyp Throwelssons, Hr. Johan Stærpenberghs, Hr. Erik Nielssons, Hr. Magnus Laghessons, Her Bernik Skinkels, Her Fyn Aghessons, oc Her Claws Krumpens, Ridderes, Incigle. Datum Kerstorp Anno millesimo qvadringentesimo octavo, sabbato sancto Pentecostes.

VI.

Nogle Admiral Herlov Trolles egenhændige Beretninger af Øster-Soen til K. Frid. II. 1564. (a)

1.

Eithers Kongl. Mayts. min gandske underdanig Tieniste nu och alletiid forsendt mett wor Herre. Giifuendis Eithers Kongl. Mayt. ydmage

(a) Originalerne giemmes i det Kongl. Danske Cancellies Archiv, hvorfra flere af det Slags efter-

mogeligen tillkiende, at wy kom y Handell mett dy Suenskes Skiib y Tiisdags nu forgangen, och stod Etthers Kongl. Maytts. Skiib et stort Effuentyr, Mens Gud, som bor all ene Ære och Tack, hialp dog naadeligen, saa dett gick well till, och Eders Kongl. Maytts. gode Mend met altt Krigs Folck haffuer stelled och handled seg som Erlige Mend. Huorledis at denne Handell er till gangen, kand Erlig och Welbyrdig Mand Peder Munck (b) mundtligen berette Etthers Kongl. Maytt. all Leyligheden, at Ethers Kongl. Maytt. wille tacke och lade tacke Gud alsommechtigste for thenne Seyer. Wille Etthers Kongl. Maytt. och lade skriffue meg till, huorledis Etthers K. M. will, at ieg her effther skall handle meg, och Peder Munck motte komme igien mett thett forste med Beskied paa alle Erinder &c. Her med will ieg haffue Etthers K. M. thend Ewige barmhiertige Gud befalendis till Siell och Liiff, et lykfaligt Regementhe och en Erlig Seyerwinding offuer alle Etthers K. Ms. Fiender oc Vwenner, thett Gud alsommechtigste giffue. Schreffuid aff Etthers K. Ms: Orloffs Flode vnder Karsø, Torsdagen then 1. Junii Anno Domini 1564.

Etthers Kongl. Maytts. Vnderdane Tyener

Herloff Trolle.

P. S. The Skoller, Etthers Kongl. Matt. drack meg till, haffuer ieg vnderdanligen mett alt thetthe gode Selskaff nu vti Fredags giort Etthers Kongl. Majtt. rett mett mit all ydmyg Tacksygelse for thend Naade oc Hulhed, Etthers Kongl. Maytt. haffuer tiill Etthers Naadis arme Tyener, oc ynsker wii alle samptligen Etthers Kongl. Maytt. all Lycke oc Salighed aff Gud, oc wii wille altiid synnes Etthers Kongl. Maytts. vnderdane tro Tyenere met Gudz Hielp. Jacob Bagge (c) met the andre Suenske drucke same Skoller mett; Enddog ieg tror, att the giorde thet icke gernne. Jeg sender Etthers Kongl. Maytt. nogen aff the Bytthe-Pendinge, Jacob Bagge och hans Selskaff sende meg. Gud hand giffue Etthers Kon: Majst. Seyer oc Offuerhand offuer alle Etthers K. Maytt. Fyender oc Vwenner Amen. Screffuit Sondagen thend 4. Junii.

efterhaanden skal blive meddelede. Imidlertid kan disse tiene til Oplysning udi Kong Frederik den Andens Historie, i sær hvad den langvarige Svenske Feide angaaer, hvorom man finder adskillige stridige og urigtige Beretninger.

(b) Peder Munk var da Skibs-Hovedsmand paa den Danske Flode, men blev faa Aar derefter for sit tapere og vise Forhold Rigets Admiral og Danmarks Riges Raad. I Kong Christian den Fierdes umyndige Aar var han nogenstund een af de fire regierende Herrer. Han levede til 1623. da han den 31. Martii ved Døden afgik, og havde net op fyldt sin berømmelige Alders 98de Aar. See JENS GÖDISÖNS Ligprædiken over ham, trykt i Kiøbenh. 1623. 8vo.

(c) Jacob Bagge var Admiral for den Svenske Flode, han blev fangen paa det store Svenske Skib Makeløs, som ellers kaldtes Mars Intchadere, hvilket af de Danske blev erobret og forbrændt.

Opskrift:

Hogbaren Forste, Stormechtigste Herre, Her Frederich den Anden mett Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning, Hertug vdi Sleswig, Holsteen, Stormarn och Dittmerskenn, Greffue vdi Oldenborgk och Delmenhorst, min allernaadigste Herre och Koning

Vnderdanig.

Derunder med en anden Haand skrevet:

Product. Kiopnehaffn then 14. Junii 1564. Then 30. Maji tilforn bleff Matz Jutehatere forbrendt rc.

2.

Etthers Kongl. Maytt. min gandske vnderdanige Willie och plictige Thieniste nu och altiid forsendt met wor Herre. Allernaadigste Herre, ieg beder och begierer, thett Gud almechtigste will giffue Etthers Kongl. Maytt. Raad, Lycke och en erlig Seyerwinding offuer alle Etthers Kongl. Maytts. Fyender och Vuenner, sitt hellige Naffn til Loff och Ehre, och thisse Lande till Fredt och Rolighedt, att thisse try Konge-Riige motte were och bliffue et Riige vnder Etthers Kongl. Maytts. Regemente, och att Gud will regere Etthers Kongl. Maytt. mett sin Aand och Naade, oß alle y thisse try Riige boor, till Gaffn och Gode, huilckid Gud och wisseligen giore will, och meg aldelis intid tuiffler ther paa. Allernaadigste Herre och Koning, ieg haffuer faatt Etthers Kongl. Maytts. Skriffuelse och Caple aff thend Leyde, som Etthers Kongl. Majst. haffuer giffuid Per Greffue, saa will ieg mett Gudtz Hielp vdi alle Maade rette meg ther effther. Och ieg haffuer forordinerett Erlig och Welbyrdig Claus Skiell Hoffuidzmandt paa then Englеske Reze, att hand mett try andere Jens Bildis Jacter skall ware her paa, paa thette Fartwand. Jeg lader och Iffuer Jull och Otthe Gallskytt lobe vnder thend Pomerske Siide, att de och skall y lige Maade ware ther paa. Jeg mett thend heele Flode lober her fraa och till Borringholm, thii de Lybske beclager thennom, att thet er them icke muelig at soge Fyenden, for end the kommer till Borringholm, och att de bliffuer anderledis stafferit ther, saa will ieg mett Floden holle meg altid y the Suenskes Fare-Wand, saa de icke skulle komme nogenstedz den Vey frem vden retferdiget och Beskied till tilborlige wiis, oc thet gior meg ondt, att wii haffuer ligget her saa lenge, och intid haffue kundet vdrette. Mett Gudtz Hielp tha skall wii icke lenge spare wore Fyender, thett forste mueligt er, wille wii soge them, oc Gud skall hielpe oss, som hand altid haffuer giort. Haffde icke the Lybske beclaget theris Brost saa hart, tha skulle wii alt haffue nogid forsogt rc. Jeg kand icke skriffue Etthers Kongl. Maytt. thend store Siugdom her er iblant thend menige Mand, mest blant Bodtzmend och Bosse-Skotther, Gud hand wende sin Straff fra oss, och giores thet wel behoff, at wii finge ferst Folck y the Siugis och Affdodis Stedt, som at ieg haffuer skreffuit Her Magnus

Gyl-

Gyldenstierne till ꝛc. Thersom at Her Werner icke haffde at bringe the Vdbudz Karle, y Rottneby ligger, tha kunde ieg tage them ind under Haffnøs, ther ieg sitten singe nogen flere the Vdbudz Mend enthen aff Sielandt eller Jutlandt, tha kunde ieg sette them y Land en stedz i Skieren, huor som at Leilligheden best begiffuer, och giøre Fyenden en stor Forskreck och Skade, maa wel skee mere end mand kand tro, effther thend Leylighed och Lycke, ther Gud will giffue. Jeg haffuer icke willet røre nogid wed Ølant, førend ieg kunde giøre ther nogid, som bestandig kand were; Well staar thet till att tage ther Brandskatt eller at komme Bønderne till att suerge, mens thet er vbestandig, vden ieg haffuer nogid Folck at lade hoß them, tha hobis meg met Gudz Hielp att beholle, och the Suenske skulle icke kunde faa thett igien. Jeg will mett thett første haffue mitt Bud till Ølant, och skriffue them till ꝛc. Sammeledis siger Jacop Bagge, att all Kong Ericks Handel staar ther paa at samble alt sitt Folck vdi Vadsten ymellom Tiidewegenn och Holwegenn, och will paa en gang møde mett all sin Macht paa Holwegenn eller Tiidewegenn, effther som att hand hører, att Etthers Kongl. Maytt. tager sitt Tog, og siger hand, samme Veye att were saa forwaritt mett Skantzer, Boluercke och Broder, thet hand meener, att the skulle were vwindelige, och Jacop Bagge taler stort bode om Kong Ericks Macht, hans Wogenborge, statelige Skot och stor Fordeell, och siiger, att the skall ingen Modstand skee for end aff the tho Weye, Holtwegen eller Tiidewegen. Her aff maa man tro, hues mand will, Mens att er Tiid att haffue sin Sag y Acht och see seg fore ꝛc. Etthers Kongl. Maytt. haffuer och forre talid om, att Cresten Munck (d) mett flere Norske skulle och drage ind y Suerrige, ther Etthers Kongl. Maytt. thet nu saa wille haffue, tha er thett nu thend rette Tiid, och de Norske skulle och findes ther willige till effther then Skade, som the haffuer liid aff de Suenske, och thett skulle mett Gudz Hielp gaa lyckeligen och well till paa Etthers Kongl. Maytts. Wegne. Allernaadigste Herre, Jacop Bagge haffuer latt seg høre, at hand haffde alle Beskied mett seg skriffligen thend Fredtz Handell belangit till Rostock, och att hand well wed, huor all Handell y Suerige till staar y alle Raadslag, och siiger, at Suerrige haffuer mest Hoffuedit, nu the haffuer mest hannum, therforre maa Etthers Kongl. Maytt. att haffue hannum y Etthers Kongl. Maytts. Forwaring ꝛc. Mens om thend Fredz Handell, tha er ingen Ting bedre end Fredt, om thett nogerledis kand skee vden Spott och Skade, tha er Fredt best. Mens Fredstand paa nogen Tiid tyener aldelis intid, Enten en god ewig Fredt, eller och som thet er, till Gud will giøre thet bedre, och meg twiffler intid, at Gud jo will giøre her en god Ende paa, sitt hellige Naffn till Ære, och sine Christne till Fred och Roo ꝛc. Om Siluester Francke, som Etthers Kongl. Maist. och haffuer skreffuid meg till om, tha skall hand mett Gudz

(d) Christen Munk var Sloth-Herre og Høvedsmand paa Agershuus Fæstning i Norge.

Gudz Hielp icke heller komme forbii, mens ieg befrøcter meg, att effterdii hand haffuer sligt vdi Sinde, at hand da skall holle seg langt vdaff Weyen och then Kaas hen ad Femern, Men forste Gud will att de Skiib kommer fra Norge, som Etthers Kongl. Maytt. haffuer skreffuid om, siden will ieg met Gudz Hielp well ware thett, at thet skal icke skee, at nogen skall feyle y Øster-Soen vden E. K. Ms. Forloff ꝛc. Gud Almechtigste, som haffuer giffuid E. K. M. Lykke och Seyer vdi Norge och vdi Suerrige bode till Land och Wand, hand giffue E. K. M. en weldig Offuerhant och Gudz Mact offuer alle E. K. Ms. Fyender och Vwenner, thet yndsker och beder wii alle vdaff Hiertid, och yndsker thette gode Selskaff alle sammens E. K. Ms. tro Tienere y all Vnderdanighedt E. K. M. Seyer och Offuerhand offuer alle E. K. Ms. Fyender och Vwenner, och wille ther till hielpe aff all theris Mact och Formue, som de plictige ere. Her mett will ieg haffue E. K. M. met Siell och Liff thend ewige barmhiertige Gud befalendis till langwarigt och roligt Regemente ꝛc. Aff Etthers Kongl. Majsts. Orloffs Flode vnder Karsø Sancte Hans Baptiste Dag Anno Domini 1564.

Etthers Kongl. Maytts. Vnderdanige tro Tiener
Herloff Trolle.

P. S. Allernaadigste Herre, giffuer ieg Etthers Kongl. Majst. gandske vnderdanig tilkiende, att Erlig och Welb. Mand Jørgen Brade (c) haffuer werit siug en Tiid lang, och end nu er, saa hand icke kand lenger werre till Soeß, for Gud will thet bliffuer bedre mett hannum, Gud were hans Hielp, huorfore ieg paa Etthers Kongl. Majsts. Wegne will forloffue hannum, at hand maa drage hiem ꝛc. och will ieg sette en anden Hoffuidtzmand paa Skibet i hans Sted igien, naar hand drager fra Skiibet. Hand holt seg imod E. K. Ms. Fyender, saa well som alle the andre gode Mend, som en Erlig Mand, och er the meg y alle Maade lydige och folachtige, att ieg tacker Gud och thennom ꝛc. Wy ginge till Segels wed Karløe nu y Loffuerdags tolff slog, och haffuer altid werid vnder Segell vdi di Suenskis Fare-wand, baade wed then syndre och norre Ende paa Olandt. Meg haabis att komme i Morgen met Gudtz Hielp till Borringholm mett E. K. Ms. Orloffs Flode. Jeg saae thett gierne, att E. K. M. finge Jacop Bagge mett thet forste, hand gior her intid Gaffn ꝛc. Skreffuid Onsdag, aff E. K. Ms. Orloffs Flode, den 28. Junii 1564.

Uden paa:

Hogbarenn Forste Stormechtigste Herre Her Frederich den Andenn mett Gudtz Naade Danmarckis Norgis, Wendis och Gottis Koning, Hertug vdii Sleßwig, Holsteen, Stormarnn och Dittmersken, Greffue vdi Oldenburgk och Delmenhorst, Min Allernaadigste Herre och Koning, vnderdanigen.

(c) Uden Tvil Jørgen Brahe til Tostrop, som var vor berømte Tyge Brahes Farbroder og Foster-Fader, om hvilken tilforn i det Danske Magazin Tom. II. p. 172. 173. 175.

31. Hefte.

I.

Nogle Lærdes Betænkninger om en gammel Tavle i Stubberop Kirke udi Fyen.

Den Tavle, som viser sig for paa dette Blad, haver Sal. Thomas Birkerod, Professor paa Odense-Gymnasio, en meget omhygelig Mand for vore Danske Old-Sager at bevare fra Undergang, ladet udstikke i en Kober-Plade, hvilken forlængst er falden os udi Hænderne, men ikke, saa vidt vi vide, efterladet sig nogen Beskrivelse derover. Hans Søn JustitzRaad og Landsdomer Jacob Birkerod, ogsaa en flittig Mand i Fædernelandets Historiske Videnskab, haver iblandt sin Faders Papirer fundet endeel lærde Mænds Breve og Betænkninger angaaende dette ældgamle Monument, og af de samme med egen Haand for nogle Aar siden givet Hr. EtatzRaad Gram en rigtig Udskrift. Endskiønt nu disse Efterretninger ere til deels heel urigtige, til deels for os ikke noksom tilstrekkelige til at oplyse det, der skulde oplyses, kan vel og være, at den derpaa befindlige Figur og Munke-Skrift ikke saa aldeles noie kommer overeens med Originalen, som vedburde, da en eneste liden Prik eller Streg kan giøre meget til en ret eller vrang Fortolkning i slige Tilfælde; Saa have vi des uagtet ikke villet undlade at meddele i vort Magazin saa vel Tavlen i Kober stukken, som bemeldte lærde Mænds Meninger derom, saaledes som begge Dele os ere forekomne, efterdi dog et og andet til Oplysning i Historien derudi indeholdes. Vi henstille alting til vore lærde og i gamle Skrifter forfarne Landsmænds nøiere Undersøgning, og forbeholde os, for adskillige Omstændigheders Skyld, til anden Tid og Leilighed at give vore Tanker derover tilkiende. Hvad Sal. JustitzRaad Birkerod, som forbemeldt, derom haver samlet og udskrevet, bestaaer i efterfølgende:

J Stubberop Kirke i Fyen findes en meget curieux, men mørk og forblommet Grav-Skrift. De Lærde have brudt dem meget dermed, dog troer jeg, at den til sidst er bleven dechifreret.

Sal. Professor Birkerod i Odense, min egen Fader, haver ofte med Patronens og Prestens Minde haft denne Tavle i sit Hus, og baade ladet den afridse og stikke i Kober, som af hosføiede Figur erfares.

Om denne Tavle skriver M. Jacob Madsøn, den tredie Evangeliske Bisp i Fyen, saaledes:

Marsk Stig skal være begraven i denne Kirke, hvor der findes en liden Kober-Tavle, hvorpaa hans Navn skal findes

med

med Rune-Bogstaver, og et Billed midt i. Frue Anna Erik Hardenbergs lod den forgylde paa ny 1588. og indsette igien i Kirken. I Tavlen har i forige Tider været adskillige Stene indfattede, og derpaa findes endnu nogle smaa Granater og Turkoser. Men Billedet midt i, som og de fire Evangelister, ere med smeltet Glas emaillerede i adskillige Farver. Marsk Stigs Epitaphium skal findes paa adskillige Steder, og dette synes Studio at være formørket, for at ingen skal finde hans Grav.

Saaledes skriver Biskop Jacob Madsen, som døde 1606.

Hr. Matthias Thestrup, Sogne-Prest i Dalby og Stubberop paa Hindsholm, hans Beretning til Stift-Amtmanden og Bispen om denne mørke Grav-Skrift:

Sal. Frue Kirsten Hardenberg haver ladet Marsk Stig Andersen Hvid eller Pors, som begge er een Stamme, hans efterfundne Monument [til et Beviis, at han, som slog Kong Erik Glipping ihiel i Finderop og døde paa Hielm, som ligger 6. Ugsoes fra Fyens Hoved ved Norskov By i Stubberop Sogn, visselig ligger begraven i denne Kirke,] reparere og forbedre, som Opskriften paa Tavlen udviser med disse Ord: Anno 1635. lod Velb. Frue Kirsten Hardenberg denne Tavle reparere og forbedre. Overskriften paa Tavlen er denne: Anno 1293. døde den ædle og Velbyrdig Mand Marsk Stig Andersen paa Hielm og ligger her begraven. Neden for staaer hans Vaaben, som er en bleg guul Stierne med 7. Kanter i en mørk blaa Bond eller Feld. Oven paa Hielmen tvende væbnede Ørne, som holder lige saadan en Stierne. Anledningen hvorledes denne Marsk Stigs Begravelse er funden, berettes at være denne: Da Choret skulde bygges og til Hvælvingen føies, maatte først Alterets Fundament opbrydes, og da Haandverks-Folkene vare i dette Arbeid, komme de til en aflang hvid Steen, med denne Charactere III. Der den var optagen, fandtes dette Monument. Der har været en gammel Tale her i Sognet, at, da Tavlen blev først funden, var den besat med adskillige Ædel-Stene, hvoraf endnu findes en Rubin og mange ledige Huller, som holdes for et vist Tegn, at Marsk Stig der har haft sin Begravelse. Det nederste af samme Monument er heftet eller fæstet paa et Ege-Bret, som endnu med sin Forfulelse udviser nok en gammel Ælde. Samme inderste Deel bestaaer af en gammel Ertz, som ingen Kunstner kiender, og efter saa mange 100. Aars Forløb er vel conserveret. Der midt udi sidder en Helgen eller Gud selv, med grov Udkastning, som opløfter de to Fingre paa den høire Haand, og i den venstre holder en Bog. Omkring ham ere de fire

Evangelisters Insignia, og Jorden ligger under hans Fødder grøn og smuk. I Sognet er en Tradition om en Pige, som den Nat, Marsk Stig blev indsat i Stubberop Kirke, og efter det Lys, hun uformodentlig saae paa Kirke-Vinduerne, dristede sig til at gaae derhen, og derover fandt et kosteligt Stykke Fløiel, som havde været ved Liget. Men hendes Brudgom, som kiendte Fløielet, som hun havde sat for sine Puder, slog hende derfor ihiel sin Bryllups-Nat, og heller vilde miste sin Brud, end see, at hans Herres Lig skulde blive røbet, da han havde dræbt en Konge, som kan læses i Floro Danico VITI BERINGII p. 419. 420. HUITFELD i hans Krønike p. 304. skriver ogsaa, at Marsk Stig er begraven i Hindsholms Kirke.

Mag. Peder Luccoppidan paa Thorsing hans Beretning om samme mørke Epitaphio til Professor Birkerod i Odense:

Det Epitaphium udi Hindsholms Kirke, som tillegges Marsk Stig, synes mig saa obscur og indviklet, at neppe nogen kan finde nogen vis og sikker Udtydning derpaa, og var værdt at consulere derom Nobiliss. SPERLINGIUM, og andre, som ere vel erfarne i Antiqviteter. Og mueligt, at det er studio formørket, at ei nogen skulle finde hans Grav. Jeg haver hast adskillige conjecturas, som dog ingen Grund have. Undertiden tænkte jeg, at Begyndelsen derpaa var et Aarstal, scil. ducentesimi et novies, men jeg finder ingen Sammenhæng. Endelig at jeg iblandt uvisse conjecturas skulle sette noget, colligerede jeg efterfølgende, som jeg dog ingenlunde holder for noget vist:

Christe Dei et gratiosæ Mariæ nate unice Svei Mous Daciæ Regis (vel Regni) famoso ultori ex victo (vel Victori) in Dacia esto propitius.

Ellers er det en almindelig Sagn, at samme Marsk Stigs Epitaphium paa adskillige Steder skal være opsat, og det til den Ende, at ingen skulde vide, hvor han er begraven. Men jeg mener, at saadant Rygte foraarsages deraf, at en anden haver hast samme Navn, som Hvitfeld beretter, neml. Sti Andersen af Biørnholm, hvis Navn, et proprium, et gentilitium, et officii, aldeles accorderer med den andens. De have begge hedet Sti Andersen, begge uden Tvivl af de Hvider, og begge Marsker. En Ridder ved Navn Hr. Sti Hvide findes begraven i Ørsted Kirke til Steenalt i Jylland, og er did forflyttet fra Esenbek Kloster, hvorom denne Inscription findes i bemeldte Ørsted Kirke paa en hvid Marmor-Steen i Muren indsat:

Saa mange Erlig Velb. Mænd og Fruer have der boet paa Stenholt, det Erlig Velb. Frue Anna Krabbe Sal. Jacob

cob Biørns til Stenholt haver i Sandhed forfaret, hendes Sl. Husbonds Forældre til Hukommelse.

1. Lauritz Muus Ridder, Frue Mette Rosenkrands.
2. Anders Jacobsen Biorn, Ridder, Frue Anna Muus Hr. Lauritz Muses Dotter.
3. Gamle Biørn Andersen, Frue Anna Friis Henrik Frises Dotter. Deres Lig bleve førte til Aalborg. Han var det 8de Led af Marsk Stig Andersen fra 1270. indtil 1502: da hand levede og døde strax efter.
4. Anders Biørnsen, Frue Anne Giordsdotter.
5. Biørn Andersen, Frue Sidsel Ulfstand og Karen Friis. Hans Gravskrift i Ørsted Kirke: Biornoni Andreæ de Stenalt et Biörnsholm Regni Daniæ Senatori &c. natus 1533. obiit 1583.
6. Jacob Biørn, Frue Anna Krabbe. Han var det ellevte Led fra Marsk Stig.

Disse E. og W. Adels-Folk hvile alle her i Ørsted Kirke, uden gamle Biørn Andersen.

Hviler her ogsaa strenge Ridder Hr. Sti Hvide til Biornholm, som sidste Biørn Andersen lod føre hid af Esebe Kloster. Lod E. og W. Frue Anna Krabbe Sl. Jacob Biørns optage dem og indsette til hendes Sl. Husbonde i hans Grav d: 8. Julii 1596. og lod denne Steen bekoste 1597. Gud give dem alle en glædelig Opstandelse 2c.

Dette er, hvad Biskopen i Fyen, Sogne-Presten paa Stedet, og Mag. Lucoppidan paa Thorsing have skrevet om denne mørke Grav-Skrift. Jeg har giort mig megen Umage derfor, og til sidst endnu fundet dette Brev fra Sl. Hr. Niels Lucoppidan, den foriges Søn, til Presten paa Stedet:

Siden sidste Samtale om den Tavle, der findes i deres Annex Stubberop Kirke, har jeg siden min Hiemkomst betragtet den Inscription noget nøiere, og falder paa disse Tanker.

1. Kan jeg ikke bifalde deres Tanker, som mene, at det skulde være Rigens Marsk Stig Andersens Epitaphium; thi i det ringeste maatte der findes nogle Bogstaver, som kunde exprimere Mandens Navn, som man neppe skal finde Tegn til, om det ellers skulde være til hans Ihukommelse.

2. Kan jeg ikke heller bifalde Deres Mening, som mene, det skal være et fremmed og ubekiendt og i sær det Slavoniske Sprog, saasom saadant er usædvarligt. Man brugte gierne Latin i alle publiqve Breve, ligesom i Inscriptioner. Sielden finder man andet fra de gamle Tider, særdeles naar man skrev med Latine Bogstaver, som disse ere.

Min Tanke er da denne, at det er Latin, og Besværligheden i at fortolke det, bestaaer derudi, at Ordene ikke ere interpuncterede, dernæst, at det er ikke hele Ord, men brudte Abbreviaturer, og notæ Abbreviationis ere ogsaa udeladte, som skulle forklare Ordene. Vi ville derfor giette os frem, det beste vi kan.

Og som da oven fra Korset †, hvor Læsningen begyndes, staaer det Ord Dei, og noget derfra det Ord Jesu med fulde Bogstaver, saa har jeg sluttet, at man skulde opfylde det som er imellem med de prædicatis, som kan høre til de Subjecta, eftersom Literæ initiales beqvemest vise os til. Dernæst efter det Ord Jesû forfølger med Texten, med de Ord, som man veed, i de Tider i Pavedomet vare brugelige i deres Veneration. Dette gaaer fra den øverste Spids ved den ene Side og til den nederste paa den Figura parabolica, hvorpaa Inscriptionen staaer: Derfra igien og op ad til den øverste Spids udfører man dens Navn, som har sat dette Monument, saaledes.

Paa den ene Side fra oven ned ad:

Dei & cariſſimi eius nati unigeniti Jesû & Jesu matris omniumve Sanctorum devotæ recordationi.

Paa den anden Side fra neden op ad:

Christi famulus Rievolf in Dacia Episcopus Othini.

Aarsagen til saadan en Skrive-Maade er denne, at man vilde skrive meget paa et lidet og snevert Rum, og derfor har maattet bruge saadan en afkortet Maade.

Dei er klart nok.

E. Cimi. Naar man setter Notas Abbreviationis til, som fattes, som før er sagt, saa bliver det & cariſſimi, som ieg mindes i gamle Breve at have læst.

Det andet er, som ieg haaber, conform nok efter det, ieg for har sagt; thi der kan ikke falde andre prædicata, som kan passe bedre paa Guds Søns det efterfølgende Navn Jesu end eius nati unigeniti. Det, som følger, kan ikke heller synes at være anderledes, thi efter Jesum Guds Søn har de æret Mariam, og siden alle Helgene i Pavedomet, som er alt for vitterligt. Jeg vil herpaa indføre en Inscription, som skal være sat paa et Capel i Roeskilde, kaldet Sacella Trium Regum, som lyder saaledes: Anno ab incarnatione Domini 1462. erecta & fundata fuit hæc insignis Capella in honorem S. Trinitatis, Mariæ Virginis, S. Annæ, Trium Regum, & omnium sanctorum.

Det

Det efterfølgende OV. S. synes ikke heller at være anderledes, end som sagt er. Man veed jo OV. med en Streg over OV. betyder omnium, og der paa kan ikke følge andet end Sanctorum, efter forommeldte Exempel.

D. R. har jeg fortolket devotæ recordationi eller devotæ reverentiæ, Herunder forstaaes posuit, som dog ikke altid sættes, som man vel veed. Ex. gr.

D. M.
Plautio Gratio
Alumno dulcissimo
Svavissimo carissimo
Plautius filius Julianus.

D. M.
Floræ Marinæ
Euphrosianus
Et Flavia Melite
Parentes filiæ dulcissimæ.

Og saadane utallige Exempler, See Casal. de Ritibus Romanor. p. 152. &c.

Ci er Christi, ligesom de satte tidt paa Penge og Sigillis Di pro Dei, saa og Ci pro Christi. Ja de skar det endda knappere af, og skrev kuns blot X. det er Christi, som endnu kan sees i mange skrevne Aflads-Breve.

AMOVLo. Her ere tvende anomalier: Een, at F. staaer i det A. som var meget brugeligt fordum, at hænge Bogstaver sammen i eet, saasom KAROLVS QVARTUS Rom. Imperat. &c, Vid. Heineccium de Sigillis. Den anden er OU for U. in Famulus, som man maae de Tider condonere, at de ikke vare accurate i Orthographien, men man finder hos dem tidt literas superfluas, saasom Michi pro Mihi, Hludovicus pro Ludovicus, Hlotarius pro Lotarius, Cvonradus pro Cunradus &c. Heinecc. part. II. p. 188. Man veed og, at det er de Franskes Maade i deres Sprog at sette ou for u, som Moule for Mule, som man maaskee paa de Tider ikke har agtet for noget vitium at indføre i Latinen, og de, der studerede der, som da brugeligt var, kunde let lære dem det af; thi paa de Tider reiste de til Paris, og lærte Artes og Scientias, derom taler Helmoldus in Chron. Slav. lib. III. Cap. 5. pag. 306. Dani scientia liberali non parum profecerunt, quia nobiliores terræ filios suos non solum ad Clerum promovendos, verum etiam secularibus rebus instituendos Parisias mittunt, ubi litteratura simul & idiomate lingvæ terræ illius imbuti, non solum in artibus, sed etiam in Theologia multum invaluerunt, siquidem propter naturalem lingvæ celeritatem non solum in argumentis dialecticis subtiles inveniuntur, sed etiam in negotiis ecclesiasticis tractandis boni Decretistæ seu Legistæ comprobantur.

Rievo, det er Rievolf, den fierde Bispop i Fyen, paa Latin kaldes han Ricolfus, den liden difference kan intet giøre. Om man vilde sige, at den, der saa negligent har stukket Bogstaverne paa denne Tavle, kunde let have

sat

sat E. for C. Rievo for Ricvo, og saa kunde det blive Ricvolf, som var det samme som Ricolf; thi composita af Olf kan lige saa vel siges Volf som Olf. In hanc rem judiciose satis celeb. THOM. BIRCHERODIUS in Spec. Rei Monet. p. 63. Olaus, inquit, et Volaus idem sunt, uterq; olim Volf, Olf, Ulf, Oluf, et latine postea Olo, Olfo, Ulfo, Olvo, Olaus. Volaus, et in Cimbria hodie dicitur Danice VOLF, VOLK. Men vi vil ikke falde fra nogen Bogstav, vi har, men sige saa: Rievolf har været hans rette Navn, thi vi skal agte, at denne Bisp var en Dansk af Nation, af Adel, fodt paa Gieltofte i Laaland, og som Navnet endes paa Ulf eller Olf, saa kan vi ikke andet end derivere det af Dansk, og sige, det kan komme af det gamle Danske Ord Rüa, Rüe eller Rüde, som betyder at rive, rykke eller ryske, hvoraf Ricolf, en rivende Ulf, og Rudolf, som er det samme i Bemerkelse, som contracte siges Rolf, et brugeligt Navn hos de gamle, ligesaa Ranulf betyder saa meget som en ravende eller rovende Ulv. Saadane Navne, tagne baade af Ulve og af Biorne, saasom Thorbiørn, Osbiørn, Skibbiørn, Halfbiørn, &c. har Kiemperne optaget i gamle Dage, og givet hver andre, til at bemerke deres Grumhed. Siden er Navnet kommet i Brug og opnævnet af andre. Hvad Arild Hvitfeld har om de gamle Bisper, siger han, at han har af et gammelt Pergaments-Brev, skrevet 1439. og af nogle slette Munke-Vers, hvori der staaer om denne Bisp, den 4de i Ordenen:

Gressum post bene Ricolfus fretus honore,
Præsulis ex more nascitur inde fore.

I gamle Breve kunde vel staae Rieolf, og andre kunde let tage feil og læse Ricolf, til med er det ikke urimeligt, at Munkene har paa Latin kaldet ham Ricolfus; Man veed, hvor stor licentia der brugtes derudi, naar man vilde giore pure Danske Navne til latine, saa bleve de gierne dreiede og vriede hen til andre Nationers brugelige og mest bekiendte Navne, saasom Niels til Nicolaus, Osbiörn til Osbonus, Merille til Margareta, Biskop Absilon, som underligt er, hede paa Dansk Axel, og vilde kaldes saa, som differerede vidt derfra. Nu troer ieg ikke heller, at Hvitfeld har seet denne Biskops Navn, uden paa Latin. Nok er det da, denne Biskops rette Navn har været Ricolf eller Rievolf, som Munkene har kaldet paa latin Ricolfus.

I. DCIA. EP. Oi ɔ: In Dacia Episcopus Othiniensis. EPS. bruges tidt i abbreviaturer for Episcopus, undertiden Epi og Ep. Oi. naar der legges notæ abbreviationis til, som her sattes allevegne, som er en Tver-Streg over $\overline{\text{Oi}}$, saa er deri et T tillige med, og gior OTI.

Endelig viser Bogstavernes Characterer, at dette Monument kan være saa gammelt, at det kan være giort i det 12te Seculo, da denne Biskop levede;

Thi

Thi saadane Bogstaver, begyndte man med i det Ellevte Seculo, som Heineccius siger de Sigillis Part. 2. Cap. 2. Saa det er nok, at der er intet, som strider imod denne Mening.

Man skulle tale lidet om Tavlens Brug, og som der da er Ramme dertil, saa kan jeg ikke andet slutte, end at den har været giort til at henge paa en Veg i en Kirke, Gud og Helgene til Ære, og Manden til en Ihukommelse, som Inscriptionen lyder; Thi i saadan udvortes Prunk og Ornamenter vilde de paa de Tider mest lade see deres Devotion. Arnoldus Abbas berømmer derfor Bisp Absilon, for han prydede Kirkerne, maxime Ecclesiam Cathedralem Lundis ditare & ornare studebat coronis pretiosis & campanis maximis & diversis ornamentis, Libr. 4. Cap. 18. Og vel muelig, at denne Tavle er kommen ud af Odense DomKirke i Felde-Tid, og, efterat Ædel-Stenene ere rovede bort, kastet hen og af Hændelse kommen til Stubberop. Vist er det, at den har været smuk og net giort, og efter de Tider holdt for kostbar; thi Billederne har været forgyldte, emaillerede, og besatte med Ædel-Stene; Thi om denne Tavle har jeg for haft den Beretning, at der skulde her og der være fordum indsatte store Chrystal-Stene, og der skulle findes endnu et Par smaa ringe Granater og Turkoser. Siden de store Stene ere udtagne, blev Træ igien indsat i Hullerne og malet som Steen. Om samme Tavle beretter og Biskop M. Jacob Madsen i hans Visitatz-Bog, at Frue Anne Erik Hardenbergs lod den paa ny forgylde 1588. og indsette i Kirken igien.

Efter nu formeldte min Tanke, at det skal være Biskop Rivolfs Tavle, saa er den i det ringeste 566. Aar gammel og derover. Marsk Sti Andersen døde 1293. Bispen 1143. og er saa Tavlen 150. ældere, end man hidtil har troet, og er en smuk Antiqvitet, vel værd at holde i tilbørlig estime. Forbliver etc.

Lande Prestegaard paa Thaasing N. Lucoppidan.

1729. d. 26. Februarii.

Dette er saaledes, hvad jeg finder skrevet for mig om denne curieuse men mørke Grav-Skrift. Jeg maae forundre mig meget, at min egen Fader og min Farbroder Biskop Birkerod i Aalborg, som begge vare bekiendte for at være Antiqvarii, have aldrig skrevet derom et Ord. Dog seer jeg, at min Fader, som blev svag 1719. og siden aldrig kom sig, havde forhen sat et Aftryk af denne Plade ved Biskop Ricolfus i sin Fynske Bispe-Kronike, saa at han haver været af samme Tanke, som Hr. Niels Lucoppidan, der skrev sit Brev 1729.

Er da Tavlen, som jeg vist troer, over Biskop Ricolfus, hvad kan da have bevæget vore Forfædre til at troe, at den var over Marsk Stig Andersen, intet uden dette, at, som Marsk Stig havde dræbt Kong Erik Glipping, og derefter blev fredløs, Folk da vilde, at hans Grav skulle være skiult.

For det andet, at her paa Tavlen findes det samme Vaaben, nemlig en spy-oddet hvid Stierne i blaat Feld og paa Hielmen en Ørne-Flugt, som Holger Parsberg i sine Collectaneis MSſ. ſkriver at have ſeet paa en gammel Alter-Tavle i Norvigs Kirke udi Ods-Herred i Draxholms Læn, hvor Marſk Stig var afſkildret at ligge Lig i fuld poſitur, og tvende hans Døttre, een paa hver Side, ſtod hos ham i ſort Sørge-Dragt, og havde ſorte Huer paa deres Hoveder, ſom vare beprydede med Perler. Men jeg har forhen ſagt, at den omtalte Biſkop var af Adel, og mueligt af ſamme Familie.

Det har vel og ikke lidet contribueret til vore Forfædres Tanke, om Marſk Stigs Begravelſe paa Hindsholm, at han der paa Landet eiede den Gaard, ſom nu kaldes Skeelsborg. Fortegnelſen paa dem, ſom der have boet, lyder ſaaledes:

1. Hr. Tocke, Skialm Hvides Søn.
2. Hr. Skialm Skegge Marſk 1158.
3. Hr. Stig Hvide. Uxor Inger, Hr. Jacob Sonesøns Dotter.
4. 1. Hr. Anders Stigsøn. 2. Hr. Skialm Bang, gift med Biſp Jacob Erlandſens Søſter, Forældre til Peder Bang, Biſp i Roſkilde 1249. Jens Bang, Biſp i Odenſe 1259. og nogle Søſtere.
5. Hr. Stig Anderſøn Marſk 1270. Hans Fædernegods var Eſkebierg i Fyen, Tygeſtrop i Siæland, Hindsholm, og andet mere, det ſtod lang Tid i Arreſt for Kongens Drab. Han var to eller tre gange gift, havde en Søn.
6. Anders Stigsøn, han fik Kongens Fred og venſkab, og kom i Kong Eriks høieſte Raad. Hand levede 1314. havde førſt Sophia Hr. Niels Lendes Dotter, dernæſt Margareta, og af dem mange Børn.
7. 1 Stig Anderſøn, til Biornholm, ogſaa Marſk 1330. døde 1369. havde tvende Fruer. 2 Tage, 3 Jacob og 4. Hr. Peder Anderſøn, ſom blev ihielſlagen 1358. deres Søſter Sophia havde Droſt Hr. Peder Vendelbo.
8. 1 Hr. Ove Stigsøn blev med ſin Svoger Hr. Bugge ſlagen i Medelfart 1358. havde til Frue Maria, Marſk Hr. Palle Jonsøns Søſter. 2 Anders, 3 Aage, 4 Henrik, og 5 Chriſtoffer Stigsønner, de døde meeſt uden Børn, nok to Søſtere gifte.

9. Hr.

1	2	3
9. Hr. Anders Ovesøn, Uxor Else Hr. Holger Gregersen Krogenoses Dotter, som siden blev gift med Otte Nielsen Rosenkrands, og i hendes 50de Aar fødde en eneste Søn 1419.	Jens Ovesen, ogsaa gift og havde Børn.	
10. Uffe Andersøn, døde ugift.	Margrete, hun fik Jacob Biørnsøn, som døde 1449.	Inger, hun fik Herr Jacob Flemming.

Videre herom vil ieg ikke skrive. Jeg har tilforn udførligen skrevet om Tavlen, som findes i Stubberop Kirke paa Hindsholm i Fyen over Biskop Ricolfus, her vil ieg endnu anføre, hvad ieg finder om ham i et Manuscript:

Ricolfus a Gielletoft ex Lolandia nobilis, primum Prior Conventus Ringstadiensis, postea Prior Canutinorum fratrum Othiniæ, deinde Episcopus Fioniæ. Hanc dignitatem nactus sedit sub ERICO EMUND & ERICO AGNO danice Lamb. Ille a fratribus Canutinis qvædam bona ruralia coemit, & iisdem propter salutem animæ suæ & anniversaria sacra sibi habenda dedit nonnulla prædia, partim coemta, partim a Rege ERICO EMUND dono data reliqvit, qvod ne filium ipsius RUDOLPHUM male haberet, sedecim marcis argenti crudi ipsum placavit, qvo Coenobium Canutinum omni lite in posterum liberaretur, obiit 1143.

Dette er hvad Sl. JustitzRaad Birkerod enten selv har skrevet eller af andres Betænkninger samlet, til Oplysning om den foranførte Tavle. Men, forend denne Artikel sluttes, kunne vi endnu tilføie en liden Beretning [uvist, fra hvis Haand den først er kommen], som i visse Ting nærmere forklarer og oplyser, hvad forhen om dette Monument er meldet. Samme lyder saaledes:

Tavlen er 12. Tomer lang, 7½ Tome bred, er af Træ, belagt med forgyldt Kober, hvorudi har været indfattede Crystal-Stene, alligevel der findes endnu et par ringe og smaa Granater og Turkoser her og der. Hvor de store Stene ere aftagne, der er Træ igien indfattet og malet ligesom Stene. Tavlen er firekantet, udi de fire Hiørner de 4. Evangelisters Dyr. Midt paa en oval Figur, hvorpaa er Salvatoris Billed med en grøn farvet Kiortel paa, og en Krands om Hovedet, med den høire Haand rekker 3. Fingre i Veiret og de tvende lagte ned. I den venstre Haand holdende en rød Bog. Rundt omkring findes en Skrift, hvilken, omskiønt Bogstaverne ere klare og kiendelige, ikke hidindtil af nogen har kunnet udtolkes, og Meningen deraf fattes. De

 store

store runde Puncter, som findes imellem Skriften, ere ikke Notæ Distinctionum, men Søm, hvorved Pladen er fæstet til Træet.

II.

Om Peder Unger og hans Fundation paa et Alter i S. Nicolai Kirke i Kiøbenhavn 1463.

Ved S. Nicolai Kirke her i Kiøbenhavn giemmes endnu endeel gamle Documenter, deels paa Pergament, deels paa Papir, hvoraf de fleste dog ikkun ere Leie- og Skøde-Breve, og deslige, Kirkens Eiendome vedkommende. Af disse, som SognePresten til samme Kirke Hans Welædle Velærværdighed Hr. Brodersen behageligen haver meddelet til Selskabets Tieneste, ville vi efterhaanden enten i vort Magazin indrykke eller ved anden Leilighed anvende saa mange, som enten i det Danske Sprog eller Historien kunne giøre nogen Slags Nytte. Denne gang anføre vi deraf fire Stykker, paa Pergament skrevne, og med de fleste Seigl endnu forsynede, som alle angaae en Mand ved Navn Peder Unger, hvilken i mange Aar haver tienet som Skriver eller Secreterer i Cancelliet under Kong Christoffer af Beyern og Kong Christian den Første. Denne var ellers en af Paven beskikket Notarius Publicus, og blev siden Raadmand i Kiøbenhavn. Af Adel, synes det ikke, han haver været, thi i hans Seigl, som henger under eet af Brevene, er ikke noget Vaaben, men alene en Haand holdende en Pen, omgiven med en Krands, hvoromkring læses S. Petri Unger Notarii. Dog er der en Adelig Slegt af samme Tilnavn Unger, hvoraf nogle endnu i Jylland skulle være til, men om de røre denne vores Peder Unger noget paa, tør vi med ingen Vished bekræfte. Hans Hustrue haver hedet Elne Andersdotter, hvis Familie ikke vides. Tvende Brødre har han haft, Hr. Jens Unger og Hr. Niels Unger, begge Prester, og tvende Frender Hr. Oluf Halvegge og Hr. Jep Rare, ligeledes Prester, af hvilke den første har været en Adelsmand og Canik i Roskilde. Videre vide vi ikke at sige om hannem, uden at han til sin Tid haver været en vel fortient Mand, som sluttes paa den ene Side deraf, at Kong Christian den Første paa adskillige Maader haver anseet den lange og tro Tieneste, han har beviset Kongen og Riget, og paa den anden Side, at han, efter de Tiders Eenfoldighed, haver stiftet et Alter og nogle Siæle-Messer i ovenmeldte S. Nicolai Kirke her i Staden, og lagt Gaard og Eiendome til samme at holde ved Lige, hvilket alt af efterfølgende fire Breve, som ogsaa indeholde adskillige Artigheder i det Danske Sprog, ydermere sees og bevises:

I. K.

I. K. Christ. I. stadfæster Peder Unger og hans Husfrue en Gaard og Grund ved Høibro i Kiøbenhavn 1456.

Wy Christiern meth Gudz Nathe Danmarks, Norghis, Wendes oc Godes Koning, Greffue i Oldenborgh oc Delmenhorst, Giøre widerlicht alle, som nw ære oc komme schule, thet wi seet oc hørt haue Hoghboren Førstis wor Forfathers Koning Christoffers obne beseglede Breff, meth huilket han giuet hathe Pæther Swensson fore sin longe troo Thieniste, oc hans Arwinge, til ewerdheligh Eye, een hans oc Kronene Jordh i Købendhaffn westen nest Høwebroo vdh medh Athelgaden liggende, som ræcker wester wpå fra Brooen oc Gaden, oc hart op til then Deel aff then same Jordh, som Koning Erik bebreffuit hauer Hans Skrædere oc hans Husfrw Gretæ, oc swo thædhen fraa oc nør vpa intil then Gardh Mester Effwert hans Stegere vdi bothe. Nw mæthen thet swo ær, at Pæther Vnger wor Skriffuere oc hans Husfru Elne ære forneffnde Pæther Swenssøns neste Arwinge, tha fore swodan stoor Vinaghe oc willigh Thieniste Skyld, som han vdi forneffnde wor Forfathers Koning Cristoffers oc wort Cancellaria i lang Tiidh troligħen hafft oc giort hauer, tilstande wi, stadhfeste oc Fuldburdhe meth thette wort obne Breff thenne forneffnde Koning Cristoffers Gaffue oc Breff, som ther vpa rører, vbrydelighe holdes schulendes til ewigh Tiidh, Swo at forneffnde Pæther Vnger, hans Husfrw Elne oc theris Arwinge schule oc muæ effter theris frii wilghe oc Gaffn, vden altzskiøns Hinder eller Geensighelse, schicke, brughe och beholde thenne forscreffne Gardh oc Grund, meth all sin Behøring, i Lenge, Breedhe oc Wydhe, enktet vnden taghet, uden aleneste swo meghit aff thenne same Jordh, som Koning Erik bebreffuit hauer Gretæ Skræderis, forneffnde Hans Skræderis Efterleue oc hennes Børn, Huilken Part Jordh the meth swodan Lenge oc Wydhe, oc effter thy som Koning Eriks Breff aleeneste them giuet inneholder, nyde schule, som ræt ær, oc enktet sigh eller nogher anner meth ydermere aff forneffnde Jordh at bekumbre, byght eller vbyght,

 i noghre

i noghre Made, uden the hauet aff fornefnde Pæther Unger, hans Husfrw oc Arwinge, oc meth theris Wilghe. Til større Forwaring oc Withnesbyrdh her om, tha haue wi ladet wort Secrete Inseghle hengis næthen fore thette Breff, som giuet ær pa wort Slot Købendhaffn, Aar effter Gutz Byrdh thusende fire hundredhe halfftrediesintztiwghe pa thet siætte, pa sancti Staffens Dagh prothomartiris.

Dominus Rex per se, presentibus Reverendo in Christo patre Dominis *Marcello* episcopo Scalotensi et *Iuchone Torkilli* Ripensis & Vibergensis ecclesiarum Canonico, & ad ipsorum relationem.

2. K. Christ. I. frigiver Peder Ungers Boder paa Drager for Jordskyld og andre Kongelige Tynger. 1456.

Wy Christiern meth Gudz Nadhe Danmarks, Norgis, Wendis oc Gotes Koning, Greue i Oldemborg oc Delmenhorst, gøre widerligt alle, at fore Troskap oc wellighe Thienisse, som thenne Breffuisere Pæther Unger wor Scriffuer oc Thiener oss oc wort Righe Danmark her til giort hauer, haffue wii unt hanum oc hans Husfru Elnæ, som han nw hauer, theris Bodhe upa Draghøør i beggis theris Leffzdaghe frii oc quitte fore Jordskyld, Finster-Gelt, Tappe-Penninge, oc andre Koningxlighe Thynge, chwat thet helst ær eller wære kan. Thii forbiuthe wii wore Foghede, Tollere, oc Embetzmen them eller noghen theris her udi at hindere eller hindre lade, methe, umaghe, eller uforrætte i noghet Madhe, under wort Hylleste. Datum in Castro nostro Stegeborch (a) die beati Ruffi martiris, nostro sub secreto, anno Domini MCDL sexto.

3. Peder Ungers og hans Husfrues Fundation paa Sancti Salvatoris Alter eller Sancti Hielpes Alter i S. Nicolai Kirke, som og kaldes S. Brandani Alter. 1463.

Alle, som thette Breff see eller høre læsis, sende wi Pæther Unger

(a) Stegeborg var Slottet ved Stege paa Møen.

Vngar publicus apostolica auctoritate notarius, Radhman i Kiøbenhaffn, oc Elna Anderske Datter, hans Husfrue, Helsen ewindelighe meth wor Herre Jesu Christo. Mæthen thet swo ær, at alle Menniske oc hwert ierdelis schule komme meth theris Gierninger fore Gutz strenge Dom, annamme schulendes, huat the hære i Werden haue forschyldet vdi oc meth theris Leffnith, got eller ont, ther til at wi mwe io noghit thet got haue tha fram at bære fore hanum, ther oss kan skicke hans Wenschap, wide wi engen Thing ther til bæthre at wære bland alle miskundlighe Gerninger, æn Almosse Gave, thy hun afftoor Synden, oc igien skicker Mennisken Gutz Nathe, tha haue wi stadhight Hoob oc Troo til Gudh, at mwe nw vdi wor Leffnitz Tiidh werffue oss meth thette Werdens forgengelighe Gotz ther ewighe Liggendefæ i Hemmerighe. Thy wele wi thett kungøre nærværendis oc komme schulendis, oss meth werdigh Fathers oc Herris Hr. Oleff Mortenssøns Biscop i Roskilde Tilladelse oc Fuldburdh at haue stifftet eet Altere fore Gutz Thienistis Oghilse schyld vdi sancti Nicolai Kirke i Købendhaffn, som byght ær wether then nørre Kirkedør, til huilkedh Alteris Ære oc Altere wi meth beradh Hugh i wor Welmacht, Gudh Almechtiste, Jomfrue Marie Jesu Christi Mother, oc alle hans Helghen oc Engle i Hemmerighe, til Loff, Hedher og Ære, vore Forældris, wore oc alle cristne Siæle til Mischund og Salighet, haue vnt, giuet oc skøt, oc giue, skøde, oc friit fran oss oc wore Arwinge antwordhe, meth thette wort obne Breff, wor Gardh oc Grund, som wi nw selffue vdi boo, liggendis westen nest Høwebroo wedh Stranden, i forscreffne Sancti Nicolai Sogn, meth all forscreffne Gardtz og Gruntz Lenge, Bredhe, oc Wydhe, byght oc vbygt, enktet vndentaghit, meth Eghendomps Breffuen, som ther vpa rører, hære wedherhengde (b), Swo oc wore Bothestædhe oc Bother pa Draghoor liggendis aldernest wedh Stranden mellem thet Prytzske Fyd oc Hollendere Stræ- det, meth Lenge, Bredhe, oc Fæld, som ther tilhører, til ewer- delighe

(b) Ved Originalen af dette Document henge nu ingen Eiendoms Breve.

delighe Eye. Wetherkennendes oss oc wore Arwinge vdi oc til fornefnde Gardh, Bothestædhe, oc Gotzis Eghendom engen Rættighet at haue effter thenne Dagh. Meth swodan Schickelse: Forst at thette forskreffne Altere schall kallis Altare Sancti Saluatoris, ther pa Danske kallis sancti Hielpes Altere, oc skal meth tilwnes Sancto Erasmo oc Sancto Brandano, Hwes Altarista, een effter annen, schal haue, nyde oc beholde forscreffne Gardh oc Gotz i sine Wære, oc vpbære Husleye oc Rente ther aff, meth fuld Macht, them i Leye at lade, oc udh aff at sætte, oc i at sætte, hwem hanum løster, Oc skal holde eller holde lade fore forskreffne Altere daghligh Messe om Vghen tree Messer aff then Gardh, som til fornefnde Altere hører, liggendis vdi sancti Pæthers Strædhe, som Her Jens Albrictssøn nw vdi boor oc beholder i sine Daghe, oc fire Messer aff forskreffne Gardh wedh Howebroo oc Bother pa Dragheer, Swo, at om Søndaghen schal holdes Officium aff then Helghe Trefaldighet, om Mandaghen aff alle Helghe Engle, om Tiisdaghen aff noger forscreffne Alteris Patroner, om Othensdaghen fore alle cristne Siæle, om Torsdaghen aff Gutz Legheme, om Fredaghen aff thet helghe Kors, huilke forscreffne daglighe Messer swo holdes schule, som nu ær saght, swo frampt nogher anner stoor Hoghtiidh thette icke betagher, eller han wil officere de die, Oc om alle Lowerdaghe, vden Posche Afften, aff wor Frwe: Falder oc nogher hennes serdelis Hoghtiidh pa same Dagh, tha holde ther aff, i huilke forscreffne hwærie Daghs Messer, skal thog holdes Ammynnylses Boon til Gudh fore alle cristne Siæle. Oc skal fornefnde Altarista holde twenne Ortiidher om Aarit, hwer til een Lybsk Mark, meth twenne Wigilier, oc swo mange Messer hwer Tiidh, som Altere ære i Kirken, oc Peld at bredhis, oc Lyus tendes wedh same Altere. Oc pa forscreffne twenne Ortiidher schal han oc giue Kirke Werghe til Kirkene Bygning fire Skelinge, oc fattight Folk fire ß. Item wele wi fornefnde Pær Vngar oc Elne reseruere oss i wore Daghe Jus patronatus & presentandi, oc effter wor Doth schule perpetui Vicarii i wor Frue

Kirke

Kirke i Kobendhaffn oc Borghemestere oc Radh i samestedh meth Kirke Werghe til sancti Nicolawes altiidh haue oc beholde til samen same Macht at presentere til forneffnde Altere, oc then, som the giue presentationem, schal giøre them een Kost eller Gestebudh. Item schal oc thette altiidh wære beware schulende, at then Prest eller Klerk skal giues presentationem pa forscreffne Altere, som i Slechten ær, een effter annen, emæthen Slekten warer, oc io heltzt, som han ær nest a Byrdh til, Huilkedh engelund schal nwe forkrenkes wedh noghers resignationem vel impetrationem, pa thet at the schule thes willighere hielpe oc styrke Gutz Thienestis Oghilse i same Kirke, oc thes trolighere bethe fore oss oc wore Forældris oc Weners Siæle, og serdelis fore them, hwes Naffn bescreffne ære eller wordhe pa Ryggen a thette Breff (c), oc fore alle cristne Siæle. Item at forscreffne patroni, som Jus presentandi haue schule, schule lade inleedhe vdi forneffnde Gardh wedh Høwebro then Prest eller Klerk, som the giue presentationem, strax effter at han hauer fongit sin Biscops Collationem aff Roskilde, swo at han gør ther personligh residentiam, swo frampt han æy skal priueris igeen. Er han oc stædder in studiis eller til Schole, eller wil søghe studium, tha haue ther til sin Biscops Loff aff Roskilde, oc wære altztingis swo nær sin Ræt, som han nerwærendis wore, thog swo at han eller forskreffne patroni altaris pa hans wegne sætter een annen bescheden Prest i Garden, ther fuldgør. Forsømes oc noger Messe fore forneffnde Altere, tha skal han giue til Brøde een Skeling Kirkewerghe til Kirkene Bygning. Item naar som forscreffne Hr. Jens Albritssøn døth oc affgangen ær, tha schal then forneffnde Gardh, som han nw vdi boor, komme frii oc vhindreth til thette forscreffne Alteris Gotz oc Altere, oc bliffue sidhen altiidh vnder een Eyere. At thette swo fast oc vbrydelighen holdes schal til ewigh Tiidh i alle Made oc effterthy som fore ær rørdt, tha haue wi othmiwghelighen bethit forskreffne werdigh Father oc Herre Hr. Oleff Mortenssøn meth Gutz Nadhe Bischop i Roskilde, thette wort

(c) Der ere ingen Navne skrevne bag paa Originalen af dette Brev.

Breff oc Skickelse at wele werdhis fore Guts Schyld at stadhfeste meth sit ohne Breff. Oc thes til ydermere Forwaring hauer jek forneffnde Pær Yngar hængt mit Indseghle næthen fore thette Breff, meth Hedherlighe Mentz Indseghle, Hr. Jens Yngers oc Hr. Niels Yngers, myne Brøthre, oc Hr. Oleff Halffweggis Canik i Roskilde, oc Hr. Jeyp Karis, myne kere Frender, ther Prester ære, Oc iek Elne forscreffne Pær Yngers Husfru hauer bethit Hørsomeligh Prelate Hr. Mester Jæspær Dæghen i Københaffn, oc Welbyrdighe Men Jeyp Clawesson aff Wabn, oc Detleff van dem Borne Radhman i Københaffn, henge theris Jnseghle pa myne weghne her fore, effterthy iek selff enktet Jnseghle hauer, Oc wi Danckort Lange oc Laurentz Baghere, Kirke werghe til sancti Nicolawes, wedherkennes oss at haue samthycht thesse forscreffne Wrænde oc Article, oc ære schickede oc giordhe effter wor wilghe pa mene Soghne Mentz wegne, hwes thette Breff inneholder om forscreffne Gardh, ther Hr. Jens Albritsson vdi boor, huilkedh wi oc widhne meth wore Jnseghle hære næthen fore hengde. Giwet oc screwit i Købendhaffn pa wor Frwe Dagh annuntiationis Aar effter Guts Byrdh thusende firehundrede thrysintztiwghe vpa thet tredie.

Uden paa:

Fundation paa sancti Brandani Alther wdi sancti Nicholai Kyrcke her wdi Kiøpenhaffn.

4. Skøde-Brev paa Peder Ungers Gaard ved Hoibro og hans Boder paa Dragør til forbemeldte Alter 1474.

For alle, som thette Breff see eller høre læses, kungiøre og kennes wii Hans Jensøn Byfoghet i Køpmanhaffn, Jepp Clausøn af Vapn, oc Hans Tydkesøn sidendes i Borghemesters Stedh, Dethleff von dem Born, oc Niels Andersøn, Radhmen, Gregers Magnsøn, oc Niels Bruse, Fierdingsmen i samestedh, at Aar effther Guts burd MCDLXXIIII. Mandaghen nest fore Sancti Andree apostoli Dagh, pa Køpmanhaffn Bything, for oss oc flere godhe Men, som tha Thing søghte,

søghte, wor skikket Hederlige Man Peter Vnger, Radhman i forskreffne Køpmanhaffn, pa syne eghne weghne, oc Olaff Hagher Borgher i same Stedh, meth fuld Macht pa Peder Vngers Husfrues weghne Elne Anderssedoters. Hwilke meth loff lig Thingslydh skøtte oc frii fran them antwordede innen fire Thingstokke til wors Herres Jesu Christi oc sancti Brandani Altare i sancti Niclai Kirke oc thess Eyer, ther Prest ær, then Gard oc Grund meth Høwebro i Køpmanhaffn i sancti Niclai Sogn liggendes, som the i Leye haffue aff forskreffne Altaris Eyere, oc vdi boo, so oc theres Bodher oc Bodestedhe pa Draghøør wet Stranden i Hollender Stredeth liggendes, meth all theres Eghendom, Rettigheed, oc Breff, som ther pa rore, til ewerdelige Eye. Hwilket Skøde tha Lauritz Nielsøn Bagher oc Tydke Berndsøn, forskreffne sancti Niclai Kirke-Wærie til forskreffne Altare og thess Eyer annamet haffde. Tha tilsagde oc befestedhe the a theres oc Sognemens Wegne then Gard oc Grund i sancti Pedhers Strede liggendes, som Hr. Jens Albertsøn, Guth hans Siell nadhe, vdi bode, meth oc til forskreffne gotz vnder een Eyere Prest at bliffue, som theres Howetbreff ther pa giffuit vdhermere vdhwiser. At so ær talet oc giort for oss, thet withne wii meth wore Insegle hegnde fore thette Breff, giffuet som forescreuet ær.

Uden paa skrevet:

Skøde Breff pa sancti Hielpes Altere gotz, til huilketh Altere Kirke-werghe stadhfeste oc annecterede then Gardh i santi Pæthers Stræde vnder een Weyere at bliffve.

III.

Flere Herlov Trolles egenhændige Breve til Kong Frid. II. 1564.

I det næst forige Hefte blev indført et Par af disse Breve, som alle in originali giemmes i det Kongl. Danske Cancellies Archiv. I dette og følgende ville vi indrykke de øvrige. Vel ere de ikke af den yderste Vigtighed, dog, siden de paa den ene Side lære os nærmere at kiende

 saa

saa stor og berømmelig en Mand, som Rigets Admiral Herlov Trolle til sin Tider var, i det de overalt vidne om hans Retsindighed, Gudsfrygt, Hurtighed, Forsigtighed, vise Anslag, uforfærdede Mod, Troskab og Kiærlighed for Kongen og sit Fædernelande, samt Yndest hos sine Underhavende, og paa den anden Side underrette os om den Danske Flodes Tilstand og Foretagende i den langvarige Svenske Feide under Kong Friderik den Anden, givende os Navnene, saavel paa en stor Deel af Krigs-Skibene, som paa endeel af de befalende Officerer og andre forneme Folk, som da have levet; ville vi, som meldet er, meddele dem alle, og saaledes blive ved, efterhaanden at udgive af vore forduins berømte Danske Mænds Breve saa mange, som vi kunne forefinde, der i nogen Maade indeholde noget til Historiens eller Sprogets Oplysning. De, som denne gang anføres, ere disse:

I.

Etthers Kongl. Maytt. myn vnderdanige Tyeneste altiid forsendt met wor HErre, ynskendis Etthers Kongl. Majst. Lycke oc Saligheد bode till Siell oc Liiff. Aldernaadigste Herre, Etthers Naadis Skiibsflode kom her for Drageør vti Afftis tha X. slog, y Dag haffuer alle Høffuitzmend met mig besluttet att gaa till Segels oc bruge Søen, ingenstedz sette, then stund Winden føger, før Gud will, wii finnder wore Fyender. Wii thuiler slett intet, att Gud skall jo wære met oss oc imod wore Fyender, oc giffue oss Seyger oc Offuerhand offuer thøm alle. Vii haffuer oc giort Ordning, huor huer skall segle, eptthersom thenne Sedell vduiser. Jeg will oc altiid skriffue Etthers K. M. till, saa offte mig stedis Bud, huor wii ere oc huor till gaar. Wille E. K. M. forordene, att al Prouiant oc Fetalle matthe forsendis till Gullandt, ther will ieg lade Besked hoss Jens Bylle, huor wy ere att fyndes, oc ieg ther kand annammen eller lade henten. Om thee Skiib att anholde y Sundet, Etthers Kongl. Majst. skriffuer om, talte ieg met then Lybske Amiral, oc tyckes oss paa Etthers Kongl. Majsts. gode Behag, att mand ingen anholder vden thøm, mand wisseligen weed, som giør Fyenden Tilføring, Mens att mand lader alle Skippere met alt hans Skiibs Folk suerge oc certificere for Tolleren, atthe icke skulle løbe paa ander Haffner, end som hand thøm forholder, och Etthers Kongl. Majst. wille scriffue

Tolleren till, huor widt E. K. M. will stede them att segle efftert. Wille E. K. M. oc lade schriffue mig till same Besteed, tha will ieg oc haffue ther ett Indseende mett, om nogen fyndes paa annit Fare-Wand. Jeg wed nu intet ydermere att scriffue, mens beder, att Gud will beuare Etthers Kongl. Majst. mett all Lycke, Seyger oc Welfart baade till Siell oc Liiff, oc att Gud will giffue meg oc thiffe gode Mend met all Skibs Floden att tyene E. K. M. att thett kand were E. K. M. oc Danmarckis Rige till Gaffn oc Gode. Huilcket vii alle hobes till att skie skall, Amen. Ex Etthers Kongl. Majsts. Orloffs Flode thend 11. Maji MDLXIIII.

Etthers Kongl. Majsts.

Vnderdane Tyener

Herloff Trolle.

Opskrift:

Hogbarenn Stormechtigste Forste oc Herre, Her Frederich den Anden, Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis Konnig, Hertug vdy Sleßwiig, Holstenn, Stormarnn, oc Ditmerskenn, Greffue vdy Oldenborgk och Delmenhorst, min allernaadigste Herre, gandske ydmyggeligen oc vnderdanig tilsendt.

Ordning, hvorledes den under Herlov Trolles Befaling staaende Flode skulde segle.

J Guds Naffn.

Fortuna.

Danske Christopher. Lybske Christopher.

Mercurius.

Arcken. Elephanten.

Løffuen.

David. Solenn.

Kindt Gaades.

Falck van Aalborgk. Pappegoye.

Jegerenn.

Englesk Retze. Jonas.

Morian.

Høgenn. Griffuen.

Biørnenn.

Nordmand. Geesthenn.

Santhe Jørgens Boyert.
Hertug Oluffs Pincke.
Jompffru Pincke.
Søgenn.

Thisse ere forordineret att løbe for heden paa Kundskaff, oc komme till Floden, naar the fornemer Fienderne ꝛc.

Første Gud will, at ieg kommer till die Lybske, tha achter ieg att sette thennom y thend siette Rege bland Jegeren oc Morianen, saa at wy haffuer nogen aff wore Skiib bag thennom.

2.

Etthers Kongl. Majst. myn ganske vnderdane Tyeneste altiid met wor HErre. Aldernaadigste Herre, giffuer ieg Etthers Kongl. Majst. ydmygeligen tillkiende, att wii komme hiid vnder Guttlandt, oc lode Ancker falle vnder Kaars-Øø y Jafftes, ther Klocken war X. Wy haffuer wore Pincker vde om Kundskaff. En aff them er komen hiid till oss, oc førde en Bonde med sig, som the toge paa Olandt. Same Bonde siger, atthe Suenske skulle ligge for Elsnabben, oc atther skall ligge nogen Galleyer for Kalmar. Ellers haffuer wii endnu ingen Tyender fangit, icke heller fornomit nogen synderlig Fyende. The andre tho wore Pincker løbe frem beder att forskaffe oss Kundskaff. Saa haffuer alle Høffuetzmend met mig oc taldis wed, hues nu ydermere er att foretage: Oc met Gudz Hielp mett Gudz Raad er besluttet aff oss alle at wille gaa till Segels oc søge Fyenderne; Enten wii søger thom for Elsnabben eller anderssted, staar y Gudz allwelдigs Haand. Gud almecteste hand giffue oss Lycke oc en erlig Seyer offuer wore Fyender. Att saa wisseligen skee skall, bør oss alle att bede Gud om, oc tacke Gud therfor Amen. Jeg giffuer Etthers K. M. oc vnderdanligen tillkende, att her er meget siugt Folck paa Skiibene, oc mange døer bort, Gud were alles vores Hielper oc giffue en salig Stund, y naar thet skal være. Saa er her oc allerede stor

Brost

Brøst y Floden for Øll, som ieg ydermere haffuer screffuit Etthers Kongl. Majsts. Statholder Her Magnus ther om. For slige oc andre Aarsager mere er thet wort beste att søge wore Fiender met thett første, Gud hand være met oss. Jeg haffuer vdrøst Acchylles till ett Orloffs Skiib, oc satt ther ett hundert Mand paa, som ieg oc nu prouanterer aff then Fetalli ieg haffuer, saa langt som the lengst kand strecke sig. Thett første Gud will, att wii kunde kome the Suenske saa ner, att wii komer y Tale mett thom, tha skall ieg skriffue Etthers Kongl. Majst. gode Tyender till met Gudz Hielp. Gud almecteste hand giffue E. K. M. Lycke oc Salighed, Seyer oc Offuerwinding offuer alle E. K. Ms. Fiender oc Uwenner, att Etthers Kongl. Majst. met alle E. K. Ms. tro vndersatthe maa aff Hiertet loffue, tacke oc benedide thend Euige gode Gud Amen. Aff Etthers Kongl. Majsts. Orloffs Flode, Torsdagen thend 25. Maji MDLXIIII.

Etthers Kongl. Majsts.

wnderdane Tyener.

Herloff Trolle.

Opskrift:

Hoybarenn Første Stormechtigste Herre, Her Friderich den Anden, met Gudz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning, Hertug wdy Sleßuiig, Holsteenn, Stormarnn, oc Ditmarskenn, Greffue vdy Oldenborgk och Delmenhorst, min Allernaadigste Herre och Koning vnderdanig.

3.

Etthers Kongl. Majst. myn gandske vnderdanige Tyeneste mett all Lycke, Welfart oc Salighed altid forsendt met wor Herre. Aldernaadigste Herre, werdis Etthers Kongl. Mayst att wiide, thett wii er komen hid vnder Boringholm mett E. K. Ms. Orloffs Flode, nu i Torsdags Afften, ther X. slog, Orsagen huorfor wii her lode Ancker falle, er, atthe Lybske sagde, seg ingenstedz lenger att kunde kome, førend the finge taget mere Fætalli ind, nu y Fredags toge the Fætalli ind, dog icke all samens, y gaar war thet sadan en Storm oc Wedder, att mand intet kunde

kunde handle seg. Nu thett er bleffuen stille, will wy met al Fliid fordere, att thet skall strax skee, oc wii mett thenne Wind wille holle oss y the Suenskes Farewand mellom Øland oc Gulland. Wii haffuer end nu ingen wisse Tyender, huor the Suenske Skiib ære. Wi hauer alle wore Pincker for vdt om Kundskaff oc wisse Tyender. Thet første wii bekommer wiss Kundskaff, tha wille wii haffue wore Fyender vspard, oc oss haabes met thend alsommecteste Gudz Hielp att fange en erlig Seyer offuer E. K. Ms. oc Riigens Fyender, thett E. K. M. oc wii alle wil bede Gud om, oc tro hans guddomelig Almectighed ther till, att met thet første wisseligen skee skall. Etthers Kongl. Mantts. gode Mend, tisligeste alt E. K. Ms. Kriigs Folk holder oc skicker sig oc emod mig y E. K. Ms. Tyeneste met all Willighed oc Lydighed y alting, som horsame erlige tro Mend, oc icke anderledis end som mine egne Brødre oc Børn, oc oss alle hobes, at thett skall gaa well till, Gud till Loff oc Ære, oc E. K. M. till ett gott Naffn oc Gaffn. Hermett will ieg oc thenne ganske Flode haffue E. K. M. till Siell oc Liiff oc en erlig Seyerwinding offuer E. K. Ms. Fyender then Euige Gud befalit. Aff Etthers Kongl. Majsts. Orloffs Flode Pynse Dag Aar MDLXIIII. vnder Boringholm.

Etthers Kongl. Mantts.

vnderdane Tyener.

Herloff Trolle.

P. S. Allernaadigste Herre och Konnig, hues som meg fattis, thet haffuer jeg skreffuid Her Magnus Gyldenstierne till.

Opskrift:

Høgbarenn Første, Stormechtigste Herre, Her Frederich den Anden mett Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konnig, Hertug vdi Sleßwiig, Holsteen, Stormarnn och Dittmerskenn, Greffue vdii Oldenborgk och Delmenhorst ꝛc. Mynn allernaadigste Herre og Konning, vnderdanig.

4. Skiott

4.

Skiott som waar yga thend Suenske Amyrall mett Nafft Mark (*), och huor mogid Krudt hand haffde etc.

Slange-Krudt	150. Skippundt.
Kiorne-Krudt	VIII. Stockholms Tynder.
Kiorne-Krudt til Hoffuidzmend	VI. OllFierdinger

Skott.

Hele Kartouffuer	II.
Try Quortyr Kartouffuer	IIII.
Halve Kartouffuer	VIII.
Nodt-Slanger	III.
Feldt-Slanger	XVI.
Try Quorther Slanger	XIIII.
Halff Slanger	XX.
Dobbelt Falckenether	XVIII.
Encke Falckenether	XXIIII.
Fallkuner	LX.
Skierbrecker aff Jern	IIII.

Aff alt thette hersomme bleff intidt reddett theraff, thy dy Lybske sette ther Ild paa.

5.

Etthers Kongl. Maytt. min gandske vnderdanige och plictige tro Tyeniste nu oc altiid forsend mett wor HErre, och giffuer ieg etthers Kongl. Maytt. gandske vnderdanigligen tillkiende, at wy nu mett eders Kongl. Maytts. Orloffs Flode y Gudz Nafft achter at lobe her fra och paa thet rette Farewand imellom Suerrige och Tyskland; Thii att de Lybsker beclager seg, at de icke kunde lenger fortoffue her, ther fore wille wy holle Soen vdi de Suenskis Farewand, till saa lenge at wy kunde bekomme, hues oß fattis, och haffue skreffuid om, och will ieg altiid lade Beskied

(*) Paa dette Skib, kaldet Mageløs eller Mars Jutehader, som af de Danske og Lybske blev erobret og forbrændt, blev den Svenske Admiral Jacob Bagge og flere fornemme Officerer fangne.

paa Borringholm, huor wy erre att finde. Hues Tidinger och Leylighed, som nu begiffuer, haffuer etthers Kongl. Mayetts. Thiener Erlig och welbyrdig Mand Peder Munck met seg, och forseer meg, at hues hand nu icke er hoß etthers Kongl. Maytt. at hand da kommer till etthers Kongl. Maytt. met thett første rc. Her haffuer werid stor Siugdom och Skrøbeligheed eblandt Folckid, saa at wy haffuer Brøst bode for Bodtzmend och Krigsfolck, att etthers Kongl. Maytt. wille skriffue Her Magnus Gyldenstierne till, om hand wiiste nogen Raad ther till rc. Och will ieg nu och altiid haffue etthers Kongl. Maytt. till Siell och Liiff thend Alsommechtigste Gud befalendis, hand giffue etthers Kongl. Maytt. Lycke och en erlig Seyer offuer alle etthers Kongl. Maytts. Fyender och Bwenner Amen. Aff etthers Kongl. Maytts. Orloffs Flode vnder Karlsøø Mandags thend 12. Junii Anno Dñi. 1564.

Etthers Kongl. Maytts.

Vnderdanige tro Tiener
Herloff Trolle.

Opskrift:

Høgbarenn Første Stormechtigste Herre, Her Frederick den Anden, met Gudz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konnigk, Hertug vdi Sleßwiig, Holsteen, Stormarn och Ditmersken, Greffue vdy Oldenburgk och Delmenhorst, min allernaadigste Herre och Koning, vnderdanigen.

6.

Etthers Kongl. Maytt. myn gandske vnderdanne Tyenesthe altiid forsendt met wor Herre, Giffuendes Etthers Kongl. Maytt. ydmygeligen tilkende, at y gaar finge vii wisse Kundskaff, at the Suenske Skiib war her hart hoss paa en 2. Vger Søes her ner Landit, ther the haffde willet, tha haffde the well kunde kommit tiill Oss met thenne Vind, vii kunde icke komme tiill thom, før end Væritt gaar om, eller vii faar att viide, huort the setther therres Kaas, tha skal vii met Gudz Hielp søge thom, oc hobes met Gudz Hielp att legge them neder, ther skall oss Gud till hielpe,

hielpe, Etthers Kongl. Maytt. haffuer her ett willigt Folck, som endrecteligen begerer oc haffuer et gott Mod, att Gud will wisseligen giffue Etthers Kongl. Maytt. en erlig Seyer; Oc y Gudz Naffn, mett thett Mod wille vii søge thom, thet alderførste os mogeligt er. Gud giffue Etthers Kongl. Maytt. thend Glede oc seg thend Ære, att wii kunde nederlegge them, som vii wesseligen hobes till met Gudz Hielp. Her met Etthers Kongl. Maytt. tiill Siell og Liiff thend euige Gud befalendis, hand giffue Etthers Kongl. Majst. Seyer oc Lycke y alle Maade. Ex Etthers Kongl. Maytts. Orloffs Flode vnder Boringholm Torsdagen then 12. Julii MDLXIIII.

Etthers Kongl. Maytts.
vnderdane tyener,
Herloff Trolle.

Opskrift:

Hogbaren Forste Stormechtigste Herre, Herr Frederich den Anden met Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning, Hertug vdi Sleswiig, Holstein, Stormarn och Dittmerskenn, Greffue vdii Oldenborgk och Delmenhorst rc. min allernaadigste Herre och Koning, vnderdanig.

7.

Etthers Kongl. Maytt. min gandske vnderdanige och willige Tyeniste nu och altiid forsentt met wor Herre, Allernaadigste Herre och Koning, giffuer ieg Etthers Kongl. Maytt. gandske vnderdanigen tillkiende, att wii vdi Torsdags fick Tiidinger, huorledis att de Suendske skulle haffue dragiit østen omkring Borringholm, och hen att Ny Dybe, tha gick wii och strax y sämme Stund y Gudtz Naffnn till Segels, och mentte, wii skulle haffue fundit them der, och sende wii tho aff wore Pincker for oß vd hen ad ny Dybe, at forfare, om de laa der, och som de komme tilbage vdi gien, tha sagde de, att de icke waare ther, tha sette wii wor Kaaß att Hedensø, och trode, att de skulle haffue weriit her, da kunde wii icke heller finde them her, ther forre acter wii nu y Gudtz Naffn at løbe her aff och ind for Wernø,

 om

om wy ther kunde modis, och haffuer jeg wiss Kundskaff ther paa, att de ere fire och tredinige Skiiff. Huor Gud will, att Handelen skall nu gaa till, will ieg skriffue Etthers Kongl. Mautt. till mett thett allerførste, og hobis meg till thend allmechtigste Gud, att Gud will wisseligen giffue oss Seyerwinding och Offuerhandt offuer Etthers Kongl. Mautts. oc wore Fyender. Oc will ieg nu och altiid haffue E. K. M. mett Siell oc Liff till langwarigt lyckeligt Regemente, och en erlig Seyer och offuerhandt offuer alle Etthers Kongl. Mautts. Fyender och Vwenner, then almechtigste Gud befalendis ꝛc. Aff Etthers Kongl. Mautts. Orloffs Flode vnder Hedensøø Løffuerdags thend 15. Julii Anno D. 1564.

Etthers Kongl Mautts.

vnderdanige tro Tienere

Herloff Trolle.

P. S. Allernaadigste Konning, rett nu finge wii Tiidinger, att de Suenske Skiib skulle were vnder Borringholm, och effterdii att Winden er oss emodt, att wii kunde icke komme diid till dennom, tha wille wii fuldkomme wor fortagne Reyse till Werno, att wii kunde faa thett Suenske Skiib y Morgen mett oss, som Etthers Kongl Mautt. forre haffuer skreffuit om. Thett første mueligt er oc Winden gaar oss nogid till Wilde, tha wille wii søge wore Fyender de Suendske, y huor wii kand enten høre eller spøre them, Gud hand giffue oss Lycke och Offuerhandt offuer thennom, huilckid ieg wisselige haabis till mett Gudtz Hielp ꝛc. Skreffuit vnder Segell mellom Hedensø og Werno ꝛc.

Opskrift:

Hogbarenn Første, Stormechtigst Herre, Her Friderich den Anden met Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning, Hertug vdi Sleßwiigk, Holstein, Stormarn, och Dittmersken, Greffue vdii Oldenborgk och Delmenhorst, min allernaadigste HErre och Koning, vnderdanigen.

IV.

IV.

Nogle Optegnelser til Oplysning i de Vinders Familie.

Til den Danske Adels Slegt-Historie at bringe til større Lys og Fuldkommenhed har man ingen vissere Hielpe-Mideler, end enten Originat-Brevskaber, som angaae nogen Adels-Person eller Adelig Eiendom, eller som nogen af Adelen kan have udstedet eller forseiglet, Eller ogsaa egenhændige Optegnelser, som nogen af Adelen kan have giort om sig og sin Familie. Af det første Slags, nemlig originale Breve og Documenter, er det ikke faa, af hvem, vi i vort Magazin have indført, som i det Fald kunne giøre god Tieneste, og af det sidste Slags, nemlig Adelens egne Optegnelser om deres Forfædre eller Børn, have vi vel ogsaa indrykket et eller andet Stykke, saasom om de Stygger i det andet Hefte. Af dette sidste Slags er os for kort siden forekommet et lidet Stykke, som kan give Oplysning i de Vinders Slegt, som er een af vore ældgamle og rette Danske Adelige Stammer. Samme, som Sogne-Presten i Skelskør Velærværdige Hr. Magister Friis haver haft den Godhed at meddele det Kongelige Selskab, er en Fortegnelse, saavel paa Jacob Vinds til Grundet, som hans Søns Admiral Jørgen Vinds, Børn, naar de ere fødte, samt deres Faddere, som have været en anseelig Deel af den paa de Tider blomstrende Danske Adel. Denne Fortegnelse er af dem begge selv med egne Hænder opskreven for i en Bog in 4to, som ellers indeholder adskillige skrevne Recepter og Lægedome. Foran i Bogen staaer dette skrevet: Thenne Bog er Jacob Wind til Grundet rette Eyermand till 1587. Fortegnelsen selv lyder, som følger:

Mine Børns Fødsel og theris Faddere.

Anno 1586. Neste Søndag effter St. Hans Dag Midsomer, som var 26. Junii, stod mit Bryllop paa Klarupgaard med Jørgen Høgs og Fru Anne Stygges Daater Else Høg.

ANNE WIND bleff fød i Roskild Fredagen for Laurentii Dag, som war 4. Dag Augusti strax 9. var slagen Formiddag Anno 1587.

Hendes Faddere vare:

Niels Kaas Cantzeler. Christopher Walckendorff. Steen Brahe. Axel Gyldenstiern. Arild Huitfeld. Jørgen Høg. Henrik Wind. Christen Wind. Michel Sandberg. Henrik Norby. Peder Eggerson. Absalon Jul. Enevold Kruse. Niels Grubbe. Anders Dreselberg. Wilhelm Dreselberg. Christian Holk. Christen Knudsøn.

 Erik

Erik Dreselberg. Peder Dreselberg. Johan Brokenhus. Anders Green. Jacob Trolde. Caspar Paslich. Christopher Packisch (*). Matz Erikson. Frantz Rantzou. Gert Rantzou. Johan Suab. Lauge Beck. Claus Glambeck. Christian Machabæus. Otto Brokenhus. Joachim Leist. Doctor Niels Hemingsøn. Elias Eisenberg. Frue Lisebet Seestedt. Fr. Karine Rostrup. Frue Berthe Baadt. Bodill M. Peders. Barbra Hans Lauritzens.

BERTHE WIND, fød i Roskild Fredagen nest for S. Pouels Dag, som var 24. Januarii, ved et quarteer efter 2. Slet Eftermiddag Anno 1589.

Hendes Faddere vare:

Mester Christoffer Knopff. M. Frantz Nielsøn. Fru Benedict Mortensdoter. Jomfr. Ingeborg Wind.

IFFUER WIND, fød i Roskild Mandagen for Pindzdag, som var den 1. Junii om Aftenen ved 10. Slet, Anno 1590.

Hans Faddere:

Frederich Gottske. Hans Lauritzen. Christoffer Skriffuer. Jomf. Dorethe Gottske. Dorethe M. Mortens.

INGIER WIND, fød i Roskild Onsdag 24. Novembris strax forend 4. Slet om Morgen Anno 1591.

Hendes Faddere:

Nils Parsberg. M. Peder N. Skolemester. Jomfru Geiße Brokenhus. Thale Eliases. Marine M. Frantzes.

JØRGEN WIND, fød i Roskild Loverdagen d. 7. Julii lidet for halfgaaen 2. om Morgen Anno 1593.

Hans Faddere:

Christoffer Parsberg. Jørgen Brokenhus. M. Pouel Pedersøn. Birgite Doct. Niels Hemmingsens. Barbra M. Christoffers.

HENRICH Wind, fød i Roskild Løffuerdagen St. Mathei Dag 21. Sept. om Aftenen ved halvgaaet 7. Anno 1594.

Hans Faddere:

D. Peder Seuerinsen. M. Lauritz Andersøn Skolemester. Her Seuerin Ollsøn. Fru Dorethe Munck. Else Christoffer Skriffuers.

FREDERICH WIND, fød i Roskild emellom Tisdag og Onsdag den XI. Februarii ved et quarter for 4. om Morgen Anno 1596.

Hans Faddere:

Johan Bernekou. Bent Gregersen. Her Jørgen Succentor, Fr. Karine Skinckel. Jomf. Karine Urne. Jomfr. Mette Bernekou. Dorithe M. Frantzes. ERICH

(*) Kaldes ellers Christoffer Pax. Han er tilforn nævnet i det D. Magazin T. II. p. 254. 255.

ERICH WIND, fød i Roskild Onsdagen Kyndermis efter første Februarii et quarter efter 4. Slet om Aftenen Anno 1598.

Hans Faddere:

Hans Dreßelberg. Wilhelm Dreßelberg. Peder Mund. Holger Gaggi. Johan Beck. Fr. Kirstine Beck. Jomfr. Ingeborg Parsberg.

NILS WIND, fød i Roskild Torsdagen 21. Junii om Aften ved et quarter efter 10. Slet Anno 1599.

Hans Faddere:

Peder Basse. Jens Monsen. Christoffer Bild. Claus Dyre. Nils Wind. Jomfr. Mette Beck. Anna Eisenberg.

BERTHE WIND, fød udi Roskilde Onsdagen for St. Pouels dag, som var den 21. Januarii, 1. quarter for 4. om Morgenen Anno 1601.

Hendes Faddere:

Jffuer Lange. Hr. Peder i Steenloß. Fru Eline. Fru Beathe Ulfeldt.

ELSA WIND, fød udi Roskild, en Onsdag d. 29. Decembris, der Klokken var halfgaaet 2. imellem Tisdag og Onsdag Anno 1602.

Hendis Faddere vare:

Fru Sophie Parsberg Peder Bassis. Nils Henrichsen. Severin Skriffuer Borgemester.

Derefter følger Jørgen Vinds Optegnelse om sit Giftermaal og Børn:

Anno 1618. d. 7. Septemb. drog jeg, min Broder Jffuer Wind, och Thygge Strygge, till Heckebiere, och tiltalde ieg Erlig och welbyrdig Fru Anne Skouffgaard om Hendes kiere Dotter Erlig och welb. Jomfru Jngeborre Wlffstand, Holgiers Dotter, som mig bleff giort Tilsau ffn paa.

Anno 1620. d. 27. Augusti vdi Malmø stod mit Brøllup med Erlig och welb. Jomfru Jngeborre Vlffstand, och giorde min Moder Anne Skouffgaard Brøllupet, Gud giffue oß til megen Lycke.

Anno 1621. d. 2. Junii om Løffuerdagen efftermiddag Klocken eet forløste Gud min kiere Hustrue, och gaff hende en ung Søn, bleff christnet paa Assertorp d. 5. Junii, och kaldet efter min Sl. Fader Jacob Wind rc. Och war ieg samme Thiid, hun bleff forløst, till Kildin vdi Rydsland, oc kom icke hiem, førend siu Vger efter min Kone var forløst.

Anno 1623. d. 31. Maji Løffuerdagen, som var Pindz aften, Klocken Siu om Morgenen, bleff Holgier Wind fød paa Gundestrup, och laae ieg samme Tiid paa Wesserstrømen med Kongl. Maists. Skib Markatten. Den 20. Julii bleff hand christnet vdi Wrambs Sogne Kircke af M. Christen Torndall, och holte min Moder Frue Anne Skoffgaard hannem offuer Funten.

Hans

Hans Faddere:

Hr. Anders Bilde. Steen Bilde. Gundi Lange. Hendrik Wind. Offe Høgh. Staller Raaß. Jørgen Vgerup. Frue Anne Skouffgaard. Frue Karen Lange. Jomfrue Else Vlffstand.

Anno 1625. d. 19. Januar. Onsdagen paa Gundestrup om Natten imellom Et og to forløste Gud min kiere Hustrue, og gav os en ung Søn, som blev kaldet efter min Sl. Faderbroder Søn Niels Wind, og christnet udi min Sogne Kirke udi Wramb af M. Christen Thorndal, og holdte hans Mormoder Fr. Anne Skouffgaard til Heckebiere hannem offuer Funten.

Hans Faddere vare:

Tage Thott Ottsøn. Gabriel Krusse. Hendrich Gyldenstiern. Jffuer Wind. Frue Rigborre Lindenov. M. Frue Else Høgh. Fr. Kirsten Jull. Fr. Else Weffert.

Anno 1626. d. 27. Aprilis, Torsdagen, der Klocken var otte om Aftenen paa Gundestrup, forløste Gud min hierte kiere Kone, og gav os en ung Søn, blev kaldet Hack Wind ꝛc.

1628. d. 16. Februarii om Dagen Klocken var imellem 12. og Et forløste Gud min gode lille Kone udi Kiøbenhaffn, og gav os en ung Dotter, og blev hun opkaldet efter min Kones Mormoder Fr. Anne Parsbierig og min Farmoder F. Anne Sandbierig, og blev hun christnet af M. Jens Dinisen Sogne-Prest til vor Frue Kirke.

Hendes Faddere vare:

Cantzeler Her Christian Fris. Statholder Frantz Rantzov. Christoffer Vlffeldt. Jost Høg. Knud Gyldenstiern Axellsøn. Thage Thott Andersøn. Frue Anne Skouffgaard holdte hende over Funten. Fr. Anne Brahe Sl. Manderup Parsbiergs. Fr. Jngeborre Claus Daais. Fr. Heluig Skenckel. Fr. Johanne Høg, Mons Kaases.

Anno 1629. Fredagen d. 9. Septemb. vdi Roskilde forløste Gud min gode lille Kone om Natten, der Klokken var Et, og os med en ung Datter velsignede, som blev christnet d. 27. Septemb. vdi Roskilde Dom-Kirke, og blev efter min Kones Sl. Søster Jomfru Lißbeth Vlffstand opnævnet ꝛc.

Min Moder Frue Else Høg holte hende over Funten, og disse vare hendes Faddere.

Frederich Parsbierig. Siguort Vrne. Erick Rosenkrantz. Steen Beck. Niels Locke. Frue Clare Sparre Thage Thottis. Fr. Agnete Thott Gabriel Kruses. Fr. Sophia Rantzou Mogens Gyldenstierns. Fr. Anne Lunge Jost Høgs.

(o)

32. Hefte.

I.

Biskop Oluf Daa i Roskilde hans Seigl og Stiftelse paa Apostel-Alter i S. Lucii Domkirke 1452.

Alt hvad vores Hvitfeld i sin Bispe-Kronike anfører om denne Biskop (a), bestaaer i disse faa Ord: Oluf Daa døde 1460. som er det allermindste, der kunde skrives til en Biskops Ihukommelse, i et Skrift, der skal indeholde en Historie af Biskoperne i alle Stifter udi Danmark. En gammel Dansk Chronologie, hvoraf en Udskrift giort 1551. findes iblandt Sl. Conferentz-Raad Rostgaards Manuscripter paa Universitetets Bibliotek, melder lidet mere om hannem, men sætter hans Tod et Aar længere ud, Ordene ere disse: MCDXLIX. bleff Oluff Daa vdwalt og tagen til Biskop i hans [Hr. Jens Pedersøns] Sted, Og derefter: Samme Aar [MCDLXI.] døde Biskop Oluff Daa Sancti Valentini Afften, oc er begraffuen y Roskilde Domkirke aldernærderst wedt Tornene (b). Hermed kommer overeens, hvad Morten Pedersøn i sin Bog om Biskop Absolons og Esbern Snares Herkomst (c) siger i

(a) HVITFELDS Bispe-Krønike in fol. p. 47. J. L. WOLF Encom. Regni Dan. p. 471! hvor han opregner Biskoperne af Roskilde, har heller ikke noget om ham, uden alene Navnet.

(b) Disse sidste Ord findes og hos HVITFELD i hans Historie T. II. p. 894. og altsaa setter han paa dette Sted eet Aarstal, og et andet i Bispe-Krøniken, hvilket sidste maaskee kan være en Tryk-Feil.

(c) MORTEN PEDERSENS Biskop Absolons og Esbern Snares Herkomst fol. J. IIII.

disse Ord: Bisktop Oluf Daae døde S. Valentini Afften Anno 1451. var Biskop i 13. Aar. Hr. Biskop Pontoppidan i sine Annal. Eccles. Dan. (d) føier alene dette til, at han tilforn havde været DomProvst i Roskilde, og at han 1452. testamenterede Vicariis i sin DomKirke nogle Indkomster i Landgods [formodeligen det samme som i følgende Document bliver ommeldet], beklagende for det øvrige, at intet videre om hannem har været at bringe i Erfaring.

Siden der da i Historien ikke findes mere antegnet om en til sine Tider saa forneme Mand, er det let at slutte, hvor rart hvert et Stykke kan være, som endnu utrykt om hannem maatte forekomme, og at de tvende Alderdomens Levninger, som vi i dette Hefte om hannem føre til Lyset, ikke kunne andet end være vore Landsmænd til Fornøielse, nemlig, hans Biskopelige Seigl, og en Fundation, som han 1452. haver giort paa et Alter udi S. Lucii Domkirke i Roskilde.

At han var af den gamle Danske Adelige Daaernes Slegt, som førde en rød Sten-Muur paa Skak i blaa Feld, hvoraf nogle fordum have boet paa Ravnstrop her i Sieland, det vidner ikke alene det Tilnavn, som han mesten allevegne, hvor man finder hannem i Documenter nævnet, haver brugt, men endog hans Vaaben, som er det samme, de Daaer haveført. I hans Seigl, som vi her oven til have ladet i Kober stikke, sees en Engel med udslagne Vinger og en Bestraaling om Hovedet, hvilken i den høire Haand holder det Roskildske Stifts gamle Vaaben, som er et Kors med tvende Nøgeler, og i den venstre Haand Biskopens eget Vaaben, som er forbemeldte de Daaers (e). I Omkredsen læses: Secretum Olaui Daa miseratione divina Episcopi Roskildensis. Originalen af dette Seigl, hvoraf vi have taget denne Tegning, findes under et Skøde, som Hr. Michel Rud i Vidby Ridder 1458. haver udstedet til Hr. Clement Pedersen perpet. Vicar. til S. Magni Alter i Roskilde Domkirke paa en tredie Part i trende Gaarde udi Sperlingstorp, hvilket Skøde Biskop Oluf Daa med flere til Vitterlighed haver forseiglet. Men Fundationen, som han haver efterladet paa Apostel-Alteret i bemeldte Domkirke, giemmes in originali paa Universitetets Bibliotek, skreven paa Pergament, hvorunder saavel Biskopens som de fleste og beste af de andre Seigl ere borte. Dette Document lyder saaledes:

Alle

(d) PONTOPP. Annal. Eccles. Dan. Tom. II. p. 414.

(e) Ingen maae støde sig over, om man i de gamle Adels-Mænds Sigiller ikke finder saa nøie i agt tagne de rette Farver, som hvert Vaaben bør have: thi de have som oftest ladet det komme an paa Signet-Stikkeren, og ikke kieret sig efter Farven, naar kun Figuren haver været det.

Alle Men, thætte Breff see eller hore læses, helse wy Olaff Daa meth Guths Nathe Biscop i Roskylde kerlighe meth wor Hærre. Wy gore witerlicht alle Men, swo wel nærwærendis, som komme sculendis, at wy aff beradh Hugh, frit oc goodh Wilghe, Gudh almechtughest, Juncfru Marie, oc alle wors Hærris Apostole till Loff, Hedher oc Ere, haue vnt, giffuit, oc skoot, vnne, giffue oc skode meth thætte wort opne Breff, till ewinnelighe Eye æye sculendis, thætte efftersereffne goots alle perpetuis Vicariis i Roskilde Domkyrke, som nw ære, oc æn komme kunne till the hælghe tolff wors Hærris Apostole Altare i sancti Lucii Kyrke, som bygt ær mit paa Gulffuit wæstærst, som wy nw nyleghe vpbygd oc styfftith haue, oc færducht giort meth ald syn Redscap oc Tilhoring, oc wigt ær Guth, Juncfrw Marie, oc wors Hærris tolff Apostole till Loff, Hedher oc Ere, swo som ære een Stenhws Gardh, liggendis paa wæstre Hyrne widh thet Stræde, som løber fran Adhelgaden oc swo till Swortebrødhre Closter, i Sancti Michels Soghn, som Jeyep Albrichtsson nw vdi boor, oc een Gardh alle næst westen widh forscreffne Stenhws Gardh i Sancti Olaui Soghn. Hwilke Gardhe wy køpte aff Gerlich Floer oc Clawes Nyeman i Køpnehaffn, oc een Gardh, liggendis widh Torffgadhen sønnen till, som wy køpte aff Koort Guldsmit, oc han nw sælffuer vdi boor i Roskilde, meth alle forscreffne Gardhes rætte Tilliggelse, Jordh, Grund, Kolhawe Rwm, i alle therris Bredhe oc Længe, meth Sten-Hws, andre Hws, oc Bodherne widh Gaden, bygd oc vbygd, engte vndentaghit, meth ald Bewisning, opne Breff, oc Ræt, som wy thøm i wore Wære fangit haue. Hwilke Gardhe wy tillforen haue ladit skoot forscreffne perpetuis Vicariis till forscreffne Altare, bodhe i Roskilde Capitell, oc paa Roskilde Bything, som then Bewisning vdwiser, ther vppaa giordh ær. Ther till haue wy vnt oc giffuit oc rethelighe betalit forscreffne perpetuis Vicariis fire hundrithe Lübske Mark i Guld oc i Penninge, till at købe ythermere Gots oc Rænte fore till forscreffne Altare, meth swodant Skæll, som her æffter følgher

her. Først at prior perpetuorum oc alle perpetui Vicarii, som nw ære oc komme kunne i Roskilde DomKyrke till euigh Tiidh, scule beholde forscreffne Gots oc Penninge till forscreffne Altare i therris frii Wære oc Skickelsse, swo at the scule hwært Aar till euigh Tiidh lade holde een Guths Thienist, som hær effter følgher, fore wor oc wore Foreldris Siæle, fore forscreffne Altare, swo som ære, fire Mæsser in ordine hwær Vghe, Een vm Løwerdaghen, een vm Søndaghen, een vm Tiisdaghen, læsne, oc een sungen Messe vm Thorsdaghen aff Jhesu Cristi werdughe Leghe-me, oc i then Mæsse scule alle forscreffne perpetui Vicarii selue vdi wære in habitibus suis, oc thiæne hænne, første otte slaer, oc naar forscreffne Messe vdsungen ær, tha scule the alle nedher gange ouer woer Graff, oc siwnge Libera me Domine, oc ænde then Sang meth een Collecta pro defunctis, oc the andre thre Mæsser scule læsis vm Mandaghen, Odhensdaghen, oc Fredaghen, thet tillaght, at then Rænte oc Affgifft, som falle kan aff the twaa Gardhe, som ligge hoes Swortebrødhre, till hobe scall bliue till then sungne Mæsse oc Sang, som fore ær rort, at holde then Thieniste vppe meth, swo at alle the, som i forscreffne Mæsse oc Sang personlighe vdi ære, sculle skiffte thet mellom them, oc hwo som borte ær aff forscreffne Mæsse oc Sang, han meste syn Deell, swo offte som han borte ær. Then annen Gardh, som wy køpte aff Koort Guldsmit, oc the fire hundrithe Lübske Mark scule bliue till then annen Guts Thieniste, som holdis skall fore forscreffne Altare. Item scule forneffnde perpetui Vicarii haffue fuld Macht at skicke een beskedhen Dondeman, som Prest ær, at officiere thet forneffnde Altare, oc løne hanom fore syn Thieniste, som lighe gaar till paa bothe Sidher, oc scall han gange till Kordh in habitu perpetuorum, oc giøre Thiæniste oc nyuthe distributionibus, som een annen perpetuus Vicarius i Roskilde. Thær offuer tilbindr wy oss oc wore Arffuingr, forscreffne Gardhe, Gods oc Penninge at frii, hemble, oc till at staa forscreffne perpetuis Vicariis till forscreffne Altære for hwærs Mants Gensighelsse æller Hindær i nogher Maade. In cuius rei testimonium

Secre-

Secretum nostrum, vna cum sigillis nobilium virorum, videlicet, *Domini Engelberti* militis de Thorbernefelle (f), *Henrici Daa* fratris nostri, *Benedicti Crabbe* prouisoris claustri beate Marie virginis Roskildis, *Saxonis Petri* de Kornerop, *Andree Johannis* prouisoris claustri sancte Agnetis Roskildis, *Henrici Johannis* proconsulis, & *Jacobi Alberti* Consulis ciuitatis Roskildensis, presentibus est appensum. Datum Roskildis Anno Domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo, vicesimo die mensis Mayi.

Uden paa skrevet:

Fundatio altaris Apostolorum 1452. 20. Maji.

II.

Vidnesbyrd af Boringholms Lands-Ting om Forløfte for Peder Olsøn Væbner ꝛc. 1433.

Dette Document, som Hr. EtatsRaad Gram haver haft den Godhed at meddele os, af Originalen udskrevet, er i adskillige Henseender værdt i Trykken at udgive, men i sær merkværdigt, saavel for Sprogets Skyld og de forekommende artige Navne og Talemaader, som for de deri nævnede Personer af den gamle Bornholmske Adel, om hvilken man ellers ikkun haver gandske liden Efterretning. Enhver veed maaskee nok uden vores Erindring, at, hvor de Ord aff Wapn, af Vaaben, Væbner ꝛc. efter et Navn i gamle Documenter forekomme; betyder det en Adels-Mand, som fører Vaaben eller haver adeligt Skiold og Hielm. Altsaa ere i det ringeste ni af dem, som nævnes i dette Brev, adelige Personer:

Alle Mæn, thette Breff see æller høre læse, hilse wi Per Boson Lanzsthingzs Sachorare y Borendholm, Martin Martinsøn, Mans Thørkilsøn, Per Thørkilsøn, Hannus Nielssøn, Per Laurenssøn, aff Wapne, Andirs Jæpssøn, Abram Jenssøn, Ødhkil Andirssøn, Karl Olssøn, Drews Jenssøn, Kersten, Bønder y forneffnde Land, ewinnelighe meth wor Herræ. Kwngøre wi alle Mæn, meth thetta wort opna Breff, ath wi methirkenne oos haiwe laweth (a) ærleke Mæn, Ake

 Niel-

(f) Torbernefelle eller Torbenfeld heed fordum den Herregaard her i Siæland, som nu heder Frydendal.

(a) hvor det Ord laweth, lawendis forekommer i dette Document; betyder det lovet, lovendes.

Nielssøn, Lanzfogth y forneffnde Land, Jes Harbo aff Wapn, Hwzsfogth, Jes Manssøn aff Wapn, Jes Perssøn aff Wapn, Per Nielssøn aff Ekeby Soknaman y Akkre Sogn, thet Per Olssøn aff Wapn, boendes i Niclaus Kirkere Sogn, skal aldrey feydha æller feydha latha, oc ey patala Aka Nielssøn, Jes Harbo, æller therras Arwinge, och ey therras Bwdh, som ower ware y forneffnde Per Olssøns Gardh, tha hans Gozs skifftes, som forbrødith war for thet Mandrap, hwilketh hanwm y Røthna wethirfor. Item ath han aldregh skal sinæ Søster wanælskæ æller hathe y Sæng eller y Sæthe for thæn Wetherwilghe, som hanum wetherfor for hænnæs Brodhirs Døth. Item skal han aldregh bære Swerdh æller Stekemæzs, æller noker hans Thiænare hans Werghe bære æller føre æffther hanum, wthan hans Herskap behøwer æller tiilsigher. Item skal aldregh Hwlgher hans Swen, som meth war y forneffnde Mandrap meth forneffnde Per Olssøn, y hans Thiæniste ware, æller y forneffnde Land bliwe. Tiil mere wisse och Withnisbyrd ath swa tiilgangith och lawæth ær pa Røthna Thing y gothæ Mænzs Nærwærilsses Aahørelsse, tha hænge wi forneffnde aff Wapne war Insegle for thette Breff, och wi forneffnde lawendis Mæn Bondir y forneffnde Landh, som ikke Insegle hawæ, scriwe wor Merke hozs thesse nærwærindis hængende Insegle (b) meth forneffnde Witnisbyrdh. Screwith och giwith pa Hammars Hwzs Aar æfther wars Herres Føthilsse Tiidh MCDXXXIII. Løwerdaghen æffther alla Hælghene Dagh.

III.

Skomager-Gildes Skraa i Aalborg, given af Kong Hans 1509.

Dette og slige Documenter, hvoraf vi have nogle flere ved Haanden, som vi tænke nu og da at indlemme i vort Magazin, give os ei alene Kundskab om Haandverkernes Tilstand og Beskaffenhed i Danmark udi

(b) De fem første Seigl henge endnu under Brevet; men de ommeldte Bøndernes Merker sees ikke Tegn til at have været strevne derhos.

udi gamle Dage, men endog om endeel fordum brugelige Skikke, foruden at det Danske Sprog finder sig deraf paa ny beriget med adskillige forældede og næsten forglemte rare Ord og Talemaader. Denne Gildes Skraa, eller, som det nu heder, disse Laugs-Artikeler, som Hoilovlig i Hukommelse Koning Hans; da han 1509. var i Aalborg, haver givet Skomagerne sammesteds, haver Velærværdige Hr. Andreas Rejersen Sogne-Prest i Mou udi Jylland tilsendet os en gammel og rigtig Copie af, som ikke synes meget nyere skreven end Originalen. Af samme meddele vi vore Læsere følgende Udskrift:

Wy Hans med Gudtz Nade Danmarkis, Sueriges, Norges, Wendes oc Gottes Koning, Hertug wdi Sleßvig oc Holsten, Stormarn oc Dittmersken, Greffue y Oldenborig oc Delmenhorst. Giøre alle witterligt, att wii aff wor sønderlig Gunst oc Nade, saa oc wore kiere Vndersotte wdi Skomager Embede y Olborig till gode oc Bestand, haffue vndt oc tilladet, oc med thette wort obne Breff vnde oc tillade, att the her epter maa oc skulle haffue, nyde, bruge oc beholde thenne eptherskreffne Skraa, med alle sine Ord, Punkter oc Artickeler, som then indhollendes er, oc her epter skreffuet staar, Som er: Først, Huilcken som will gange wdi Skomager Gylde i forskreffne wor Kiøbsted Olborig, then skall haffue Beuisning, att hand eller hun er erlige føde oc haffue et gott Røgte, eller then skall icke gange i theris Gylde, oc skall hand haffue tient to samfelde Aar her i Olborig till Skomager Embede, førend hand maa liuses vdi Gyldet, eller bruge theris Embede med thenom, oc skall hand kunde giøre ett godt par Støffle oc tre gode Par Skoe till syn Mester Gierning, forend hand maa komme vdi forskreffne Gylde. Item hwo som will worde theris Gylde Broder vdi forskreffne Embede, hand skall thrysser (a) Bede ther om paa theris Steffne. Thet første synde hand tilbeder, tha skall hand giffue Gylde-Brøderne en Tønne Øll, oc haffue saa sielffue att wolde, huad heller hand will thet offuer giffue eller framdelis bede ther om. Item andet sinde hand tilbeder, tha skal hand giøre syn Mester Gierning for alle Gyldbrøderne, oc giffue thennom tha en Tønne Øll. Item tridie synde hand tilbeder, tha skall hand sette to Gylde-

(a) Trysser ○: tre gange, ligesom tysser er to gange.

Gyldebrødre till wissen for sig, som fuldt haffue giort y Gyldet, oc then same Dag skal hand giffue fire Mark Pendinge till Messer oc Gudz Thieniste, oc skall hand siden skiencke for thenom, huor som the samblis till theris Gyldes Kost eller Dryck, saa lenge till en anden gaaer y theris Gylde. Item om nogen Suder-Suend fanger sig Skomager Hostrue, tha skall hand giore fuldt y theris Gyllde med Wyssen oc Gierning, som for er skreffuit, forend hand maa giore Skoe her y Olborig. Item om nogen Hustrue y theris Gylde myster sin Mand, tha maa hun lade giore Sko aff sytt eget vdi ett Aar ther nest epther, om hun bliffuer Encke, Men lader hun nogen Sudersuend eller Mand bruge Embedet med sig, som icke haffuer giort Skiell y theris Gylde, tha skall hun icke lenger bruge Embedet med thenum. Item om nogen aff theris Gylde Brødre flytter aff Byen, oc er vde Aar oc Dag, kommer siden till Byen igien, oc will bruge Embedet med thenum, tha skall hand vinde Embedet igien med halffue Lauget: Men kommer hand før igien, nyde sytt Embede oc Gylde, oc bøde sytt Wyde for sin Forsømelse. Item huilcken Skomager, som Sko will haffue fall, hand skall haffue thenum fall vdi sytt Windue i thet Hus, som hand sielffuer wdi boer, oc rett Sko-Bode, wed en Skilling grott till Wyde till oss oc en Tønne Øll till Wyde till thenom. Item huer Loffuerdag skulle to Skomager gange omkring till alle theris Gyldebrødre oc skuode (b) theris Gierning, finde the vndt Gierninge, Sko eller Støffle, tha skulle the to haffue Fuldmackt at tage then Gierning, som vndt er, og bere then til theris Steffne for theris Oldermand oc Gyldebrødre, oc lade ther rette offuer epther otte Gyldebrødres Sigelse, oc bøde till oss to Skilling Grott. Item skall ingen bruge Skomager Embede y Olborig, uden hand er y Skomager Gylde y samestedz. Hvo her dierffues emod att giore, haffue forbrødt to Skilling Grott emod oss, oc en Tønne Øll emod Gyldett, oc then Gierning, som findes huos hannom, then skal halffue Delen komme till oss, oc halffue Delen till Gyldet, oc

(b) Skuode ɔ: skue, beseе, besigte.

oc skall ingen Skomager boe huos Olborig att giøre Skoe eller Stoffle, vndtaget for gode Mend oc Prelater, saa neer som thette wort Breff, wii thenom therpaa giffuet haffue, vduiser oc indholder. Huilcket wort Breff wli aldtingist melle wid sin Mackt at bliffue. Item, Hwo som icke sitt Sede will søge y Gyldes Hus, eptersom hand er indliust vdi Gyldett, hand giffue en fierding Øll till wiide for huert Sinde. Item nar Skomager sambles till nogen Kost eller Dryck, tha skulle the ligge theris Waben vp, om the worde thenom kraffde. Huo lenger sidder mett sitt Waben till Forbød, hand giffue en Tonne Øll till wiide. Item Huo set aff wred Hoffue drager sine Knyffue y theris Gyldes Hus eller Gaard eller nogen andenstedz ad syne Gyldebrødre, hand giffue en Tonne Øll till wiide. Item for alle theris Gyldes Gield skall Oldermanden haffue Fuldmackt att legge thenom en mugelig Tiid for, som Gielden er. Huo som icke betaler inden then Tiid, som hanom worder forlaugt, hand skall icke nyde sitt Gylde med thenom, førend hand haffuer betaled then Gield, oc bøde sitt wiide therfore epter otte Gyldebrødres Siigelse. Item nar theris Oldermand kiøber Piick eller Hamp, tha skulle alle Gyldebrødre tage Skyffte, huer som formaa, oc ingen anden skall tage Skyffte wid en Tonne Øll till wyde. Item huo som lader seg vddielle aff theris Gilde for nogen Sag, hand bøde en Tonne Øll. Item om nogen theris Gyldebroder, som vddielt er aff Gyldet, oc indløber y Laugs Hus igien, som the sidde i theris Samsede, oc gior thenom noget Fortred, hand skall giffue en Tonne Øll therfor till brøde y theris Laug, oc till oss to Skilling Grott. Item huilcken theris Gyldebroder eller Gyldesøster, som kierer then anden till Tinge eller Steffne for witterlig Gield, eller for nogen anden Sag, ther wor Rett oc Sag icke med y falder, førend hand haffuer kiert thet for theris Oldermand, hand bøde en Tonne Øll y theris Gylde. Item huilcken theris Gyldebroder eller Gyldesøster, som komer for obenbare Røckte, som theris Ere kand forkrencke, tha skal then thett affwerge, om hand wil nyde sitt Gylde med thenom. Item Huo som sin Gyldebroders eller

Gyldesøsters Ere paataler, oc icke kand thett fulddriffue, hand bøde therfor en Tonne Øll y Gyldett oc en Skilling Grott till oss. Item huo som giffuer sin Gyldebroder eller Gyldesøster uqnems Ord, att Gyldebrødrene kunde kiende, att thet er uquems Ord, hand giffue en halff Tonne Øll til wyde. Item huo som gior sin Gyldebroder Forkiøb, hand giffue en Tonne Øll, eller verge sig selff fierde. Item huo som indlocker syn Gyldebroders Hion eller steder : : Lagetide, oc worder hanom thet forbudett wid sex Gyldebrødre, hand giffue en Tonne Øll, oc ombere thet Hion, om hand will nyde sitt Gylde, oc ther till bøde till oss en Skilling Grott. Item huo som ganger sin Oldermand offuerhørig aff Dør, hand bøde en Tonne Øll y Gyldet, oc en Skilling Grott till oss. Item om nogen theris Gyldebroder fester Loug, førend hand raader med theris Oldermand eller Lensmand, hand giffue en Tonne Øll, vden thet er then Sag, hans Ere paarører. Item huo som tilwares om Afftenen till Laug, oc hand ikke kommer, hand giffue en halff Tonne Øll, om hand er vden louglig Forfald. Item huo som : : : aff syn Gyldebroder eller Gyldesøster y theris Gylde for nogen Sager, som theris Frihed er anrørendis, hand werge sig sielff tredie, eller bøde therfor efther Skraaens Lindelse. Item nar Gyldebrødre waris till om Afftenen at kome till Steffne anden Dagen, oc icke tha komer, hand giffue en Grott till wide for huer sinde, om hand er vden lagl'e Forfald. Item nar nogen Gyldebroder eller Gyldesøster døer aff theris Gylde, oc the worder tiluaret at følge Liget till Kircken, giffue en Grott till wyde, om hand ikke komer, oc slicken Grott till wyde, om hand følger thet icke till Graffue. Item huer som icke skiuder sitt Ligskudh, førend Liget worder jordet, hand giffue en Grott till wyde. Item om nogen Tieneste Dreng komer till Byen, som icke haffuer giort sin KiendeKost (c), oc will then till Skomager Embede, tha skall hand giffue en Tonne Tyskøll. Item om nogen lerer sielff sin Søn Embede, oc setter han-

(c) Kiende-Kost ɔ: Lære-Gilde, Drik eller Gæstebud, som nogen skulle give, naar han kom i Lære.

hannom sielff till Embede, tha skall hand ingen Kiendekost giøre for hannom. Item om nogre aff andre Kiøbsteder eller Landzmend fører Sko eller Støffle ind vdi Olborig att selge nogen Tiid om Aaret, tha skal wor Foged, Skomager Oldermand, oc Lensmand Fuldmackt haffue, huis the haffue med att fare, besette oc hindre paa Rette, indtil saa lenge att the indkomer for woris Foged, oc pleye ther Ret fore. Item om nogen Gyldebroder haffuer tre Suenne, tha skal hand ombere then tredie, om ther er nogen aff Gyldebrødrene, fattig eller riig, som hanom behoff haffuer. Item maa oc skulle the alle, som y Skomager Embede er i Olborig, bierge og behielpe thenom, med huis erlig Biering the kunde, bode med ind oc vd att føre till theris Embedz Behoff, som andre wore kiere Vndersotte Borgere ther i Byen giøre, vndertaget nar som menige Forbud er offuer alt wort Rige Danmarck, oc giffue theraff y wor Skatt oc Tynge, huer som hand haffuer Handtering epter oc formaa. Item nar nogen døer aff theris Gylde, tha skal hand giffue XII. ß. til Sielegaffue till Messer oc Gudz Tieneste, oc skulle oc her epther alle oc huer serdelis, som Skomager Embede bruge vdi forskreffne wor Kiøbsted Olborig, giffue oc selge Skoe oc Støffle for redeligt oc skielligt Kiøb, eptersom redeligt og skielligt er, oc the thenom tøffue kunde, oc skulle Oldermand y samme Laug oc Embede giffue wor Foged oc Embedzmand ther y Byen tilkiende, vdi huad Sager wore Rettighed falder, saa att wor Rettighed icke forthyes eller vnderslaes. Thi forbiude wii alle, ehuo the helst ere eller were kunde, serdelis woris Fogder, Embedzmend, Borgemester oc Raadmend her y Olborig, forskreffne wore Vndersotte aff Skomager Embede her samestedz, heremod paa forskreffne Skraa eller nogen thiss indhollendis Ord, Puncter oc Artickeler att hindre, hindre lade, møde, dele, pladze, eller vdi nogen Maade att vforrette, vnder wor Hyllest oc Nade. Giffuet pa wort Slott Olborig, wor HErris Himelfarts Dag, Aar epter Guds Byrdt MDIX. Vnder wort Secrett.

 IV.

IV.

Erkebispens i Lund M. Aage Sparres Brev imod de Lutherske Geistlige i Malmø 1528.

[Af en Copie, som findes i Hr. Peder Syvs skrevne Samlinger blandt Sl. Rostgaards Manuscripter paa Universitetets Bibliothek].

Wi Aage Jepsen med Guds Naade Erkebisp i Lund Electus, hilse Eder os Elskelige Burgemestere, Raad og Menige Almuge, som bygge og boe her udi Malmø, kiærligen med vor Herre. Kiære Venner, maae I vide, at vi komme nu hid til byen med nogre gode Mænd, af Rigens Raad, af vort hederlige Lunde Capittel, og andre gode lærde Mænd, og forfarne uthi then hellige Skrift, at vilde handlit og aflagt de mange greselige Vildfarilser mod Gud, hans Værdige Moder, og Værdige Helgene, thisligeste og imod vor christelige Samfundt, som the tho forgiftelige Mænd Hr. Claus Bøthker (a) og Hr. Hans Spandemager fremset, prædickit og foreraabit hafve vthi deris prædicken og andensted her uthi byen lang tiid. Og hafve vi ladit kalde thennom for os, og begier af them, at the skulle bevise, om de kunde med nogit Skiel, de mange ketterlige Artickle, som de met oprørt hafve denne gode Almuge til mange usedvonlige Anslag og ny sedvaner, og forbiit her uthi 3. dage, og the icke for os komme vilde. Men nu ydermere end tilforne raabe og skriige uthi prædickestolen mange de stycker, paa Aandelige Personer synderligen, som de ingen Skel kunde have til: og forthi vilde de nu ikke møde. Hvem de ere, vide I vel. Thi de ere forskæmmede Preste, og forløbne Muncke, og forhærrede uthi megen Ondskaff, og forthi icke skøde, hvad de giøre, sige eller prædicke.

Oc ere disse efterskrefne Artickle synderlige Vildfarilser oc ketterlige stycker, som de daglige prædicke. Først at Skersiild er icke til: Ingen pine kand heller forladis efter thete forgengelige Liff. Og fordi ere alle de skick bedregeri, som brugis Christne Siæle

(a) Han kaldes ogsaa Claus Tøndebinder.

Siæle til forløsning, udi begiengelser, Amindelser, Messer, Almisse, Faste, Bønner og andre Vilckaar. Item det er giæckeligt og daarligt, at begiere Guds Naade formiddelst Helgens Bøn og Verdskyldt, nar vi hafver icke uden en Middel behoff, som er Jesus Christus. Oc fordi ere alle Helgenis Tilfaldt, Bønner, Paakaldt, Messer, Tempil, Altere, Billeder, og hvis Kirken bruger i deris Ære, sine Lemmer til Hielp oc Trøst, løsenachtige og uduelige Ting. Item Præster, som holde Messer, effther den Romere Sæd, icke alsomeniste synde dødeligen, Men de ogsaa giøre en forbandet Gierning: og forthi stiller de icke Gudts Vræde meth theris Messer, men de hende dermed mere opvecke, nar de meth samme Messer korsfeste paa det ny Jesum Christum Guds Søn. Item Rethferdighed er allene af dend blote Troo. Icke actis heller nogen Gierning for Guds Ansigt. Oc fordi er ingen Gierning duelig til Menniskens Salighed, i hvor skøn hand ssiunis at vere hvad heller de biudes af Gud eller Menisken.

Item udi Menisken findis ikke friit Vilkaar til at giøre eller lade, men alting sker aff skeffning, og fordi hafver icke Menisken matt, til at giøre Got eller lade Ondt. Item de som kaldis Kirckens Sacramente ere icke 7. Icke hafver heller verit, siden de Hellige Apostler ere Afgangne. Oc fordi er det altsamen bedregeri, der skrifvis og leris om Plicht og Bood, om Vielse, Formilse, Smørie, Ragelse, Klædebon, oc andet deris lige. Item alle Menisker af begge Kiøn ere Prester. Icke findis heller noget andit udvortis og siunligt Prestedømme, oc forthi mue alle, som ere døbte i Christo JEsu, consecrere Guds Legome, og alle andre Ting forhandle og giøre, som Kirkens Tienere tiltage sig besynderlige. Item alle Romere Bisper, som kaldis Paver, haver veret i mange 100. Aar Ante-Christer, thet er, meth lærdom og vrang Gudelighed, og Christi Modstandere, og fordi hafve alle Bisper og Prester, tilskickede af deris Matt, værit Papister, men icke Gudts sande Prester. Item Closter-Lefnit er it bedregerii, som hverken hafver megit meth Christi Lærdom eller nogen retsindig Gudelighed, og fordi burde alle Clostere at

nedslaas, oc alle Closter-Løfter at ryggis, Naar de ere saa ukristelige, at de kunde ingen forplicte eller binde. Item alle Præster burde at være giffte, icke alsomeniste een Tiid, men saa offte som Hustruen bortdøer, om de ville og løster. Oc fordi er Presters Kydskhed diefvils paafund, til at tiene Bispers fordeel og gierighed. Item, thi bør os at forsmaa og forsømme alle gamle Skicke oc Seder, som biudis os, Faste, Forskel paa Kleder, Ceremonier, Mad, Stat, Embede, Verdighed, Herlighed, og andre saadan Ordinants och Vaner. Item vie og Consecrere Tempil, Kar, Vand, Mad og andre siunlige Ting, ere en vrang og ucredelig Gudelighed.

Item at necte og icke gifve Leg-Folck Christi Blod uthi Kalcken, thet er imod Christi Lærdom oc Gierning. Og fordi hafver alle Bisper og Præster, som Tiuffve, Skalcke og Forrædere, her til dags berøfvit sine Christelige Brødre udaff helten Sacramentet. Hvilcke Artikle og puncter vi hafde udi act, obenbare oc udi mange Dannemends Nerverelse, at forklare aldeles ketterlige at vere, dersom samme Kættere mødt hafde, som vi formodit. Effterdi de icke møde vilde, bevisendis Lydelse og Horsomhed, som dennom burde, og disse forskreffne Artickle icke blifve forklarede, raade vi ether alle og hver serdelis paa Guds vegne, og strengeligen biude, at I disse Artikle, og alle andre saadanne kætterlige Stycke grandgiffvelige bevare Eder fore, og dem aldelis intheth acte, forbiudendis ogsaa eder alle, at I nogen Sacrament anamme af dennom, entigen Dob, Vielse, Guds Legome, den hellig Olelse, eller Jordefærdt. Men hvem dem ere begierendis, eller behoff hafve, at I dem af eders rette Sogne Præst eller Capellan begiere. Thi de Kettere fare der skendeligen og utilbørligen med, imod ald dend erlige gamle Sædvane, som Fedre og Forældre her til holdit og brugit hafver udi Mange hundrede Aar.

Oc at I icke heller acte eller skødde deris ny Fundt oc uhørlig Skick, som de nu begynde at bruge uthi thet hellige Messe-Embede, og Guds Legomis Deelagtighed; Thi det er intet andet

end

end Guds Almechtigstes store Fortørnelse, og er therforre Gudts Vrede og hefn befrøctendis, uden saadan Fortørnelse snarligen afstillis, aflettis, og aldelis bortkastis. Thi raade vi ether alle fuldkommelige, at J her uthi besørge ethers egen Siæls Salighed, hvilken os bør altiid at viide og omhygeligen ansee.

Ville vi hermeth Gud allermechtigste og Sancte-Laurins ether alle befalendis. Ex Malmö, vor Frue Dag præsentationis, Anno Domini MDXXVIII.

Under vort Indsegle.

V.

Endnu flere af Herlov Trolles egenhændige Beretninger til Kong Frid. II. 1564.

I.

Etthers Kongl. Maytt. min gandske vnderdanige willie tro Tieniste altiid forsendt met wor Herre. Giffuer ieg Etthers Kongl. Maytt. gandske vnderdanigen tillkiende, att ieg y Igaar fick Etthers Kongl. Maytts. Skriffuelse om thett Suendske Skib, som ligger till Rodstock, saa haffuer ieg skreffuit dii Herrer aff Rodstock till, liigesom den indelucte Copie (a) vdwiiser och indholler, och haffuer ieg afferdigett Erlig och Welbyrdig Mand Ennoldt Kruse met Morianen, och Gurgenn Grøn met Boyertenn, at dii nu strax løber ther hen, oc esker thett Suendske Skiib aff dil Rodstocker, och hobis meg till met Gudtz Hielp, att dii wisseligenn faar same Skiib enten met wilie eller vwillie ꝛc. Jeg haffuer och skreffuit Etthers Kongl. Maytts. Gesandter vdi Rodstock till, att de och wiide, hues ieg haffuer skreffuit. Jeg giffuer och Etthers Kongl. Maytt. ydmøgeligenn tillkiende, thett ieg haffuer afferdiget Erlig och Welbyrdig Mand Lodwig Munck till Etthers Kongl. Maytt., att hand skall mundtligen berette

(a) Denne Copie er trykt næst efter dette Brev under No. 2.

berette Etthers Kongl. Maytt. hues Leylighedt som alsamens icke kand saa tydeligen skriffues. Jeg haffuer och afferdiget Erlig och Welbyrdig Mand Lave Brockenhuss, at hand oc y lige Maade kand giøre Beskied, hues Mangell som findes paa Fitallien. Etthers Kongl. Maytt. wil nu lade skriffue mig till, huor Etthers Kongl. Maytt. will haffued, ieg wil met Gudz Hielp haffue Tillsiun met Altingist, saa att thett skal gaa well till, saa megid som meg mueligt er. Oc will ieg haffue her mett Etthers Kongl. Maytt. mett Siell och Liff till langworid lyckeligt Regemente och till en erlig Seyer och Offuerhandt offuer alle Etthers Kongl. Maytts. Fyender och Vwenner, Gud Almechtigste befalid 2c. Aff Etthers Kongl. Maytts. Orloffs Flode vnder Borringholm Søndagen thend 2. Julii Anno Domini 1564.

Etthers Kongl. Maj^sts.

Vnderdane tro Tyener

Herloff Trolle.

Opskrift:

Hogbarenn Forste, Stormechtigste Herre Hr. Frederich den Anden met Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning, Hertug vdi Sleßwiig, Holstenn, Stormarn och Dittmerskenn, Greffue vdi Oldenborgk och Delmenhorst, Min Allernaadigste Herr och Koning vnderdanig.

2.

Wenlig Helsen altiid forsendt met wor HErre, Kiere Herrer och gode Wenner, Giffuer ieg etther wenligenn tillkiende, at Kongl. Maytt. till Danmarck haffuer vdsendt meg, at søge, forderffue, och till intid giøre Hans Kongl. Maytts. och Danmarckis Riigis Fyender, saa formercker ieg, at nogen Kongl. Maytts. till Danmarck Fyender vnderhollis vdii etthers Haffner, oc at same Fyender fortrøstis oc styrckis vdaff etther, huorfor ieg paa Høybemelte Kongl. Maytts. wegne begierer strax etthers Forklaring y thenne Sag, oc esker aff etther strax thenne Stundt wor Fyende thett Suendske Skiib, som kallis Falcken, met Folck,

Folck, Skytt, Skib, och Gotz, lige som thett forfundit war, den Tiidt thett kom y etthers Haffnn, saa frempt at ieg icke sielff met mine Medfølgere skall tage fyllist aff etthers Personer, Skiib och Godtz, y huor ieg thett offuerkommendis worder. Kiere Herrer och gode Wenner, ther ieg nu icke strax forskreffne Suendskis Skiib, Godtz og Folk nu aff etther bekommendis worder, och y her effther fanger Skade ther offuer, at y da wille lade denne min Skriffuelse och Warning nøiactig och noksom were etther; Oc will ieg altiid findes willig och redebonn till att fortiene och forskylle, liige som at ieg befinder vdaff etther 2c. Her met etther Gud befalendis. Aff Kongl. Mayits. Orloffs Flode vnder Borringholm Sondags thend 2. Julii Anno Domini 1564.

Herloff Trolle.

Opskrift:

Erlige, Hogwiise, welforstandige Herrer och gode Wenner, Borgemester, Raadt, och gandske Menigheed till Rodstock wenligen till skreffuit.

3.

Etthers Kongl. Majst. min gandske vnderdanige och willige tro Tyeneste nu och altiid forsendt met wor HErre 2c. Allernaadigste Her och Koning, giffuer ieg Etthers Kongl. Majst. gandske vnderdanigen till kiende, att Siluester Francke er nu kommen her til Floden met sitt Skiib fra Nerffuen, och skall hand bliffue her till stæde effther ethers Kongl. Majsts. Skriffuelse, som ethers Kongl. Majst. forre haffuer skreffuit om, och haffuer ieg nu fordelid hans Folck aff Skiibitt paa di andere Skiib, men hannum sielff haffuer ieg her hoß mig, och Skiibitt will ieg lade bruge emodt etthers Kongl. Majsts. Fyender och Vwenner, som en aff dii andere, mens om thet fanger nogen Skade eller Vlycke ther offuer, ther kand ieg icke staae for. Och vndskylder Siluester seg hartt, at hand ingen Skyld haffuer therudi, men at hand war en Tyenere ther till, och skulle giøre, huad hans Hoßbonde befalede hannum, och haffuer hand wiist meg sin Hoßbondes Moritz Rantzowes Skriffuelser, som ieg sender etthers Kongl. Majst.

Copier ther vdaff (h) her indelyct, som hand haffuer at vndskylle seg mett ꝛc. Alle hans Breffue haffuer ieg hoß meg y Foruaring, till saa lenge att jeg faaer ydermere etthers Kongl. Majsts. Skriffuelse therom, och haffuer ieg forordeneretɩ Frantz Jffuersen till en Hoffuidtzmand paa samme Skiib, att etthers Kongl. Majst. wille lade meg wiide mett thet første, huor etthers Kongl. Majst. wille nu haffue mett samme Skiib, thii dett er ladt mett Nerffuiske Waare, och er the Waare, der icke will tyene att haffue hoß seg, naar som att man skall handle mett Fyenderne ꝛc. Sammeledis giffuer ieg ochsaa etthers Kongl. Maytt. gandske vnderdanigen tillkiende, att thesse Lybske besuerer them hartt her vdii, att saa mange forløffuis att segle paa Nerffue, thett er och saa well att befrøcte, att ther skiibis baade Salt och Hamp fra Nerffuen och ind vdi Suerrige, saa att huor then menige Mand skal løbe ther hen, da skall the Suenske ingen Brøst haffue ther for Salt eller Hamp ꝛc. Her en heell Hob Hamborger och andere hoß Floden, somme haffuer etthers Kongl. Majsts. Breffue och Tilladelse, och somme Toldsedle att were fortold therpaa, huilcke ieg endnu haffuer anhollit, och icke will lade them segle, efftersi saa att Fyenden waar her saa nerwerendis. Will Gud Almechtigste giffue oss Seyer och Offuerhandt offuer etthers Kongl. Majsts. Fyender, som ieg wisseligen hobis att skee skall inden faa Dage, tha will ieg lade disse Nerffuer passere effther etthers Kongl. Majsts. Breffue och Told-Sædlis Lydelse, dog ieg well weedt, att det icke skall behage de Lybske. Mens om etthers Kongl. Majst. will her effther forløffue flere att segle till Nerffuen, will ieg aldelis rette meg effther etthers Kongl. Majsts. Skriffuelse ꝛc. Dett haffuer well et Ansehen, ligesom de Lybske skulle haffue her nogen Rett mett, at the saa mange forloffues at segle paa Nerffuen, thii de herober them therpaa, att theris Nerffuer Fart haffuer bewegitt them till thenne Kriig, och att thett skulle haffue weritt samtyckt, att ingen skulle haffue seglit till Nerffuen, som de sliger, haffuer begieritt forre vdaff etthers Kongl. Majst. Her will etthers Kongl.

(h) Disse indlagte Copier have vi anført næst efter dette Brev under No. 4. 5. 6. 7.

Kongl. Maytt. nu haffue et nadigst Indseende y etc. Her mett will leg haffue etthers Kongl. Majst. mett Siell och Liiff Gud Almechtigste befalendis till en Erlig Seyerwinding och ett langwarigt Regementhe och Gud-behag etc. Aff etthers Kongl. Majsts. Orloffs Flode vnder Segell och wor rette Kaaß til Borringholm att soge wor Fyende, Sondagen thend 16. Julii Anno Domini 1564.

Etthers Kongl. Maytts.

vnderdanige tro Tyener.

Herloff Trolle.

P. S. Wii erre nu paa wor retthe Reyse till Borringholm ymod Etthers Kongl. Majsts. Fyender, att nederlegge thom met Gudz Hielp: Hullket mig hobes att skee skall, inden 3. Dage gaaer til Ende, ther skall Gud hielpe oss till Amen. Datum ut in litteris

E. K. M. Tyenere

H. Trolle.

Opskrift:

Hogbaren Forste Stormechtigste Herre, Her Frederich den Anden mett Gudtz Nade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konnig; Hertug vdii Sleßwiigk, Holstein, Stormarn och Dittmersken, Greffue vdii Oldenborgk och Delmenhorst, min Allernaadigste Herre och Konnig, vnderdanigen.

product. Friderichsburg then 19. Julii 1564.

4.

Wir Friderich der Ander von GOtts Gnaden zu Dennemarcken, Norwegen, der Wenden vnd Gotten König, Hertzog zu Sleßwig, Holstein, Stormarn vnd der Dithmarschen, Graffnen zu Oldemburg vnd Delmenhorst. Bekennen vnd thun kundt hiemit offentlich vor Jedermenniglichen, Nach dem wir durch vnsers Vettern des Königs zu Sweden veindtlichen Vberfall vnd mehr andere vnleidliche Zumottigung zu vnverleyngentlicher Notturfft der Gegenwehr gedrungen vnd vns also inn offenbare Kriegs Rustung setzen vnd begeben mussen, daß wir derhalben gegenwertigen Schiffer Silvester Franck bestelt vnd angenomen,

men, Jhme auch Beuelch gegeben, vnd thun solchs Krafft dis, daß er mitt diesem oder denen Schiffen, die er ausrusten wirdt, in die Osten vnd West-Sehe lauffen, vnd vnsern Wiederwertigen dem Schweden, dessen Vnterthanen vnd allen seinen Anhengern die Zufuhr vnd Pass hindern, auff ihr Haab vnd Gutter, wo die anzutreffen, zu Wasser vnd Landt, veindtlich angreiffen, letzlich auch mitt ihnen alß vnser vnd vnsere Reichen Vnderthanen Veinden in werendem vnserm Krieg, vnd lenger nicht, in allewege soll verfahren, Jedoch vntern Schein dieses vnsers Ernsten Verbott vnd Beuelich zufolge vnserer Bundtverwandten, auch sonst aller der jenigen, so dem Schweden nicht anhengig oder sonst thatliche Hulff vnd Zuschub erzeigen, angeherigen, bey Vermeidung vnser schweren Straff vnd Vngnad mitt nichten beschwereu bescheidigen noch durch sein beyhabenden Volck beschweren lassen. Bitten, gesinnen vnd begehren darauff von jedem nach Standes gebuhr freundlich guttlich vnd mitt besondern Gnaden Geuerth **Siluester Francken** vor den vnsern vnd keinen Seherauber zu halten, vnd mit allen guten zu befurdern. Das sein wir in gleichens vnd andern freundlich mit Gunst, Gnaden vnd allem Gutten zuverschulden geneigt vnd willig. Vrkundlich mit vnsern Secret besigelt, vnd geben vff vnsern Schloß Flensborg then 18. Januarii Anno Domini 1564.

5.

Wii **Frederich** thend Anden mett Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning, Hertog vdi Slesuig, Holstenn, Stormarn oc Dyttmerschen, Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst, Giøre alle witterligt, Att effterthii wii nu haffue giffuet oss Elskelige **Mauritz Rantzow**, Amptmand paa Gottorp wor Bestilninge, paa en hans Skipper wed Naffn **Siluester Franck**, med hans Skiib **Dragenn** att mue tage paa wore Fiender the Swenske och theris Anhengere, Effthersom samme wor Bestilning ydermere formelder; Tha haffue wii aff wor synderlig Gunst och Naade vntt och tilladitt, och nu mett thette

wort

wort ohne Breff vnde och tillade, att forskreffne Siluester Franck, mett forskreffne Mauritz Rantzons Skib och Gotz, Tholdfrij, vbehindret maa løbe igienom wore Strømme Øresund frem och tilbage, saa lenge hand saa er vdi wor Bestillinge. Forbiudendis therfor wore Toldere ther sammestetz hannom her emodt, effthersom forskreffuit staar, att hindre eller Forfang att giøre. Giffuett paa wort Slott Flensborg thend 28. Dag Januarii Aar rc. MDLXIIII.

Friderich.

6.

Liebe Siluester, din an my gedanes Schriwen, des Datum helt Hilligenhawen, hebbe ich empfangen, vnd Inhaltes nach lesende furstanden, betreffen dat du dem Tolner tho Helscheuor die Konigl. Paßbort, damit du frey durch den Sundt sampt Schip vnd Guth spatzeren, getzenget leßen laten, vnd bawen datt alle der Konigl. Maist. gegebene Paßbortt vnd Bestellunge von obertzelten Zolner darselbst angeholden werden, is my sulches Schryuent van dy nicht wenig befremmett tho erfarende, doch lestlich von der Konigl. Majst. Benelig erlangt du scholdest dy, ehr du dine Reyse fulendest, benewen Schip vnde Guthe ahn my erhalden, is im dheme ferner ahn dy mein tho forlatiges Begern, dw willest vp die gegebne Konigl. Mayst. Bestellunge vnd Pasbort din Segell theynen vnd dine Reyse vp dy Naruen fürnehmen Meynes Verschens im Valle di der Konigl. Maytt. Ammerall edder sunstenn derselben andere Schepe in der See ankommen werdenn, die selbigen werden dy vngethuiffuelt nicht hinderen edder etwas donn, sunderen mit allen besten behelpen vnd spatzeren latten. Ich will my och erstes Dages an di Konigl. Maytt. Begeuen, will nicht anders ßinen, dieselbigen schollen mit dinen Forthage gnedigst frettlich sein. Du willest sunsten dem jungst genomenen Abschende, nach allen donde Schip vnd Gut flitich Vpsehett leysten, we ick dy nicht anders

betrowe, hirtho ick my gentzlich forlatte. Datum Ilich Gotturff den 5. Martii Anno Domini 1564.

Moritz Rantzow.

7.

Ich Mauritz Rantzow itziger Ambtmann tho Gottorpe vnd Tritauwe, Erffgesettenn thor Hannower, Dho hirmit kundt vnd affenbare bekennen, datt ick kegenwertigen Schepper genomett Syluester Francke mett Scheppe vnd Gude tho vor segelende affgefertigett.

Tho der suluen Behoff hebbe van dem Durchluchtigstenn Grothmecktigen Fursten vnd Herren Herren Frederichen dem Andern tho Dennemarcken, Norwegen, der Wenden vnd Gotten Konninge, minen gnedigsten Herren ich ein gnedigst Vhrloff bekommen, dath datt sulue Schip vnd Guth ohne alle vnd jenige vorhinderunge edder Beswveringe in dersuluen Konniglichen Landen vnd Stromen der gebruchlichen Tollen, oder wath deß sin muchte, lauth deß gegeuen Paßbarths nun scholde gefolgeth vnd passieret lathen werden.

Als aber gedachter min Scheper in den Sunth by Helsingore ahngereichet, is he vngeachtet der hochstgemelthen Konigl. Majst. gnedigsten gegeuen Paßbart von dem Talnere darsuluest ahngeholden, vnd ahn die Konigl. Maist. vorwieset werden, in Meinunge, dat he ein Hamburger Schipper vnd Hamburger Guth geladden hedde.

Jedoch dorck vnderthenigste ahnfodderinge von der hochst gemelthen Konigl. Majst. gnedigst erloffuet, dath gedachter Schipper sampt Schepe vnd gude durch den Sundh in die Ost-Sehe leggen vnd sich an my vorfugen muchte.

Wile danne dath sulutge Schip vnd Guth ohne minen vnergetzlichen Schaden nicht kand edder mach vpgeholden werden, Alsso hebbe ich gemelten minen Schipper sampt Schepe vnde Gude nach der Narue tho segelende, vnd sine bevolene Hendele nach Gelegenheit tho befudderende vperlecht wiedermalß affgefertigett.

Denne

Deme nach is her mitt an die viel hochst gemelten Konigl. Maytt. verordente Amerale vnd Bevelichhabere, bi wellicher gedachter min Schipper anreichen muchte, mine gantz früntliche vnd flittige Bitten, dessuluen willen ohne sampt Schepe vnd Gude nicht alleine vngehindert passiren lathen, sundern meinent halven gunstich furderlich sin.

Datt bin ich nach Standes gebure mines vermugens thoverdienen vnd thoverschuldende erbottich. Tho Orkunth min Pithschafft her vnden vpt Spatium gedrucket. Gegeuen tho Gotthorpe denn 8. May, Anno 1564.

8.

Eethers Kongl. Maytt. min gandske vnderdanige willige tro Theniste nu och altiid forsendt mett wor Herre. Giffuer jeg E. K. M. gandske vnderdanigen tillkiende, at y dag otthe Dage sende Lybske Amyrall Frederich Knesfuell Straßborig till meg, och lod meg sige, att hand haffde wisse Tidinger, och wille staa ther fore, att dett war sandt, att de Suendske vare løben sønden omkring Boringholm, och satte deris Kaaß att Stralsund, och ther fore saae thett for rgadsom an, att man kunde formene thennom, att de icke skulle faa ther fremmett Folck ind. Jeg weyrede meg noged ther y att gaa strax till Segels, før end mine Pincker komme vdi gien, som jeg havde vdsendt att besichtige de Suendske, epther som wii tillforn haffde besluttid, att effthterdii Werit war oss vdi mod, och de Suendske mett, tha wille wii bliffue paa wor Ancker, till saa lenge att wii saae de Suendske, och da att tage imodt them, thett beste Gud haffde giffuit Naaden till. Mens ther jeg hørde, att hand sagde, seg att wide ther saa wist Beskied therom, och jeg tenckte, att thett war icke gott, at de skulle komme till Tyskland och ther tage nogitt Folck ind, tha sambtyckte jeg vdi thend beste Mening, och gick strax till Segels att søge Fyenden, och løb for thend skyld for thend ny Dybe rc. Och ther wii kom der, fandt wii ingenn, løb saa

saa fraa och till Hedensøø, thii wii kunde icke komme hid igien imod Weritt, ther laa en tiuffue Kobfarter for oss, som wii haffde tenckt att skulle haffue werid de Suendske &c. J Løffuerdags gick wii till Segels der, och satte wor Kaaß att Rostock, om wii ther haffde kundit finde nogen Suendske, eller och taget thett Suenske Skiib, ther ligger. Mellum Løffuerdag och Søndag Nath gik Weritt om, saa att wii haffde halff Wind baade till Rodstock och Borringholm &c. Og Pincken kom igien och sagde meg for wist, att de Suenske laa her vnder Boringholm, huorfore att ieg strax drog till thend Lybske Amyrall, och begierede, att hand mett sin Flode wille følge effter, tha wille ieg y Gudtz Naffn søge Etthers Kongl. Maytts. och wore Fyender, och hobis, att thett mett Gudtz Hielp skulle gaa well till, tha fick ieg for Suar, at de Lybske waare icke saa staffered, at de kunde søge Fyenden, och de opregnede theris mangfoldige Brøst, oc ther til mett actede de wor hele Flode ikke, att wii kunde staa thend Suenske Flode imodt. Therfore samblede ieg strax alle Etthers Kongl. Maytts. gode Mend, och beraadde meg met thennom, och wii samtligen endrectiglig met et friit Mod sambtyckte att søge wore Fyender, och ieg tog till meg **Frandz Brockenhuß, Erich Rudt, Hans Lauritzsen, Powell von Sara**, och drog till den Lybske Amyrall, gaff hannum wor Raadslag, Mood och Mening tilkiende, och hand forsamblede sine Høffuidzmend, tha waar thet intid andet end som tilforn, at de haffde der ingen Mood till, och begierede paa thett haardeste, att wii wille løbe for Rodstock, och fortøffue ther, till saa lenge att baade de och wii bleffue anderledis stafferede; thii de sagde, att alt deris Folck haffde ther ingen Mod till &c. Som wii nu saa sidder vdi thette Raadslag, tha kom oss nogen Lybske Skiib, som haffde undløbitt de Suenske, her vnder Boringholm och sagde oss aff thett store Mordt, som de Suenske haffde giortt paa de Lybske Kobfarter. Ther offuer fortrøstede wii huer anden, Lybske och wii, att wii thett weddergiøre, och wii merede och sore oß tillhobe, att icke vndfalle fra huer anden, men leffue och dø mett huer

anden,

anden, och besluttede endeligen att søge wor Fyende, och satte wor Kaaß hiid 2c. Nu wii komme hiid, da war de Suenske affløben, strax holt ieg Raadslag, och wille haffue fuldt effther Fyenden, tha haffuer de Lybske giffuid tilkiende, att de icke kand løbe wiidere, før end att de faar mere Folk, Skiib, Prouiant, och Skytt, som de haffuer skreffuit til Lybeck om. Saa er her ogsaa stor Mangell vdi wor Flode for Folck, Prouiant och anden Nødtørfft, som ieg haffuer ladiit optegne, och skreffuit Her Magnus Gyldenstierne till, och beder gandske ydmugeligen, att wii kunde faa thett nieste, ther war aff att lade. Wille Etthers Kongl. Maytt. lade de Skiib, som kom fra Norge, och komme hiid mett thet allerførste, tha giordis thet och storligen behoff 2c. Ther Etthers Kongl. Maytt. icke haffde brugit dett Danske Folck till Skibs vdi Aar, tha haffde thett werit att befrøcte, at wii thenne Dag haffde werit for Kiøbenhaffn igen. Thesse Danske lader thennom bedre nøgis mett Fetalli och Spißning, och der till met bruge till alt Arbeid, y huor mand haffuer thennom behoff, och, Gud were loffuid, giøre ther hoß alt, hues gott Folck bør att giøre. Her er faa Skiib vdi Floden aff Etthers Kongl. Maytts. Orloffs Skiib, at her er jo tredie Parten aff Folckid siuge och vdDød, om Etthers Kongl. Maytt. ther forre wille sende hiid till Floden en fem eller sex hundritt vdaff thett Vdbudz Folck hoß Sø-Siden vdi Sieland, och will thet endeligen were, att E. K. M. faar att skicke oß mere Folck. Jeg giffuer och E. K. M. gandske vnderdanigen tilkiende, att disse Lybske haffue tiidt och offte werit hoß meg, och beclagett seg paa thett høgeste, att ther forloffuis saa mange Skib att segle paa Nerffuen, och mener, att de haffue gode Kundskaff ther aff, att thett kommer mest ind y Suerrige, och Her Frederich Kneffuell siger, att hand war hoß E. K. M. paa Fredricksborrig, och E. K. M. den Tiid meenthe ingen Skiib att forloffue till Nerffuen, som hand siiger. Her er end nu en thii eller tolff Skiib, som ere fortolde ther paa att segle til Nerffuen, och der iblant tho Skiib, som haffuer E. K. Ms. Breffue att segle paa Nerffuen, och haffuer ieg werit till

sindtz att wille forlossue de tuende Skiib att løbe diid effther Etthers Kongl. Mantts. Breffuis Lydelse, tha haffuer thette icke kund skeet vden Bulder och Trette, baade hoss de Lybske, och disse andere, som och ere fortollet paa Nerffue, therfore holder ieg them nom samptligen an, till saa lenge att ieg faar E. K. Ms. Skriffuelse therom. Men ieg haffde gierne seett, att de, som E. K. Ms. Breffue haffuer, haffde faret. Och thersom E. K. M. tyckes raadsom att were, att E. K. M. luckte Sundit til for alle Nerffuer- och Reffuel-Farer, Will och E. K. M. lucke Sundet till for de, som fare till Rige, tha haffuer E. K. M. thett och well i Mact. Jeg giffuer och E. K. M. vnderdanigen tillkiende, att ieg sender nu E. K. M. Moritz Rantzows Skiff, som Silnester Franck førde, met alt lige som thet for fundet er, vndertagit nogid aff Skyttit, som ieg acter at lade bruge paa E. K. Ms. Skib. Ther som att E. K. M. beholler same Skiib, tha er thet et beroost Skiib for sin Segladtz, och mand kunde ther well haffue Gaffn vdaff her hoß Floden. Skipperen Siluester Francke hannum beholder ieg her hoß meg, och nogen aff hans beste Bodtzmend, thii at ieg haffuer hannum och thennum behoff. Samme Siluester Francke vndskyller sig hart, och meener sig aldelis att were vskyldig aff thend Aarsage, at hand løb tillbage till Eckellfiordt met Skiibet, effther E. K. Ms. Bud och Befaling, och den Tiid hand kom did, tha befoll Moritz Rantzow hannum at segle, som then Copie indholler, som ieg for nogen Dage siden sende E. K. M. Och haffuer samme Siluester Francke et godt Ord aff alle Soofarende Folck, att hand skal were en forsøgt Karl, och haffuer weret bruget til Soes imod sine Fyender. Hand haffuer och loffuet och soret meg paa E. K. Ms. wegne, at hand wil were tro och huld, och lade seg bruge y alle Maade, ther E. K. M. er hannum begierendis, att E. K. M. wille skriffue meg till, om E. K. M. will, att ieg skall bruge hannum, eller och om ieg skall forskicke hannum till Kiøbenhaffn. Etthers Kongl. Mantt. will nu naadeligen skriffue meg till, tha will ieg mett Gudz Hielp y alle Maade, som en tro och horsom

plictig

plictig er, aldelis rette meg effter. Thersom E. K. M. wil sende oss nogen Folck, tha hobis meg met Gudtz Hielp att vdrette nogitt synderligt met paa Olandt eller anderstedtz: Mens vden Folck kand ieg intid vdrette. Meg hobis mett Gudtz Hielp, att Gud skall engang giffue oss Lycke, att wii maa faa Winden fra de Suenske och komme till dennom, och meg tuiffler ther aldelis intid paa, och ere alle E. K. Ms. Vndersotte baade Fattig och Riig, saa mange som her ere, meg y alle Maade hørsomme, och haffuer ther alle et godt Moed till. Mens ieg formercker, att desse Lybske haffuer als ingen Mod ther till. Her mett will ieg haffue Etthers Kongl. Maytt. mett Siell och Liiff till et langwarigt Regemente och en erlig Seyer och Offuerhand offuer alle E. K. Ms. Fiender och Vwenner, Gud alsommechtigste befalendis. Aff Etthers Kongl. Maytts. Orloffs Flode vnder Borringholm, Onsdagen thend 19. Julii Anno Domini 1564.

Etthers Kongl. Maysts.

Vnderdanige tro Thener

Herloff Trolle.

Uden paa:

Hogbaren Forste, Stormechtigste Herre Hr. Frederich den Anden mett Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning, Hertug vdi Sleßwiig, Holstein, Stormarn och Dittmersken, Greffue vdi Oldenborgk och Delmenhorst, min Allernaadigste Herre och Koning vnderdanigen.

9.

Allder naadigste HErre, giffuer ieg Etthers Kongl. Maytt. oc vnderdanligen tillkiende, att mig siunis, som thisse Lybske soger Meddell oc Lempe, huorledis att the kunde komme her fraa oc løbe hiem. Nett nu kom Stradtzborger mett fire andere Capithener och then Lybske Secretarier, sagde thom att were vduisthe aff theres Admyrall, att tilsporge mig om ett gott Raad, hues the skulle giore, the wære meget swag paa Folck, ther till war to theres beste Skiff icke paa vden LX. Mand, och at the veste them intid att giore hoss Fienden, vden the waare anderledis

 staffe-

stafferett, theris Betencke war, att thet skulle icke wære gott att ligge her, om Fyenden kom nogit hastigt, epther at hand nu haffuer forstercket sig.

Ther till sagde ieg, att thøm drogis well till Mynde, att icke lenger siden end i Søndags tha meritt the oc wii tillhobe, att staa huer anden bii vti all Nød, oc att leffue oc dø hoß huer anden, oc ther paa ware wii løben hid, oc war ieg met the mine end nu icke anderledis till finde, oc ther vii vesthe att finde wore Fyender, tha ville wii strax thenne Stund søge thøm, oc met Gutz Hielp nedlegge thøm. Ther wor Fyender ville oc komme hid till oss, tha wille vii her bie, oc thage imod hanum: Mens om the to Skiiff, the beclager thøm saa hart offuer, thøtte mig, att kunde the icke bliffue hos Floden, at the tha toge aff them Skøtt, Folck, oc stafere the andre Skiiff met, oc lade same to Skiiff løbe hiem, met thet mynste Folck oc Forraadt, siden att komme till Floden igien.

Ther nest till sporde the mig, om mig thøtte icke gott oc raadsampt, att mand talde met Jacob Bagge, att hand skulle scriffue y Suerrig, att Kong Erick wille haffue ett Jndseende, att hans Folck icke handlit saa tyranlig, som the nu giorde her, oc att Danske oc Lybske Fanger motthe holles ther bedre, end her till skeet er.

Jeg sagde, att mig thøtte raadeligt och gott, att Hr. Frederik Kneffuell och ieg att wii wille scriffue itt obitt Breff till Kong Erick, oc hans KrigsFolck wille icke lade aff thet Tyrannii, the her begyndt haffue, mens handle ligesaa met alle, som hand bekom aff Oss. Wii wille see till mett Gudz Hielp, att hand epther thenne Dag ingen aff oss skal faa. Wii wille y lige Maade lade henge, brende oc morde høge oc lage Personer, alle som wii aff thøm fangendis worder.

Ther nest tillsporde the mig, naar ieg wille annamme the Fanger Jacop Baggi, som ieg haffde altiid begerit, oc giffue thøm Forwaring, som the haffde begerit.

Jeg

Jeg sagde, att ieg war altid offuerbodig att anname thom, mens att forscriffue oc forpligthe Etthers Kongl. Maist. hogt y mod thom, ther haffde ieg ingen Befaling paa, dog wille ieg gerne giore, hues skelligt oc rett kand were ther mett. Mens wii haffuer endnu icke fulleligen kundet forenes om Koppen aff samme Forscriffning; Ther wii bliffuer ens, tha will ieg sende thom mett Moritz Kantzoes Skiff. Datum Torsdagen thend 20. Julii

Herloff Trolle.

Paa en anden los Seddel:

Jeg hører, att Koning Erick haffuer ladit trycke Etthers Kongl. Maists. Waben, som Thomes v. Oldenborig haffuer berett: Først 3. Løffuer, ther y Steden 3. Reffue, 3. Kroner, ther y Steden 3. NarreKapper, 1. Løffue mett Hellebordt, ther y Steden en Vgle mett en Plegell, En Suane, ther y Steden etc. mett mere Vbeskedenhed, ther icke hørsomeligt er, oc er ingen Tuiffl, att Gud jo straffer alt thette mett mere Vtilbørlighed, som Gud icke lader vstraffet.

Jeg sender Etthers Kongl. Maist. en Vise eller Prophesye, oc en liden Bytthe-Pending, som mig er nyligen tillkommen. Gud regere Etthers Kongl. Maist. mett sin Aand oc Naade, oc giffue Etthers Kongl. Maist. att leffue Gud behagelig oc oss alle till Glede oc Trøst, Etthers Kongl. Maist. till euig Ære, Glede oc Trøst, Amen. Jeg will met Gudz Hielp fyndes Etthers Kongl. Maists. vnderdanne tro Tyenere y alltyng, som ieg pligtig er. Etthers Kongl. Maist. sende oss nogen Hielp, ieg frychter, att the Lybske haffuer intet Mod mere. Jeg sender och en Wiise aff the Lybske, dog tror ieg, att, skal thet rett beskriffues, huor till gick, tha skal then vist forandres.

10.

Etthers Kongl. Maytt. myn gandske vnderdanige och willie tro Tyeneste nu och altid forsend met wor Herre. Giffuer ieg

etthers Kongl. Maytt. ydmygeligen tillkiende, att wii haffuer leggit by met Floden, siden at wii ware y Handell mett dll Suendske, och haabtis till, att Winden skulle haffue føyett seg, att wii skulle haffue kommit y ferr mett them igien, eller och att wii skulle haffue kommit till Oland, Mens Strømmen oc Werid haffuer alsteedtz werit y mod, saa at wy icke kunde haffue nait thett. Nu haffuer de Lybske giffuit tillkiende, att thennom fattis Fitallij, och ther forre nøddis wii till at løbe till Borringholm. Wii haffuer ochsaa Brest for Oll och Brød till etthers Kongl. Maytt. Skiibs Flode, att etthers Kongl. Maytt. wille befallett, att oss motte skickis nogitt Fitallij mett thett første. Thett allerførste mueligt er, oc Weritt will føye oss, tha wille wii besøge wore Fyender ygien, y hues Maade ther wij kunde. Om de 3 Skiib, som ieg skreff Etthers Kongl. Maytt. till, som ieg saffnede aff Floden, tha spurde ieg y gaar, att de tho erre kommen vnder Gullandt, och forseer meg, att de komme hiid till Floden igien mett thenne Wind, saa att de ere beholdenn. Kockeriotz skulle haffue weritt till Liifflandt, thend haffuer de Suendske fangitt mellom Gulland och Bordingholm, paa en aff etthers Kongl. Maytts. Pincke met Naffn Søen, som skulle haffue førtt hannum till Liifflandt, mens Breffuene them haff de hand senckt oc bunditt en Steen hoss och kast y Grunden. Thett siigis for wist, att Konnig Erich skall were vdi Calmar, oc att hand sambler sitt beste Folck der, och at hand acter seg neder att Bleging 2c. Gud hand styre hans Fornemen. Thett førsre wii faar nogen Fitallij och de Lybske och bliffuer ferdige, tha wille wii holde oss mod de Suendske vdii gien. Thersom de Skiib waare kommen fra Norge, tha waare thett gott, att Etthers Kongl. Maytt. wille lade komme them till oss, om etthers Kongl. Maytt. will, att wii skulle holle Søen nogen Stund. Och will hermett haffue Etthers Kongl. Maytt. met Siell och Liiff till ett langwarett roligt Regemente och en erlig Seyer och Offuerhand offuer alle etthers Kongl. Maytts. Fiender och Vwenner Gud almechtigste befalendis. Aff etthers Kongl. Maytts. Orloffs Flode vnder Segell

hart

hart mod Bordingholm Søndags thend 20. Augusti Anno Domini 1564.

Etthers Kongl. Maytts.
underdanige tro Tyener
Herloff Trolle.

Opskrift:

Hogbarenn Første Stormechtigste Herre, Herr Frederich den Anden met Gudtz Nade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gotis Konnig, Hertug udii Slesswigk, Holstein, Stormarnn och Dittmersken, Greffue udii Oldenborgk och Delmenhorst, min Allernaadigste Herre och Konnig, underdanig.

II.

Etthers Kongl. Maytt. myn gandske underdanige och willig tro Tyeniste nu och altiid forsend met wor HErre. Allernaadigste Herre och Konnig, Giffuer ieg etthers Kongl. Maytt. gandske underdanigenn tilkiende, att ieg y gaar fik etthers Kongl. Maytts. Skriffuelse, och som etthers Kongl. Maytt. skriffuer om de Gripswolder och Strallsunder, att ingen skall tage paa thennom effther thenne Dag, tha will ieg aldelis gierne rette meg effther etthers Kongl. Maytts. Skriffuelse met all Willighed, som en horsom tro Tyener plictig er, och haffuer ieg thet alrede giort rychtbaar allewegne, saa att ingen skall tage paa them, och ieg y Dag haffuer giffuit nogen Gripswolder løß att drage hiem udigien, som wii forre haffuer anhollit, och haffuer ieg thennom giffuit ett Paßbortt mett, saa liudendis, som thenne Copie (c) ieg nu sender etthers Kongl. Maytt. Thett forfie Gud will att de Lybske bliffuer nogid stafferid, och faar theris Fitalli ind, da wille wii met Gudtz Hielp holde oß y de Suendskes Farewand udigien, Gud hand giffue oß, at thersom wii icke kand hinde them, att wii da kunde møde thennom. Jeg haffuer endnu ingen wisse Tidinger faatt om dii try etthers Kongl. Maytt Skiib, David, som Arild Ugerup er paa, och Morianen, som Torbenn Daa er paa, och Løffuen, som Peder Daa er paa. Thersom thett

(c) Denne Copi findes nest efter Brevet under No. 12.

thett er anderledis fatt mett thennom, end som rett er, tha besrøcter ieg, att thett er Skipperens och Styrmens egitt Skyld, att de haffuer satt en wrang Kaaß om Natten, thend Stund thenne Storm war. Thett første ieg faar nogen wiist Beskied, tha will ieg strax skriffue etthers Kongl. Mayttt. Och will ieg her mett nu och altiid haffue etthers Kongl. Mayttt. mett Siell och Liiff till ett langwaritt roligt Regemente oc en erlig Seyer oc Offuerhand offuer alle etthers Kongl. Maytts. Fyender och Vwenner Gud alsomechtigste befalendis. Aff etthers Kongl. Maytts. Orloffs Flode vnder Bordingholm Onsdagen thend 23. Augusti, Anno Domini 1564.

Etthers Kongl. Maytts.
Vnderdanige tro Tyener
Herloff Trolle.

Opskrift:

Hogbarenn Fyrste Stormechtigste Herre, Herr Friderich den Anden, mett Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning, Hertug vdi Sleswig, Holstein, Stormarnn och Dittmerskenn, Greffue vdi Olldenborgk och Delmenhorst, min allernaadigste Herre och Konning, vnderdanigen.

12.

Kiendis ieg Herloff Trolle till Herloffsholm, att effther dii at mand haffuer befundit, att nogen Gripswolder haffuer giortt de Suendske, som Kongl. Maytts. till Danmarckis Fyender ere, Tillføring, och ther till mett handtheffuer the Suendske y theris Haffner, therfore haffuer ieg anhollid paa en rett thenne Breffuisere Petter Bick met nogen Brende Wed, som hand haffde inde. Och efftherdii saa att ieg nu haffuer forfaritt Kongl. Maytts. min allernaadigste Herris Willie therom, att ingen skall anholdis vden de, som giøre Hans Kongl. Maytts. Fyender Tillføring, ther fore haffuer ieg nu løß giffuit thenne Breffuisere att drage hiem vdi gien, till saa lenge at ieg fanger anderledis Kongl. Maytts. Willie att wiide. Till ydermere Widnesbyrt trocker ieg mit Signet her neden fore, datum 2c.

33. Hefte.

I.

Efterretning om Biskop Navne af Odense, og hans Seigl, medens han var Biskop i Vester-Aars, 1416.

Da vi under et original Pergaments-Brev af 1416. ere komne over et heelt og uskadet Exemplar af det Seigl, hvilket Hr. Navne Jenssøn, som fra 1421. til 1440. var Biskop i Odense, haver tilforn brugt, medens han var Biskop i Vester-Aars udi Sverige, og samme ikke findes i den Historie om Biskoperne i bemeldte Vester-Aars Stift, som af Petro Andreæ Swart Biskop sammesteds omtrent 1560. paa Svensk er forfattet og af Anders Anton von Stiernman til Stokholm 1744. in 4to med smukke Anmerkninger og Sigiller udgiven, have vi ikke villet efterlade, dette Seigl her i Kobberstik at forestille, som det, der viser os Biskop Navnes Fæderne-Vaaben, og tillige be-

viser, at det er et gandske uret Vaaben, som i den Underretning om vore Adel-Slegter, der for mange Aar siden i de Danske Lærde Tidender kom for Lyset (a), tillegges hannem, nemlig en rød springende Hare i hvidt Feld. Men hans rette Vaaben-Merke var tre Himmel-Buer hvorover tvende Pile med Spidsene paa Skak op ad, saaledes som det sees i det ene Skiold neden ved den venstre Side i ovenanførte Seigl. Det andet Skiold, som staaer lige over for ved den høire Side, hvori Lamet med Fanen, som forestiller Christum det Guds Lam, har uden Tvil været Vester-Aars Bispedomes Vaaben, eftersom det og findes i nogle andre Biskopers Sigiller af samme Stift. Midt i Seiglet seer man Maria med Barnet, som Vester-Aars Domkirkes og Stifts Patronesse (b), staaende i et Ciborio eller en oplukket Alter-Tavle. I Omkredsen læses: Sigillum Nawnonis Dei gratia Episcopi Arosiensis (c).

At forbemeldte Vaaben haver været Biskop Navnes rette Fæderne Vaaben, vidner ogsaa Cornelius Hamsfort i sin Beskrivelse om de Fynske Bisper i disse Ord (d): NAFNO JOHANNIS viri clarissimi & maximi inter Equites Selandicos ordinis filius, eo loco & familia natus, quæ in clypeo argenteo trinos arcus cœlestes & superiori mucrones pilorum geminos decussatim impositos pro insigni gentilitio gerit, ɔ: Navne en Søn af Jens, som var en berømt og meget anseelig Mand iblandt det Siælandske Ridderskab, født af den Familie, som til Stamme-Vaaben fører i et Sølv Skiold tre Himmel-Buer og over den øverste tvende Pile-Spidse vendende paa Skak op ad. Saa at der er ingen Tvil tilbage, at Biskop Navne jo haver været af Adel og ført dette Vaaben. Men hvad Familiens Stamme-Navn har været, og om den haver brugt noget Tilnavn, derom ere vore Slegt-Beskrivere endnu ikke enige. De fleste tillegge Slegten det Navn Krigebusk (e), andre kalde den Rikebusk (f), men dette sidste tør være urigtigt

---

(a) See Danske Lærde Tidender Aar 1728. pag. 33. 34.

(b) Aar 1271. blev Vester-Aars Domkirke indviet Jomfru Marie til Ære. See STIERNMANS Hist. om Bisperne i Vester-Aars p. 7. 31.

(c) Hans Seigl som Biskops i Odense har BIRCHEROD i sin Fynske Bispe-Krønike Mſ. anført en Tegning af. Det er kun gandske lidet, og sees derudi aleeneste selv samme hans Vaaben, som bliver holdet paa Skak af en Engel med udslagne Vinger, hvor omkring denne Opskrift: S. Naffnonis Episcopi Otton.

(d) Corn. Hamsfort Ser. Episc. Otton.

(e) HUITFELDS Bispe-Krønike p. 42. STIERNMANS Hist. om Bisperne i Vester-Aars p. 15: 66. BIRCHERODS Odense Bispe-Krønike Mſ.

(f) Danske Lærde Tidender 1728. pag. 33. I nogle Skrevne Slegt-Bøger nævnes i Flæng baade Krigebusk og Rikebusk, saa man maae staae i Tvil, hvilket rigtigst er.

rigt og uden Tvil kommet deraf, at det saaledes [maaskee af en Tryk-Feil] nævnes i Hvitfelds Hist. pag. 826. udi Breden; thi i Bispe-Kroniken p. 42. kalder han den rigtig nok Krigebusk: Men af hvad gammelt Document disse gode Skribenter kunde bevise det ene eller det andet af disse Navne, onskede vi gierne at vide. Det er ellers at merke, at der fordum haver været en adelig Slegt, der skrev sig med Tilnavn Gersting, Girsting, Gyrsting, eller Gørsting, hvilken forde lige saadant Vaaben, som Biskop Navne. Af denne Slegt levede i Begyndelsen af det 15de Seculo Jens Gørsting [Johannes Gyrstingus, som han kaldes i latinske Skrifter], Lands-Domer i Siæland og en meget anseet Mand til sin Tid, hvis Seigl, som vi under adskillige Documenter have seet, har det samme Vaaben, som Biskop Navnes, aleneste der ikkun ere tvende Regn-Buer under Pilene, men den liden Forandring vil ikke giore noget, saasom man i gamle Dage ikke har taget alting i Vaaben-Kunsten saa noie udi Agt, og i Resenii Manuscript om Adelen saa vel som i nogle ældere Slegt-og Vaaben-Boger finder man de Gerstingers Vaaben paa end mere foranderlige Maader beskrevet og aftegnet. Han ligger begraven i Ringsted (g), hvor og hans Vaaben og Grav-Mæle har været, og maaskee endnu findes, hans Frue heed Catharine. Om nu denne Jens Gørsting, som efter nogles Beretning til sidst var Ridder, og maae være død omtrent 1420. siden man efter den Tid ikke finder ham nævnet i Documenter, haver været Fader til Biskop Navne, tor vi ikke sige, dog have vi nogen Skel til at tænke det, allerhelst da nogle Slegt-Boger udtrykkeligen melde, at han var Fader til Hr. Morten Jensson Ridder, og denne efter vore Skribenters Overeensstemmelse var Broder til Biskop Navne Jensson; Tilnavnene i gamle Dage kan man ikke heller altid giore fast Regning paa, thi undertiden har Fader, Son, og Sonneson, hver fort sit Tilnavn, endskiont de have brugt eet og det samme Vaaben.

Biskop Navne havde, som sagt er, en Broder, nævnlig Hr. Morten Jensson, som i nogle Slegt-Beskrivelser kaldes Hr. Morten Giersting (h). Han var Ridder og Danmarks Riges Raad, er i Historien bekiendt for at have været til sine Tider en betydelig Mand, og findes under Kong Erik af Pomern at være brugt i de fleste og vigtigste Rigets offentlige Forretninger, og at have været Hovedsmand nu paa een nu paa en anden af Rigets fornemeste Fæstninger og Slotte (i). Corn. Hamsfort berommer ham og hans Bro-

 der

(g) PONTOPP. Marmora Dan. Tom. I. p. 178. 183.

(h) See Danske Lærde Tidender 1726. p. 322.

(i) Han nævnes hos HVITFELD p. 682. 694. 732. 763. 779. 785. 786. 790. 807. 809. 814. 824. 826. og maaskee flere Steder.

der Biskopen i disse Ord (k): Fratrem MARTINUM habuit Equitem Selandorum amplissimum, exornatum donis militaribus, Senatus Danici decus, utriusqve auctoritas & gratia apud populum multum pollebat; fuerunt enim homines pii, ut tum erant tempora, prudentes, studiosi rerum gerendarum, patriæ simul & virtutis amantes, ɔ: Han havde en Broder ved Navn MORTEN, en forneme Ridder i Siæland, beprydet med Ridderlige Egenskaber, en Ziir for det Danske Raad, de havde begge meget at sige og vare i stor Yndest hos Almuen; thi, efter de Tiders Maade, vare de fromme Folk, fornuftige, flittige i Forretninger, og elskede deres Fæderneland og Dyd. Han havde 1428. en Trette med Hr. Mogens Gøe, hvilken Dronning Philippa selv tog sig paa at forlige (l). Han døde samme Aar som Biskopen hans Broder, nemlig 1440. (m), og ligger begraven i Roskilde Dom-Kirke hos Alteret (n). Paa hans Ligsteen staaer hans Vaaben og denne Opskrift: Hic jacet strenuus miles Martinus Johannis, qui obiit Anno Domini MCDXL. octaua die natiuitatis, cuius anima in pace requiescat (o). ɔ: Her ligger Strenge Ridder Morten Jenssøn, som døde Aar 1440. ottende Dagen efter Juul, hvis Siæl hvile i Fred. Om denne Hr. Morten Jenssøn er det at agte, at nogle af vore Slegt-Registere giøre tvende adskillige Mænd af hannem, og henregne ham til to Familier; paa eet Sted føre de ham an som en Giersting, paa et andet Sted som en Rikebusk, og melde paa begge Steder, at han haver eiet Hastrop (p). Hvilket anføres, for at vise, hvor lidet man kan bygge paa de Slegt-Bøger, som ikke bevise med Original-Documenter, Sigiller, og deslige tilforladelige Vidnesbyrd.

Men at komme til Bisкop Navne igien, som dette rare Navn alene giør kiendelig iblandt alle Danske Biskoper, da kaldes han i foranførte Svenske Skrift Nafwo Hanssøn, i Stedet for Jenssøn, som uden Tvil kommer deraf, at han i Latinske Documenter skrives Nasuo Johannis, hvilket sidste Navn Johannes, som i de ældere Tider mestendeels altid blev givet paa Dansk Jens, i de

(k) CORN. HAMSFORT Series Episc. Otton. Mſ. Conf. PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 431.

(l) HVITFELD pag. 742.

(m) HVITFELD pag. 826.

(n) CORN. HAMSFORT. Ser. Episc. Otton. Mſ. ita: Decessit Martinus Anno 1440. sepultus Roskildiæ in æde Luciana juxta principem aram.

(o) Inscript. Roskild. MSS. Nogle, som have optegnet Roskilde Domkirkes Inscriptioner, have her sat det Aars-Tal MCDXI. hvilket er kommet deraf, at man ikke ret har kunnet læse den gamle Munke-Skrift, men taget det sidste L for et I.

(p) See Danske Lærde Tidender 1726. p. 322. og 1728. p. 33.

i de nyere heder gemeenligen Hans. Hans Fornavn bliver og skrevet paa ulige Maader, saasom Nafwo, Nauno, Naffno, Nafne, Nampno, Nampne (q) ꝛc.

I Begyndelsen var Hr. Navne Jenssøn Kong Eriks af Pomern Capellan, og blev af hannem enten 1414. eller først i Aaret 1415. sat til Biskop i Vester-Aars udi Sverig, og det [som oftbemeldte Svenske Skribent beretter (r)] uden Canikernes Val med Kongens Voldsomhed. Hvilket Embed han forestod i sex paa syvende Aar.

Aar 1415. paa St. Margaretæ Dag [d. 20. Julii] har han, som Biskop i Vester-Aars, udgivet sit og tillige Dom-Capitelets sammesteds Forsikrings-Brev paa 300. Mark Svenske, hvilke de love, at betale til Upsale Dom-Kirke til næstkommende Paaske (s).

Aar 1416. Søndagen for St. Mikels Dag haver Biskop Naffne i Wæstræ-Arus været tilstede paa Vordingborg Slot, og da, tillige med Kong Erik, Droning Philippa, og endeel forneme Geistlige og Riddere, forseiglet høibemeldte Konges Gave-Brev paa Ryse-Gaard og Rysefang i Siæland til et Kloster at bygges i Skeminge i Laaland, som derefter blev kaldet Maribo (t).

Aar 1417. in crastino exaltationis S. Crucis, haver Nampno, Biskop i Vester-Aars, tillige med Erkebispen i Upsal, og flere Sveriges Riges Bisper, i Arboga udgivet og forseiglet et Dom-Brev, angaaende Provste-Peninge i Silbo og Akerbo Herred for Dom-Provsten i Strengnes (u).

Aar 1419. Vigilia nativitatis b. Joh. Baptistæ [d. 23. Junii] haver Biskop Navne af Vester-Aars, med flere af Danmarks, Sveriges, og Norges Rigs-Raad, Bisper og Riddere, forseiglet det Forbund, som til Kiøbenhavn blev giort imellem Kong Erik, de tre Nordiske Rigers Konge, og Kong Uladislaus af Polen (x).

(q) STIERMANS Hist. om Bisperne i Vester-Aars p. 15. 66. Ellers har dette Mands-Navn Navne, endskiønt det sielden kommer for, fordum været brugt af flere, end denne Biskop; thi i et Document af 1328. bliver nævnet Navne Gødesøn Borger i Skelskør, og 1238. findes en Ridder Hr. Johannes Naffnesøn, som har stiftet et Kloster til Sønder, og vel muligt Navnet endnu kan være brugeligt i visse Egne af Landet. TH. BR. BIRCHEROD i sin Fynske Bispe-Krønike vidner ogsaa, at han har fundet nogle i forige Seculo, som af Faderen have kaldet sig Nafnesøn. Udi CYPRÆI Annal. Episc. Slesvic. p. 367. kaldes denne Biskop NAMAN Ottoniensis, som nok er en Tryk-Feil.

(r) STIERNMAN l. c. p. 15.

(s) STIERNMAN l. c. p. 66.

(t) Under Originalen af dette Gave-Brev paa Pergament henger iblant andre det Biskop Navnes Seigl, hvorefter vi have ladet det foranstaaende aftegne og i Kober stikke.

(u) STIERNMAN l. c. p. 66.

(x) HVITFELD p. 678.

Samme Aar 1419. Petri og Pauli Dag [d. 29. Junii] haver Nauno Episcopus Arosiensis, med Erkebisperne af Lund og Upsal, og flere Trillings Rigets Bispoper, som da i Kiøbenhavn vare forsamlede, udgivet og forseiglet et Aflads-Brev for St. Clements Kirke i Kiøbenhavn (y).

Endnu samme Aar 1419. profesto b. Petri ad vincula [d. 31. Julii] haver Bisp Naffno af Vester-Aros, med flere Danske og Svenske Bisper og Riddere, til Kiøbenhavn forseiglet det Qvitte-Brev, som Hr. Bendt Nielssøn Ridder gav Kong Erik af Pomern, da han indløsede Stækeholm Slot og Fæste i Sverige, som for en stor Sum Penge havde været bemeldte Hr. Bendt Nielssøn pantsat (z).

Aar 1420. døde hans Formand i Odense Stift Hr. Jens Ovesøn [Johannes Avonis] (a). Og Aaret derefter 1421. udi Høsten blev Bisp Navne, ved Erkebispens af Lund Hr. Peder Lykkes Befordring, af Capitelet i Odense kaldet fra Vester-Aars i Sverige at være Bisp i Fyen (b), endskiønt de allerede havde bortgivet Bispdomet til en deres egen Medbroder af St. Knuds Kloster ved Navn Laurentius, som for Erkebispens Skyld afstod sin Ret. Derom skriver Corn. Hamsfort saaledes (c): Hic, defuncto vita JOHANNE AVONIS f. Scanio, Episcopo Otthoniensi, in eius locum suffragiis & consensu Collegii Canutii, adnitente plurimum PETRO LOCCA Pontifice Lundensi, sublata prolatione dignitatis Episcopalis, qvam LAURENTIUS sodalis oeconomus Canutiorum tenebat, e Sveoniæ provincia Sordalia accitus sufficitur, & ex Episcopo Arosiensi instituitur Episcopus Otthoniensis, Anno a nato Christo 1421. jam in autumnum progresso, sedit annos XIX.

Samme Aar 1421. har han til Odense udgivet et Qvitte-Brev om Arv, bestaaende i Løsøre, efter afgangne Bisp Jens i Odense, hvorudi han kalder sig selv Naune Bisp i Wester-Aars, som nu til Ottinse koret er (d).

Aar 1423. udi Martii Maaned haver Bisp Navne af Odense med Erkebispen af Lund og flere Bisper af Danmark og Sverige, som da vare forsamlede, givet Aldorp Kirke i Fyen Aflad (e).

Sam-

(y) Apogr. lit. orig. in Collectaneis Bartholinianis Mss.
(z) Lit. orig. membran. Ms.
(a) CORN. HAMSFORT Ser. Episc. Otton. Ms. HVITFELDS Historie p. 679. Men i Bispe-Kroniken p. 42. fetter Hvitfeld hans Døds-Aar til 1416. hvilket er urigtigt, thi man finder endnu Documenter af 1417. og 1418. hvori han nævnes, og 1419. har han forseiglet det Forbund imellem Kong Erik og Kongen af Polen, See HVITFELD p. 678.
(b) STIERNMAN l. c. p. 15. HVITFELD p. 683.
(c) CORN. HAMSFORT Ser. Episc. Otton. Ms.
(d) STIERNMAN l. c. p. 66.
(e) HVITFELD p. 695.

Samme Aar 1423. Viti og Modesti Dag, haver Navne Biskop i Odense, med mange flere geistlige og verdslige Rigernes Raad overværet og forseiglet det Forbund, som til Kiøbenhavn blev oprettet imellem Kong Erik af Pomern og de Vendiske Stæder (f).

Aar 1424. profesto Valentini martiris, i Aarhus haver Biskop Navne af Odense, med flere, forseiglet det Brev, hvormed Erik Laurensſøn Erkedegn i Aarhus annamer Rinde-Closter i gode Tro af Dronning Philippa (g).

Aar 1425. S. Valentini Aften var Biskop Navne med flere af Rigets Raad paa det Møde, som holdtes til Lund, at dømme imellem Dronning Philippa i Kongens Fraværelse og Biskop Boes Arvinge i Aarhus (h).

Samme Aar 1425. Torsdagen efter St. Knuds Konges Dag var Biskop Navne af Odense, med de andre Biskoper af Danmark, tilstede paa det store Kirke-Møde, som Erkebiskop Peder Lykke af Lund holdt til Kiøbenhavn, for at afhandle og indrette adskillige geistlige Sager, og haver med de andre forseiglet det Synodale, som da udgik, hvori blandt andet befaledes at bede for Kongen og Dronningen, og for Dronning Margrete, som længe tilforn var død (i).

Aar 1426. var Biskop Navne overværende, med Kong Erik og andre, i Odense, at forlige den Sag imellem Hr. Axel Pedersøn og den Frue, som for Arvs-Skyld efter hendes afdøde Mand havde foregivet at have født et Barn, hvilket siden blev befundet at være giort af Sand, og derfor kaldet Ridder Sandi (k).

Aar 1428. indviede Biskop Navne høitideligen den til Nyborg opbygte ny Sogne-Kirke (l).

Aar 1430. har han med de andre Biskoper givet stort Aflad til dem, som besøgte og hialp Heldrop, Aldrop, og Fraude Kirker udi Fyen (m).

Aar 1433. Philippi & Jacobi Dag, var Biskop Navne med paa en Herredag, som holdtes udi Svenborg, hvor dog intet synderligt blev udrettet

(f) HVITFELD p. 694.
(g) Lit. orig. membran. Mſ.
(h) HVITFELD p. 713.
(i) Chron. Eccl. Rip. a TERPAGRIO edit. p. 30. MAGNI MATTHIÆ Ser. Episc. Lundenſ. p. 180. HVITFELD p. 714. PONTOPPIDANI Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 540.
(k) HVITFELD. p. 732.
(l) TH. BARTHOLINI Annal. ad Hiſt. Eccl. Dan. Mſſ. PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 551.
(m) BIRCHERODS Fynske Bispe-Krønike Mſ. Conf. HVITFELD p. 759.

tet (n). Til samme Herre-Møde meddelede han, tillige med flere da forsamlede Bisper af Danmark og Sverige, Aflad for Fogne Kirken i Overndrop udi Fyen. Dat. Svinoburgi Anno Domini MCDXXX. tertio, dominica infra octauas ascensionis Domini (o).

Aar 1434. Viti og Modesti Dag, haver Bisp Navne af Odense stadfæstet det Brøderskab eller Gilde, som Custodes Ecclesiarum [Degne og Klokkere] i Fuglse Herred udi Laaland, under Navn af Alle Helgens Kalent (p), havde oprettet, og skal have givet noget Gods dertil (q), kaldende sig selv en Medbroder af samme Kalent. Brevet, som han derom udgav, holde vi værdt her at anføre, i de Bartholinske Samlinger paa Universitetets Bibliotek findes en rigtig Affkrift deraf, saaledes lydende:

Universis Christi fidelibus, ad quorum notitiam presentes littere pervenerint, *Naffno* Dei gratia Episcopus Ottoniensis caritatem continuam in Domino cum salute. Pium & gratum obseqvium Deo impendere credimus, quociens eius fideles ad pietatis opera excitamus. Cupientes igitur, ut *Kalende Custodum Ecclesiarum in Fuælsebæræt Lalandie, in honorem omnium Sanctorum incheate*, in suo honore & stabilitate valeant permanere, omnibus vere penitentibus & confessis, qvi missarum & vigiliarum sollempnia, quociens in anno post discessum alicuius fratrum de dictis Kalendis celebrantur, visitaverint, seu qui ad sustentationem earundem Kalendarum in testamento manus porrexerint adiutrices, seu qui in *domo Convivii* pro refrigerio animarum, dummodo illa tria cantica, scilicet de sancta Trinitate, de Domina nostra, & de omnibus sanctis, a Clero decantantur, Deum pie exoraverint, & qui post commestionem, dum super defunctis fratribus

(n) HVITFELD p. 767.
(o) BIRCHEROD l. c.
(p) Kalent, Kalendæ, som fordum var et vist Selskab eller Brøderskab af Præster og andre Geistlige, der visse Tider om Aaret kom sammen, for at tale og raadslaae med hinanden om aandelige Materier og adskillige i deres Embeder forefaldende Vigtigheder, skal have faaet dette Navn, fordi disse Sammenkomster skede i Begyndelsen paa den første Dag i hver Maaned, hvilken paa Latin kaldes Kalendæ eller Calendæ. Saadane Kalenter og geistlige Selskaber bleve meget misbrugte til Æden, Drikken, og andre Lystigheder, og findes derfor afskaffede i CHRIST. IV. Recess pag. 29. og i CHRIST. V. Danske Lov pag. 329.
(q) PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 556.

bus & sororibus exoratur, devotos se habuerint, vel qvi ad luminaria aliqvid donaverint, quociens premissa seu aliqvid premissorum devote adimpleverint, totiens de omnipotentis Dei misericordia & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, quadraginta dies indulgentiarum de injunctis sibi penitentiis misericorditer in domino relaxamus. Datum Anno Domini Millesimo quadringentesimo tricesimo quarto, ipso die beatorum Viti & Modesti Martyrum, nostro sub secreto presentibus appenso. Nos vero *Naffno* supradictus, *Confrater dictarum Kalendarum*, omnia & singula jura, privilegia & statuta earumdem per presentes pie statuimus, approbamus & in sua permanentia ratificamus eternaliter duratura.

Dette kan omtrent saaledes gives paa Dansk:

Alle Christi Troende, til hvis Kundskab dette Brev kommer, ønsker **Navne**, af Guds Naade Bisskop i Odense, Hilsen og bestandig Kiærlighed i Herren. Vi mene at giøre Gud en hellig Tieneste, saa ofte vi opvække hans Troende til Gudfrygtigheds Gierninger. Efterdi vi derfor ville, at **Degnenes Kalent i Fuglse-Herred udi Laaland**, som til alle Helgenes Ære er begyndt, maae forblive i sin Hæder og Bestandighed, eftergive vi alle sand Peniterende og Bekiendende, som besøge Messernes og Vigiliernes Høitider, saa ofte de holdes om Aaret efter nogens Afgang af Brødrene i bemeldte Kalent, eller som i deres Testamenter rekke hielpende Hænder til dette Kalents Opholdelse, eller som i Gilde-Huset bede Gud Andægtigen for Siælenes Vedervqvegelse, medens de tre Sange af Klerkeriet siunges, nemlig om den hellige Treenighed, om vor Frue, og om alle Helgene, og som efter Maaltid, medens der bedes for de afdøde Brødre og Søstere, stille sig andægtigen an, eller som give noget til Lys, Saa ofte som de gudeligen opfylde forbemeldte eller noget af forbemeldte, saa ofte, af den almægtige Guds Naade og af S. Petri og Pauli Apostelers Magt, eftergive vi dem barmhiertigen i Herren 40. Aflads Dage af de dennem paalagte Penitentzer. Givet

Aar 1434. paa Viti og Modesti Martyrers Dag, under vort Secret hængt for dette Brev. Men vi ovenmeldte Navne, Medbroder af fornævnte Kalent, beslutte helligen, bevilge og stadfæste, alle og hver det sammes Rettigheder, Privilegier og Vedtægter at skulle ævindeligen blive ved sin fulde Magt.

Samme Aar 1434. bivaanede Biskop Navne af Odense, tillige med endeel Danske, Norske, Svenske, og Tydske Biskoper, og andre forneme Herrer, den Herredag, som in Junio og Julio holdtes til Vordingborg, da der blev handlet imellem Kong Erik og de Vendiske Stæder (r). Paa samme Herredag udgav Biskop Navne, med de andre Biskoper, ipso die divisionis apostolorum, et Aflads-Brev for Riber Domkirke, og et andet for St. Mikkels Kirke i Ribe (s). Sammesteds in octava apostolorum Petri & Pauli har han med de andre givet Aflad til vor Frue Kirke i Stavanger (t).

Aar 1435. Fredagen som Apostlerne bleve adskilte, haver Biskop Navne af Odense, med mange flere, overværet og forseiglet det Forlig, som til Vordingborg blev giort imellem Kong Erik og Greve Adolf af Holsten (u).

Aar 1438. d. 28. Octobr. var Biskop Navne med de øvrige Danmarks Riges Raad tilstæde i Korsør, og da forseiglede det Brev, hvormed de forskreve Hertug Christoffer af Beiern her ind i Koning Eriks Sted, som havde forladet Rigerne, og var dragen til Gulland (x).

Aar 1439. in Vigilia nativitatis b. Joh. baptistæ, til Lybek, har Biskop Navne af Odense med de andre Danmarks-Riges Raad forseiglet det Brev, med hvilket de opsige Kong Erik af Pomeren Huldskab og Mandskab (y). Samme Aar indviede hand Herby Kirke (z).

Aar 1440. er Biskop Navne ved Døden afgangen, ikke længe efter ovenmeldte sin Broder Hr. Morten Jensøn (a), som døde i Julen samme Aar (b). Han skal være begraven i Onby Kirke i Fyen (c). Ved Pindsedags

(r) HVITFELD p. 770.
(s) See TERPAGRII Rip. Cimbr. p. 88. 389.
(t) TH. BARTHOLINI Collectanea ad Hist. Eccl. Dan Mst.
(u) HVITFELD p. 790.
(x) HVITFELD p. 807.
(y) Lit. orig. chartac. Mst. HVITFELD p. 809. JOH. HADORPHII Svenske Rim-Kron. Tom. II. p. 136.
(z) TH. BARTHOLINI Annal. ad Hist. Eccl. Dan. Mst.
(a) HVITFELD p. 826.
(b) See hans Inscription forhen anført pag. 260.
(c) PONTOPP. Annal. Eccles. Dan. Tom. II. p. 432. maaskee Aaby, eller Nørre Onby i Vends-Herred.

dags Tider i samme Aar 1440. blev Mester Henning Torkelsøn [M. Hennekinus Thorkilli f.] af de Ulfelders Slegt, som var Canik i Roskilde, indviet til Biskop i Odense efter Hr. Navne Jensøn af Erkebiskop Hans Laxmand i Lund (d). Altsaa er det en stor Feil hos Hvitfeld i Bispe-Kroniken p. 42. naar han siger, at Biskop Navne var med til Kiøbenhavn, der Kong Christoffer af Beiern blev kronet, og døde udi Enden af samme Aar; thi det er bekiendt i Historien, at høibemeldte Konges Kroning i Danmark ikke skede før 1443. og det ikke i Kiøbenhavn, men i Ribe.

I Sverige, medens Hr. Navne Jenssøn der var Biskop, var man ikke bedre tilfreds med hannem, end med andre Danske Mænd, som paa de Tider der i Riget bleve befordrede. Den oftanførte Svenske Skribent (e) skriver saaledes om hannem: Han førde en stor og overflødig Hof-Stat, og fortærede mere, end Biskops Sædets Indkomster vare. Han kom derfra til Ottense i Danmark at blive Biskop Aar 1421. med alles Hiertans Fægnad i Westeraas Stift.

Vore Danske Skribenter derimod give hannem et godt Vidnesbyrd, som den, der efter de Tiders Indsigt passede nøie paa sit Biskopelige Embed, rettede Geistlighedens fordervede Sæder, hvori Erkebiskop Peder Lykke var ham behielpelig, stiftede en Skole til Ungdomens Underviisning (f), bivaanede flittigen alle de Møder og Herredage, som enten til Landets Beste eller Kirke-Væsenets Forbedring bleve paabudne, var gavmild paa Aflad til Kirker og hellige Steder, og i sær giorde vel imod St. Knuds Kloster i Odense (g). Alt dette indbefatter Corn. Hamsfort (h) i disse Ord: Initio dignitatis, sui muneris existimans, statum & mores pravos ordinis ecclesiastici, opera PETRI LOCCÆ Pontificis Lundensis, correxit, Scholam pro pueris instituendis, neque cæteris abrogatis, instituit, Comitiis reipublicæ constituendæ vel disciplinæ ecclesiasticæ reformandæ causa indictis sedulo interfuit, liberalis & beneficus ædes sacras lustrando & expiationibus indulgentiarum dandis, de Collegio

 deni-

(d) MAGNI MATTHIÆ Ser. Episc. Lundens. p. 185.

(e) STIERNMAN l. c. p. 15. 16.

(f) Derfor bliver han og af Hr. Etats-Raad Gram i en Oration, som er trykt i Dän. Biblioth. Tom. VII, pag. 509. regnet iblandt de under Kong Erico Pomerano blomstrende lærde og af Studeringer vel fortiente Danske Mænd.

(g) HUITFELDS Bispe-Krønike p. 42.

(h) CORN. HAMSFORT Series Episcopor. Otton. Mſ. Dette ofte citerede Hamsforts Skrift findes i de Bartholinske Samlinger afskrevet efter et gammelt Exemplar, som før Ildebranden forvaredes paa Universitetets Bibliotek. Det er nu ellers trykt i Dän. Biblioth. Tom. IX, p. 375. sq. men ikke saa fuldstændigt, endskiønt paa nogle Steder rigtigere.

deniqve Canutio bene meritus. Ikke at igientage den Berømelse, han tilforn har faaet tillige med ovenmeldte sin Broder (i).

Dog har vel endeel af Geistligheden i hans Stift ikke kunnet være saa synderligen fornøiet med ham, eftersom han ei alene haver været skarp i at sette Presterne til Rette, som misbrugte deres Embed, og ikke vilde selv holde deres Tieneste (k), men han endogsaa derudi faldt sine Geistlige besværlig, at han 1439 fik dem til igien at udgive det aarlige Subsidium, som hans Formænd Biskoperne i Odense efter gamel Sædvane opbar af Presterne, og som Dronning Margrete 1395. havde befriet dem for, ved at give Kerstrop Gaard paa Torsinge til Vederlag derfor til Odense Biskopdom. Dette Subsidium, som Presterne i Fyens Stift nu i 44. Aar havde været fri for, formaaede Biskop Navne, ved bar Høflighed, dennem til at udgive paa ny, som blev en stor Besværing for Efterkommerne, i det de følgende Biskoper hellere forhøiede end formindskede denne ulovlige Tynge, hvilken, uagtet de høilovlige Kongers K. Hanses og K. Christian den Andens strenge Forbud, dog blev ved, indtil Reformationen giorde Ende paa Herre-Bispernes Magt og Plagerier (l).

Biskop Navne havde tvende Vie-Bisper, som gik ham til Haande i Embedet, nemlig Arnerus Biskop af Skalholt paa Island, og Severinus, som skrev sig Episcopus Tranquilliensis. Hans Officialis var Hr. Povel Nielsøn [Paulus Nicolai f.], som skal have sammenskrevet og efterladet sig en Fortegnelse paa Biskoperne i Odense fra Hubaldo indtil sine Tider (m). Om Biskop Navne haves endnu efterfølgende Munke-Vers:

Præsignatorum fit Succesſor dominorum
Naſno modeſtorum vigilans ſator in grege morum.

II.

Vidisse af Erkebiskop Peder Lykkes Gave-Brev til Riber Domkirke paa Hastrop med mere Gods 1419. (a)

Jens Thamesøn, Jens Moghensſøn, Landtzdommer y Nore Jutthlandt, Jens Schriffwer Landtz tyng Hører ibi-

(i) See forhen pag. 260.
(k) HVITFELDS Bispe-Krønike p. 42.
(l) HVITFELD pag. 599.
(m) See CORN. HAMSFORT Ser. Episc. Otton. i Dänische Bibliothek Tom. IX. p. 436.
(a) Originalen af denne Vidisse, udgiven af Viborg Landsting 1544. og skreven paa Papir, har Provsten i Skanderborg Velærv. Hr. Høeg haft den Godhed at laane os.

ibidem, Johan Brockenhus tiill Lierbeck, Nils Moghensøn Slottz Fogitt paa Haldt, och Her Peder Seffrensøn Fogitt paa Skiarne, gior vitttherliigt, att Aar effther Gudtz Byrdt MDXLIIII. Leffwerdag nest for Jull var skickett Erlig oc Velbyrdiig Mandt Erick Skram tiill Hastrop, oc lodt lesse ett gammellt Lattins Breff met fem henggindis Indtzegill, lydindis saa paa Danske Ordt fraa Ordt, som her effther schreffwet staar rc. Alle Mendt, thette Breff siier, helsze Wii Peder met Gudtz Naade Erckibiscop y Lundt, Suerligs Fyrste og Pavens Legatth, ewindeliigh met wor Herre. Thet skulle alle Mendt widde, som nu ere oc komme skulle, att wy aff etth velberaadt Hugh oc Sindt, tiill wore Sieles, Toste Nielszens aff Flynder oc hans elskeliige Hustrues Fru Ingerdtz Sieles Legedom, haffwer giiffwett, skiødt oc friiliighen affhendhett indt tiill wor Hederliige Broder vdi Christo Her Christiern (b) aff samme Naade Biscop vdi Riibe oc hans Effther kommer for etth Riiber Kierckes Biscopeliig Bordt alt vortt Godz y gamble Hasdorp, met ett woldt stedt, paa huilcken Hastrop Slott (c) byggitt veriitth haffwer, met alt vortt Godtz, som tiill samme Slott liiggindis er, rørindis och vrørindis, votth oc tiwrtt, intthet aldeelis vndtagenn, Item alt wortt Godtz y Jelingh Føssell, som er II. byggede Gorde y Tyrgolundt, Item tre byggede Gorde vdi Thyrgodt By, Item en bøggett Gordt kaldiis Aalbeck, Item en byggith Gordt kaldis Vester Lundt, Item III. øde Gorde y Hønskoff y Thyrgo Soghen, Item II. øde Gorde y Ylderop y Ylderop Soghen, Item en øde Gordt kaldis Ylderop Gordt y Brandle Soghen, oc IIII. øde Gorde y Lystrop Soghen y

os. Gave-Brevet, som er indført i Vidissen, seer man let at være en Oversettelse af en latinsk Original.

(b) Hr. Christiern Hemmingsøn blev Biskop i Ribe efter Hr. Peder Lykke, som 1418. blev Erkebisp i Lund.

(c) Uden Tvil samme Hastrop, som den i næst forige Artikel nævnede Hr. Morten Jensen haver eiet, og af Biskop Christiern i Ribe tilforhandlede sig 1420. som vore Slegt-Bøger giver tilkiende, See Danske lærde Tidender 1726 p, 322. Hr. Morten Jensön havde en Sønne-Dotter som blev gift med Peder Skram, og ved den Leylighed maae Hastrop være kommen i Erik Skrams Eie, som nævnes i denne Vidisse.

Lowcr Fyssell liiggindis, met alle oc huer thette forscreffne Godtzes tiilliiggelße rørindis och vrørindis, voetth oc tiwrth, in thet aldelis vndtaghen. Huilcket Godtz wy kiøpt hawer aff welbyrduge Mandt Thøsthe Nilssøn y Flynder, Webner, som the Breffue, ther paa giortth er, indholder, metth all then Rett, wy tiill forscreffne Godtz, oc meth huis Breffue oc Bewiissenin ger wy ther vaa haffwer aff forscreffne Thøsti, tiill ewindeliig Eye eye skullindis, Dog metth sodane Skiell og Wilkor, at forscreffne Her Christiern Biskop vdj Riibe och hans effterkommere skall for vore Sieles, forscreffne Thøste Nielsøns oc hans elskeliige Hustrues Frue Ingerdtz Sieles Saliighedt tiill ewiig Tiidt lade siige en dagliigh Messe mett andre gode Gerninger vti Riiber Kiercke, effther som thi breffue, ther vaa giortt er, vdviisser. Thiill huis viithnesbyrdt haffue wy ladetth hengtt wor Secret meth wore Hederliige Brøders Ingzegelle neden for thette wortt obne Breff, som er Her Boo aff Aarhuss, Jens aff Roskiildth, Lage aff Wiborg, oc Jens aff Otthensße, aff samme Naade Biiscopper. Giiffuet y Kiøbinghaffn anno Domini MCDXIX. Sancti Johannis ac Pauli Martiris Dag. In cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus inferius impressa.

Uden paa skrevet:

Wiidiß aff Biscop Peder Erckibiscop y Lund hans Gaffue Breff, met huilckett han haffuer giiffuit Hastrup met mere Godtz til Riiber Dom-Kircke Anno 1419.

III.

Kong Christian den Andens Skraa og Skikkelse for Guldsmedene i Danmark 1515. (a)

Wii Christiern met Gudz Nade Danmarckis, Norges, Wendis oc Gottis Koningh, vdwald Koning till Suerige, Hertug i Slesuig, Holsten, Stormarn oc Dytmer-

(a) Originalen paa Pergament, hvoraf dette er udskrevet, giemmes endnu hos Guldsmed-Lauget her i Kiøbenhavn.

merssen, Greffue i Oldenburg oc Delmenhorst. Giøre alle witterligt, at, efftir wii nw haffue forfarit oc vnderstandit, at Guldsmederne her i Riget haffue her till somme forarbeidet saare wogt Sølff, then menige Mand till Beswigelse oc stor Affdracht, Tha haffue wii nw, oss oc Riget oc then menige Mand till Nytte oc Forbethring, giord oc sætth poæ Guldsmeder-Embidt swodan Schickelse, som her efftir schriffuit stander, oc wele, at then vti alle sine Ordh oc Artickle her efftir vbrødeligen skall holdis.

Forst skall her efftir inghen Guldsmedt her vti wor Stadt Kiøpnehaffn ellir nogerstedz i wort Rige Danmark forarbeide ringere Sølff vnder Hameren, end thet som wegne Mark ther aff holle skall fæmtæn Lødh purt Sølff, eth Quintin ther aff at bruge till theris Remedium oc Faare, Oc aff støpt Sølff skall wegne Mark ther aff holle halffæmtende Lodh pwrt Sølff, eth Quintin till Remedium oc Faare.

Sambledis allt thet Sølff, som her efftir forarbeides, skall thegnes met eth nyth besønderligt Stadztegn aff hwer Kiøpstædt met een Krone poæ same Teghen, oc hans Mærk ther hoss staendis, som thet giord haffuer.

Skall oc inghen giøre ringere Gwld, end som hanom bliffuer fongit at arbeide, vndertagit Loderinge, som thet seg bør. Hwo som her emodt forskreffne Artickle bryder, oc thette icke swo hollder, bliffuer fwnden ther met efftir thenne Dag, Han bøde for første Tiidt een Mark Sølff, anden Tiidt two Mark Sølff, tredie Tiidt tree Mark Sølff, fierde Tiidt wære Embedte qwit, oc wiide icke sin eghen Brødhe, oc aff swodan Brøde thage Koningen Halffdelen, oc wore Borgemestere, Raad, oc Guldsmedere Embethe ther samestedz anden Halffdelen.

Item allt brændt Sølff Garnalie oc Baliwn skall her efftir sælges oc kiøbes effter Proffuen i thet fiine Sølff, som thet hollder.

Item inghen skall sælge skeide Gwld for fiin Gwld, vden thet er proberit ther for ellir thegnit aff Oldermænden i Embethe.

Item hwad giord Sølff som her efftir føres fallt i Riget aff vdlændske Kiøpmænd oc holler dog i thet fiine Sølff efftir thet

Stadz

Stadz Teghen oc Priuilegium, som thet vti giord er, swodant Sølff skall hwer sælge for skelligt Werd, efftir som thet holler i thet fine Sølff. Fordrister seg noger her emodt at giøre, oc er thet hanom bewust eller atward, swodant Sølff bliffwe forbrwt, Halff delen til Koningen, oc anden Halff delen til Borgemester, Raad, oc Embethe.

Item sambledis allt thet Sølff, som her till dags her i Riget giord er, skall nw her efftir sælges for skelligt Werd efftir sin Arbeidt oc Holld vti thet fine Sølff, vnder forskreffne Brøde.

Item findes oc her efftir noger vdlændske Kiøpmænd, som haffue giordt Sølff fallt, som tegnet er, oc ey holler i thet fine Sølff, som thet bør efftir then Stadz Priuilegium, som thet vti giordt er, swodant Sølff, som han vti swodan Made haffuer met at faare, skall wære forbrwdt, Halff delen till Koningen, oc anden Halff delen till Borgemestere, Raad, oc Embethe, som thet findes, oc ther till met løse seg fran Koningen, som han gider, vden han kand fonge for seg Hiemle i Hiemlestædt, som swar ther till till retthe.

Item findes oc nogre vdlændske Kiøpmænd, som føre giord Sølff eller Gwld i Landet, som vtegnet er, oc ey heller er swo gott i thet fijne Sølff, som han selger thet fore, swodant Sølff oc Gwld, som han i swo Made haffuer met at faare, skall wære forbrwdt, Halffdelen till Koningen, oc anden Halff delen till Borgemestere, Raad, oc Embethe, oc løse seg fran Koningen, som han gider, vden han haffuer Hiemle for seg, som swar ther till.

Item inghen Stene skulle sættis i Gwld aff Gwldsmedere, vden the Steene, som eddele ere aff them selffue, som ere Orients Steen oc Perle oc Bemske Steen, oc her met forbiwdes Citriner oc Dupleter oc andre vbekandt Steen oc Ewentyr. Hwo som emodt giøre her i Riget, han haffue forbrwt een løde Marck Sølff, swo offte han ther met findes, Halffdelen aff same Brøde till Koningen, oc Halffdelen till Borgemester, Raad, oc Embedte.

Sambledis skal inghen Kremere, som bruge theris Handell met Kramb, føre giord Sølff fallt i Markede paa Landit eller i noger

noger staende Krame Bodh eller anderstedz i Kiøpstæderne, oc blisfuer han logligen atwardt, at han swodant ey giøre maa, oc giør ther dog emodt, Han skall haffue forbrwt een Mark Sølff, Halffdelen til Koningen oc Halffdelen till Borgemestere, Raad, oc Embethe. Her fore vndertages retthe Jubilerer, som pleige at faare met Sølff oc Gwld, the mwe haffue swodant faall i retthe Markede.

Item haffue wii oc nw vndt oc tilladit, at alle the Guldsmede, som boo i wore Kiøpstæder i Siæland, oc ey ere swo mange, at the kunde vpholle swodan Embedz Skraa oc Priuilegium, som nw giffwen ere Guldsmedere Embedt her i Kiøpnehaffn, swodan Guldsmeder skulle her efftir haffue theris Tillflwcht till Guldsmedere Embede i Kiøpnehaffn, giøre oc hollde met them Embedz Ræth oc Schickelsahedt efftir thette wort Priuilegium. Oc om swo skee, theris Bryst fwndes i noger Made emodt thesse forsereffne Artickle, tha skulle the bøde oc bethre modt oss oc Guldsmedere Embedt i Kiøpnehaffn, Halffdelen aff swodan Brøde till Koningen oc anden Halffdelen till Embedt vti Kiøpnehaffn, oc ther fore skulle thwo eller tree aff Guldsmedere Embedt i Kiøpnehaffn, som Forstandt haffue at probere Sølff, hwert Aar faare till alle Markede i Siæland oc till alle the Kiøpstæder, som the vti boo, oc probere theris Sølff, nær behoff giøris, swo at thet skelligen holles, som thenne wor Schickelse nw ther om ythermer forklarer, oc the tillschicke i the Kiøpstæder een Gwldsmedt, som skall haffue thet Stadz Tegen, the vti boo, till Bewaringe, oc Forstand haffuer at thegne theris Sølff met, som han ther om selff will stande oss till Retthe.

Sambledis skulle Oldermanden i Guldsmedt-Embedth vti Kiøpnehaffn om alle fiortæn Dage omgaa till alle Guldsmede Boderne oc besee, hvad ther arbeides, swo at altingt swo redeligen hollet bliffuer efftir thenne wor Schickelse.

Findes noger Puncte eller Artikle vti then Priuilegium oc Friihedt, wor kiere Herre Fader Koningh Hanss same Guldsmedere Embedt nadeligen giffuit haffuer, som i noger Made ere

 emodt

emodt thenne wor Schickelse, Tha møle wii them i swo Made aldelis døde oc macht løse, oc hues same Priuilegium ythermere indeholler oc vdviser, som icke ere modt thenne wor Schickelse, vti swodan alle Puncte oc Artickle haffue wii nw aff wor synderlige Gunst oc Nade fuldburd, sambtyckt oc stadfæst, oc met thete wort obne Breff fuldburde, sambtycke oc stadfæste wii same wor kiere Herre Faders Priuilegier oc Frihedt, som Guldsmedere Embeth nadeligen vndt oc giffuen ere, her efftir wedt Fullmacht at bliffue.

Thii forbywde wii alle, ehwo the helst ere ellir wære kunde, serdelis wore Fogeder, Embitzmænd, Borgemester oc Radhmænd, forscreffne Guldsmedere emodt thenne wor Schickelse oc Priuilegium at hindre, hindre lade, platze, vmage, ellir i noger Made at vforrætthe, vnder wor Koninglige Hæffn oc Wrede. Oc wele wii dog selff beholle hoss oss Fullmacht, thenne forscreffne wor Schickelse oc Priuilegium her efftir at forbethre, formere oc forminske, efftir som oss oc wore kiere Vndersate kand nyttigt oc bestandigt were. Giffuit poa wort Slot Kiøpnehaffn Sancti Egidii abbatis Dagh, Aar &c. MD. decimo quinto, vnder wort Secret.

IV.

De øvrige af Herlov Trolles egenhændige Breve til Kong Frid. II.

I.

Etthers Kongl. Maytt. myn gandske vnderdanige och willie tro Tieniste nu och altiid forsendt met vor Herre. Allernaadigste Herre och Koning, giffuer ieg etthers Kongl. Maytt. gandske vnderdanigen tillkiende, at ieg fick etthers Kongl. Maytts. Skriffuelse met Lodwig Munck, och som etthers Kongl. Maytt. skriffuer meg till om de fire hundrit Danske Knechte och de 400. Tyske Knechter, att etthers Kongl. Maytt. will sende hiid, saa giøris de storligen behoff, thij her haffuer werritt

ritt saa suar Siugdom, att dett er icke att skriffue vdaff. Efftherdi saa at wii nu faar Vndsetning mett Folck och Fitalli, tha wille wii, thett allerførste at wii thett faar ind, søge etthers Kongl. Mayttz. och wore Fyender, y huor wii thennom først finde kunde. Wii wille icke heller foracte wore Fyender, eller giffue wor Fordeell bort, men wy wille holle wor Fiende som en Dewell, och wii wille søge hannum, som hand war giort vdaff Halm och Stro, och mett Gudtzs Hielp nederlegge dem, der skall Gud wisseligen hielpe oß till. Mercurius er kommen hiid till Floden igien, desligist er Peder Huitfeldt kommen igien fra Rodstock, och Jffuer Jull och Otte Galskytt som ieg haffde sendt vnder thend Pommerske Siide, ere och komne, saa at etthers Kongl. Mayttz. Orloffs Flode er al forsambled. Thisligiste haffuer de Lybske och bekommit deris Skiib, saa att de ere och ferdige. Huorledis thett er tillgaaet for Rostock, at dett Suenske Skiib bleff nederlagt, haffuer Her Otte Krumpen och Peder Huitfelt well skreffuit etthers Kongl. Maytt. till. Nogit fick Peder Huitfeldt bieritt vdaff Skøttid, som ieg will sende ett Register paa, thett første naar ieg faar rett Beskied ther paa. Jeg sender etthers Kongl. Maytt. disse Suenske Fanger Jacop Bagge, Arwid Trolle, Hr. Christopher Andersenn, Matz Persenn Borgemester y Stockholm, som den Lybske Omerall haffuer offuerantwordett meg, och motte ieg giffue hannum mit Breff, som ieg sender etthers Kongl. Maytt. en Copie vdaff (a), thersom etthers Kongl Maytt. igien lader antworde forskreffne Fanger, att mit Breff motte eskis igien. Di Lybske begynder nu att faa nogen bedre Mod igien, end de haffde førre; thi dett war slet fallid paa them. Etthers Kongl. Mayttz. Hoffuidzmend mett allt Kriigs-Folck ere meg y alle Maade hørige och lydige, och haffuer alle et got Moed, saa att ieg haabis mett Gudz Hielp, att Etthers Kongl. Maytt. skall spøre gode Tidinger till oß mett thett første, och oß tuiffler intid, at Gud jo will wisseligen were mett oss, huilcket etthers Kongl.

Mm 2 Maytt.

(a) Findes efter dette Brev under No. 2.

Maytt. wille bede Gud om, och wii allesamens, att Gud will giffue oß en erlig Seyerwinding offuer etthers Kongl. Maytts. och wore Fyender, Gud almechtigste till Loff og Ære, etthers Kongl. Maytt. till ett fredeligt och roligt Regemente, hans hellige Kircke till Trost oc Glede. Och will her mett haffue etthers Kongl. Maytt. mett Siell oc Liff oc et langwarigt Regemente och en erlig Seyerwinding offuer alle etthers Kongl. Maytts. Fyender och Uwenner Gud almechtigste befalendis 2c. Aff etthers Kongl. Maytts. Orloffs Flode vnder Borringholm Torsdagen thend 27. Julii Anno Domini 1564.

Etthers Kongl. Maytts.

vnderdanige tro Tyener,

Herloff Trolle.

Opskrift:

Høgbarenn Forste Stormechtigste Herre, Herr Frederich denn Anden met Gudtz Nade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konnig, Hertug vdii Sleßwigk, Holstein, Stormarnn och Dittmerskenn, Greffue vdii Oldenborgk och Delmenhorst, min Allernaadigste Herre och Konnig, vnderdanig.

P. S. Jeg giffuer och Etthers Kongl. Maytt. gandske vnderdanigen tillkiende, att den Lybske Ommerall war begierendis aff meg, att ieg skulle skriffue Koning Erich till, at hand wille holle sitt Kriigs-Folck fore, att de icke skulle handle saa tyranlig offuer theris Fanger, som de her haffuer giort, huilckid meg tocte icke were meg tilborligt att begiere, mens heller att skriffue, at mand wille betale thennom thet same igien. Ther fore haffuer ieg stellid thenne Copie, som ieg sender E. K. M. her indeluct (b), till Konnig Erich, om E. K. M. will, at ieg skal sende then frem, tha will ieg ther rette meg effther. Jeg lod lese then for Jacob Bagge och de andere Suenske Fanger, tha waare de begierendis, att de motte skriffue Konnig Erich till ther om, Saa haffuer de skreffuit Konnig Erich till, och till Suerrige, Jeg haffuer Breffuene her hos meg, till saa lenge at ieg faar Etthers Kongl. Maytts Willie her, y att widt, om de skulle sendis till Suerrige eller och icke, och sender ieg E. K. M. Copier aff same Breffue (c). Oc will ieg altiid skriffue E. K. M. til, huorledis att Leyligheden begiffuer seg, oc hobes meg mett Gudtz Hielp, att ind n Augustus gaar vdt, tha skall thett bliffue affgiort mett di Suendske till Soes, och Gud will wisseligen giffue oß Seyer och att offuerwinde thennom 2c.

(b) Findes efter dette Brev under No. 3.

(c) Findes efter dette Brev under No. 4. 5. 6. 7.

2.

Ich Herloff Trolle zw Herloffsholm, itziger Kongl. Maytt. zu Dennemarcken ꝛc. anwesender Admyrall, hirmit thue kundt vnd bekennende, das ich von wegen Kongl. Maytt. meynes allergnedigsten Hernn von dem Erbarn vnd weysen Hern Friederich Knewelnn Lybischen Admyrall, Jacob Bagge, Arwid Trolle, Christopher Andersen, Matz Persenn Bürgemeyster von Stockholm, auff vnd angenommenn, Bekenne vnd angelobe von wegen Högstgemelter Kongl. Maytt. meynes allergnedigsten Herren, vorgemelte Gefangen erlich vnd woll zw vnterhalten, vnd ausserhalb eynes Erbarnn Raths der Stadt Lübeck Consent nicht erleddigt vnnd die Ihrenn wegen der meysten Arbeytt inn begreiffende, vnd ohn der Ranziun nicht zuerkurtzende, Sundern der Voreynigungs Notell gemeß vnd vnforfengklich vff dii Pilligkeytt begnugt sollen werden, vnd ob Koningl. Maytt. eynen Erbarnn Rade der Stadt Lybeck geroegte Gefangen hinwidder außantwortenn wurde, soll dieser mein Brieff alsbalde todt vnd crafflos sein, alles ohne Geferde. Des zw mehrer Bestettigunge der Warheit, habe ich diese Schrifft mit meinem angebornen Pitzschir vnterdruckett vnd mich vnterschrieben. Gegeben vnter Borringholm im Funffzehen hundersten vnd vier vnd Sechstigesten Ihare denn 26. Julii ꝛc.

3.

Etthers Kongl. Mtt. minn ydmyge Hiilsenn mett Gwd, giiffwendis etthers Kongl. Mtt. ydmyygeligenn tilkiennde, att nogenn etthers Kongl. Mtts. Orloffs Skiibe wore vnnder Bordinngholm, oc finnge ther nogenn Koffar, Menn etthers Kongl. Mtts. Kriigs Folch haffuer hanndlit thennom saa tirannligen oc vmenndiskeligenn emod thet arme Folch, siidenn thee haffwer fanngitt them, Hwilchett iche Kriigsbrug er, iche heller er hort for aff nogenn Nation. Oc etthers Kongl. Mtt. maa wist wiidett, att Gud wist straffer thet till siinn Tiid, Oc will thet giffue etthers Kongl. Mtt. oc alle Swennske ett ontt Naffnn oc Betal-

 ning

ning aff alle Folch. Hworfor ieg beder etthers Kongl. Mtt. ydmygeligenn, thet etthers Kongl. Mtt. will alworligenn giffue etthers Kongl. Mtts. KrigsFolch tiilkiende, att thee giøre icke saa her effther, Wii wille mett Gutz Hielp see till, att thee epther thenne Dag ingen aff oss skulle bliiffue niectig. Oc will ieg oc mine Mettfølgere vdi lige Maade bethale thennom liige saadant Skiell, som the nu giortt haffwer, thennom oc alle etthers Kongl. Mtts. Kriigsfolch, Vndersotther oc Forwanther, høge oc lage Personer, ehuor wii them offuerkommendis worder till Land eller Wand. Oc wille mett thenne min Adworsell oc Schriffuelse were vndskyldet i hwes christne Blod i saa Maade vdgydes epther thenne Dag. Thet haffde well burtt seg, att etthers Kongl. Mtts. Kriigsfolch haffde betenckt, huor christeligen ther bleff handlitt mett thee Fanger 600. Mand paa Elffsborrig, Thesligeste saa mangen Mantz Liff ther bleff reddit oc løssgiffuen for Halmstæd, Thesligeste saa mangen Mandt wii nu redde oc skaanitt, ther Magløss bleff brenndt oc skutt i Grund, som wii endnu erligen holde, Thesligeste the som ere i Norge fangne, som mand oc holder effther Kriigsbrug. Oc etthers Kongl. Mtt. skall wist wiide, thet wii haffuer flere fangen aff etthers Kongl. Maytts. Vndersotte oc Thiennere baade i Tyskland oc anderstetz, end etthers Kongl. Mtt. weed sielff aff. Oc wille wii holde effther Kriigsbrug alle Fanger, som till thenne Dag fangne ere, att etthers Kongl. Mtt. oc wore forige Fanger, som tilforne fangne ere, oc will saa holde christeligenn oc well, till saa lenge wii faar etthers Kongl. Mtts. Swar herpaa. Hermet Etthers Kongl. Mtt. Gud befalendis. Aff Kongl. Maytts. Orloffs Flode Løffuerdagen thend 22. Julii Aar MDLXIIII.

Etthers Kongl. Maytts.

willige effter min Befalning

Herloff Trolde.

Opskrift.

Høgborne Furste och Herre, Her Erich thennd Fiortende, Swerigis, Gottis, och Wendis Konning ydmygeligen.

4.

Stormechtigste Hogborne Furste, Allernaadigste Herre och Konning. Giffuer wii Ethers Kongl. Maytt. till thet allervnderdanligste och idmogeligen tillkienne, ath wy Ethers Kongl. Maysts. fattige Tienere och Wndersaetter ere fangne, och haffue wii enn till thenne Dag, effter then Legenheit, som nu opaa ferde kann were, wel bleffne holdne. Allernaadigste Her och Konningh, saa giffue wii Ether Kongl. Maytt. till thet aldervnderdanigste tillkenne, nw thett siiste Etther Kongl. Maytts. Orlugh Schepp wore vnder Borenholm haffue the bekommet nogre Koffarther, som the haffue taget bort med seg, och haffue the hafft Fangerne inde opaa E. K. Ms. Orliig Schep i 8. eller 10. Timer, och silden thagit och fort them bort opaa een aff Koffarten, och bundith them wed Silden, och siden sathe the Jll opaa same Koffarther, och opbrende Fangerne, saa ath Folcket stod paa Landet och horde, huru the ropthe och skrigede, och Mennisters Maager flitte y Stranden aff them, som brende bleffue. Allernaadigste Herre och Koning, E. K. M. skall aldrig troith, huilcke suart Ropp och Skriie her gaar vth offuer the Suenske, huru vchristelige the haffue handleth opaa same Tiidt. Allernaadigste Herre och Koning, Er for then Sacken skiild wor vnderdanligste och idmogelige Bonn till E. K. M. will werdiges for Gudz skull, och lathe holle E. K. Ms. Krigs Folck fore, om then Allmechtigste Euige Gud will tillfoge them nogre Fanger, ath the tha icke saa vchristeligen handle med them, saa frampt som wy alle sammens, som fangne ere, skulle thet icke vndgielde, och ere wy end nu wed Paaß 100. y Liffue, aff them som nu war paa Mars, som ere y the Danskes och the Lybskes Hender. The andre bleffue alle slagne och opbrende. Theßlikest war ther nogne fangne tiill forende, enn Part er hiem y Stocholm, och sumbliga y Calmar, och er her nogne Bonder och fangne, som haffuer fort Eder Kongl. Maytt. Breffdragere tiill Kaalbierg, som ere hiem opaa Olandt. Allernadigste Herre och Konning, ere allis wore vnderdanige och idmoglige Bonn till E. K. M. som nu fangne ere, ath E. K. M. welle werdi-

werdiges for Gudz skull och skriffue Kongen aff Dannemarck och the Lybske till, ath wy kunde bliffue ransuneth, och giffue Mann for Mann. Wy wille thett med Eder Kongl. Maytt. i alle Underdanigheed gierne fortiene medt Liff och Blodh, som wi och plichtige ere saa lenge Gud will spare oss Liffuit, saa santh oss Gud hielpe, then wy E. K. M. tiill etth languaricht och roeliigt Regementhe ewinnerligen befahle. Schreffuit then 22. Dag Julii Anno. 1564.

Etthers Kongl. Maytts.

fattige Tienere och Undersathe

Jacob Bagge.

Arffidt Trolle.

Christoffer Andersøn.

Madz Persøn.

Allernaadigste Herre og Konning, Er allis wore underdanige och idmogelige Bonn tiill Eders Kongl. Maytt. ath E. K. M. wille werdiges, och lathe skriffue E. K. M's. Befalnings Mann tiill, ath the Fanger, som bleffue fangne y fior, bade the Danske och de Liibske, besinnerlige the, som aff Adell ere, och Hoffuitzmann, och nogith achtit ere, theslickeß the, som nu bleffue fangne wnder Borringholm, mothe bliffue well holdne, saa framt som wii fattige Fanger thet icke undgielde schulle.

Opskrift:

Thenn Stormechtigste Hogborne Furste och Herre, Herre Erick then Fiortende med Gudz Naade Swerigis, Gottis, och Wendis x. Konnig, wor Aldernaadigste Herre, gandske idmogeligen och underdanligen.

5.

Wor wenliige och weluilliige Helsenn forsenth med Gudh nu och altiidh x. Kierre Joenn Karson, sinnerliige gode Wenn, giffuer wii eder wenligen tiillkienne, ath wii ere fangne, och haffuer then Erliig och welburdiigh Manndt Zweder Ketringh giffuet oss tiilkienne her opaa Skeppen, atth y haffuer bekommitt nogre Fanger opaa Olandt i Hostaß, som ware opaa

en

en Skutta, och ere samme Fanger hema opaa Borrinholm, och er theris Naffn saa som her effter følger: **Esbiornn Kofoth, Rasmus Abrameson, Anders Pouelsøn, Jugill Steinsøn,** och haffuer hand nogre Fanger igienn opaa Borringholm, som ere hiema y Calmar och opaa Olandh, och will hand giffue Fange for Fange, for thisse 4. forschreffne. Er for then skild wor kierlige Bønn till Ether kierre Joen, ath y wile well giore, och late sama forschreffne 4. Fanger komme opaa then Danske Bottnn, Thii hann haffuer vdloffuit opaa sin Ære och Redeliighedh, saa snart som forschreffne Fanger komme opaa then Danske Bottnn, saa will hand med thet allerførste for benempde **Jørgen Mortensøn** aff Calmar, **Oluff Laussøn, Michell Knudtsøn** aff Olandt, **Lars Persøn** haffuer faaith Forloff hiem till Olandt, tii andre 3. vil hand forskicke paa then Swendske Bothnn igien. Kierre Joenn, giører ther vthinnan, saasom war gode Tro er till Eder, ath these fattige Fanger maatthe bliffue løse, saa ath de kunde komme hem, och the andre maatthe komme hiith. J skulle icke thuiffuelle, i huadh Maade wii kunde were eder tiill willie, nar Gud will, ath wy kome i wor wellmacht, schulle J altiidh finne oß weluilligen, saa santh oß Gud hielpe, then wii eder till euigh Tiidh befahle. Schreffueth 22. Julii Anno 1564.

Jacob Bagge. Arffuedh Trolle.

Opskrift:

Kongl. Maytts. tiill Swerlige wor Alderkieriste nadige Herres Beffalings Mann opaa Calmar Sloth, Erliigh och welburdige Joenn Karson wenliigen tiill handa thetta Breff.

Kierre Jonn Karsonn, beder ieg Eder kierligie, att y wille well giore, och schriffue Mor tiill, ath ieg er fangen och skader intet tiill Liffuett, her med Eder Gud befalendis.

Christopher Anderson
med egen Handt.

6.

Min wenliige och weluillige Helsen forsendt med Gud nw och altiidt rc. Kiere Anne, giffuer ieg theg wenliigen tiillkiende, ath jegh æn nw, Gudh skee Loff och Priiß, ær ved enn thimeliga Helssa, saa lenge Gudh han sines, och ær jegh enn fangen Mand.

Kierra Anna, saa beder jeg theg, ath thu tagar theg maatteligo Sorrigh tiill; Thii jag hopes medh Gudz Hielp, ath thet bliffuer vell goth. Kierre Anna, gior vel och haff enn god Acht opaa theg sielff i thenne farliige Tiidt, och alt annath, thet jeg haffuer theg befalit, besønderliige opaa vore Børn, saa ath the bliffue holdne y Schoell-Stuffuen och y Gudz Fruchten. Kierre Anna, gior och vel och siegh Clemeth och Flore aff mine Tienere alffuarligen tiill, ath dy holle thett som the haffue loffuet migh. Jeg vil med Gudz Hielp med them thett med alt gott forskylle. Kiere Anna, ieg kann icke heller forholle for theg, ath the bleff alle slagne, som opaa Mars war, saa nehr som eth hundride, och war mesthe Parthen saar vth aff them, och sumligge aff them ære bleffne døde, siden the bleffue fangenn, Men Hr. Arffuid Trolle, Christopher Andersenn, Matz Persen, och Her Erich ere hos migh, och ære, Gudh skee Loff och Priis, vel tiill paß. Tiisligest kierre Anna ere Madtz Persøns kierliige Bonn tiill theg, ath thu vilt vel giøre, och sige Hustru Margrethe till, ath hon thager segt matteligen Sorrig tiill, och ath hon achter well theriß Thingiste, Disliigest ath hon holler hans fattige Børnn i Scholenn och y Gudtz Fruchtenn. Kierre Anna ieg haffuer inted sønderlig ath ieg kan schriffue theg tiill nu opaa thenne tiidt, vthan helse mina Børnn och alle gode Wenner med mange tusinde gode Nather. Her med theg och alt thit gode Selskap then Euige Gudh befalendis. Schreffuit then 22. Julii Anno &c. 1564.

Jacob Bagge min Hand.

Opskrift:

Tiill mhn. Elskeliige kiere Hustrue Hustru Anna Jacob Baggeß, mi warendis i Stocholm, wenliigen tiill handa thetta Breff.

7.

Min ödmøg Sonliig kierliige Helsenn Eder min hiertens kierre Moder nu och altiidh forsendh medh Gud thenn Alsommechtigste. Der negst kierre Hiertens Moder giffuer ieg Ether kierliigen tiilkenne, thett ieg er enn nu ved Helsenn sundh och well tiill paß, hwad som tiill Liffuet belanger, then almechtige Gudh were Loff och Priis tiill Ewig Tiid, och werdiges for sin store Naade

och

och Barmhiertichet ath vnde migh altiidt goede Tiende tiil Eder sampt alle mine kierre Sostre att sporge, thet aastunder och begerer jeg vdaff alt mitt Hierte, saa lenge ieg leffuer. Kierre hiertens Moder, dernest betacker ieg ether ganske idmuckeliigen kierliigen och gerne for all then moderligen Kierligh, som y migh altiid giort och beniist haffuer, huilcket jagh med all sonligh Idmiucht och Kierliigh altiid med ether fortiene will, saa lenge meg Gud almechtigste Liffuet forlænnendis worder. Ther nægst kierre Hiertens Moder gliffuer jeg Eder kierliigen tiillkenne, ath ieg effter Gudz Forsiun, sampt med Jacob Bagge och Christopher Andersen och Nadz Persön y Stockholm bliffue fangne wedh Ollandt then 31. Dag May aff Kongens aff Danmarck och the Lübskes Orliigh Skep, och ere wy fangne men, so lenge som Gudh then alsommechtigste twckis och thacke wy Gud alsmechtigste, och the ærlige Mendt, som oss fangne haffue, holle oss vel effther then Leigenhett, som nu forhanden er, ther fore er min idmoickelige och kierliige Bonn tiill Eder sampt mine kere Sostre, att I icke wille thage eder nogen Sorg tiill for min Skuldh, vtan heller Tacke och loffue then Alsinegtigste Euige Gud, ath thett skall well altsamens bliffue gott, Effterdy ath Kongl. Maytt. wor allernaadigste Herres Sendinghe Budh ere komne tiill then Herre dage, som nu staar y Rostock. Ther næst kiere Hiertens Moder er min kierliige Bonn tiill ether paa allis wore wegne, ath y wille giore well och schriffue Kongl. Maytt. tiill paa alles wegne ath Hans Kongl. Maytt. wille werdiges for Gudz Skuldh ath forlose oss fattiige Menn vthi wort Fengelse anten med Fange for Fange, eller hure som Hans Kongl. Mayst. stuniß. Kierre Hiertens Moder, er och allis wore kerliige Bonn tiill eder, ath y wille och schriffue Kongl. Maytt alles wore Naadigste Herre till, ath Hans Kongl. Maytt. wille lathe holle the Fanger vell, som Hans Kongl. Maytt. haffuer y Swerighe, och besinnerliige the som aff Adell ere, paa thet ath wy alle skulle thet icke vngelle, och bliffue hart holdne. Kere Hiertens Moder, giorer her vdi som min godhe Tro er tiill eder, och rammer mith beste vtht alle Sacker. Jeg vil thett med alt sonligh Idmogh och Kierliig altiid med Ether

 for-

fortiene, saa lenge Gud mig Liffuett forlænendis worder. Till thett siiste er och min kierliige Bon tiill eder min hiertens Moder, ath y wille giøre well, och helsse alle mine kierre Søstre och flere wore gode Wenner med mange gode Nather. Kierre hiertens Moder, saa haffuer ieg intet mere nu paa thenne Tiid, vthan huor som ieg kann were Ether och mine kierre Søstre tiill willie, ther skulle y altiid finde meg redebogen och weluillig tiill, saa santh mig Gud then Almechtigeste hielpe, thenn ieg eder och them will euinnerlige befaleth haffue, medh Liff och Siell tiill Euigh Tidh. Schriffuit then 23. Julii Anno Domini 1564.

Eders kierre Sønn
Arffuedh Trolle.

Opskrift:

Denn Edle och Welbürdige Qwinne Frw Madelenne till Barquare, min kiere Hiertans Moder, ganske kerliigen sendendis thette Breff tiill Handhe.

8.

Etthers Kongl. Mayt. myn gandske vnderdanige oc plictige tro Tyeniste nu och altiid forsend mett wor Herre. Allernaadigste Herre och Konnig, giffuer ieg etthers Kongl. Maytt. gandske vnderdanigen till kiende, att ieg fick etthers Kongl. Maytts. Skriffuelse, och som etthers Kongl. Maytt. skriffuer om Fortun och Mercurius, saa hobis meg endnu, att wii wille holle Soenn mett thennom en try Vger eller en Monitt, och erre de wel saa, att mand end kand holle en Bardun vd mett thennom imod Fyenderne, nar thend Leylighed begiffuer seg, men de tyenn icke wel att ligge bii mett vdi Storm eller Vwæder. Gud almechtigste kand end hielve oss, att wii motte komme till Handel och till en god Ende mett wore Fyender inden thenne Tiidt. Jeg haffuer try aff etthers Kongl. Maytts. Pincker vde mod thend Suendskes Skeer, och tho vdaff de Lybske, att bespege de Suendske, huor de ere. Thett første wii faar indtagitt hues Fitallii, som etthers Kongl. Maytt. haffuer send hiid till Floden, tha wille wii och sielffue holle oss ther henn vdi theris Farewand. Allernaadigste Herre och Koning, Jost Meynert haffuer sagt meg vdaff en Skiib-byggere, som skal haffue stor Forstand att bygge gode och well beseglede

Skiib

Skiib, och at thett skall were en vng Mand, ther forre haffuer ieg paa etthers Kongl. Mayrts. Trost skreffuit effther samme Skiibbyggere, och er meg giort Fortrøstning vdaff en Skippere, att hand wist skall komme. Di try etthers Kongl. Mayrts. Skiib, som wiltis fra oß y siistens om Natten, som ieg forre haffuer skreffuit etthers Kongl. Maytt. till om, haffuer ieg end nu ingen wiist Beskied faatt om thennom, dog er her Tiidinger, at de skulle were vnder Gullandt, om saa er eller och icke, thet kand ieg icke skriffue etthers Kongl. Maytt. for wist till. Jeg will bede Gud vdaff mitt Hierte, thett Gud will giffue etthers Kongl Maytt. Seyerwinding offuer etthers Kongl. Mayrts. Fyender och Vwenner, Gud till Loff, och etthers Kongl. Mayrts. Vndersotte till Fredt oc Roligheed. Jeg will och bede Gud, at ieg maatte tyene etthers Kongl. Maytt. mett Siell og Liiff, tilt et langwarit roligt Regementhe, oc till en erlig Seyer och Offuerhand offuer alle etthers Kongl. Mayrts. Fyender oc Vwenner, Gud almechtigste befalendis. Aff etthers Kongl. Mayrts. Orloffs Flode vnder Borringholm Sondagen thend 27. Augusti Anno Domini 1564.

Etthers Kongl. Mayrts.

Vnderdanige tro Tyenere

Herloff Trolle.

Opskrist:

Hogbarenn Forste Stormechtigste Herre, Herr Friderich den Anden, mett Gudz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning, Hertug vdi Sleswig, Holstein, Stormarnn och Dittmerskenn, Greffue vdi Oldenborgk och Delmenhorst, min allernaadigste Herr och K. vnderdanigen.

9.

Etthers Kongl. Maytt. myn gandske ydmogelige och vnderdgnige tro Tieniste nu og altiid forsend met wor Herre, giffuer ieg etthers Kongl. Maytt. ydmogeligen tilkiende, att her kom y gaar en aff di fem Pincker vdigien, som ieg haffde vdsend att bespege thend Suendske Flode, och Folckid siger meg, att thend Suenske Flode ligger ind y Kalmar Synd inden for Jumpfruen, ther fore will ieg nu mett etthers Kongl. Mayrts. Orloffs Flode lobe did, om Gud wille endnu giffue oss Seyer och en goder Ende paa thenne Kriig. Att thett her till Dags icke er kommen till Ende, er wisseligen Gudz Gierning, thi ther haffuer werit Aarsage nock till y Aar, hvad Gud end nu will giore, er thett Tiid att bede hannum om, Men ieg frocter att thett oss icke skall were Raad,

att giffue oss for wiid ind i Sundit for Klipper och Skeerenn Skyld, mens jeg kand dog intid wist skriffue ther om, thi naar wi seer Leylegheden, och Gud giffuer Raad, tha wille wii giore, huad Gud giffuer oss y Sinde nest Guds Hielp rc. Jeg giffuer etthers Kongl. Maytt. och ydmygeligen tilkiende, att di Lybske haffuer sagt meg, att Niels Gyldenstierne thend Suendske Cantzeler skall were formodendis, och will stiele sig ind y Suerige fra Anklam, eller en stedtz fra thend Pommerske Siide, ther fore haffuer ieg afferdigt Oluff Trundzsen och en aff de Franzosiske Pincker, som skall lobe och holle seg altild langs thend Pommerske Siide, om de kand komme y Niels Gyldenstiernes eller nogen aff the Suendskes Fare-Wand, och hindre thennom rc.

De Lybske haffuer werit hoß meg och giffuit tillkiende, att ther skall bruges megen Practicker formiddelst thend Segeladtz paa Riig och Nerffuen, och haffuer de Lybske andwordett meg tuende Copier, som thennom er sendt, huilcke ieg sender etthers Kongl. Maytt. her indeluct. Her haffuer och weritt nogen Hollander y thesse Dage, som haffuer lad seg høre, att de haffuer kiobt thennom Toldsedle, och mener, att de megitt besueris offuer theris Told och rette gammell Sedwane. Thisse Lybske och østersche Kiobmend lader thennom høre, att de mue saa well segle till Nerffuen och Riig, som Hollender och andre, och huor som thet icke kand drage etthers Kongl. Maytt. nogen synderlig Sum, tha troer ieg, att thett skulle were bedre; att mand icke toge Pendinge, mens forloffuid ingen att segle østenn mere end Dantzig eller Konigspergk. Mens ther som att ett almindelig Forbud kunde skee mett Lempe, att ingen seglede gennom Sunditt øster paa mett Salt, vden alleniste the østersche Skiib, som nu vd ere, tha maa well skee, att ther aff toris giffue Aarsage till en stor Sum Pendinge eller och Hielp och Biistand y mod Fyenderne, och att alle østersche Steder vndsloge seg thend Suendskes Handel, till saa lenge att then hersom Fende faar en Ende. Ther som etthers Kongl. Maytt. wille skriffue the Pomerske Stæder till, att de vndsloge seg etthers Kongl. Maytts. Fyender, tha troer ieg icke anditt, att de nu skulle snarer giorett, end the nogen Tiid tillforn skulle haffue giort thett. Ther etthers Kongl. Maytt. och saa wille begieritt aff de Stralsunder, Gripswolder och Anklam, tha tilstede thett well, att etthers Kongl. Maytt. haffde ther en Einspenniger eller en anden Borgere liggendes y huer By, som ther kunde ligge och høre, hues Suenst ther almindeligen handledis rc. Och will her mett haffue etthers Kongl. Maytt. mett Siell och Liff till ett langwaritt lycksaligt Regementhe och en erlig Seyerwinding offuer alle etthers Kongl. Maytts. Fyender och Vwenner, Gud almechtigste befalendis. Aff etthers Kongl. Maytts. Amyrall Skiib vnder Borringholm Fredagen thend 1. Septemb. Anno Domini 1564.

Etthers Kongl. Maytts.

Vnderdanige tro Tyenere

Herloff Trolle.

P. S.

P. S. Ethers Kongl. Maytt. kand icke tro thend store Siugdom och Skrøbelighed, her er ebland thett arme Folck, saa att Skipperne paa Jompfruen och Krabbatten haffuer werid hos meg och beklaget seg, att hues de icke fanger nogen Bodtzmend, tha saa de slett at antworde Skiibid op, ther fore er ieg nød till att tage thett Folck fra Normanden, och sette them paa de andere Skiib.

Opskrift.

Høgbarenn Forste Stormechtigste Herre, Herr Frederich den Andenn mett Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning, Hertug udi Sleswig, Holstein, Stormarn och Ditmersken, Greffue vdi Oldenborgk och Delmenhorst, min allernaadigste Herre och Konnig underdanigen.

10.

Etthers Kongl. Maytt. myn gandske vnderdanige och plictige tro Tyeniste nu och altiid forsennd met wor Herre. Allernaadigste Herre och Konnig, giffuer ieg etthers Kongl. Maytt. gandske vnderdanigen tillkiende, att ieg haffuer holt Nattergalen her hoß meg paa nogen Tid lang vdaff thend Aarsage, att ieg wille skriffue etthers Kongl. Maytt. encke Beskied till, naar ieg lob her aff, och effitherdii att thett nu forroffuer saa lenge, och Weritt staar oss vdi modt, tha lader ieg nu lobe hannum hiem. Ingen wisse Tiidinger weed ieg om thend Suendske Flode, vden att thett siiges her, att de skall were indlagt vdii en Haffn, heder Birckenis, vd mod Kalmar. Thett siges och, att de skulle haffue faatt Skade, thett siste wii waar y Handell mett them. Thett siges och saa, att thend Suenske Elephanthe skall were bleffuen paa en Klippe vdi Kalmar Sund, huad Sandingen er, weed mand icke. Men will Gud vnde oss Bør, tha will ieg mett etthers Kongl. Maytts. Skiib mett thett forste sielff forfare Sandingen therom, och skriffue etthers Kongl. Maytt. till, mett thett allerforste mueligt kand were. Och will hermett haffue etthers Kongl. Maytt. mett Siell och Liiff till ett langwaritt roligt Regemente och till en erlig Seyer och Offuerhandt offuer alle etthers Kongl. Maytts. Fyender och Vwenner, Gud almechtigste befalendis. Aff Etthers Kongl. Maytts. Amyrall Skiib vnder Borngholm Torsdagen thend 7. Septemb. Anno Domini 1564.

Etthers Kongl. Maytts.

vnderdanige tro Tiener

Herloff Trolle.

Opskrift:

Høgbarenn Forste Stormechtigste Herre, Herr Frederich denn Andenn mett Gudtz Naade Danmarckis, Wendis och Gottis Konnig, Hertug vdii Sleswiigk, Holstein, Stormarn och Dittmerskenn Greffue vdii Oldenborgk och Delmenhorst; min allernaadigste Herre och Konnig, vnderdanigen.

11.

Etthers Kongl. Maytt. mynn gandske vnderdanige och willige tro Tyeniste nu och altiid forsendt mett wor Herre: Allernaadigste Herre och Koning, giffuer ieg Etthers Kongl. Maytt. gandske vnderdanigen tillkiende, att siden ieg lob vd mett Etthers Kongl. Maytts. Orlogs Flode vdaff Sunditt, tha strog ieg icke mitt Segell, forend ieg kom y Handell mett de

Suen-

Suenske, och kom wii till them y Mandags mellom Femernn och Wismar, och haffde god Wind till thennom, saa lod ieg flux drage till thend Suenske Amyrall, och wille haffue lagt hannum om Bord, Saa kom ther well femten eller sexten aff de Suenske Skiib omkring meg, saa att ieg mett Mact motte slage meg ther igiennom hans Flode, och fick ther offuer stor Skade baade paa Skiibs Redskaff och Folckid, och skall ieg tro, att thett gick de Suenske icke bedre. Jeg bleff och saa saar aff nogitt Hagell Skud igennom mynn Arm och y mitt Laar, saa at ieg intid kand gaa, mens maa ligge wed Sengen, dog Gud were loffuid, bliffuer meg intid att skäde x. Hendrich Gyldenstierne bleff och skudenn y hans Hecle, saa hand icke helder kand gaa x. De andre Etthers Kongl. Maytts. Hoffuidzmend och Skiibe ere end nu wed Mact, Gud were loffuid, och ere paa weyen att løbe epther wore Fyender, thet beste Gud giffuer oß Lycken till, och trøer wisseligen, att Gud skal giffue oß en god Seyerwinding offuer thennom, dog er Jegermesteren, dissligeste nogen aff de andre Skiib ilde stampferid paa theris Redskaff, saa thett will icke lenge ware, før wii nøddis till att løbe hiem mett Floden, att lade fly Redskaffuid ferdig vdigien. Och wed nu intid ydermere att skriffue Etthers Kongl. Maist. till paa thenne Tiidt, men will nu och altid haffue Etthers Kongl. Maist. mett Siell och Liiff till ett lycksaligt langwarid roligt Regementhe och till en erlig Seyer och Offuerhand offuer alle Etthers Kongl. Maists. Fyender och Wwenner Gud almechtigste befalendis. Aff Etthers Kongl. Maist. Amyrall Skiib Jegermesther vnder Hedensøø thend 6. Junii Anno Domini 1565.

Etthers Kongl. Maists.
vnderdanige tro Tyener
Herloff Trolle.

P. S. Allernaadigste Herre, siden thette Breff war skreffuit, tha fulde wii the Suendske och loffueride mett thennom om Winden till y Dag Klocken war mellom VI. och siw, y thend Act och Mening, att wy wille haffue trengt thennom fra Ny Dyb, och kommid emellom the Skiib, som till Stralsund war och thend Suendske Flode. J dag fick wii ther wiß Kundskaff vdaff en aff de Lybske Pincker, som war ther vnder Landitt, att den Suendske Flode fick ett Bud ind offuer Jellen till Stralsund, och fick theris Skiib vd till thennom, saa att the ere nu otthe och firetiuffue, och holt de theris rette Kaaß hen ad Borringholm, tha paa thett att ieg icke skulde komme Etthers Kongl. Maist. om thenne Flode, eller komme oß sielff vdi Brand, tha satte ieg min Kaaß hiid att Sundett, att ieg kunde beuare Sundet, fordi saa att thersom wii haffde kommid mere y Handel tilhobe, och ieg haffde faad nogen mere liidit Skade ydermere paa mine Master, end som ieg haffuer faat, eller ochsaa en Storm haffde kommid paa, tha haffde myne Master gaad for borde. Her er ochsaa flere y Floden, som ochsaa klager thet same, att de intid kunde giøre hoß Fyenderne, før end de faar bødet theris Redskaff vdigen, och løber ther fore ind paa Reden, saa lenge wii faar bødt wor Redskaff igien. Bedendis Etthers Kongl. Maist. gandske ydmygeligen, att Etthers Kongl. Maist. wille vnde meg att drage y Land, till saa lenge att Gud will ieg motte bliffue till paß vdigien. Skreffuid aff Etthers Kongl Maists. Amyrall Skiib Jegermester Torsdagen thend 7. Junii Anno Domini 1565.

Opskrift:

Høgbarenn Første, Stormechtigste Herre, Herr Frederich den Andenn, mett Gudz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning, Hertug vdi Sleßwiig, Holsten, Stormarn och Dittmersken, Greffue vdii Oldenborgk och Delmenhorst, myn allernaadigste Herre och Koning, vnderdanigen.

Neden under:

product. Friderichsborg then 8. Junii 1565.

34. Hefte.

I.

Biskop Lauge Urnes Seigl af Roskilde og et Par Documenter hannem angaaende 1527, 1530.

C. H. de Lode sc.

Iblandt vore merkværdige fordums Danske Mænd kan ingen med Billighed negte Hr. Lauge Urne, den næstsidste Catholske Biskop i Roskilde, et anseeligt Sted; Thi enten man betragter hans Herkomst, at han var af een af de ældste og beste Adels-Slegter i Danmark, eller hans Lærdom, at han var Doctor Decretorum og een af de meest veltalende lærde Mænd og største Lærdoms Elskere til sin Tid, eller hans Værdighed, at han var Biskop og Danmarks Riges samt det Kongelige Kiøbenhavnske Universitets Canceller, eller hans vigtige Forretninger, som indfaldt i de saavel i Henseende til Religionen som

Staten saa merkelige Tider, i hvilke han under Kong Christian den Andens og Kong Friderik den Førstes Regiering beklædede det Roskildske Bispops-Sæde og sad i Danmarks Riges Raad, da maae man tilstaae, at han haver været en forneme og navnkundig Prælat, og een af dem, som der burde og kunde skrives en nogenledes udførlig Historie om. Dette var et Arbeid, som ingen med større Fornøielse tog sig paa, end vi i dette Selskab, der ønske og stræbe at kunne fornye alle deres Ihukommelse, som i nogen Maade have fortiendt vel af deres Fædernesland, og af vore Forfædre ikke faaet de Ære-Støtter, som dem burde, allerhelst, da Bisp Lauge Urnes Fortienester af den Danske Historie og vore Antiqviteter ere saa store, som faa andres; Uden ham havde vi maaske aldrig faaet vor umistelige Saxonis Grammatici historiske Verk at see, der er et Monument af sine Tider, som Danmark frem for alle andre Lande kan rose sig af: Uden ham havde en heel Deel af vore gamle Kongers og fordum berømte Danske Mænds, saasom Erkebiskop Absalons, Saxonis, og mange fleres Grav-Mæler i Roskilde, Ringsted, og Sorø Kirker længe siden været forloren, som alle ved Biskop Lauge Urnes priselige Omhu enten af ny ere oprettede, eller af ham fornyede og med Inscriptioner og andre Zirater beprydede; Ikke her at tale om mange andre Ting, som vise, at han haver været en vittig og vel fortient Mand. Ligesom han nu haver giort imod hans Forfædre, hvis Hukommelse ikke burde henddøe, og derved fortienet Tak af os og den hele Efterslegt, saa er det billigt, at vi igien giøre hannem og andre vore lige prisværdige Forfædre samme Skel, og, saavidt muligt, sætte deres Erindring paa den Fod, at den kan blive bestandig. Men da vi endnu ikke ere forsynede med alle de Efterretninger, som vi vide at være til om denne berømmelige Biskop og kunne udgiøre hans Levnets Historie, er det her ikke vort Forsæt at ville give nogen ordentlig Beskrivelse om hannem, men alene, i Anledning af hans Biskopelige Seigl, som vi under adskillige Originale Breve heelt og holdet have forefundet, og prydet dette Hefte med, at anføre tvende Documenter ham angaaende, begge af gamle og troværdige Copier udskrevne: Det ene et Forlænings-Brev af Biskop Lauge Urne til Mikel Brokenhus paa noget Gods Roskilde Biskopdom tilhørende, for deraf iblandt andet at see, hvad Stiil man i de Dage udi Biskopernes Cancellier haver ført: Det andet Hr. Johan Urnes Brev, hvormed han, i Følge af sin afgangne Broders Biskop Lauge Urnes Testament (a), stifter en ævig Almisse til 30. fattige Mennesker, aarligen hver Siæle-Dag [ɔ: den 2. Novembr.] i Roskilde at udgives.

Hvad

(a) Dette Testament, som er forfattet paa Hiortholm kort for hans Død 1529. er et merkværdigt Stykke iblandt vore gamle Sager, og findes trykt i PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. pag. 423. sq.

Hvad Seiglet angaaer, som oven til vises i Kober stukket, da seer man i Midten S. Lucium, som Roskilde Domkirkes og Stifts Patron eller Skyts-Helgen, siddende trekronet og i fuld Pavelig Prydelse: der neden for sees Bi-skop Lauge Urnes Fæderne-Vaaben, de Urners, som er et Ørne-Laar og Fod i Skiolder, hvorover staaer, som Hielm-Tegn, hans Biskopelige Hue og Stav: Rundt om paa Strimelen læses denne Skrift: SECRETUM. DOMINI. LAGHONIS. EPISCOPI. ROSCHILDEN. Dette Seigl have vi ladet aftegne efter en Original, som henger under et Skøde-Brev, hvormed Jep Olsen Prest og Anders Olsen Berge til St. Dionysii Kirke i Roskilde bort-skifte og skøde til St. Lucii Alter i Domkirken en Jord og Grund sammesteds. Dat. Roskilde St. Johannis Baptistæ Dag 1527. hvilket Brev Biskop Lauge Urne med flere til Bekræftelse haver forseiglet.

De tvende lovede Documenter lyde, som følger:

I.

Wii Lange Wrne med Gudz Naade Biskop i Roskilde giøre witterligt, at wii aff synderlige Gunst och Naade, saa og for thro och willig Thieniste, som oss elskel. Velbiurdige Mand Michell Brockenhus oss och wor Domkircke hertil giort och be-uist haffuer, och her effther throligen giøre, bewiße maa och skal, haffue, med oss Elskel. Capittels i Roskildz Vilge, Fuldbiurd och Sambtøcke, wnt och forlent, och med thette wort obne Breff wnde och forleene hanom, hans Hostruw Fru Karine Lyckis Datter, och ett begges theris Barn, wort Biskops Sædes och Kirckens Godz wdi Opsiier, med Wand Mellen och wor Biskops Thiende ther sammestedz, med ald forskreffne Godzes rette Tillig-gelse, Agger och Eng, Skouff och Mark, och Fiskevand, wot och thiurt, och alt andet, ehuad thet helst er eller neffnis kand, at haffue, niude och wdi Forleening beholde, saa lenge the alle threy leffue, thend ene effther thend anden, forwden Affgifft och paa muelig Thieniste, med saadan Skiell och Wilkor, at the skulle for-skreffne Godz bygge och Forbedre, och besette, i gode Maade holle, och ey forhugge lade Skouffuen, ther tilligger, till Wplicht, men thend heyne, frede, och i gode Maade holle, och ey merckeligen giffue eller selge bort aff hannem, wden med wort eller wore Eff-therkommeres Willie och Sambtøcke. Item skulle the ey wfor-

 rette

rette Thienerne, ther tilligge, men thennom wed Ret och Skiell holle och ingen wmouglig eller w-sedvanlig Thyngе paalegge, och ey heller selge eller bort giffue nogen Bønder-Sønner føde paa forskreffne wort Godz, wden med wore eller wore Effterkommeres Wilge och Sambtøcke, It. skulle the ingen anden frembdielles wnde eller oplade forskreffne Godz eller Biskops Thiende, wden med wort eller wore Efftherkommeres och forskreffne Capittels Wilge och Sambtycke. It. skulle the were forskreffne wort Capittel och menige Clerckerij til Wilge och Kierlighed, huor the kunde, och theris Thienere ey wforrette, men heller forsuare och hielpe till rette, och i andre Maade affuerge wor och thend hellige Kirckis Skade och Forderff af theris Formue. It. skulle the thienne oß oc wore Efftherkommere och Kirken, saa lenge the leffue och ingen anden. It. skier thed saa, at forskreffne Frue Karine offuerleffuer hindis Hosbunde, och wil tha giffte sig igien, tha skal hun thed giøre effter wor och wore Effterkommeres Raad, Wilge och Samtøcke, thisligeste thette theris Barn, som tilneffnis at fange forskreffne Godz effther theris Død, om thed er et Pigebarn. Och naar the alle threy døde och affgangne ere, eller forskreffne Artickle icke hollis, saa at merkelige Brøst findes i thennom; tha skal forskreffne Godz med Bygning och Forbedring och forskreffne Mølle och Biskops Thiende strax fri igien komme til oß och wore Efftherkommere Biskoper wdi Roskilde wden ald Hinder och Giensigelse wdi nogre Maade. In cuius rei testimonium Secretum nostrum vna cum sigillo venerabilis Capituli Roscildensis antedicti presentibus est appensum. Datum in curia nostra *Bistrup*, feria quinta proxima post festum beati Mathei Apostoli Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo septimo.

2.

Jeg Johan Wrne Ridder thil Borgheby hilser alle, thette Breff see eller høre læses, Evindeligen med wor Herre. Och gior witterligt, att, som min kiere Broder Biskop Lage Wrne y Roskild, hues Siell Gud naade, y sin Welmagt, der hand offte wissli-

wißlige betenckte dette werdslige Liffs Uwißhed paa obenbare, giorde och skickede sitt Testamente, haffuer til troet och besynderlige befalit mig iblant alle sine Arffuinge och Testamentarier att fundere och skicke en Ewig Almisse thil Tredine fattige Mennniske aarligen huer Siele Dag y Roskilde att skifftis och udredis. Tha wdi Jhesu Christi Naffn paa thet ieg wil paa mine egne wegne och myne Medarffuinges wegne fuldgiøre forskreffne myn kiere Broders Testament och yderste Wilge, forhobendis att mue bliffue delactige hos Gud aff saadan mild och gudelig Act och Gierning, haffuer ieg med min fry Wilge och beraadt Hu skott och affhendt, och med dette mitt obne Breff skøder och affhender fra mig och alle mine Arffuinge thil S. Gerthruds Altar och Vicaridomme y Roskild Dom Kirke thette efterskreffne mitt rette Kiøbegods och Eiedom, som er først en Gaard vdi Seersløff y Skipping Herrit, som Matz Fyler i boer, och giffuer till aarligt Landgille tho Pund Byg, tho Pund Rug, IIII. ß. grot och en Mk. Gestings Penninge, Item en Gaard i Suerting y samme Sogn, Jens Skytte iboer, skylder aarligen 1½ Pund Byg, 1½ Pund Rug, III. ß. graatt, en Mk. gestning, Item en anden Gaard der sammesteds, Jens Terskere iboer, skylder aarligen I. Pund Byg, I. Pund Rug, II. ß. graat, en Mk. Gestning, Med Agger, Eng, Skou, Marck, Fiskewand, Fægang, wott och tiurt, med all sin rette Thilhøring, intet vndertaget, for en fuld och fast Eyedom, euindeligen eye, nyde och beholle skullendis, vdi saa Maade och med samme Wilkor, att den, som er perpetuus Vicarius til samme Altare, skal aarligen huer Sieledag giffue och skiffte Øl, Mad, Sko, och Wadmøl til Kleder, til Tredine fattige Mennisker, for hues Landgilde och wiß Rente aff samme Gods, som er nii Pund Korn och nii Skilling graat, effther Tidsens och Aarsens Leilighed niest skelligen forsla kunde, Men de 3. Mk. Gesting aff samme Gaarde, med all anden forneffnde Godtzis retferdig brugelse, Tieneste, Gordfestning och andet, maa och skal forskreffne Vicarius for sin Vmage och Omføring sielff nyde och beholde. Item skal samme Vicarius aarligen huer sancti Blasii Dag, nar Landgillet

ydt er, haffue leeg och raad, och offuervrye med huem Cantor oc Sacrista er y Roskild Dom Kirke, och forskreffne IX. Pund Korn huor meget de kunde ved skelligen Penninge settis effter Tidsens Leylighed, och da med Summen aff Kornet och de IX. ß. graat giøre Forsiun betimeligen paa det Walmel och Sko, som der effter skielligen vdskifftes skulle. Skal och samme Vicarius lade forskreffne Hr. Cantor och Sacrista wide och forstaa, att nottortige fattige Folk vden all Wyld kaldis och vduellis till samme Almisse, och haffuer theris Widnesbyrd, att hun effter denne Fundatzis Lydelse aarligen rettelige hollis och fuldgiøris, och huor forskreffne Vicarius samme Almisse forsømmer, saa att hans Uretferdighed derudi bemerckis och findis; Tha effther werdige Herris Her Joachim Rønnovs vdwald Biskop til Roskild och Capitels der sammesteds Løffte, Tilsaffn och Genbreff, de mig och mine Arffuinge giort och giffuet haffuer, wil och skal Hans Naade och Hans Naadis Efterkommere Biskoper y Roskild skilie forskreffne Vicarius wed samme sitt Altere och Vicariedom, och der med i Steden forsee en anden erlig och skellig Prestemand, som samme Almisse och all anden Guds Tieniste, der sticktit och funderit, och bedre och til fulle holde och giøre wil. Och kiendis ieg mig att haffue fangit och oppebaarit Guld, Sølff och Penninge, fyllist werd och Betalning for forskreffne Gods effter forskreffne min kiere Broder effter min egen fulde Nøye. Thi kiendis ieg mig och mine Arffuinge ingen Rett eller Rettighed att haffue thil eller vdi samme Gods vdi nogre Maade effter denne Dag. Forplictendis mig och mine Arffuinge att fri, hiemle och fuldkommelige thilstaa forskreffne Sancte Giertruds Altare och theß rette Eyer forskreffne Gods for alle, der wille eller kunde paa tale i nogen Maade. Skeer dett ochsaa, dett Gud forbiude, att forskreffne Gaarde og Gods eller nogen deß rette Thilligelse bliffuer forskreffne Altare fra wundit med nogen Lou eller Rettergang for min eller mine Arffuingis Waahiemmels brøst skyld, da forplicter ieg mig och samme mine Arffuinge, dett gien at wederlegge forskreffne Altere och Vicariedom saa gott

Gods

Gods aff Renthe och Beleylighed her y Landet inden VI. Uger der nest effter, och holde dem dett skadeløst i Alle Maade. Thil hues ydermere Widnisbyrd och bedre Forvaring henger ieg mitt Indsegle neden for dette mitt obne Breff, Thilbedendis Erlig och renliffuit Mand Her Abbet Henrick y Sore, Min kiere Broder Knud Urne thil Søgaard, Min kiere Søster Alhed Urnes Dotter, Thetz Rosengaards Effterleuerske paa Farom, M. Claus Urne Prouist y Lund, Hans Oluffsøn Cantor y Roskild, och M. Claus Rosengaard Canicke der samme steds, och Jørgen Urne thil Bostrop att besegle mett mig samme mitt Breff. Giffuit vdi Roskilde Sancti Marcelli Paues och Martiris Dag, Aar effter Guds Byrd 1530.

Att denne Copiæ lyder ens, Ord fra Ord, med den rette Originali, beuiser ieg Lauritz Assersøn Notarius Vicariorum Roskildens. med denne min Handskrifft.

II.

Kong Christian den Andens Privilegier for Kiøbstederne i Sieland, Laaland, Falster, og Moen. 1521.

[Af en Original-Vidisse, skreven paa Pergament, som samme Aar 1521 er udstædet af Borgemester og Raad i Kiøbenhavn, og nu giemmes i Vordingborg Raadstues Archiv (*)].

Wii Borgemester och Raadh i Kiøffnæhawn giøre witterlieth, ath wii haffwe en wor kæreste naadige Herris Priuilegia, som anrørendis er Sieland, Laaland, Falster, och Møen, som Hanss Naadis Hokmectighed forskreffne Land millelighen meth begaffuet haffuer, lødendis Ord fran Ord, som her effter følgher.

Wii

(*) Vel muligt at Kiøbenhavns Magistrat efter Kongens Befaling haver udstædet saadan en Vidisse til hver af de andre vedkommende Kiøbsteder. Ellers findes hos Hvitfeld pag. 1170. een af Christ. II. Forordninger, som synes at skulle være den samme, som denne, men er ikke halv saa fuldkommen.

Wii Cristiern meth Gudz Naade Danmarckis, Swerigis, Norgiss, Wendiss och Gottiss Konningh, Hertwg i Sleswig, Holsten, Stormarn och Dytmersken, Greffwe i Aaldenborgh och Delmenhorst, helse ether alle wore kiære Vndersotte, werdugt Fædre, oss elskelige Her Lage Vrne Biscop vty Roskylde, Her Jenss Anderson Biscop vty Ottense, Prelater, Canicker, Prester, Mwncke, och menige Klerke, Riddere, Riddermendz Mendh, Bønder och menig Almwæ, som bygge och boo i Sieland, Laaland, Falster, och Møøn, kerlighen meth Gud och wor Naade. Kiære Wenner, som ether alle well wytterlict er, hworledis at wii tillforn offte haffue giffwytt eder till kende och paamynt eder meth wore Breff oc Scriwelser, at J skwlle afflegge then vlogelige Købmandskab och Handell, som J ether wty slaa, meth alle honde Købmandskabs Ware at købe och selge, som ether ey beqwemer, wore Købsteder tiill stoor Skade och Forderff, och emodt alle theris Naader, Friheder och Privilegier, som wii och wore Forfædre framfarne Koningher i Danmark thennom nadelige vnt och giffuit haffue. For hwilken ethers vlofflig Handell och Købmandskaff wore Købsteder forarmis och forderwis, saa ath the ey redelige kwnne giore tiill oss oc Kronen swaadan aarlig Skatt och Tiæniste, som them bør. Hwillkit wii i Sandhed haffue forfaret, at J ey acte wele, men aldelis ther vdi forhærdendis bliffwe, thet wii ey nogreledis kwnne eller wille tiilstæde, at saa lenger skee skall, och haffwe ther fore giort swaadan Skickilse paa all Kiøbmandskab, som her effter følger. Hwilken Skickelse wii ændelighen wille at vbrødelighen aff alle Andelighe och Wertzlige, ehwat Stadt, Æræ och Werdughed the wdi ære, Bisper, Prelater, Canicker, Prestmend, Abbether, Mwncke, Riddere, Ridderemendz Mend, Fogether, Lensmend, Bønder, och menig Almwæ wdi alt Sieland, Laaland, Falster och Møøn holdes skall.

Første wele wii och strengelighen Biwde, at inghen forskreffne Aandelighe eller Wertzlighe skwlle her effther haffwe eller bruge thennom i nogre honde Købmandskaff paa Landit, enthen meth

meth theris egnæ Bønder eller meth andre at købslaa meth nogre honde Ware till Forprang, wden hweß theris Landgille er, och hweß som the haffwe behoff till theris eghen Gordz Behoff. Och sculle the ey skibe till Soeß noger honde Købmandz Ware, och ey leffwendis Oxne eller Heste aff Landit, medhen skwlle føre theris Ware till Købstæderne her wty Landit, och her at selges, och ey købe Korn aff Bøndher eller aff nogre andre till Forprang at selge eller at gøre wdi Malth ythermere en som hwer haffwer behoff till syn eghen Gord och Kosth. Hweß Korn, som the ytermere haffwe, mwe the indføre i Købstæderne och selge for skellicth Wer, och skwlle the sameledis her effther ey købe eller salte Sildt, Oll, eller Torsk, at selge till Forprang, wden all eniste Købmend eller Købstede Mend skwlle brwge thennom i swaadan forskreffne Købmandz Handell. Waare sage ath nogen wille driste sig her i mod at gøre, enctighen aff Bisper, Prelater, Abbether, Canicker Prestmend, Riddermendz Mend, tha skwlle the haffwe forbrwt all then Leen, Friheder, Nader, Priuilegier, som the haffwe aff oß och wore Forfædræ Konninger i Danmarch. Giorß her emodt aff andre wore Wndhersotte, tha skwlle the ther meth haffwe forbrwt Liff oc Gotz till Oß.

Item Enghen Prelater, Canicker, Prestmend, Abbedher, Riddermendz Mend, och Fogeter, eller Lensmend, skwlle her effter holle noger Pebersweænæ, eller nogre wgiffte Karle och wbosette, wndher thennom i Forswar, som gaa iblant Bønderne fran en By och till en anden, och ey wille sige noghen Bonde Tieniste wden for Wgeløn och Dagerløn eller for Kornsedt, medhen skwlle tiænæ Bondhen Aar och Dag imellom for beskednæ Peninge Løn, till saa lenge the bliffwe Boosidnæ. Gior her nogen imodt, Aandelig eller Wertzlig tha skall hand were fallen till Konningen for swaadan Brøde, som forscreffwit staar, och Karlens Gotz i Konningens Werde.

Item skwlle enghen, ehwad Stadt eller Werdwghed the wdi ære, och Fogerher, Lensmend, och Bønder her effther wdføre nogit honde Korn aff Rigeth och till Tyske Land hwerken aff Fyen,

Falster, Laaland, Møøen, Sieland, Langeland, och alle andre Smoland och Or ther om liggendis, men the skwlle swodant Korn och anden Købmandskaff indføre wty Oresund tiill Køpstædher ther om liggendis eller och andersteẞ inden Riiget till Købsteder. Giør her nogen emodt aandelige Personer eller Riddermendz Mend eller andre wore Wndersotte, tha skwlle the wære fallen for slig Brøde, som forscreffwit staar.

Item wele wy, ath hwess Jordegotz och Gorde, som Kircker, Closter, och Riddermendz Mend haffwe wty Købstæderna liggendis, som the ey selffwe beside och i boo, skall her effter settis paa skellicth Landgille, och Burgernæ, som thennom bygge och beside, skwlle thennom nyde, Arwynge effther Arwynge, och om thennom trenger, mwæ the selge andræ Borgere theriff Bygning, som the ther paa bygth haffwe, och ey till noger andre, dog altiid Landgillet, som ther aff gaar, wbeskaareth tiill rette Eygere paa then forsagde Thiid, som thet wdgiffwis skall, wnder III. March Brøde.

Item hwo som helst the ære, Aandelige, eller Wertzlige, som haffwe øde Gorde eller Jorder wty Købstæderna liggende, och wille them icke opbygge, och hwor som the thet ey tha giøre, Tha skall Bwrgemesthræ och Koningens Fogith forbele swaadannæ øde Jorder tiill try Byting, och adtware Jord-Egernæ, ath the them opbygge, och hwor som the thet ey tha gøre, tha skall swaadan øde Jorder were forbrwdtnæ tiill Koningen och tiill Staden, ther the wdy ligge.

Item skwlle inge Bondher her effther brwge noger Købmandzskab paa Landith ath selge eller købe then enæ Bonde meth then anden tiill Forprang encthen meth Korn, Oxne, Smør, Hwder, Skynd och Tallig, Heste, Kram, Klede, Salt, och alt andit slig Købmandskab, wden alleniste saa megit som hand haffwer behoff tiill syn eghen Gordh, och ey skwlle the selge nogit Øll wty Tynne Tall i Købstæderna, och ey gøre mere Malt, en som the selffwe behoff haffwe, och føre theris Korn wd tiill Købstæderna och selge for Peninge. Giør her noghen Bonde emodt, swaa

swaa ath hand brwger sig wty swaadan forbwden Købmandskaff, tha skall hand ther meth haffwe forbrwt Liff och Gotz tiill oss, och Ollet forbrwdhen tiill Købstæden, nar som thet wdføris modt wort Bwdh.

Item skwlle inge Embitzmendt, Skomagere, Skredere, eller Skyndere effter thenne Dag brwge theris Embede paa Landzbyerne, och fare fran en By och till en anden, och øffwe swaadan Embede, Tha skwlle swaadane Embitzmend haffwe forbrwt tiill oss theris Hoffwitz Lodh, och løse theris Halss aff oss. Thette skwlle wore Fogedher och Embitzmend tiill see och straffe, swaa fremth the ey selwe skwlle stande oss tiill Rette ther om, som forscreffwit staar.

Item schall och inghen Bisse-Kremer effther thenne Dag wty noger Maade brwge noger Købmandskab paa Landzbyerne ath købe eller selge. Hwo som her meth fynnis, tha skall hand haffwe forbrwt sit Gotz, och løse hans Hals aff oss aff syn ytherste Formwæ, och wore Fogether och Embitzmend skwlle ther till see och straffe wnder theris Brøde och Falssmaalt, som forscreffwit staar, och gøre oss ther aff Rede och Regenskab.

Item enghen Embitzmend wty Købstæderne skwlle her effter thenne Dag brwge Købmandskaff, men hwer skal brwge sit Embide, som hand lerth haffwer, och ther aff føde sig, dog maa hand købe wstraffelighen, hwess som hand behoff haffwer till syn Embidess Opholdelse. Gior her noger emodt, tha skall hand haffwe forbrwt syt Embide, och ther till XL. March Brøde, halffdelen tiill Konningen, och halffdelen tiill Byen.

Item skall her effther ingen Markid holliss paa Landsbyerne eller paa Kirkegorde, Herregorde, Clostere, eller Prestegorde, eller nogen anderstedtz paa Landit, wden all eniste skwlle Markide holliss i Købstæderne, som tiilforn er giort een Skickelse ther om. Thette skwlle och wore Embitzmend och Fogether tiill see och straffe hwer wty sit Leen wndher same theriss Brøde och Faldzmaal, som forscreffuet standher, och gøre oss ther aff Rede och Ræghenskab.

Item Er och noger Embitzmand swo wel formwendis, ath hand meth sine Peninge kobslaa will, tha maa hand indlegge syn Peninge wty Kobmandz Handell meth andre Kobmendt.

Item wele wii, ath inghen Embitzmand eller Embitz Swennæ skwlle giffwe theriss Embide offwer och fiske om Hosten, men the skwlle bliffwe wti Kobstæderne, och brwge theris Embide. Gior thet Hosbonden, haffwe forbrwt syn Embide, och ther till X. March, och gior thet Embitz Swennæ, haffwe forbrwdit VI. March, wdhen saa er bewiselicth, ath hand kand ey fange Arbeyd i Embidet i Kobstæderne. Och swaadant Sagefaldt tager Konningen Halffdelen, och Byen Halffdelen.

Item sameledis wele wii, ath inghen Embitzmend skwlle beswariff meth noghen wligelig Beskatning, som sig i nogit Embide giffwe will, antigen meth Kost at gore eller meth nogre andre wskellige Wdlegninger tiill Embidet eller Burgemestere och Raad, men all eniste wdgiffwe I. Rinsk Gylden i Lagit till Gwdtz Tiænistæ Vpholde, och tog saa, ath hand er Oldhermannen lydig och oppeholder Gutz Tiæniste meth Embidet i Welnacht, och saa ath hand er ther till god for en Embitzmand.

Item ware och nogre Embitzmend wty Stæderne, som ey formwendis wore aff Allerdom och Fattigdom, saa ath hand ey kunne giffwe sig i nogid Embide, tha skall hannum dog tillstædis ath brwge Embidit i Lappere Gerning, forwden all Affgiffth.

Item Sameledis wille wii, ath wore Bwrgemestere, Fogith, och Raad skwlle tiill skicke i alle Kobstæder Bryggere, som brygge skwlle, och settis ther paa skellieth Kob effther Tydens Leylighed. Och thisligist skwlle the haffwe Tilsyn, ath alle Bagere i Kobstæderne bage lige stort Brodh och goth effter Werth, och effther som Koffwit er paa Kornith.

Item wele wii, at inghen, ehwo the helst ære eller wære kwnne, skwlle her effther koffwe leffwendis Oxnæ till Forprang at driwæ eller fore aff Landith, och ey heller kobe Heste paa Landith wd at fore, men hwess them fale haffwe, fore them till Kobstæderne och selge them ther, wndher same Hestes och Oxne

For-

Fortabelse, och ther till XL. March, Halffdelen til Konningen og Halffdelen till Byen.

Item Enghen fræmide Burgære eller Koffmendt skulle fare paa Landzbyerne tiill Closther, Herregorde, Prestegorde, eller tiill Bondher, ther at købe noger Købmandskaff, enckighen Øxne, Heste, eller anden Koffmandz Ware, wndher Gotzens Fortabelse, och XL. March till Brøde, Halffdelen till Konninghen och Halffdelen tiill Byen.

Item Enghen fremide Koffmend skulle købe blodige Hwder, eller Skynd i Sticke-Tall, men i hele och halffwe Degher, saltide Hwder och Skynd wty hele och halffwe hwndrede, och Tallig wty hele och halffwe Skippundh, wndher Gotzens Fortabelse, halff Konningen och halff Byen. Er thet en Burgære, som selger Koffmanden anderledis, tha skall thet were paa beggis theris Skade, som selger och køber.

Item wele wii, ath nar som nogre fremide Købmend Skiff komme i Haffner, ehwort the komme, tha skulle the ligge wty tree Dage tiill alle Burgernes Køb i the tree Dage. Och skulle Burgerne wære nest fore lige Køb, wnder XL. March Brøde, som køber, och miste Koffwit, Halffdelen aff Brøden tiill Konningen, och Halffdelen Staden.

Item skal inghen her effther nogit wdskibe i nogle wlofflige Haffner nogle honde Købmandz Ware eller Gotz tiill the Skiff, som ther wden fore ligge, wndher Gotzens Fortabelse tiill oss, ehwor slige wlofflige Haffner ære eller ligge i Sieland, Laaland, Falster, eller Møøn, som Oss, Kronen, och wore Købsteder ligge tiill Forfang och Skade, Schulle alle thesse wlofflige Haffner affleggis, ath købslaa och handle i wore Købstædher, och skulle ther paa waare tage wore Fogether och Embitzmendt, at saadant her effther ey skeer, wndher theriss Faldzmaall och Brøde, som forscreffwyt staar.

Item alle, som fiske will i Øreswnd, Sommer eller Høsth, the skulle holle thennom effther gamill Sedwane, sette theriss Garn fore Anckere eller Stenæ, ther som Bwndtz Setningen ha-

haffwer werit aff Arilde, och the som driwe wele wragledis, skulle driwæ, som gamill Sedwane hawer wærith, wndher taget wty Dragør Strømmæ, som Tynnerne ligge, skall ingen driwæ paa, wndher XL. March Brøde, och ther till Skaden. Och hwo som dieell meth anden i swaadan Brøde, bøde sameledis.

Item Enghen fræmid Købmand skall saltæ Sild, før en rett Høst Marckid begynniss, som er wor Frwæ Dag dyre, wndher Gotzenss Fortabelse, som saltid er. Dog wndher tagit Fiskelegit paa Falsterbood, Skanør, och Dragøør.

Item wele wii, om nogen Wigering skeer i wore Købstæder eller indhen theriss Fryheder, eller om noger Trette eller Delle komendis worder mellum wore Burgeræ, tha skulle wore Burgemestere och Raadzmend i same wore Stæder fuldh Macht haffwe ath tage wiss Burghen aff them, oc hecte them till rette, om the ey faa Burghen for them, och steffnæ saa sammæ Sager wty rettæ for them, wdhen nogen lang Forhalning, och skiliæ them saa at met Loff och Reth effter Loghen och Stadzens Friiheder, och giffwe swaa theris Dom bescreffwen paa baade Sidher, och skulle the ey haffwe theris Skudzmaall for andre Domere, før en the haffwe ther om wæreth i Rette, och fongit Dom paa theriss Sager, som Sagherneæ skedt ære.

Item Enghen wore Burgere i Købstædernæ skulle her effther noger Brøløps Kosther gøre lenger en wty 2. Dage, Søndaghen och Mondaghen, och ey større Kost en som hwer kand giøre wty syt egit Hwss, som hand i boer, wndher 100. March Brøde, halff Konningen och halff Byen.

Item Enghen, ehwadt Stadt eller Skickilse the wdii ære, skulle effther thenne Dag wdføre aff Riiget nogit saltid Kødt, men hwer salte, som han behoff haffwer till syn egen Kost. Dog wnder taget, hwess som then Siøfarne Mand Skipper haffwer behoff skellighen ath fitaliæ hanss Skiff met. Ehwo her emodt gør, haffwe forbrwt swaadant Gotz till Konningen, och XL. March, halffwe till Konninghen och halffwe till Byen.

Thenne

Thenne fornefnde wor Skickilse och Ordinantie wille wii och strengelighen biwde, ochsaa wbrødelighen aff alle Aandelighe och Wertzlighe hollist skall, som forscreffwit staar. Dierffuis och noger her emodt at gøre, tha skall hand wforsømmelighen bliffwe straffit wid swaadan Pinæ, som thenne Artickell, wty hwilcken hand bryder, indeholler och wdwiser. Och beholle wii hoss oss wor fwlle Macht ath aff och till sette i forscreffne Puncter och Artickle, effther som wii formerker, oss, Riiget, och wore menige Wndersotte kand were till Gawn, Nytte, och Forbethring. Giffwit paa wort Sloth Køffnehawn, Søndaghen Esto michi, Aar &c. MDXXI. wndher worth Signet.

Till Sanninghen her om haffwe wii forscreffne Bwrgemestere och Raadh ladeth hencth wor Stadz Insigle for thette Breff. Screffwit wtii Købnehawn Aar &c. M.D.XXI. Quasi modo geniti Søndagh.

Seiglet er borte.

III.
Fortegnelse paa det merkværdigste i Greve Christoffers Feide 1534. 1535. 1536.

[Opskreven af en ubekiendt, som haver levet paa samme Tider.]

1534.

Anno Domini Tusind femhundrith fiorten och tiue, Fredagen nest fore Hellig Treføldighedz Søndagh, tog Jørgen Myntere och hans Handhengere Malmøs Sloth ind, och reff thet ned, som Malmøs Mund, fraa then Erliige Mand Hr. Maagens Gyldenstiern.

Tusind femhundrith fiorten och tiue, hellig Trefoldighedz Søndagh, da kom Hr. Trwidt Ulstand ufornarendis till Malmø, og bleff fangen, och sath fengslid indtill Sancti Lauffrintz Dag ther nest effter.

Anno

Anno Domini Tusind femhundrit fiorten och XX. Fredaghen for Sancti Jacobi Dag kom Greffue Christoffer i Kiøbmendhaffn och togh Slottet ind.

Anno Domini Tusind fem hundrit fiorten och XX. Sancti Martini Dag, komme de Suenske for Halmsted, och ware IX. tusind sterck, och taffte en Storm, och siden gick Byen dennem tiill Hand y Konning Christians Naffn Fredericks Søn.

Item y samme Vge beleigre de Warebierge Sloth och By, och laa y IX. Vger, och bleff glade, ath de komme der fra igienn.

Anno Domini Tusind fem hundrit fiorten och XX. stod det Slag for Aalborigh, som Hr. Holger Rosenkrantz och Niels Brock bleff fangen aff Bønderne, som de betalede dyrt nock.

Anno Domini Tusind fem hundrit fiorten och XX. Fredaghen nest fore Jull, stormid Konning Christians Folck Aalborgh, och sloge yhiell, och grebe alt det, der waar.

1535.

Anno Domini Tusend fem hundrit fempten och XX. Sancti Pouels Dag, da drog den Skaanske Adel och de Suenske for Helsindborgh, och lagde ned Jørgen Mynters Folck, och Marcus Megher, med de Lybskis Anheng.

Anno Domini Tusind fem hundrit fempten och XX. sancti Phabiani och Sebastiani Dag, Ambrosius Bogebinder och Greffue Christoffers Folck sloge Frue Anne Holgers yhiel y Ringsted, och waar hun X. och halfftrydsinstiue Aar gammel.

Anno Domini Tusind fem hundrit femten och XX. Fredagh for kiere Søndagh war Warbierge Slot och Her Truid Ulstand forredeligen forraadhen aff Waarbiergs Burgere y dubbelt selig Dagh mod Breff och Segell, som de der oppaa giffuit haffde, baade Burgerne och Landzknechte, som ther inde laa, och then Forreder for alle Forreder Marcus Megher hialp till mod sin egen Breff och Zegell, Plichtning och Ehre, och Klaus Nielsøn then tredubbeld Forredher, Gud giffue alle hans Handhengere sin rette Løn.

Anno

Anno Domini Tusind fem hundrit fempten och XX. Fredaghen nest effter Qvasimodogeniti, da kom Hertog Albreth aff Mechelburgh met sin Førstinne tiill Kiøbenhaffn meth hundrede Racker, och acted ath bliffue Konning y Dannarck.

Anno Domini Tusind fem hundrit fempten och XX. Løverdaghen nest føre Sancti Jacobs Dagh kom Kong Christian Friderickson for Kiøbenhaffn, och bestolled ther Greffue Christoffer, Hertug Albreth baade till Land och Wand.

Anno Domini Tusind femhundrith fempten och XX. thend Fredagh nest føre Sancti Bodils Dagh, tha stod thet Slagh y Fyen paa Oxebiergh, tha bleff slaghen Greffue Johan van der Høye, en Greve van Tekelnborgh, Biskop Gødze (*) aff Opsale, och mange Riddermendzmend och Landzknechte, Burgere och Bøndher, som bleffue Christian vnderdanig.

Anno Domini Tusind femhundrit fempthen och XX. Søndaghen nest føre Sancti Oluffs Dagh, da bestollit Her Truid Vlstand Waarbiergs Slot och By, och de to Forredher Marcus Meier och Claus Nielsøn.

Anno Domini Tusind femhundrit fempten och XX. Sancti Michels Dagh gaff de Forredher y Waarbiergs By Warbiergh op for Her Truid Vlfstand till Kong Christians Haand.

1536.

Anno Domini Tusind fem hundrith sexten och XX. Tisdaghen nest effter Hellig tre Kongers Dagh da gaff Hendrick Brantun Kraagen op for Kong Christian, och fuld liden Tack.

Anno Domini Tusind fem hundrit sexten och XX. Langefredagh gaffs Malmøs By i Konning Christians Haand.

Anno Domini Tusind fem hundrith sexten och XX. Søndaghen nest føre Pingetzdag, da gaff Marcus Megher Waarbiergs Slot op, om Løerdaghen tiilforn stods Muren ned om hannem, hand och maatte vdgaae och alle hans Knechte, op Genadhe vnde Vngenadhe.

(*) Gustav Trolle, som havde været Ærkebisp i Upsale.

Anno Domini Tusind fem hundrith sexten och XX. sancte Bodils Afften, da bleff Marcus Megher och Rasmus Keldsøn, Hr. Truids Cappellaghen, sat for Helsingborgh paa Steiler och till quarteridt och Hermen van Lypke, och saa finge de deris rette Løn.

Item Kiøbenhaffn bleff opgiffuen y samme Aar Tusind femhundrit sexten och XX. sancti Oluffs Dag, och Hertug Albret, Greue Christoffer, och alle deris Krigs Folck motte gaa vd y Kong Christians Haand.

IV.

M. Friderik Klynes og Hr. Anders Klynes Optegnelser om adskilligt, som sig i deres Tid haver tildraget.

Uandskiønt der i disse Optegnelser findes mange Ting, som ikke ere af synderlig Vigtighed, saa er der dog inter saa ringe iblandt, som jo for visse Folk og i visse Tilfælde kan have sin Nytte: Hvor imod der og findes noget til Oplysning saavel i vores verdslige som lærde Historie, der ikke letteligen andensteds er at antreffe eller af andre optegnet. Som det ogsaa er rart at finde nogen, der haver antegnet de nyere Tiders Tildragelser, saa mene vi, at dette lidet Skrift, uanseet det ikke er fuldt af bare Merkværdigheder, dog ei vil blive gandske ubehageligt. Vel kunde vi have udeladet en Deel af det sletteste, men, da det af dem, som og maatte eie Gienpart deraf, kunde blevet lagt os til Last, saaledes at forkorte og forandre andres Arbeid, saa har vi, siden det ikke er meget vidtløftigt, heller ladet det blive, som vi det have forefundet. Det er udskrevet af et Manuscript i Sl. Conferentz-Raad Rostgaards Samling, som nu forvares paa Universitetets Bibliotek.

Her ere indførte nogle faa merkværdige Historier, som for lang Tid siden ere optegnede af Hæderlige og Høilærde Mag. Friderik Andersøn Klyne, fordum Sogne-Prest udi Vindinge og Ovidslemark Sogne i Siæland, saavelsom af hans Søn Hæderlige og Vellærde Hr. Anders Friderikson Klyne, som var Sogne-Prest efter fornævnte sin Fader udi forbemeldte Sogne.

Aar

Aar 1653.

Den anden Søndag i Faste, som var den 6. Martii, blev Hr. Peders Søn udi Haarsløv døbt af Mag. Morten Keitom (a) udi Hyllested, og kaldet Friderik.

Palme-Søndag den 3. April døde Høiædle og Høiærværdige Doct. Hans Resen (b), Bisskop over Siælands Stigt, udi Kiøbenhavn.

Fredagen den 15. April blev forbemeldte Doct. Hans Resen begraven.

Den tredie Søndag efter Paaske, som var den 1. Maji, havde Hans Pedersøn Klyne Bryllop udi Kiøbenhavn med Magdalene Mogensdotter.

Tisdagen den 31. Maji blev Peder Mortensøn, Raadmand udi Kiøbenhavn, begraven udi Nicolai Kirke.

Torsdagen den 6. Octobr. blev Velbyrdig Jomfru Anne Arenfeld til Basnes begraven udi Slagelse.

Tisdagen den 11. Octobr. blev Velbyrdig Friderik Parsberg begraven udi Holbek.

Onsdagen den 12. Octobr. blev Velbyrdig Falk Gøie, Hofmester paa Sorø, begraven udi Odense.

Onsdagen den 16. Novembr. blev Mag. Hans Hammers Dotter udi Førsløv døbt, og kaldet Lisbeth.

Aar 1654.

Onsdagen den 2. Augusti blev seet saa stor en Formørkelse, at Solen næsten var formørket, og Stiernerne om høi Middag lode sig see.

Aar 1655.

Tisdagen den 2. Januar. blev Velbyrdig Christian Arenfeld begraven udi Tiereby Kirke.

(a) M. Morten Keitom har været en lærd Mand, og er af sine Skrifter bekiendt i vor Danske Historia literaria.

(b) D. Hans Resen den yngere, som var en Søn af den gamle D. Hans Povelsøn Resen.

Søndag Septuagesima den 11. Februar. havde Mag. Michael Henrichsøn Thistorph, som var M. Friderik Klynes Søster Dotters Søn, Bryllop udi Kiøbenhavn med hans Hustru ved Navn Søster.

Fredagen den 22. Junii døde Hoiædle Doct. Laurids Scavenius, Biskop over Siælands Stift, udi Roskilde.

Tisdagen den 2. Julii blev fornævnte Doct. Laurids Scavenius begraven udi Kiøbenhavn.

Aar 1656.

Onsdagen den 16. April blev Hr. Peders Søn udi Marvede døbt af M. Friderik Klyne, og kaldet Jochum Friderik.

Den femte Søndag efter Paaske, som var den 11. Maji, havde Manderup Brahe Bryllop udi Odense med Birrete Trolle.

Løverdagen den 18. Octobr. blev M. Morten Keitoms Søn, ved Navn Peder, begraven udi Hyllested Kirke.

Den 22. Søndag efter Treenigheds, som var den 2. Novembr. bleve tvende M. Morten Keitoms Døttre, ved Navn Karen Elisabet og Ingeborg, begravne i Hyllested Kirke.

Tisdagen den 11. Novembr. døde M. Morten Keitoms Hustru, ved Navn Karen Frideriksdotter Klyne. Og Mandagen den 17. Nov. blev hun begraven udi Hyllested Kirke.

Aar 1657.

Mandagen den 19. Januarii blev Hr. Peders Dotter i Haarsløv, ved Navn Lisbeth, begraven.

Mandagen den 23. Februarii vare alle Stænderne udi Danmark samlede udi Odense. Udi hvilket Møde Geistligheden blev tilkiendt at give en usædvanlig stor Skat til Kongen.

Efter-

Efterfolgende Historier ere optegnede af mig Friderik Anderson Klyne (c).

Aar 1687.

Faskelavns Sondag, som var den 6. Februar. havde Marcus Giøe, som da var Skole-Herre paa Herlovsholm, Bryllop med sin sidste Frue, hvorfor han gav samme Dag Skolen et stort Giestebud.

Tisdagen den 12. April reiste jeg og min Broder Henrik fra Slagelse, og fore vild den hele Nat i Fyrendals Skov, og horde Satan lydeligen tale i Skoven.

Torsdagen den 21. Julii blev jeg giort til Student paa det overste Audirorio udi Kiobenhavn af D. Casp. Bartholin.

Onsdagen den 27. Julii giorde jeg en Latine Stil for Kosten i Klosteret.

Den 15. Sondag efter Treenigheds, som var den 4. Septemb. prædikede jeg forste gang, efter at jeg var bleven Student, udi Ovidslemarks Kirke.

Torsdagen den 22. Septemb. sang Mag. Diderik Grubbe sin forste Messe udi Fyrendals Kirke.

Aar 1688.

Tredie Pindsedag, som var den 5. Junii, vare alle vi Sodskende samlede udi Ovidslemark.

Aar 1689.

Mandagen den 28. Januar. fik jeg mit Sted ved det femte Bord i Kiobenhavns Kloster.

Den forste Sondag udi Faste, som var den 17. Februar. blev Mag. Peder Krog indviet til Biskop over Trundhiems Stigt udi Norge.

(c) Denne har uden Tvil været en Sønnesøn af forbemeldte den gamle M. Friderik Anderson-Klyne.

Tisdagen den 26. Martii blev Gabriel Melan, som havde været Dansk Guberneur udi Vestindien, halshuggen i Kiøbenhavn.

Fredagen den 19. April brændte Amalieborg Slot udi Kiøbenhavn, hvor der sagdes at være brændte hen ved 300. Mennesker.

Løverdagen den 18. Maji fik ieg Kamer paa Kiøbenhavns Regents.

Mandagen den 29. Julii blev Antonius Møller begraven paa Christianshavn.

Den 24. Søndag efter Treenigheds, som var den 10. Novemb. blev Calvinsk Kirke udi Kiøbenhavn indviet.

Aar 1690.

Mandagen den 3. Februar. var der tre gange Ild løs i Kiøbenhavn.

Mandagen den 10. Februar. er Mag. Bertel Bartholin begraven udi Kiøbenhavn.

Mandagen den 13. Octobr. døde Doct. Oluf Bork udi Kiøbenhavn.

Onsdagen den 5. Novemb. døde Thomas Bartholin (d) udi Kiøbenhavn.

Fredagen den 19. Decemb. blev det ny Orgelverk udi Vor Frue Kirke i Kiøbenhavn færdigt.

Aar 1691.

Midfaste Søndag, som var den 22. Martii, blev Doct. Johannes Braem indviet til Biskop over Aars Stigt udi Jylland.

Fre-

(d) Denne Thomas Bartholin, en Søn af den ældere D. Thomas Bartholin, er den, som har udgivet Antiqvitates Danicas, og som med saa stor Flid og Bekostning haver samlet de skiønne og rare Collectanea til vor Danske Historie, som nu giemmes paa Universitetets Bibliotek.

Fredagen den 29. Maji blev Doct. Borkes Collegium Mediceum udi Kiøbenhavn indviet.

Onsdagen den 11. Novemb. blev jeg af Johanne Bartholin, som da var Provst udi Kiøbenhavns Kloster, indsat til at være Vice-Decanus udi Hans Beens Sted ved det ellevte Bord udi Klosteret.

Aar 1692.

Fredagen den 8. Januar. reiste Prinds Friderik af Danmark udenlands.

Tisdagen den 1. Martii blev Peder Hansøn Breining begraven udi Treenigheds Kirke i Kiøbenhavn.

Onsdagen den 9. Martii blev EstatsRaad Elers begraven udi Kiøbenhavn.

Søndag efter Midfaste, som var den 13. Martii, bleve tvende Islandske Biskoper indviede.

Torsdagen den 7. April blev Rentemester Henrik Møller begraven udi Nicolai Kirke i Kiøbenhavn, og samme Dag blev hans Frues Lig flyttet fra vor Frue til Nicolai Kirke.

Fredagen den 15. April blev det ny Ridderlige Academie udi Kiøbenhavn indviet.

Mandagen den 29. Augusti døde Doct. Johannes Lassenius udi Kiøbenhavn.

Løverdagen den 3. Septembr. døde Doct. Cosmus Bornemand.

Aar 1693.

Onsdagen den 22. Martii blev Mag. Michaels Hustru, ved Navn Søster, begraven udi Kiøbenhavn.

Langfredag, som var den 14. April, kom Prinds Friderik hiem fra fremmede Lande.

Første Søndag efter Paaske, som var den 23. April, blev Doct. Henrik Gerner indviet til at være Biskop over Wiborg Stigt.

Onsdagen den 30. Augusti døde Doct. Hans Bagger udi Kiøbenhavn.

Tis-

Tisdagen den 12. Septemb. blev Ratzeburg opbrendt af Kong Christian den femte.

Løverdagen den 30. Septemb. blev ieg Decanus ved det fierde Bord udi Kiøbenhavns Kloster.

Søndagen den 20. efter Treenigheds, som var den 29. Octobr. blev ieg Decanus ved det femte Bord udi Kiøbenhavns Kloster.

Mandagen den 4. Decemb. blev Griffenfelds Moder begraven udi Nicolai Kirke i Kiøbenhavn.

Tredie Søndag udi Advent, som var den 17. Decemb. bleve tvende Biskoper indviede, nemlig Doct. Jens Birkerod til Aalborg Stift og Doct. Anker til Riber Stift.

Aar 1694.

Onsdagen den 17. Januar. blev Biskops Doct. Hans Svanes Enke, ved Navn Maria Fyren, begraven udi Kiøbenhavn.

Fredagen den 26. Januar. blev en Dandsemester med Tilnavn Lakmand, ihielstukken af Baron Juels Stif-Søn med Tilnavn Gyldenkrone udi Kiøbenhavn.

Mandagen den 5. Februar. blev Admiral Christian Bielke begraven.

Onsdagen den 7. Martii havde Capitain Jens Leegaard og mit Sydskendebarn Sophie Verdelmand Bryllop udi Kiøbenhavn.

Løverdagen den 28. April blev ieg Decanus ved det siette Bord udi Kiøbenhavns Kloster.

Den 22. Søndag efter Treenigheds, som var den 4. Novemb. blev Doct. Hans Munk indviet til Biskop over Christiansand Stigt i Norge.

Aar 1695.

Mandagen den 21. Januar. døde min Fasters Dotters Søn, ved Navn Christian Hansen Gyllike.

Torsdagen den 21. Februar. blev GeheimeRaad Rosenkrands begraven i Nicolai Kirke udi Kiøbenhavn.

Tors-

Torsdagen den 4. April døde Reinholdus Adler, som da var tredie Lecties Hører udi Helsingør Skole.

Tirsdagen den 9. April havde Justitz Raad Godert Braem og mit Sydskendebarn Anne Cathrine Verdelmand Bryllop.

Mandagen den 22. April blev ihielskudt af Doct. Vandels Svoger med Tilnavn Pogenberg af Vanvare paa det ny Academie den unge Baron Gyldenkrone, som var Broder til den anden Gyldenkrone, som ihielstak Dandsemester Lakmand.

Mandagen den 20. Maji reiste Prinds Christian af Danmark udenlands.

Den fierde Søndag efter Treenigheds, som var den 16. Junii, døde Mag. Quirinus Krucq udi Kiøbenhavn.

Torsdagen den 27. Junii døde Prinds Christian af Danmark udenlands.

Onsdagen den 30. Octobr. blev Consumtions Forvalter Kruse udi Kiøbenhavn begraven, af hvis Legem der udvæltedes Orme, førend han døde.

Onsdagen den 20. Novemb. blev Hans Bartholin indviet til at være Theologiæ Doctor af Biskop Doct. Henrik Bornemand udi Kiøbenhavn.

Torsdagen den 5. Decemb. havde Prinds Friderik Bryllop med Lovise udi Kiøbenhavn.

Aar 1696.

Torsdagen den 19. Martii blev Berent Siwers, som har skrevet den Latinske Grammaticam, begraven udi Treenigheds Kirkegaard i Kiøbenhavn.

Den første Søndag efter Paaske, som var den 19. April, blev Christianshavns Kirke indviet af Biskop Bornemand, og er kaldet vor Frelseres Kirke

Onsdagen den 15. Julii havde Professor Johan Friderik Bartholin og mit Sydskendebarn Edele Kirstine Verdelmand Bryllop.

Mandagen den 28. Septemb. døde Frue Beate Zeersted/ som var GeheimeRaad Jens Rosenkrandses Enke.

Fredagen den 23. Octobr. blev Kongelig Botanicus Peder Kylling begraven i vor Frue Kirke i Kiøbenhavn.

Tisdagen den 22. Decemb. blev et Qvinde-Menneske, ved Navn Maria, halshugget i Kiøbenhavn, fordi hun havde ihielslaget sit eget Barn.

Aar 1697.

Onsdagen den 13. Januar. blev Capellanen til Treenigheds Kirke i Kiøbenhavn, ved Navn Hr. Povel, begraven sammesteds.

Fredagen den 26. Februar. blev Sogne-Presten til Hellig Geistes Kirke i Kiøbenhavn ved Navn Esaias Fleisker, begraven sammesteds.

Onsdagen den 7. April døde Kong Carl udi Sverige.

Onsdagen den 26. Maji blev den nederste Capellan til Holmens Kirke udi Kiøbenhavn ved Navn Hr. Peder Ramløse, begraven sammesteds.

Den anden Søndag efter Treenigheds, som var den 13. Junii, afbrændte Halv Parten af den Landsbye, som kaldes Prindsens Amager udi Siæland.

Torsdagen den 17. Junii blev General Admiral Niels Juul begraven udi Holmens Kirke i Kiøbenhavn.

Tisdagen den 6. Julii holdt Kong Christian den Femte i Danmark Bryllop paa ny med sin Dronning i det tredivte Aar efter hans første Bryllop.

Onsdagen den 8. Septemb. døde Greve Rantzov udi Hamborg.

Tisdagen den 19. Octob. blev udi London i Engelland forkyndet en offentlig Fred imellem de Franske og Engelske.

Aar 1698.

Tisdagen den 4. Januar. opbrændte den største Deel af Whitehal Slot udi London i Engelland.

Tisdagen den 11. Januar. var ieg og min Broder Henrik udi den Engelske Kirke i London, som kaldes Westmynster Kirke, og der saae vi de Engelske Kongers Begravelse saavelsom den vidtberømte Casauboni Lig-Steen og Grav-Steen. Samme Dag vare vi og paa det øverste Parlements-Hus, paa den Tid om Dagen, som Rigets Raad sade i deres Raad og Forretning.

Mandagen den 21. Martii døde Gyldenløves Secreterer, ved Navn Johan Diderikson, udi Kiøbenhavn.

Den første Søndag efter Paaske, som var den 1. Maji, blev Jonas Widalinus indviet til at være Biskop paa Island, efterat han tilforn i nogle Aar havde været en gemeen Stridsmand i Danmark.

Onsdagen den 29. Junii havde Sogne-Presten udi Skeen i Norge, ved Navn Mag. Peder Nyborg, Bryllop med Bispens Dotter udi Christiania i Norge.

Onsdagen den 23. Novemb. havde Rector udi Kiøbenhavns Skole, ved Navn Mag. Søren Glud, Bryllop med D. Hans Leths Dotter i Kiøbenhavn.

Torsdagen den 24. Novemb. blev Facultatis Medicæ Decanus *Doct. Rasmus Bartholin* begraven udi Kiøbenhavn.

Aar 1699.

Onsdagen den 25. Januar. blev Told-Directeur over Øresunds Told, ved Navn Andreas Gynther, begraven udi Helsingør.

Onsdagen den 14. Junii blev et Qvinde-Menneske halshugget udi Helsingør, fordi hun havde dræbt sit eget Barn.

Fredagen den 25. Augusti døde Kong Christian den Femte udi Kiøbenhavn.

Fredagen den 3. Novemb. blev Kong Christian den Femte begraven udi Roskilde..

Torsdagen den 30. Novemb. blev Kong Friderik den Fierdes Søn Christian født i Kiøbenhavn.

Aar 1700.

15. Apr. See Lehmi nye Saml. II, 1, p. 2

Torsdagen den 5. April blev Kong Friderik den Fierde salvet til Konge paa Friderikshorg.

Løverdagen den 22. Maji døde Baron Jens Juul.

Mandagen den 14. Junii blev Wilhelm Jensøn indsat til at være første Lecties Hører og Cantor udi Helsingør Skole.

Den syvende Søndag efter Treenigheds, som var den 25. Julii blev Doct. Bartholomeus Deichman indviet til Biskop over Viborg Stift.

Tisdagen den 18. Martii døde Professor Doct. Wilhelm Worm udi Kiøbenhavn.

Løverdagen den 2. Augusti aftakkede første Lecties Hører og Cantor udi Helsingørs Skole, ved Navn Johannes Reimer.

Torsdagen den 4. Septemb. blev Johannes Nygaard indsat til at være første Lecties Hører og Cantor udi Helsingør Skole.

Aar 1705.

Mandagen den 23. Novemb. døde Kong Christian den Femtes Søn Prinds Vilhelm udi Kiøbenhavn.

Aar 1706.

Fredagen den 19. Martii døde Presten til den Tydske Kirke i Helsingør, ved Navn Mag. Ernst Christian Boldich.

Torsdagen den 29. Julii aftakkede første Lecties Hører og Cantor i Helsingørs Skole Johannes Nygaard.

Samme Dag blev Hans Katterberg indsat til at være første Lecties Hører og Cantor i samme Skole.

Onsdagen den 25. Augusti havde fornævnte Johannes Nygaard og Marie Arendorf Bryllop i Helsingør.

Mandagen den 27. Septemb. blev GeheimeRaad Spekhans Frue, ved Navn Lisbeth, begraven udi Helsingør.

Onsdagen den 1. Decemb. døde tredie Lecties Hører udi Helsingør Skole Christian Evertsøn.

Aar

Aar 1707.

Mandagen den 17. Januar. blev Vilhelm Lauridsøn Aagaard indsat til anden Lecties Hører i Helsingør Skole.

Mandagen den 23. Maji døde Professors Johan Friderik Bartholins Hustru Edele Kirstine Verdelmand udi Kiøbenhavn.

Mandagen den 25. Julii døde Presten til Varton udi Kiøbenhavn, ved Navn Mag. Johannes Brunsman.

Løverdagen den 24. Decemb. døde fierde Lecties Hører udi Helsingør Skole, ved Navn Daniel Mogensøn.

Aar 1708.

Mandagen den 16. Januar. blev Claus Veyby indsat til tredie Lecties Hører udi Helsingør Skole.

Onsdagen den 9. Maji døde Decanus ved det Ellevte Bord udi Kiøbenhavns Kloster, ved Navn Mag. Hans Been (e).

Onsdagen den 5. Septemb. blev Byfogden udi Helsingør, ved Navn Anders Richardsen, begraven.

Torsdagen den 8. Novemb. døde Prinds Jørgen af Danmark udi Kensington i Engelland.

Aar 1709.

Fredagen den 18. Januar. gik ieg og min Broder Henrik fra Helsingør til Helsingborg paa Isen.

Tisdagen den 19. Martii døde Tolderen udi Helsingør Jens Carstensen.

Søndagen den 19. Maji døde den nederste Capellan til den Danske Kirke udi Helsingør, ved Navn Hr. Hans Cog.

Onsdagen den 29. Maji døde min Farsøster Maren Friderikstdotter udi Kiøbenhavn.

(e) Over ham blev giort den bekiendte skiemtige Grav-Skrift: Her ligger Hans Been saa død som en Steen &c.

Den 20. Septemb. døde den mellemste Theologiæ Doctor udi Kiøbenhavn Hector Gotfried Masius paa sin Herregaard Raunstrop.

Søndagen den 20. Octob. døde en gammel lærd Student, ved Navn Knud Clausøn Sæbeløu, udi Kiøbenhavn.

Tisdagen den 12. Novemb. komme de Danske ind i Skaane paa fiendtlig viis en Miil fra Helsingborg.

Aar 1710.

Mandagen den 10 Martii døde den øverste Theologiæ Doctor udi Kiøbenhavn Johan Vandel.

Samme Dag bleve de Danske overvundne af de Svenske ved Helsingborg. Dog fulde samme Dag flest af de Svenske.

Løverdagen den 4. Octobr. sloges den Danske og Svenske Flode udi Kiøge-Bugt, hvor de Danske mistede et Skib ved Navn Danebrog, som fortælles at være kommet i Brand af de Danskes egen Ild og Stykker. De Svenske derimod mistede tvende Admirals Skibe, som de selv satte paa Grunden. Og bleve siden de Svenske jagede paa Flugten af de Danske udi trende Dage, indtil om Onsdag Morgen, da Vinden var de Danske imod.

Onsdagen den 31. Decemb. døde Biskopen udi Kiøbenhavn Doct. Henrik Bornemand.

V.

Aarfeide om Niels Juuls Død, som Albret Skeel ihielslog i Aalborg Pindse-Marked 1601.

[Af en Copie.]

Wii efftterskrevne Ove Juel til Mellgaard paa min egne og min Sl. Broders Børns Vegne, som ieg er ret Verge fore, saa og paa mine Søstere, som ieg og er Verge fore, deres Vegne, Iver Juel til Villestrup, Mouritz Stygge til Holbekgaard,

gaard, Frue Anne Strygge, Salig Niels Juels til Kongeslevlund, hendes Lav-Verge, Christopher Mikelsen til Lundbek, Hertvig Kaas til Horupgaard, gior alle vitterligt og kiendes med dette vort obne Brev, at som Erlig og Velbr. Mand Albret Skeel til Jungergaardt haver (disverre) drebt og ihielslaget vores kiære Hosbond, Broder og Svoger, og Blods-Forvandt Erlige og Velbr. Mand Niels Juel til Kongeslevlund, for hvilket hand nu var indstevnet for Konglig Maj. og meenige Danmarkes Riges Raad: Da efterdi hans Slegt, Biurd og Blodtz-Forvante, Svoger og Venner baade nu og tit og ofte tilforne paa hans Vegne hos os haver anlanget, at vi for deris og hans Hustru og Børns skyld, som og er voris Slegt, Biurd og Blods-Forvante, ville afstaa, hvis Tiltale og Rettergang vi kunde have til hannem for samme Sag, da efter deres flittige Begiering og Underhandling, og for deres og hans Hustru, Børns og deres Slegt og Venners skyld, have vi samme Stefning og Tiltale afstaaet, efter den Contracts Lydelse, som samme goede Mend os der om imellem giort haver, som baade af en Part af dennem og os underskrevne og beseiglede er, efter hvilken Contract forbemeldte Albret Skeel skal have sig i alle Maader at forholde som en Erlig Adels Mand eigner og bør, og vel anstaar. Og efterdi oftebemelte Albret Skeel nu haver giort os Knæfald og Afbedelse, efter den Skik, Vaane og Viis, som her udi Riget iblandt Adelen og Riderskabet brugeligt er, efftersom Contracten hannem tilholdet, da have vi nu der imod paa forneffnte Niels Juels efftterladende Hustru, hendes Børns og Arvingers Vegne, som paa vores Egne Vegne, for os og vores Slegt og Byrd, paa Fæderne og Møderne Side, for baade føde og u-føde, opreist forneffnte Albret Skeel, og giort Hannem og nu med dette Vort Obne Brev giøre Hannem og Hans Børn, Slegt og Byrd, baade paa Fæderne og Møderne, baade fød og ufød, en trøg veragtige uigienkallendes og urygelige Sone og Aarfeide, som icke i nogen Maader skal repeteres eller opdrages, men Evindeligen og uroeg.igen

at

at holdes af os, og vores Efterkommere, eftersom forskrevet staaer, som det sig Erlige Adels-Persóner eigner og bør i alle maader. Dis til ydermere Vidnisbyrd at det saa fast og urygeligen holdis og efterkommis skal udi alle maader, som forskreffuet staar, haver vi med forneffnte Niels Juels Hustru, Hengt vores Zigneter her neden fore, og underskrevet med voris Egne Hænder, og Venligen tilbeder med os at besegle og underskrive, Erlige og Velbyrdige mænd, Christen Holch til Høygaard, Hovitzmand paa Hald, Niels Stygge til Søegaard, Thomas Malthisen til Tanderup, Erich Høg til Klarupgaard, Erich Lunge til Skovgaard, og Frantz Juel til Palstrup. Actum Viborg d. 20. dag Februarii, 1602.

35. Hefte.

I.

Efterretninger om Hr. Claus Rønnov Rigets Marsk, som døde 1486.

Udi St. Hanses Kirke i Odense ligger begraven Hr. Claus Rønnov, som til sin Tid haver været en brav Krigs-Helt og berømelig Stats-Mand, og har tienet under fire Konger, nemlig Erik af Pomern, Christoffer af Beiern, Christian I. og Hans, af hvilke alle han var elsket og agtet. Men under høilovlig i Hukommelse Kong Christian den Førstes Regiering er han mest navnkundig, da han, som Ridder og Danmarks Riges Raad og Marsk, er

 ei

er atter bleven brugt i mangfoldige Kongelige Gesantskaber og disse Rigers vigtigste Bestillinger, men har endog, skiønt med mere Mod end Lykke, paa adskillige Tog anført den Danske Krigs-Hær i Sverige.

Den Lig-Steen, som hans Søn Hr. Carl Rønnov Biskop i Odense, haver til Ære-Minde ladet legge over hannem i bemeldte Kirke, forestilles i det oven til aftrykte Kobberstykke, som Th. Br. Birkerod har ladet aftegne og udstikke, da han havde i Sinde at udgive Odense Byes Inscriptioner, og er os, tillige med de øvrige til samme Verk hørende Kober-Plader, af Hr. Conferentz-Raad Adeler behageligst meddelet. Man seer derpaa Hr. Claus Rønnovs og hans Frues Kirstine Gyldenstiernes adelige Vaabener, i Hiørnerne de fire Evangelister, og omkring i Breden denne Grav-Skrift: Anno Domini MCDLXXX. sexto obiit strenuus miles Claus Rõnov marskalcus regis Dacie sepultus vna cum vxore sua Domina Cristina perdilecta quorum anime in pace. ɔ: Aar 1486. døde Strenge Ridder Claus Rønnov, Kongens af Danmark Marskalk, begraven her, tillige med sin elskelige Hustru Frue Kirstine, hvis Siæle være i Fred. Hvad os ellers om Hr. Claus Rønnov i Historien er forekommet, bestaaer i følgende.

Aar 1435. Fredagen som Apostlene bleve adskilte, til Vordingborg, haver Claus Rønnov, da Væbner, med været iblandt mange andre Geistlige og Verdslige at love for det Forlig, som blev oprettet imellem Kong Erik af Pomern og Greve Adolf af Holsten (a).

Aar 1439. vigilia natiuitatis b. Joh. Baptistæ, har Claus Rønnov, med de andre Danmarks Riges Raad og Mænd, som til Lybek vare forsamlede, opskrevet Kong Erik af Pomern Mandskab og Tieneste, og med de andre forseiglet det da udstædede Opsigelse-Brev (b).

Aar 1440. Løverdagen for Philippi og Jacobi Dag, var Claus Rønnov, endnu som Væbner, med til Kolding, da Kong Christoffer af Bevern forlænede Greve Adolf af Holsten med Hertugdømmet Slesvig, og haver med de øvrige Danmarks Riges Prælater, Riddere og Mænd, forseiglet det da udfærdigede Læn-Brev (c).

Aar 1443. i Julen, da Kong Christoffer blev kronet udi Ribe, og efter Kroningen slog 72. Riddere, synes det, at Claus Rønnov iblandt disse og er slagen til Ridder: Thi udi Høibemeldte Konges Dom om Tienden, som strax der-

(a) HVITFELDS Krønike in folio, pag. 790.
(b) HADORPHII Svenske Riim-Krønike Tom. II. p. 136. HVITFELD p. 809.
(c) HVITFELD p. 826.

derefter til Ribe blev udgiven, nævnes han NICOLAUS RONNOU MILES (d), og i et gammelt skrevet Dansk Exemplar af samme Dom staaer Claus Rønnov Ridder: Men for den Tid er os ikke hidindtil forekommet noget Document, som nævner ham Ridder.

Aar 1445. ved de Tider da Kong Christoffer giftede sig med Dorothea, Marggreve Hanses Dotter af Brandenborg, har Hr. Claus Rønnov været Kongens Skenk (e).

Aaret derefter 1446. om Fasten var Kong Christoffer til Nyborg, og meldes da i sær, at han havde Hr. Oluf Axelsøn og Hr. Claus Rønnov Riddere med sig (f).

Aar 1449. crastino b. Simonis & Judæ, til Kiøbenhavn, efterat Kong Christian den Første var kommen til Regieringen, har Hr. Claus Rønnov med de andre Danmarks Riges Raad udgivet og forseiglet et Leide-Brev for de Svenske Sendebud, som følgende Aar til Valborgs Dag skulde komme til det i Halmstad beramnede Møde (g).

Aar 1452. om Sommeren var Hr. Claus Rønnov paa sin Herres Kong Christians Vegne, under Kong Karl Knudsøns Leide, til Vadstena i Sverige, at handle om det, som kunde tiene til Fred for begge Rigerne (h).

Aar 1453. Søndag Septuagesima, var Hr. Claus Rønnov, Kong Christians Marsk i Danmark, tillige med Hr. Iver Axelsøn, atter til Vadstena, og der forhandlede med Kong Karl om en Stilstand imellem Rigerne til første kommende Valborg Dag (i).

Samme Aar 1453. er Hr. Claus Rønnov, med Erkebispen af Lund og flere, igien forsendt i Gesantskab til Sverige, og var først udi Rodneby, derefter med Hr. Iver Axelsøn til Stokholm hos Kong Karl selv, og da forhandlede en almindelig Fred og Stilstand imellem Rigerne, som skulde vare til Pindsedag et Aar (k).

(d) HVITFELD p. 831.
(e) HVITFELD p. 838.
(f) HVITFELD p. 838.
(g) HADORPHII Svenske Rim-Kronike Tom. II. p. 163.
(h) HVITFELD p. 855. Paa dette Sted, saavelsom i Bispe-Kroniken p. 43. findes den Forseelse hos Hvitfeld, at han kalder Hr. Claus Rønnov Rigens Hofmester, hvilket ikke saa kan være, thi paa samme Tid var Hr. Otte Nielsøn Rosenkrands Rigets Hofmester, og efter ham kom hans Søn Hr. Erik Ottesøn i samme høie Embed, saa det maae være en Hukommelses Feil, at der paa begge Steder er sat Rigets Hofmester i Stedet for Rigets Marsk.
(i) HADORPH L. c. p. 179. 181. HVITFELD p. 857. 858.
(k) HADORPHII Svenske Rim-Kronike Tom. II. p. 180. 181. 182. HVITFELD p. 858.

Aar 1455. første Uge i Fasten, har Hr. Claus Rønnov Marsk, tillige med Hr. Aage Axelsøn og flere Danske Sendebud, været til Vadstena, og forhandlet en ny Dagtingning med Kong Karl (l).

Samme Aar 1455. feria qvinta ante dominicam Reminiscere, til Vadstena, har Hr. Claus Rønnov været iblandt de tolv Danmarks Riges Raad, som lovede med Kong Christian, da han forskrev sig til et Møde at anstille med Kong Karl førstkommende St. Olufs Dag (m).

Aar 1456. om Høsten, da Kong Christian havde belagt Borkholm paa Øland, var Marsken Hr. Claus Rønnov een af de fuldmægtige Herrer, som optingede med Erik Eriksøn Kong Karls Svoger, og bragte Øland og Borkholm under sin Herres Kong Christians Herredom (n).

Aar 1457. Dominica Judica, paa Kiøbenhavns Slot, har Hr. Claus Rønnov Marsk, iblandt mange flere Forlovere, forseiglet Kong Christians Forskrivning til Sveriges Stænder, om at holde dem ved deres Friheder, saa fremt de toge hannem til deres Herre og Konge (o).

Samme Aar 1457. feria qvinta infra octavas corporis Christi, har Marsken Hr. Claus Rønnov, med Hofmesteren Hr. Erik Ottesøn, Hr. Oluf Axelsøn, og Hr. Egert Frille, forseiglet en anden Høibemeldte Konges Forskrivning til de Svenske Stænder, dat. in passagio circa Koningshafn, da Kongen var paa Reisen ind i Sverige (p).

Endnu samme Aar 1457. da Kong Christian var ankommen til Stokholm, og der blev gaaet i Rette imod Kong Karl Knudsøn, annamede Marsken Hr. Claus Rønnov, som da nævnes tillige at have været Høvedsmand paa Nyborg og Kamer-Præsident, de Klagemaal til sig, som paa Dronning Dorotheæ Vegne bleve indgivne over Kong Karl (q).

Aar 1459. blev Hr. Claus Rønnov, som fuldmægtig Gesant, paa Kong Christians Vegne forskikket til det berammede Møde i Lybek, for at bileggе de Irringer, som vare opkomne imellem Kongen hans Herre og Polen for de Dantzigers Opførsels Skyld (r).

Samme Aar 1459. blev Hr. Claus Rønnov Marsk af Kong Christian, tillige med Kongens Broder Greve Gert af Oldenborg, forsendt til den Landdag udi Rensborg, hvor der blev handlet om de Tvistigheder, som efter Hertug Adolfs

(l) HADORPH l. c. p. 185.
(m) HADORPH l. c. p. 191.
(n) HVITFELD p. 865.
(o) HADORPH l. c. p. 197.
(p) HADORPHII Svenske Rim-Krønike Tom. II. p. 198.
(q) HVITFELD p. 876.
(r) HVITFELD p. 882. 883.

Adolfs Død af Slesvig havde reiset sig med Greverne af Skovenborg, angaaende Holsten og Stormarn (s).

Aaret derefter 1460. Onsdagen efter Domin. Invocavit, til Ribe, har Hr. Claus Rønnov Rigets Marsk, med de andre Danmarks Riges Raad og Forlovere, overværet og forseiglet den Forskrivning, som Kong Christian den Første gav de Slesvigske og Holstenske Stænder, da de antoge hannem til Hertug af Slesvig og Greve til Holsten og Stormarn (t).

I Aaret 1462. finde vi et Brev af Kong Christian at være givet Borgemester og Raad i Odense, angaaende Mønter-Gaarden sammesteds, som de i Kong Eriks Tid havde givet Hr. Claus Rønnov Skøde paa, hvoraf synes at have reiset sig nogen Dispute imellem dem og Kongen rc. Af samme Brev have vi en Copie i Hænder, som lyder:

Wii Christiern med Guds Naade, Danmarks, Sveriges, Norges, Wendis og Gottes Konning, Hertug i Slesvig, Greve i Holsten, Stormarn, Oldenborg og Delmenhorst. Gjøre vitterligt alle med dette wort obne Breff, at, skeer det saa, at det Skiøde Brev, som Borgemester og Raad, i vor Forfaders Konning Eriks Tid, gave Hr. Claus Rønnov, liudendes paa Myntegaarden i Ottense, findes macteslos at bliffue, naar den Sag kommer i Rette for wort Elskelige Raad, oc deris Skyld eller Brøde findes mod os derudi, da haffue wii, for Hr. Claus Rønnov wor Elskelige Marskalks Bøns Skyld, naadeligen tilgiffuet dennem oc deris Arffuinger, og for hver Mands Tiltale derom i nogen Maade. In cuius rei testimonium Secretum nostrum præsentibus est appensum. Datum in castro nostro Kolding he, feria tertia post dominicam Invocavit, Anno Domini 1462.

Aar 1463. Søndagen for S. Lucæ Evangelistæ Dag, til Stokholm, har Hr. Claus Rønnov, med endeel af Sveriges Riges Raad, gaaet i Forløfte til Kong Christian den Første for Hr. Christiern Bendtsøn, Hovedsmand paa Castelholm i Sverige, som Kongen havde fattet nogen Mistanke til (u).

Aar 1464. da Kong Christian var dragen fra Sverige til Danmark, blev Hr. Claus Rønnov, samt Bispen af Børlum og flere Danske Riddere, som Kongen lod efter sig, beleiret paa Stokholms Slot af Kong Karls Tilhengere, og har Dagen for S. Bartholomei maattet forskrive sig til at oplade

(s) HVITFELD p. 884.
(t) HVITFELD p. 887.
(u) Lit. orig. membran. MS. conf. HVITFELD p. 899.

Kong Karl Stokholm Slot, dersom deres Herre Kong Christian ikke undsatte dem inden otte Dage efter St. Mikels Dag (v).

Aar 1465. har Hr. Claus Rønnov, med mange flere, været nærværende, først til Segeberg, siden til Kiøbenhavn, da der blev stiftet Forligelse imellem Kong Christian og Erkebiskop Jens af Upsal, som nogen Tid havde været i Kongens Unaade (x).

Aar 1466. Fredagen efter Kyndelmisse Dag bivaanede Hr. Claus Rønnov, med de andre Kong Christians fuldmægtige Sendebud, det Møde, som holdtes med de Svenske til Jenekøbing om den gamle Sambindelse imellem de tre Nordiske Riger (y).

Samme Aar 1466. Fastelavns Søndag, paa Helsingborg Slot, har Hr. Claus Rønnov, Marsk i Danmark, udi Kong Christians og en Deel af det Svenske Raads Nærværelse, ladet læse nogle Breve angaaende det Forligelsemaal imellem Kongen og Erkebiskopen af Upsal (z).

I dette Aar 1466. S. Andreæ Aften, til Nyborg, haver Kong Christian af besonderlig Naade undet Hr. Claus Rønnov for den lange og tro Tieneste, han havde beviset Kongen og Riget, at være fri for alt Udbud og Tieneste i hans egen Person, samt for Tynge og Kongelig Tieneste at giøre af det Pant, som han af Kongen og Kronen haver &c. Det hannem da af Kongen givne meget naadige Friheds Brev lyder saaledes:

Wii Christiern meth Guz Nathe Danmarks, Swerighes, Norges, Wendes oc Gothes Koning, Hertug i Sleswig Greffue i Holsten, Stormarn, Oldenborg oc Delmenhorst. Gøre alle witerlicht, at fore sønderlige goth Wilghe langligh Thieneste, oc store Vmaghe, Kost oc Tering, som thenne Breffuisere Hr. Claws Rønnow, wor Elskelige Marsk i Danmark i mange Made Oss bewist haffuer, oc fore Oss oc Righet giort oc hafft haffuer baathe innen oc vden Landz, Tha aff wor sønderlige Gunst oc Nathe wele wii paasee oc betencke fornefnde hans goth Wilghe, langlige Thieneste, stoor Vmaghe, Kost oc Tering, som han Oss oc wort Righe Danmark troligen giort haffuer, oc vnne oc tillade, at han skal oc maa were frii fore alt Vtbudh oc Tieneste vdi hans eghen Persone, oc at han skal were frii

(v) HADORPHII Svenske Rim-Krønike Tom. II. p. 226.
(x) HVITFELD p. 902. HADORPH l. c. p. 239.
(y) HADORPHII Svenske Rim-Krøn. Tom. II. p. 243. HVITFELD p. 907.
(z) HADORPH l. c. p. 238.

[illegible]ii haathe fore Thynge oc Koningxlige Thieniste at giøre Oss aff the Pant, som han aff Oss oc Kronen nw vdi Pant haffuer, i alle Made oc effter thi som the Breff, han tilforen aff Oss ther om haffuer, ydermere inneholde oc vtwise, swo lenge han liffuer. Oc naar Gudh thet swo forsert haffuer, at han affgangen er, tha skule hans Arffwinge alle forskreffne Pant oc Pantebreff nydhe, brwghe oc beholde fore et friit, brwgeligt Pant, meth al theres Tilliggelse, vthen all Konningxlige Thynge i alle Made, effter theres Breffs Vtwiselse, swo lenge the worde them affløsde wedh Oss eller wore Arffwinge oc Efterkommere Koninge i Danmark fore swodane Summe, som theres Breff ludhe oc vtwise. Thi forbywdhe wii alle, thwo thee heltzst ere eller were kwnne, oc serdeles wore Fogede oc Embitzmen, hanom oc hans Arffwinge her amodh eller vdi at hindre eller hindre lade, mødhe, platze, vmaghe, eller i nogre Made vforrette, vnder wor Koningxlige Hefftnd oc Wredhe. Datum in *Castro* nostro *Nyborgensi*, in vigilia beati Andree Apostoli, nostro Regali sub Secreto, presentibus inferius appenso, Anno Domini Millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

Ad relationem Domini Regis per se.

Aar 1471. da Kong Christian den Første med sin Flode laae for Stokholm, har Hr. Claus Rønnov med flere af Raadet været med, er samme Tid bleven brugt i adskillige frugtesløse Dagtingninger med de Svenske, og haver med forseiglet adskillige Documenter, som da af Kongen bleve udstædede, deels i Hellig Aands Capel paa Hellig Aands Holmen uden for Stokholm, deels paa Skibet Valentin (a).

Samme Aar 1471. da der intet med det gode kunde udrettes hos Hr. Steen Sture og hans Anhang, og Kong Christian blev nødet til at vove det bekiendte Slag med sine Fiender paa Brunkebierget, havde Rigets Marsk Hr. Claus Rønnov, som under Kongens egen høie Person anførde de Danske Tropper, den Ulykke at blive fangen (b). Hvor og hvorlænge han holdt dette sit Fangenskab, er os ikke egentligen bekiendt, dog menes, at han Aaret derefter er igien kommen paa fri Fod og hiem til sit Fædernland (c).

Aar

(a) HADORPHII Svenske Rim-Kronike Tom. II. p. 262. 265. 269.
(b) HVITFELD p. 933.
(c) BIRCHERODII Not. ad Inscriptiones Othiniens. MSS.

Aar 1473. haver Hr. Claus Rønnov Marsk, tillige med Bisp Knud af Viborg, og Hr. Otte Nielsøn Hofmester, som alle tre tiente i Kong Christoffers Hof, da han 1445. giftede sig med Dorothea af Brandenborg, givet Kong Christian den Første det skriftlige Vidnesbyrd, at Droningens Hr. Fader Marggreve Hans af Brandenborg havde udlovet 30000. Gylden til Medgift med hende, men at de aldrig vare blevne betalede (d).

Aar 1477. Torsdagen næst for S. Laurentii, til Kiobenhavn, haver Hr. Claus Rønnov Marsk, med de øvrige Danmarks Riges Raad, udgivet og forseiglet et Bevis, som en halv Protestation, om Kong Christians fredsomme Sindelag imod de Svenske, og hvorledes Hans Maiestet altid havde tilbudet det beste med dennem (e).

Aar 1478. ved Bartholomei Dags Tider blev Hr. Claus Rønnov Marsk, tillige med Ertkebiskop Jens Brostrop af Lund, udnævnet med et stateligt Følge af Riddere, Svenne, Skibe og Folk, at gaae til Vernov [Warnemunde], for der at tage imod Froken Christina ChurFørste Ernstes Dotter af Sachsen, som Aaret tilforn var tilsagt Hertug Hans, Kong Christians ældste Søn, og ledsage hende over Vandet ind i Danmark (f). Efterat den Kongelige Brud havde hvilet tvende Nætter til Rostok, og var gaaen om Bord til de Danske Sendebud, seglede de med god Vind og Veir til Danmark, landede ved Stubekiøbing, og førde hende derfra til Lands til Kiobenhavn (g).

Aar 1481. efter Kong Christian den Førstes Død og Kong Hanses Tiltrædelse til Regieringen, nævnes Hr. Claus Rønnov iblandt Danmarks Riges Raad, som da levede (h).

Aar 1483. i Januario, var Hr. Claus Rønnov tilstæde i Halmstad med de Danske og Norske fuldmægtige Sendebud, som da hyldede Kong Hans, og haver med de andre forseiglet høibemeldte Konges Haandfæstning, som sammesteds er udgiven profesto purificationis Mariæ Virginis (i).

Sam-

(d) HVITFELD p. 838.
(e) HVITFELD p. 955.
(f) I den Vise, som er giort om dette Giftermaal, og findes iblandt vore Danske Kæmpe-Viser p. 292. meldes, at Hr. Claus Rønnov var med Hr. Erik Otteson og Hr. Verner Parsberg i Saxen at begiere denne Princesse, og at de førde hende strax hiem med sig til Danmark, hvilket er urigtigt: Men Hr. Claus Rønnov var 1478. med at føre hende ind i Danmark, da Hr. Erik Otteson og flere havde Aaret tilforn været i Sachsen at slutte Giftermaalet. Ellers nævnes han i samme Vise Hr. Claus Rønnov paa Oringborg, hvoraf sluttes, at han maaskee paa de Tider haver været Lænsmand paa Vordingborg.
(g) JOH. PETERSENS Holsteinische Chron. 1599. p. 129. HVITFELD p. 956.
(h) HVITFELD p. 962.
(i) HVITFELD p. 965.

Samme Aar 1483. Dominica Trinitatis, blev Hr. Claus Rønnov af Kong Hans, tillige med flere af Danmarks Riges Raad og udnævnede Gesanter, given Fuldmagt at bivaane det Møde, som var berammet at skulle holdes med de Svenske til Calmar vor Frue Dag assumptionis (k).

Endnu samme Aar 1483. blev Hr. Claus Rønnov, tillige med sin Søn Hr. Carl Rønnov Bisk op i Odense, Hr. Erik Ottesøn Hofmester, Hr. Erik Krummedige, og Hr. Eskil Gøie, Riddere, forsendt til Calmar, med Fuldmagt paa Kong Hanses vegne, til det Møde, som af de Svenske var berammet, hvor da paa vor Frue Nativitatis Aften blev oprettet den bekiendte ny Calmar Recess eller Foreningens Fornyelse imellem de tre Nordiske Riger, at blive under een Herre og Konge (l). Dette vigtige Gesantskab haver uden Tvil været een af de sidste offentlige Forretninger, som Hr. Claus Rønnovs Tieneste er bleven brugt udi, thi efter den Tid have vi hidindtil intet fundet om hannem i Historien, forend

Aar 1486. da han, efter oven indførte sin Grav-Skrifts Lydelse, er ved Døden afgangen, og i St. Hanses Kirke udi Odense begraven. Dette bekræfter ei alene Hvitfeld i disse Ord (m): Aar 1486. døde hans [Bisk op Carl Rønnovs] Fader, Claus Rønnov, som hand hederligen lod begrave udi St. Hans Kirke, men endogsaa Cornelius Hamsfort (n), naar han saa skriver: Triennio inde CAROLUS patrem NICOLAUM, magistrum equitum & præfectum Neoburgensem, amisit, virum opibus copiisqve affluentem, & amplis honoribus, & multum in Senatu optimatum valentem. Ejus funus frequenti nobilitate & tota fere ciuitate Othoniæ ad ædem Johannis baptistæ filius efferri curavit, ibiqve monumentum posuit. ɔ: Tre Aar derefter [efter 1483.] mistede Bisk op Carl sin Fader Claus, som var Marsk og Høvedsmand til Nyborg, en meget rig og anseelig Mand, og som havde meget at sige i Rigets Raad. Sønnen lod hans Lig, med et stort Følgeskab af Adel og næsten hele Odense Stad, begrave i St. Hans den Døberes Kirke, og satte hannem der et Monument.

Denne Hr. Claus Rønnov, som var Herre til Hvidkilde i Fyen, holde vore Slegt-Bøger for den første Mand af de Rønnovers Slegt, som af Holsten skal være kommen ind i Danmark, og haver her forplantet denne berømte Adel-Stamme. Dog holde vi det ikke for en afgiort Sag, om han er den første; thi i Dronning Margretes Tid i de Aar 1393. 1396. finde vi en

(k) HADORPHII Svenske Rim-Kron. Tom. II. p. 316.

(l) HADORPH l. c. p. 318. HVITFELD p. 976.

(m) HVITFELDS Bispe-Krønike in fol. p. 43.

(n) CORN. HAMSFORT Ser. Episc. Otton. udi Dån. Biblioth. Tom. IX. p. 447.

Ridder, ved Navn Hr. Clawes Rennowe som ellers kaldes Kerl (o), at have forseiglet Documenter her i Danmark, men om han haver været bosat her, eller har været i de Holstenske Grevers Tieneste, og hvor nær han har været vores Hr. Claus Rønnov paarørende, er os ikke fuldkommen bevidst.

Hr. Claus Rønnov Marsk var to gange gift, først med Frue Kirstine Gyldenstierne, (p), som ligger begraven hos hannem i Odense, og hvis Vaaben og Navn findes paa oven anførte Grav-Mæle. Med hende avlede han Carl Rønnov, som blev Biskop i Odense, og som har ladet giøre bemeldte Monument sine Forældre til Ære. Efter hendes Død giftede han sig igien med Frue Birgitte, af den Svenske Familie Stormvase, som da var Enke efter en Svensk Herremand ved Navn Erik Turesøn. Hun var en Dotter af den berømte Rigets Drost i Sverige Hr. Christiern Nielsøn, som døde 1442. d. 29. April, og er begraven hos Franciscanerne i Stokholm (q). Hendes Broder Hr. Johan Christensøn var Farfader til Gustav I. Konge i Sverige, altsaa var Hr. Claus Rønnovs Børn af denne Frue Sydskendebørn med Erik Johansøn Kong Gustavs Fader, og Bisk op Joachim Rønnov i Roskilde Nærsydskendebarn med Kong Gustav selv. Med Frue Birgitte havde Hr. Claus Rønnov endeel Børn: En Dotter, navnlig Frue Margrete Rønnov, blev giftet til Skaane med Hr. Steen Basse Bille (r): Iblandt Sønnerne var mest navnkundig Hr. Marqvard Rønnov, Ridder og Danmarks Riges Raad, som fortplantede Slegten her i Danmark. Denne Hr. Claus Rønnovs Frue Birgitte Christensdotter skal have stiftet St. Jørgens Gaard ved Svenborg i Fyen for fattige Folk, hvilken Stiftelse hendes Herre og Børn siden have bragt i Stand, eftersom disse Vers i Hr. Jens Billes Slegt-Register (s) give tilkiende.

Jeg fik i Sinde ved Svinborigs By,
Sanct Jørgen en Gaard at opbygge,
Og skaffe deri baade Brød og Ly
For dennem, som Brødet tigge,

Min

(o) I et Original Document af 1393. nævnes han alene Her Clawes Keerl Ridder, og er nok den samme, som Corn. Hamsfort i hans Ser. Episc. Otton. Dan. Biblioth. Tom. IX. p. 442. opregner iblandt de Rønnover ved Navn NICOLAUS cognomento KERLE.

(p) Hr. Jens Billes Slegt-Register trykt 1722. p. 25. melder, at Frue Kirstine Gyldenstierne var Hr. Claus Rønnovs sidste Frue, og Frue Birgitte Stormvase den første: Men Corn. Hamsfort i sin Ser. Episc. Otton. Dan. Biblioth. Tom. IX. p. 443. setter, at Frue Kirstine var den første, og Frue Birgitte den anden.

(q) MESSENII Scondia Illustrat. Tom. XV. p. 76. HVITFELD p. 828.

(r) Hr. Jens Billes Slegt-Register trykt 1722. p. 7. 8. 25.

(s) Ibid. pag. 42. 43.

Min Herre og Børn de lagde dertil
Baade da og Aar efter Aare,
Arve og Eie, Guld, Sølv, og de vil
Slet intet af Eiendom spare,
Den Gaard og Almisse stander i Dag
Gud give dem Glæde og Lykke,
Som fremmer og styrker saa god en Sag,
Den drives ret aldrig til Rykke;
Thi Himmelens Hevn og haardeste Straf
Den følge skal, der vil besvige
Og mindske den Indkomst, og tage deraf,
Eller ei det holde ved lige, ꝛc.

II.

Kong Hanses Privilegier for Guldsmedene i Kiøbenhavn 1496 (a).

Wii Hans met Gudz Nade Danmarcks, Norges, Wendes oc Gotes Koning, vdvald Koning till Suerige, Hertug vdi Slesuig oc Hertug vdi Holsten, Stormarn oc Ditmersken, Greffue vdi Oldenborch oc Delmenhorst. Gøre alle vittherligt, at wii aff woræ sønderlige Gunst oc Nade haffwe wnt oc giffuit, oc met thette wort obnæ Breff wnnæ oc giffuæ woræ kiæræ Borgeræ Guldsmeder vdi Køpnehaffn swodanne Priuilegier oc Friheider, som her effter screffuit staar, oc at the mwæ oc skullæ them nydæ oc brugæ vdi theris Guldsmede-Embithe hær vdi Køpnehaffn.

Først, at hwilcken Guldsmeth, som achter at setthe sig vdi Køpnehaffn, han scall haffue fem Marc Sølffuæ, thet hans eyget scall wæræ, oc wercktygh swo gott som en Marck Sølffue, oc

(a) Udskreven af Originalen paa Pergament, som endnu giemmes hos Guldsmed-Langet her i Kiøbenhavn. Ellers er dette det Document, hvorpaa den forhen indførte Skraa og Skikkelse for Guldsmedene given af Kong Christ. II. beraaber sig. See tilforn i det 33. Hefte pag. 273.

two besiddende Borgere skulle swærie met hannom, at thet ær hans eyget vforborget, oc scall han gøre tre Styckæ-Gerninge, en Kalk, en Krwtz, et Gulde-Ring met en Sten forsetth, oc en Ring, oc ith Forblaeth forsamlet till en Bordæ eller till ith Belttæ, oc han scall giffue vdi Embitet firæ Marck peninge till at holdæ sente Loyes en Mæssæ vp met, oc III. Mark Vox, oc en Kost swo god som firæ Marck.

Item scall Borgemestere oc Raad vdi Kiøpnehaffn haffuæ Macht at setthe en Olderman vdi Embithet, then som Embithet kan nyttelige wære oc aff Embithet keesæs. Siiger han ther emod, han bøde Embithet en Tonne tyskt Øll oc III. Mark Vox.

Item scall engen Guldsmet gøræ ringer Sølffuæ vdi Kiøpnehaffn eller nogerstedz vdi wore Riigæ, æn thet som Marcken holder XIIII. Loth got brændt Sølffue, ith Qwintiin meer eller myndræ, oc scall tegnes met Byes Tegen oc hans eyget Mærckæ.

Item oc scall engen gøre ringere Guld, æn thet Guld ær, som hannom bliffuer fonget at gøre aff, vndertagith Lothdingen, som thet bør sig. Hwo som hær emod gør, oc thet icke holler oc bliffuer befwnden ther mett efftir thenne Dag, han bødæ første Thiid en Marck Sølff, annen Thiid II. Marck Sølffuæ, tridie Thiid III. Marck Sølffuæ, en Partt till oss, en Part till Borgemesteræ oc Raad, oc tridie Part vdi Embithet.

Item scall Oldermannen tage two aff Embithet till sig, oc skulle gaa omkring, see oc skoedæ, hwath hwer Guldsmeth gør, hwerie XIIII. Dage eller oc at mynstæ en Maenethe mod. Finnes nogen Gerninge hoss noger som icke aldelis ær, som henne bør at være, tha skullæ the haffuæ thess Macht at slaa then Gerninge sønder oc waræ hannom at, thet han raader ther Boed pa, en Thiid, annen Thiid. Raader han icke ther Bod paa, tha bødæ en Mark Sølffue, som forscreffuit stander.

Item scall wor Mynttemester vdi Kiøpnehaffn oc two Guldsmeder met hannom eller oc III. Guldsmeder, om wor Mynttemester ær ey tillstedæ, hwilcke som thet befallit bliffuer, vdi alle Marcket at forsøgæ oc proberæ alle hondæ Gerningæ, om hwn ær

som

som henne bør at wære, oc ær tegnæt met Byes Mærcke, som giort ær, oc met hans Mærcke, som henne giort haffuer. Fynnes nogen Gerninge hoss noger, som ey retwiisæ ære, som hennæ giort haffuæ, han bødæ fore første Tiid en lødige Mark Sølffuæ, annen Thiid II. lødige Marck, tridie Thiid III. lødige Marck, halfft Oss oc halfft Embithet vdi Køpnehaffn.

Item kommer noger Guldsmeth aff Tyskt land eller andræ Riigæ, oc førdæ noger Gerningæ eller Sølffue, oc thet war ey swo gott, som thet burdæ at wæræ, tha scall wor Myntemester eller Guldsmeder met wor Fogeth haffuæ Macht at hindræ swodanne Gerninger eller Sølff till Rettæ.

Item oc scall engen Guldsmet gøre nogen Gerninge aff Kober oc ey heldet aff Mæssinge oc forgyldet eller forsølffuit i ingen hande Madæ vdi nogen Gerninge, vden han lader ther ith Tegen paa, swo manlig kan mercke, hwath thet ær. Icke scall oc ingen Effuentyre haffuæ swodant falth eller Kræmere, vden thet ær oc swo merckt, at man kan well see, hwath thet ær. Fynnes thet met noger, tha scall man slaa then Gerning i sønder, oc han bødæ ther fore, som forscreffuit stander.

Item komme nogen Man till noger Guldsmeth met Sølffue eller Guld, thet han kwnnæ merke pa Sølff eller Guld eller paa Gerninge eller pa Kiøb, helth eller brodit, smelth eller vsmelth, thet han kwnnæ mercke at ey rettferdigt ware, oc kiøber nogen thet, bethale then som pa thaler, som Sølffuit oc Guldit wærdt ær, oc bøde oss III. Mark, Byen oc Embithet hwert swo meget, swo thiit som nogen ther met swnden worder. Ware thet swo, at noger Gerning kommæ fore nogen Guldsmethe, then Gerning Guld eller Sølffwæ, som man kwnnæ merckæ, at hwn war ickæ retthelig atkommen, tha skulle the haffue theß Macht at holdæ thet vp till Rettæ, oc lade wor Foget oc Borgemestere oc Raad thet forstaa.

Item scall engen Guldsmeth wordæ hær vdi Køpnehaffn, vden han ær echte aff rette efftir then helge Kirkes Sidwane, oc haffuer thient sin Lære-Aar vdh, oc haffuer sit Lære Breff, Oc

scall han engen Hoffrwe tage sig till ee, uden hun ær echte af rettæ oc efftir then helge Kirckes Sidwanæ oc vberychtit, swo frampt at han will brugæ Embithet hær vdi Kopnehaffn.

Item scall engen Guldsmethe-Swend settæ sig her vdi Kopnehaffn, vden han haffuer tient hær ith Aar eller II. oc hoss en Guldsmet eller II. oc scall gøre sit Styckæ Gerning i Oldermans Huss, oc scall han esckæ Embithet twennæ Sinnæ om Aarit, ith Sinnæ om Posken, oc ith Sinnæ om sancti Michelsdags Thiid, oc han scall gifftæ sig innen Aar oc Dag. Hwo som hær emod gør, han bøde III. Marck Sølffue, som forscreffuit staer.

Item scall engen brugæ Embithet i Kopnehaffn, som haffuer hafft nogerstedz siin egne werckested tilforn, vden han forer skellig bewiisninge met sig, fore hwat Sag han theden kom, oc hwar som han tient haffuer, oc hwar han fødh ær.

Item om noger Guldsmeth toge noger Swend till sig oc gaffuæ hannom Arbeidæ, oc han wistæ, at han ey war echte oc rettæ, han schall bødæ i Embithet en halff Marck Sølffuæ, oc lade fare siin Swend oc en Lære-Drœng thissligest.

Item ware thet swo, at noger Swend giorde noger Gerning emod siin Hosbondis mynnæ till sig sielffuæ eller nogen annen i hans Hosbondes Huss eller vdi noger andræ Hwss, tha skullæ the haffuæ thes Mächt i æmbithet at tage fran hannom hwath som thet helst wore, oc skifftæ thet i treunæ Partther, som forskreffuit stander. Ware thet swo, at noger Swend fore fran siin Hosbondæ met meræ Lon æn han haffde forthjent, oc kommæ igien, oc wilde thienæ, tha scall engen i Embithet sette hannom till Arbeidæ, førre æn han haffuer forlicht sig met sin Hosbonde. Hwo som her emod gior, han bødæ III. Marck embithet, oc scall han ey helder swodanne Swend settæ i sin Werckssed vdi noger wore Kopstederæ, vden han haffuer Breff aff Embithet, at han haffuer skellig tient sin Hosbondæ.

Item ware thet swo, at noger Guldsmethe Swend forsomethe sin Hosbondis Arbeidæ om søgene Dagæ, oc Hosbonden fingæ ther Skade aff, tha skall Hosbonden kesæ II. Mœn oc

Swen-

Swenden II. aff Embithet, hwat som the sige them emellom, ther skulle the bode lade them noge met. Hwilcken som her emod gor, han bode i Embithet en Tonne tyskt Oll.

Item skall engen Man locke eller stede annen Mantz Swend till at giffue hannom arbeide, vden han er loglig skild fran sin Hosbonde. Hwilcken som her emod gor, han bode III. Marck embithet, swo thiitt som thet skeer, oc Leredrengen thess ligest.

Item ware thet swo, at nogen Guldsmeth begærethe en annen Guldsmedz Werckty̆g eller noger Redskab, ther han kwnnæ haffue Skade aff aff hans Swend eller Dreng emod Husbondens Mynnæ vdi noger Made, han bodæ ther fore en halff Marck Solffuæ, som forscreffuit staar, oc wære en Man theff bethre.

Item om noger Man haffde en Dreng at lære Embithet, han skall wære i lære i fem Aar eller sex, som han kan foreenes med sin Hosbondæ, oc skall han giffuæ i Embithet XII. ß. oc en Marck Wox, oc skall han sethe en Danneman eller two till wissen fore sig, at han skall icke lobæ aff Læren, forre æn hans Lære Aar vdhe ær, oc skall hans Husbonde lade hannom indskriffuæ i Embithet innen XII. wgger ther efftir, giorde han thet icke, han bodæ ½ Lispund wox.

Item wore thet swo, at noger Guldsmet dode aff Embithet, oc han haffde noger Lære Dræng, oc hans Lære Aar war icke vdæ, tha ær then Dræng plictuge at thienæ Hosfrwen Aar oc dag, om hwn bruger Embithet. Oc ware thet swo, at hwn gifter sig, oc finge en annen Guldsmeth igen, Tha er then Dreng plictug at thienæ hannom sin thiid vdh. Bliffuer Husfrwen siddendis æncke, hwn nyde sith Broderskab, swo lenge hwn leffuær.

Item hwilcken ther faar i Marcket oc tager hyn annens Bode sted, han bode ther fore efftir alle Broders tycke, om ther komme vdaff noger vnde Ord, oc ware thet swo, at noger Guldsmet kiærde hyn annen fore Oldermanen fore Gield, oc Oldhermanen lade hannom Dage fore at bethalæ then Gield innen noger thiid, oc han thet icke giordæ, han bodæ ther fore III. Mark wox, oc bethale then Gield at ligwell.

Item

Item hwilcken Guldsmeth som kiærer hyn annen fore wor Foget, wore Borgemestere eller Raad, fore noger Sag, som Embithet paa rører, førre æn han haffuer wæret fore Embithet, Hwilcken hær emod gør, han bøde III. Marck, som forskreffuit staar.

Item wore thet swo, at noger i Embithet kallede hyn annen i Hastigheit eller Vredæ Skalck eller Skiøgensøn, eller vqwedens Ord, eller droge hyn annen i Haaræ, eller drogæ siin Kniiff at hannom i Hastigheit eller wredæ vdi Laffs Huff eller paa Steffnæ, han bøde ther fore en Mark Sølffue, oc skifftis i trænnæ Partter, som forskreuet stander.

Item skullæ Guldsmethernæ haffuæ thess selff Macht indbyrdes emellom them sielffuæ at forliigæ Brødrene eller theris Swennæ, om noger Twedrecht kom them emellom, vden thet rørdæ paa thrennæ Marcks Sag, wor oc Bysens Rettugheit vforsømmit.

Item hwilcken som worder tilsagt at komme till Stæffnæ, oc han kommer ey till loglig Thiid, han bødæ en Mark Wox, vden han haffuer loglig Forfald. Oc wore thet swo, om noger worder wred pa Steffnæ oc gange fran sin Embitz Brødere eller aff Laffs Huff, han bøde I. Tonne tytskt Øll oc III. Mark Wox, oc wære Laffuet swo nær, som alle Brødere wele. Oc skulle Embitz Brødere twenne Thilder om Aaret, om Fasten oc om Michellmysse, hwer thiid scall Husbonden legge I. ß. i sente Loyes Bøssæ, oc Swenden VI. Peninge till at holdæ Gutz Tieniste vp met, Hwilcke som wele haffuæ Rettigheit aff Laffuet.

Item hwilcken ongsthe Broder, som ær vdi Embithet, han scall tilsigæ the andre Brødere, swo lenge en annen winder Embithet. Forsømmer han thet, han bødæ ther fore III. Mark Wox.

Item hwilcken Broder ther farer aff By met Boo oc Boskab oc wærer Aar oc Dag bortthe oc kommer swo igen, oc will brugæ Embithet, han witnæ thet aff ny, som førre ær sagt.

Item hwilcken Guldsmet i Embithet ther haffuer Søn eller Dotther, oc bliffuæ the vdi Embithet, the nydæ theris Embithe halffuæ.

Item

Item nar som noger døer aff Embithet, som haffuer giort fulth i Embithet, tha skulle alle Brødere, Systhere oc Swænnæ følge them till theris Leyersted, Hwilcken thet icke gør, han bøde en Mark Wox, vden han haffuer loglig Forfald, oc skulle the lade them begaa met Vigiliis oc III. Messer udaff Laffwet.

Item skulle Embitz Brødere wære III. Reiser til hobe om Aarit, oc lade begaa alle cristhne Siellæ met Vigiliis oc III. Mæsser aff Laffuet, oc ther till skulle offere alle Brødere, Systhre oc Swænne till tre Mæsser, eller bødæ III. Mark Wox, ith Sinnæ then Dag efftir Sancti Johannis nativitatis Dag, oc ith Sinnæ then Dag nest efftir sancti Andree Dag, som Sancte Loyesse (b) Dag paa falder.

Forbywdendes alle wore Fogeder oc Embitzmæn oc alle andre, ehwo the helst ære eller wære kwnnæ, forskreffne wore Borgere Guldsmeder her vdi Kopnehaffn hær emod at hindræ, hindre lade, eller vdi noger Made at vforrettæ, vnder wort Hylleſt oc Nade. Giffvit paa wort Slot Kopnehaffn Sanctorum Symonis & Jude Apostolorum Afften, Aar efftir Gudz Byrd MCD. XC. sexto. Vnder wort Secret.

ad commissionem Dni Doctoris
PETRI ALBERTI (d) Consularis Haffnensis.

(b) Denne Helgen St. Loyes eller Løyes, som nævnes nogle gange i dette Document, synes i Pavedomet at have været Guldsmed-Handverkets Patron, og skal uden Tvil være S. Eulogius, hvis Dag i gamle Calendere falder paa den 1. December. som er Dagen næst efter S. Andreæ Apostoli Dag. Men en gamel tydsk Kirchen-Calender, udgiven 1550. af Caspar Goltwurm, setter S. Eulogii Dag paa den 30. April, og melder, at han var en gamel Mand, som under Keiser Valentis Regiering ved Christi Aar 370. med 80. Christne blev dreven i Landsflygtighed, sluttende med disse Ord: Diesen EULOGIUM halten die Schmiedt, und was mit Eisen, Silber und Gold umgehet, für iren Patron. At hans Navnedag ellers og har været d. 1. Decemb. kan sees i Brunsmans stedsevarende Kalender p. 128.

(c) Denne D. Peder Albretsøn var een af de allerførste Professorer paa Kiøbenhavns Universitet og tilligemed Raadmand i Kiøbenhavn.

III.

Biskop Ogmund i Skalholt paa Island, som døde i Sorø 1543. hans Levnet.

Dette den sidste Catholske Biskop i Skalholts Stift paa Island hans Levnets-Løb er af adskillige skrevne Islandske Aar-Bøger og gamle Breve sammendraget og paa Dansk forfattet af den lærde og i de Nordiske Sprog og Antiqviteter vel forfarne Islænder Jon Olsen [Johannes Olavius], en værdig Arnæ Magnæi Discipel og Stipendiarius, som for faa Aar siden reiste her fra Kiøbenhavn hiem til sit Fædernefand, og havde forhen foræret samme lidet Skrift til Forstanderen i dette Selskab, som nu igien til Forfatterens Ære af hans egenhændige Original meddeler det til alles Fornøielse. Det er saa meget mere merkværdigt, som det til en stor Deel oplyser Historien af Reformationens Indførsel paa Island, hvorom man tilforn lidet eller intet haver i trykte Bøger, ikke at tale om andre smaa Besonderligheder i den Danske Historie, som man herudi forefinder.

Vita Augmundi Episcopi Skalholtensis, ultimi Antistitis Catholicæ Religionis in Islandia, Kortelig extraheret udaf nogle Islandske Annaler og Breve ved J. O.

Biskop Ogmund havde sin Oprindelse fra Vester-Landet. Hans Fader hed Paul og Moderen Margrete.

Først var han Prest til Domkirken paa Skalholt 1502. og maaskee noget før og efter (a), siden blev han Prest paa Bredebolstad for Synden, derefter Abbed i Vidøe-Kloster, og tilsidst Biskop i bemeldte Skalholt Stift.

Medens Hr. Ogmund var Prest paa Bredebolstad, som var omtrent 1510. opkom der et Opror imellem hans Folk og Fogedens Olaf Skrivers paa Bessested. Denne Kongens Befalings-Mand paa Island [som de gemenligen kaldte Hirdstiore, undertiden Foged, men var ongefær saa meget som en Landfoged i vore Tider (b)] reiste fra Bessested efter hen

(a) Vid. Biskop Gissers Copiebog MS.

(b) Denne Foged giorde dog intet andet, end incasserede Kongens Rettighed, hvad ham tilkom ved Sagefald og andet deslige, men havde dog ingen Rettergangs Forvaltning, thi det faldt Laugmændene til, foruden hvad han undertiden kunde forhverve visse Rettebøder til et eller andet, dog med Laugmændenes og de beste Folkes Samtykke.

hen udi Rangervalle-Sysel med syv Mand, i de Tanker at bemægtige sig Klosterne udi Østlændinge Fierding og drive Munkene derfra, og overfaldt pludselig Prestens Folk, ikke langt fra bemeldte Prestegaard, af hvad Aarsag veed jeg ikke, gav Hug paa dem, og jog dem hiem til Gaarden: Men Prestens Folk vare der sterkere, og sloge to ihiel af de Danske, og mange bleve qvæste. Dette befoel dog ikke Øgmund sine Folk, men kom alligevel i Ulempe for det siden.

Derefter var han Abbed i Vidøe 5. eller 6. Aar. Vist nok blev han der Abbed ved Alle Helgens Tider 1515. som nogle Breve bevise. Og tilligemed var han Skalholts Stigts Officialis 1518.

I dette Aar 1518. afgik Biskop Stephan i Skalholt, men havde alt tilforn udvalt Abbed Øgmund til sin Eftermand. Jeg har seet det sidste Biskop Stephans Original-Brev, dateret Torsdagen efter Petri & Pauli paa Lands-Tinget 1518. og et andet Original-Brev, hvormed Kongens Befalings-Mand over Island Thyle Peterson og Lands-Domerne Vigfus Erlendson og Grimer Jonson, med mange flere, eligere og recommendere Abbed Øgmund til Kong Christiern II. og sender ham til at ordineres af Erkebisp Erik Valkendorf i Trundhiem, dateret paa Lands-Tinget in commemoratione Pauli 1519.

Samme Aar 1519. er af Breve at see, at Øgmund havde en Mund-Strid med Thyle Pederson paa Lands-Tinget udi Laug-Retten, nemlig Øgmund proponerede, at de Udenlandske, som rovede og plyndrede iblandt Almuen, om de bleve omkomne og slagne ihiel, burde ikke at bødes saa fuldt, som de Islandske, der bleve dræbte af fremmede; hvorover Fogeden Thyle befalede sine Folk at overrumple ham, hugge og slaae, men det blev til intet.

Endnu samme Aar 1519. vilde Øgmund have reist udenlands (c), men drev til Grønland, og kom tilbage til Island, hvor han forblev Vinteren over 1519. og 1520. Om Sommeren 1520 reiste han igien. Tilforn havde han spurt, at Kong Christian den Anden havde fattet stor Ugunst til ham for det omtalte Slagsmaal. Derfor beredde han sig med nogle Foræringer til Kongen og hans bekiendte Duveke, hvoriblandt vare to Luder af Rostunge-Tænder, udskaarne og arbeidede med særdeles net og kunstigt Arbeid, og andet mere.

Aaret efter nemlig 1520. da han kom udenlands, blev han ydermere forvisset om Kongens Unaade. Da forhvervede han sig først Duvekes Bevaagenhed, som magede det saa med sin Forbøn, af, da han kom for Kongen, blev han tagen til Naade igien, og fik sin Ordination, og derhos at være Kongens Lænsmand over Island i tre Aar. Var saa i Norge 1520. og 1521.

(c) Udenlands kalde Islænderne at reise til Danmark, Norge, og andensteds uden for Island, og Udenlandske kalde de Danske, Norske &c.

I Aaret 1521. kom han til Landet igien, og traf paa Vesterlandet, hvor han med 13. Mænd opholdt sig en Uge hos en rig Bonde, som skaffede dem alle Heste til Bispe-Gaarden paa Skalholt.

Aar 1522. indfaldt den store Tvistighed imellem ham og Biskop Jon Areson paa Holum, der reiste sig af bemeldte Biskop Jons Election, dog mest af Biskop Ogmunds Administration, som ham var given af Erkebispen og Canikerne i Trundhiem (d) over Hole Stift. Jeg har seet to Pergaments Breve af 1520. og 1522. indholdende, at Clericiet i Holé-Stift udvæler Hr. Jon Areson efter Biskop Gotskalk, at være Fuldmægtig over Dom-Kirkens Gods, og svare til det og handhæve med Raad og Daad. Nok det tredie Brev, hvorudi de klage over Biskop Ogmund, hvorledes han har uretteligen handlet med Kirkens Gods, og imodsige gandske hans Administration, og appellere fra alle hans Domme for Erkebispen &c. Dat. 1522. crastino Simonis & Judæ. Findes ogsaa en Dom af Skalholts Clericie, hvorudi de give Jon Areson nogle Sager, domme hannem i Band, og afsette ham ab officio & beneficio. Dat. Mandagen for Cathedr. Petri 1523. Annales melde adskilligt mere derom. Jon Areson blev ordineret 1524. og kom til Stigtet 1525.

Endelig brød denne Uenighed paa det sidste saa sterk ud, at den ene truede den anden at mødes paa Lands-Tinget 1526. Biskop Ogmund befalede hver Prest, tillige med Bønderne, at komme til sig med saa mange Folk, som de kunde skaffe, og skulde hver Anfører holde sine Folk Kost. De rede i Hobe-Tal til Skalholt, og siden derfra til Lands-Tinget. Og da alle vare komne, var Bispen Norden fra 900. Mand sterk, men Biskop Ogmund 1300. andre sige mere eller mindre. Da lagde got Folk sig imellem at forlige dennem, dog fik man det ikke videre bragt, end saa, at to Mænd skulde slaaes for dem alle, een af hver Parti. Det gik for sig. Kæmpe-Pladsen var paa en Holm eller Oe, liggende i Aaen, kaldet Oxer-Aa, som løber igienem Landsting-Stedet. De sloges mandeligen et godt Tag, saa ingen af Parterne vandt, indtil Biskop Ogmunds Mand fangede det Raad an, at han slog og bankede Staal-Handskerne af den andens Hænder, slog sig saa op under hannem, og fik ham endeligen lagt til Jorden; thi han var meget sterk. Da vilde de Nordlandske staae op og slaaes, men det blev hindret. Dermed fik denne Tve-Kamp og Tumult en Ende, som skede d. 1. Julii 1526.

Dagen efter den 2. Julii, om Aftenen, brændte Domkirken i Skalholt af, somme sige af Lyn-Ild, somme af Uforsigtighed, at nogen skulde have baaret Ild op i Kirken i et Fyrfad. Ilden fik man ikke slukket. Den begyndte Klokken ongefær 6. og inden tre Timer var hele Kirken gandske lagt i Aske.

De

(d) Geistligheden paa Island stod før Reformationen under Erkebispen og Capitelet i Trundhiem, og de Islandske Bisper bleve ordinerede af bemeldte Erkebiskop.

de fornemeste Ornamenter, Skrin med reliqviis udi, Klæder og Bøger, bleve reddede. I Forstningen vendte Vinden Ilden paa Bispe-Gaarden; men siden fra. Og strax Kirken var afbrændt, kom en hastig Plads-Regn, som slukkede den hele Ildebrand. Samme Aften reiste alle Mand fra Lands-Tinget. Og da Biskopen var paa Hiemveien, kom Kirke-Presten ham i Møde, og berettede ham disse Tidender. Bispen faldt deroper strax i Besvimelse, og anden gang, da han kom saa nær, at han kunde sine Bispe Gaarden, og tredie gang, da han var kommen til Elven strax ved Gaarden. Han skal da have ladet falde saadane Ord: Hid ind til have mange Ting gaaet mig efter Ønske, thi er det billigt, at ieg faaer nogen Fortred. Andre fortælle hans Ord saaledes: Det har gaaet mig vel nok hid ind til, men nu bliver det vel ikke bedre her efter. Og vil man sige, at de 12. eller 13. Aar, som han var Biskop siden, har han oftest haft noget Anstød, og jo større, jo nærmere det lakede til Enden.

1526. og 1527. lod han Domkirkens Fartøig løbe allevegne efter Træ og Tømer, baade omkring Island, og til Norge; thi der var nogen Skov, som Domkirken i Skalholt hørte til. Folkene vare der Vinteren over, og havde deres Tilhold paa et Sted, som blev kaldet Islænderes Gaard. Dette varede nogle Somere i Rad. Det meldes til Exempel, hvor god en Segler dette Fartøig var, at andet Aar, efter at Kirken brændte af, var Biskopen selv, som tillige en god Sø-Mand, med samme Fartøig engang vesten for Landet. Da drev det for en sterk Storm til Grønland, og kom saa nær, at de saae Folk paa Landet. Dette var sildig paa Dagen, men de finge strax en god Bør, saa de vare Morgenen derefter i Patrixfiord omtrent Kl. 8. som er vesten paa Landet.

I sin Formands Biskop Stephans Tid var Hr. Øgmund Anfører for bemeldte Fartøig til Norge, og mange andre siden. Det var alt ud ved Mortens Dags Tider, da dette Skib gik i Stykker. Bisp Øgmund havde og en Jagt, som han foor selv paa til Vestmanøe og andensteds. Den havde en Prest bygget, ved Navn Hr. Jon Erikssøn, i Vandfiord, som og havde bygget et andet seglbart Skib, og en Baad af den Invention, at derpaa vare sex Mænd af Træ, som han alene kunde roe med, saa sterkt, at ingen kunde holde ud med hannem. Sammes videre Beskrivelse er at see i de Islandske Annaler.

Kirkens Bygning kostede meget Arbeid, baade at hente Tømeret samen, og at føre det hiem paa Heste og Stude, som bleve skoede dertil med Jern-Sko. Mange forærede Træ og Brder, hver efter sin Formue. Aaret efter blev Kirken reist, dog varede Bygningen 10. Aar, indtil den blev fuldkommen, og stod saa til 1568. Biskop Øgmund havde og tilforn repareret Kirken fra

 Grund-

Grundvold af, ladet bære saa megen Jord og Muld i Gulvet, og giort Kirken langt høiere, at der kunde vel begraves, som ikke tilforn var skeet.

I disse Tider begyndte Lutheri Lærdom at finde Bifald hos mange paa Island, lidt efter lidt, og i sær hos dem, som havde studeret udenlands, iblandt hvilke var en, ved Navn Gisser Einersøn, som havde studeret til Wittenberg, og der hørt Lutherum selv. Denne blev siden Domkirke-Prest i Skalholt hos Biskop Øgmund, og tilsidst Biskop sammesteds, torde dog ikke ytre sig, førend han var bleven Bisp; thi, skiønt han var en vellærd Mand, var han dog enfoldig, og havde heller ingen Magt for. Biskop Øgmund holdt meget af ham, da han var hans Kirke-Prest, blev dog var, at han, med nogle andre, var hemmeligen tilgenegen denne ny Lære, og blev endelig vred paa dem. Men det gik saa over.

Aar 1538. var Biskop Øgmund hart ad bleven blind. Der fortælles, at han hastigen mistede sit Syn udi en hans Visitation, da han reiste forbi et Bierg, kaldet Ingolfs Fell, om høi lys Dag. Han spurte da sine Svenne, om det begyndte at blive Aften, de svarede Nei, det er klart Sol-Skin. Nu vel, sagde han, far vel du Verden, du har mig længe nok tient. Strax derefter udvalte han sin Søster-Søn Hr. Sigmund til sin Efterkommer, og sendte hannem til Norge, hvor han blev ordineret, men levede ikkun 19. Dage derefter.

Biskop Øgmund lod ogsaa en Dom udgaae imod Lutheri Lære, dateret 1539. in ipso die sancti Gregorii [d. 12. Martii], som ieg selv har læst paa Pergament. Der i siger han, at ham angrede høiligen den store Vildfarelse og Vantro, som tager til i dette fattige Land, og at en Munk, som har opreist sig, og prædiket denne ny Vildfarelse og Vantro, skal ligeledes have udskikket sine Sendebud, saa vel i dette Land, som andensteds. Men dersom han ingensteds kan finde, at dette Kætteri bør agtes eller adlydes, dømmer han det udygtigt, og ingenlunde efterretteligt. Forbydende alle i Skalholts Stift at holde dermed, saa længe og indtil at i Landet kommer et aabet Brev fra den Pavelige Magt og Keiserlige Maiestet. De fremturende forbyder han paa det sterkeste under Band, men tilbyder sig at afløse dem for bemeldte Religions Forseelse, dog uden al Penge-Straf. Og befaler sine Prester at læse dette Brev offentligen, hver i sin Sogne-Kirke, og drive derpaa, dog uden al Haardhed og Umildhed.

Aar 1539. efterat Skibene havde bragt Biskop Sigmunds Afgang til Island, udvalde Biskop Øgmund forbemeldte sin Kirke-Prest Hr. Gisser, med Presternes Raad og Samtykke, til sin Eftermand, og lod hannem saa

reise

reise electum, at annamie sin Ordination udenlands [ɔ: i Danmark]. Følger nu Historien om de Danske, som bleve ihielslagne.

Aar Aar 1539. non. Julii, paa Bessested, er udgivet et Brev, som jeg har læst paa Pergament, af Claus van der Merwisen [Marwitzen], Lænsmand over Island, hvorudi han setter en, ved Navn Diderik van Minden, til sin Fuldmægtig over Landet, anbefaler hannem Klosteret i Vidøe, som en Forstander, og forunder hannem derhos Guldbringe-Sysel. Annales sige, at denne Diderik var en Hamborger, og havde da allerede været de Danskes Fuldmægtig paa Bessested omtrent 12. Aar. Han har der en meget slet Lov for Vold, Ran, og andet mere Ondt i mange Stykker.

Det samme Aar 1539. om Foraaret, Pindsedag Morgen tidlig, eller, som andre Documenter melde, Natten for Pindsedag, tog bemeldte Diderik van Minden, med sine Danske Folk, Klosteret Vidøe ind med Magt, slog og drev Folkene bort, men Abbeden var den gang ikke hiemme. For den Tid havde de Danske ingen Bondegaard, uden en liden strax ved Bessested. Dette samme Kloster vilde de have indtaget ligeledes med Magt engang tilforn, nemlig 1536. men da bleve de drevne bort. Paa Lands-Tinget taledes Biskop Ogmund og Diderik van Minden ved, og iblandt andet om Vidøe. Bispen begierede at see det Brev, hvori Kongen havde saadant befalet, han vilde gierne være Hans Maiestets Befaling lydig. Diderik taug, og svarede ikke meget dertil. Men Biskopen bød sig under ret Lov, om nogen havde ham noget at tiltale. Diderik svarede, at Pestilentzen skulde have den Lov. Siden reiste Folk hiem af Lands-Tinget, og Tiden gik saa hen, indtil nogle Dage for Laurentii Dag, da reiser Diderik hiemen fra, og agter sig øster hen, at indtage Kirkebai- og Thyckebai-Klostere. Men paa Veien, hvor de etsteds var kommen over en Elv paa en Færge, imedens hans Folk sadlede Hestene, fik han hastigen i Sinde at reise til Skalholt og besøge Bispen. Han kom der en Aften, og blev herligen imodtagen med Øl, Viin, og Mad. Om Morgenen taler han med Biskopen, hvilken, da han spurte, hvorfor Diderik bar sig saa ad med Klosterne, fik ikkun knuprede og onde Ord af ham, ligesom tilforn paa Lands-Tinget. Biskopen raadede ham at forføie sig bort med det første, paa det han ikke skulde vederfares nogen Overlast af sine Folk, thi han kunde ei giøre ved, hvad de fangede an, men Viin og Mad skulde være til hans Tieneste. Diderik skottede intet derom, og drak den hele Dag. Men Bispegaardens Forstander skikkede Bud efter nogle Folk og Bønder, som, han vidste, vare sterke og mandhaftige. De kom velvillige. En iblandt dem havde været i Vidøe, meget ilde medhandlet og tampet, den Tid de bemægtigede sig Klosteret. Imidlertid anfaldt Diderik Biskopen nogle gange om Dagen med mange slemme Ord, pralede derhos meget, hvor iblandt var det, at han vilde

ind-

udtage det hele Land med syv Mænd. Kort at fortælle, Diderik blev slagen med alle sine syv Mænd, saa ingen blev forskaanet, uden en Dreng af 12. Aar, som siden blev Horer i Skalholt. Alle disse bleve slæbede ersteds hen i Marken i en Hob, og dekkede til med Jord og Stene, tillige med deres Sadele og Heste, som de tilforn stenede ihiel. Dette skede paa S. Laurentii Dag. Strax derefter sloge de to af Diideriks Folk, som vare tilbage, et andet Sted (e). Siden blev der fældet en Dom over disse Danske, og de alle dømte fredløse Mænd, og med al Ret at være dræbte, men Biskopens og Domkirkens Folk uskyldige og Angerløse. Aaret efter, nemlig 1540. paa Lands-Tinget giorde Biskop Øgmund, som nok sluttede, hvad der vilde følge paa, sin Eed, at denne Gierning paa Diderik van Minden og hans Folk ikke var skeet med sin Villie, eller efter sin Tilskyndelse, men af sin Forstander og andre sine Folk.

Da disse Tidender kom udenlands, var den udvalte Biskop Hr. Gisser i Hamborg, og torde da ikke komme for Kongen, befrygtende, at han maaskee maatte undgielde dette Mandslæt, supplicerede derfor og undskyldede sig, og fik et naadigt Brev om fri Geleide.

Hr. Gisser Einersøn blev ordineret 1540. (f), og kom til Island samme Aar om Foraaret. Han var den første Evangeliske Biskop i Skalholt. Da bragte han ind med sig Reformationen og den ny Skik i Religionen, samt Presternes Ægteskab, forbød alle Løfter til de Hellige, og andet mere, over hvilket de gamle Bisper ikke lidet bleve forvirrede. Den ny Biskop Hr. Gisser tog imod Bispe-Stolen, men Biskop Øgmund flyttede til en Gaard, kaldet Høikedal. Men skiønt han var der, og den anden i Skalholt, besøgte dog alle den gamle, og syntes, som han regierede hele Verket, men den anden skøttede de lidet eller intet om, allermest for det han indførde med sig Reformationen. Af dette forstod Hr. Gisser nok, at saa længe som Hr. Øgmund var i Landet, eller i levende Live, fik den sande Religion og Guds Ord ingen Fremgang, hvorpaa han igien reiste udenlands [til Danmark], og tog en Prest med sig Hr. Peder Andersøn.

Jeg har seet et Original Brev paa Pergament af den Indhold, at tvende Abbeder, fire Officiales, Forstanderen, og Domkirke-Presten, med 16. andre Prester af Skolholts Stigt, udnævnede af Biskop **Øgmund** og **Hr. Gisser**, som da holdt sig for Superintendent, at efterse alle hans Breve, som var:

1. Bi-

(e) ARNGRIMUS JONÆ i sin Crymogæa p. 144. regner Diderik van Mindens Medfølgere at have været Elleve.

(f) Uden Tvil i Kiøbenhavn af Doct. Peder Palladius første Evangeliske Superintendent i Siælands Stift.

1. Biskop Øgmunds Undskylding formedelst sin høie Alderdom, og Begiering til Kongen at beskikke Hr. Gisser til Biskop.
2. At Hr. Gisser havde været examineret og ordineret efter Kongens Befaling.
3. Kongens Brev, at Hr. Gisser skal være Biskop i Skalholt.
4. Hr. Øgmunds Resignations-Brev.

De dømme da, at alle disse Documenter ere rigtige, og samtykke alle Hr. Gisser med een Stemme, at være alle deres og Skalholts Stigts Formand og Superattendent, og at han skal have Jurisdiction over dem i sin Tid, og ingen anden. Men han lovede, at holde dem ved Lov og Ret, efter den gode og gamle Kirkens Lov og Privilegier, og giøre derudi ingen Forandring, uden med Kirkens Minde. Dette Brev er skrevet og dateret paa det almindelige Provste-Mode paa Lands-Tinget, Mandagen næst for Petri & Pauli 1540.

Af dette Brev see vi, at Hr. Gisser var alt bleven Biskop 1540. og var da i Island. Annalerne ere meget foranderlige i Aarstalene over disse tre Aars Bedrifter. Somme sette, at Diderik van Minden blev slagen 1540. i Augusto, men Biskop Øgmund giorde sin Eed derfor paa Lands-Tinget, som da skulde have været 1541. Men det er umueligt, thi Annales komme deri overeens, at Christoffer Hvitfeld kom dette Aar 1541. om Foraaret, og hentede Biskop Øgmund af. Derfor retter ieg Annalerne efter forbemeldte Brev, at de skal stemme overeens, saaledes, som følger:

Aar 1539. om Foraaret kom der Tidender til Island om Biskop Sigmunds Afgang. Øgmund eligerede da Hr. Gisser, og skikkede ham udenlands til at ordineres.

Samme Aar 1539. i Pindsedagene overrumplede Diderik van Minden Klosteret i Vidøe, talede derom med Biskop Øgmund paa Lands-Tinget. Fik strax efter Fuldmagt af Claus van Marvitzen, blev slagen af Biskopens Folk St. Laurentii Dag [ɔ: d. 10. Augusti]. Arild Hvitfeld setter dette ligeledes samme Aar at være skeet,

Om Høsten i samme Aar blev det spurt til Danmark, og derfor befryg-tede Hr. Gisser sig at komme for Kongen, men fik salvum conductum.

Aar 1540. kom Hr. Gisser ordineret tilbage, men har dog ikke [mener ieg] annamet Bispe-Gaarden forend 1541. Paa Lands-Tinget 1540. ratificerede Biskop Øgmund, med hele Stigtets Geistlighed Biskop Gissers Breve, og samtykkede ham samtlig for deres Biskop. Paa samme Landsting maae Hr. Øgmund have giort sin Befrielses Eed for Dideriks Død. Efter Lands-Tinget synes, at Biskop Gisser er igien reist til Danmark, maaskee af

Fortredelighed, at han fik ikke saa hastig Fremgang med Reformationen, som han vilde, og kanskee tillige med at besore Bisskop Øgmund for bemeldte Mand-drab, for at faae ham des lettere af Veien.

Aar 1541. sige Annales, at Hr. Gisser er kommen med Ordinantzen. Og er det heel rimeligt; thi de samme sige, at Islænderne have skrevet imod den 1542.

Samme Foraar 1541. kom Christoffer Hvitfeld og hentede Bisskop Øgmund af, og førde ham fangen med sig til Danmark. Men Arild Hvitfeld henfører det til 1540. (g) hvilket ikke kan rime sig, hvis Bisskop Øgmund har aflagt sin Eed paa Lands-Tinget, som nodvendig maatte skee 1540. Nok er det, at endeel Documenter vise, at Aar 1541. blev der dømt paa Lands-Tinget om det Mandslag, som skeet var paa Diderik van Minden og hans Medfølgere, og var da Abbed Alexius Formand for Domen.

Aar 1541. som sagt er, kom Bisskop Gisser med den ny Kongelige Ordinantz, og den ny christelige Skik og Religion. Derover bleve de gamle Bisper ikke sidet bestyrtede, og sagde Bisskop Øgmund, at han ikke havde udvalt ham til at modstaae og forkaste den gamle Forfædrenes Lærdom. Men det fik saa at blive. Aaret efter 1542. skreve Islænderne til Kong Christian den Tredie, sigende, de meente, at det ikke kom Kongen til at giøre nogen Forandring i Religionen eller Kirkens Ceremonier, men allene den Romerske Kirke 2c. Men Hr. Gisser handhævede Evangelii Lærdom, det beste han kunde. Derfor begyndte der i Landet den store Tvedragt om Religionen, og da reiste Bisskopen af Holum Hr. Jon Aresøn sig for Alvor at forfølge og forstyrre den ny Lærdom. Aaret tilforne 1541. synes, at Hr. Gisser har annamet Bispe-Gaarden, thi samme Aar i Fardage blev Bisskop Øgmund tagen til Fange, saa det er rimeligt, at han ikke har haft Tid at levere den selv, uden det er skeet siden ved en Fuldmægtig, som dog neppe er troligt.

I dette Aar 1541. blev Christoffer Hvitfeld, Læns-Herre til Trundhiem, af Kong Christian den Tredie udskikket til Island med tvende Orlogs Skibe, at bortføre Bisskop Øgmund til Danmark, og randsage, hvorledes til var gaaet med det Danske Slag. De kom der i Flytte-Tiden, men da det blev kundbart, gav man Bisskopen det Raad at forføie sig ofter hen til Klosterne, og blive der, mens de Danske bleve liggende ved Landet. Men han svarede, at han maatte først besøge sin Søster Asdys, som boede paa Hialle, og reisede saa til Reikium udi Olves, hvor han havde en anden Bolig. Da han kom der, faaer han et Bud og Brev synden fra Bisskop Gisser, af den Meening, at Hr. Øgmund tør ei befrygte sig noget for de Danske, thi de vilde ham

(g) Altsaa kan Arild Hvitfelds Fortælling om denne Handel i hans Kronike pag. 1511. i dette og mere rettes og Forbedres af dette Skrift.

ham slet intet Ondt giore. Dette troede han, og sagde, at han agtede sig til Hialle, og vilde blive der nogle Dage. Budet reiste tilbage, og berettede Bisskop Gisser dette altsammen. Anden Dag derefter blev sat Ting paa Kopevog. Der kom BefalingsManden Hvitfeld og Bisskop Gisser, og talede længe i Enrum sammen. Men det kom omsider op af deres hemmelige Tale, at de begierede 14. Heste, og foregav, de vilde flytte nogle Vare op til Skalholt, og derfra igien, og skulle de være komne til Bessested den anden Dags Aften derefter. Men, da Hestene kom til bestemte Tid, rede de 14. Mand sterk op til Hialle, at hente Bispen. Deres Vei-Viser var en, som tilforn var flygtet for adskillige Stykker fra Bisskop Jon paa Holum, og som Bisskop Ogmund havde taget i sin Beskiermelse, men nu havde fattet Had til Ogmund, siden Diderik van Minden blev slagen; thi [som fortælles] skal han have holdt til med denne Mands Søster eller nær Slegting. En tydsk Mand, som længe havde været Bisskop Ogmunds gode Ven, saa snart han fik under veis at høre, at de vilde tage Bispen med Magt, vendte tilbage, men kom dog siden for den Sags Skyld i Bolt og Jern.

Kort at fortælle: De komme til Hialle om Morgenen Klokken omtrent 8. toge Bisskop Ogmund op af sin Seng, gandske nøgen uden i bare Skiorten, og bare hannem saa ud. Han holdt saa fast paa sit Belte og Pung, at fire kunde ikke drage det fra ham, forend det gik i Stykker (h). Hans Søster lagde sig over ham og bad for ham, men det hialp intet. Efterat han var kommen ud, klædde de ham paa, satte ham paa en Hest, og fulgte ham strax til Skibs, og fik en ung Person at tiene ham og læse med ham, som siden skal være bleven Rector i Skalholt. De lovede, han skulde blive løs, om han lod dem faae alt hans Sølv. Da skikkede han Bud til en Prest, at han vilde komme og skrive et Brev for ham. Imedens Bisskopen selv dicterede, vilde han hviske noget til Presten, men Hvitfeld, som stod hos, hindrede det, og lod Presten hente Sølvet, der var forborget i en Steen-Hob oven for Gaarden paa Hialle. Deriblandt var et Agnus Dei af Guld, som kostede 20. Rdlr. Det tog hans Søster til sig. Da Budet kom med Sølvet, lovede de, han skulde blive løs, om de fik dette Agnus Dei. Hun lod det følge, men han blev dog ikke løs. Men i alt var det Sølv, som Christoffer Hvitfeld lod summere, og tog fra Bisskop Ogmund, 325. Lod, 300. Englotter, 120. Stykker store og smaa Sølv-Penge, 134. Jochims-Daler [ɔ: Rigsdaler]. Nok lovede de ham at komme løs, hvis han lod Kongen faae alt hans Jordegods. Da toge de hans Jordegods i Borgerfiord, som nu kaldes Heyneß Ombud, bestaaende

(h) Om denne Bisskop Ogmunds usædvanlige Styrke, saavelsom om hans Myndighed paa Island, melder Resenius i sin Danske Atlas noget efter Bisskop Brynulphi Svenonii Beretning. See PONTOPP. Marm. Dan. Tom. I. p. 148.

i 14. Gaarde, og mange andre Steder paa Vester-Landet eiede han Gaarde 30. eller flere. Siden gik der en Dom paa Lands-Tinget, om dette Gods i Borgerfiord, og hans Søster aflagde sin Eed, at der var hendes moderne Gods. Men det blev dog ved det samme. Siden blev det byttet med Domkirken for andet Jordegods. Tilforn er meldet, at Biskopen havde befriet sig med en Eed, at han ikke voldte, at Diderik van Minden blev slagen. Des uagtet førde de ham dog bort.

Da de kom med ham til Danmark, og stillede ham for Kongen, mishagede det Hans Maiestet, at de havde forurøliget saadan en gammel og blind Mand, og ført hannem ud af Landet. Kongen lod sette ham i Sorø Kloster, og gave der en god Underholding. Sammesteds levede han halv andet Aar, og døde ved Kyndelmisse Tider (i) 1543. Han ligger begraven i Sorø Klosters Kirke midt paa Kirke-Gulvet [nogle Bøger sige i Roskilde Domkirke, hvilket er urigtigt], med denne Grav-Skrift paa Lig-Stenen: Augmundus Episcopus Islandus, andre sige Augmundus Islandiæ Episcopus (k).

Hidindtil gaaer det, af den lærde Islænder Jon Olafsøn forfattede, Skrift om Biskop Øgmund. Men forend vi forlade denne Artikel, ville vi til Oplysning i noget af det foregaaende føie disse Omstændigheder til:

1) At den Biskop Øgmunds Forstander, som lod Diderik van Minden og hans Følge-Svenne ihielslaae, hed Jon Ref, og at den Hoi, som af Jord og Steen blev opkastet over dem og deres Heste og Sadele, hvorom tilforn pag. 344. skal endnu være bekiendt paa Island under det Navn Sodla-Høll [ɔ: Sadel-Hoi] (l).

2) At Biskop Gisser Einarsøn, som var Hr. Øgmunds Eftermand, skal være død 1548. og bliver af Doct. Petro Palladio i hans Skrift, kaldet St. Peders Skib (m), opregnet iblandt de Guds Mænd af disse to Konge-Riger, som da vare hensovede i den sande og saliggiørende Troes Bekiendelse. Denne Biskop Gisser indførde paa Island Presternes Giftermaal, og foregik dem med sit eget Exempel. Han var den første, som paa Islandsk Maal udsatte Salomons Ordsprog, Jesus Syrach, og maaske flere Bøger af den hellige Skrift. Han ogsaa 1542. forhvervede Kongens Ordre til Lænsmanden paa Island, at han skulde see derhen, at Presterne intet afgik i deres sædvan-

(i) Biskop Gisser skriver saa i sin Copiebog: III. Idus Julii existimo Dominum Augmundum ex hoc seculo migrasse.

(k) Conf. PONTOPP. Marm. Dan. Tom. I. p. 148.

(l) See PONTOPP. Marm. Dan. Tom. I. p. 149.

(m) P. PALLADII St. Peders Skib, trykt i Kiøb. 1554. fol. Q. 6. hvor de Troes Artikle anføres, til hvilke D. Pet. Palladius og de andre første Evangeliske Lærere i disse Riger sig offentligen have bekiendt og bestaaet.

sædvanlige Indkomster, og at dem ingen Tynge blev paalagt uden Kongelig Befaling (n).

3) At Originalen af Kong Christian den Tredies Brev om Presterne i Island at maae giftes og deres Børn arve, dateret Koldinghus Fredagen næst efter Søndagen Oculi 1545. og udgiven efter Otte Stigsøns, Hovedsmand paa Island, hans Forslag, skal findes i Archivet ved Skalholts Bispe-Stol, skreven paa Pergament.

Til Slutning meddele vi endnu efterfølgende fire Documenter, som ogsaa ikke lidet oplyse forbemeldte Biskops Levnets Historie.

1. Et Brev, som Ogmund Poulson, sidste Catholske Biskop i Synder-Island haver ladet udgaae i hans Biskopdome. Er af den lærde Islænder Rector Jon Thorkelsøn oversat af Islandsk paa Dansk efter et Exemplar paa Papir skrevet, uden Aar og Dag.

Vi Ogmund af Guds Naade Biskop i Skalholt, giøre alle vitterligt med dette vort aabne Brev, hvorledes det smerter os, at Loven bliver saa grovelig overtraaden, og mangfoldige Uterligheder begaaes, som tage overhaand i dette fattige Land, nemlig, Horeri, Mandrab, samt andre grove Synder. Derfor paaminde vi alle Lærde og Læg-Mænd, og forbyde strengeligen at hæle eller bestyrke efterskrevne Personer, eller at have nogen Omgængelse med dennem.

For det første, alle dem, som have begaaet nogen halsløs Gierning, Mandrab, eller Mord.

For det andet, dem som lade deres Børn døe af Sult, og vil ikke hielpe eller redde dem, som Loven tilholder, ikke heller giøre Bod og Bedring her udinden for Guds Skyld eller Menneskenes.

For det tredie, dem som løbe bort fra deres Hustruer, og tage sig en anden Kone imod Guds Lov og al Ret.

For det fierde, dem som vide, at de bør give Penge til Straf for Helligbrøde, og de som slaaes nogen Hellig Dag, da de dog vide, at de skal give deres fuldkomne Brøde; med mindre de betee sig lydagtige, og udstaae Skriftemaal for deres Prövst: Men vi forbyde Presterne det at giøre [nemlig at tage saadane til aabenbare Skrifte]. Men vil de ikke det giøre, da maae de selv tage Skade derfor. Men vi ville ikke have det Ansvar, som deraf vil følge. Derfor ønsker ieg, paastaaer, og begierer, at Laugmænd, samt Sysselmænd, Provster og Prester, og alle andre Embedsmænd i vort Land staaer

(n) ARNGR. JONÆ Crymogæa p. 127. Conf. HVITFELD p. 1511.

op tillige med os, og gior Anfald mod slig Uteerlighed. Men lader os følge Guds Lov, som vi have os tilforpligtet, og imodtaget, samt trolovet os til med Haand og Mund, saa og med vore Breve med vores Seigl under. Men dersom I ikke følge denne vor Befaling, da skal I svare til al den Skade og Ueiligheb, som der af maatte følge baade paa Siæl og Liv. Thi byder og befaler ieg alle mine Prester, til hvilke dette mit Brev kommer, at de lade det oplæse for deres Tilhørere [i hvert Kirke-Sogn] i hver Sogne-Kirke, befalende dem ogsaa, tillige med mig, den gode Gud. Amen.

2. Hr. Gisser Einersøns Bestalling som Superintendent i Skalholts Stift, given af Kong Christian den Tredie 1540.

Wii Christian &c. Giøre alle witterligt, at efftherdi thenne Breffwiser Gydzer Einersen udvald och kaldet er af Hr. Amonder Bisp, menige Clericie, og Menigheden offuer alt Skalholt Stigt for Synden paa wort Landt Islandt, at skulle wære Superintendent oc en Tilsiuns-Mand, at det hellige Evangelium Guds Ord reenligen och klarligen prædickis och læris skall, och wii nu noksom forfarit haffue aff de Widnisbyrdt, hannem giffne ere aff oß elskelige Doctore, Lesemestere och andre lærdte Mendt udi wor Hoye Schole udi wor Kiøbsted Kiøbenhaffn, at hand lærdt och thisligeste udi hans Lefnet och Omgiengelse beqvemter er til samme Superintendents Embette. Thi haffue wii tiltroed och befalidt, oc nu medt thette wort obne Breff tiltroe och befale forskreffne Gydzer Einersen at skulle her effter were och bliffue Superintendent udi Skalholt Stigt, som forskreffuit stander. Dog at hand skal were oß och wore Efftherkommere Konninger udi Danmarck och Norge huld och tro. Sammeledis skall hand haffue gott och flittigt Opseende paa Religionen, saa at thet hellige Evangelium, Guds rene Ord, prædickis och læres klart och reent for den menige Mand offuer alt forskreffne Skalholt Stigt epter wor Ordinantzis Lindelse, wii derom besluttet haffue. Och skal hand hielpe huer Mand fattig og rig, som for hannem kommendes vorder, Loff och Ret, uden alt Wild, Gunst eller Gaffue. Thi bede wii och strengeligen biude alle Giestlige och Werdtzlige, Bispoper, Prælater, Provster, Prester, Lougmendt, Sysselmendt, Laugrettis Mendt, och Menigheden i forskreffne Skalholt Stigt, at I annamme forskreffne Gydzer Eynersen for Eders Superintendent och geistlig Offrighet, och ere hannem udi al Tilbørlighed hørige och lydige, som I aff rette plichtige ere, om lader det ingenlunde, under wor Hyldist och Naade. Giffuet paa wort Slott Gottorp, Mandagen nest efter Judica, Anno 1540.

Under wort Zignet.

3. Kong Christian den Tredies Brev til Biskop Gisser, angaaende Christoffer Hvitfelds Hverv og Ærende paa Island. 1541.

Christian mett Gudtz Naade Danmarks, Norges, Wendes och Gottes Konning, Hertug i Slesuig, Holsten rc. Wor Gunst till fornn. Wii giffue ether tiilkende, att epther thii wii ere kompne vdi Forfaring, huorledis att ther skall were kompne nogen atskillige Trette och Uenighed emellom wor Foget oss Elskelige Claues van Maruitz och emellom nogle wore Vndersote, Indbyggere ther paa Landet. Thii haffue wii nu thes till behoff, och paa thet att huer Mand, fattige och rige, som ther paa Landet boendes ere, maa och kand ske Loug och Rett, afferdiget och forskicket Oss Elskelige Christoffer Huitfeld, wor Mand, Tiener, och Embitzmand paa wort Slott Stenvigsholm, mett wor Fuldmagt did till Landet, att skulle forfare, och soge, och holle Laug-Ting mett then menige Almoe, bode Gestlig och Werdslige, och siden hielpe alle och huer serdeles till Loug och Rett. Tesligeste befallit hannem mange andre adskillige wore Erende och Werffue ther paa Landit paa wore wegne att vdrette, epthersom hand ether sielff ydermere wor Wilge och alt Leilligheden ther om tiilkende giffuendes worder. Thii bede wii Ether och begere, atj er wor Befallings-Mand Christoffer Huitfelt vdi samme wore Erende och Werffue forderlig och vdi alle Maade behielpelige, bistandige och folgagtige, som hand till behoff haffuer, och paa wore wegne om tilsigendes worder, epthersom wii ether besynnerligen for nogen anden ther paa Landet tilbettroe, och lader ether i alle Maade ther vdinnen horsomligen tro och willigen findes. Thet wille wii mett all Gunst och Naade mett ether igien bekende, och forlade wii oß ther till. Befalendis ether Gudt. Scriffuit paa wort Slott Kiopnehaffn anden Paaskedag MDXLI.

Vnder wort Secret.

Christian.

Opskrift:

Oss Elskelige Her Gyzer Eynersen Superintendent vdi Skalholt Stygt for Synden paa wort Land Islandh.

4. Kong Christian den Tredies Quitantz given Christoffer Huitfeld for hvis Guld, Solv, og Peninge, han havde opbaaret paa Island. 1541.

Wii Christian rc. Giore alle witterligt, att oß Elskelige Christoffer Huitfeld, wor Mand, Tiener och Embitzmand paa wort Slot Stenuigsholm, haffuer nu vdi Dag vdi wort egit Kamer offuerantuor-

antwordet oß sielff thette efftersKreffne Guld och Sølff, som hand paa wore wegne haffuer opebaaret aff Tholden, Skat, och tisligeste aff Bisperne paa wort Land Island, som er først XII. Rosenobbel, tyffue och try halffue Nobler, try hundret firesindztyffue och tuo Engelotter, elluffue Engelske Kroner, fire Goltgylden, fire dubilt Ducater, tre Frandske Kroner, och ett hundret treduge och fire Jochims-Daller, och en Ort, som han haffuer oppebaaret aff Biskop Agemundt. Item tiuge Engelotter och tresindztiuge Jochims-Daller og en Ort aff Superintendent Gidtzer. Item halfftredsindztiuge och fire Engelotter, treduge och try Rinske Gylden, treduge och tu Frandske Kroner, sexten enpter Gylden, ti Engelske Kroner, en Rosenobbel, fire halffue Nobler, tre enckede Ducater, to Portegaloser, tretten hundret tresindztiuge och otte Lod Sølff, Item en Sølff Dagert wuegel, Item firesindztiuffue och fire Marck Lybsk wdi Slatter, regnet sexten Slatter for try Marck Lybsk, och end try Ort, Item en Guld-Kalck, weyer fire Lodis Mark en Lod Sølff, som hand haffuer opbaaret aff Tholden och Skatten ther paa Landit. Thii lade wii forsKreffne Christoffer Huitfeld och hans Arffuinge quit, fri, ledig och los for ald ydermere Kraffue, Tiltale, eller Effthermaning aff oss eller wore Arffuinge, Efterkommere, Koninger vdi Danmarck, for forsKreffne Sum Guld, Sølff, och Peninge, i alle Maade. Till ydermere Windisbyrd haffue wi ladit trycke wort Signet vden paa thette wort obne Breff, Giffuet vdi wor Stad Malmøe, then Loffuerdag nest effther Sancti Petri ad Vincula Dag, Aar MDXLI. Under wort Signet.

Dominus Rex manu propria subscripsit.

36. Hefte.

I.

Biskop Peder Jensøns Seigl i Roskilde, som døde 1416.

Iblandt de Biskoper, som fra Christendomens Begyndelse i disse Lande indtil Reformationen have forestaaet det Roskildske Biskopsdome, finder man ikke mindre end sex af det Navn Peder, nemlig 1) Peder Bodildsøn, som med Hertug Magnus Kong Nielses Søn blev i det merkelige Slag ved Fodevig, 2) Peder Sunesøn, Broder til den berømte Erkebiskop Andreas Sunonis, 3) Peder Saxesøn, som siden blev Erkebiskop i Lund, 4) Peder Jacobsøn, som døde Landflygtig i Flandern, 5) Peder Bang, som satte Kong Christoffer I. i Band, og var med i Kong Erik Glippings Tid at nedlegge de 10000. Bønder ved Nestved, og 6) Peder Jensøn, som levede sidst i det 14de og noget hen i det 15de Seculo, allesamen bekiendte og navnkundige Mænd i og efter deres Tider. Og haver hver af dennem haft noget besonderligt for sig, som har foræviget hans Navn i Historien, og skal anlede os til ved given Leilighed at oplive nu den enes og nu den andens Ihukommelse.

Den sidste af dem, nemlig Biskop Peder Jensøn, haver ingenlunde været den ringeste, og er den, som, i Anledning af hans i Hænde havende Sigiller, denne gang falder under vor Betragtning. Han havde den Lykke at leve i saadane merkværdige Tider, som ikke kunde andet end frembringe merk-

værdige Mænd. Ikke at tale om hans Herkomst, som var af en forneme adelig Slegt, om hvilken man dog ikke haver den fornødne Kundskab. Det første vi i gamle Skrifter have sporet vores Peder Jensøn, er 1375. strax efter Kong Valdemars Død, da han allerede har været Canik i Roskilde, og tillige Dronning Margretes Klerk, som vel skal være det samme som Cabinet-Secreterer eller Kamer-Skriver. Siden blev han ophøiet til Bispopelig Værdighed, og forestod samme med Berømelse i tredive samfulde Aar. Først var han Bisp i Aarhus fra 1386. til 1395. derefter i Roskilde indtil 1416. da han døde, og altsaa havde Sted og Stemme udi Danmarks Riges Raad i de Tider, da Nordens Semiramis Dronning Margrete lagde Sveriges Rige under sit Scepter, forenede disse tre Riger under Kong Eriks af Pomern Regiering, og saaledes oprettede sig og hannem et Nordisk Monarkie.

Vel er det saa, at man smaaligen og mange Steder maae søge de Efterretninger, som man om vore fordum berømte Danske Mænd skal have, og finder dog gemenligen ikkun meget lidet optegnet, endog om de mest merkværdige. Ikke des mindre er os dog om Bisp-Peder Jensøn saa meget forekommet, at vi deraf maae forestille os ham som en hurtig og vittig Mand, og derhos en nidkiær og meget agtet Prælat. Det er vel ikke heller for intet, at Morten Pedersøn i Anhanget til Erkebisp Absolons og Esbern Snares Herkomst, hvor han opregner de Roskildske Bispoper, kalder hannem den store Peder Johannis Søn. Hvilket endeligen synes noget for meget sagt, saafremt han ikke haver haft større Bedrifter, end hvad Alderdomen har ladet overblive til vore Tider om hannem.

Dette have vi merket, at han, saavel før som siden han fik Bisp-Staven i Haanden, har været en af Dronning Margretes beste Yndlinger og troeste Raadgivere, og at baade hun og Kong Erik har brugt hans Raad og Tieneste i de vigtigste Ting, de have haft for, saa vel i det verdslige som geistlige. Er og ingen Tvil paa, at han jo ved Dronning Margretes Befordring er bleven Bisp, først i Aarhus, og siden i Roskilde, for at være hende des nærmere ved Haanden, og tillige forrette det betydelige Embed som Danmarks Riges Canceller. Høibemeldte Dronning kan ogsaa have haft Aarsag at fatte et Slags særdeles Tillid til denne Prælat, eftersom han var den eneste af alle Danske Bispoper, som efter hendes Søns Kong Olufs Død var med til Lund at reise og holde hende til Danmarks Riges Formynderske og Regentinde, og tillige med Erkebispen af Trundhiem og nogle af Raadet at udstæde det første Hyldings-Brev, som findes hos Hvitfeld pag. 573.

I Aarhus Domkirke, medens han der var Bisp, stiftede han et Vicarie og et Alter, kaldet Altare sanctæ Crucis [Hellig Kors Alter], og udvidede Kirkens Chor. Med Geistligheden har han, efter den Maade, som Re-

ligio-

ligionen da ovedes paa, seet noie til, og udgivet ny Statuter, saavel for Canikerne og Capitelet i Aarhus, som for Altarister og Chor-Vicarierne, som da levede i stor Uenighed med hinanden, og med stor Uorden forrettede deres Embeder.

I Roskilde, efterat han der var bleven Biskop, ikke alene forbedrede han St. Laurentii Capel, som hans Formand Biskop Niels Jacobsøn havde stiftet, og lagde Osted Præbende dertil, men endog selv ved Domkirken bygte og stiftede et nyt Capel og Præbende, kaldet Sacellum Sigfridi [St. Sigfrids Capel], og lagde anseeligt Gods paa Landet dertil.

Da Droning Margrete var i Verk med at stifte og indrette Gavnø Kloster her i Siæland, var Biskop Peder paa Raad med i denne Stiftelse, og har selv siden givet baade Svinø og en Hoben mere Gods og Gaver til dette Kloster at sette i Stand. Han havde ogsaa Haanden i med, da Foreningen imellem de tre Nordiske Riger til Calmar blev oprettet, og var med at krone Kong Erik af Pomern til Konge over Danmark, Sverige og Norge. I Roskilde holdt han 1402. et stort Jubileum. Til Rector i Roskilde Skole har han skienket Kirke-Tienderne af Helsinge og tillagt hannem visse Huse paa S. Lucii Kirkegaard. Som Danmarks Riges Canceller haver han dømt i den vigtige Sag imellem Kong Erik af Pomern og de Holstenske Herrer, at Hertugdomet Slesvig hørde Danmarks Krone til. Da Droning Margrete var død og begraven til Sorø hos hendes Hr. Fader og Søn, har denne Biskop, for den Høiagtelse han havde for Droningen i hendes levende Live, taget hendes Lig fra Munkene i bemeldte Kloster imod deres Villie og forflyttet det til sin Dom-Kirke i Roskilde, hvor Kong Erik siden lod sette hende et Monument. Ikke her at melde, i hvor mange andre Rigernes offentlige Anliggender Biskop Peder haver ladet see sin Flid og Troskab, hvor flittig han har været i at bivaane alle de Møder, som til Kirkens eller Landets Beste i hans Tid bleve holdne, og hvor rig paa Aflads Gaver, samt gavmild imod Klostere og Kirker, som holdtes for en stor Fortieneste i de Dage. Hvilket alt samen siden vidtløftigere og med gode Beviisligheder skal blive udført og godtgiort.

Dette er det merkværdigste, som os er forekommet af Biskop Peder Jensøns Bedrifter, men er alt nok til at bevise, at man i og efter hans Tider kan have anseet hannem for en stor Mand, og en af de dygtigste Danske Biskoper under Pavedomet.

Det er denne Biskops Seigl, som vi for paa dette Hefte have ladet i Kober stikke, nemlig det han brugte som Biskop i Roskilde. Samme er aftegnet efter en Original, som henger under en Qvitering paa Pergament, given af Biskop Peder for 45. Engelske Nobeler af Kong Edvards Mønt, som

hans

hans Formand Biskop Niels havde testamenteret St. Magni Alter i Roskilde &c. Dat. Anno 1413. tertia feria proxima post diem S. Michaelis. Ellers findes dette Seigl ogsaa under samme Document, som det tilforn indførte Biskop Navnes Sigil, nemlig Kong Eriks Gavebrev paa Kyse-Gods til Skeminge Kloster, hvoraf Originalen tilhører det Sorøske Academie, og under adskillige flere Pergaments Breve, som endnu ere til. I dette Seigl seer man et stort og zirlig tegnet Kors med tvende Nøgle vendende Kamene op ad, som forbum haver været det Roskildske Bispdoms Vaaben. For den nederste Ende af Korset staaer et lidet Skiold, hvori er et Hoved af en gamel Mand med stort Skeg og ligesom en Krone paa eller en Hat af besønderlig Figur, hvilket skal være Biskop Peder Jensøns adelige Fæderne-Vaaben. I Omkredsen er at læse: Secretum Petri Dei gratia Episcopi Roskildensis.

Dog er dette ikke det eneste Sigil, vi have seet af denne Biskop, men har været saa lykkelige, foruden dette, at see trende andre, som give os ikke en liden Oplysning i hans Historie, og tiene til at rette de Feil, som Hvitfeld og andre have begaaet, ved at betegne os denne Biskops Vaaben samt Faders Navn og Stamme-Navn, nemlig 1) det lidet Seigl, han har brugt som Canik i Roskilde, 2) et større, han har brugt som Biskop i Aarhus, og 3) det store Biskopelige Seigl, som han til de vigtigste offentlige Brevskaber haver brugt som Biskop i Roskilde, hvilke alle Justitz-Raad af Klevenfelt, Medlem i dette Kongl. Selskab, selv haver ladet aftegne efter Originalerne til det smukke Verk, som han til Landets Ære arbeider paa, kaldet den Danske Herold, og skal, med hans Tilladelse, i de følgende Hefter, tillige med de i Hænde havende Efterretninger om oftbemeldte Biskop, blive vore Landsmænd meddelede.

Denne gang maa det være os nok, at fremlegge dette ene og mindre Roskildske Seigl, og derhos at have givet en Forsmag til Biskop Peder Jensøns Historie.

II.

II.

Instrux for Antonius van Metz, som af Kong Christian den Anden blev forsendt til det Spanske Hof 1519 (a).

Artickla Anthonio van Metz metgiffnæ, at wærffue till Koningh Karll (b) Romsk Koningh, paa Høgborenne Førstes Her Christierns Danmarckis Koningis weigne, In anno &c. MDXIX.

Forst schall han siige Koningh Karll myn Herres Nades broderlige oc kiærligh Hellßen, oc begere paa myn Herres Nades weigne, Koningh Karls Sundhedt, Ære, oc Locksalighedt at forwaris oc formeris.

Ther efftir schall han giffue tilkende, hworledis at myn Herris Nade, paa thet Hans Nade willde behage Koningh Karll wdi syn Begeringe, som han aff hans Nade begerindes war, at han willde annamme then Handell oc Tilbudh, som hans Nadis Raadt wdi Hoffuit aff Braabandh tilbode met hans Nadis Sendebudh offuer eth aar, Haffwer hafft syt Sendebudh hoss Frwe Margrete (c), oc hans Radt wdi Brabandh. Oc ænd doch at myn Herris Nade fore then Feidis skyld, som hans Nade met synæ Rebeller thee Swenske fore Hender haffuer, oc andre mange synæ Beswaringes skyld, icke wden met syn store Skade og Forfangh, kwnde giffue nogen ytthermere Dagh paa then Brudskatt, som Romske Koningh myn Herres Nade plichtug ær. Thaa haffde doch samme Sendebudh wdi Befalinge, at indgaa nogen ny Termyner paa swadan Betalinge, met nogre andre Artickla, som fore Koningh Karll icke vskiællige ellir utol-

(a) Udskreven af Original Udkastningen, som giemmes i det Danske Cancellies Archiv. Om dette Gesantskab meldes et Ord hos Hvitfeldt pag. 1139.

(b) Keiser Karl den Femte, som var Kong Christian den Andens Svoger, var da Romersk Konge og Konge i Spanien.

(c) Frue Margrete, som da var Gouvernantinde i Nederlandene, var Keiser Maximiliani I. Dotter og Faster til Keiser Carl 5. og Dronning Elisabet i Danmark.

vtollige wære kwnde, ther emod haffue wordet samtyckte aff hannum oc hans Radt.

Men thaa swadan Artickla icke wortte samtyckte myn Herris Nade aff Koningh Karll og hans Radt, willde thee ey hellder nogen thee Pendinge sende fram till hans Nade paa hans Nadis fuldmechtige Sendebudz Quittantz, som ther till vptagne oc forsamblede ware. Men twynge hans Nade till nogen vlydelige oc vskiællige Artickla oc Conditiones, oc drage hans Nade fran the wenlige Breff oc Forbindinge, som høgthiideligh vdi Hwffkomelsæ Hr. Maximilian Romsk Keyser haffde giordt emellom Koningh Karll oc hans Nade oc beggis theris Lande, kunde hans Nade swadant vskiæll till syn lange leden store Skade, Kost oc Thæringe icke liide, oc bleff ther fore swadan Handell alltingis affslagen aff hans Nade.

Ther efftir, paa thet ingen redelighe ellir cristelighe Man skall kwnne haffue skiælligh Orsage till at sige, thet myn Herris Nade ær then, som Broderscab oc Wenskab emellom them først bryde ellir splide will, haffuer hans Nade nw paa thet ny vdskickt syt Sendebudh till Frwe Margrete oc hans Radt wdi Brabandh met Breff oc Befalinge, swadanne forskreffne Brudskatt at kræffue, oc ther paa ny Termynær at giøre, met andre Puncte oc Artickla, som paa Friidt, Bystand oc Forbundt rørendis ære, oc wdi wort Breff, wii hannem sende, begrebnæ ære. Hwylcke Artickla wdi alle Maade taalige oc gaffnlige ære fore begge Parter. Oc kan Koningh Karll them ey met liige for nogen frømmedt affslaa, moget myndre fore myn Herres Nade, oc myn Frwes Nade, som Koning Karll met Swagerscab oc Blod swa nær anrørendis ære.

Ther fore skall Anthonius bethe oc begeræ aff Koningh Karll, at han will strax forscriffuet till Frwe Margrete oc syt Radt wdi Brabandh, at the strax wden all ythermere Forhalinge till gode rede lade fornøge myn Herris Sendebudh, ther ær then første Swm Pendinge, som ær 100000. golt Gylden, oc han ther till met samtycker oc besegler myn Herris Nade alle thee andre Artickla,

ckiæ, som myn Herris Nadis Breff indeholdde, Efftir thii thee ey andet ænd redelige oc skiællige ære, oc myn Herris Nade met syn store vbegrydeligh Skaade swa langh Thiidt efftir syn Betalninge toffuet haffuer, oc ænd nw wdi nogre Aar toffue skall.

Hwor han thet gior, som myn Herris Nade inthet paa twifflær, will myn Herris Nade wdi alle Maade haffue oc holdde seg emodh hannum, som en Broder oc Swager, oc giøre oc bewiisæ hannum swa stoer Williæ oc Troscab, som nogen anden giøre skall.

Item skall Anthonius framdelis siige, hworledis at thee Swænske wdi lang Thiidt haffue vndslaget them fran myn Herres Nade, som fran theris rætte Herre oc Koningh, som thee selffue samdrechteligen vdwolde oc keesth haffue till theris rætte Herre oc Koningh, oc wpkasth them en Tyran, som hwærken aff Første-Blodh ellir nogen ærlige Gerninge ær, hwilcken ther hollder hans Nade syt Riige Sverige fore met Vold oc Macht, oc emodh Skiæll, Ære, oc redeligh Breff og Segell ther paa giorde ære, Oc tesligeste emodh swornæ Edæ, som thee Hans Nade om Huldskab oc Mandskab sworeth haffue, hwor fore hans Nadis Herre-Fader oc tesligeste hans Nade selffuer wdi langh Thiidt haffue førdt Feide oc Orlogh emodh them.

Og giorde ellir giøre same Swænske swadan Rebellighedt emodh hans Nade, icke alleniste aff theris Vndskab oc Forhærdighedt, men meest aff Wendiske oc Siøsteders Radt, Hielp, Bystandt, oc Tilskyndelsæ. Thij at same Steder, fore hwilcket Lubeck eth Hoffuit ær, haffue allthiidt, icke for nogen Kongl. Majsts. ellir hans Forfaders Brøde emodh them, swadant naturligh Hadt till Danmarckis Koninge oc Riige, at thee met all theris Sind oc Lempe stande ther efftir, hwor thee hemeligen oc aapenbarlige kwnde fordærffue them, at ingen godt Ordinantie ellir Kiøpmanscab wdi Danmarck worde skullde, oc swa them affgaa, Oc ther fore hielpe oc styrcke thee ther Swænske oc alle Danmarckis Koningis Fiender met Radt oc Gerninge emodh hannum, hwar the kwnde, Oc haffde hans Nade uden Twiffwel lenge siiden twyngd

twyngd them till rætt Lydelsæ, haffde icke thee Steder forhindret thet.

Oc paa thet preclare memorie Koningh Hanss kwnde theß lættere vndertwynge thee Swænske, oc drage Stederne fran them, lodt Hans Nade procedere emodh them fore Keyserl. Majst. oc lodt them ther forkynde oc denuntiere at wære falden wdi Keyserens oc Rome Riiges Acht oc Bandh, oc thee Pynær, ther vnder begreben ære, oc fick aff same Keyserlige Majestet till alle Herrer oc Førster oc Steder at forfølge swadan Acht offwer thee Swænske oc theris Tilhielpere vnder liige Acht o: Pynæ effter breffs Lydelse, ther om giorde ære. Lodt oc myn Herris Nade same Acht oc Mandata hoss same Keyserl. Majest. fornye, och then Herrer oc Førster oc forskreffne Steder forkynde.

Ther vdoffuer haffue same Steder oc selffue loffuit Hans Nade met theris Breff oc Zegill, at thee inthet skullde indtage wdi theris Haffner thee Swænske theris Skiib oc Godz, ellir them met nogen Tillføringe eller Afføringe stærcke, forre ænd thee kame till rætt obedientz oc Underdanighedt.

Her vdoffuer haffue forskreffne Steder, aff hwilcke Lübeck eth hoffuit ær, emodt Keyserlige Mandata, Acht oc Bandh oc theris eygen Loffte, Breff oc Segell, taget thee Swænske indt wdi theris Haffne oc Steder, ther holldet oc beskærmet them, oc them besøgt oc styrcket medt Krudt, Bøsser, Harnsk, Werge, oc allehande Ware, som thee kwnne aff stærckis, oc Koninglige Majst. forkrenckis met, oc swadant ænd nw dageligen aabenbare oc hemeligen giøre, Romske Riiges Acht oc mandatis tiill Foragtinge oc Honhedt, oc Koningl. Majst. i Danmarck oc hans Effterkomere till Skade og Fordærff.

Bether ther fore Koningl. Maiestat wdt Danmarck Koningh Karll broderligen fore Rættuishedtz skyld, at han wdaff syn Macht swadan Acht oc Bandh met alle synæ Pyner oc Strenghedt vdoffuer thee Swænske oc alle theeris Tilhengere oc Tilhielpere stadfæste, fornye oc forklare will, giffuendis strenge Mandaters Breff, vnder Pynæ i same Acht begreben, thil alle Herrer

oc

oc Førster oc besynderligen till Kør-Fursten aff Saxen, Margreffwen wdi Brandenborg, Bispen i Mønster, Bispen i Bræmen, Hertugen aff Brunswick, Hertugen aff Luneborg, Hertugen aff Mæcklenborg, Hertugen aff Pomern, Hertugen i Holsten, Hoffmestern wdi Pryssen, oc Mesteren wdi Liifflandh, tesligeste Koningen wdi Paalen, Hertugen wdi Lowenborg, at thee forskreffne Swænske oc alle theris Tilhielpere oc Tilhengere, oc thee som them aabenbare ellir hiemeligen wdi theris Steder haffue, ellir Herredom haffue, Huse ellir hollde, hindre oc vphollde met Liiff, Gotz, oc offuer them forfølge alle thee Pynær oc Strenghedt, som vnder swadan Acht oc Bandt begreben ær, Swa frempt thee ey selffuer wdi same Acht welæ ware forfalden, oc tesligeste giffue Breff till Lübeck, Hamborg, Luneborg, Rostock, Wismer, Stralesswnd, Stetiin, Dantzsken, Riige, Ræffuell, efftir same Meninge.

Thet giørendis Koningh Karll, bewiiser hand seg at efftersølge hans Forfaders Rættwiishedt, oc ther met mogit hielper myn Herris Nade oc hans Nadis Førstynne oc Børn at kommæ till theris Riigæ, som them swa wælldeligen foreholldis.

Siist schall han siige, hwarledes at en aff Bispen aff Mønsters Forfædre met Wold oc Macht haffuer taget fran Juncker Gert Koningl. Majsts. Farfaderbroder Greffuescabet Delmenhorst &c. oc thet swa ænd nw met liigæ W[illegible] oc Macht hollder fore myn Herres Nade oc hans Nadis Metarffuinge, som thet met rætte tilhører.

Bether myn Herris Nade broderlighen, at Romske Koningh, Anseendis, at same Greffuescab gaar till Forlæning aff Romeriiget, ey will giffue Bispen wdi Mønster ther nogen Forlæningh paa, Men bywde hannum, thet till myn Herris Nades oc hans Nades Metarffuinges Handt at restituere. Hwilcket oc allt andet forneffnte myn Herres Nade met all broderligh Kiærlighedt oc Thieniste emodh Koningh Karll oc RomeRiiget forskyllde will.

III.

Frue Marie Ulfelds egenhændige Optegnelser om hendes egen og hendes Mands Hr. Axel Arnfelds (a) Sydskende og Børn.

[Originalen af dette lidet Skrift giemmes i det Kongl. Danske Selskabs Bibliotek, hvortil det af JustitzRaad Luxdorf, Medlem i Selskabet, er foræret.]

Disse efftersckreffne ere min Sl. Mands Sydskende. Hans Fader var Hans Arnfeld, og hans Moder Frue Anna Marsuin.

Anno 1589. er Jørgen Arnfeld fød paa Rugaard.

Anno 1590. den 26. November er Axel Arenfeld fød paa Rugaard, om Eftermiddag Klokken et.

1593. den 11. Junii er Niels Arnfeld fød paa Rugaard.

1594. den 9. October er Ingeborig Arnfeld fød paa Rugaard.

1596. den 17. Februarii blev Helvig Arnfeld fød paa Rugaard.

1598. den 10. November er Karen Arnfeld fød paa Rugaard.

1600. den 17. Martii er Riborig Arnfeld fød paa Rugaard.

1601. den 6. October er Ellen Arnfeld fød paa Rugaard.

1602. den 18. Aprilis er Ide Arnfeld fød paa Rugaard.

1604. den 13. Julii er Mogens Arnfeld fød paa Rugaard.

1608. den 4. Februarii er Elisabet Arnfeld fød paa Rugaard.

1610.

(a) Denne Hr. Axel Arnfeld har omtrent 1635. bygt det store Hus paa Basnes Borgegaard, som i forige Seculo var een af de kostbareste og rareste Bygninger i Siæland, han har og der paa Gaarden bygt en Lade, som i Størelse neppe har Lige i Danmark, alle dens Vegge ere af store hugne Kampe-Stene.

1610. den 11. December kaldet Gud vores Sl. Moder Frue Anne Marsvin.

1611. den 19. Augusti kaldet Gud vores Sl. Fader Hans Arnfeld paa Rygaard.

Min Sl. Faders Fader var Jacob Ulfeld, och min Faders Moder Frue Anne Fleming.

Min Sl. Fader Jacob Ulfeld og min Sl. Moder Frue Birgete Brockenhuus deres Brøllup var i Nyborig 1599. den 10. Julii. Gaff Gud dem 17. Børn samen, Elleue Sønner och Sex Døtre.

1600. den 2. Martii er Knud Ulfeld fød paa Ulfeldsholm ved fire Slet Efftermiddag.

1601. imellom Januarii och Februarii, om Naten Klokken var et, er Jacob Ulfeld fød paa Ulfeldsholm.

1601. den 30. October om Morgenen imellem et och to er Frands Ulfeld fød paa Ulfeldsholm.

1603. den 31 Januarii ved fire Slet om Morgenen er Anne Ulfeld fød paa Hindsgaffl.

1604. den 23. Januarii imellem 10. og elleve om Morgenen er Peder Ulfeld fød paa Hindsgaffl.

1605. den Nat imellom den 23. och 24. Januarii er ved 12. Slet Laffuers Ulfeld fød paa Hindsgaffl.

1606. den 10. Julii er Korfids Ulfeld fød paa Hagenskoff.

1607. den 17. October blev Fleming Ulfeld fød paa Ulfeldsholm mellom Onsdag och Torsdag om Morgenen ved 3. Slet.

1609. den 10. Julii om Middag, Klokken var tolv, er Elsebet Ulfeld fød paa Hagenskov.

1610. den 3. Julii om Natten er Ebbe Ulfeld fød paa Nyborig Slot.

1611. den 7. Augusti, der Klokken var fem Efftermiddag, er Karen Ulfeld fød paa Nyborg Slot.

1612. den 17. October er Dorte Ulfeld fød paa Nyborg Slot, Klokken var to Efftermiddag.

1613. den 3. October, om Morgen Klokken var fem, er Eyler Ulfeld fød paa Nyborg Slot.

1614. den 9. November, om Morgen Klokken var 11. er Bergite Ulfeld fød paa Nyborg Slot.

1617. den 30. Januarii er Mogens Ulfeld fød paa Urop om Natten Klokken var to.

1619. den 7. October Klokken otte om Morgen er Marie Ulfeld fød paa Nyborg Slot.

1621. den 28. Augusti blev Tyge Ulfeld fød, Kloken var VII. om Aftenen paa Nyborg Slot.

1630. om Sancte Hans Dags Tid kaldet Gud min Sl. Fader Jacob Ulfeld 2c.

Aff disse min Sl. Faders och Moders Børn døde der ingen aff dem Børn, vare alle voxne, uden Sl. Søster Dorte Ulfeld, hun døde, da hun var tre Aar gammel.

1656. den 24. Decembris kaldet Gud min Sl. Moder Frue Birgete Brokenhus paa Urop, der hun haffde leffuet i denne Verden 77. Aar, leffuede med hendes Mand 31. Aar, i sin Enke-Stand 27. Aar, saa hendes gandske Alder var 77. Aar. Hendes Fader var Lauritz Brokenhus, och hendes Moder var Frue Karen Skram. Gud samle os i Guds Rige Amen.

1590. den 26. November, om Dagen Kloken var Et, er min Sl. Mand Axel Arnfeld fød paa Rugaard.

1619. den 7. October, der Klocken var otte om Morgenen, er ieg Marie Ulfeld fød paa Nyborig Slot. Der ieg var fem Aar gammel, kom ieg offuer till Selland til Jacob Ulfeld Korfidsen och Frue Elisabet Daa, och var hos dem i siyv Aar, saa kom ieg hiem til min Fader och Moder igien til Nyborig, och bleff saa slet hiemme hos min Moder, til ieg bleff gifft.

1631. den 12. October bleff ieg tiltalt aff min Sl. Mand Axel Arenfeld, fik god Svar til Sl. Hoffmesters Frantz Rantzous i hans Gaard, i min Moders och Sl. Frantz Rantzous och min Broders Her Korfids Ulfelds Nerverelse.

1634. den 13. Aprilis var vort Brøllop udi Odensé. Gaff Gud os sammen syv Børn, fire Sønner och tre Dotre.

1635. den 4. December er Kristian Arnfeld fød paa Basnes, om Morgen Kloken var fem.

1637. den 16. Aprilis, om Morgenen Kloken var halffgaaen Syff, er Anne Arnfeld fød paa Basnes.

1638. den 29. Julii, om Morgenen ved fire Slet, er Karen Arnfeld fød paa Basnes.

1640. den fierde Pindsedag om Morgenen ved fem Slet er Jacob Arnfeld fød paa Basnes.

1641. den 7. September er Marie Arnfeld fød paa Basnes om Morgenen ved syff Slet.

1642. den 23. December er Hans Arnfeld fød paa Basnes, om Morgenen et Korter effter otte.

1644. den 14. Augusti er Jørgen Arnfeld fød paa Basnes om Morgenen ved fem Slet.

1647. den 4. October kaldede Gud min Sl. Mand Hr. Axel Arnfeld fra mig, der vi haffde leffuet sammen halffiortende Aar.

1652. den 19. Augusti kaldede Gud min Sl. Søn Hans Arnfeld fra denne Verden, der han havde leffuet i 10. Aar paa et Fierding Aar nær.

1653. den 14. September kaldede Gud min Sl. Dotter Anne Arnfeld udi Odense, der hun haffde leffuet i denne Verden halfsyttende Aar ringere en Maanedt.

1654. den 11. December kaldede Gud min Sl. Søn Kristian Arnfeld, der haud haffde leffuet i denne Verden nitten Aar och otte Dage 2c.

Sig ikke alt det du meen, men meen alt det du siger. Dette haffuer ieg skreffuet her paa Basnes den 25. Martii 1655.

Marie Ulfeld Hr. Axel Arnfelds,
Egen Haand.

Aar 1667. den 28. Maji var min Søn Jacob Arnfelds och min Dotter Helvig Redses Brøllop paa Gortebrødre Kloster &c.

IV.

Aarfeide given Erik Munk for Gregers Skrams Dod, som han i Kiobenhavn ihielslog. 1570.

[Originalen paa Pergament, med sine underhengende Indsegle, giemmes i vort Selskabs Archiv, hvortil den er foræret af Hr. Christian Grave, Medlem i dette Kongl. Selskab.]

Jeg Anders Jensenn, Borger vdi Nestuid, kiendis mett thette mitt obnæ Breff, att ieg epther then Fuldmagtz Lydelse, som ieg haffuer aff Jacob Skram Salig Greirs Skrams ecte och rette Fader, som er en rett Epthermaals Mand epther forskreffne Greirs Skrams Dodt, haffuer nu werit her vdi Kiobnehaffn offuer en wenlig sædt Soene och endelig Forligelsemaal med Erlig Welbyrdig Erich Munch, som (thisuer) ihielslog forskreffne Greirs Skram, Saa att hand haffuer nu tallt myn Minde paa alle hans Slect och Kions wegne, føde och vføde, baade paa Fæderne och Moderne Siide, for forskreffne Greirs Skrams Dodt, och haffuer hand giort och giffuit mig ther, for Danmenʒ Bonn, Wandill och Boder, epther myn Wilge och Nøge, som mand bør att giøre och giffue for en Christen Karll. Huor paa hand haffuer eskidt och begierit, att ieg wille giffue hanom Orfeide och tryg Foruaring vnder mit och erlig Mændtz Breff och Segill, som then Thiid offuerwerendis war, huilcke ieg hanom icke necte eller weire kunde. Thit haffuer ieg aff samæ Fuldmagt och Myndighed giort och giffuit, och nu med thette mitt obnæ Breff gior och giffuer forskreffne Erich Munch och alle hans Samfrender, Slect och Kion, føde och vføde, baade paa fæderne och moderne Siide, quiit och frii, lædig och løs att wære for alt widere Anklag, Tiltall och Epthermaaning, anthen aff mig eller aff forskreffne Greirs Skrams Arffuinge, Slect eller Kionn, fød eller vfød, baade paa fæderne och moderne Siide vdi alle Maade epther

thenne

thenne Dagh. Desligest haffuer ieg loffuit och tilsagt, och nu med thette mitt obnæ Breff loffuer och tilsiiger forskreffne Erich Munch och alle hans Samfrænder, Slect och Kiøn, føde eller vføde, baade paa Fæderne och Møderne Siide, en fuld fast Orfeide, och euig Fred och Sickerhed, mett alt sælig, tryg, fast och fuldkomelig Wenskab, epther min Fuldmagtz Lydelse, och der mett en euindelig afftalen och forliigt Saag att wære, som fast och vbrødeligen holdis skall, och aldrig rippis, eller opbrydis, paa anchis, argis eller forkrenckis skall aff mig eller forskreffne Greirs Skrams Samfrender, Slect eller Kiønn, fød eller vfødt, paa Fæderne och Møderne Siide, vdi nogen Maade epter thenne Dag. Item thersom saa skiede, att nogen fordrister sig till samæ Orfeide och Forsoning att opbryde truffuæ, fryde, eller fryde lade, eller vdi nogen Maade her ymod att giøre, eller giøre lade, thenne forskreffne Orfeide, Soegnæ, och Forening till Forkrenkelse, tha giør sig thett paa sin egen Haltz, och paa et fuld Orbodmoell, och ey haffue Hiemil eller Tilstandelse vdaff mig eller nogen aff forskreffne Greirs Skrams Samfrender, Slect eller Kiøn, født eller vfødt, enthen paa Fæderne eller Møderne Siide, epther thenne Dag wdi nogen Maade. Tiill Widnitzbord att saa y Sandhedt gaugit och farit er, som forskreffuit, tha haffuer ieg trykt mitt Signett næden thette mitt obnæ Breff, desliige myun Suoger Niels Karlssøn, Salig Greirs Skrams Suoger, och tilbedendis Erlig Welbyrdig Mænd, som offuer same Forligelsemaall haffuer werit, att besegle med mig, huilcke er, Biørnn Anderssen til Stienhaalt, Hoffuitzmand paa Kiøbnehaffn Slott, Peder Munck till Estuadgaard, Kongl. Maists. till Danmarch Amyrall, Herloff Skaffue tiill Eskilstrup, Landzdomer y Selandt, Knud Stienssen til Lindbye, och Ariill Oelssen Beffalings Mand paa Holmæn, thuenne Borger, som offuerverendis var, vid Naffn Jørgen Schreder, och Børge Aagissen. Datum Kiøbnehaffn, then 2. Junii, Anno MDLXX.

Uden paa

Uden paa staaer skrevet:

Anders Jensen Borger wdi Nestuid hans Aarfeide paa Pergamnt, giffuit Erick Munck, paa hans Suogers Jacob Skrams wegne, for hans Sons Gregers Skrams Dod, som forskreffne Erick Munck drepthe och ihiellslog wdi Kiopnehauffn, huilcken forskreffne Aarfeigde er beseiglit aff Biørn Andersen, Peder Munck, Herluff Skauffue, Knud Steensen, och Arrild Olsenn. Actum Kiopnehaffun 2. Junii Aar x. MDLXX.

V.

Kong Frid. III. Privilegier for Adelen i Norge 1648.

Wi Frederich den Tredie med Guds Naade Danmarckis, Norgis, Wendes och Gottes vdvalde Koning, Hertug udj Sleswig, Holstein, Stormarn och Ditmerschen, Greffve udj Oldenburg och Delmenhorst, Giør witterligt, at effttersom woris tro Undersaatter aff Adel her udi wort Rige Norge, nu til denne voris Hylding underdanigst atskilligt haffver veret begierendis, hvorpaa de voris Svar och Naadigste resolution ere begierendis, saa er derpaa voris Naadigste Svar och Erklering,

Att saasom vi intet høyere, gaunligere och nøttigere erachter til at erholde Guds Faderlige Naade, Wenskab och Welsignelse offver os och alle vore kiere tro Undersaatter, end at den sande och rene religion uforfalsket bliffver i Lande och Riger wed magt holdet. Saa ville vij och lade os vere angelegen, den samme religion effter den Augsburgiske Confession (som nu Gud vere ærit her udj Riget brugelig er) altid ochsaa her at erholde och conservere.

Och effttersom wj vore kiere tro Undersaatter aff Adel med ald Kongelig Gunst och Naade ere welbewogen, och gierne den Adelig Stands Conservation och Forbedring befordrer, saa ville vi dennom och ved Norgis Loug och Ret altid erholde och maintinere, och alle hvis gamle privilegier och Friheder som dennom aff woris Elskelige kiere Forfædre och Konninger her udj Riget giffue

giffne ere, her med fuldkommeligen Confirmerer och stadfeste, och serdeles det som dennem Anno 1646. aff woris Elskelige kiere Hr. Fader høylofflig Ihukommelse er giffven, saaledis hermed bekreffte och fuldbyrde, at de och deris efterkommere aff Adell, paa det goeds de da haffde, der de samme privilegie erlangede, (deris forige Friheder uforkrenckede) skal haffve och beholde Hals och Hand, med Sagfald och anden Herlighed, saa vit det icke er imod Norgis Loug, som Adelen udi vort Rige Danmarck offver deris Goedtz och Tienere nyder och haffuer, och det udj deris Hoffvid-Sogn och neste Annex hos Hoffvidgaarden; vdj Hoffvid-Sognet skall de deres Tienere fri for Skat beholde, mens herhos er at achte, at efterdj med vdskriffning och Soldaters hold langt anden Beskaffenhed udj vort Rige Danmarck end her udj Riget er, formiddelst des Storlighed, och Adelens Goedtz saa vit fra hver andre ere adspredde, Saa skal det derfor i Freds och Feides Tid, med samme Soldaters Hold och vdskriffning paa Adelens Goeds, saaledis hereffter til Rigens Tieniste forvoldes, som hidindtill skeed er, dog skulle icke deris Bønder til General-Munstring uden engang om aaret opbydes, ellers uden synderlig Besuering i Byen hoes dennom sielff exerceris, och ingen, som lenger end en Dags-Reise boer fra nogen Festning, derind i Freds Tid Commenderis. Dersom Adelen herudj Riget sig meere ufrit Gods tilforhandler, end de da haffde, der samme privilegie bleff vdgiffven, og de derpaa saadan forbemeldte Frihed begierer, haffver de derom vnderdanigst hos os sierdelis at anholde.

Adelen her i Riget skulle effter deris egen Erbydelse derimod plichtig vere, at giøre aff deris goeds, alt hvis Adelen i Danmarck giøre och hereffter bevilgendis vorder, ellers ville vj ingen Forskiell giøre imellom Danske och Norske Adell, at vi jo denn ene saavelsom den anden, hver effter sine meriter, Naadigsten ville befordre, och efter Leylighed och Tieniste, med Lehne afflegge och betencke;

Hvad Skydtzferds Frihed anlanger, som Adelen effter Lougen och privilegierne haffde, och den, saavelsom Frihed for accise,

 affstan-

affstandet haffver, wille vj Adelen igien aff synderlig Gunst och Naade vnde och bevilge, effter forige derom vdgangne Forordning, Bahuus Lehn til Svinsund allene vndtagen, hvor vore och Cronens Tienere for saadan Skydtzen for Adelen skall vere forskaanede. Forseer os Naadigst til, at Adelen baade med Skydtzferdtz och accisens Frihed, som dennom nu hermed bevilges, saaledis hereffter omgaar, at det kand vere forsvarligt, och dennom sielff och deris fornemme Stand icke paa saadan igien giffven Frihed præjudicerlig.

Rostienisten belangende, som Adelen her udi Riget Ao. 1625. er paalagt, wanseet at Leding och Foring er bleffven bestaaendis, saa kunde vj icke samme Leding och Foring (som i vtenckelig Aare i Cronens Jordbog er funden) affstaa, men til at bevise, at vj vore kiere och tro vndersaatter aff Adel i alle muelige Maader gierne favoricerer, Saa er vj Naadigst tilfredtz, at de udj Freds Tid for Penge for Rostieniste aff deris Goedtz maa vere forskaanede.

Hvad Festningerne och andre nødvendig defensions anordning her udj Riget anlanger, wille vj och Naadigst haffve udj goed acht det beste muelig, at betencke och befale, Och efftersom begge Cronernis indkomst til vor och Rigens Gield at afflegge och betale, och til anden Nødtorfft at bruge, høyligen fornøden giøris, och ilde forslar, Saa kunde vel deraff i nogen Landkiste icke lettelig noget bevilgis och indleggis, men dersom Stenderne herudi Riget (Som i Danmarck skeed er) noget dertil goedwilligen ville Contribuere och indsamle, at udj Nødstid nogen Forraad J Landkisten kunde findis, da erachte vj det Landet til gaufn och beste billigen at kunde skee.

Och forbliffver vi vore kiere tro vndersaatter aff Adell med all Kongl. Naade Stedtze welbewogen. Til ydermere forsickring haffver vi dette med voris egen Hand vnderskreffvit och voris Kongelige Signete her neden for trøcht, Giffvet paa vort Slot Agershuus den 31 Aug. 1648.

Vnder vort Signet
Frederich.

VI.

VI.

Hans Lindenovs Fundats paa 400. Rdlr. til Kirken i Kalundborg, og 300. Rdlr. til Fattige 1646.

[Udskreven af Originalen paa Pergament, som med flere Documenter er Selskabet meddeelt af Kalundborg Byes Archiv.]

Jeg Hans Lindenov till Iffuersnes Danmarckis Riigis Raad, och Kongl. Majsts. Befallingsmand paa Callundborig Slott, Kiendes och gior her med for alle witterligt, att ieg udi dend hellige Trefoldigheds Naffn haffuer stifftet, funderit, och aff ett Christeligt Betenchende giffuet, till en euig Ihukommelse, med Tachsigelse for Guds dend allerhøyestis riige Welgierninger &c. Først till Sanctæ Mariæ eller Wor Frue Kirche her udi Callundborig Fiire hundret Rigs Daller in Specie. Iligemaader till de Fattige Huus-Arme och Schoelebørn her sammesteds, Thre hundret Rixdaler in Specie, som aarlig och euig skall staa paa Rente, och bemeldte Kirche med de Fattige allene eye och tilhøre, som ieg sielffue en Tiid lang paa Rente will beholde, och aarlig deraff paa Callundborig Raadhuus Renten beregnet Sex pro Cento rigtig erlegge, som er 42. Rixdlr. in Specie, till Borgemester och Raad, otte Dage for Juel nu førstkommendes. Huilcken Rente skall anwendis paa Kirchen, aff Kirchens Hoffuidstoel, och uddelis och anwendis iblant och paa de Fattige, som forbemeltt, saa wiit aff deris Hoffuidstoel forstrecher, aarligen och till huer Juel continuere, som seduonligt er, med andre Fattiges Penge, udi Sogneprestens Neruerelse. Mens naar Hoffuidstoelen worder erlagt, schall Borgemestere och Raad, de som nu ere, eller andre i deris Sted kommendis worder, samme Penge hoss wisse och wedderhefftige Folch udsette paa Rente, saa Kirchen och de fattige aarligen bekommer deraff deris wisse Indkomst och Rente, som forbemelt er. Ingen, were sig, hvo det were kand, maa Hoffuidstoelen opskriiffue eller optage, att anwende, were sig enten till noget fornødenn eller ufornøden i nogen Maader, allene Renten, som forskreffuet staar, att følge ubehindrett, Och dermed saaledes att forrette och handle, som de for Gud den Allerhøyeste och Øffrigheden wil were bekiendt. Huorfore Borgemestere och Raad, sampt deris Effterkommere, wed rigtig Bog och Mandtal paa Renten, aff de Fattiges Penge haffuer att beuise, huad Personer samme Penge bekommer, med andre, eller till huad de Fattiges Tarff de anwent worder, om paa eskis. Desligeste schulle de och haffue Indseende, att bemeldte Penge, till huilche disse Stifftinger giort er, ingen Skade liide

paa nogett aff altt forskreffne. Och saa fremt dett skeer, da haffuer de sielffuer derfore att staa till rette, till huilchen aff enten mine Arffuinger, derpaa talendis worder, och samme Penge igien induinder. Huor imod de, som Skyld haffuer, skall wed liige Werd denne min Stiffting, huer serdelis till sin Sted aff deres eget oprette. Och ellers schall denne Fundatz saaledis uigienkallendis holdis och efftermommis vdi alle Maader. Derimod er mig aff Borgemester och Raad beuilgett ett Stolestade offuen i Kirchen, imellum den sydueste Steen-Piller och Muren, paa huilchen Sted ieg Kirchen till en Prydelse, paa min egen Bekostning, en Stoel, med ald sin Behoring, haffuer oprett och bekostet, som skall folge mig, min Höstru, och woris Arffuinger, imedens de till ere. Och skall alle dennom bemeldte woris Arffuinger, effter min Affgang herfra, iche were formeent att indgaa paa samme Stolestade, naar det begieris; Mens Borgemesteren forpligt were att lade Doren for Stoelen obne, naar dett aff de bemeldte wedkommende begieris, huilchen altiid skall haffue Nogelen, och der hoß Indseende, det samme Stoel iche kommer noget at skade. Ingen anden, ehuo de ere, eller were kand, enten aff liige eller ringere Stand, skall nogen Rett till dette Stolestade sig maa tilholde, haffue, eller derpaa maa indgaae, med mindre de det haffuer med dendz tilhorende willie och Minde, effterson dett iche er giort eller oprett for Lensmandens Hoyhed eller Embede Schyldt. Borgemester och Raad skall och forplicht were, effter deris Loffte, att holde samme Stoel wed liige paa Kirchens Bekostning, de som nu ere, eller her efftercommendis worder, effter at ieg worder her fra skildt, saa dend iche schall forfaldis eller forderffuis, ey heller Trappen, eller nogett dendz Tilbehøring, i nogen Maader. Mens fuldkommeligen disse Stiffringer saaledis uryggeligen holdis och efftercommis schall, som forschreffuit staar, Bekreffter ieg med min egen Haand och Zignette her vnderskreffuet och paatrocht, med Prouesten M. VALENTIN Christensen Sognepræst, Peder Hansen Borgemester, Jens Pedersen, Siimon Pedersen, Hans Holgersen, och Jens Lauridzen Bonnum, Raadmend her i Callundborig, alle med deris egne Hender och zignetter, denne Fundatz att stadfeste, wdi Callundborig dend 12. Nouembris Anno 1646.

Hanns Lindenow. Valentin Christensen.
mppria, Mann mea.
Peder Hansen egen Haand. Simen Pedersen egen Haand.
Hans Holgersen egen Haand. Jens Bonum.
Uden paa:

Welb. Hans Lindenous Fundatz till Kirchen 400. Rixdlr. och till de fattige 300. Rixdlr. stifftet er, dend 12. Novemb. 1646.

Huoraff Hans Welb. er en Gienpart under min Haand offuerleffuerit.

Peder Hansen, Egen Haand.

Læst paa Bollner Bircheting for Retten Løffuerdagen den 26. Sept. An. 1663.
Læst for Boller Port d. 17. Novembr. 1663.

Register.

A.

B.

Brandle

Flem-

G

Høytidst

L.

Min-

Opslo

Ravn-

S.

Sirl

T.

U.

V. W.

Vester-

Y.

Erindringer.

I det Første Bind af Danske Magazin.

Pag. 97. lin. ult. i Stedet for høire Hiorne læs venstre Hiorne.

pag. 226. lin. 16. 17. skal Inscriptionen i Kong Olufs Sigil saaledes læses: Secretum Olaui Dei gratia Danorum Sclauorum Gothorumqve regis.

pag. 260. lin. penult. i Stedet for Byrcthyng staaer i nogle Affkrifter af dette Document Byctethyng, som maaskee er rettere, og altsaa skal oven for paa samme Side lin. 17. læses Bygdeting for Birketing.

I det Tredie Bind.

pag. 19. lin. 9. skal læses Øyen i Stedet for Øren.

pag. 172. Af Jon Prestes Historie findes i Hr. EtatzRaad Grams Bibliotek et latinsk Exemplar paa tre Ark in 4to med denne Titel: Joannis presbiteri maximi Indorum & Ethiopum christianorum Imperatoris & patriarchæ Epistola ad Emanuelem Rhome gubernatorem de ritu & moribus Indorum, deqve eius potentia, divitiis & excellentia. Uden Aar og Steds Navn, dog synes trykt ved Begyndelsen af det 16de Seculo eller noget for, og er maaske den Edition, hvorefter den Danske Oversettelse er giort, som er trykt i Kiøbenhavn 1510. Men dette maae erindres, at den Danske er baade meget slet oversat, og derhos ikke haver over fierde Parten af det, som indeholdes i den latinske.

pag. 316. I Frid. Klynes Optegnelser efter lin. 9. skal staae det Aarstal 1704. thi ConferentzRaad og Professor Wilhelm Worm døde i dette Aar, og det ikke den 18. men den 17. Martii, som sees af det Programma, der er trykt med P. Vindingii Oration over hannem, kaldet Wormiana Decora Hafn 1704. fol.

Danske Magazin,

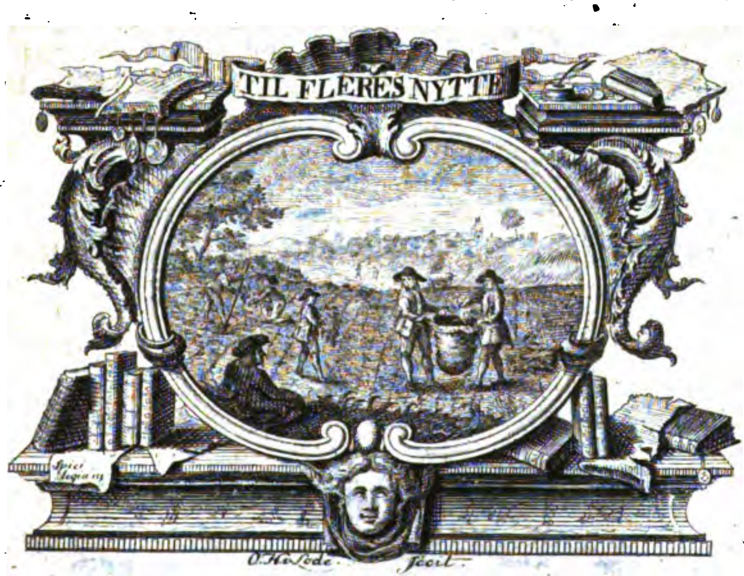
indeholdende

Allehaande Smaa-Stykker og Anmerkninger til Historiens og Sprogets Oplysning.

Fierde Bind.

Udgivet af

Det Kongelige Danske Selskab til den Nordiske Historie og Sprogs Forbedring.

Kiøbenhavn,
Trykt hos Christoph Georg Glasing. 1750.

For den

Stormægtigste Konge

og

Enevolds-Herre

Friderik den Femte

Konge til Danmark og Norge
de Venders og Gothers

Hertug til Slesvig Holsten
Stormarn og Ditmarsken

Greve til Oldenborg og Delmenhorst

Dette Selskabs

Allernaadigste Beskytter

Nedlegges

I

Allerdybeste Underdanighed

Det Fierde Bind

af det

Danske Magazin

for

Deres Kongelige Majestets.

Allerunderdanigste troe

Arve-Undersaatter

Samtlige Selskabets Lemmer.

Lemmerne

i det Kongelige Danske Selskab til den Nordiske Histories og Sprogets Forbedring.

Peter Friderik Suhm, D. K. M. Kamer-Junker, og Assessor i den Kongl. Hof-Ret paa Christiansborg Slot.

Bolle Willum Luxdorf, D. K. M. Justitz-Raad, General Procureur, Assessor i Hoieste Ret, og Secreterer i det Danske Cancellie, Medlem af det Kongl. Videnskabers Collegio i Kiøbenhavn.

Henrik Hielmstierne, D. K. M. Justitz-Raad, Assessor i Hoieste Ret, og Secreterer i det Danske Cancellie, Medlem af det Kongl. Londonske Societet, samt Medlem og Secreterer i det Kongl. Videnskabers Collegio i Kiøbenhavn.

Terkel af Klevenfelt, D. K. M. Justitz-Raad, Assessor i Hoieste Ret, Justitz-Secreterer i Danmark, og Secreterer i det Danske Cancellie, Medlem af det Kongl. Videnskabers Collegio i Kiøbenhavn.

Hans Christoffer Hersleb, D. K. M. Justitz-Raad, Landsdomer i Sieland, og Secreterer i det Danske Cancellie.

Christian Grave, Professor Antiqvit. ved Kiøbenhavns Universitet, og Sogne-Præst til Egen i Norge.

Hans

Hans de Hofman til Skierligaard, D. K. M. virkelige Cancellie-Raad 2c.

Daniel von Bergen, Landsdommer i Fyen, og Secreterer i det Danske Cancellie.

Jonas Ramus, Assessor og Secreterer i den Kongl. Hof-Ret paa Christiansborg Slot, dette Selskabs Secreterer.

Frands de Thestrup, Assessor i den Kongl. Hof-Ret paa Christiansborg Slot, og Secreterer i det Danske Cancellie.

Tycho de Hofman J. U. D. Assessor i den Kongl. Hof-Ret paa Christiansborg Slot, Secreterer i det Danske Cancellie, Og Medlem i det Kongl. Societet til London.

Jacob Wilhelm von Asperen, Secreterer i det Kongl. Danske Cancellie.

Friderik Hammond, Secreterer i det Kongl. Danske Cancellie.

Christian Mork, D. K. M. Kammer-Secreterer.

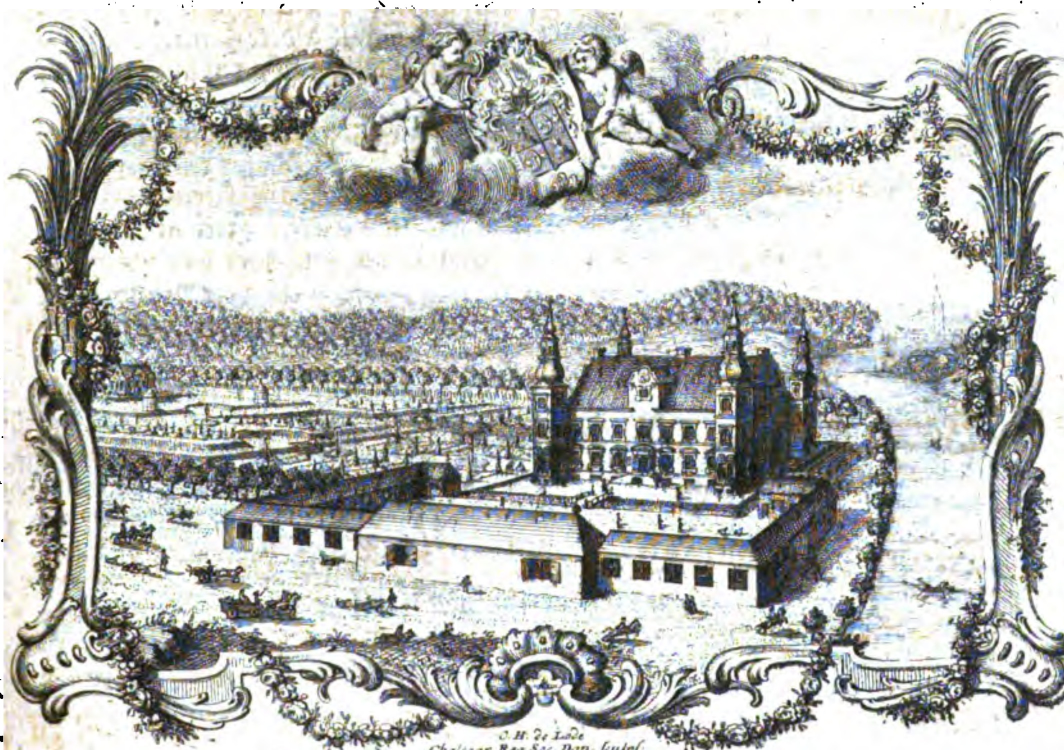
Laurids Terpager, Provst udi Vorseherred og Sogne-Prest til Mehrn i Sieland.

Jacob Langebek, D. K. M. Archivarius ved det Geheime Archiv, og Medlem af det Kongl. Videnskabers Collegio i Kiøbenhavn, dette Selskabs Forstander.

37. Hefte.

I.

Beskrivelse om Engelsholm i Jylland.

Det er en fornøden Ting til Oplysning i vor Danske Adels Historie, at have nogen fuldkommen Efterretning om de gamle Herregaarde og adelige Godser her i Landet, hvo dem fordum haver eiet, naar og af hvem de ere bygte og indrettede til frie Sædegaarde, hvad merkelig Forandring eller Skiebne de have haft, og hvorledes de fra en Slegt til en anden ere komne. Saa-

dan Kundskab kan ogsaa have sin Nytte, saavel i adskillige andre Henseender, som i sær til Landets og hver Provinces Beskrivelse, og derudi være ikke en liden Zirat, helst naar man dertil kunde føie en smuk Tegning af den Herregaard, man vilde handle om, enten som den nu er, eller i forige Tider haver været, og derhos anføre, hvad Inscriptioner og andre Merkværdigheder derved maatte findes og kunde fortiene at antegnes. Ja hvor mangen skiøn Herregaard seer man ikke udi hvert Landskab i Riget, som alene, enten for sin fortreffelige Situation, eller for sin rare og herlige saavel ældere som nyere Bygnings-Kunst var værd i Kober at forævige en Tegning af, om man end ikke vidste noget til dens øvrige Beskrivelse.

Vi have længe haft i Sinde, at ville ogsaa i dette Fald undertiden berige vort Danske Magazin, men ikke været saa lykkelige at komme efter det, som kunde nogenledes være nok til en kort Beskrivelse om nogen Herregaard eller give os en fuldkommen og rigtig Følge af alle dens Eiere. Ikke at tale om, at vi ingen Tegning af nogen saadan Herregaard hidindtil have haft udi Hænder, som vi dog gierne ønskede os, deels til Prydelse for dette vort Arbeid og til Fornøielse for vore Landsmænd, deels til Ære for dem, som Herregaardene enten tilforn have eiet, eller endnu ere og herefter blive eiende.

Hvad vi herudinden indtil denne Dag have manglet, formode vi efterhaanden at erholde hos Landets anseelige Proprietarier, der nu besidde de Gaarde og Godser, som enten deres Forfædre eller andre berømmelige Slægter for dennem have haft. Vi bære ingen Tvil, at jo enhver Herregaards Eier, som enten selv er af nogen synderlig Curiositet, eller bær nogen sær Godhed for dette Selskab, jo vil giøre sig en Fornøielse af, ei alene at meddele os en smuk og tilforladelig Tegning af sin Hovedgaard, og en Fortegnelse paa Gaardens forige Eiere, med hvad Levninger af Skilderier eller andet, der af de samme endnu maatte befindes, men endog give os Part af, hvad gamle Documenter, Inscriptioner, eller andre Efterretninger, som han derom haver, eller kan tænke at være tienlige til Stedets Beskrivelse: allerhelst da Selskabet med Fornøielse ikke aleneste giør Bekostning paa Trykning og Koberstik, men ogsaa uden alt Vederlag paatager sig den Umag at føre i Pennen det, hvorved saa manges Navne blive giorte uforglemmelige. Og hvo vilde ikke unde sit Fæderneland den Ære at kunne opvise lige saa mange, ja lige saa smukke og store Herregaards-Bygninger, som noget andet velbebygget Land i Europa.

For at giøre en Begyndelse til dette vort Forsæt at i verk stille, have vi taget fat paa Engelsholm, som er en af de gamle, store, og smukkeste Herregaarde i Jylland, og af trende ældgamle Danske adelige Familier er bleven navnkundig, nemlig Rosenkrandser, Langer, og Braher, som den næsten i 300 Aar have eiet og beboet. Om denne have vi faaet endeel Efterretnin-

ere samlede, skiønt ikke saa mange og udførlige, som vi ønskede, og tillige, ved Assessor Hofmans Omhu, bekommet en rigtig Tegning af Gaarden, saadan som den nu er, hvilken vi have ladet i Kober stikke, og foran prydet dette Hefte med.

Engelsholm, som med tilhørende Gods og den derunder lagte fri Herregaard Kieldkiær (a) udgiør over tusinde Tønder Hartkorn, er beliggende udi Riber-Stift, Kolding-Amt, Tørild-Herred, og Nørup Sogn, to Mile fra Veile, og en liden halv Miil fra Lande-Veien, som gaaer fra Kolding til Viborg og Randers. Strax uden for Veile ligger en stor og herlig Eng, som hører til Engelsholm, hvilken fordum i Krigs-Tider skal være pantsat til Gaardens Eiere, og siden ved Panters Tiltrædelse bleven deres rette Eiendom.

Vi ville her ikke tale om Gaardens samtlige Herligheder, saasom dens store Skove, mægtige Marker og Eiendomme, vidtløftig Jagt af stort og smaat Vildt, skiønne Fiskerier i adskillige Søer, og saa videre: men aleneste sige dette om dens Beliggenhed og Bygning, at den i begge Dele har saa fuldkommen Smukhed, som nogen Herregaard i Danmark. Den ligger i en Dal, imellem Skoven paa den ene og en stor Sø paa den anden Side, som kan ikke andet end give den det yndigste Anseende. Borgegaardens Bygning, som bestaaer kun af et eneste stort og høit grundmuret Huus med fire Taarne, eet i hvert Hiørne, er anlagt i Siden af Søen, men har dog sine egne Graver omkring sig, som skiller den fra Ladegaarden og Søen. Dette store Huus, som paa det beqvemeste er indrettet, bestaaer, foruden de hvælvede Kieldere, af tvende høie og fuldkomne Stokverk, undtagen Taarnene, som ere tre Etager. I det underste Stokverk, ere Værelserne med meget kostbare Malinger udstafferede af gode Mestere, som Hr. Greve Christian af Daneskiold Samsøe, i den Tid han eiede Gaarden, lod dertil komme fra Italien: I det andet er, foruden mange til deels med skiønne Tapeter betrokne og til deels med Frue Grevinde Daneskiolds egen Haand zirligen laqverede Værelser, en stor Sal, som kaldes Konge-Salen, hvor man seer alle Kongernes Skilderier af den Oldenborgske Stamme. I Taarnene ere Kamere i Overflødighed, neden til for Giester og Fremmede, og oven til for Betientere.

Denne store Hoved-Bygning haver Knud Brahe, som Gaarden da eiede, i Aaret 1592. lagt Grundvold til, og menes, at hans Broder, vor navnkundige Astronomus Tyge Brahe haver giort Planen og Tegningen til

A 2 Husets

(a) Kieldkiær er en gammel Gaard, om hvilken vi i et Latinsk Original-Document af 1387. have fundet, at tvende Brødre, Anders Pedersøn af Svanholm og Johannes Pedersøn af Hegedorp, have pantsat den, tillige med alt deres Gods i Brethesteen og Skibith og Vingstæth Mølle, til en ved Navn Jacob Villesøn, for 50. Mark Sølv.

Husets kunstige og magelige Indretning. I Slutningen af samme Aar blev Bygningen færdig og bragt i fuldkommen Stand, saa at Eieren efter gammel Skik lod den paa Ny-Aars Dagen 1593. i endeel af sin Families og Venners Nærværelse indvie, hvorom vidner følgende Inscription, som paa venstre Side af Trappen, naar man gaaer ind ad den store Dør, læses i Steen udhuggen:

Efter Christi ærefuld Fødsels Tid,
Der Gud var vorden Menniskèn blid;
Tusind fem hundred halvfemsindstive
Med tre Aar der di monne skrive,
Ny-Aars Dag var tilsammen
Paa Engelsholm med Glæde og Gammen
Slegt Venner efter gammel viis,
Dette Huus indviede Gud til Priis,
Som Knud Brahe lod bygge saa,
Det var først bleven færdig da,
Og var begyndt forgangendis Aar,
Og færdig bygt som det nu staaer.
Gud lad det staae og vare sin Tid,
Menniskèn til Nytte og Verden blid;
Og det fra Ulykke vel bevare,
Husbonden og Fruen længe spare,
Saa naar di icke her længer maa boe,
Gud vil dennem give den ævige Roe.

Fra Borge-Gaarden gaaer man over Gravene paa en hvælvet Bro ind udi Ladegaarden, som tilforn haver ligget uordentligen ved Enden af det store Hus, men er af nu værende Eier Hr. JustitzRaad Lichtenberg, efter de nyere Bygge-Regler, forflyttet til det Sted, hvor den nu staaer, saa at Laden ligger lige over for det store Hus. Om denne Forandring finder Eftertiden Underretning i en Inscription, som er opsat lige imod den foranførte paa den anden Side af Døren, hvor man gaaer ind i det store Hus. Denne Inscription er vel giort i vor Tid, men med Villie indrettet efter den gamle Digte-Kunst og efter selv samme Smag som foranstaaende, og er saaledes lydende:

Sytten hundrede Tredive og Siuf man skrev,
Engelsholms Bygning fuldfærdig blev,

Dens

Dens Lade-Gaard flyt og kommen at staae
Det Sted, hvor den nu findes paa,
Da Kirken indvendig var prydet net
Og Taarnet sit Spir af ny paa set,
Gert Hansen Lichtenberg den var,
Med Frue Bodil Hofgaard, det kiere Par,
Samt Fædre Hans og Henrik, som
I Horsens til Guds Velsignelse kom,
Der dette med mere bekoste lod,
Til Kirke og Gaard fuldfærdig stod.
Dem alle velsigne, o naadige Gud,
Hvad enten de gaaer ind eller ud,
Hold over Gaarden din Varetægt,
Lad samme vedblive fra Slegt til Slegt,
At Børn og Afkom der stedse maae boe,
Og nyde omsider den ævige Roe.

I Lade-Gaarden, lige for bemeldte store Stue-Hus, er anrettet et Spring-Vand. Paa den høire Side af Laden seer man Stalden, og paa den venstre Øxen-Huset. I hver Side-Fløi er Port til Indkørsel, og derhos Værelser for Forvalter og øvrige Gaardens Betientere, altsammen anordnet efter Symmetrie og den Lighed, som Bygge-Kunsten ved en vel opført Bygning vil have i Agt tagen. Her og der omkring Gaarden seer man skiønne Alleer og Lyst-gange anlagte, som giøre ikke lidet til Stedets angeneme Syn.

Haven, som begynder paa en Bakke i Skoven, og gaaer alt ned ad mod Gaarden, er af en anseelig Størrelse og Smukhed, og i begge Dele af nærværende Eier med stor Bekostning forbedret. Den er afdelet i visse Affetninger, som med adskillige Statuer og smaa Canoner ere besatte. Iblant Canonerne findes en større, med en Hoben Løv-Verk og Zirater paa, som er 1½ Alen lang, og viser denne Paaskrift:

VAS GOT BESCKERT MIC NEMANT VERT.
KNUD BRAHE.
1587.

Dette Stykke blev for nogle Aar siden fundet i Søen, da man søgte efter nogle borede Render, som for Solens Skyld i Vandet vare nedlagte. Det skal med flere i forige Tider have staaet paa en liden Holm, som har ligget i Søen, men som ved Tidens Længde er bleven gandske bortskyllet. Devisen,

 som

som staaer derpaa, har nærværende Eier fundet for godt at optage til sit Em-Sprog, og ladet den paa adskillige af sine Bygninger sette.

Paa den overste Forhoining i Haven er et stort og prægtigt Lyst-Hus, og derved det artigste Echo, som kan hores. Lige derfor falder Orangeriet i Dinene, som er anlagt imellem de tvende Taarne ud til Haven. Lyst-Huset er næsten lige hoit med Borgegaardens store Hus. Noget derfra op i Skoven ligger et grundmuret Hus, hvor Knud Brahe haver boet, medens bemeldte store Hus stod i Bygning: Nu er det en heel Sal, hvis Vegge med skionne og til deels rare Skilderier ere beklædte, hvoraf endeel forhen haver været i det vidtbekiendte Dmeskioldske Cabinet. Under dette Hus ere ogsaa hvælvede Kieldere, til alle Slags Have-Frugter at forvare.

Hvoraf Gaarden har sit Navn, kan ikke til visse siges, eftersom det skrives snart Engelsholm, snart Engelstholm, Engelsteholm, og Engylsteholm, paa hvilke sidste Maader man helst finder det i gamle Original-Breve, da derimod den forste Maade er nu mest brugelig, og giver Anledning til den Tanke, man gior sig, at Steder saaledes formedelst sin Skionhed og herlige Beliggenhed er bleven kaldet, ligesom vi og i forige Tider have haft adskillige flere Steder i Skaane, Laaland, og andensteds, som af Engle ere nævnede, saasom Engelholm, Engeltoft, Engelsted, Engelborg &c.

Naar Stedet forst har faaet dette Navn, og naar det er forst blevet til en Herregaard indrettet, derom have vi endnu ikke noget forefundet. Men saa meget kunne vi med Vished sige, som og tilforn er meldet, at Engelsholm næsten i 300. Aar nemlig fra 1452. til 1726. bestandigen haver været i tre berommelige Danske Adels-Slegters Være, de Rosenkrandsers, de Langers, og de Brahers, indtil den meget lærde og curieuse Herre Greve Daneskiold, og endeligen Hr. Justitz-Raad Lichtenberg fik den i Eie. Til den forste Slegt kom Gaarden ved Mageskifte, til den anden og tredie ved Giftermaal, og til de tvende sidste Eiere ved Kiob.

I et original Skiode-Brev af Aar 1392. finde vi, at en Adelsmand ved Navn Mattes Kerstensøn haver iblandt en Hoben andet sit Fædrene-Gods solt til Henneke Lembek og hans Arvinge Engelholms Eenmerke: Men, om det har været samme Gaard, vi her handle om, tor vi ikke bekræfte. Imidlertid er der dog noget Skin til at kunne troe det, efterdi Hr. Niels Jensøn Rosenkrands af Tange var tredie gang giftet med en Lembek, og kunde altsaa med hende have bekommet Gaarden, og siden efterladet den til sin Son Hr. Tymme Nielsøn, som man til visse veed at have eiet den. Men hvad derom er eller ikke, maae Gaarden være kommen i Kongens og Kronens Være [naar og ved hvad Leilighed vides ikke]; thi i det Aar 1452. befindes den ved Mageskifte at være overdragen af Hoilovlig i Hukommelse Kong Christian

den

den Første til Hr. Tymme Nielsøn Ridder af Steensballe. Gienbrevet, som bemeldte Hr. Tymme Nielsøn Rosenkrands har givet fra sig til Kongen paa dette Mageskifte, giemmes in originali i det Kongl. Geheime-Archiv, og lyder saaledes:

Alle Men, thette Breff seer eller hører læse, helsser jegh Tymme Nielssen Ridder aff Stynensballe ewindeligh meth Gudh, oc kungører jegh met thette myth obne Breff, ath jegh hawer giort Magskyfft met Howborn Første Koning Cristiern &c. myn nadighe Herre oc Krwnen aff Danmark, met nogher Gotz, som megh tilhørde, som ær thwo Gorde i Eystrop lignis hooss Kolding i Hart Soghen (b) och skylder hwert Aar two Halff-Tonner Smør. For hwilke Gotz iegh skal igien hawe aff nogher Cronene Gotz, som ære, Rosdorp, och jeth Bool i Sødouerdh, oc Jeff Perssons Gotz i Sødouerdh, och Rweholm, och Engylstholm, som jegh skal igien hawe til Magheskyfft. Thy tilbinder jegh megh och myne Arwingh ath fry och frelsse forneffnde Koning Cristiern och hans Efterkomme Koninger i Danmark the forneffnde Gorde och Gotz i Hart Soghen lignis til ewindeligh Eye, Och kendis jegh megh fult at halve igien fonghen til myn Noghe for forneffnde Gotz. Til ydermere Forwaringh och bethre Beuisningh tha henger jegh myth Ingsegel nedhen for thette Breff met andre gothe Mens, sosom ær Hr. Eggert Frelløff Ridder och Hoffman pa Hynzegawel, Hr. Jens Biøgh Bispens Officialis i Koldingh, Poel Jeipsøn Boremester i samested. Screwet vnder Gwtz Aar MCDLII. then Tiisdagh nest efter sancte Karine Dagh.

Dette Brev synes at give tilkiende, at Engelsholm ikkun haver været en liden Gaard paa de Tider, eftersom den tillige med saa meget mere Gods er given til Maglag for tvende Gaarde, som aarligen skyldede aleneste to halve Tønder Smør. Altsaa er det at formode, at Hr. Tymme Rosenkrands og hans Efterkommere have efterhaanden, ved at kiøbe mere og mere Gods dertil, indrettet den til en stor Herregaard. Dog kan den gierne, ligesom mange andre Adelens Gaarde i gamle Dage, have været en fuldkommen fri Sædegaard, omendskiønt den ikke haver haft en vis Deel Jordegods under sig

(b) Uden paa Originalen nævnes og Herredet, nemlig Brusk-Herred.

sig eller saa meget Hartkorn, som nu omstunder udfordres til en fuld og fri Herregaard. Man maae og vel agte, at Prisen, saavel paa Jordegods som andre Vare, var i de Dage langt anderledes beskaffen end i vore Tider. Men at komme til dem, som have eiet Engelsholm, da var

1. **Hr. Tymme Nielsøn**, Ridder, til Steensballe, den første, fra hvilken man i en rigtig Orden kan regne Gaardens Eiere. Hans Fader var Hr. Niels Jensøn til Lange, af de Rosenkrandsers Stamme, som da ikke brugte dette Tilnavn. Han havde mange Brodre, som i Kong Christian den Førstes Tider vare store og forneme Mænd, iblandt hvilke tre, foruden ham selv, vare Riddere, nemlig Hr. Otte Nielsøn, Danmarks Riges Raad og Hofmester, Hr. Stygge Nielsøn, og Hr. Ludvig Nielsøn. Aar 1452. fik Hr. Tymme Nielsøn først Engelsholm, og det ved Mageskifte af Kongen, som forhen er beviset. Aar 1453. findes han at have været Hovedsmand paa Kolding, og i Aarene 1454. 1455. 1456. bliver han endnu nævnet i adskillige originale Pante-Skifte- og Skiøde-Breve: Men enten i sidst bemeldte Aar, eller først i Aaret 1457. maae han være ved Døden afgangen; thi udi dette Aar finde vi et Brev udgivet (c), hvorudi Kong Christian den Første tager Frue Karine, Hr. Tymme Nielsøns Efterleverske, hendes Børn, og alt deres Gods, rørende og urørende, udi sin Kongelige Fred, Værn og Beskiermelse, og ydermere befaler Hr. Otte Nielsøn og Hr. Claus Rønnov (d), Riddere, sine Mænd og Raad, hende at forsvare og beskierme paa Hans Maiestets Vegne, i hvor og naar behoves, og ramme hendes Beste, besønderligen i Kongens Fraværelse rc. Givet udi Leiren for Kiøbenhavn S. Jacobi Apostoli Dag 1457. Denne Frue Karine var Hr. Marqvor Rønnovs og Fr. Anne von der Vischis Dotter, og uden Tvil Søster til forbemeldte Hr. Claus Rønnov Danmarks Riges Raad og Marsk. Med hende havde Hr. Tymme Nielsøn mange Børn, iblandt hvilke

2. **Erik Tymmesøn** [Rosenkrands] var den, som efter hannem arvede Engelsholm. Levede Faderen ikkun faa Aar, efter at han havde faaet Engelsholm, nemlig en fire til fem Aars Tid, saa levede Sønnen des længere og har besiddet Gaarden til visse halvtrediesindstyve Aar og derover. Men han har vel ogsaa kun været ung, da Faderen døde. Aar 1465. har han, som en ung Adelsmand, været i Hof-Tieneste, og imidlertid af sin Herre Kong Christian den Første forundet alle 40. Marks Sager og derunder over alt sit

(c) Dette Document have vi ikke seet in Originali, men aleneste iblandt den bekiendte Peder Dyrskiøts Copier af gamle Breve, hvorudi man dog ikke altid kan forlade sig til Aarstalenes Rigtighed.

(d) Om hannem er tilforn handlet i det Danske Magazin. Tom. III. p. 321. sq.

ske Gods, hvilket sees af efterfølgende Document, hvis Original paa Pergament skreven, med mange flere, er os af Viborg Landstings Archiv meddelet:

Wii Cristiern met Gudz Nadhe Danmarks, Sueriges, Norges, Wendes oc Gotes Koning, Hertogh i Slesswigh, Greve i Holsten, Stormarn, Oldenborgh oc Delmenhorst, Gore alle witerlicht, at fore Troskab oc willigh Thieniste, som thenne Breffuisere Erick Tymmesson, wor elskelige Hoffuesind oc Thienere, Oss oc wort Righe Danmark her til giort haffuer oc her efftir trolige gøre oc bewise maa oc skal, Tha haffue wii unt oc forleent, oc met thette wort obne Breff unne oc forlene hanom alle foretywghe Mark Saghe, og ther fore nedhen owver alt hans Gotz, wortnethe oc Thienere, ehwor han them eller thet helst haffuer i wort Righe Danmark, Selff up at bære, Swo lenge wor Nathe tilsigher. Thi forbywthe wii alle wore Foghete oc Embitzmen, oc alle andre, ehwo the helst ere, hanom her udi at hindre eller hindre lade, modhe, umaghe, eller i nogre Made uforrette under wor Koningrlige Hessnd oc Wredhe. Datum in castro nostro Skandelborgh die natalis beati Johannis Apostoli & Evangeliste, nostro sub secreto presentibus appenso, Anno domini Millesimo quadringentesimo Sexagesimo Quinto.

ad relationem Dni. ERICI OTTONIS
militis, magistri curie.

Aar 1475. og 1480. have vi af originale Documenter fundet, at Erik Tymmesøn af Engelstholm Væbner, tillige med Tingholderen Nis Pederson og flere, da haver siddet paa Tyrilherreds Ting, og udstædet Tingsvidner af Retten. Aar 1476. Løverdagen efter Hellig tre Kongers Dag haver han selv af samme Ting forhvervet et Tingsvidne, angaaende, at Hr. Povel Korsbroder i Ribe, paa Prior Andersøs og Conventets Vegne i St. Hans Kloster sammesteds, skødede til hannem Godinggaard og Goding-Mølle, samt alt det Gods i Tyrilherred, som fornævnte Hr. Povels Forfader i St. Hans Kloster havde tilforn skødet Hr. Tymme Nielsøn: hvorom Prioren og Erik Tymmesøn havde været i Trette sammen, og nu ved gode Mænd vare venligen forligte &c. Aar 1484. haver han fra den Hellig Aands Gaard i Ribe tilskiftet sig noget Gods i Nærværelsen ved sin Hovedgaard Engelsholm, som sees af følgende Skøde-Brev:

Alle Mend thette Breff seer eller høre lesse, helsser ieg Jep Srage Canick oc Forstandher i then Hellig Ands Gaard i Rybe ewyndelig met wor Herre, oc kwndgiøre ieg i thette mit obne Breff, att ieg seler, skiødher oc aldiels affhendher fraa then Hellig Andz Gaard i Ribe, met Hederlig Capitels Radh oc Fwldbordh, Hederlig welbyrdig Mand Erick Tymisson opo Engelstholleni Vepner en bygt Gaardh i Lime ligyndis i Norop Sogen i Torril Herrit, som nw i booer Vintther Mickelsson och skildher hwertt Aar two Ortte Korn oc ett Faar, met alle forskreffne Gaardz rette tillegelsse i forskreffne Lime Marck oc Smookiær Marck, som ere Ager, Eng, Skoff oc Marck, Fuortte oc Fegang, vott oc tiwrtt, oc allt annet, hwad thet er eller neffwenes kand, oc ett Bygested opo Siødore Marck, met en hall Ottingh Jord ower alle Siødore Marck, Ager oc Eng, Skoff oc Marck, Fortte oc Fegangh, waatt oc twyrtt, i huad som thet er eller neffnes kand. Och vedherkinder ieg meg att hawe fanget fwld vedherlege igien aff forneffnte Erick Timsson, som ere two bygt Gorde i Vorbassy Nybil, met alle theris rette tilliggelse, som thette Breff vdwisser, som ther opo skrewet er. Ty tilbynder Hederlig Capitel seg i Ribe oc ieg meg oc mine Effthergome oc Forstandher i forneffnte then Hellig Ands Goordh, att fry oc frelsse forneffnte Erick Timmson oc hans Arffwinge forneffnte Gordh i Lime oc Siødorde met syne rette tilligelse for hwer Mans opo tale, som opo kand thale met rette til ewigh Tidh. In cuius rei testimonium Sigillum sancti Spiritus, vna cum secreto venerabilis Capituli Ripensis, & Sigillo meo proprio presentibus est appensum, oc vndher Lass Eyssens Incegel oc Jes Nielssens i Lime. Datum Ripis Anno Dni. millesimo quadringentesimo octuagesimo qvarto, ipso die Viti & Modesti martirum.

Aar 1490. findes Erik Tymmesøn at have laanet af Oluf Friis, Hovedsmand paa Kallo, fyrretyve Mark Danske Penninge, og derfor i Pant sat hannem en af sine Gaarde i Lisbierg-Herred, efter dette derpaa udgivne Pante-Brevs Lydelse, hvoraf Originalen paa Pergament endnu er bevaret:

Alle

Alle Men, thette Breff seer eller høre lessis, kiungør jeck Erich Tymmesson till Engelsholm, mek oc mynæ Arffwyngh aff reth witherligh gieldz wegne skyldug ath wære Hædherlig oc welborne Man Oluff Frijs, Howetzman till Callo, eller hans Arffwingh, fyretywe March Danske Penning, som nu genge oc gewe ære i Norjutland, for hwilke Som Penningh jeg hanum tiil Pant setter een aff myne Gaarde lighendis i Lisberigherrit oc i Skeffstrup Soghen i Wosnes, som skylder eth Pund Korn oc 3. ß. som Jens Brygher nw wtj boor, meth alle syn retthe Tillegels, Agher oc Eng, Skoff oc Marck, woth oc tywrt, hwat som thet heist er, innen alle 4. Marckeskiel, enthet wntaghen i noghen Madhe, forneffnde Oluff Frijs at nydhe oc brughe for eth swleth brwgelig Pant, oc sette i oc aff effther syn Williæ, sa lenge at jek forskreffne Erik Tymmesson eller myne Arffuing will thet igen løse aff forskreffne Oluff Frijs, eller hans Arffuingh, som skreffuet staar for fyretywe Marck. Item er thet sa, at jeg forskreffne Erich Tymmesen oc myne Arffuingh wille thet igen løse aff forskreffne Oluff Frijs oc hans Arffuingh, tha skall ther loglig kiungøres Løsnen pa two Ting for Mitsomer och eth effther, och løses sa om Sti. Michaelis Dag ther nest effther kommende for forskreffne Penningh aff mek eller myn Arffwing. Till ydermere Stadfestelss oc bedre Forwaringh haffuer jeg forskreffne Erik Tymmessen lath henge myth Intzegel nethen for thette Breff, tilbedhendes Hederlig Men, som ær, Per Brockenhuse til Lerbek, Oluf Storm, oc Andhers Skredhere i Gammelstrop, ath thi oc henge theris Intzegel nethen for thette Breff. Datum Anno Domini MCDLXXXX. i Aars, Løwerdag nest for Sti. Martini Dag.

Endskiønt os endnu er en heel Deel flere Documenter forekommen, hvorudi Erik Tymmesøn til Engelstholm bliver nævnet, saa dog, siden de fleste ikke ere hannem selv angaaende, ville vi aleneste deraf anføre følgende trende af 1493. 1496. og 1501. hvoraf det første er en Forpligt for et Gaard-Fæste, det andet et Tingsvidne om et Laughævd paa hans Søskendes Vegne, det tredie et Vidnesbyrd om ret Adkomst til noget Gods:

For alle Men, thette Breff see eller høre lesse, kunnegøre jek Bertel Widisøn oc wederkendis i thette mith obne Breff at hawe anameth then heleandes Gardh oc Ottingh oppo Eyndermark aff Welbordigh Man Erich Tymessøn till Engelsteholm, hwilke wor jeningh er, sa at jek skal nyde oc brwghe oc beholde then forscreffne Gardh oc Eydom, som ther till ligher met rætte hans Tyde wdh, som han hawer theris Breff aff then Hele Andes Gardh i Ribe ther oppo, oc skal jek wdh gywe en Ferdinghtonne Smør hwer Aar til then Hele Andes Gardh oc holde forscreffne Erich Tymesøn thet aledelss nødeløste, oc skal forscreffne Erich Tymessøn hawe Olden Swin, ner Olden er, oc haleff Olden-gaffwe aff Skoffwen oc Gesteri, som aff andre hans Thener, oc en skelligh Eytte om Areth, Saghefaldh oc Brøde, i hwad som helste thet er, ther hanum kan tilfale met rætte, som andre stedh aff hans Gotz, oc skal jek wære hanum hørigh oc lydigh, som migh bør. Til ydermere Forwaringh oc bedher Bewissningh hengher jek forscreffne Bertel Widissøn mith Insegel neden for thette Breff. Scriptum Engelsteholm then Sondagh nest for Sancti Johannis Babestiste Dagh, Anno domini MCDXCIII.

Alle Men, thette Breff see eller høre lesse, helsse wy Weyde Perssøn Tingholder oppo Bryske Hæretz Tingh, Matis Roli i Wellingh Wæppnere, Widi Wintherssøn, Matis Stafenssøn i Donsse, Henrick Pagh i Wessworo, Keyel i Nøbel oc Per Anderssøn ibidem kærlig meth Gudh, ok kunnegøre wy meth thette wort obne Breff, at Aar effter Gutz Byrdh MCDXCVI. then Løwerdag nest effter Sancte Mortens Dagh tha war skicket for oss oc saa flere gode Men beskeden Man Per Mortenssøn i Worke, lowlig bede oc fik eth fulth Tings Wynde aff 8. Danemen, som wor, Matis Stafenssøn, Widi Winterssøn, Esben Skreder i Elstangh, Seueren Wre i Wyssøwe, Tames Perssøn i Starup, Clawes Jenssøn i Mossworo, Symen Tamessøn oc Herimet Seuerenssøn, Hwilke forskreffne 8. Danemen wonne alle endrecteligh oppo theris gode Tro oc Sannelse, at the hørde oc sowe then samme Dagh oppo forskreffne Tingh,

at

at Erich Tymmessens Lasshowedes Horingh ware for oss, som war Kiell i Nøbel oc Per Anderssen ibidem, at the nerwerendis hoss ware oppo Scaldrup Woldested, sowe oc hørde, at forskreffne Erich Tymmessen giorde en Lasshowede sieleff tolte meth Nidermends Mend, gode Bondher, oc Sieleffeyghere lafftide dages, oc braft ingen worn, oc indworde meth Lasshowede oppo sin Sischens wegne Frw Anne Tymmesdotter oc hynnes Mede-Arsswingh forskreffne Scaldrup Woldestedh oc Gardestedh for eth friith enmerky, som er Søndher oc Wester i Søen tiil Markeskiel oc sa at then Grøffte som goer Nør oppo fra Søen oc sa fra then Nørre Endhe oppo then Grøffte oc sa Norden om thet Enmercky oc saa Øster oc Sønder indh i Kalybeke tyl mith Strøme oc sa mit Strøme opp at Skalybeke i Søen. Thette forskreffne stoer før eth friit Enmerky, wden hwiss then helle Kirky kone wynne segh then indh meth gode gamel obne besegel Breff eller meth Landzloff. Item indworde forskreffne Erich Tymmessen then same Tidh Haleffdel aff alle Scaldrup Wdemark till Scaldrup Gardh oc Tooldestedh, Agher oc Engh, Skoff oc Mark, wot oc tywrt, inthet wndetagen, for hans Sister Frw Anne Tymessdotter oc hynnes Medearsswinges rætte Arffgotz, som the haffwe erwet effter theris Foreldre, oc the hawer hade i theris hawende Wære oc lofflig tiilkomen, oc worte then Lasshowedh loweligh tiilboden oc fonden. At sa er ganghen oc faren, thet wynne wy meth wore Insegel henges neden for thette Breff. Datum Anno die & Loco quibus supra.

For alle Men, thette Breff see eller høre leses, kongøre wy Per Swnsøn i Bynnebaligh, Jes Pedhersøn oc Cristhen Pedhersøn ibidem, forneffnde Per Swnsens Sønner, i thette wort opne Breff, ath wy haffue spurdh aff wore Foreldhre, at thet Gotz i Bynnebaligh, Daldow oc i Baly. Oc alth thet Gotz, som welbyrdiighe Man Hr. Tymme Nielsøn fek tiil Wedherlegels aff Jes Persøn Layegardh, som welbyrdiighe Men Eric Tymmesøn oc Cresttiern Skram nw i Were hawer, Ath thii

 ere

ere ther so lowelligh tiil komen, Ath wy oc wore Arwinghe ker.del oss ther inghen Diel eller rettehiedh at haffue i thet forneffnde Gotz effther thenne Dagh wti nogher Mode. Tiil Winnesbordh lade wy forneffnde henghe wore Ingzegle neden fore thette Breff, oc bede wy Hiedherligh Mantz Hr. Andhers Pedherson Prest i Norup oh Officialis i Tyrildherritz bezeghele met oss. Datum Anno Dni. MD primo, die Beate Agate Virginis.

Efter vore Adelige Slegt-Registere, skal Erik Tymmesøn have været to eller tre gange giftet: Men i Originale Skrifter er os endnu ikke mere end een hans Hustru forekommen, nemlig Frue Margrete Høg, Bo Høgs Dotter af Torp, som først havde haft Hr. Christoffer Lykke til Stadsgaard, og derefter Hr. Strange Nielsøn til Orum, forend hun giftede sig med hannem, som hun over 30. Aar synes at have levet i Egteskab med. Om hende, saavelsom om hendes Børn med Hr. Christoffer Lykke, som vare Erik Tymmesøns Stifbørn, have vi iblandt Viborg Landstings Breve fundet efterfølgende, som give ikke liden Oplysning i den hele Families Genealogie, hvilke vi derfor ikke har kunnet forbigaae her at give Sted:

Alle Men, thette Breff see eller høre lesse, konegøre wy Jens Severensøn Soghen prest tiil Norup Kirky, Erick Tymessøn tiil Engelsteholm wæpner, Jes Tygsøn i Lyme, oc Stafen Scriffwer met thette wort obne Breff, at aar effter Gutz Byrdh MCDLXXXXII. then Søndagh nest effter sancte Peders Dagh Cathedre, Tha hørde wy lesse for oss i Norup Kirky twynne Dome Breffwe, thet første sa lydendes Ordh fra Ordh, som her efftersreffwen stander: Wii Hans met Gutz Nade wdualdh tiil Danmarks oc Swериges Rige, rætte Arffwingh tiil Norrige, Hertugh i Slæsuigh oc Hertugh i Holsteen, Stormarn oc Ditmarschen, Grewe i Oldenborigh oc Delmenhorst. Gøre alle witerlicht met thette wort obne Breff, at Aar effter Gutz Byrdh MCDLXXX. Løwerdagen nest effter tywgende Dagh Jwele oppo Landmodh vti Othenss, nerwærendis oss elskeligh Hr. Strange Nielssøn wor elskeligh Hoffmester, Hr. Johan Hwitkop Ridder, Mesther Hans Wrne Dom-Prowest i Otthens, Mesther Claus Anderson De-

gen

gen i samested, Mesther Lage wor elskeligh Cancelære, Hr. Prier vti sancti Hans Closter i Otthens, Knwt Jachimsson Landzdomer i Fyen, Clawes Bryske, Bildh Persson, Jens Bildh, oc mange andre flere gode Men oc thenere war skicket fore oss Erich Tymesson oppo Cristoffer Lyckes Bernes wene oppo then ene Syde, oc Niels Lycke vti Skowsbode oppo then annen Syde om trætte oc Dele, som war emellum forscreffne Niels Lycke oc hans Brodherborn om Arff, Skyffte oc Jordegotz, som thenum tiilforne emellum skyfft war effter theris obne Breffs Ludelsse oppo bodhe Sidher, som the fore oss vti rætte lagth hade. Ther wort soo fore rætte oppo sacht, at forscreffne Cristoffers Lyckes Borne skule haffue oc nyde tiil ewynnlige Eyghe Langeskows Engh, som skyldher hwert aar en skeppe Smor effter theris obne Breffs Ludelsse, som ther oppo giffuit er. Oc forscreffne Niels Lycke skal nyde oc beholde Agher-Jorden vti forscreffne Langskow tiil ewinnelige Eyghe, som skyldher hwer Aar eth pwnd Korn, som thet obne Breff ther oppo giffuit ytermere vtwiser oc inneholder. Item om andre Garde, Gardzstedher oc hwss, som them tiilforne emellum war skyffte then tiid forscreffne Niels Lyckes Moder leffde, the skule blyffue skyffte som the tha ware skyffte, vden swo er, at noger Skyffte war sidhen giort effter alle theris Mynne og tiilladelsse. In cuius rei testimonium Secretum nostrum presentibus inferius duximus appendendum. Datum anno, die &c. Ithem thet annet Dombreff sa ludendes Ordh fra Ordh, som her effter screwen stander: Wii Jens meth Gutz nade Ærchebiscop i Lundh, Swerigis Første og Pawens Legate 2c. oc menige Danmarkes Riges Radh, Gor alle widerlicht, at aar effter Gutz Byrdh MCDLXXX. secundo, craftino sanctorum Nerei & Achilei Martyrum for oss pa retthertingh vti Closteret i Kalundeburgh, nerwerendes werduge Fader oc gode Men Biscope Jeip i Borglum, Biscope Karll i Phiwn, Biscope Niels Glob aff Wiborgh, H. Erick Otteson, Hr. Strange Nielson, Hr. Clawes Ronnow, Hr. Johan Oxe, Hr. Corwitz, Hr. Werner, Hr.

Hr. Axel Lagesøn, Hr. Niels Tymessøn Riddere, Mavritz Nielsøn, Henricke Megenstorp oc Oloff Mortensøn, met mange flere gode Men ware stickede welbyrdige quinne Fru Margrete pa then ene Side oc welbyrdigh Man Niels Lycke pa then annen Side om Trette oc Dele them emellom war om Langesskoffs engh oc Hwss oc andre Garde oc gardesteder, oc om werimoll, som Nis Lycke haffde pa Hr. Cristoffer Lyckes børne wegne. Tha i rætte lagde the beggis theris Breff oc Bewisningh pa forscreffne engh, Garde, Gardesteder oc werimoll. Tha funne wii swo for rætte, først om forscreffne Engh, at Hr. Cristoffer Lyckes Børn effter theris skifftebreffs Ludelsse skule nyde oc beholde samme Langeskogs Engh, oc Nis Lycke skal hawe Langeskogs Agher Jordh effter hans skifftebreffs Ludelsse. Oc alle the Hwse oc Gardstede, som Frue Johanne Niels Lykes Modher thenum emellom skiffte skule Hr. Cristoffers Børn oc nyde oc beholde, som the ere them tillforne til skiffte. Item wort thet werimoll forscreffne Niels Lykke aldelis affsagd for rætte at han ey skule lenger være Hr. Cristoffer Lyckes Børnes wert, Thij hwo som wil herye, han ma ey wære weri, oc emedhen han hawer dele oc trætte met them, oc maa theris Modher keesse them en annen myndigh werge effter theris wenners radh, saa lenge Niels Lycke kan thet affwisse, at thet Breff er ikke hennes Børn till skade giort, som wort straffeth, at thet ey er retferdugt, meden hawer han komet nogher aff thenernæ i Dele eller Sogsmoll, tha skule the lades quitte till tingi ther fore aff hanum. Datum ut supra, regni Dacie ad causas sub sigillo presentibus appenso, Teste *Erffardo Grubbe* regni eiusdem justitiario. Ath wy hørde twyne sodan Dombreffe lesse for oss, thet wynne wy met wore Insegel trøket neden før thette Breff. Datum anno, die & loco, quibus supra.

Alle Men, thette Breff see eller høre lesse, helsse wy Per Marquordsøn Tingholdher oppo Jellinghsisseltingh, Niels Skram til Scoffgardh, Morten Baagh til Holgardh, Malti Jwel,

Iwel, ther Wæpner ere, Christen Matson i Tenbøl, Nis Mickelson i Raffningh oc Stafen Scriffwer, kærligh met Gudh oc konegøre wy met thette wort opne Breff, at Aar effter Gutz Byrdh MCDLXXX sexto, then Tisdagh som war tridi Pinzedagh, tha war skiket for oss oc for flere gode Men Hedherligh oc Welbordigh Man Erich Tymesson tiil Engelsteholm Wæpner lowuligh bedis oc fik eth fulth Tinghs Wynne aff VIII. Danemen, som war Jes Krogh, Per Penberigh, Jes Jebson, Nis Michelson, Tames Deghen, Sawri i Loghe, Jes Galt oc Jep Bertelsson. Hwilke forscreffne VIII. Dane Men wonne alle endrecteligh oppa theris gode Tro oc Sannen, ath thet er them fuld witerlich, at Hr. Per Løkes Gotz lygendis i Brolle Soghn worte alerigh forwonnen i Boo Høges Tijdh, thet Stundh han hade Hr. Cristofer Løkes Børen i Werimoll, antigh met Koningh Dom, eller met Loss-Breff aff Hr. Strangi, oc hørde wy Loss Breff lesse her til Tingi oppo thet Gotz then Tisdags nest for Pinzedagh, som war nyligh taghen Anno Dni. MCDLXXX sexto. At so gik og for, thet wynne wy met wore Insegel henges neden for thette Breff. Datum vt supra.

Alle Men, thette Breff see eller høre lesse, helsse wy Nis Perssen i Raffningh Tingholder oppa Tyrilhæretz Tingh, Nis Wolsen i Howerde, Per Bertelssen i Smedstrup, Esky Nielssen i Kiærbølingh, Seueren Perssen i Oldrup, Nis Mickelssen i Raffningh, oc Stafen Scriffuere, kærligh meth Gudh, oc konegøre wy meth thette wort obne Breff, at Aar effter Gutz Byrdh M. D. III. then Løwerdagh nest for Sancte Wolborigh Dagh tha war skicket for oss oc for flere gode Men Erligh oc Welbordigh Qwine Fru Margrete tiil Engelsteholm, lossilig bedes oc fik eth fulth Stoctenewinde aff XII. uwelige Danemen, som war Esky Nielssen i Kiærbølingh, Tames Haussen i Lynekoff, Nis Raffningh ibidem, Per Bertelssen i Smedstrup, Matis Lassen i Arsth, Per Trowelssen i Lyne, Jepp Tamessen ibidem, Pawel Acerssen i Lund, Nis Paske ibidem oc Seueren Iwerssen i Howerde. Hwilke for-

forskreffne XII. Danemen wonne alle endrecteligh oppo theris gode Tro oc Sannen, at the hade ey hordh eller spordh, at ther haffuer wæret nogher oc gywen Last eller Kære oppa, sydhen Erich Tymessøn kom tiil Engelsteholm, oppa then Jordh oc Eygedom som forskreffne Erich Tymessøn giorde Laffhæwel oppo, føre nw Cresten Ribere talet ther oppo, oc haffuer forskreffne Erich Tymessøn hade thet i syn roligh Hæffwede oc wære syden then Tidh. Item sporde oc forskreffne XII. Danemen Nis Perssen Hæretzfogede oc meningh Hæretzmen at, som til stede war, om the haffuer hørdh, ath nogher haffuer giwen ther Last oc Kære oppa, føre nu Cresten Ribere, tha swarede ney, at the hade ey hørdh thet. At sa gik oc for, thet wynne wy meth wore Insegel hengendes neden for thette Breff. Datum Anno die & Loco quibus supra.

Jegh Erich Tymessøn tiil Engelsteholm Wæppnere, gøre alle witherligh meth thette mith opne Breff thet iegh haffuer siddhet ower en wenlich Foreningh oc reth Reghenskab meth myn kære Hostrueff Margrete Bossdotters seer Børn Her Cristofer Lyckess Børn, Frwe Anne Lyckesdottee oc Jomfrw Johan Lyckesdotter, meth forskreffne myn kære Hostrueff oc forskreffne Frwe Anne Lykkessdotters Hosbundes Manderup Holkess oc fleere wore Wenerss Owerwærelsse, som ere Cresten Skram tiil Bruppe, Niels Krabe tiil Tandruppe, oc Owe Vincencius tiil Tyrsbeck, vdi saa Made, thet forskreffne myn kære Hostruff haffuer nu fornøghet thenum fore alle wpbwrssel, som hwn thenum plictige war aff theres Federne Gotz oc desligest for Fee, Qwegh, Booskab oc alle Boo oc Boo Peningh, som hwn paa theris wegne nogerlunde oppboret haffude. Saledes haffue wy paa alle Sider fornøghet hwer andre tiil Willie oc Kærlighedh, hwess wy hwer andere plictigh ware ffor alle Kost oc Theringh, Boo oc Bopeningh, Fee, Qwegh, Døgh oc alt annet hwat thet helst er eller neffnes kan, som oss noghers lunde smellum haffuer wæret tiil thene Tide i felig eller wdhen

felig

feligh vdi hwilke Made som thet wæret haffuer, saa ieg taker them goth i alle Made. Thy lader iegh thenum oc theris arffuingh aldelsse qwith oc fry ledig oc looss for alle ydermere Kraff eller Tiltale aff migh eller myne Arffuingh for alt thet os i mellom haffuer wæret tiil thene Tidh, thet Pant wforkrenket, som the haffue aff megh i Østreby. Tiil ydermere Forwarningh hengher jegh Erich Tymesson mith Indcigle neden for thette Breff meth flere Dannemendz Indcigel, som offuer thenne foreeninghe haffuer wærede meth oss, som er Cresten Skram tiil Wrup, Niels Krabe tiil Tandrup, oc Owe Vincencius tiil Tyrsebek, som jegh beder besegle meth mig til Wyndesbyrdh. Datum anno Domini MDXI. die circumcisionis Domini.

Jek Margrete Bossdotter gøre witterligh meth thette mith obne Breff, at jek haffuer nu wort ower eth wenligh Forligelsse meth myn kære Dotter Johan Cristofersdotter, sa at jek lader hynner oc hynnes Arffuing qwith ledigh oc løss for migh oc myn Arffuing for alle ydermere til tale, som pa kan tale, for althette hun haffuer fanget aff migh til thene Dagh. Til Wyndesbyrd henger jek mith Insegil for thette Breff, oc beder jek myn kære Søn Mandrup Holck, oc Her Anders Tamesson myn Soghen Prest til Nørop, at besegil thet Breff. Screffuen Engilstæholm Torsdagh nest effter Viti & modesti Dagh MDXXIII.

Hvad Aar enten Erik Tymmesøn Rosenkrands eller hans Frue Margrete Høg døde, vides ikke: Men af foregaaende Documenter erfares, at han endnu haver levet 1511. og hun 1523. Sønner efterlode de sig ikke, men aleneste Døttre, af hvilke den ældste, nemlig

3. **Begge Rosenkrands** arveligen fik Engelsholm, og ved sit Giftermaal med Erik Nielsøn Lange bragte Gaarden ind i de Langers Familie. Mangel af gode Documenter tilstæder os ikke videre at melde om dette Egte-Par, naar de enten ere blevne giftede, eller døde. Aleneste, for at bekræfte Tiden, naar omtrent bemeldte Frue Begge Rosenkrands haver levet, kan anføres et Original Tingsvidne af 1540. hvorudi hun bliver nævnet, hvilket saa lyder:

Alle Mend, thette Breff ser eller høre læsse, Helse wy Nis Persson i Hone Tingholler tiil Jerloff Herritz Ting, Effel Winterssøn i Torp, Niels Jenssen i Bølling, Jon Jenssen ibidem. Kwngiøre wy for alle meth thette wort obinne Breff, anno Domini M. D. XL. then Onsdag nest effter Sancti Luce Ewangeliste, Thaa war skicket for os thenne Breffuisser Jens Wintherssen i Lyme, hwilken som loffuelig bedis oc feck it fust Tinglig Winne aff 8. Danne Mend, som war, Las Morthenssen i Trødwy, Nis Morthenssen i Starup, Las Knwdssen i Ammeshold, Niels Skel, Las Jelosen i Jerloff, Per Bold ibidem, Michel Suder i Messeling, oc Per Nielssen i Hone, Hwilcke forskreffne 8. Dannemend wonne alle indrerlig po thieris Gode Tro oc Sanhet, at the suoffue och hørde samme Dag for Tingis Dom, at sex aasiunes Mend, som war, Anders Kynmer i Roigbyerre, Jens Klaussen, Søren Sninenssen ibidem, Jep Trogelssen i Allinnestock, Chresthen Anderssen, Chresten Jenssen i sammesteth. Thesse forskreffne sex Danemend, som war opnessu aff Tingi till et Aasiønd offwir Benneballe Skoff, The want meth thieris opracte Fingre wdi thieris hiogeste Eed, at Søren Widessen i Benneballe oc Michel Widessen ibidem, bløff forlicth meth Frwe Beeghe tiil Engelstholom om thet Huog som thier war huogen thaa wdi forskreffne Skoff, oc tiilstodt forskreffue Søren Widessen, at hand haffwer indgyerd it Skoffskiøffthe tiil syt Enmercke af synne retthe Skoffskiøfter. At thet swo gick oc foer, thet winne wy met wore Intzegel hengendes nedhen for thette wort obenne Brew. In quibus ut supra.

Erik Nielsøn Langes og Frue Begge Rosenkrandses Søn var

4. Erik Eriksøn Lange, som efter Moderen arvede Engelsholm. Denne Erik Lange var 1552. med udi Viborg, da hele Adelen i Jylland der var forsamlet, og med hinanden, efter en skriftig oprettet Contract, vedtog at møde hvert Aar i bemeldte Stad paa Hellig Trefoldigheds Søndag, for deels at handle om deres egen Velfært og Privilegiers Holdelse, og deels at bilegge, hvis Uenighed imellem nogen af dem indbyrdes maatte være opkommen. Ellers er os om hannem, iblandt forbemeldte Viborg Landstings Breve, forekommen fire originale Documenter af 1557. 1561. 1569. 1572. saaledes lydende:

Jeg

Jeg Jørgenn Bernnichou thill Kiellerupp Koningl. Maitt. Beffalnings Manndh paa Aakier gyør wytherligtt for alle med thette mytt obenne Breff, atth jeg haffuer kyerligenn tilbedenne erlig och welbyurdyg Mannd Eryck Langge tiill Engelsthollum med flierre goude Menndt att lougge och sygge god for meg tiill erlig och welbyurdygge Mannd Syuortt Ranntzou tiil Reynhus, Hoffuidzmannd paa Hadersleff Hus, for thrythussinnde Marck Lybsk Hoffuydstouell, och halffandett hunredtt Marck Libsk Rentte huer Helligge Thrykonnyger Dag, saa lenggi same Hoffuidstouell hos meg och mynne Arffuinngge bestandyns worder, huilcke forskreffne Lofftt jeg forskreffne Jørgenn Bernichou loffuer och tiilsigger forskreffne Eryck Langge for meg och mynne Arffuingge att holle hannum och hanns Arffuynngge aldyellis wdenn all Skade Kost eller Therrynng wdy alle Maade, och indffry hannum sytt Seggell igyenn thett snarest meg mougeligtt er, och ther som saa skyede, thett Gud forbyude, thet forskreffne Eryck Lange eller hanns Arffuingge fyngge nogenn Skade for same Lofftt y nogenn Maade, tha loffuer ieg forskreffne Jørgen Bernickou for mig och mynne Arffuynngge, at forskreffne Eryck Lange eller hanns Arffuingge, huem som thette mytt obenne Breff haffuer med hanns eller hanns Arffuingx Wylly, maa och skall haffue fuld Macht och Krafftt att stragx annamme tiill Seeg fyllest wdy myn eller mynne Arffuingx Jordeguotz och thett att nyude och beholle, tiill saa lenggy hannd eller hanns Arffuingge bliffuer aff mig eller mynne Arffuingge nogachtigh och well bethallitt all beuislig Skade Kosth eller Therynngh thenn myndste Pendyngge med thenn største, och holle hannum och hanns Arffuingge thett aldyellis Skadesløs wdy alle Maade. Tiill Ydermyer Wydnisbyrdtt thrycker jeg mytt Sygnnet nedenn for thette mytt obenne Breff med myn egenn Hannd her nedenn wnderskreffuitt. Gyffuitt paa Aakyerd Sondag quasi modo geniti anno MDLVII.

(L. S.)

Dethe bekender jeg Jøren Barnekaw med egen Hand.

Jeg Folmer Rosenkrans tiill Stiensballe kiendis och gior wiitherligh for alle, att jeg haffuer tiilbedit myn kiere Frende Erick Langhe tiill Engelsthollum, att loffue och siige god for meg tiill Frw Dorreth Seest wdi Horssens III. hundrede Jochomsdaller Houidstuoll och XVIII. Daller Rentthe, huilcket forskreffne Loffte jeg bepligter meg och myne Arffuinge paa myn Edellmands thro och loffue at holle forskreffne Erick Lange och hans Arffuinge thet aldeles wden Skade i alle Maade. Ther som saa skede, thet Gud forbiude, at forskreffne Erick Lange eller hans Arffuinge finge nogen beuisselig Skade for forskreffne Loffte, tha skall och maa forskreffne Erick Langhe eller hans Arffuinge meth thette mit obne Breff haffue full Krafft och Macht tiill seg at annamme fylleste wdi mytt Jordhegoudts, huor thet hanom best beleyligt er, thet att beholde, saa lenghe jeg eller myne Arffuinghe bethaille hanom, huis Skade hand haffde fanget for forskreffne Loffte then myndste Peng io met then største och then største meth then mindsthe, hannom och hans Arffuinghe tiill thacke at fornyffue aff meg och myne Arffuinghe. Tiill ydermiere Windesbyrdt att thette mit obne Breff aff meg och myne Arffuinghe fast och wbrødelig holdes skall, som forskreffuet staar, tha thrøcker jeg mit Segenit neden paa thette Breff och wnderscreffuit met myn egenn Handt, wdgiiffuit paa Stiensballe fastelaffuens Søndag, anno Domini M. D. thressindtzs thiiffue paa thet første.

(L. S.)

Folmer Rosenkrantz medt egen Handt.

Jegh Holgier Rosennkrannts till Bolluer kienndis och gior witterligh for alle met thette mit obnne Breff, att jegh haffuer solldt, skødt och alldelis affhenndtt fra megh och minne Arffuinge, och tyll Erligh och Welbiurdige Erick Lannge tyll Enngelstholm, enn mynne Gorde liggendis vdi Nør Juttlandt vdi Hald Herritt y Kastrup Bye, som Mortenn Jennssenn vdi boer, giffuer aar-

aarligenn til Landgilde, Roug enn Ortugh, Smør ett Punndtt, Giesteri, Brenndsuinn, och Fødenødt, mett alld forskreffne Gordz rette Tilliggelse, som er Skouf, Marck, Agger och Enngh, Fiskewanndtt och Feeganngh, Wott och Thiurtt, innthit wndertagidt, mett huadt Naffn thett neffnnis kanndtt, som ther nu tilligger, och aff Arrildz Tidt tilliggidt haffuer, wnndertaginn dis huis Skouffs Lodt, som laa til forskreffne Gaardt, och jegh tilfornne hauer vnntt Hertuigh Commissenn. Tha bepligter jegh megh och mine Arffuinge, att fry, hiemble, och fuldkommelligenn tilstaa forskreffne Erick Lannge och hanns Arffuinnge, forskreffne Gaardt for huer Manndts Tilltale som therpaa kanndt tale mett Rette. Skiedde thet seg saa, att forskreffne Gaardtt bleff forskreffne Erick Lange eller hanns Arffuinnge affwonnden vdi nogenn Rettergangh for mynn Hiemmils Brøst skylldtt, tha bepligter jeg megh och mine Arffuinnge att wederlegge hannum eller hanns Arffuinge en saa godt enn Gordtt, och saa wel belevlige, innden sex samfelde Ugger ther efter, och hollde hannum och hanns Arffuinge thett vdenn Skade, Kost och Therynge y alle Made. Her emod skal jeg haue aff forskreffne Erick Lannge och hanns Arffuinge enn Gordtt liggiendis vdi Bierre Herrit, y Kleysbye, som Jenns Rasmussen vdi boer, och giuer aarligenn til Lanndgilde enn Fierdinng Smør, enn Ortug Haffre, Giesterij och Brenndswuin, effter thet Brefuis Lydilsse, som hannd megh ther paa giffuitt haffuer, och thett ther om ydermerre vduisser, och kiendis megh ther mett at haffue fonngitt fyllist och fuld werdtt, och tacker hannum for godtt Bettalinge. Att saa vdi Sanndhedtt fast vbrødelligenn holdis skall, widtt alle Ordtt och Arttikuler, som forskreffuit staar, haffuer jeg henngdtt mitt Signeet nedden for thette mitt obnne Bref, och wnnderschreffuit mett mynn egenn Hanndtt, och wennligenn tilbeditt Folmer Rosennkrannts til Stiennsballe, och Annders Grønn til Bispgordtt thette mitt obne Breff mett megh att bezegle. Datum Bygholllum thennd 20. Dagh Julij Aar MDLXIX.

Jeg

Jeg Anders Grauer wdi Orskouff wdi Norup Sogenn wdi thorildHerritt kendis och giorer alle witherligt mett thette mitt opne Breff, att eptherthi min gode gunstige Hosbunde Erllig och Welbyrdugge Mandt Erick Langge till Enggillsthollum, haffuer nu mett andre gode Mendt seditt offuer Rede och Regenskaff mett meg om XXIII. Aars Indtecht och Wdgiffter, mens jeg haffuir verit hans Fogitt och Befallingsmandt, haffuir paa hans Wegnne indtagit och igenn wdgiffuit epthir min offuerantt-nordtt Registers och Regenskaffs Indholldt, thaa bleff jeg hanom och hans Arffuinger thette epthirskreffne plichtiig paa mitt Regenskaff wti Rede Pendinge thre hundredt halff niende Daller enn Marck Danske. Item Rug och Miell 6. Lesther 12½ Tonde, Big och Mallt hallfemte Lest 8 Tonner, Haffre 2½ Lest, Smor 6½ Tonne, huilcke forskreffne Vare och bleff regnit i Pendinge huer Lest Korn trodug enckindt Daller, och huer Tonde Smor 10. enckind Daller, iligemade bleff huer Tonde Rug regnitt for en enckind Daller, och huer Tonde Big 3½ Orts Daller, saa er thend gantske Sumb jeg hanom plichtiig blyffuir, allt giordt i enckind Daller, hallffottinde hundrede, thre och Tiffue Dallir, huilcken forskreffne Sum Daller jeg beplichter meg och mine Arffuingir till gode Rede att betalle och fornoge forskreffne min gunstige Hosbonde Eriick Lange och hans sande Arffuinger, nar hand eller hans Arffuinger meg ellir myne Arffuinger ther om tillsigendis wordir, wed min gode Troo och Loffuis Fortabils, och holde hanum og hans Arffuinger thet vdenn alld Skade, Kost, Tering och alltingiste skadisløst i alle Made. Till ydermere Withnisbiordt att saa i alle Made holldis skall, thet bekiender jeg mett mitt Singenett trocktindis neden paa thette mitt opne Breff. Kierligen tilledendis thesse epthirskreffne gode Mend, som giorde oss themme Handill emellom, at besegle mett meg, som er Erllig och Welbyrdige Mend Johann Brockenhuss till Lerbecke, Otthe Gallskiott till .... och Claus Glambeck till Starup. Datum Engillsthollem Sancti Wolldborig Dag Aar MDLXXII.

Erk

Erik Erikson Lange var giftet med Frue Anne Giordsdotter af Solvig, og havde med hende en Son, som var

5. **Erik Erikson Lange**, den yngere, hvilken Engelsholm efter hannem arveligen tilfaldt. Sidst i Aaret 1572. eller forst i 1573. synes Faderen at være død, som sluttes af følgende Document, udgivet i sidst bemeldte Aar, hvorudi Moderen nævnes som Enke og Sonnen som Eier til Engelsholm:

Jeg Eller Lycke tyll Torp kyendys och gyor for alle wytterlygt med dette mytt obne Breff, adt ieg for Wellwillighedt, som Erlig och Welbyurdige Mand Erick Lange till Engelstholsom, mig och mine Bornn beuist haffuer, haffuer ieg med minn kiere Hustruffuis Raad, Bewillinng och Samptocke, wndt och tilladt, och nu med dette mit obne Breff wnder och tillader, att forschreffne Erick Lange, och hans sande Arffuinge, schall haffue till ewindelig Eyendom, dette mit eptherschreffne Guodtzs. Item forst Liisgaard Herrit, vdi Henge Sogen ienn Gaard y Krausinng, som Peder Leett i boer och schuller arligen, Rog tou Ortog, Byg ien Ortog, Haffre ien Ortug, Smor ien Fierdinge, Brendsuin iet, Giesterij fyre Heste ad holle. Torstinng Herrit vdi Brorop Suogenn. Item Wellinng Molle, som schyller aarligenn tolff Ortog Miell, item ienn Gaard vdi Welling, som Knud Brun vdi boer, och schyller aarligenn Rog ienn Ortug, Byg ien Ortog, Haffre ien Ortog, Brendsuinn iit, Gesterij ien Daler. Item ienn Gaard vdi samested, som Jens Dinisen i boer, oc schuller aarligenn, Rog ienn Ortog, Byg ienn Ortug, Haffre ienn Ortog, Brenndsuinn iet, Gesterij ien Daler, med Agger och Eng, Schoff och Marck, Fischewand och Feegang, Woet och Thyurt, inden Marck, heller vdenn Marck, ehuad thet helst er heller neffnis kann, som nu till forschreffne Guodtzs ligger, och aff Arrils Tid med Rette tilligget haffuer, adt nyede, bruge och beholle till ewindelig Eyendom, och kiendis ieg mig heller minne Arffuinge inngen Rettigheedt, Lod heller Deell at haffue vdi forschreffne Guodtzs epther thenne Dag y noger Maade. Och ther som saa skiede (thet Gud forbiude) adt forschreffne Guodtz eller noggit thett Guodtzs Tilliggelsse bleff forschreffne Erick Lannge heller

hanns Arffuinge affwundenn med Kirckelog, Landtzlog, heller noggen anndenn Retterganng, tha beplichter ieg mig, heller minne sannde Arffuinge, adt wederlegge och fuldgiore forschreffne Erick Lange heller hans sannde Arffuinghe saa got Guodtzs, och saa well beleilig indenn sex Vgger ther nest eptherkommendis worder, och holle thennum det schadesløs wdi alle Maade. Och haffuer Frue Anne Giordtzdatter, salige Erick Lanngis Eptherleffuersche, her y Dag paa Silckeborrig, andwordet mig huis eptherstaaendis Pendinnge hinnis salige Hosbund mig schiullige war for same Kiøb, saa ieg tacker henne och hennes Arffuinge, gott for guod Betaling vdi alle Maade. Til ydermere Wittnesbyrd och beire Forwaring, trøcker ieg mitt Singnete neden for dette mit obne Breff, och vnderschreffuitt med min egen Hand, och kierligenn tilbeder Erlig och Welbyrdige Mand Greers Holgerdsenn til Woesborrig, och Erlig och Welbyrdige Mand Erick Kaas till Linndbierrig Gaard adth besegle med mig. Datum Silckeborrig Sancti Mortens Dag, MDLXXIII.

Eyller Løcke	Greers Holgerssen	Erick Kaass
medt egen Handtt	med egen Handtth	meth egen Handt.

Om denne Erik Lange til Engelstholm, som er den tredie i Rad af dette Navn, er os forekommen disse tvende Forpligtelse-Breve:

Witlich vnd apenbar sy alle den jennen de dussenn Breff sehn edder horen lesen, dat wy nageschreuen Catrine Krabbe Szelige Niels Skeils nagelatene Wedwe Erffgeseten tho Nygardenn, Otte Banner tho Aaßdal Erfgesetenn, Globbe Krabbe Erffgesetenn tho Aastrup, bekennen vnd betugenn hirmit offentlichen vor vns vnde vnssen Eruen, dat nademal vnd dewille de Erenueste vnd erbare Erick Lange Erffgesetenn tho Engelsholm vnde synen Eruen, hebben deme Erbare vnd Erennesten Henrick van Aleuelde Erffgeseten tho Satrupholm vnd sinen Eruen heten lauen vnd gudt seggen vor ein dusent Daler Houetstols vnd IX. Daler Jarlicke Rente, so de Erbar vnd veldogetsame Frouwe Vor Dorthe Krabbe, Szelige Bendicts van Aleuelden

uelden tho Spottrup nagelaten Wedwe, vnde ehren Eruen, dem Erenuesten vnde Erbaren Josüe van Qualen Erffgesen tho Torp, vnd synen Eruen tho bethalende vnd tho entrichtende schuldich. Na wideren Vormoge vnde Jndholde des Houettbreucs, so dar auer gegeuen vnd vorsegeldt, were idt auerst Sake, dat vpgemelte Erick Lange vnde sinen Eruen sodane vorgemelte Hetent vnd Gelöffter haluen in jenigen bewislickenn Schaden qwemen (dat Godt affwende) so vorplichten wy vns vpgemelten Catrine Krabbe, Otte Banner, Globbe Krabbe vnd vnsen Eruen, deme bauengeschreuen Erick Lange vnd seinen Eruen allen derhaluen bewislicken geleden Schaden, alle ganz deger vnd althomall benhemen vnde entfryen sunder jenich Rechtganck effte ede daruor donde vorplichten vns ock mit dusser vnsser Vorschriuinge vor vns vnde vnsen Eruen, vpesckent vnd erforderent des vpgedachten Erick Lange vnd sinen Eruen, ein erlick gewontlich Jnlager, binnen dem Kill, edder in eyner anderen sekeren Stede binnen dem Lande tho Holstein, sunder alle Jnsage inthoholdende, vor vns edder vnsen Eruen, de maninge vorgestellet wart, dar noch Dages effte Nachtes nicht vththoscheden, er dat wy vpgemelten Catrine Krabbe, Otte Banner, Globbe Krabbe vnd vnsen Eruen deme waken gedachten Erick Lange vnde sinen Eruen, allen derhaluen bewislickenn geledenn Schaden, watterley Gestaldt men de bedencken vnd bereken könen tho guder vullenkamener vnd tho nochafftiger Bethalinghe entrichtet sin, ock sin Jngesegell sunder alle sinen Schaden wedderumb tho sinen edder tho sinen Ernen egen Henden thogestellet vnd auerantwordet. Alles wo vorgeschreuen, lauen vnd reden wy vor vns vnd vnsen eruen Getrewlich vnd wol thoholdende by vnsen ehren treuwen vnd guden glouen. Des tho wider orkunde vnd tugenisse der bestendigenn Warheit, hebben wy obgemeltenn Catrine Krabbe, Otte Banner, Globbe Krabbe vor vns vnde vnse Eruen onse gewontlickenn Pitzerenn am Spatio dusses Breues laten druckenn. Datum thom Kill, Anno Vofffteinhundert im souen vnde souentichstenn in den achte Dagenn der Hilligen dre Konninge.

Jeg Johann Brokenhus till Lierbeck kendes och giøre vetherlig for alle meth thette mit obne Breff, att effter dy jeg haffuer ombeditt Erlig och Welbørdig Mand Erick Lange till Englsholløm, att loffue och sige guod for mig till Erlig och Welbørdig Mand Kiønn Krutsau for fembhunder guode Jockom Daller, som till Lybeck och Hamborig ginge och gieffue er, och enn guod Mand enn andenn enten y Lannte Holsten eller y Danemarck med fornøye och betalle kand, huilcke forskreffne femb hunder Daller jeg Beplicter mig eller mine Arffuinge att holle forskreffne Erick Lange eller hans Arffuinge paa minn guode Adelige Troff och Loffue, aldielis vdenn alle Skade y alle Made och der som hand paa esker dette forloffuer Breff trøger och faster att giøre, Beplicter ieg meg eller mine Arffuinge dette trøger och faster, saa hand och hans Arffuinge skall bliffue det alldielis Skadisløst vdy alle Made. Till ydermere Vindesbørd och beder Foruaring, trøcker jeg mit Siigniit nedenn for dite mit obne Briff och vnderskreffuitt med myn egen Hand. Datum Lierbeck Loffuerdagen for S. Tomis Dag for iffuel Ane Aar 1579.

(L. S.)

Thette bestar ieg Johan Brockenhuss med egen Hand.

Aar 1582. d. 26. Julii haver Erik Lange til Engelsholm giort Mageskifte med Kongen og Kronen, da Kronen fik Gods i Jerluf-Herred i Koldinghus Læn, og Erik Lange fik Gods igien i Torild-Herred. Dat. Kalundborg ut supra.

Aar 1582. kiøbte Kong Friderik den Anden af Erik Lange hans Moderne-Gaard Solvig, liggende i Hertugdomet Slesvig, hvorimod Hans Maiestet forlænede hannem Kronens Slot og Læn Bygholm i hans Livs Tid. Forlænings-Brevet er udgivet paa Hadersløv-Hus, og lyder saaledes:

Wii Frederich thenn Anden rc. Giøre alle witherligt, att efftersom wii haffue kiøbt och affhandlit Oß Elskelige Erik Lange till Engelstholm, wor Mand och Thiener, hans Hoffuidgaard Solluiig, met diß tilliggendis Godtz och Thiennere her udi wort Forstendom Slesuig liggendis, som det Skiødebreff, hand

oss

oss underdanigst derpaa giffuit haffuer, vduiser och indholder, och hand underdanigst haffuer affstaaet en Summa Pendinge aff huis hand skulde haffue vdi samme Kiob for forskreffne hans Gaard och Godtz; Tha haffue wii der emodt, saa och aff wor synderlige Gunst och Naade och for Troskab och willig Thieniste, som forskreffne Erick Lange Oß och Riget her till giort och beviist haffuer, och her effter troligen giøre och bevise maa och skal, vnt och forlent, og nu medt dette vort obne Breff vnde och forlene forskreffne Erick Lange wort och Kronens Slot och Len Bygholm, met Bonder och Thienere, och alt deris Rente och rette Tilliggelse wist och uwist, intet vndertaget, efftersom oß Elskelige Niels Skram wor Mand, Thiener, och Embidtzmand paa wort Slot Haldt, samme wort Slot och Læn sidst udi Werge hafft haffuer, ath skulle haffue, nyde, bruge och beholde, quit och frii vden aldt Affgifft vdi hans Lifstidt och saa lenge hand leffuer. Och naar hand døer och affgaaer, da forskreffne Slot och Leen, met huis Inventario hand sammestedz annammit haffuer, och der bør at ladis, quitt, frii och ubehindret ath hiemfalde till Oß och Kronen. Dog skall forskreffne Erick Lange wære forpliet, naar hand derom tillsiges, ath tiene Oß och Riget deraff met fire gerust Heste, inden Riget paa hans egen, og uden Riget paa wor Omkostning. Och naar wor eller Hogborne Forstindes wor kiære Hostrues, eller wore Elskelige Borns Wey falder der frem, skal hand vnderholde Oß, eller thennom, om wii eller de bleffue tilsindts der at wille ligge, medt tilbørlig Vnderholding paa en Nats Thid, saa och til wore egne Heste forskaffe Høe, Haffre, och Strofoder iligemaade paa en Nats Thid. Tisligeste skal hand och forskaffe Oß och wore Thienere god Fordrelse med Heste och wogne aff wore och Kronens Bønder ther till Slottet liggendis, naar wor eller deris Wey der fremfalder wdi wor Bestilling. Sammeledis skal hand och holde Slottet ved god Heffdt og Bygning, och Bonderne, ther tilliggendis ere, ved Loug, Skiel och Rett, och ingen aff dennom uforrette emod Lougen eller met nogen ny Indfestninge eller anden

vseduanlig Paalegge Besuere, och icke heller forhugge eller forhugge lade nogen de Skoffue, der tilliger, til Vplicht udi nogre Maade. Thi forbiude wii alle, ehuo de helst ere eller være kunde, serdelis wore Fogeder, Embidzmendt och alle andre, forskreffne Erick Lange her emodt vdi hans Liffs Tidt paa forskreffne Bygholm Slot och Len eller nogen dis Renthe och rette Tilliggelse, efftersom forskreffuet staar, ath hindre, eller i nogen Maade Forfang at giøre, wnder wor Hyldiske och Naade. Giffuit paa wort Slot Haderslöff Hus then 2. Julii MDLXXXIII. wnder wort Signet.

Friderich.

Selv samme Dag, da Erik Lange fik dette Livsbrev paa Bygholm, fik han og et andet Forsikrings-Brev, at Kongen vilde betale og fornøie ham i fem Terminer til Kiler Omslag, hvis Penge (nemlig 58000 gamle Daler) som Hans Maiestet hannem skyldig var for Solvig Gaard og des tilliggende Gods, som H. Maj. hannem afhandlet havde. Dat. Haderslefhus. Den 21. Aprilis tilforn i samme Aar 1583. havde Erik Lange alt faaet Følge-Brev til menige Bønder og Tienere, som ligge og tiene til Bygholm, og Niels Skram sidst i Forsvar havde, at de skulle svare hannem.

Endnu have vi fundet et andet lidet Document, Erik Lange vedkommende, af samme Aar 1583. som vi ikke heller have villet forbigaae, endskiønt det er kun en Qvittantz, men er dog i visse Henseende ikke uden Nytte:

Kiendis jeg Albrett Friess till Harritzkier, och Høffuitzmand paa Riberhuss, at Erlig och Welburdige Mand Erick Lang till Engelstholm haffuer nu Dato fornøged och bethaled megh Tresindstyffue gamle Daler, som er ett Aars Renntte aff forgangen LXXXII. Aar och til denne Dag for ett thusend Daler han mig schuldig er. Thy quiter ieg forschreffne Erick Lang och hans Arffuinge for forskreffne tresinstyffue Daler, ett Aars Renntte, och holde hannem och hans Arffuinge dett aldelis schadisloß vdy alle Maade. Til Windersbyrd trøcker ieg mitt Signett her neden for, och vnderschreffuet mett egen Hand. Datum Wiborg Snapsting then 20. Januarij Anno MDLXXXIII.

Albrett Friis met egen Hand.

Aaret

Aaret derefter 1584. d. 20. Maji fik Erik Lange Kongens Følge-Brev til menige Kronens Bønder og Tienere over al Slags-Herred, som tilforn havde ligget til Koldinghus, at de herefter skulde svare ham. Actum Skanderborg. Den 21. Maji 1584. er giort Mageskiste imellem Kongl. Majst. og Erik Lange til Engelstholm Actum Skanderborg. Den 25. Junii 1584. fik Erik Lange Kongens Brev, at maae bekomme, til sin Ildebrands Behov paa Bygholm, aarligen 500. Læs Ved af Skovene til Skanderborg. Actum Odense. Den 21. Septemb. samme Aar gav Erik Lange Qvittantz for halfniende hundrede Daler, som Steen Brahe ham fornøiede paa then Summe Penge, Kongl. Majst. skulde betale til første Omslag. Actum Hafniæ.

Aar 1586. fik Erik Lange Jus Patronatus af Kongen til hans Sogne-Kirke, Nørup Kirke, ved Engelsholm i Torlld-Herred. Dat. Hafniæ d. 9. Junii. Samme Aar og Dag skødede Erik Lange til Kong Friderich den Anden tvende Gaarde i Synder-Jylland. Actum Hafniæ.

Aar 1587. fik Erik Lange Høibemeldte Konges Brev paa den Frihed, som Hans Majestet havde til Jagten til to Gaarde, kaldes Kiergaarde i Sinnelkier. Actum Haderslefhus d. 16. Decemb.

Aar 1588. skødede Erik Lange til Kong Christian den Fierde trende Gaarde i Synder-Jylland i Haderslev-Hus Læn Actum Hafniæ d. 27. Julii.

Aar 1590. fik Erik Lange Kong Christian den Fierdes Befaling at skulle indstille sig i Orelogen i Kiøbenhavn, og der holde et Ærligt og Ridderligt Indlager, indtil han havde betalet, hvad han var Hans Majestet skyldig. Kongens Brev derom lyder saaledes:

Christian den Fierde rc. Vor Gunst tilforn. Viid, at, som du er bleven Os af Bygholms Lehn, Slaugs-Herred, och vor Kiøbsted Horsens, skyldig 1831½. Daler, hvilke du haffuer dig forskreffuet at skulle haffue udlagt och afbetalet inden fiorten Dage effter Michaelis sidst forleden, och vi siden haffue dig tilskreffuet, at du samme Penge endeligen skulle erlegge til dette sidste forgangne Omslag, alleniste udi dend naadigste Tilforsiun til dig, at du din forskriffning tilbørlig skulle haffue holdet och efftterkommet, at vi derudinden maatte blevet holden skadesløs, och den, som vi haffde til Omslag her skikket, kunde dennom til vor Nytte och Behoff haffue anvendt; Tha effterdi vi formerke, at du samme din Forskriffning effter saa lang Tiid ikke haffuer

saa

saa tilbørligen efftekommet, som det sig vel haffde burt, och vi Oß naadigst haffde til dig forseet, och du dig under et Ridderligt ærligt och Adeligt Jndleger haffuer derudinden forpligtet, bede vi dig och byde, at du uden all Undskyldning eller Forsømmelse retter dig effter, dit Breff, Segel och Forskriffning at efterkomme, och med thet første begiffuer dig hid offuer til vor Kiøbsted Kiøpnehaffn, saa du til Fastelavns Søndag, som er den 1. Martii førstkommendes, vist udi egen Person kand være der tilstæde, och inddrage udi Orelogen her udi Byen, och der sammesteds holde et Ærligt, Ridderligt, och Adeligt Jndlager, och icke der at udvige, førend forneffnte Summa Penge med Skadegelt och Interesse bliver os effter din Forpligt och Forskriffning fornøyet och betalt. Herefter du dig uden al Undskyldning eller Forhaling ville haffue at rette. Thermed skeer vor alvorlig Befaling. Befalendes dig Gud. Actum Hafniæ 30. Januar. 1590.

Vi havde vist tænkt at indføre mere i dette Hefte, end denne ene Artikel om Engelsholm og dens Eiere, men da vor Samling derom er bleven større, end vi i Begyndelsen formodede, maae vi her for Rummets Skyld afbryde, og giemme Resten til det følgende Stykke.

38. Hefte.

I.

En Skue-Penge slagen paa Hr. Johan Rantzov, samt hans Levnets Løb.

Vi have lovet, i hvert Bind af det Danske Magazin at levere to eller tre Skue-Monter, af det Slags, som ere slagne paa particulaire, mest paa berømmelige, Folk i vort Fæderneland, og hvoraf de fleste, frem for mange andre, agtes af en besønderlig Rarhed. Dersom nogen particulair Mand har giort sig berømmelig og sit Navn udødeligt i disse Riger og Lande, da er det den gamle Hr. Johan Rantzov til Bredenberg, som for to hundrede Aar siden haver levet, og i sin Tid været et Exempel af en lige saa ypperlig Stats-Mand, som stor General. Og dersom nogen af de Monter, som paa Danske Undersaater ere slagne, kan kaldes rar, da bør til visse den ovenanførte, som er giort til Erindring af bemeldte Hr. Johan Rantzov, ansees derfor, ja for een af de allerrareste. Det er vel ikkun faa, som have seet den, men endnu færre, som eie den, og, saa vidt os er bekiendt, findes den ingensteds tilforn i trykte Skrifter udstukken og omskreven, uden hvad nyeligen Ass. Hofman i hans Portraits Histor. des Hommes Illustres de Danmark med et Ord derom haver meldet.

Joh. Jac. Luckius i den Beskrivelse om merkværdige Mønter, som han i Begyndelsen af forige Seculo haver udgivet (a), anfører ogsaa en Skue-Penge paa Hr. Johan Rantzov, som ikke er den samme, dog lige saa rar i vore Tider, som denne; I det ringeste vide vi ikke nogen Mønt-Samling, hvorudi den findes. Den skal være slagen omtrent 1534. paa hans feirske Alder, og viser paa den ene Side Rantzovs Billed, med Omskrift: JOAN. RANZOVI. EQV. AVR. DAN. REG. SVM. BELL. DVX. men paa den anden Side forestilles Taalmodighed, som holder i høire Haand en Palme-Gren og bærer paa Armen et Seirverk.

Men denne, som vi for paa dette Hefte have ladet i Kober stikke, synes af Ansigterne at være giort i hans Alderdom, om ikke efter hans Død. Formodeligen ere ikkun meget faa Exemplarer deraf udkomne, som vel aleneste til hans Børn og Afkom ere givne, og hos dem forblevne til en daglig og ævig Ihukommelse af denne deres ære-værdige og høitfortiente Fader, hvilket er saa meget mere troligt, siden og tillige Moderen derpaa forestilles. Forsiden viser os Hr. Johan Rantzov selv, som en bedaget Mand med et langt Skæg, iført en Ridderlig Kappe, en høi Hue paa Hovedet, og en Kiæde paa Brystet, hvorhos hans Navn læses: D. JOAES. RANTZOV. EQ. AVR. Paa Bagsiden seer man hans Hustrues Frue Anne Walstorps Bryst-Billed, med mange kostelige Smykker efter de Tiders Mode beprydet, og derhos hendes Navn saaledes: ANA. VXOR. EIVS.

Dette rare Stykke, som er af Sølv, forgyldet, med vel ophævede Billeder, men af temmelig grovt Arbeid, har de fleste af os ikke seet, forend Hans Excellence Hr. Geheime-Raad von Holstein, som vort Fædernelandfor saa mange gode Ting har at takke nu haver havt den Godhed for Selskabet, at laane os samme af sit prægtige Cabinet, til vort Magazins Prydelse og vore Landsmænds Fornøielse. Og maae vi agte det for en Lykke, at denne Skue-Mønt er falden saa god en Eier i Hænderne, som baade under dette Selskab vel, og ikke misunder Publicum at faae Deel i sine allersmukkeste Rariteter; endog saadane, som meget faa kunne opvise Mage til.

Om Mønten i sig selv have vi intet videre at fortælle: Men om Manden, hvis Billed og Overskrift den fører, og om hans priselige Levnet, maae vi ved samme Leilighed, efter vor Sædvane, give nogen vidtløftigere Efterretning. Dersom alle vore Landsmænd vare det latinske Sprog mægtige, kunde vi slippe dette Arbeid, med at henvise dem til Johannis Molleri store Verk om lærde og navnkundige Cimbrer, hvor denne vor Helts Levnet findes med megen Flid sam-

(a) J. J. LUCKII Sylloge Numismatum elegantiorum pag. 80. 81.

sammenskreven (b): Men da en stor Deel af dem, som læse vore Skrifter, ere brave Borger-Folk af begge Kion og saa kaldede Ustuderede, maae det holdes os til gode, at vi laane et Dansk Udtog af forbemeldte Skribents latinske Skrift, dog saaledes, at vi andenstedsfra tillegge her og der nogle artige Omstændigheder, saavelsom adskillige tilforn utrykte Breve og Documenter.

Hr. Johan Rantzov, Ridder, Herre til Bredenberg, Botkamp, Sturenhagen, og Meelbek, Statholder i Hertugdomene, og Feld-Herre under de tre Danmarks Konger Friderik I. Christian III. og Friderik II. er født i det Aar 1492. Faderen var Henrik Rantzov, Hovedsmand paa Steinborg, som døde 1497. Moderen Ølegaard Buchwald Detlevsdotter døde 1538. i sin Alders firesindstyvende Aar. Han havde fire Brødre, Breide Rantzov, som 1500. omkom i den Ditmarske Krig, Povel Rantzov, Hofmester ved Kong Friderik den Førstes Hof, som døde 1521. Kay Rantzov, Hertug Adolfs Raad og Amtmand paa Tritov, Detlev Rantzov, Canik til Bremen og Hamborg, som, efterat hand havde studeret i Bononien, døde til Rom 1504. og een Søster, navnlig Catharina Rantzov, som i tyve Aar var Abbedisse i Itzehov Jomfru-Kloster, og døde 1564. i sit 81 Aar.

Johan Rantzov, som af sine Sydskende var den yngste, og neppe fem Aar gammel, da han mistede sin Fader, blev i Ungdomen hiemme anført ei alene til Studeringer, men endog i alle Slags Adelige og Riddermessige Øvelser. Fra Vuggen af beteede han en usigelig Lyst til Krigs-Væsen, og derfor i Aaret 1505. da han neppe havde fyldet sit trettende Aar, fik sig hemmeligen en Hest udrustet, hvormed han imod sin Moders og Venners Villie drog ud i Marken, hvor noget Fiendtligt nærmest var forhaanden, og fra den Tid opofrede sig gandske til Krigen.

1516. tog han sig for at reise udenlands, deels for at see fremmede Folkes Sæder, deels for at lære de adskillige Maader, som en Krig kan føres paa. Han tog Veien først til Engelland, derfra til Spanien, og, efterat han, som en Pillegrim, havde besøgt St. Jacob i Compostella, drog han igienem Tydskland, Italien, Creta, Grækenland, lille Asien, Syrien, og kom endeligen til Jerusalem, hvor han 1517. da han sin Andagt der havde forrettet, blev slagen til Ridder, hvilken Værdighed han derefter med mangfoldige herlige Bedrifter beprydede. Uden Tvil var han een af de sidste Adelsmænd fra disse Nordiske Lande, som før Reformationen bragte sit Ridder-Belte hiem fra den Hellige Grav. Denne hans Reise indfaldt i den Tid, da den Tyrkiske Keiser førde sine seierrige Vaaben ind i Ægypten og Palæstinam, og indtog Jerusalem. Og var det meget nær, at Tyrken, som forfulgte ham og hans

(b) JOH. MOLLERI Cimbria Literata Tom. I. pag. 526-531. Conf. T. HOFMANS Portraits Historiques des Hommes illustres de Danmark.

Medfolgere, havde faaet hannem fangen, dersom han ikke ved en besonderlig Guds Forsyn var undkommen paa et Skib, som bragte ham over til Neapolis. I Rom foiede han sig efter den Italienske Mode, og kyssede med en Cimbrisk Mine Pavens Fod. Derfra reiste han igienem Italien, Frankerige, Tydskland, og kom omsider lykkeligen igien til sit Fæderneland, efterat han paa et hvert Sted nogen Tid havde opholdet sig, og lagt sig paa de Videnskaber, som han tænkte siden at føre sig til Nytte.

Efter Hiemkomsten i Aaret 1520. fandt hans herviske Opførsel saa stort Behag hos Kong Friderik I. som da var Hertug i Holsten, at han satte ham til Hofmester for sin ældste Søn Hertug Christian, og sendte hannem med Høibemeldte unge Herre til det Berlinske Hof, hvorfra de begge i ChurFørstens Følgeskab droge til den berømte Rigsdag udi Worms, hvor Keiser Karl den Femte da selv var tilstæde. Her hørde han Lutherum med den største Bestandighed forsvare Evangelii Lærdom, og fandt derudi saadan Smag, at han efter den Tid nøiere indsaae Pavedomets Vildfarelser, og ikke meget agtede den Romerske Kirkes unyttige Skikke. Han har vel heller ikke glemt, ved Leilighed at give saavel den gamle som den unge Hertug de beste Tanker om Luthero, og at bestyrke den sidste i det, han nu med egne Øren havde hørt af de Evangeliske Sandheder.

Da han var kommen hiem igien fra Worms til Holsten, giorde Hertug Friderik ham 1522. til Hofmester ved sit Hof i hans afdøde Broders Povel Rantzovs Sted, og kort derefter til Amtmand paa Gottorp, og brugte ham, som sin GeheimeRaad, i alle vigtige Anslag. Det Bordesholmske Fordrag, imellem Kong Christian II. og Hertug Friderik, har han i samme Aar været med paa Hertugens Side at forseigle (e).

Hvad han ellers hos sin Herre har formaaet, saae man strax efter, da den Kongelige Krone blev Hertug Friderik tilbuden af de Danske, som vare i Begreb med at opsige Kong Christierns Huldskab og Troskab; Thi da Hertugen stod i Betænkning, om han vilde antage Tilbudet eller ikke, var Rantzov den, som raadede og overtalede ham til, at ikke lade saadan Værdighed, som tvende Riger medførde, gaae sig og sin Familie af Haanden. Derpaa, da Hertugen 1523. drog ind i Danmark for at hyldes til Konge og antage Regieringen, blev en Krigsmagt samlet, som skulde indsendes i Riget og bruges i fornødne Tilfælde. Hr. Johan Rantzov, hvis Taperhed og Klogskab var Kong Friderik noksom bekiendt, blev frem for andre udnævnet, som Feldt-Herre at anføre denne Hær under Kongen og hans Søn Hertug Christian. Og viste han paa dette Tog, at den Tanke, som Hans Maiestet havde om hans Mod, Snildhed, Troskab og Forsigtighed, var gandske vel grundet; thi det

(e) HVITFELD in fol. pag. 1244.

det varede ikke længe, forend han med den liden Magt, han havde i Hænderne, bragte alle Rigets Provincer under sin Herres Lydighed. Kiobenhavn, som var en haard Nod at knekke, tvang han endeligen efter en langvarig Beleiring, hvilken han selv tillige med Hertug Christian commanderede, i Begyndelsen af Aaret 1524. at overgive sig, hvis Exempel da ogsaa Malmo fulgte. I en Contract, som Aaret tilforn 1523. paa S. Catharinæ Dag til Roskilde var oprettet imellem Hr. Henrik Gioe Statholder i Kiobenhavn og Kong Frideriks Raad og gode Mænd, bliver Hr. Johan Rantzov kaldet Marsk i Lanthe Holsten (d), og i Capitulationerne for Kiobenhavn og Malmo, som sidst i samme Aar bleve giorte, kaldes han Marskalk, og nævnes efter Danmarks Riges Raad (e). Med disse Forhandlinger blev Hr. Johan Rantzov, tillige med Just Bock, udsendt til Kongen, som han forefandt i Nyborg, og glædede med saa behagelig en Tidende, at disse Stæder, saavelsom det gandske Land, havde nu givet sig under Hans Maiestets Herredom.

Da hele Riget saaledes var bragt i Rolighed, blev Hr. Johan Rantzov i dette Aar 1524. tillige med Oversterne Hr. Ask von Kram og Melchior Rantzov, udskikket til Lyneborg, at betale det fremmede og hvervede Krigsfolk, hvad de endnu efter deres Afstakkelse kunde have til gode. Ved den Forretning lagde vores Rantzov sig ikke liden Berommelse til, for hans Retfærdighed, samt oprigtige og milde Omgang med enhver. Paa det sidste blev omslaget med Trommen, at, sandtes der endnu nogen ubetalt, da vilde de give hver en Gylden for en Skilling. Nu var der en Knegt, som havde forsommet sig, og ikke var kommen i rette Tid, hannem restede nogen Maaneds-Sold: Denne toge de udskikkede Herrer til sig, og drak hannem saa til, at han kunde hverken staae eller gaae, siden lode de hannem bære paa en Bor til hans Herberg, og lode legge hans Besolding paa hans Bryst (f).

Efter denne Reise sad Hr. Johan Rantzov nogen Tid stille, og holdt sig op ved sine Forretninger i Hertugdomene og ved det Kongelige Hof, som da mest holdtes til Gottorp: Men i det folgende Aar 1525. da Hr. Soren Norby uformodeligen begyndte, paa Kong Christierns Vegne, den bekiendte Alarm i Skaane, og Kong Friderik om en hastig Undsetning blev anmodet, afferdigede Hans Maiestet Hr. Johan Rantzov med et Antal Krigsfolk fra Holsten over til Siæland, hvor han samlede Adelen og mere Folk til sig. For Kiobenhavn modte ham det, som han ikke havde ventet; Thi Borgemestere og Raad vilde ikke tilstæde, at alt hans Folk paa eengang maatte komme i Byen, men maatte Rode-viis drage der igienem, for at overskibes til

E 3 Mal-

(d) Docum. Chartac. Mſ.
(e) HVITFELD in fol. pag. 1259. 1260.
(f) HVITFELD pag. 1267.

Malmø. Hvilket ikke kunde andet end heiligen fortryde Feldt-Herren, at saa dant skulde vederfares hannem i Hans Majestets egen Stad, og i det Ærinde, som var giort Riget til Beste (g). Da han kom over til Malmø, fandt han for sig stor Mangel baade paa Fetalie og Penge, saa at Krigsfolket der ikke længe kunde holdes; Thi blev af Rantzov med Rigets Marsk Hr. Tyge Krabbe og de fornemeste Officerer strax anstillet et Krigs Raad, og derudi besluttet, hellere at give sig i Marken og vove et ærligt Feltslag, end lide Nød i Byen og lade hele Landet tages Kongen fra. Dette gik for sig den 7. April. Da nu Fienden, som, under Anførsel af Junker Mourids, en uægte Grevs Søn af Oldenborg, laae i og omkring Lund ved 8000. Mand sterk, saae de Kongelige ankomne, som neppe vare 2000. tilsammen, gave de sig ind i deres Vognborg, og stillede sig i Slagt-Orden, men bleve af disse med saadan Hast og Tapperhed angrebne, at 1500. Mænd af Ryttere og Fodfolk bleve paa Stedet og 500. fangne, foruden 3000. Bønder, som og bleve slagne, de øvrige reddede sig med Flugten, overladende Marken til Rantzov og Krabbe.

Hr. Søren Norby, som selv den Tid laae for Helsingborg, saasnart han fik denne onde Tidende, ophævede Beleiringen, og kastede sig strax med sit Folk ind i Landskrone, hvor han samlede til sig et Par tusinde af de fra Slaget undkomne Ryttere og Knegte. Saasnart Rantzov dette spurde, rykkede han strax ud fra Lund, og slog sin Leir for Landskrone. Otte Stisøn, som var Hr. Søren Norbys Lieutenant, og undsluppen af det forige Slag, havde imidlertid været op i Landet og faaet opreist en Magt af 12000. Bønder, hvormed han nu agtede deels uforvarende at overfalde de Kongelige i deres Leir, deels at undsette Landskrone og befrie Norby. Men Rantzov, som altid var paa sin Vagt, og som en klog General havde god Kundskab om alle Fiendens Anslag, i Stedet for at lade sig overrumple, kom den 29. April om Morgenen før Dag denne store Hob saaledes paa Halsen, at Anføreren Otte Stisøn tog Flugten, og en stor Mængde maatte bide i Græsset, Resten forstak sig i Skov og Lunde, og lod de Kongelige atter beholde Pladsen. Rantzov vendte sig nu igien til Landskrone, og ængstede de Beleirede saaledes, at Hr. Søren Norby efter to Maaneders Forløb, da han saae intet Haab om Undsetning, maatte overgive sig og Byen paa en ærlig Betingelse. I det Brev, Hr. Søren Norby derpaa fik af de Kongelige, som er skrevet i Leiren for Landskrone 1525. Tisdagen for St. Hans Dag (h), nævnes Hr. Johan Rantzov næst efter Marsken Hr. Tyge Krabbe og for ved de andre Rigets Raad, og bliver kaldet vor Naadigste Herres Hofmester udi Lanthe Holsten og Høvedsmand paa Krogen (i). Efteraat

(g) HVITFELD pag. 1278.
(h) Originalen paa Pergament giemmes i det Kongl. Geheime Archiv.
(i) Krogen eller Ørekrog kaldtes fordum Slottet ved Øresund, som nu kaldes Kronborg.

Efterat Hr. Johan Rantzov med Ære havde endet dette Skaanske Tog, og var hiemkommen til Holsten, har han med stor Flid opvartet sine Embeder, og beviset Kongens Søn Hertug Christian, som da var sin Hr. Faders Statholder i Slesvig og Holsten, sin tro Tieneste i disse Hertugdomes Regiering. I Aaret 1526. finde vi efterfølgende Brev, af Kongen udgivet til Hr. Johan Rantzov, angaaende nogen Jord, som havde tilhørt Segeberg Kloster, derudi kaldes han Hofmester og Amtmand til Steinborg:

Wy Frederich van Gots Gnaden tho Dennemargken, der Wende vnnd Gotten Koningk, erwelter Koningk tho Norwegen, Hertoch tho Sleßwigk, Holsten, Stormarn vnnd der Dythmarschen, Graue tho Oldenborch vnnd Delmenhorst, bekennen hirmit vor vns, vnse Eruen vnde Nakamelinge, ock sust vor allesswemen, nach deme de Gestrenge vnnd Ernvehste vnsse besunder leue getreuwe Raidt, Er Johan Rantzowe Ritter, Hoffmeister vnnd Amptmand tor Steenborch, etlichen Acker in vnnsem Ampte tor Steenborch im Karspell tor Wilster belegen, van deme werdigen vnnsem leuen andechtigen vnnd getreuwen Ernn Jacobo Pater vnnses Klosters Segebarge vnnd deme gantzen Conuente darsuluest, mit unssem Wetende vnde Willenn gekofft, welch Acker in de twehundert Jar vnnd dar auer, alse wy berichtett, to deme sulnenn Kloster gehorett hefft, vnnd dewyll desulue Er Johan solchenn Acker vordan etlichen vnnssen leuen getreuwen Vndersaten darsuluest in deme Ampte tor Steenborch vnnd imm Karspell tor Wilster beseten wedderumme auergegeuenn unnd vorkofft, ock vnnssen Consent, Willen vnnd Vulborth darto gebeden hefft, dath wy derwegenn in sollichem Kope dorch sunderliche Gunst, Gnade vnnd Toneyginge consenterett, bewilligett vnnd befulbordett hebben, so dat de Lude densuluen Acker, den se also berorder mathen, rechtes redelichen Kopes an sich gebrachtt van Eruen to Eruen, quydtt vnnd fryg besitten geneten vnnd gebruken moghenn, ane allen Bewor, Indracht, edder Warhinderinge, consenteren, bewilligen vnnd befulbordenn sodanes also jegenwerdigen hirmit in Crafft vnnd Machtt desses vnsses Breues. Vns, vnnssen Eruen vnnd Nakamelingen alle Fürstliche Ouericheitt, Recht vnnd Gerichte, hegest, middelst vnnd sydest,

in

in Hals vnnd in Handtt, darthe de gemeynen Landtbede vnd Landtfolge, och sust alles wes dath ganntze gemeyne Landtt beytt, dar inne vorbeholden vnd vnuorgeuen. Des tho Orkunde hebben wy vnnsse Secret nedden an dessen vnnssen Breff hengen lathenn, Datum vp vnnssenn Slote Gottorp, am Midtweken na deme Sondage Innocavitt, im vofsteinhundersten vnd 26ten Jare.

I samme Aar 1526. og de tvende følgende, haver Hr. Johan Rantzov, tillige med den Kongelige Canceller Detlev Reventlov, været Hertug Christian behielpelig i Reformationens Indførsel i Hertugdomene og ved den almindelige Kirke-Visitation, som Hertugen ved Bugenhagen, Weidense, Tast, og andre Lutherske Lærere lod anstille. Men i Aaret 1528. har han med Høibemeldte Hertug og Reventlov bivaanet og forestaaet den Samtale angaaende de Tvistigheder om Sacramentet, som til Flensborg imellem Theologos og Melchior Hofman blev holden.

1529. har Kong Friderik, i Henseende til hans tro Tieneste, skienket hannem en Gaard i Kiøbenhavn, og derpaa givet ham sit Gave-Brev, hvoraf vi i en gl. Registrant i det Danske Cancellies Archiv have fundet følgende Extract;

Hr. Johan Rantzov Ritter.

Wii Frederick 2c. Giøre alle witterligt, at wii, ex speciali favore & gratia, ac pro servitio facto & faciendo, haffue vndt oc giffuet, oc nu meth thette wort opne Breff, meth wort elskelige Danmarckis Rigis Raads, her nu hos os tilstede, Raadt ja oc Samtycke, unde oc giffue hannem oc hans rette Arffuinge wor oc Kronens Gaard, liggendis vdi wor Stad Kopenhaffn wedt then øster Port, som nu kalles Myntergaarden, oc tilforn kalledis Her Benedicts van Aenfellds Gaardt, meth Hus, Grundt oc Bygning, som ther nu paa findes oc vpbygt er, thesligist meth Gaards-Rum oc Have-Rum, vdi Lenge oc Brede up oc neder, som er først vdi Lengden fra then gamle Mur vdi Synder standendis er, och saa udi Norden til the ny wor oc Kronens Boder, som os elskelige Mester Anders Glob wor Rentemester paa wore wegne haffuer ladet upbygge, indtil samme Boders Gaards-Rum wedrager, som er it hundrede oc XIX. Alne Sielandske, oc saa vdi Breden fran Wester, som

wor

vor Kaalgaard vedtager, oc saa framdelis vdi Øster, som er tre-
sindstiuge oc tre Alne Sielandske, efftersom hand thet beslaget
oc indhegnet haffuer, at haffue, nyde, bruge oc beholde, frit oc
qvit, til ewerdelig Eyendom eye schullendis, then ene effter then
anden til ewig Tid. Cum inhibitione solita. Datum paa Kø-
venhaffns Slot Torsdagen nest effter Sancti Petri ad Vincula
Dag, Aar MDXXIX.

Relator *Magister Andreas Glob*
Præpositus Ottoniensis.

Aaret derefter 1530. fik Hr. Johan Rantzov, Ridder, Kongelig Maie-
stets Brev, at han maatte indløse Neeby Birk og Knubbelycke Birk, som
Frue Lene Hr. Hans Krawses Efterleverske udi Pant havde for 841½ Mark
Danske og 80. Gylden udi Guld, og naar han dennem indløst haver, da maae
og skal han dennem nyde, bruge og beholde, indtil de blive hannem eller hans
Arvinge afløste for fornævnte 841½ Mark Danske og 80. Rinske Gylden ꝛc.
Cum clausulis consvetis. Datum Kiøbenhavn ipso die Divi Jacobi Apostoli
Anno MDXXX.

Ad mandatum Regiæ Maiestatis proprium.

Siden i samme Aar fik han Kongens Brev, at forbemeldte Neeby Birk
og Knubbelykke Birk skulde blive hannem hans Livs Tid uafløste ꝛc. Dat.
Kalundborg feria qvarta post festum Divi Petri ad Vincula, Anno MDXXX,
ad mandatum Domini Regis proprium (k).

1531. da Kong Christian II. i November Maaned var indfalden i Nor-
ge, og en stor Deel af Riget var gaaen ham til Haande, haver Hr. Mogens
Gyldenstierne, som paa Kong Frideriks Vegne havde Agershus Fæstning
inde, afferdiget en ved Navn Francke til Danmark, og ladet Hr. Johan
Rantzov, som endda var Hovedsmand paa Krogen, vide al Leiligheden med
Kong Christierns Tilkomst i Norge, begierende inden Vinteren en hastig Und-
setning af Folk, Krud og Gevær. Rantzov, som altid var lige saa snar i at
udføre som at paafinde gode Raad, saasnart han havde læst Gyldenstiernes
Brev, var ikke seen, for han fik et tusind Mandskab paa Benene, og anbe-
falede dennem, tillige med fornødent Skyt og Krud, til bemeldte Franke, at
han ufortøvet skulde dermed begive sig til Norge, og see denne Hielp paa Agers-
hus Slot lykkeligen indbragt, gav hannem dertil en god Foræring, at han
skulde være des villigere til at forrette dette Ærende, som han og gandske vel
efterkom (l).

(k) Af en Registrant i det Danske Cancellies Archiv.
(l) HVITFELD pag. 1353.

I det følgende Aar 1532. der Kong Christiern II. var fort fangen til Synderborg, og dette Slot tillige med den fangne Konge var overleveret Detlev Brokdorf til troer Haand, udnævnede Kong Friderik fire af det Danske og fire af det Holstenske Raad, som altid skulde have overste Opsigt over Kong Christierns Fængsel, og uden hvis Samtykke inter, hannem angaaende, maatte foretages: Iblandt de fire Holstenske Raad var Hr. Johan Ranzov, Ridder og Hofmester, den fornemeste, som denne magtpaaliggende Sag blev anbefalet (m).

Aar 1533. døde Kong Friderik den Første, som indtil det yderste hoit elskede Ranzov, kiennede paa hans Fortienester, og gav ham een Ære og Belonning efter den anden. Iblandt andre Foræringer, som Hans Maiestet havde giort hannem, var Borgemester Hans Mikelsøns Gods i Malmø, hvilket, da Eieren var gaaen af Landet med Kong Christiern II. og ikke vilde komme ind i Riget igien, blev draget under Kronen, og af Kongen til Hr. Johan Ranzov, som havde giort store Tienester ved Kiøbenhavns og Malmøes Beleiring, bortskienket: Men Ranzov, som var ikke mindre from og christelig end Martialsk af Gemyt, overlod det igien for et billigt Vederlag til Hans Mikelsøns Arvinge. Dette sees af en Memorial, som Martin Bussert, en Svigersøn af Hans Mikelsøn, 1536. har indgivet til Kong Christian III. hvorudi læses blandt andet disse Ord: Iwe Kon. Majtt: is thom Dele wol bewost, welcher Gestalth myner leuen Hwsfrwen Vader, selge Hans Michelsenn vth deme Rike gekamen, vnd syne Guder thom Elnbagen namals Hern Johan Rantzowen van Iwe Ko. Matt. leuen Hern Vader, Hochlöfflicker vnd selger Gedechtnisse, gegeuen syn worden, welche wy wedderumme van dem itzgemelten Hern Johan Rantzowen gekofft, vnd ihn verhalnen wol vornoget vnd tho Freden gestelt hebben rc. (n).

Efter Kong Frideriks Død, haver Hr. Johan Ranzov i bemeldte Aar 1533. overværet med Hertug Christian og hans umyndige Brødre at oprette den bekiendte Union og Forening til indbyrdes Hielp, som paa Landdagen til Rensborg Fredagen efter S. Andreæ Dag blev sluttet imellem Kron-Danmark og

(m) Det Document, som derom blev udstædet paa Kiøbenhavns Slot Løverdagen efter Vincula Petri 1532. har Hans Excellence Hr. Geheime-Raad Berkentin haft den Godhed nyligen at laane vort Selskab in Originali paa Pergament skrevet.

(n) Ved Enden af dette Document, som findes iblandt de af Sl. EtatsRaad Gram til det Kongl. Geheime-Archiv legerede Skrifter, er en Fortegnelse paa de Gaarde og Eiendomme, som Hans Mikelsen i Malmø havde eiet, og hvoraf han til aarlig Rente havde haft over 337. Mark, som var en skikkelig Summa i de Dage, foruden endnu nogle Grunde, Boder, og Haver, hvis aarlige Afgift ikke videsl.

og Hertugdomene Slesvig og Holsten, og samme med det øvrige Ridderskab høitideligen at forseigle. I dette Document bliver Rantzov nævnet Erfgeseten thom Bredenberge, Landes Havemester, und Amptmann tho Steinborg (o). Rygtet om vor Helt havde nu saaledes indtaget Konger og Førster i Europa, at saavel Keiser Karl den Femte som Kong Franciscus I. i Frankrige, der førde Krig imod hinanden, begge i dette Aar forsøgte med Løfte om store Belønninger, at trekke hannem til sig, for at antage Befaling over deres Krigs-Magt: Men Rantzov, som Patriot, der vidste, hvad han var sit Fæderneland skyldig, og som en klog Mand, der forud saae de følgende Uroligheder, opofrede endog de prægtigste Tilbud af fremmede Herrer, for at tiene sit eget Herskab og sit Fæderneland.

Det var og en Lykke, han blev i Landet; thi det varede ikke længe, for Krigs-Luen her i Norden ved den fangne Kong Christierns Tilhængere blev antændt, hvilken ingen kunde være mere skikket til at dæmpe, end Hr. Johan Rantzov, som aldrig var bange enten for Ild eller Sverd. Begyndelsen skede i Aaret 1534. da Lybekerne, efterat de med Hertug Albret af Meklenborg, Greve Christoffer af Oldenborg, og andre, havde sluttet et Forbund imod Hertug Christian, faldt pludseligen ind i Holsten under bemeldte Greve Christoffers og Marcus Meiers Anførsel, toge Tritov og Eutin bort, brændte og skiendte allevegne, og gav sig til at beleire Slottet Segeberg. Rantzov, som ikke var vant til at sidde stille i saadant Færd, endskiønt han af et eget Tilfald havde i et heelt Aar været halt paa den ene Fod, blev af Hertugen formaaet at tage Befaling over de Holstenske Tropper, og see disse ubudne Gæster bragte inden deres egne Grændser. Hr. Johan Rantzov var ikke saa snart stegen til Hest, for han til alles Forundring fik sin Førlighed igien i sine Fødder. Og forend Fienderne ventede det, kom han tillige med Hertugen over dem, slog dennem af Marken ved Eutin, tog denne og de andre indtagne Stæder fra dem igien, og tvang dem til at ophæve Beleiringen for Segeberg. Han giorde endnu en lykkeligere Fremgang, i det han strax derpaa indtog Trävemünde, og belagde Molen, ja slog en Bro over Traven og beleirede Lybek selv. De Beleirede vovede vel et Udfald, men bleve saaledes af Rantzov imodtagne, at 150. bleve paa Stedet, 250. fangne, de øvrige med blodige Pander drevne igien inden deres Mure. Ti af deres Pramme og Skibe, deels væbnede, deels Koffarter, borttog han for deres Øien, og, efterat han havde haft adskillige Fordele over dem, tvang dem til at slutte Fred med Hertug Christian, som nu allerede var bleven udvalt til Konge i Danmark. Men forend denne Fred imellem Holsten og Lybek blev sluttet, maatte Rantzov med endeel Krigsfolk forføie sig over til Fyen, som havde slaaet sig til Greve Christoffers Partie.

(o) See LÜNIGS Teutsches Reichs-Archiv, andern Contin. zweyte Fortsetzung pag. 36.

Partie. Imod disse Kongens Folk samlede sig Borgere og Bønder af det gandske Land, og kom i Fegtning med dem paa Favrskov Bierg, men Ranzov fik saaledes Overhaand over denne fiendtlige Hob, at, hvad som ikke faldt i Slaget, maatte søge sin Frelse i Flugten. Efter denne Seir gik Fyens Indbyggere Kong Christian til Haande, og svor Hr. Johan Ranzov og Johan Friis paa Hans Maiestets Vegne deres Huldskabs og Mandskabs Eed.

Alt dette var endnu kun Forspil for det følgende; thi imod Slutningen af dette Aar 1534. efterat Freden med Lybek var sluttet, og Skipper Clemen, som havde oprørt Almuen i Jylland og giort det store Nederlag paa Adelen, forfulgte allevegne sin Seirvinding, drog Kong Christian med sin Krigsmagt selv ind i Jylland, og affærdigede Hr. Johan Ranzov tillige med Erik Banner at dæmpe dette Oprør. Disse gik strax lige for Aalborg, hvor Skipper Clemen havde befæstet sig, toge Byen ind med Stormer-Haand, nedlagde alt Mandkiøn, derefter adspredede af den sammenrottede Almue, hvad som ikke blev slaget paa Stedet, og, efterat de Oprøriske paa ny havde svoret Kongen, tvang dem, med store Skatter at kiøbe deres Liv og Gods. Skipper Clemen, som blev fangen, lode de føre til Kolding, og paa andet Aar derefter henrette og legge paa Steiler. Skipper Herman, en Medbroder af Clemen, blev udi Vaarde af Hr. Johan Ranzov overilet og der ihielslagen (p).

Saaledes blev Oprøret i Jylland stillet. Men Fyen, som igien var Kongen frafalden, og de andre Danske Øer vare endnu i Greve Christoffers og hans Anhangs Hænder. Kong Christian besluttede derfor i Begyndelsen af Aaret 1534. at sette sin Krigsmagt over til Fyen. Feldt-Herren Hr. Johan Ranzov stillede denne Overgang saa lykkeligen i Verk, at, forend Fienden vidste et Ord deraf, stode de Kongelige alt der paa Landet. Omsider kom det ved Øxnebierg til et offentligt Feltslag, hvorudi de Grevelige gandske bleve nedlagte, fangne og adspredede. Med hvad Snildhed og Forsigtighed Hr. Johan Ranzov udførde dette Tog, og med hvad Ære han gik fra dette navnkundige Slag, som bragte hele Fyen paa ny i Kongens Vold, er af Historien noksom bekiendt. Men, hvorledes Ranzov forend Slaget havde ved en Prest, Hr. Hans i Svaning, faaet Fiendens Anslag udkundskabet, sees af en gammel Beretning, som samme Prestes Søn en Tid lang derefter haver skrevet. Hvilken Beretning, siden den her finder beleiligt Sted, og var det allersidste Document, som Sl. Etats-Raad Gram, et par Dage for sin Død, forærede til vort Selskab, med Begiering, at den jo før jo heller maatte indrykkes i det Danske Magazin, for at bevares fra Forrodnelse, vi da ikke have villet efterlade Ord fra Ord her at anføre (q):

Den

(p) HUITFELD pag. 1432. CRAGII Hist. Christ. III. p. 69.
(q) Conf. HUITFELD pag. 1445.

Den Tidt Greffuens Feyde begynte i Danmark, giorde de Lybske med deris Anhengere Indfald her udi Fyens Landt saa wel som andrestedz, oc kome her til Faaborg med deris Skib och Krigsfolk, fore op i Landit, roffuede oc tog paa Herregaarde och anderstedz, huad de kunde offuerkomme. Same Tid war Hr. Hans Matsen, min salige Fader, Gudz Ordz Tienere til Suaning Saagen, betroed aff Erlige och Welbyrdige Mandt Jacop Hardenbierg til Sandholt att ware paa hans Guld, Sølff, Penning och andit hans Godz, imen hand war udi Krigshandel her udi Fyen. Der disse Roffuere fornam, sig icke kunde bekomme, huis Guld och Sølff samestedz kunde findes; Thi forneffnte Hr. Hans haffde lat det indmure paa Gaarden udi en hemmelig Stedt, da fryctede huer for sig, da mistenckte same Roffuere forneffnte Hr. Hans, att hand det skulle wide oc haffue for ande Raadgiffuer deris Skyldt, oc der de inthed der kunde faa, saa fore de tilbage igen udi deris Grumhed til Suaninge Prestegaard, roffuede och hentoge alt hues der fandz, saa hans fattige Hostru och Born maatte tigge, saa lenge det waridt, grebe och fangede saa Hr. Hans, och førde hannom til Odense, och sette hannom fangen der samestedz udi Proustegaarden udi it stort Skaff, som end nu der findis, att hand skulle bestaa, huor forneffnte Jacob Hardenbiergs Liggendefæ waar, och som hand icke wilde for sin Tro och Loffue sige, hvor det fandz, lode di hannom henge under it Loft wed begge sine Tommelfingre med stoer Plage och Pine, och lagde stegte Æg vnder hans Armhull til støre Plage, dog hand det alligeuel icke bestod, men en Pige gick til, der disse onde Mennisker ginge hen, och satte en Tonde vnder hans Fødder, och tog Eggene vd igen, saa Tommelfingrene waare krogid, imen hand leffde. Saa komme di siden oc toge hannom neder igen, och sette hannom vdi same Skaff vdi it Fengzel. Om Natten raadførde Herrerne, som waare Greffuer och di Lybske, vdi same Stue, huorlunde att di wilde angribe Koning Christians Krigsfolk, och huor och naar, uanseet eller betenct, att forneffnte Hr. Hans saa fangen inde hos dennom.

Men dis middelertid glemde hand icke aff Gudz Naade oc gode Forsiun att høre och gomme, huad forgaffs, til en beqvem Tid. Saa fore di fraa Odense igen, och toge Hr. Hans aff Byen med dennom, løbendis barbened wed en Hest bundet wed en Grime Tøyl til Faaborg, tencte att afflifue hannom. Der di komme til Byen, lod di hannom binde med Bast-Liner, og lagde der med hannum saa bunden paa en Herregaardt, men hand sled sig løs om Natten, och hialp sig derfra, huorlunde hand best kunde, gick saa ned til Stranden, tog en Hommel-Stang, och gik vdi en Baadt, styde och hialp sig, huorlunde hand kunde, her offuer til Horne Landt, løb och gik saa hastelig barbenit, Nat oc Dag wspart, til hand kom med Liffs-Fare hen til Ornebierg och Fauvsle Bierge, som wore Danske Leyere och Krigsfolk fandz. Som hand nu kommer der, kiende salige Jacop Hardenbierg hannum. Der hand saae Hr. Hans komme udi saadan Maade, elendig, nøgen och barbenit, sagde hand til Hr. Hans: Hui kommer I wdi saadan Skickelse. Siden fortalde Hr. Hans hannum, huad hand haffde maat lide for sin Tro oc Loffue, och kallede forneffnte Jacop Hardenbierg Hr. Johan Rantzou och flere gode Herrer same Tid til sig, saa fortalde Hr. Hans dennom alt, hues hannom haffde hendt, och alle deris Anslag, som haffde hannom fangen, der hand laa i Proustegaardz Skaff, huad di wilde slaae paa, som war, huor di Greffuer wilde griffue wore Danske an, och huad Tid, och huorlunde med Baghold och Listighed. Der disse gode Danske dette hørde, bleffue de saare glade, att Gud almectigste wilde med saadan Middel haffue dennom aduaaridt, och sagde saa til hannum: Skulle wii oc tro dette att were sant, da suarid Hr. Hans, di skulle fuldkommelig tro det, thi Gud haffde det saa wisselig forseet, och wilkorede Hr. Hans sig wed it Hengende, om saa icke war. Siden gaffue di strax Hr. Hans Kleder och Sko, och finge hannom en Hest, och red iblant Hoben. Och der Fienderne tøffuede lidet om anden Dagen, och di icke fornumme dennom, sagde Hr. Johan Rantzou til Hr. Hans: Her Johan waarer eder for it Hengende.

gende. Som di saa taler, seer di Skaren komme paa Sted och Tid, som war wed Hr. Hans tilkiendegiffuet. Epter saadan Leylighed gaff Gud almectigste Naade och Lycke, wore Danske Herrer finge en deylig Seyerwinding, Gud til Ære, Danmarckis Rigis Indbyggere til mogen Rolighed och Glæde. For huilken forneffnde Hr. Hansis tro Tieniste Salig och Hoylofflig Konning Christian, som en gudfryctig Herre oc Konge rigelige lønte och wel wnte forneffnte Hr. Hans Matsen ald hans Liffs Tid. Actum 31. Junii Anno 15...

Jørgen Hansen, Gudz Ordz
Thienere til Suaning Saagen,
Salige Hr. Hans Matsens
Søn, egen Handt.

Fra Fyen gik Rantzov, tillige med Kongen og den gandske Krigshær, over til Siæland, og, efterat alle faste Stæder der i Landet, saavelsom i Skaane, Falster og Laaland enten vare belagte eller indtagne, lagde han sig midt i Julio 1535. med den største Magt for Kiøbenhavn. Landskrone overgav sig til Kongen i Begyndelsen af Octobri, og blev Skytter af Floden, som der i Havnen var indlagt, derfra fort til Helsingør, hvilket Hr. Johan Rantzov brugte til at beskyde Krogens Slot med. Dette Slot havde Henrik Branthun inde paa Grevens Vegne, men maatte i Begyndelsen af det følgende Aar opgive det, da Hr. Johan Rantzov, som tilforn af Kong Friderik havde haft det i Forlening, nu atter dermed blev forlenet (r).

Hovedstaden Kiøbenhavn holdt Beleiringen ud i tolv Maaneder eller et heelt Aar, men maatte sidst i Julio 1536. efter stor udstanden Hunger og Elendighed overgive sig til Kongens Naade. Efterat Hr. Johan Rantzov saaledes havde ladet sit uovervindelige Mod og sin tro Tieneste see, saavel i denne Kiøbenhavns Beleiring, som ved det gandske Rige at giøre Kong Christian underdanigt, og det paa selv samme Maade, som han tilforn havde gaaet Hans Maiestets Hr. Fader Kong Friderik til Haande, blev han af Kongen forskikket over til Jylland, for der at giøre en Ende paa de Catholske Herre-Bispers Regiering, og inddrage Stifternes vidtløftige Gods under Kronen. Denne Befaling udrettede Rantzov enten med List eller Magt paa det troligste og til Hans Maiestets største Behag. Med Silkeborg Slot, som Hans Strygge paa

(r) HVITFELD pag. 1458. 1462.

paa Bisp Ove Bildes Vegne havde inde, forefandt Rantzov vel noget Vanskelighed, men det blev dog kort efter opgivet (s).

Aaret derefter 1537. biwaanede Hr. Johan Rantzov Kong Christians Kroning, som holdtes til Kiøbenhavn den 12. Augusti. Og i det følgende Aar 1538. fulgte han med Kongen til Brunsvig, hvor han var paa Raad med at slutte det bekiendte Forbund imellem Hans Maiestet og de Protesterende Førster. Paa Hiemveien var han med Høistbemeldte sin Herre i Hamborg, og biwaanede den heitidelige Hylding, som Raadet og Borgerskabet efter gammel Sædvane der giorde Kongen og hans Brødre, som Hertuger af Holsten. Samme Aar skienkede Kong Christian hannem en Gaard og Grund i Aalborg, som tilforn havde ligget til Vendelbo Stift, og nu med det øvrige Bispernes Gods var lagt under Kronen. Af Brevet, som derpaa blev udstædet, finde vi i en gammel Cancellie-Registrant et Udtog, saaledes lydende:

Hr. Johan Rantzov fik Eyendoms Breff til sig oc sine Arffuinge paa en Gaard oc Grund, med Huse oc Jord, liggendis vdi Olborg norden vid Graffuen emod Skoffue-Port oc vesten op til Skoffue-Gade, huilke Jord ther strecker sig vdi Øster oc Vester fran samme Skoffue-Gade oc norden neder til Jep Friises oc Niels Jensens Gaard, oc er vdi sin Lenge halffempt-sindstiuge Lybske Alne, oc strecker sig vdi synder oc norden fran forneffnte Graffue oc saa til Jacob Medings Jord vidtager, vid forneffnte Skouff-Gade, oc Anders Jacobsens Jord vidtager, og er vdi sin Brede synder og Norden fran Graffuen oc til forneffnte Jacob Medings Jord halffierdesindstiuge Alne Lybsk vdi huer Ende. Hvilke forskreffne Jord oc Grund tilforne haffuer legiet til Vendelbo Sticht, oc nu er tilfunden oc lagt vnder Kronen. Cum inhibitione solita. Dat. Gottorp, 6ta feria post Esto mihi Aar 1538.

Relator Melcker Rantzov.

I de efterfølgende Aar har Hr. Johan Rantzov paa Kong Christians Vegne beklædet Statholders Ember i Hertugdomene Slesvig og Holsten. Hvilken høie Værdighed han med stor Berømmelse forestod, indtil han var over sine 60. Aar, da han med høistbemeldte sin Konges allernaadigste Tilladelse over-

(s) HVITFELD pag. 1488. CRAGII Hist. Chr. III. p. 150.

overlod den til sin Søn, den navnkundige Ridder, Hr. Henrik Rantzov, som i mere end 40. Aar var tre store Kongers Statholder i forbemeldte Hertugdømer.

I Aaret 1539. hændede det sig, at Otte Stigsøn, som havde forladt Riget med Greven af Oldenborg, og siden forehaft adskillige hemmelige Practiker imod Danmark, blev udi Neder-Saxen imellem Hamborg og Lybek af Kong Christians Svigerfader Hertug Magnus paagreben og fastsat. Kongen, saasnart han derom blev vidende, afsendte Hr. Johan Rantzov til Hertugen, og gav hannem skriftligen tilkiende, hvor høit det var Hans Maiestet om denne Stigsøns Fængsel at giøre, med Begiering, at han enten maatte sendes fangen til Danmark, eller der paa Stedet stilles for Retten og lide Dom. Endskiønt nu Hertug Magnus heri havde ondt at giøre, paa den ene Side for Kongens Skyld, som han gierne vilde tiene, paa den anden Side for Keiserens, Churførstens af Pfaltz og andre den fangne Kong Christierns Venners Skyld, som han frygtede for, saa fik dog Rantzov ved sit Fredfærdige Gemyt Sagen saaledes formidlet, at Otte Stigsøn, imod sin Forpligt om at tiene troligen sin Livs Tid, slap af sit Fængsel, fik Kongens Naade, og kom uden Fare ind igien i sit Fæderneland (t).

1542. Da der imellem Kongen af Frankrige og Hertugen af Jülick blev sluttet et Forbund mod Keiseren, og Kongen af Danmark holdt det for raadeligt at indtræde med i dette Forbund, formedelst den overhengende Fare, som man stedse befrygtede sig af Keiseren og andre Kong Christierns Venner, blev Hr. Johan Rantzov til den Ende udsendt til Jülick: Men da han merkede, at Frantzosen mest saae paa sin egen Fordeel, og Hertugen af Jülick ikke var Krigen voxen, vilde han ei indvikle sin Konge i et skadeligt Forbund, men aleneste indgik en Handel med dem om nogle Hielpe-Tropper at sende til Brabant, og om endeel Orlogs-Skibe, som skulde forurolige de Nederlandske Kuster. Samme Aar var Hr. Johan Rantzov, tillige med Knud Rud, Casper Fuchs og Anders Barby, forskikket til Bremen, for der at handle med de Nederlandske Sendebud om en Stilstand eller Fred mellem Kongen og Keiseren: Men dette Møde løb frugtesløst af (u). Samme Aar fik Hr. Johan Rantzov følgende Brev (x), lydende paa Femern, som han af Kongen for en Summa Penge udi Pant havde:

Wyr Christiann van Godts Gnadenn tho Dennemarcken, Norwegen, der Wenden vnnd Gotten Koningk, Hertoch

(t) NIC. CRAGII Hist. Christ. III. pag. 203.
(u) NIC. CRAGII Hist. Christ. III. p. 241.

(x) Originalen af dette Document har vi H. Excell. Hr. GeheimeRaad Berkentins Godhed at takke for, som samme med flere har meddelet til Publici Nytte.

tho Schlesewick, Holsten, Stormeren vnd der Dithmarschen, Grauen tho Oldennborg vnd Delmenhorst. Entbeden deme gestrengen vnd Ernvesten vnsem leuen getruwen Rade Hoffmeister vnd Amptmanne thor Steinborg Ern Johan Rantzouwen Ritter vnnsse besundere Gunst vnd Gnade thovoren. Vnnd fogen juw hyrmit tho wetende, dat wy geneiget syn juw de Summen Geldes, de gy Vnns in vnse Landt Vemeren gedaen hebben, vnnd dar vor wy juw dat sulue Lanndt tho eynem Vnderpandesvorschreuen, alse itzundes auer eyn jahr in deme Vmmeschlage des vofftetuhundersten vnnd drey vnnd vertigesten Jares gnediglichen vnnd mit Danckbarheit wedder thogeuende vnnd thobetalende, vnnd dat suluige Landt tho vnsem vnd vnser fruntlichen leuen Brodere Besten wedderume fryg tho makende vnd van der Pantschop tho entleddigenn. Derwegen so willen wy juw hyrmede de Losinge tidtlich vnnd ein gantz Jahr vorhen darup vorkundiget hebbenn, vppe dat gy juw deste betere darna thorichtende wetenn. Wente wy juw mit allen Gnaden thogedan vnd geneiget synn. Datum vp vnnsem Schlote Gottorp na der Gebort Christi vnses Heren dusent vyff hundert vnnd twei vnnd vertich, vnnder vnsem Secret.

Christian.

Efter det Klagemaal, som Kong Gustav af Sverig 1543. førde for Kong Christian over de Lybske, at de, Keiseren til Villie, havde haft Haanden i det Opror i Sverige, som blev kaldet Tacke-Feiden, skikkede høistbemeldte Kong Christian Hr. Johan Rantzov, Godske Rantzov, og Peder Svabe som Gesandter til Lybek, for at advare Lybekerne, at, saafremt de vilde see paa deres egen Velfært, maatte de holde sig fra saadant skadeligt Foretagende imod disse Riger (y).

Samme Aar blev holdet et Møde til Campen, did hen blev Hr. Johan Rantzov med Eske Bilde, Peder Svabe og Casper Fuchs, udsendt af Kong Christian, for atter at handle om Fred med de Nederlandske Gesandter imellem Kongen og Keiseren: Men denne Sammenkomst blev, ligesom den forige til Bremen, uden Frugt og Nytte ophævet (z). Iblandt adskillige Hr. Johan

(y) NIC. CRAGII Hist. Christ. III. pag. 254.
(z) ibid.

Johan Ranzovs egenhændige Breve, som giemmes i det Kongl. Geheime-Archiv, findes efterfølgende Brev, som de Danske Gesandter paa Udreisen til dette Campiske Møde have tilskrevet Kongens Broder Hertug Hans, saaledes lydende:

Durchleuchtiger Hochgeborner Furst, E. F. G. sein unsere underthenige willige Dienste inn allewegen zuvorne. Gnediger Furst vnd Herr, was Koniginne Maria ann die von Hamburg, des Tags zu Campen halben, vnd die von Hamburg ann mich Johann Rantzaw Rittern deshalben, Auch wes Joachim Hake, ettwan der Kon: Maytt. zu Dennemargken Cantzley Dienner, von Nürmberg ab, ann Zeitungen geschrieben vnd geschickt, das haben E. F. G. hierbey ferner zuersehen. Bitten derwegen vndertheniglichen, E. F. G. wollen diese beyvorwarthe Brieue der Hochgedachtenn Ko: Matt. mit erster Post zuferttigen. Wir geben auch E. F. G. hirmit vndertheniglichen zuerkennen, daß wir vff nechsten Dornstag von hier vorrücken, vnd vns zu der Tageleystunge nach Campen begeben werden, wo nun die Instruction vnd Vollmacht nach vnserm Abschiede ankommen wurde. Bitten wir vndertheniglichen, E. F. G. wollen vns dieselbe mit dem allereyligsten vff der Post hernacher schicken. Willichs wir also E. F. G. dero wir vnderthenigk zu dienen schuldig vnd iderzeit erbottig sein, in Eyl vnderthenigen nit wollen verhalten. Dat. Itzeho Montags nach Cantate An. 1543.

E. F. G.

Vnderthenige vnd willige Dienner,

Johan Rantzaw }
Eske Bylde } Rittere.

Peter Swabe.

Hvor omhyggelig Hr. Johan Ranzov ellers i disse urolige Tider haver været, for at skaffe Kongen og hans Brødre Kundskab om alle fiendtlige Anslag, og at give dem gode Raad i paakommende Tilfælde, sees af forbemeldte hans egenhændige Breve, som han deels til Kong Christian, deels til hans Hr. Broder Hertug Hans den ældere, haver skrevet, hvoraf vi her ville anføre nogle Stykker.

I. Til Hertug Hans.

Durchleuchtiger Hochgeborner Furst, gnediger Herre, Meuenst Erbedunge myner vnderdenigen gehorsamen vnd gantz willigen Dienst, kann ick inn aller Vnderthenigkeit J. F. G. nicht bergen, dat ick J. F. G. Schriuen an my gedan nach aller Gebuer empfangen vnd dessuluigen Inholdes mynes Vormogens erlesen vnd ingenommen. Wolde my ock dersuluen gnedigen schrifftlichen Beuelich gerne gantz vnderthenigen vnd gehorsamlichen tho J. F. G. vorfueget hebben, So mueth ick doch von Stundt an, an dye Orth vnd Ende (belangende denn Anschlagk) als Juwe F. G. bewust, my begeuen, vnd vp solliches, als Breyde Rantzou J. F. G. Bericht gedan, Achtunge hebben. So auer solliches J. F. G. nicht geraden vnd gueth ansehen, so wyll ick datsulue vp J. F. G. Schriuen vnd Antogen vnderwegen lathen. Ick ouerschicke ock J. F. G. jegenwardige Heuptleut, als Jacob von Nürenberch vnd Marx von Simmeringen, desgelicken Johan Vncen Lutenanten, Otte vom Horn, mit gantz vnderdeniger Bede, J. F. G. wolle Jocob von Nurenberge vnd Otte vom Horne tho Husem, vnd Marx von Simmeringen tho Flensborch, vp dat man sie (so eth nodich) vp die Negede hebben vnd gebruken mochten, vorleggen lathen, vnd an die Borgere schriuen, dat sy in eyn Hues vorlecht vnd vthgequitet tho temelicker Mathe werden mogen. Jacob von Norenberge und Marx von Semmeringen desgelicken antogen laten; dat sie ere Perde vorkopen, vnd nicht mer als ider ein, darmede die Borgere nicht tho sere beschwert, beholden mogen, auerst Otte vom Hornne gar kein Perdt. Solchs hebbe ick J. F. G. alse mynem gnedigen Herren vnderthenigen Meynunge nicht wethen thovorholden, vnd bin J. F. G. (die ick hirmede deni Almechtigen mit langer vnd frischer Gesuntheit idertydt thoerholden beuele) met mynem Liue und Gude tho denende schuldich vnd willich. Dat. Breydenberge Sonnabends nach Palmarum Anno 1543.

J. F. G.

Vnderteniger vnd gehorsamer Johan Rantzawe Ritter.

Op-

Opskrift:

Dem Durchleuchtigen Hochgebornnen Fursten vnd Herren Hern Johansen, Erffgenamen tho Norwegen, Herthogen vnd Stadtholdern (a) tho Schleswigk Holstein Stormarn vnd der Ditmarschen, Graue tho Oldenborch vnd Delmenhorst, mynem gnedigen Herren, vnderthenigen.

2. Til Hertug Hans.

Durchleuchtiger Hochgeborner Furst, Gnediger Herre, Neuenst Irbedunge myner vnderdentgen gehorsamen vnd gantz willigen Dinst, kan ick J. F. G. in aller Vnderdenicheit nicht bergen, wo dat Jochim Prein by my alhie thon Beedenberge gewesen, vnd wedderumme hefftigk nach dem Lande tho Mecklenborge geehlet hebbe, Ick densulnen, darmede nichts vorsumet werden solde, alhie by my affgeferdiget vnd 1200. Gl. Munte, dat he den Rittern tho Wartgelde geuen solde, togestellet vnd gegeuen. Der my danne Bericht gedan, dat die Ruther vnd Knechte, so im Lande tho Mecklenborg angenomen vnd vorhanden syn, in veer oder vieff Dagen opthen sollen. De wile danne die andern der Elue so nahe, befurchte ick my, dat se tohope rucken, vnd vns also den Baddmeister tobringen willens syn. Der wegen, Gnediger Herre, sehe ick vor gerathen vnd guth an, dat J. F. G. strax vnd ilich die Reuter, so tho Rensborg angenommen, tho Segebarge thor Munstrunge tokamen vorschriuen laten, den man danne irenn Manat-Solt fullent geuen, vnd so man den Viegenden Abbruch dohen kunde, sie den Manath gebruken mogen, ob se bereit dat Gelt so balde nicht erlangen, kan nicht schaden, so borgen wol XIIII. Dage oder drei Wochen. Tho deme dat J. F. G. vth dem Harrich Steden, als Husum, Flensborch vnd andern Steden twe gude starcke Fenlyn Borger vorschriuen, vnd nach der Elue sich trecken late, die man tho der Behoeff ock hebben moge. Ick ducht my ock geraden syn, dat J. F. G. die Lantsaten to Bramstede iligen antokamen vorschriuen dede, vp dat wy nicht, wie wol ehr geschen, vberraschet werden, doch stelle ick solches in J. F. G.

(a) Siden Hertug Hans her kaldes Statholder i Hertugdømmene, synes det, at Hr. Johan Rantzov for en Tid ikkun haver været Vice-Statholder.

Gefallen. Die van Burstehude werden mynes Beachtens Hulpe begeren, so duchte my vor geraden, dat man buten vele leuer Hulpe dede, alse se bynnen Landes kommen lethe, darto konde men de Ruter gebruken. Gnediger Herre, is Her Juen nicht by J. F. G. so latet one in Jle ilich vorschriuen, denne dat wil nicht lange Rades hebben. Wes ick noch in J. F. G. Namen an den Drosten thon Pinnenberge, die wile die Feinde thom Hogeswicke auergekamen, vnd also die Elue in einem Dage erreken konen, geschreuen, solches hebben J. F. G. vth ingelegter Copie allenthaluen thoersehen. Dat ick J. F. G. also in Jle vnderdeniger vnd getruwer Meynunge nicht hebbe weten thovorhalden, vnd bin J. F. G. (die ick hir mede dem Almechtigen mit langwieriger Gesuntheit guden Regimente tho erholden bevele) na alle mynem Vormogen mit mynem Liue vnd Gude tho denende willich vnd schuldich. Dat. ilich Breidenberge an Auende quasimodogeniti Anno 1547.

J. F. G.

Gehorsamer vnd vnderdeniger
Johan Rantzouwe Ritter.

Opskrift:

Dem Durchleuchtigenn Hochgebornenn Fursten vnd Herren Hern Johansen Hertogen vnd itzigen Stadtholder tho Schleswigk Holstein, Stormarn vnd der Ditmarschen, Greue tho Oldenborch vnd Delmenhorst, mynem gnedigen Herren thohanden. Jligen, iligen, iligen.

3. Til Kongen.

Durchleuchtigster Grothmechtigster Hochgeborner Forst, Gnedigster Herre, Nemenst Erbedunge myner vnderdenigen gehorsamen vnd gantz willigen vnd schuldigen Denste, wyll ick J. K. Matt. in aller Vnderdenicheit nicht bergen, dat ick vor geraden vnd guth ansege, dat J. K. Matt. Geuerth Schencken mit dem iligsten an Juwe Ko. Mtt. vorschriuen dede. Danne so Juwe Ko. Matt. ene alrende nicht met einem Geschwade oder Venlin Ruther annemen wolde, so kunde doch J. Ko. Matt. den

den suluen my vor eynen Luthenanthen thoordenen, danne J. K. Matt. hebben gnediglich auethonehmen, dat ick aldar nicht wie ein ander Krigsmann stedeshenn liggen kann, derwegen were he sere guth darhen mede tho nemen. Man kunde ene ock woll vor eynen KrigsRath gebruken. Ick rade gantzlich, dat ene Juwe Ko. Matt. in diesen Saken gebruke, vnd so gar vnd gantz nicht vthschlage. Solchs hebbe J. K. M. also in Jle vnderthеniger Meynunge ick nicht bergen wollen. Vnd bin dersuluen (de ick hirmede dem Almechtigen mit langwirigen Gesuntheit vnd guden Regimente thoerholden idertydt beuele) met mynen Liue vnd Gude tho denende schuldich vnd willich. Datum Breydenberge Sondages nach Visitationis Marie An. 1543.

J. Ko. Matt.

Vndertheniger vnd gehorsamer
Johan Rantzov Ritter.

Opskrift:

Dem Durchleuchtigsten Grothmechtigsten Hochgebornen Fursten vnd Herren Hern Christian tho Dennemargken Norwegen 2c. Koningk, Hertogen tho Schleswigk Holstein 2c. Mynem allergnedigsten Koningk vnd Herren.

4. Til Hertug Hans.

Durchleuchtiger Hochgeborner Furst, Gnediger Her, Neuenst Erbedunge myner vnderdenigen gehorsamen vnd gantz willigen Denste, wyll ick J. F. G. in aller Vnderdenicheit nicht bergen, dat ick an alle Closter vnd dat Capitel tho Schleswigk Breue, dat sy mit etlichen Perdenn, Wagen, vnd aller Notturfft, darmede sy dat Geschutte, Krudt vnd Loth tho Behuff vnd Notturfft des bewusten Anschlages furenn, in Rustunge vnd Reitschap sitten schollen, also dat sy vp J. F. G. wider schriuen, dahen sy vorschreuen, ane alle Vorsumenisse kamen mogen, ferdigen vnd maken hebbe laten, die ick J. F. G. hirmede auerschicke, myth gantz vnderdeniger Bede, J. F. G. wolle diesuluen furderlich myt eigener Hant vnderschriuen, dat Datum in der Cantzlei setten, vnd met dem ersten so mogelich an Orth vnd Ende, darhenne sy gehorich,

horich, darmede nichts vorsumet werden moge, auerschicken lathen. So ock die Closter Perde, wie beth anher geschen, tho Rensborch weren tho dem Gebuwete noch arbeiden vnd Stein fureden, so will die Nottorfft erforderen, dat J. F. G. diesulven strax wedder na den Closteren schicken, vnd tho Rensborch vorlouen lathen, dan J. F. G. hebben gnedigst auethonemen, dat sich die Closter, so solches, wy nu an sy geschreuen, dohen solden, diewyle sy aldar Perde tho dem Gebuwede holden mothen, beschweren werden. Tho deme wolde eth ock nicht denen, so man eynen wyden wech met sollck einen Perden reysen solde, dat sy affgedreuen vnd affgeerbeidet weren. Solkes hebbe ick J. F. G. in aller Vnderdenicheit nicht weten tho vorholden, danne dersulven myt mynem Liue vnde Gude tho denen byn ick idertidt mynes Vormogens tho donde wyllich. Datum Breidenberge Sondages nach Visitationis Mariæ Anno 1543.

J. F. G.

Vnderdeniger vnd gehorsamer
Johan Rantzauwe Ritter.

P. S. Ick bedde gantz vnderthenigen, J. F. G. wollen byvorwarden Brieff mit thowelliger Post an die Kon: W. mynen gnedigsten Herren auerschicken.

5. Til Hertug Hans.

Durchleuchtiger 2c. wyll ick J. F. G. in aller Vnderthenigkeit nicht bergen, wo dat ick von Ko. Maytt. als Morgen Donnerstagk tho Nieburgk oder Korsöer antokamen vorschreuen bin, mit Antogunge, dat Sin Ko. Matt. Breyda Rantzowe, Er Juen Reventlouwe vnd Bertram von Aleuelde ock vp de Tydt darhenne tho kommen vorschreuen hebben, wyll my derowegen gantz iligen tho Siner Ko. W. erfagen. Dieweyle dan dat Schriuen, so my J. F. G. Copie davon auerschicket, von der Ko. W. empfangen, also ludet, dat sick J. F. G. vp Widerschriuen

nen neuen den andern Reden vnd my tho Sine Ko. W. erfogen wurde hebbe ick nicht anders gemeinet, J. F. G. were bereit vff dem Wege gewesen. Diewyle auerst J. F. G. noch nicht vff dem Tage, sunder vff der Jaget is, kann ich nicht wethen, wo eth eine Gestalt hebben moge, offte solkes in der Cantzley Vorsehen, oder wo eth darumb eyne Gestalt hebbe. Solkes ick J. F. G. also in Jle vnderthenjger Meynunge nicht bergen wollen, vnd bin dersuluen, na mynem Vormogen met Liue vnd Gude tho denende schuldich vnd willich. Datum iligen Gottorp Middeweken nach Margrete vmb 7. Vre Anno 1543.

J. F. G.

Vnderthenjger vnd gehorsamer

Johan Rantzoue Ritter,

6. Til Hertug Hans.

Durchleuchtiger rc. Wyll ick J. F. G. in aller Vnderdenicheit nicht bergen, dat ick an J. F. G. Hern vnd Brudern die Ko. W. tho Dennemarcken, mynem gnedigsten Hern, daranne Sin Ko. M. ock J. F. G. mergklich vnd vele gelegen, geschreuen hebbe, welken Breff ick danne J. F. G. hirmede ouerschicke, mit gantz vnderdeniger Bede, J. F. G. wolle bemelten Breff iligen iligen vp der Post der Ko. W. ouerschicken. Solkes hebbe ick J. F. G. in aller Vnderdanicheit nicht bergen wollen, vnd bin dersuluen, met mynem Liue vnd Gude idertydt tho denende schuldich vnd willich. Dat. iligen Breydenberge Mandags nach Margarete An. 1543.

J. F. G.

Gehorsamer vnd vnderthenjger.

Johan Rantzouwe Ritter.

P. S. Ock gnediger Furst vnd Herre, duncket my geraden vnd achtet vor guth sin, dat J. F. G. die Hamburger Antwurth sampt mynem Breue, so ick J. F. G. itzo vberschicke, iligen vp

der Post an de Ko. W. mynem gnedigsten Herren vorhen ouerschicken dohen, vnd den jenigen so weder geschickt dat he alle Wege nicht sume met Flite vnd allen Ernste bevelen lathen. Wollet ock den Breff von Helbek der Ko. W. ouerschicken. Was vor Tydunge allenthaluen vorhanden, wert J. F. G. vth Ko. W. Breue thoersehen hebben. Bidde gantz vnderthenigen, J. F. G. wolle jo iligen iligen ane alle Sumenisse der Ko. W. vp der Post vberschicken.

7. Til Hertug Hans.

Durchleuchtiger Hochgeborne Furste, Gnediger Here, Negest myner willigen vnderdenigen vnd vngesparter flitiger Denste Erbedinge, kan ick J. F. G. vnterdenigest nicht bergen, dat ick in loeffwerdige Erfarung kame, ock sich egentlich in der Warheit tho dricht, dat ein mechtige geweldige Versamlunge Ruther vnd Knechte sich im Ouerlandt deitt erögen, alse ick by mynem Gedenckende nicht gewust hebbe, vnd is ock die suluige Versamlung Burgundisk. Nu is sulch Sammelent nicht dar alleine, sunder idt werden Lude an allen Orden bespraken vnd angenamen, dewyle den Ko. Maytt. myn gnedigster Herr dem Huse tho Burgundien affgesecht, vnd wy itzund dermaten myt Luden nicht vorfatet syn, alse in sulchen Hendeln wol nodich synn scholde, So is gewisse, dat die Hupe im Ouerlande sick by ein ander nicht lange erholden kan, se mothen enen Wech, wem se ock noch tho wyllen, se konnen ock vp enem Wege nicht gebrucket werden. So weten J. F. G. sich gnedichlich tho erinrende, dat alle Anslege, die wy bedencken vnd vornemen, de konen de andern ock practiceren. Nu ys nicht an, ick hebbe de Lude, de Ko. Matt. bisher gewartet, alle Tidt in der Handt gehat, se hebben sick disse Tydt vp myn wordt nicht an ehren groten mercklicken Schaden erholden, vnd is en itzund so plotzlich abgeschreuen worden, dat de suluigen gantz vorbittert syn, sick och tho Denste begeuen hebben, vnangesehen wes Viende oder Frundt de sin, deme se tho then. Ick vorsehe my ock na disser Tidt mit ehn edder andern nicht mehr tho

tho handeln, ick hebbe den Gelt in der Handt. Men kan ock de Lude nicht vordencken, denne se mothen sich des erholden, wes se van Fursten vnd Herrn vordienen. Jck wet ock, Gnediger Furst vnd Herr, dat die jungen Gesellen vam Adel in dussen Furstendomen dar henne trachten, dat se sich denstlich begeuen werden. Wen se nu schon van Ko. Matt. mynem gnedigsten Herrn nicht bestellet werden, so then sie doch wedder Cleue, Gelren edder wor he is, wedder disse Furstendome auerst werden sie sick nicht begeuen. Wu nu dem, so syn wyr myt kenen Luden vorwust, den idt hebben die jungen Gesellen sick nicht vorplicht, vnd sin ehr thom dele de nicht vele hebben, vnd mothen denen, deswegen so is tho besorgen, dat se sick vtherhalb Landes vorseggen. Jck wyl ouerst Jw. F. G. vntherdenigest angelanget hebben, J. F. G. willen dit nicht vormercken, alse wulde ick de sulbigen dar henne reitzen vnd drengen, dat J. F. G. vp die jungen Gesellen Gelt spildunge don schulde. Jck mene idt ouerst, als my Got helpe, truwlich, dewyle Ko. Matt. myn gnediger Herr dem gantzen Keiser affseggen, vnd myt Luden nicht vorwust syn, dat ick besorge (welchs doch Got gnedichlich affwenden kan) wy werden dar auer eyn maell den Vnfall befinden, So wyl ick doch des entschuldiget sein, vnd schal my nicht thogemeten werden. Wu nu dem alle, so rade ick truwlich, dat men de Rede disser Furstendome samptlich vorschriue, mit ehn Berathslage, effte de Hupe, de nessen nach dussen Furstendomen wenden wolden, wu men denne mydt tydtlichem Rade vnd Jegenwehr dar henne trachten mogen, dat de Furstendome erreddet, vnd wy alle den Spot (dat wy tho kener Gegenwehr gedacht) thom Schaden nicht hebben dorffen. Jdt were ock nicht vngeraden, dat Ko. Matt. myn gnedigster Herr sick etwas neger den Furstendomen begeuen muchten, denne de wyle de in der See nicht geslagen syndt, alse se io nicht wol geslagen konen werden, so hebben sick de Ricke nicht tho besorgen, Hyr ist noch Krut oder Loet vorhanden. Jdt hebben my Ko. Matt. myn gnedigster Herr in Bevele vpgelecht, vp allerley wes sich vorfallen muchte Kuntschop tho leggende. Nu

 synt

synt de Vorsamlung tho mennigfeldich, dat icks alle nicht waren kan, vnd geschige darouer eyn Infall, dat Godt vorhoden wolle, dewyle wy keine Lude hebben, so wyll ick jegen Ko. Matt. J. F. G. vnd idermennichlichen entschuldiget syn, den ick hebbe eth Ko. Matt. mynem gnedigsten Herrn angetoget, dat ick gerne gesehen hadde, dat men sick myt Luden nach Nottorfft vorsehen hadde. Idt hebben sick ock J. F. G. gnedich tho erinrende, dat de von Hamborgk Casper Fuchsen, dat kein Korne vth Hamborgk westwart gevort werden scholde, angetoget. Nu besorge ick, dat dem sulbest keine Volge geschee, den ick bin inwendig twen Dagen binnen Lubecke gewesen, dat ick wet, dat da sulvest vele Kornes vth Prutzen angekamen ist, dat sulvige Korne werth vth Lubecke de Grafft vp durch dat Landt tho Sassen na Hamborg gefort, So weit ick ock by my sulbst, dat de von Hamborgk dat Korne, vnd wes dartho vth dissen Forstendomen vnd dem Magdeborgischen Lande im Hamborgk gefart werdt, alle nicht vordempen konnen, derhaluen lichtlich thoermeten ock tho besorgende, dat dat Korne westwert geschepet werdt. Tho der Behoeff, gnediger Furst vnd Herr, see ick vor geraden an, dat J. F. G. mit dem allerfurderlichsten einen Erbarn Radt der Stadt Hamborgk, dat se tho Vthersten etliche eres Rades Personen myt den E. F. G. durch my etwas tho beredende hebben, vorschriuen deden. So wolde ick tho Vthersten en vnder Ogen then. Idt moste ouerst in dusser thokamende Weken gescheen, vnd ick moste den Dag weten, tho welcker Tidt se kamen scholden, vnd mosten J. F. G. eyn Credentz, vp my vnd Benedictes Sesteden luden de, tho schicken, So wolde ick myt den van Hamborgk vnderhandeln, dat se sick der Viende gantz entholden schulden. Efft nu J. F. G. bedacht, dit myn Schryuent an de Ko. Matt. mynem gnedigsten Herrn gelangen tho laten, will ick in J. F. G. Gefallen gestelt hebben. De sulbigen ick dem Almechtigen in frischer Gesuntheit ehres Lyues vnd gluckseligem Regiment ehrer Landt vnd Leuthe, heilsam vnd mith hohem Flits vntherdenigst

wyl

wyl befalen hebben. Datum Bredenberge Sunnabendes nach Vincula Anno 1543.

E. F. G.

Vntherdeniger vnd wylliger
Johan Rantzow Ritter.

P. S. Ock gnediger Furst vnd Herr, nachdem Herthog Magnus tho Sachsen myn G. H. mit Dode affgegangen, so achte ick daruor, dat de Furstynne tho Sachsen, de Graffe van Oldenborch sampt der Grauynnen thor Hochtydt nicht kamen werden. Dat sulbigen willen J. F. G. Ern Juen Reuenthlouwen Ritther anthogen lathen, dat men sick mit den Harbargen thom Kyle dar ock nach richten moge.

Opskrift:
Dem Durchluchtigen Hochgeborne Fursten vnd Hern, Hern Hanse Erbe tho Norwegen, Herthogen tho Sleswig, Holsten, Stormarn vnd der Dithmarschen, Graffen tho Oldenborch vnd Delmanhorst, mynem gnedigen Fursten vnd Herren.

8. Til Hertug Hans.

Durchluchtiger rc. Wyl ick J. F. G. vnderdeniger Meynunge nicht bergen, dat Tonnies vonn Witberge Diesen Dach, harth an den Auenth by mi thor Steinborch sinen Oheim Jürgenn Schwartzen gehath, vnnd my met demsuluen sinen Densth mit einem guden starcken Venlin Ruther der Ko. M. vnd J. F. G. meinem gnedigsten vnd gnedigen Herrenn presenteren vnd anbeden lathen, Wo danne J. F. G. vth ingelechten mynem Breue vnd den andern an de Kon. Matt. mynem gnedigsten Herren geschreuen, tho vornemen hebben werden. Do he nu solche Breue auerantworth, hefft he mi angetoget, he hebbe mi noch etwas in geheim antotogen, mit bede, solkes von eme tho horen, welkes ick gedann. So hefft he mi angetoget, dat eme dy jennigen, so ene vthgeschicket, Credentz vnd anders mer an my wolden met gegeuen hebben, so hebben sy doch solkes vmb allerlei

 Gefar

Gefar willen darinede so he neddergelecht eme nicht wes he in Beuelch hadde offgefraget worde underwegen lathen, vnd my gesecht, dat ein Perdt acht oder negen hunderth by enander sy, vnd wyllen darby soß Fenlin tho Fuethe die alse vorgangen Fridage nach aller Hilligen Dage tho Floethe, welkes licht am Sticht von Minden an der Herschop von Schouwenborch vnd am Lande tho Lunenborch by einander sin vnd antehen wollen, vnd alse hüde oder morgen wollen sy tehen (im Schine alse wolden sy herwartes der Ko. Maytt. oder J. F. G. thotehen) in der Frugede nach Verden, vnd wollen dat sulue innemen. Vnd eth licht noch ein Hus drey Milen von dar, dar is des Bischoppes Geschütte vp, vnd de Bischop buweth daran, dar wolden se sick ock an vorsoken, vnd wollen solkes dohen von wegen Johan de Rode vnde Johan Richerdes, de danne etlicke Thosprake tho dem Bischoppe hebben, vorhapen sick also die beyden Huse intokrigen vnd dat gantze Lanth tho brantschatten. Secht my ock darneuen also dat eme Thonnies von Witberge bevalen, so de Ko. M. oder J. F. G. desuluen Lüde hebben wolden, so wolden se der Ko. Matt. vnd J. F. G. vor andere Fursten vnd Herren denen vnd thotehen, vnd scholen sick Sine Ko. Maytt. vnd J. F. G. erer gar nichtes thobefurchten hebben. Tho deme konnen se liden, so se etwas inkrigen, dat Sin Ko. Maytt. vnd J. F. G. die eren darinne handelen lathen. Vnd wenn eth nu tho solken Handel noch allerlei thobedencken, dat sin Ko. Matt. vnd J. F. G. der suluen Landen vnd Lüden tho gude kamen mochte, Auerst nichtes desto weniger so hebbe ick allerlei Bedencken hirinne, vnd were woll noch wo ick am lasten geraden hebbe, dat tho ider Tyt twe oder dre von den Reden by J. F. G. weren, vp dat se, so solke oder dergeliken Saken vorfelen, desto bether darinne raden vnd rathschlagen kunden. Ick weit dennoch woll, do de Graffe von Oldenborgh hier int Lant viel warth geraden, man solde dat Hoffgesinde vnd der Rede Perde alhie an die Greintzen leggen. Were dat geschien, so were villichte vele Vncosten vnd Vngerades nachgebleuen. Danne eth is nicht mer alse acht Mil weges von dem Lande tho Holstein, dar sy solk Largel

anhe-

anheuen. Sy konnen woll Honnich seggen, vnd hebben Gallen by dem Herten. Oder ock eth konnen sick de dar manck mischenn, de alhie der Ko. Matt. oder J. F. G. vor einen Naber nicht lidlich sin, oder wo sich danne die Felle thodragen. Jck wyll auerst louen, dat ander Lüde im Spele mede sin, de sick nu villichte noch nicht nomen lathen willen. Jürgen Schwarte begerth ock tho we- then, so diesuluen gedrungen wurden, iffte sy ock alhie Thoflucht hebben mochten, welches ich danne eme nicht hebbe wethen thotho- seggen. Jck auerst hebbe eme vorgeholden, dat me mochte vor- gewist sin, dat se sick von nemande, eth were Keyser oder wer dar were, ouerkopen oder jegen der Ko. Matt. oder J. F. G. nicht annemen lathen, welkes he gesecht nein, he wolde ryden vnd mick von den beyden vnd sunst den ouersten Bevelhebbern einen Schin bringen, dat solkes nicht geschreen solde. Vnd des hebbe ick eme eynen mede gedan, alse Claues Nielssen, den ick ein Perdt ge- kofft, de my danne allerlei, wes dar vorlopt, wedderumme in- bringen soll. Vorhope my also allerlei thoerfaren, wes dar vor- lopen mochte. Danne in Ansehunge solkes na by der Dore is, vnd von einer Wost ein Hues voll Kokes werden kan. Nade derowe- gen getruwelick, dat J. F. G. solkes iligen vp der Post an de Ko. Matt. schicken vnd darneuenst getruwelick raden, dat sick Sine Ko. Matt. met dem iligsten ouer den Belt erfogen mochte, danne sick vth diesen Saken allerlei thodragen kan, dat Jle bedarff. Dat danne Sin Ko. Matt. one allen Twiuel met den sinen, so Sin Ko. Matt. by sick hebben woll suluest bedencken werden. Vnd wes nu Sin Ko. Matt. iligen hirup in Antworth geuen oder heb- ben wollen, solkes iltgen J. F. G. thovorstendigen, in Ansehunge diesulue Sake im korten gantz balde thom eynen oder thom ander wege geraden, vnd in deme also balde etwas vorsumet werden kann. Bedde ock J. F. G. wolle my, wes diesulue in deme vor geraden vnd guth ansehen by jegenwerdigen, iltgen vorstendigen. Dat ick J. F. G. also in Jle vnderdeniger Meynunge nicht hebbe wethen thovorholden, vnd bin J. F. G. (de ick hirmede dem Al- mechtigen tho idertydt frisch vnd gesunth thoerholden bevele) met

mynem

mynem Liue vnd Gude tho denende schuldich vnd willich. Dat. iligen Breydenberge Sonnabendes nach aller Hilligen Dage Anno 1543. J. F. G.

Gehorsamer vnd vnderdaniger
Johan Rantzouwe Ritter.

P. S. Gnediger Herre, ick rade, dat J. F. G. dit Schriuen iligen vp der Post ane alle oder jemandes Berathschlagen an de Ko. M. gelangen lathen, vnd alsdanne, wan de Breue wechgeschicket, dat sulue met Her Jueu vnd den Reden iligen beradtschlagen, vnd my, wornach ick my richten soll by jegenwardigen, vorstendigen, vnd nicht dussen Brieff so lange thouen lathen, dat J. F. G. solkes met den Reden beradtschlage. Ick rade ock, dat J. F. G. iligen met den Knechten handelen late, dann, so sy dit Geruchte vornemen werth, nimant schweren wollen.

9. Tvende i sidstanførte Brev indlagte Sedler, uden Tvil til Sønnen Henrik Rantzov skrevne:

Leue Hinrick, von der Tydinge, dar du my von schrifst, dat mach woll sin. Auerst kamen se tho vns tho Lande, so schall sy jo mit Godes Hulpe de Hant Gots roren. Ick kant auerst nicht louen, dat sy sick dat sulue vnderstan. Bestellet auerst tho Husum, wen sy kamen, dat de Lude dar vmb her fluchs wach sin, ock vp welkere Stede du se, met sampt den Knechten, wilt tho hope hebben, vnd offte se dar nicht ahn Lant wollen, dat du alse danne met densuluen wach bist op der Eyder, oder hir thokamende, wen man dy bescheidet.

Ingeliker Gestalt will ick hir ock dun, vnd wyll balde kamen met denen, so ick hir hebbe tho dy, oder tho Rensborch, war ick schall. Dat M. G. H. met den andern Ampten ock bestelle tho Rensborch, Tundern, Flensborger Ampt, met Hr. Juen, ock met den Edelluden, so vp de Negede geseten sin, dat sy balde vnd iligen kamen dar se bescheiden werden. Schlage wy se danne nicht, so moge wy vns schemen. Dat ock min G. H. bestelle, dat tho Rensborch met dem iligsten gude Wacht bestelt werde, dar mede vns dat sulue nicht affgeschleken werde 2c.

Det øvrige om Hr. Johan Ranzov skal komme i næste Hefte.

* * *

39. Hefte.

Følge af de Efterretninger om Hr. Johan Rantzov.

Udi det foregaaende Hefte have vi pag. 38. erindret, at Hr. Johan Rantzov i et Document af 1525. kaldes Hovedsmand paa Krogen: Men os var da ikke bevidst, naar han havde faaet samme Slot i Forlæning. Efter den Tid have vi i det Danske Cancellies Archiv fundet antegnet, at Hr. Johan Rantzov ei alene i det Aar 1524. haver faaet Kong Friderik den Førstes Folgebrev til Krogens Læn, udgivet til Ribe in profesto Catharinæ Virginis, og altsaa ved samme Tider faaet Forlænings-Brev derpaa, men endog to Aar derefter af Hoibemeldte Konge bekommet Livs-Brev paa Krogen og Gorsſue (a), med de Læne og Herreder, der tilligge, fri og qvit, dog saa, at han skal giøre deraf tilbørlig Tieneste, naar hannem tilsiges. Cum Clausulis consvetis. Datum Kalundborg Sabbato post Matthei Apostoli, Anno 1526.

Aar 1535. efterat Hr. Johan Rantzov Aaret tilforn havde vundet det navnkundige Slag ved Ørnebierg og bragt Fyens Land til Lydighed, har Kong Christian den Tredie, foruden andre Naades Bevilsninger, skienket hannem en Gaard i Assens og en anden i Svenborg, hvorom udi en af forbemeldte Archivs Registrauter saaledes findes optegnet:

Hr. Johan Rantzov, Hoffmester udi Førstendommene fik Eyendoms Breff paa thuende Gaarde, den ene liggendis udi Assens, Hans Plog udi boede, den anden udi Suinborg, Claus Bang udi

(a) Er det i Kong Valdemars Historie bekiendte Lyst-Slot Gurve eller Gurre, hvoraf endnu sees rudera i Tikiøb Sogn en Miilveis fra Helsingør.

udi borde, oc nu er Kronen tilfalden for forbrødt Godtz, med ald fornefnte Gaardes Tilliggelse, med Haffue-Rum, Gaards-Rum, inden Byes oc uden Byes, ved huad Nafn det helst neffnes kand. Cum inhibitione solita. Actum Nyborg St. Knuds Dag Anno 1535.

Krogens Slot, som Hr. Johan Rantzau af Kong Friderik I. paa sin Livs Tid var forlænet med, blev ham i Begyndelsen af Grevens Feide fratagen, og en anden overantvordet, men først i Aaret 1536. som vi tilforn have erindret, vandt han det tilbage igien, og blev dermed paa ny af Kong Christian III. forlænet, dog beholdt han det ikke længere, end til i det følgende Aar 1537. da han oplod det igien til Kongen, imod ander Gods i Laaland, som hannem til aarlig Rente blev udlagt, hvorom dette Hans Maiestets Brev vidner:

Wii Christian med Guds Naade 2c. Gjøre alle witterligt, at efftherdi oss Elskelige Hr. Johan Rantzou Ridder, wor thro Mand oc Raad och Hoffmester udi wort Førstendom Sleswig oc Holsten, haffuer nu opladt oss wort oc Kronens Slott oc Leen Krogen, oc wii igien haffuer ladet hannum udlegge wor oc Kronens Gaard Øen, udi wort Land Laaland liggendis, med thet Godtz, Bønder oc Thienere, som ther tilligger, oc effterthi att then Renthe oc Opbørsel aff samme Øen Leen ikke beløper sig saa høgt som then Renthe aff Krogens Leen; Tha haffue wii aff wor synderlig Gunst oc Naade undt oc tilladt, oc met thette wort opne Breff unde oc tillade, saa hand maa oc skal aarligen lade annamme oc opbære thenne effterskreffne Renthe, Landgilde oc Opbørsel aff then Affgifft, som aarligen gangner aff wort oc Kronens Leen Gedzøer, som er først thi Lester, en halff Pund, VIII. Skepper Rug, firesindstyffue, en Ørte oc fem Skepper Haffre, fem hundrede thu oc thredinge Mark oc fire Skilling Danske udi rede Penge, siothen Tønder Smør, halfffredsindstinge oc halff siette Suin, otte oc thredinge Faar, tholff Øxen, tholff Køer, eth hundret halff siette oc thredinge Lamb, et hundret halffemte oc fyrgethinge Gies, halffsiette hundret oc femten Høns, halfffemtende oc thredinge Læs Høe, femten hundred oc

XL.

XL. Læs Ved, fem hundred sex oc firesindstiuge Eg, oc halffierde Lest, fire Fierdinger Sild, en halff Ottendeel mindre. Oc thersom hannum hereffter giores Hinder eller Forfang paa samme forskreffne Renthe, eller hand ikke then aarligen til gode Rede fange kunde, Tha beplicte wi oss oc wore Arffuinge Efterkommere Konninger udi Danmark paa et andet Sted at lade udlegge forneffnte Hr. Johan Rantzov Ridder saa mogen Renthe oc Opebørsel i thet Sted egien, saa hand faaer fyldeste, effttersom forskreffuet staar ɔc. Cum clausulis consvetis & inhibitione solita. Datum paa Kiøpnehaffn Søndagen nest effter Hellige Kors Dag exaltationis Aar MDXXXVII.

De mandato Domini Regis proprio.

Paa Krogens Slot havde Hr. Johan Rantzov hast en Foged, navnlig Laurids Norman, fød i Norge: For denne udbad han hos Kongen en Kronens Gaard udi bemeldte Rige at nyde i Forlæning paa hans Livs Tid. Hvilket og Hans Maiestet naadigst bevilgede, og derom gav Hr. Eske Bilde, Embedsmand paa Bergenhus, efterskrevne Befaling:

Christian mett Guds Naade vdtuoldt Konning tyll Danmarck och Norge ɔc. Wor sonnerlige Gunst tiilforne. Kiere Eske, giffue wii etther kierligen tiilkiende, att her er en fattige Karll vdi Rijget, kalles Lauritz Norman, oc er fodt vdi Norge, som her lang Tiid vdi Landett werett haffuer, oc tientt wor kiere Herre Faders Canceller Mester Claues Giørdtze, oc ssiden haffuer tientt oss elskelige Her Johann Rantzow Ridder, oc werett hans Fogett paa Krogenn; Saa haffue wii nw for forskreffne oss elskelige Hr. Johann Rantzows Ridders wor Mand oc Raadts Bøn oc Begiere Skyldt wndt oc forlentt hannum mett en wor oc Norgis Riigis Kronens Gaarde, som kalles Strødle, i Etne liggendis, att nyde, bruge och beholde i syn Liiffs Tiid, och saa lenge som hand leffuer, frii oc qwiit vdden alt Affgiifft och vdden altt anden Konnings Skatt och Rettighedt. Dog mett saa Skell, att Bonden, som nw samme Gaard i Were oc Brugelse haffuer, schall then nyde och beholde, tiil saa lenge hans

Lagmaal er ude: eller oc forskreffne Lauritz Normand her forinden kand velwilligen formynde hannem aff samme Gaardt. Thi bede wii etther kierligen, atti wiille were hannem behielpeligen, saa hand maa fange samme Gaardt, oc ingen Hynder giore hannem ther paa, och lade hannem then nyde effther wortt Breffs Liudelse, som wii hannem therpaa giffuet haffue. Og haffuer hand berett for oss, att samme Gordt icke skylder uden XVI. Hudder och XVI. Lobe Smor. Her mett giore J oss sonnerligen till Vilge, oc viille thet mett Etther gerne forskylde. Befallendis Etther Gudt. Schreffuet udi vor Kiopstad Viiborg Mandagen nest epther Cantate Søndag, Aar MDXXXVII.

Vnder vort Signet.

Opskrift:

Oss elskelige Eske Bylde, wor Mand, Raadt, och Embitzmand paa varit Slott Bergenhuss.

Aaret derefter 1538. da det blev befundet, at Indkomsterne af Gietzøer Len ikke vilde tilstrekke, at fornøie Hr. Johan Ranzov for den Summa, som Kongen var ham skyldig, haver Hans Maiestet endnu anviist ham 15. Læster Byg af Tienden af Aalholms Len, hvorom vidner efterfølgende Kongelige Forsikrings-Brev, som findes i det Danske Cancellies Archiv, og er saa lydende;

Wii Christian rc. Giøre alle witterligt, at efftherthi then Renthe oc Opeborsel af Getzøer Leen ikke løber sig saa høg, saa wor Lehnsmand, oss elskelige Laurids Knob thersammesteds, ther aff kand fornøge oc paa wore Wegne tilfreds stille oss elskelige Hr. Johan Rantzow Ridder, wor Mand, Raad oc Hoffmester udi wore Forstendome Sleswig oc Holsten, for then Sum, som wii hannem forskreffuet haffuer aff samme Leen aarligen til gode Rede at fornøyge skulle; Tha er wii nu med forneffnte Her Johan saa forligte worden, at hand foruden thend Sum, som forneffnte Lauritz Knob kand oc skal fornøyge ham, maae oc skal annamme 15. Lester Byg aff Thienden aff Aalleholms Leen, oc thennum haffue, nyde, bruge, oc aarligen beholde, indtil saa længe att wii paa andre Steder kunde skiffte

hannem

hannem fylleste therfore. Forbiudendis therfore alle, ehuo the helst ere eller wære kunde, forneffnde Hr. Johan Rantzow hermod paa forneffnte XV. Lester Byg aff Thienden at hindre eller vdi nogen Maade Forfang at giøre, under wor Hylleste og Naade. Giffuet paa wort Slott Kiøpnehaffn Onsdaghen nest effter Sti. Dionysii Dag Aar MDXXXVIII. Under wort Signet.

Men at komme igien til det Aar 1543. som vi i næst forige Hefte forlod, da finde vi en Concept til et Brev, som Hertug Hans i dette Aar haver tilskrevet Hr. Johan Rantzov, hvorudi Hertugen udtrykkeligen kalder hannem Statholder, nemlig at ham som Statholder tilkom at aabne de Breve, som hannem i Kongens Fraværelse bleve tilsendte, angaaende Førstendommenes Anliggende ꝛc. Samme, som her og der er noget ulæselig, lyder saaledes:

Von Gots Gnaden Johanns ꝛc. Vnsern gunstigen gnedigen Grus vnnd alles Guts zuvor. Gestrenger Ernuester vnnd Erbar lieber Rath vnnd Getreuwer, In diesser Stunde ist ein Both vonn der Breydenburgk mit zweien Schriefften, die ein vonn Er Bernharten vonn Mylenn Ritter allein, vnd dan von Jme vnd den Wolffenbüttelischen Rethen, sambtlich an vnnsern gnedigen freundtlichen lieben Hern vnd Bruder Ko. W. zu Dennemargken ꝛc. Euch zübrechen gesanth, ausgangen, bey vnns ankomen, vnd bericht, wie das Ihr (das wir dann zuhoren mit Gnaden erfreuett) vergangen Mitwoch kegen Abendt ankommen zur Breidenburgk sein solten. Dweil aber nhun Euch alls einem Stathalter der ein Brieff zuerbrechen gesanth, vnd von Euch nit erbrochen gewesen, hat vnns das Argwon gemacht, daß in dem der Both zu weitleufftig bericht, vnnd Jr nit ankommen sein muchten. Dweil wir aber bey vnns nit annders abnemen konen, dann weil die Schrifft euch als einem Stathalter zubrechen gesanth, das dissen vnnsern Furstenthumben Land vnd Leuten daran gelegen sein muchte, haben wir solche ein Schrifft, so nit zu Ko. W. eigen Handen gesanth, erofnet, vnd folgents vf der Post an die Ko. W. gelangen lassen. Damit Jr aber als der die itzigen geschwinden Werlt vnd Leufft auch allerlei Bestel-

lunge vnd Gelegenheit der Lande vnd Leuthe besser weiß, dann wir, auch Bericht emphaen muget, weß die Wulffenbuttelschen Stathalter vor Zeitunge schreiben, so thun wir, wie auch Ern Jwenn Reuenntlouwen gescheen, Euch Copia solicher Schrifften himit zusenden. Vnnd begeren gantz gutlich vnd gnediglich, Jr wollet vns daruff allenthalben euern Rath mitteilen, vnd sonst der Sachen gut vforderunge gelten lassen. Wo es aber muglich vnd euch vnbeschwerlich, seghen wir gantz gerne, daß Jr euch kegen nechst kunfftigen Mitwochen an vns alher ghen Gottorff verfugit hette, wolten wir vns mit Euch vnd Er Jwen, der alsdan bey vns ankommen werdet, von den vnd andern Hendeln berathschlaget vnd beschlossen haben. Jr werdet Euch gutwillig ertzeigen, wie wir nit zweinellen, daran werdet Jr der Hochgemelten Ko. W. zu Dennemargken, vnsern gnedigen freundtlichen lieben Hern vnd Bruder ein sonder Gefallen thun, So seind wirs mit allen Gnaden vmb ewer Person abzunemen geneigen, vnd konten euch das nit bergen. Datum Gottorff am Freitage nach Judica Anno 1543.

An Hern Johan Rantzow Rittern.

Endnu have vi eet af Hr. Johan Ranzovs Breve til Hertug Hans Kroone i bemeldte Aar 1543. hvilket, ligesom de forige, vidner om hans utrættede Omhu, i at give Kongen og Hertugen visse Efterretninger om alt, hvad han udenlands fra fik Kundskab om, og at meddele dennem gode Raad, til at afverge den Fare, som disse Riger og Lande af de Burgundiske, Pfaltziske og andre da truedes med. Samme Brev er saa lydende:

Durchleuchtiger Hochgeborner Furst, Meinen vnderthenige gehorsame vnd gantz willige Dienste sein Euwer F. G. idertzeit meynes Vormugens zuvor an bereit. Gnediger Herre, Jch habe E. F. G. gnedigs Schreiben an mich gethan aller Gepur nach empfangen, vnd allen Einhalt meynes Vermugens eingenommen. So viel nun der Artickel, das die Knechte sich im Fall der Noth, so man irer zuthun hette, kegen menniglich niemandes ausgesondert gebrauchen lassen solten, Auch das ich

mir-

niemandes absurdern lassen soll, sundern das sie solches schweren muchten vor Gueth ansehenn, belangen thuth, ist nicht vngerathen, sunder gantz gueth vnd gerathen, derowegen werden E. F. G. ane zweiuel woll die Vorsehunge thun lassen, damit die jenigen, so solches mit den Knechten zuhandeln Beuelich, nit vorgessen, sunder sie also ane alle Mittel schweren lassen. Wes auch Erasmus Schetz an Hern Joachim Sommerfelt Radtmannen der Stadt Hamburgk vf sein engen gethanes wolmeinenden friedlich Ansuchen geschrieben, haben E. F. G. aus inligende Copei gnedigst zuersehen, vnderthenigst bittende, E. F. G. wolle solches noch zur Zeit in Geheim bey sich behalten, auch beyvorwarthen Brieff an die Ko. W. (angesehen daranne nit wenig sunder mergklich vnnd viel gelegen) mit eiliger vnd gewisser Posth, domit nichts in sollicher Sachen vorseumet werden muge, vberschicken, das will ich vmb E. F. G. meynes Vormugens iderzeit gantz willig vordienen. Dat. tligen Beydenberge Dinstages nach omnium Sanctorum Anno 1543.

J. F. G.

Vnderdeniger vnd gehorsamer
Johan Rantzauwe Ritter.

Opskrift:

Dem Durchleuchtigen Hochgebornen Fursten vnd Herren Hern Johansen Erffgenamen zu Norwegen, Hertzogen zu Schleswigk, Holstein rc. Meynem gnedigen Herren.

Copien af indbemeldte Brev fra Erasmus Schetz, som uden Tvil har været en Secreterer eller anden Betient ved det Brysselske Hof, til Jochim Sommerfeldt Raadmand i Hamborg, endskiønt det ikke angaaer Hr. Johan Rantzov, er dog for adskillige Omstændigheders Skyld, som derudi indeholdes, værd her at anføre:

Sovele de Ko. W. tho Dennemargken betrefft, hebbe ick dem Herren Presidenten, wath Juwe Erb. W. my vorstendiget (darbenevenst wath mit Cristlichem Frede vnd gemeyner Tranqvilliteit halven vor guth angesehen, besundern wath Juwe Erb. Wis-

Wis. in gemelten Ko. W. des gesanten Veyde brives Endtschuldinge meldet) vordragen lathen. Hebbe ock gemelten Hern Presidenten in diessem Juwer Erb. Wis. Schriuende vor gruntlich vnd nicht fucaet tho holden, hoch gebeden, des mi Sine W. (sinem Schriuende na) vortruweden Lauenn gegeuen. Auer der bestimmeden nigen Dagefarth van Key. Matt. wegen, Ko. W. tho Dennemargken tho donde, darup ick by obgemelten Hern Presidenten harth hebbe anholden lathen, hefft sine Werde sich des by Key. Matt. noch vnser gnedigsten Konniginnen vorthodragen nicht vnderstaen wollen, besundern detwyle Ere Key. Matt. des Vheidebriues haluen hefftigk verunwilliget. Souele auer kan ick Jw vortruwelicher Meynunge woll schriuen, so men von obgemelter Ko. W. tho Dennemargken wegen als vorgemelt nige Gesprech vnnd Dagefarth an Key. Matt. begereth, edder deit begerenn, eth scholde sich ere Key. Matt. alse an andere, gnediglich bewegenn vnd finden lathen. So deme also wolde ick my by obgemeltem Herren Presidenten, mit Hulpe des Almechtigen, vnnd sustes Frunden dergestalt brukenn, dath eth tho deme, alse eth Juwe Er. W. Begerith is, rekenn scholde. Tho dussem hebbe ick alle Preparationes, so mi mogelich, vorgeuen lathen, besundern des Vheidebriues mit dergeliken bestelbriues ock angreype in Norwegen endtschuldigen. So ick vorneme, is Ko. W. tho Dennemargkenn vp gemelten Vheide Brieff ein Andtworth geschreuen worden, schall meldenn, dat men de Vheide annimpt, besundern vth deme dath ere Ko. W. mit dem Konnigk von Franckriken (de vnsers Cristlichen Gelouens Erffiende dem Turcken ein apenbarer Gealierter is) gealierth sy, ock dat Key. Matt. weeth, dat Ko. W. tho Dennemargken ore Ruther vnnd Knechte inn Key. Matt. Landen, sambt Marten von Rossen vnaffgesecht auerfallenn, thogeschicket gehath. Doch des all vnangesehen, werdt mynes Achtens der frundtlichen Communication, so mens begeren werdt, woll Platz, vnd also der Saken utrinqve optatus finis werden. Leue Her Jochim, gy hebbet ane Twiuell (wo gnedich Key. Matt. ore Viende tracteret) vernamen,

namen, Ore Key. Matt. is nichtes mer alse des sine vnnd Christlichen Fredes begerith, der Here is darumme mit eme. Wo de Frantzose sine Gealierten vmmefoerth, in Schadenn, Schande, vnnd Laster bringet, is kunth vnnd genochsam apenbar. Ick kan ock grunden, wath vele Thoseggens Ko. W. tho Dennemargken (de so ick berichtet loblicher Natur vnnd Gemutes) van dem Frantzosen hefft, vnnd wath wennich Erfolgens dar sin werdt, vnnd wath Nadeles Erer Kon. W. daruth erfolgen vnnd werden mach. Dem Turgken hefft der Frantzose ock vele thogesecht, auer by dem Barbarossen, alse der vor de Stadt Niza gewesen, nicht geholden, darumme de van Niza affgetagen wath he der Frantzosen Eddell vnnd Vneddell geweldich ock der Frantzosen Galleyen alle mit genamen vnnd darvan gefaren. Nu bin ick nicht der Vernunfft, dat ick in dissen hochwichtigen Dingen vele raden kann, Key. Matt. Presentie, Ober Gewalt, Gestalt, Rustung, aller Notturfft, Geldes, Volkes, Ruther vnd Knecht, Prouision angesehen, sambt ock deme, dat eth der Hochloueliche Ko. W. tho Dennemargken, mit der Turkischen Aliantz, darmit de gantze Christenheit in Vnrouwe erholden, Hant antoholden vnlobelich, scholde mi geraden duncken ein Erbar Rath tho Hamborch werue sich by Ko. W. nige Gesprech tho forderen vnnd thobegeren, darmit nicht alleine vele Ouels in der Christenheit verhodet, sunder ock vele fruchtbariges, lobliches vnnd fredliches vpgerichtet, vnd Christlichem Gelouens Erbfiende desto bether bejegenth scholde moge werden. Leue Hr. Jochim, ick hebbe juwer Erb. Wis. ernstliche tho der gemeinen Tranqvillitet Gemuthe woll gesporeth. Eth is dem Herrenn bekanth, wo eth my tho Hartenn. Ick vortroste my juwer, gy werden an der Side, wath jw mogelich, darumme bemoigen, wyll ick van miner wegen an dusser Siden nicht weiniger doen, Ock wath ick vor Frunde vnnd Fauor hebbe, darinne tho gebruken ock thogesecht hebben, Goth werdt vnnser Hulper sin. Dem Herren Presidenten hebbe ick juwen frundtlicken Gruth anseggenn lathen, hafft my geschreuen Juwer Erb. Wis. sinen frundtlicken Grueth

wedderumme antotogen, darmit wat Juwer Erb. W. leff vnnd denst is. De Gnade des Herren mit vns allenn. Datum Brussell XIII. Octobris Anno 1543.

Juwer Erb. Wis. williger altydt
Erasmus Schetz.

I Foraaret 1544 kom det endeligen dertil, at de besværlige Irringer, som nu i mange Aar havde været imellem Keiser Karl og Kong Christian, og til sidst vare udbrudte til en offentlig Feide, skulde paa den berammede Rigsdag til Spir forhandles og afgiøres. Didhen blev, som Gesanter her fra Danmark, udskikket Hr. Johan Rantzov, tillige med Hr. Anders Bilde, Peder Svabe, og Casper Fuchs. Disse, efterat de med de Keiserlige Tilforordnede havde overveiet alle Tvistighederne, bragte omsider Freden til Veie, og oprettede imellem Kongen og Keiseren den Forligelse, som er bekiendt under Navn af den Spiriske Tractat eller Nederlandske Arv-Fordrag (b). Ved denne Forretning fandt vores Rantzov den Naade hos Keiser Karl den Femte, at Hans Maiestet skienkede hannem til en Afmindelse en særdeles stor og kostelig Guld-Kiæde (c).

Efter Hiemkomsten fra Spir, fandt Hr. Johan Rantzov Kong Christian og hans Brødre Hertugerne Hans og Adolf i Verk med at dele Hertugdomene Slesvig og Holsten imellem sig. I det Fordrag, som under Navn af Erbtheilungs-Recess, til Rensborg S. Laurentii Aften eller d. 9. Augusti 1544. derom er oprettet, bliver Hr. Johan Rantzov nævnet, saaledes, at ved denne Deling hannem og hans Sønner intet skulde fragaae af det, som dennem var bebrevet og beseiglet (d). Des uagtet finder man, at Rantzov, som en gammel og klog Statsmand, der meente Kongen og det Kongelige Huus troligen, ingenlunde skal have været fornøiet med denne Arv-Deling, som en Sag, hvorved han forud saae, at ei alene den Kongelige Magt, som nu med den største Billighed havde kunnet blive til ævig Tid forenet og uformindsket, vilde blive svækket, men endog Splid og Uenighed med Tiden imellem Førsterne kunde foraarsages. Ja han skal have ladet sig denne Sag gaae saa nær til Hierte, at han kort derefter tog sin Afsked fra Hove, og nedlagde alle sine offentlige Embeder, for at leve sin øvrige Tid i Rolighed, forbeholdende sig aleneste Indkomsterne af de Forleninger, som hannem paa Livs-Tid for hans mangfoldige beviiste Tienester naadigst vare tillagte. Saa at Kong Christian, saa

(b) HVITFELD pag. 1535. CRAGII Hist. Christ. III. pag. 262.
(c) MOLLERI Cimbria Literata Tom. I. p. 528.
(d) LÜNIGS Reichs-Archiv II. Continuat. 2. Forsetzung pag. 37.

saa naadig og velmenende en Herre han var, skal han have taget denne Rantzovs Opførsel ikke lidet til Mistykke, og en Tid lang derefter været hannem mindre gunstig end tilforn, hvortil vel ogsaa hans Uvenner have giort, hvad de formaaede (c).

Men endskiønt Hr. Johan Rantzov havde takket af fra sine Embeder, har han dog ikke ladet noget falde af sin Troskab og Aarvaagenhed i at see paa sit Fædernelands Velfært; thi, da der endnu her neden i Tydskland, omendskiønt Freden med Keiseren var sluttet, samlede sig adskillige Partier Krigsfolk, som holdt Hertugdomene i bestandig Frygt og Uro, har han ikke afladet, ei alene at indhente jevnlig Underretning om de sammes Foretagende og give Kongen og Hertugerne tilforladelig Beretning om alting, men endogsaa at giøre dem deelagtige i de beste Raad, han vidste og kunde tænke at være tienlige til Landets Forsvar. Vi kan her paa til Beviis anføre tvende hans egenhændige Breve, skrevne i bemeldte Aar 1544. hvoraf det ene, som er til Hertug Hans, lyder saaledes:

Durchluchtige Hoichgeborne Furste, Myne vnterdenige gantz willige vngesparte flitige Denste syn J. F. G. mit besundern Flithe thovorn. Gnediger Furst vnd Herr, Jck kan J. F. G. vnterdenich nicht bergen, dat de van Bremen am vergangen Mitwocken van ehren Lantzknechten 2. Venlyn vorlouett hebben. Nu syn de sulbigen nicht wyth van Bremen gelegen, vnd hebben dat Houet nach der Herschop van der Hoia gewendet, vnd gemehnett VIII Dage by eyn ander tho bliuende, dar synt itzundes de Knechte, so im Rike Dennemargken vnd Furstendomen Sleswigk vnd Holstein gelegen, eyn Deel tho gelopen, alse dat se sick dachlikes gantz fast stercken, vnd is tho besorgen, dat dat Stiffte Bremen, vnd dessulbigen Stede nicht alleyne, sunder ock dusse Furstendome der haluen in Schaden, Vhare vnd Nachdeell, dat doch Godt vorbeden wille, kamen muchten. Nu hefft idt sick vor weinich vorruckten Jaren thogedragen, dat durch Inloip 1500. Knechte dussen Furstendomen eyn groter Vnradt entstaen is. Deme vorthokamende hebbe ick an Ko. Matt. mynem gnedigsten Hern, dat syne Ko. Matt. vth ehrem Andele 500. Man wol gerustet

(c) Vid. Elogium Jo. Rantzovii al. rerum inter Epistolas Rantzov. Consolator. p. m. 18. MOLLERI Cimbria Lit. p. 529. Conf. GRAMMII Præfat. ad Cragium p. 70.

rustet in Rustinge tho sittende Vorsehinge doen willen, geschreuen, vnd see vor gudt vnd geraden an, dat J. F. G. gelikesfalles ock 500. Manne wol gerustet tho sulcher Behoiff verordenen willen, wie denne Her Juen Reuenthlo Ritther J. F. G. anthokinge wol tho donde wertt weten, vp dat also in Falle der Nott, wie dat Stiffte Bremen, in Vhare vnd Sorge der haluen kamen werde, durch sulch Middell gereddett, vnd de vorgadderden Knechte neddergelecht vnd gedempett werden muchten. Vnd were nicht vngeraden, dat J. F. G. de Lantbreue an den Adell in ehrem Dele verfertigen leten, vp dat wenner idt de Notorfft erfurderde, dat men alsdenne de sulbigen vpt furderlixste vthgaen lethe, vnd man also den Adel gerustet funde, vnd thor Jegenwehre getrachtet werde, dat men den Schimp thom Schaden nicht dragen muchte. Idt were ock gudt, dat de Post wedderumme tho Rendesborch bestellet werde, vp dat also wen sick etwas thodrage, J. F. G. so vele de iliger weten muchten. Tho deme so willen ock Juwe F. G. eynen Einspenniger bestellen lathen, den idt wil nicht weinich, wie de Knechte sulches verhanden hebben, dar anne gelegen syn, Vnd hebbe sulchs in Jle J. F. G. den ick mit allen Vermoge tho denende schuldig vnd plichtich mehr vergelden mogen, beuele hyr mit J. F. G. den Almechtigen in frischer Gesuntheit vnd gluckseligen Regimenthe heilsam tho entholdende. Datum ilich Breidenberge den 18. Augusti Anno 1544.

J. F. G.

Vnderdeniger vnd gehorsamer

Johan Rantzauwe Ritter.

P. S. Idt willen J. F. G. ilich ilich dusse bigelichten Breue an Ko. Matt. verfertigen laten. Datum ut supra.

Opskrift:

Dem Durchluchtigen Hoichgeborn Fursten vnd Hern Hern Johansen, Eruen tho Norwegen, Herthogen tho Schleswigk Holstein, Stormarn vnd der Dithmerschen, Graffen tho Oldenborg vnd Delmenhorst, mynem gnedigen leuen Herren vnthedanigen.

Der

Det andet Brev, som er skrevet til Hr. Iven Reventlov, Land-Marskalk i Holsten og Amtmand til Flensborg, er af denne Mening:

Mynen fruindtliken Denst stedz thouorn. Gestrenger vnd Ernvester besunder fruindtlicker leue Ohm. Wes Otte Becker vnd Hans Cloppenborch an mynen Schriuer geschreuen, hestu vth inforwarter der sulbigen Breue Aueschrifft de Meyninge thovornemende. Dewile denne wy vast vth allen Orden gewarschuwet werden, vnd idt itzundt 2. Dage nach eyn ander gestormett, dat nemant auer de Elue hefft kamen konen, also dat men nicht weten kan, effthe de vorgadderte Hupe int Lant tho Hadelen gekamen, edder dat vorby getagen, sick na der Elue begeben hebben. So will de hoge Notorfft erforderen, dat men thor Jegenwehre gedencke, idt mach so lancksam tho gaen, alse idt will, so duncket my doch de hoge Tidt syn, dat men wach is. Jck fruchte, wy schriuen so lange van dem eynen thom anderen, van den Herthogen na dem Koninge, vam Koninge na den Ridderen, dat vns de Blixern dar auer sleitt. Darumme see ick vor gudt an, dewile de Lantsaten vp syn schollen, dattu tho Bramstede Hauern vnd Victalle bestellest, vnd dar henne wen verordenest, im falle du selbst dar nicht kamen kanst, de de Lude, de dar ankamen, mit werden vp holden, beth dattu edder andere dar kamen kanst, vnd is beter I. Gulde edder X. vertheret, alse dat Lande vnd Lude auertagen werden scholden. Tho Lubeke, Luneborch vnd Hamborch synt wol Knechte tho bekamen, auerst wer doer se annemen. Jdt is Johan Swake vam Graffen van Oldenborch gekamen, vnd deit van wegen des Graffen berichten, dat de Graffe noch Knechte in synem Lande liggende hefft, wolde man dar wes anwenden, so konde men de sulbigen bekamen. Nu hebbe ick keynen Bevelh, ock keyn Gelt, Jck darff ock nemandt etwas thoseggen. Vnd wen ick wes van my sede, so sege ick gerne, dat idt geholden werde. Wider hefft Swake angethoget, dat dem Graffen vermeldet is, dat noch 300. Perde vnd XII. Venlyn Knechte by den Huven kamen schullen. Nu isset in Warheitt, dat in dem Stiffte Munster, Paderborne, vnd in

dem vmliggenden Orden Ruthere vorsamlet werden, man kan auerst nicht weten, wen idt tho gude edder Nachdeile geschen mach. Vnd hefft de sulbige Swake ferner berichtet, wen man etwas dar anne wenden wolde, so wolde sick der Graffe mit synen Lyden den anderen Hupen, de noch by de Knechte kamen schall, tho slaende vnderstaen, vnd des Heils versoken, efft he se nedderleggen konte, ehr see an den Hupen qwemen. Idt wolde auerst gemelther Graffe sulches eyn Hetent hebben, vnd versekert syn, wes dar up ginge, dat edt ehme erlicht werde, wol dore sick nu wes vnderstaen, edder wes van sick schriuen. Vnse Kuntschafft is swack, Eynspenniger hebben wy nicht, so hefft man ock nemande, den man vorschicken kan. Sloge vns dat Vngluͤcke dar auer, Ick wils vor Godt vnd der Welt entschuldiget syn. Ick see vor gudt an, dattu iligen mit der Post an de jungen Fursten gelangen latest, dat se dem Afscheide nach am thokamenden Sondage thom Kyle gewisslich inkamen, vnd wat se van Rheden vpbringen konen, mit sick bescheiden, edder ock hinder sick volgen lathen, vnd nicht destoweniger dat Landvolck vor sick theen lathen. Frundtlike leue Ohm, ick twiuele nicht, sunder idt hebben de jungen Hern dy de Tidinge tho geschickett, welcker an my gelanget syn, daruth tho befinden, dat idt der Paltz Graffen Handel is. Vnd were Noett, dat man in allen Steden beth tho Hadersleue 2. Poste bestelde. Myne Perde synt affgereden mit dem jagende hen vnd wedder, so geit idt mit den Breuen thovorschickende seltsam. De jungen Fursten konen mit cleyner Antall Perde, vnd de Rhede ock thom Kyle wol kamen, und nicht desthoweiniger ohre Perde vnd Harnsch wech gaen lathen, vnd dat men Dages vnd Nachtes an Breiden Rantzouwen, Jurgen van der Wisch, vnd Bartram van Aneuelde schickett, dat se ock thom Kyle kamen, vnd dar inne keyne Entschuldigunge verwenden, Welchs ick dy allenthalben alse mynen besundern frundliken leuen Ohme nicht hebbe bergen konen, vnd byn dy allenthalben tho denende gantz willich. Datum ilich Breidenbarge den 18. Septembris Anno 1544.

Johan Rantzouw Ritther. P. S.

P. S. In dusser Stunde kumptt Herman van der Horst, vnd deit den Bericht, dat he mit Jachim thor Mollen by dem Hupen gewesen sy, vnd hebben Joachim vnd ehne erwergen willen, vnd mogen des Koninges vnd den Holsten Namen nicht horen, vnd deit Joachim vermelden, dat de Paltzgraffe ohre Here sy 2c.

Opskrift:

Dem gestrengen vnd Ernvesten Herrn Iuen Reuenthlowen Ritther, der Furstendome Landt-Marschalcke vnd Amptmanne vp Flentzborch 2c. mynem besundern frundtliken leuen Ohme.

Vil nogen sige, at disse tvende Breve endnu kunde være skrevne, forend Ranzov takkede af, da kan vi endog af det følgende Aar 1545 anføre adskillige hans Breve, som bevidne, at han lige fuldt haver vedligeholdet sin Brev-Vexling med Kongen, Hertugerne, Hr. Iuen Reuentlov og andre, og ladet sin Omhyggelighed og Midkiærhed for Landets Beste baade med Raad og Daad saavel derefter som tilforn stedse paakiende. Bemeldte Breve ere disse:

1. Til Hertug Hans.

Durchluchtige Hochgeborne Furst, Gnediger Herr, wath Benedictes Sestede vnd Peter Swabe ahn de Ko. Wer. vnd ock an my deytt schriuenn, vnd wath ick furder ahn Ko. Matt. schriue, schicke ick J. F. G. hirin vorslathen tho, offt J. F. G. der K. Matt. Briue wollen brechen, ader nicht, stelle ick in Jw. Gnaden egen Gefallenn, hiruth J. F. G. de Gelegenheit allenthaluen woll werth vornehmen, vnd midt der ersten Botschop, de na Spir wirdt abgefertigett, wyll ick vofftich Daler van J. F. G. wegen Benedictes thoschicken, vnd J. F. G. werth sie my tho gelegener Tydt woll wedder schicken, vnd by dersulbigen Botschop werdth he Hertzog Aleff sine vofftig ock krigenn. Diewyll den Benedictes schrifft, alse J. F. G. vth sinen Schriuen werth vornehmen, dat Tyde van Knipensen tho Worms by Graff Christoffer gewesenn is, so wer woll myn vnderdenige Byth, dath J. F. G. mich J. F. G. Hoffdener Knipensen wulden lenen midt enem Klepper, J. F. G. suluest tho gude, den wulde ick

midt

midt Therung vorsorgen, vnd ehne schicken tho Thiden van Knipensen, vmb tho erfarende, wath Graue Christoffer sine Anslege sin muchten, den ick wedt, dat he dem suluen J. F. G. Hoffdener loueth, he werdt eth sust der Vedder nicht vortruwenn. Wylcken ick J. F. G. vth Vnderdenicheit nicht hebbe konne bergen, deme ick hirmede Gade dem Almechtigen im glückseligen Regyment tho entholdende do beuelenn. Datum Botkamp Frigdages nach Purificationis Marie, Anno 1545.

J. F. G.

Vnderdeniger
Johan Rantzouwe Ritter.

Opskrift:

Dem Durchluchtigen Hochgebornen Furstenn vnd Herren, Herren Johansen, Erben zu Norwegen, Herthogen zu Schleswigk, Holstenn, Stormarn vnd der Dithmerschen, Graffen zu Oldenborgk vnd Delmanhorst, mynem gnedigen Fursten vnd Herren, vnderdeniglich.

2. Til Hertug Hans.

Durchluchtiger, Hochgeborner Furst, gnediger Her, nach Erpietung meyner bereidtwylligen Dienste, kan ich E. F. G. vnderdenichlichen nicht pergen, das nademmal ich den Brieff an Ko. Matt. habe zugeschriben, ist mir E. F. G. Schreibent van E. F. G. Hoffdiener vberandtwerdt vnd behendiget worden, wylcheren E. F. G. Hoffdiener ich an bewuste Orth, heut dato dusses Brives hab abgefertigeth. Das aber E. F. G. im Schreibende thun vormelden, das E. F. G. die Briue vnerbrochen Ko. Wer. haben zugesandt, so ist nicht das meyne Meinunge, das sie E. F. G. nicht hedde brechen mugen, sunder wor ich auff schreibe, mynem G. H. Hertog Hansen tho breckende, so ist das meyne Meynunge, das sie E. F. G. brechen sol, den es sein Zeitung, die E. F. G. midt horen zuwissen. Was die Vorerung belangeth, so J. F. G. der Borgermeister vndt Radt der Stadt Crempen zugesagt, wen ich an die Orter kumme, so wyl an muglichen Fleis nichtes erwinden lassen, vnd E. F. G. wider anzeigen, was so fur

fur Andtwordt bekummen. Welckem ick E. F. G. allenthalben in Andtwordt vnderdenichlichen nicht habe wyllen vneroffnet lassen, vnd do E. F. G. hirmede Gade dem Almechtigen in glückseligem Regemente vnd langwiriger Gesuntheit tho entholdende do beuelen. Datum Botkampe des Mandages im Vastelauent Anno 1545.

J. F. G.
Vnderdeniger
Johan Rantzow Ritter.

3. Til Hertug Hans.

Durchluchtiger Hochgeberner Furste, gnediger Herr, negest Erpedunge myner vnderdenigen Denste, kan ick J. F. G. nicht bergen, dat ick in Erfarunge gekamen bin, wie J. F. G. etlichen J. F. G. Vnderdanen vnd Inwoneren des Landes Foer den Rochgenfangk hinder Johan Hoier vpt dem Hener vorlouet vnd thogelaten hefft. Diewyle den weilandt Kuning Frederich seliger Gedechtenisse, J. F. G. Her Vader, mick vnd Lange Hermen midt dem Rochgenfang begabet, so is derwegen hir mede an J. F. G. mein vnderdenige Bith, J. F. G. dewyle se tho Milde van den Inwoneren des Landes Foer weren berichtet, wulde den Luden vorbeden, dat se my vnd Lange Hermen nagelatene Eruen kenen Indracht deden, beth so lange dath ick tho J. F. G. queme, vnd J. F. G. den Jegenbericht entdecken muchte, alsden wor ick vnd Lange Harmen sine Eruen nicht tho berichtiget sin, dat wulde wy gerne nalaten. Hiran sick J. F. G. gnedig ertogeth, bin ich umb J. F. G. midt sundrigem Gehorsam wedderumme tho vordenende schuldig vnd mer alse wyllig, kenneth Goth, deme ick J. F. G. in langer Gesuntheit vnd glückseligem Regemente tho entholdende do beuelen. Datum Botkampe Donnerdages na Letare Anno 1545.

J. F. G.
Vnderdeniger
Johan Rantzow Ritter.

4. Til Hertug Hans.

Durchluchtiger Hochgeborner Furste, myne vntherdenige willige Denste syn J. F. G. mit hogestem Flite idertidt thouorn. Gnediger Herr, Idt hebben sick J. F. G. gnedigst tho erynnerende, Nach deme de Ko. Matt. tho Dennemargken ꝛc. myn gnedigster Here, my vorruckter Tidt 200. Daler na dem Vmbslage thor Kuntschafft thogestellett, wor by Juw. F. G. vnd der sulbigen Broder Hertzog Adolffen myn G. F. vnd H. ider 200. Daler ock leggen wolden, vnd desmals J. F. G. an my begerett, Ick van wegen J. F. G. ohren Deill tholeggen scholde, vp dat der wegen nichtes vorsumett ꝛc. Dewile denne ich keyn Gelt thor Kuntschafft vor Handen, bidde ick J. F. G. my, wes de sulbigen tho donde gneigett, mit dem furderlichsten gnedichlich vorstendigen, darna ick my allenthalben tho richtende hebben will, vnd bin J. F. G. alse mynem gnedigen Fursten vnd Heren mynes hegesten Vormogends idertidt tho denende gantz willich, erkenne de Almechtige, dem ick Juwe F. G. in glückseligem Regimenthe vnd Lyues Gesuntheitt heilsam vnd mit Flite dho beuelen. Datum in Ile, Breidenbarge am Heilligen Pasche Auende, Anno 1545.

Juwer F. G.

Vntherdeniger Dener

Johan Rantzouw Ritther.

S. P. Gnediger Furste vnd Here, Idt hebben ock Ko. Matt. myn gnedigster Here, dusent Daler leggen laten tho Behoiff etlicher Lantzknechte anthonemende, vnd werden J. F. G. dusent Daler dar by leggen. Wu mi de Noet vorhanden, so schal men dar tho tasten, wu nicht, so schollen se vnuorrucket blyuen. Nu were gudt, dat J. F. G. mit den sulbigen 1200. Dalern alse 200. thor Kuntschafft, vnd den dusent thom Knechten vorfatet makeden, den idt is gewisse vnd warhafftig, dat Hertzog Albrecht tho Mekelenborch Knechte annimpt vnd Gelt gifft, vnd dar mit nicht gudes jegen Ko. Matt. vnd J. F. G. im Synne hefft ꝛc. Wes nu J. F. G. des gesinnet, werden my de sulbige J. F. G. mit erstes Bodeschafft gnedichlich vorstendigen. Datum ut supra.

5. Til

5. Til Hr. Iuen Reventlow.

Lieber Her Iuen, ich wil di nit bergen, das die Kuntschafft lautten, das die Knechte nit von einander ziehen werden, vnd das vf Hertzog Albrechts Schreiben sich nit zuverlassen, dieweil er so spitzig schreibet, dan es wirt aus des Marschalcks Schreiben souil vermerckt, das der Anslage vf Schweden gericht, dan meins Erachtens ist ein ander Coadiutor in Lifflandt, den der Keiser alrede confirmirt, so sollen auch noch Reutter bei die Knechte gebracht werden, also das von der Sachen Acht zu haben. Sehe derhalben vor gut an, das mein G. H. Hertzog Hans ilig an den König schreibe, ob man die Knechte, weil man sie bekomen kan, annemen, vnd Hertzog Albrecht mit sein eigen Fette bedropen solde. Es must auch angezeiget, dieweil der Anschlage vf Schweden gericht, das van Hertzog Adloffs wegen niemant Gelt zur . . . . : der Knechte leggen wille, desgleichen das Hertzog Hans sich in gleichen Fall darzu vnvermuget bekenne. Wes nu der König für sein Person darzu mit den Knechten will gethan haben, must ilig vf der Post beantwortet werden, vnd das Hertzog Hans den jungen Aneuelde mit den Briuen an den König abfertige, der kan vor der Zeit wider komen, ehe das Volck zusammen kompt. Ich sehe vor gut an, das man es gleichwol bei dem Anschlage pleiben, vnd das Volck anziehen lasse, dan an dem Art, do die Knechte bey einander sollen gebracht werden, stehen sie wol zu schlagen, Auch ist Hertzog Heinrichs Bot mir vor der Arnsbocke begegnet, der reit nach dem König, Aberst der junge Aneueld der kan ehe kamen, vnd das man des Meckelnburgischen Marschalcks Briue mede an den König schicke, daraus ist zuvermercken, das die Knechte in Werneminde ziehen wollen, derhalben las ilig an den König schicken. Datum vor Lübeck Sontags Vocem Jucunditatis Anno 1545. Johan Rantzau Ritter.

P. S. Ob die Einspennige mit des Königes Breue nit wege were, so las den iligen iligen reitten, dan die Knechte reitten so ilig nit.

Opskrift:

An Herren Iuen Reuentlow Ritter, zuhanden.

6. Til Hr. Iuen Reventlov.

Mynen fruntliken Gruth thovorn, leue Ohem, Jck kan dy frundtlicker Meynnunge nicht bergen, dat ick ith harwils dachte, vnd vorgath ith doch, do ick van dy schedede, dath ick dy seggen wolde, dat disse Lantzknechte, de itzunt vnder dessen drenn Regimenten liggen, fast ene Maent beihalet synn, edder thom weynigesten noch dre Weken tho denen hebben, derhaluen so sehe ick wol vor guth an, dat men desse Knechte, de vnder dessen dren Regimenten liggen, hedde in aller drier Heren Lande vorlecht, vnd isst en Krich buthen Landes worde, de vnsen Heren nicht tho wedder sin mochte, dath men se alsdan by Rotten vnd haluen Rotten vorlossen vnd lopen laten, tho den de vnsen Heren nicht tho wedder sin mochten. De Sommer is nicht with, Eth kunde sich noch allerley Vngelucke erheuenn, darumme rade ick, dat myn G. F. vnd Her eth schriue an Ko. Matt. mynen gnedigsten Herren, dath men se vorleggen moge. Se hebben noch 3. Weken tho denen, wen de vmme syn, so kan noch allerley Tydunge kamen. Myn gnediger Furst vnd Her kan de Antwort bynnen der Tydt woll van Ko. Matt. mynem gnedigsten Herenn wedder krigenn, darumme rade ick, dath sine Furstliche Gnade eth ahn Sine Ko. Matt. schriue, vnd wy ock en Abscheedt darup nehmen, wen nu myn gnediger Her mith den Redenn tho hope kamen, Effth ick eth vorgethe, so gedenck du eth. Wylcken ick dy tho eynem Denckzedell nicht hebbe willen bergen. Darmede dy Gade tho entholdende do beuelen. Datum Lübeck Dinstages na Exaudi Anno 1545.

Johann Rantzouwe Ritter.

Opschrift:

Den Gestrengen vnnd Ernnhestenn Hernn Iuen Reuentlouwen Rittern, Land-Marschalck, Mynen besundern fruntliken leuen Ohme, thohanden.

Endnu findes et Original-Brev, som Hertug Henrik af Meklenborg, Broder til den i vor Historie bekiendte Hertug Albret, i dette Aar 1545. haver skrevet Hr. Johan Ranzov til, hvilket vi ikke heller ville forbigaae her at anføre:

Heinrick von Gots Gnaden Hertzogk zu Meckelnburgk, Furst zu Wenden rc.

Unsern gunstigen Willen zuvorn. Gestrenger, Ernuhester, lieber besonder. Was unser Bruder Hertzogk Albrecht in Eyle an uns gelangen hadt lassen, werdet Ir aus Seiner Lieb inliggendem Schreiben vormercken. Und wo deme also were, wie Seyner Lieb fürkommen, und wir uns doch nicht vorsehen, und Seyner Lieb Antzeigem nach, ahne seynen Willen, durch Vorsperrunge der Uberfart an der Elben, die Knechte zu einander gedrungen, die irbottigk sein sollen, sich zu trennen, und bey Eintzelen zuverlauffen, und Seine Lieb dartzu willigk solchs seins Vermugens bey Inen zufurdern. Sho ist unser gutlich Begern mit Vleis, wollet in Betrachtunge solches und anderer Gelegenheit, umb des Armuts und gemeynen Besten, die durch solich Furhaben mochte beschwert werden, verschonen. Uff das durch solche Trennunge die Knechte bey Eintzelen ahne fernern Nachteyl aller Orthe verlauffen und viler Unkoste und Beschwert abgewendt mochte werden. Das seindt wir geneigt und willigk gegen Euch in allem Guten zubeschulden. Datum zu Schwerin Sontags Trinitatis Anno 1545.

Hinrich m. p.

Opskrift:

Dem Gestrengen Ernvehsten unsern lieben besunder Ern Johan Rantzawen Rittern, Hoffmeistern rc.

Imod Enden af samme Aar 1545. nemlig d. 18. Octobr. har Hr. Johan Ranzov solgt og skiødet til Oluf Munk en Gaard i Aalborg, som tilforn havde tilhørt Biskopen af Borlum, hvilken hannem som Feldt-Herre i Skipper Clemens Opløb ved dehne Byes Erobring 1534. var bleven til Deel, og hannem derefter af Kongen bebrevet til Eiendom. Skiøde-Brevet, som er eet af de

curieuse af dette Slags, giemmes in Originali paa Pergament skrevet udi det Kongl. Geheime Archiv, og lyder saaledes:

Ick Johan Rantzouw Ritther, bekenne hier mit vor my, myne Eruen vnd Idermennichliken apenbar bethugende, Nach deme de Durchluchtigeste Grothmechtige Hoichgeborne Furste vnd Here, Here Christian tho Denmargken Norwegen der Wende vnd Gotten Koningh, Hertogh tho Slesvigk, Holsten, Stormarn vnd der Dithmerschen, Graffe tho Oldenborch vnd Delmanhorst, myn gnedigster Koningh vnd Here, my in dem Jare nach Christi vnsers Erlosers Gebortt vofftein hundertt vnd XXXIIII. mit eynem Hupen Krigeslude tho Rosse vnd Vote in Jutlandt affgefertigett, de vngehorsamen vnd wedderwertigen Syner Kon. Matt. tho Gehorsame vnd Vntherdenicheit tho bringende, vnd ick dar auer myn Liiff vnd Leuent vertzenget, vnd de Stat Aleborch mit eynem Storme vnd geweldiger Hant mit den Krigesluden erouert vnd de sulbigen ingenamen. Worumme my desmals alse eynem Velt-Heren de Hoff vnd dat Hues bynnen Aleborch gelegen, dat de Bischop von Wentzusel thouorn gehat, voruth gegeuen, vnd von den Krigesluden auerandtwordet worden ist, wu in allen Stormen gewonlich, dat men dem Velt Heren mit eynem Huse, wor eyn Storm gescheet, thovorseen plicht. Worup my de Hoichstermelte Ko. Matt. myn gnedigster Here ock thor Ouerfloet Syner Ko. Matt. Schiin, Segel vnd brefflike Vrkunde gnedigst gegeuen. So hebbe ick der wegen mit Willen vnd Vulborde myner Eruen vnd der ohr Willen vnd Vulborth hiir tho van noden gewesen, den sulbigen Hoff vnd Hues mit allen synen Enden vnd Endescheiden, alse idt begrepen, mit sampt dem Rume, Husen vnd Erden, de thouorn dar nicht tho gewesen, so my Hoichstgedachte Ko. Matt. myn gnedigster Herre vth Gnaden gnedigst vorgunnet, Luth ehrer Matt. vorsegelder Vorschriuinge, dem Erbarn vnd Ernuesten Oleff Muncken, mynem frundtliken leuen Swagere vnd synen Eruen, mit aller Gerechticheitt, Frigheitt vnd Eigendome, wu ick den sulbigen Hoff vnd Hues beseten, gebruket vnd innehatt vor twe Hundert Dalere,

Dalere, de my tho frundtliker Noge entrichtet vnd bethalet worden, vorkofft, vorlaten, vpgelaten, vnd thogestellet, Vorkope, vorlate, vplate, vnd thostille Jck Johan Rantzouw Ritther vor my vnd myne Eruen dem vpgemelten Oleff Muncken vnd synen Eruen den vilgedachten Hoff vnd Hues, mit sampt dem Rume, Husen, vnd Erden, so my de Koninchlike Matt. dar tho, Luth ehrer Koninchliken Vorschriuunge, gnedigst gegeuen vnd gegunnet alles wu vpgemelt in aller Forme vnd Gestalt des Rechten, wu ick sulches thom krefftigesten doen kan vnd mach, vnd hebbe also ehme vnd synen Eruen de Koninchliken Vorschriuunge, my vorhen dar vp gegeuen, auerandtwordet vnd thogekerett. Tho Bekrefftigunge der Warheitt hebbe ick Johan Rantzouw Ritther vorgedacht myn angeborne Pitzier vor my vnd myne Eruen witliken hengen laten nedden an dessen Breff, de gegeuen is tho Itzeho nach Christi vnsers Erlosers Gebort im Veffteinhundersten dar na im vyff und vertigesten Jare, Dinxtedages nach Luce Euangeliste.

At der i det Aar 1540. haver været foretagen nogen Handel paa Kong Christian den Tredies vegne med den fangne Kong Christiern paa Synderborg, og at Hr. Johan Rantzov derudi ei alene har været brugt og tillige med Canceler Johan Friis didhen forskikket, men endog af Kong Christiern været forlanget fremdeles derudi at bruges, det sees af nogle hoibemeldte Kong Christierns egenhændige Breve, skrevne i bemeldte Aar til Kong Christian, som giemmes i det Kongelige Geheime-Archiv, og skal engang ved Leilighed Ord fra Ord blive indførte. I et af disse Breve, som er af 4. Maji, heder det saaledes: Keriste Frende, Jeg gifuer ether tilkende, at ieg hafuer tenct paa the Artickel, som ethers Hofmester oc Cansseler hanlede met meg, anrørendes myne Børn ꝛc. og siden i samme Brev: Kere Frende, ther som ethers Leilighed icke soo vare, ati tha ville skicke forskrefne Hofmester oc Cansseler hid med fuld och uigenkallendes Macht pa the Artickel oc Forslag, som pa then Tid forløb seg emellom ethers Sendebod og meg ꝛc. Cancelleren var Johan Friis til Hesselager, men at ved Hofmesteren mènes Hr. Johan Rantzov, som var Kongens Hofmester i Førstendomene, sluttes af et senere Brev af 29. Septemb. hvor det heder: Ther som Ethers M. teckes at lade then Hanling gaa fram, som ethers Cansseler oc Her Jehan Ransso gaf mig fore, anrørendes myne Børn, tuiller meg intet ther

curieuse af dette Slags, giemmes in Originali [...] anger en god Fram-
Kongl. Geheime Archiv, og lyder saaledes: [...] Ethers M. saa tyckes,

Jck Johan Rantzouw Ritth[...] Hofmester Her Jehan
myne Eruen vnd Iderm[...] eslutte om Breffue, Artickel oc
Nach deme de Durchluchtig[...] første 2c. Endnu i et andet Brev
ste vnd Here, Here Ch[...] ers M. ville tha sielfuer gifue ether
Wende vnd Gotten [...] vere her ved Handen, eller ther som E
Stormarn vnd [...] athi tha ville verdis til at stecke ethers
Delmanhorst, [...] an Rantzo hid met fuld Macht at handle vti
Jare nach [...]
XXXIII [...]
Jutla[...]

[...] Beskaffenhed denne Handling har hast eller ikke, som forme-
[...] været forsøgt i de følgende Aaringer, saa finder man dog
[...] haft nogen ret Fremgang eller naaet sit Endemaal, for ne-
[...] nemlig 1546. da Kong Christian atter sendte Hr. Johan
[...] tillige med Canceleren Johan Friis, til Synderborg, for at af-
[...] Sagen med Kong Christiern om hans Befrielse (f). Disse bragte det
[...] at høibemeldte Kong Christiern frask[r]ev sig al sin Rettighed til disse
[...] Riger og Hertugdømer, og fik efter den Tid et mildere Fængsel. Hannem
blev da og tilsagt Kalundborg Slot og Læn, men han blev ikke did henført for i
Aaret 1549. At disse Udskikkede samme Tid have tilsagt Kong Christiern no-
gle Penge at uddele til Fattige, erfares af en Kongelig Befaling, som 1554 er
gaaen til Sten Rosenspar da Hovedsmand paa Kalundborg, hvilken iblandt
andet saaledes melder: Og som samme Skrift bemelder, at Koning Chri-
stiern er begierendis the 300. Mark Lübs, som oss elskelige Johan Friis
till Hesselager oc Hr. Johan Rantzov Ridder hannom tilsagde paa
wort Slot Synderborg, till att giffue fattige Folk; Tha ere wii till-
freds, att thu vdlegger 300. Mark Lübs till fattige Folk epter Hans
Kierligheds Begiering 2c.

I samme Aar 1546. har Hr. Johan Rantzov udi et Brev til Hertug Hans giort Forbøn for een ved Navn Claus Heyne, at Hertugen vilde skri-ve for hannem til Kongl. Maiestet, at han og hans Moder i deres Livs Tid maatte beholde noget Gods, som Stiffaderen Carsten Neste Borgermester i Krempe af Kongen havde hast i Forlæning. Brevet lyder saaledes:

Durchleuchtiger Hoichgeborner Furste, E. F. G. syn mynne vn-therdenige willige vngesparte flitige Denste mit allem Flithe stets thouorn, Gnediger Here, Jck kan J. F. G. in Vntherdeni-cheit

(f) NIC. CRAGII Hist. Christ. III. p. 287. Conf. HVITFELD p. 1539.

cheit nicht bergen, dat de Ko. Matt tho Denmargken ꝛc. myn gnedigster Koningh vnd Here, dem Burgermeistere thor Crempen Carsten Neste, der vnlangest mit Dode affgegangen, etlike Lüde im Carspel thor Crempen vp dem Greuenkoper Ripe de Tidt synes Leuendes al vth gnedichlichen vorlenett, dewile denne gemelther Burgermeister in dem Hern entslapen, hefft my jegenwerdiger Clawes Heyne syn Steffsone vm eyne Vurschriffte an Juwe F. G. mitthodelende gebeden, de ick ehme denne mit Fuzen tho weigerende nicht gewnsth. Der haluen tho Juwen F. G. myn vntherdenige flitige Bitt, Juwe F. G. wolden gemelthen jegenwerdigen Claus Heyne myner Vurschriffte gnedichliken geneten lathen, vnd ehme, vm myner Bitt, an de Hoichstermelten Kon. Matt. tho Denmargken ꝛc. mynen gnedigsten Koningh vnd Heren eyne gnedige Vurschrift mitteilen, dat vilgemelther Clawes Heyne mit syner Moder des Burgermeisters nachgelatenen Wedewen, de sulbigen Lude de Tidt ehres Leuendes beholden muchten. Sulches vm Juwe F. G. thovordenende bin ick in alle wegen mynes hogesten Vermogendes gantz willich vnd schuldich, irkennet de Almechtige, dem ick Juwe F. G. im gluckseligem Regimenthe vnd fasther Gesuntheit heilsam tho entholdende flitich dho beuelen. Datum Breidenbarge Mitwekens nach Assumptionis Marie Anno ꝛc. 1546.

Juwer F. G.

Vntherdeniger vnd williger Dener
Johan Rantzouw Ritter.

Opschrift:

Dem Durchluchtigen Hoichgeborn Fursten vnd Herren Hern Johansen, Eruen tho Norwegen, Hertzogen tho Sleswigk, Holsten, Stormarn vnd der Ditmerschen, Graffen tho Oldenborch vnd Delmenhorst, mynem gnedigen Fursten vnd Heren, gantz vntherdenigen.

Efter den Tid er os ikke noget om Hr. Johan Rantzov forekommet, forend i det Aar 1551. da vi finde efterfølgende Brev fra ham til Kong Christian den Tredie, tillige med en Fortegnelse, som han efter Kongelig Befaling indsendte, paa det Gods i Itzeho Sogn, som han og hans Sønner af Kongen paa Livs Tid havde i Forlening:

Durchluchtigester Grothmechtigster Koning, E. Ko. Matt. sin mine vnthertenigste willigeste Denste mit besunderen Flite thovorn. Gnedigster Koningk vnnd Here, E. Ko. Matt. Schriuendt, dar inne E. Ko. Matt. dat ick dersuluigen vnder minem Pitzere ein bestendich Register aller Jnkumpst mit Anthoginge aller gehorender Gerechticheit vnnd Denste, alse ick van den Caspell Itzeho jarliches hebbe vnnd van oldes her gebracht, auerschicken scholde, gnedigst begeren, hebbe ick der Gebore nach in aller Vntherdenicheitt entfangen, vnd kan E. Kon. Matt. darup vntherdenigst nicht vorholden, dat sulch Register E. Ko. Matt. Ick vor langst thogeschickt hebben wolde, bin auerst in Hoffnung gestanden, idt wurden E. Ko. Matt. in dusse orhe Ko. Matt. Furstendome angelangt sin, Alsdeme wolde J. Ko. Matt. ick dat suluige Register in Vnterdenicheit auerantwordet hebben, vnd dar bi wu idt sick mit den Pundtbroke tho Itzeho vnd sunst anderer Gelegenheit haluen erholdet (wu denne ock geschen mut) munthlichen anghetagt vnnd vormeldet hebben, vnd is in Warheit sulches nicht durch bosen willen, sunder vth angetogeder Orsaken beth her tho vorbleuen, vntherdenigst bittende, E. Kon. Matt. wolden mi des Vorthages gnedigst entschuldigt hebben, de wile denne E. Ko. Matt. Schriuendt ick thom Bothkamphe entfangen, vnd volgendes van dar nach Husum tho Otten Ratlouwen Bilager vorruckt, vnnd thom Bredenberge bi minen Registeren nicht gewesen, hebbe dennoch E. Kon. Matt. genedigsten Begere nach ick bigelechtes Register van des gemelten Carspels tho Itzeho Nuttingen upt furderligste tho samen gebracht vnnd E. Ko. Matt. vntherdenigst thogeschickt, vnd bin E. Ko. Matt. in alle wegen mines hogesten Vormogendes vntherdenigste Denste tho irthogende willigst, de Almechtige willen E. Ko. Matt. in geluckseligem Regementhe vnd frischer langwarender Gesuntheit in sinem godtligenn Gnaden heilsam erholden. Datum Sleswigk Feidages nha Omnium Sanctorum Anno 1551. E. K. Matt.

Vnderdenigster vnd willigster Dener
Johan Rantzouw Ritter.

Dy

Opskrift:
Dem Durchleuchtigesten Grothmechtigesten Hoichgebörnen Fursten vnd Hern, Hernn Christian to Dennemarken Norwegenn der Wenden vnd Gotten Koningk, Hertogenn to Schleswigk, Holsten, Stormarn vnd der Dithmarschen, Graffen to Oldenborch vnd Delmenhorst, mynem gnedigsten Koninge vnnd Herrenn vnterdenigesth.

Det med foranforte Brev folgende Register, haver denne Begyndelse og Ende:

Ick Johan Rantzouw Ritter, bekenne hyr mit vor my, mine Eruen, und idermennichliken, apenbar betugende, Nachdeme de Durchluchtigeste Grothmechtigeste Hochgeborne Furste vnd Herre, Here Christian tho Dennemargken ꝛc. min gnedigster Koningk vnd Here, my vnd minen beiden Sonen Hinrike vnd Pawel Rantzouwen, dat Carspel tho Itzeho, vnd so vele ohre Ko. Matt. darinne hebben, de Tidt mynes vnd myner beiden Sones Leuendes all vth, datt sulue tho gebrukende vnd tho genetende, Luth Ihrer Ko. Mtt. Vorschriuinge vth Gnaden gnedigest Vorschreuen vnd ingedan hebben. Dewile denne Ihre Ko. Matt. von my, darmit in kumpstiger Tidt, van des sulbigen Carspels Thobehoringen, nichtes affgebraken, edder in andere wegen gewendet werden muchte, eine Vortekenisse des suluen Carspels thogelegener Gudere, so Ihrer Ko. Matt. vnd der suluen Eruen vp mynen, vnd myner beiden Sonen Vall, bykamen, thothoschickende (welches ock nicht vnbillich) gnedigst begeret. Deme nach hebbe Ihrer Ko. Matt. ick vnterdenigster Meyninge dusse navolgende Vortekenisse dar von tho donde nicht vorholden mogen ꝛc.

Derpaa folger Fortegnelsen paa det forlænede Gods, med hosfatte Taxt, hvad hvert Gaard, Hus, Molle, med videre, svarer til aarlig Afgift, enten i Penge eller Vare, som i sig selv er gandske curieux, men her for vidtloftig at indfore. Slutningen deraf er denne:

Vnd wu ick etwas in Anteichinge der suluen Gudere auersen, alse ick nicht vorhapen will, edder ock hyr inne mehr vorbe-

tert worde, sulchs alles schall Ihren Ko. Matt. vnd ohren Eruen vntherdenigest ohngetoget werdenn. Vnd des tho Vrkunde der Warheit hebbe ick Johan Rantzouw Ritter vorgemelt vor my vnd mine Eruen myn Pitzer hyr vndengedruckett. Gegeuenn tho Slesswigk Dourdages na Omnium Sanctorum Anno 1551.

Uden paa Convoluten skrevet:

Hern Johan Rantzowen Ritters Verzeichnus der Gutter, so zum Carspel Itzeho gelegen vnd gehörig, damit Ko. Matt. ihn vnd seine beiden Sohne vf Lebens Zeit belehnet vnter seinem Siegell. Darnach men sich vf den erleddigten Fall mit der Annehmung zu richten.

I Foraaret 1554. finde vi, at Hertugerne Hans og Adolff haver ved Skrivelse begieret af Rantzov, at han vilde mode dennem i Rensborg, for at raadslaae med dem om adskillige magtpaaliggende Ting til Landets Forsvar og Velfært: Men for sine vigtige Aarsagers Skyld har han paa den Tid ikke kunnet komme fra sit Slot Bredenberg, og haver derfor i et Brev til begge Hertugerne giort sin Undskylding paa følgende Maade:

Durchluchtigen Hochgebornen Gnedigen Fursten vnd Herren, E. F. G. sindt mynen vnderdenigen willigen vnd gehorsamen Denst i allewegen thovorn. Gnedigen Fursten vnd Herren, Ich hebe gesteren Auendt E. F. G. gnedige Schriuendt vnderdenig entfangen vnd nach lesende, dat ich bi E. F. G. midt dem iligsten tho Rendesborch anlangen mochte, Och dat E. F. G. midt mi, darann Landen vnd Luden gelegen, thoberathschlagen, vnd fernerem Inhollt vnderdenig vermercket. Were demnach nicht vngeneget, vnd wolde mi in dem von allem Hertenn gern gehorsamlichen vnd wo ein vnderdeniger ertogen vnd bi E. F. G. ankomen sin. Dewill ich auer alhier ein Neste vnd Hues, darup ich alle dat myne, so ich in der Welldt hebe, dartho wes mi myne andere guden Frunde vertruwet, vnd nicht gern verlassen wolde, So moste dennoch tho solchem geschenn vnd alle Notturfft bestellet sin, Dewill de Fiende so nae vnd in korten Stunden affstehen konnen, Tho dem so sindt myne beiden Sohnes nicht hir, einer tho

tho Rendesborch, di ander an andere Orde, wo E. F. G. bewust, verreden, vnd wen si glich hir werenn, ist dennoch tho besorgen, hat si dat Hues nicht dermalen, als ich, wusten tho bestellen, vnd so der jeniger Vnrathe tho qveme, worden E. F. G. vngelegen sin, vnd ist an dem gnoge, dat ich thom Reinebecke vaste alle Wollfardt verloren, di Armudt in die Grundt von dem jegenteill bouen alle gedane Thosage dath nicht gehollden, verdoruen. Wiewoll sich nhu Jorgen vonn Holle also alles guden thovorsehen hefft vernemen laten, daran ich den nicht twiffel, so will dennoch thom Auerflodt ein fruntlich Vpsehent nicht schaden vnd von Noden sin. Werde also vth angetogeden Orsaken bi E. F. G. ditmall antholangen verhindert, midt vnderdeniger Bith, E. F. G. wollen mi mynes Vthbliuendes in dem besten vermercken vnd gnedigest entschuldiget nemen. Tho dem so will ich auck nicht twiffelen, E. F. G. heben sich allrede midt E. F. G. Rethen, also dat mynes Rades gantz wenig vnd nichtes dartho nodig, gnugsam beradtschlaget. Vnd ist dennoch nicht weniger mynn Rathe vnd Gudtbedunckent, dat man vth dem Norden were vpgetogen, vnd noch dede, vnd also gegen di Lude midt Jegenwehre hedde vernemen laten, damit clarlichen tho sporende, dat dennoch in dessen Orden auck noch Lude leuenden. Wo nicht, ist tho besorgen, dat si eder andere in di Lenge doch ein malle vordtvaren werden, angesehen vordragen si sich vnd vorlath man di Stede, so werden si vff ein ander Tidt weder stille sitten. Wenn auck E. F. G. nhu also vorth vnd tho Vellde tehen werden, bin ich bedacht neben densuluen vnd anderen wo ein armer Vnterdeniger nach allen Vermogen mich finden tho latende. Ich kann auck nicht glouen, Jorgen von Holle midt E. F. G. ichtes wes in Vngude tho donnde, noch vellweniger vornemen werdt, vnnd hefft idt also von sich gesecht, vnnd were demnach beter dem anderen Hupen denn Kope geboden vnd Prouiandie vff dem Hen- vnd Herwege verteret, als dem Jegenteil verstadet. Vnd wen idt glick Jorgen von Holle were, So were idt beter inen den Kope geboden, vnd wen man den ia wiken moste, wo denn woll er redelichen

lichen Luden geschenn, ist darumb keine Schande, vnd man hedde ihnen dennoch also de Prouiandien tho Rugge gedreuen, So mosten si von grotem Hunger vptehen, So nemen wi idt so mer als de Fiende. Tho dem so hedde man wol beth an die Affter an einen gelegen Ordt tehen konnen, dar man an allen Schaden gelegen, den ja man lenger doget, ja die armen Lude hoher vnd mer verdoruen, Jdoch tho befinden, dat thom Reinebeck dessuluen gnugsam vertrucket in dem Ampt Trethowe, wo ock allrede gescheen, nicht anders auergahen werdt. Man hefft auck Hamborch vor sich, dar konde man ock woll vth vnd in thehen. Worden velicht ein stadtliche Hulpe dartho dohenn. Man konde sich auck woll harde bi Hamborch legeren, vnd gnugsame Thovor dhoen laten, vnd midt denen vom Adell, dat sie sich Prouiandie na faren lethen, noturfftig bereden. Man moste auer denn in dem Norden als Judtlandt vnd Fuhnen midt dem eiligesten schriuen vnd vptotehen gebeden, denn wo nicht, werden wi vns des Dantzes alle Jare befruchten mothen, vnnd we denn dem, di vor in dem Lande wonen, vnd sitten denn di Stede still, so werdt idt an di hindersten auck woll gereken. Wo sich di Stede midt inen verdragen, konnen si woll lange genoge ligen, wo nicht, werden sie dar nicht lange ligen, vnd wen si vernemen, dat man tho denn Beynen, worden si rucken, den idt sin ein Hupen loser Lude. Ock gnedigen Fursten vnd Herren, Jch dho dessen Vorschlage, doch schall myne Meynung nicht gelden, vnd wen man ja darup verharren worde, welches E. F. G. midt sampt Irenn Rethen alles an Twiffel woll bedencken werden, so sege ich vor gudt an, dat man dennoch di in Judtlandt vnd Funen midt nemen moge dessuluen nicht vthschlaen, angesehen di starck tho Hues ist sich midt Schwackheit in dat Felldt nicht geue. Ist di Dantze hir denn nedden im Dorpe, kann woll balde bouen in dat dorpe kamen. Vnnd ich hedde mi woll verhapet, man hedde verlangst wache gewesen, vnd wen man dennoch also tehen wolde, moste man dennoch dat Landt Volck mede nemen, So konde man idt snell desto claier maken, wen man wederumb afftehen scholde.

Vnd

Vnd wo man auck thom Hantgrepe queme, so makeden vell Hennde lichten Arbeidt. Nochmalls gantz vndertenig bident, E. F. G. willen mi nochmalls mynes Vthbliuendes in dem besten vermercken, vnd gnedigst entschuldiget nemen. Welches alles ich E. F. G. in aller Vnderdenigkeit nicht hebe konnen verhollden, vnnd will densuluen idertidt nach allem Vermogen vnterdenigen gehorsamen Denst thoertogen vngespartes Vlites willichst erfunden werden. Hirmidt ich E. F. G. dem Almechtigen midt langweriger Erhollduung tho entholden dho beuelen. Datum ilich Bredenberg Middewekens nach Exaudi Anno 1554.

J. F. G.

Vnterdeniger vnnd gehorsamer
Johann Rantzowe Ritter.

P, S. Auck gnedigen Fursten vnd Herren, wes mi desse ilige Stunde vor Tidunge von dem Reinebeck bikomenn, werden E. F. G. hirbi ligendt gnedichlich heben thovornemende. Nhu ist idt nicht gudt, dat man sich midt willen Fremde vp den Hals füret, vnd will sich auck nicht gebüren, ok nicht fin sin, dat men sich wat nemen late, vnd midt thosehen.

Opskrift:

Denn Durchluchtigenn Hochgebornenn Furstenn vnnd Herren Herren Johansen vnd Herren Adolffen Gebrüderen, Erben tho Norwegen, Hertzogen tho Schleswigk, Hollsteinn, Stormarenn vnnd der Dittmarschen, Grawen tho Olldenborch vnd Dellmenhorste, mynen gnedigen Fursten vnd Herrenn, vnderdeniglichenn.

Endnu et Brev af Hr. Johan Rantzov, skrevet i samme Aar 1554. til begge Hertugerne, hvorudi han undskylder, at han ikke efter deres Forlangende kunde mode til Kolding, med videre:

Durchleuchtigen Hochgebornen Gnedigen Fursten vnd Herren, E. F. G. sein meynen vnterdenigen willigen vnd gehorsamen Dienst in allwegen zuvorn, Gnedigen Fursten vnd Herren, E. F. G. Schreibendt hab ich den 12 Junii vnderdenig entfangen, vnd nach lesende vermercket, das ich E. F. G. zu sonderlichen gnedigen Gevallen mich midt dem forderlichsten auff die genante Zeit gegen Colldingen verfugen mochte. Nhu were ich demnach nicht vngeneget,

4. Til Hertug Hans.

Durchluchtiger Hochgeborner Furste, myne vntherdenige willige Denste syn J. F. G. mit hogestem Flite idertidt thouorn. Gnediger Herr, Idt hebben sick J. F. G. gnedigst tho erynnerende, Nach deme de Ko. Matt. tho Dennemargken ꝛc. myn gnedigster Here, my vorruckter Tidt 200. Daler na dem Vmbslage thor Kuntschafft thogestellett, wor by Juw. F. G. vnd der sulbigen Broder Hertzog Adolffen myn G. F. vnd H. ider 200. Daler ock leggen wolden, vnd desmals J. F. G. an my begerett, Ick van wegen J. F. G. ohren Deill tholeggen scholde, vp dat der wegen nichtes vorsumett ꝛc. Dewile denne ich keyn Gelt thor Kuntschafft vor Handen, bidde ick J. F. G. my, wes de sulbigen tho donde gneigett, mit dem furderlichsten gnedichlich vorstendigen, darna ick my allenthalben tho richtende hebben will, vnd bin J. F. G. alse mynem gnedigen Fursten vnd Heren mynes hegesten Vormogends idertidt tho denende gantz willich, erkenner de Almechtige, dem ick Juwe F. G. in gluckseligem Regimenthe vnd Lyues Gesuntheitt heilsam vnd mit Flite dho beuelen. Datum in Ie, Breidenbarge am Heilligen Pasche Auende, Anno 1545.

Juwer F. G.

Vntherdeniger Dener

Johan Rantzouw Ritther.

S. P. Gnediger Furste vnd Here, Idt hebben ock Ko. Matt. myn gnedigster Here, dusent Daler leggen laten tho Behoiff etlicher Lantzknechte anthonemende, vnd werden J. F. G. dusent Daler dar by leggen. Wu mi de Noet vorhanden, so schal men dar tho tasten, wu nicht, so schollen se vnuorrucket blyuen. Nu were gudt, dat J. F. G. mit den sulbigen 1200. Dalern, alse 200. thor Kuntschafft, vnd den dusent thom Knechten vorsatet makeden, den idt is gewisse vnd warhafftig, dat Hertzog Albrecht tho Mekelenborch Knechte annimpt vnd Gelt gifft, vnd dar mit nicht gudes jegen Ko. Matt. vnd J. F. G. im Synne hefft ꝛc. Wes nu J. F. G. des gesinnet, werden my de sulbige J. F. G. mit erstes Bodeschafft gnedichlich vorstendigen. Datum ut supra.

5. Til Hr. Iuen Reventlow.

Lieber Her Iuen, ich wil di nit bergen, das die Kuntschafft lautten, das die Knechte nit von einander ziehen werden, vnd das vf Hertzog Albrechts Schreiben sich nit zuverlassen, dieweil er so spitzig schreibet, dan es wirt aus des Marschalcks Schreiben souil vermerckt, das der Anslage vf Schweden gericht, dan meins Erachtens ist ein ander Coadiutor in Lifflandt, den der Keiser alrede confirmirt, so sollen auch noch Reutter bei die Knechte gebracht werden, also das von der Sachen Acht zu haben. Sehe derhalben vor gut an, das mein G. H. Hertzog Hans ilig an den König schreibe, ob man die Knechte, weil man sie bekomen kan, annemen, vnd Hertzog Albrecht mit sein eigen Fette bedropen solde. Es must auch angezeiget, dieweil der Anschlage vf Schweden gericht, das van Hertzog Adloffs wegen niemant Gelt zur . . . . : der Knechte leggen wille, desgleichen das Hertzog Hans sich in gleichen Fall darzu vnvermuget bekenne. Wes nu der König für sein Person darzu mit den Knechten will gethan haben, must ilig vf der Post beantwortet werden, vnd das Hertzog Hans den jungen Aneuelde mit den Briuen an den König abfertige, der kan vor der Zeit wider komen, ehe das Volck zusammen kompt. Ich sehe vor gut an, das man es gleichwol bei dem Anschlage pleiben, vnd das Volck anziehen lasse, dan an dem Art, do die Knechte bey einander sollen gebracht werden, stehen sie wol zu schlagen, Auch ist Hertzog Heinrichs Bot mir vor der Arnsbocke begegnet, der reit nach dem König, Aberst der junge Aneueld der kan ehe kamen, vnd das man des Meckelnburgischen Marschalcks Briue mede an den König schicke, daraus ist zuvermercken, das die Knechte in Wernemünde ziehen wollen, derhalben las ilig an den König schicken. Datum vor Lübeck Sontags Vocem Jucunditatis Anno 1545. Johan Rantzau Ritter.

P. S. Ob die Einspennige mit des Königes Breue nit wege were, so las den iligen iligen reitten, dan die Knechte reitten so ilig nit.

Opschrift:

An Herren Iuen Reuentlow Ritter, zuhanden.

6. Til Hr. Juen Reventlov.

Mynen fruntliken Gruth thovorn, leue Ohem, Jck kan dy frundtlicker Meynunge nicht bergen, dat ick ith harwils dachte, vnd vorgath ith doch, do ick van dy schedede, dath ick dy seggen wolde, dat disse Lantzknechte, de itzunt vnder dessen drenn Regimenten liggen, fast ene Manet bethalet synn, edder thom weynigesten noch dre Weken tho denen hebben, derhalven so sehe ick wol vor guth an, dat men desse Knechte, de vnder dessen dren Regimenten liggen, hedde in aller drier Heren Lande vorlecht, vnd isst en Krich buthen Landes worde, de vnsen Heren nicht tho wedder sin mochte, dath men se alsdan by Rotten vnd halven Rotten vorlossen vnd lopen laten, tho den de vnsen Heren nicht tho wedder sin mochten. De Sommer is nicht with, Eth kunde sich noch allerley Vngelucke erheuenn, darumme rade ick, dat myn G. F. vnd Her eth schriue an Ko. Matt. mynen gnedigsten Herren, dath men se vorleggen moge. Se hebben noch 3. Weken tho denen, wen de vmme syn, so kan noch allerley Tydunge kamen. Myn gnediger Furst vnd Her kan de Antwort bynnen der Tydt woll van Ko. Matt. mynem gnedigsten Herenn wedder krigenn, darumme rade ick, dath sine Furstliche Gnade eth ahn Sine Ko. Matt. schriue, vnd wy ock en Abschedt darup nehmen, wen nu myn gnediger Her mith den Redenn tho hope kamen, Effth ick eth vorgethe, so gedenck du eth. Wylcken ick dy tho eynem Denckzedell nicht hebbe willen bergen. Darmede dy Gade tho entholdende do beuelen. Datum Lübeck Dinstages na Exaudi Anno 1545.

Johann Rantzouwe Ritter.

Opskrift:

Den Gestrengen vnnd Ernnhestenn Hernn Juen Reuentlouwen Rittern, Land-Marschalck, Mynen besundern fruntliken leuen Ohme, thohanden.

Endnu

Endnu findes et Original-Brev, som Hertug Henrik af Meklenborg, Broder til den i vor Historie bekiendte Hertug Albret, i dette Aar 1545. haver skrevet Hr. Johan Ranzov til, hvilket vi ikke heller ville forbigaae her at anføre:

Heinrick von Gots Gnaden Hertzogk zu Meckelnburgk, Furst zu Wenden ꝛc.

Vnsern gunstigen Willen zuvorn. Gestrenger, Ernuhester, lieber besonder. Was vnser Bruder Hertzogk Albrecht in Eyle an vns gelangen hadt lassen, werdet Jr aus Seiner Lieb inliggendem Schreiben vormercken. Vnd wo deme also were, wie Seyner Lieb fürkommen, vnd wir vns doch nicht vorsehen, vnd Seyner Lieb Antzeigem nach, ahne seynen Willen, durch Vorsperrunge der Vberfart an der Elben, die Knechte zu einander gedrungen, die irbottigk sein sollen, sich zu trennen, vnd bey Eintzelen zuverlauffen, vnd Seine Lieb dartzu willigk solchs seins Vermugens bey Jnen zufurdern. Sho ist vnser gutlich Begern mit Vleis, wollet in Betrachtunge solches vnd anderer Gelegenheit, vmb des Armuts vnd gemeynen Besten, die durch solich Furhaben mochte beschwert werden, verschonen. Vff das durch solche Trennunge die Knechte bey Eintzelen ahne fernern Nachteyl aller Orthe verlauffen vnd viler Vnkoste vnd Beschwert abgewendt mochte werden. Das seindt wir geneigt vnd willigk gegen Euch in allem Guten zubeschulden. Datum zu Schwerin Sontags Trinitatis Anno 1545.

Hinrich m. p.

Opskrift:

Dem Gestrengen Ernvehsten vnsern lieben besunder Ern Johan Rantzawen Rittern, Hoffmeistern ꝛc.

Imod Enden af samme Aar 1545. nemlig d. 18. Octobr. har Hr. Johan Ranzov solgt og skødet til Oluf Munk en Gaard i Aalborg, som tilforn havde tilhørt Biskopen af Borlum, hvilken hannem som Feldt-Herre i Skipper Clemens Oplob ved denne Byes Erobring 1534. var bleven til Deel, og hannem derefter af Kongen bebrevet til Eiendom. Skøde-Brevet, som er eet af de

curieuse

paa, efter thi Gud hauer begintet, at han io fanger en god Framgang rc. og strax derefter: Kere Frende, ther som Ethers M. saa tyckes, at ville skecke ethers Cansseler oc ethers Hofmester **Her Jehan Ransso** hid met ganske Befaling, at beslutte om Breffue, Artickel oc Dagen, at thet motte tha ske met thet første rc. Endnu i et andet Brev af 3. Novemb. læses disse Ord: Ethers M. ville tha sielfuer gifue ether hid i Egenen, oc verdis til at vere her ved Handen, eller ther som Ethers M. Leglighed icke so er, athi tha ville verdis til at skecke ethers Kansseler oc **Her Jehan Ransso** hid met fuld Macht at handle vti then Sag rc.

Men hvad Beskaffenhed denne Handling har haft eller ikke, som formodentlig ogsaa haver været forsøgt i de følgende Aaringer, saa finder man dog ikke, at den haver haft nogen ret Fremgang eller naaet sit Endemaal, for nogle Aar derefter, nemlig 1546. da Kong Christian atter sendte Hr. Johan Rantzov, tillige med Canceleren Johan Friis, til Synderborg, for at afgiøre Sagen med Kong Christiern om hans Befrielse (f). Disse bragte det da derhen, at høibemeldte Kong Christiern fraskrev sig al sin Rettighed til disse Riger og Hertugdømer, og fik efter den Tid et mildere Fængsel. Hannem blev da og tilsagt Kalundborg Slot og Læn, men han blev ikke did henført for i Aaret 1549. At disse Udskikkede samme Tid have tilsagt Kong Christiern nogle Penge at uddele til Fattige, erfares af en Kongelig Befaling, som 1554. er gaaen til Sten Rosenspar da Hovedsmand paa Kalundborg, hvilken iblandt andet saaledes melder: Og som samme Skrift bemelder, at Koning Christiern er begierendis the 300. Mark Lübs, som oss elskelige Johan Friis till Hesselager oc Hr. Johan Rantzov Ridder hannom tilsagde paa wort Slot Synderborg, till att giffue fattige Folk; Tha ere wii tilfreds, att thu udlegger 300. Mark Lübs till fattige Folk epter Hans Kierligheds Begiering rc.

I samme Aar 1546. har Hr. Johan Rantzov udi et Brev til Hertug Hans giort Forbøn for een ved Navn Claus Heyne, at Hertugen vilde skrive for hannem til Kongl. Maiestet, at han og hans Moder i deres Livs Tid maatte beholde noget Gods, som Stiffaderen Carsten Neste Borgermester i Krempe af Kongen havde haft i Forlæning. Brevet lyder saaledes:

Durchleuchtiger Hoichgeborner Furste, E. F. G. syn mynne vntherdenige willige vngesparte flitige Denste mit allem Flithe stets thovorn, Gnediger Here, Ick kan J. F. G. in Vntherdenicheit

(f) NIC. CRAGII Hist. Christ. III. p. 287. Conf. HVITFELD p. 1539.

cheit nicht bergen, dat de Ko. Matt tho Denmargken 2c. myn gnedigster Koningh vnd Here, dem Burgermeistere thor Crempen Carsten Neste, der vnlangest mit Dode affgegangen, etlike Lüde im Carspel thor Crempen vp dem Greuenkoper Ripe de Tidt synes Leuendes al vth gnedichlichen vorlenett, dewile denne gemelther Burgermeister in dem Hern entslapen, hefft my jegenwerdiger Clawes Heyne syn Steffsone vm eyne Vurschriffte an Juwe F. G. mitthodelende gebeden, de ick ehme denne mit Fugen tho weigerende nicht gewusth. Der haluen tho Juwen F. G. myn vntherdenige flitige Bitt, Juwe F. G. wolden gemelthen jegenwerdigen Claus Heyne myner Vurschriffte gnedichliken geneten lathen, vnd ehme, vm myner Bitt, an de Hoichstermelten Kon. Matt. tho Denmargken 2c. mynen gnedigsten Koningh vnd Heren eyne gnedige Vurschrift mitteilen, dat vilgemelther Clawes Heyne mit syner Moder des Burgermeisters nachgelatenen Wedewen, de sulbigen Lüde de Tidt ehres Leuendes beholden muchten. Sulches vm Juwe F. G. thovordenende bin ick in alle wegen mynes hogesten Vermogendes gantz willich vnd schuldich, irkennet de Almechtige, dem ick Juwe F. G. in gluckseligem Regimenthe vnd fastber Gesuntheit heilsam tho entholdende flitich dho beuelen. Datum Breidenbarge Mitwekens nach Assumptionis Marie Anno 2c. 1546.

Juwer F. G.

Vntherdeniger vnd williger Dener

Johan Rantzouw Ritter.

Opskrift:

Dem Durchluchtigen Hoichgeborn Fursten vnd Herren Hern Johansen, Eruen tho Norwegen, Hertzogen tho Sleswigk, Holsten, Stormarn vnd der Ditmerschen, Graffen tho Oldenborch vnd Delmenhorst, mynem gnedigen Fursten vnd Heren, gantz vntherdenigen.

Efter den Tid er os ikke noget om Hr. Johan Rantzov forekommet, forend i det Aar 1551. da vi finde efterfolgende Brev fra ham til Kong Christian den Tredie, tillige med en Fortegnelse, som han efter Kongelig Befaling indsendte, paa det Gods i Itzeho Sogn, som han og hans Sønner af Kongen paa Livs Tid havde i Forlening:

Durchluchtigester Grothmechtigstet Koning, E. Ko. Matt. sin mine vnthertenigste willigeste Denste mit besunderen Flite thovorn. Gnedigster Koningk vnnd Here, E. Ko. Matt. Schriuendt, dar inne E. Ko. Matt. dat ick dersuluigen vnder minem Pitzere ein bestendich Register aller Inkumpst mit Anthoginge aller geborender Gerechticheit vnnd Denste, alse ick van den Caspell Itzeho jarliches hebbe vnnd van oldes her gebracht, auerschicken scholde, gnedigst begeren, hebbe ick der Gebore nach in aller Vntherdenicheitt entfangen, vnd kan E. Kon. Matt. darup vntherdenigst nicht vorholden, dat sulch Register E. Ko. Matt. Ick vor langst thogeschickt hebben wolde, bin auerst in Hoffnung gestanden, idt wurden E. Ko. Matt. in dusse orhe Ko. Matt. Furstendome angelangt sin, Alsdeme wolde J. Ko. Matt. ick dat suluige Register in Vnterdenicheit auerantwordet hebben, vnd dar bi wu idt sick mit den Pundtbroke tho Itzeho vnd sunst anderer Gelegenheit haluen erholdet (wu denne ock geschen mut) munthlichen anghetagt vnnd vormeldet hebben, vnd is in Warheit sulches nicht durch bosen willen, sunder vth angetogeder Orsaken beth her tho vorbleuen, vntherdenigst bittende, E. Kon. Matt. wolden nu des Vorthages gnedigst entschuldigt hebben, de wile denne E. Ko. Matt. Schriuendt ick thom Bothkamphe entfangen, vnd volgendes van dar nach Husum tho Otten Ratlouwen Bilager vorruckt, vnnd thom Bredenberge bi minen Registeren nicht gewesen, hebbe dennoch E. Kon. Matt. genedigsten Begere nach ick bigelechtes Register van des gemelten Carspels tho Itzeho Nuttingen upt furderligste tho samen gebracht vnnd E. Ko. Matt. vntherdenigst thogeschickt, vnd bin E. Ko. Matt. in alle wegen mines hogesten Vormogendes vntherdenigste Denste tho irthogende willigst, de Almechtige willen E. Ko. Matt. in geluckseligem Regementhe vnd frischer langwarender Gesuntheit in sinem godtligenn Gnaden heilsam erholden. Datum Sleswigk Fridages nha Omnium Sanctorum Anno 1551. E. K. Matt.

Vnderdenigster und willigster Dener
Johan Rantzouw Ritter.

Opskrift:

Dem Durchleuchtigesten Grothmechtigesten Hoichgebornen Fursten vnd Hern, Hernn Christian to Dennemarken Norwegenn der Wenden vnd Gotten Koningk, Hertogenn to Schleswigk, Holsten, Stormarn vnd der Dithmarschen, Graffen to Oldenborch vnd Delmenhorst, mynem gnedigsten Koninge vnnd Herrenn vnterdenigesth.

Det med foranførte Brev følgende Register, haver denne Begyndelse og Ende:

Ick Johan Rantzouw Ritter, bekenne hyr mit vor my, mine Eruen, und idermenniehliken, apenbar betugende, Nachdeme de Durchluchtigeste Grothmechtigeste Hochgeborne Furste vnd Herre, Here Christian tho Dennemargken rc. min gnedigster Koningk vnd Here, my vnd minen beiden Sonen Hinrike vnd Pawel Rantzouwen, dat Carspel tho Itzeho, vnd so vele ohre Ko. Matt. darinne hebben, de Tidt mynes vnd myner beiden Sones Leuendes all vth, datt sulue tho gebrukende vnd tho genetende, Luth Ihrer Ko. Mtt. Vorschriuinge vth Gnaden gnedigest Vorschreuen vnd ingedan hebben. Dewile denne Ihre Ko. Matt. von my, darmit in kumpftiger Tidt, van des sulbigen Carspels Thobehoringen, nichtes affgebraken, edder in andere wegen gewendet werden muchte, eine Vortekenisse des suluen Carspels thogelegener Gudere, so Ihrer Ko. Matt. vnd der suluen Eruen vp mynen, vnd myner beiden Sonen Vall, bykamen, thothoschickende (welches ock nicht vnbillich) gnedigst begeret. Deme nach hebbe Ihrer Ko. Matt. ick vnterdenigster Meyninge dusse navolgende Vortekenisse dar von tho donde nicht vorholden mogen rc.

Derpaa følger Fortegnelsen paa det forlænede Gods, med hosfatte Taxt, hvad hver Gaard, Hus, Molle, med videre, svarer til aarlig Afgift, enten i Penge eller Vare, som i sig selv er gandske curieux, men her for vidtløftig at indføre. Slutningen deraf er denne:

Vnd wu ick etwas in Anteichinge der suluen Gudere auersein, alse ick nicht vorhapen will, edder ock hyr inne mehr vorbe-

tert worde, sulchs alles schall Ihren Ko. Matt. vnd ohren Eruen vntherdenigest ohngetoget werdenn. Vnd des tho Vrkunde der Warheit hebbe ick Johan Rantzouw Ritter vorgemelt vor my vnd mine Eruen myn Pitzer hyr vndengedruckett. Gegeuen tho Sleswigk Dourdages na Omnium Sanctorum Anno 1551.

Uden paa Convoluten skrevet:

Hern Johan Rantzowen Ritters Verzeichnus der Gutter, so zum Carspel Itzeho gelegen vnd gehörig, damit Ko. Matt. ihn vnd seine beiden Sohne vf Lebens Zeit belehnet vnter seinem Siegell. Darnach men sich vf den erleddigten Fall mit der Annehmung zu richten.

I Foraaret 1554. finde vi, at Hertugerne Hans og Adolf haver ved Skrivelse begieret af Ranzov, at han vilde møde dennem i Rensborg, for at raadslaae med dem om adskillige magtpaaliggende Ting til Landets Forsvar og Velfært: Men for sine vigtige Aarsagers Skyld har han paa den Tid ikke kunnet komme fra sit Slot Bredenberg, og haver derfor i et Brev til begge Hertugerne giort sin Undskyldning paa følgende Maade:

Durchluchtigen Hochgebornen Gnedigen Fursten vnd Herren, E. F. G. sindt mynen vnderdenigen willigen vnd gehorsamen Denst i allewegen thovorn. Gnedigen Fursten vnd Herren, Ich hebe gesteren Auendt E. F. G. gnedige Schriuendt vnderdenig entfangen vnd nach lesende, dat ich bi E. F. G. midt dem iligsten tho Rendesborch anlangen mochte, Och dat E. F. G. midt mi, darann Landen vnd Luden gelegen, thoberathschlagen, vnd fernerem Inhollt vnderdenig vermercket. Were demnach nicht vngeneget, vnd wolde mi in dem von allem Hertenn gern gehorsamlichen vnd wo ein vnderdeniger ertogen vnd bi E. F. G. ankomen sin. Dewill ich auer alhier ein Neste vnd Hues, darup ich alle dat myne, so ich in der Welldt hebe, dartho wes mi myne andere guden Frunde vertruhet, vnd nicht gern verlassen wollde, So moste dennoch tho solchem geschenn vnd alle Notturfft bestellet sin, Dewill de Fiende so nae vnd in korten Stunden afftehen konnen, Tho dem so sindt myne beiden Sohnes nicht hir, eine

tho

tho Rendesborch, di ander an andere Orde, wo E. F. G. bewust, verreden, vnd wen si glich hir werenn, ist dennoch tho besorgen, hat si dat Hues nicht dermalen, als ich, wusten tho bestellen, vnd so der jeniger Vorathe tho qurime, worden E. F. G. vngelegen sin, vnd ist an dem gnoge, dat ich thom Reinebecke vaste alle Wollfardt verloren, di Armudt in die Grundt von dem jegenteill bouen alle gedane Thosage dath nicht gehollden, verdoruen. Wiewoll sich nhu Jorgen vonn Holle also alles guden thovorsehen hefft vernemen laten, daran ich den nicht twiffel, so will dennoch thom Auerflodt ein fruntlich Vpsehent nicht schaden vnd von Noden sin. Werde also vth angetogeden Orsaken bi E. F. G. ditmall antholangen verhindert, midt vnderdeniger Bith, E. F. G. wollen mi mynes Vthbliuendes in dem besten vermercken vnd gnedigest entschuldiget nemen. Tho dem so will ich auck nicht twiffelen, E. F. G. heben sich allrede midt E. F. G. Rethen, also dat mynes Rades gantz wenig vnd nichtes dartho nodig, gnugsam beradtschlaget. Vnd ist dennoch nicht weniger mynn Rathe vnd Gudtbedunckent, dat man vth dem Norden were vpgetogen, vnd noch dede, vnd also gegen di Lude midt Jegenwehre hedde vernemen laten, damit clarlichen tho sporende, dat dennoch in dessen Orden auck noch Lüde leuenden. Wo nicht, ist tho besorgen, dat si eder andere in di Lenge doch ein malle vordtvaren werden, angesehen vordragen si sich vnd vorlath man di Stede, so werden si vff ein ander Tidt weder stille sitten. Wenn auck E. F. G. nhu also vorth vnd tho Velde tehen werden, bin ich bedacht neben densuluen vnd anderen wo ein armer Vnterdeniger nach allen Vermogen mich finden tho latende. Ich kann auck nicht glouen, Jorgen von Holle midt E. F. G. ichtes wes in Vngude tho donnde, noch vellweniger vornemen werdt, vnnd hefft idt also von sich gesecht, vnnd were demnach beter dem anderen Hupen denn Kope geboden vnd Prouiandie vff dem Hen- vnd Herwege verteret, als dem Jegenteil verstadet. Vnd wen idt glick Jorgen von Holle were, So were idt beter inen den Kope geboden, vnd wen man den ia wiken moste, wo denn woll e reke-

 lichen

lichen Luden geschenn, ist darumb keine Schande, vnd man hedde ihnen dennoch also de Prouiandien tho Rugge gedreuen, So mosten si von grotem Hunger vptehen, So nemen wi idt so mer als de Fiende. Tho dem so hedde man wol beth an die Affter an einen gelegen Ordt tehen konnen, dar man an allen Schaden gelegen, den ja man lenger doget, ja die armen Lude hoher vnd mer verdoruen, Idoch tho befinden, dat thom Reinebeck desuluen gnugsam vertrucket in dem Ampt Trethowe, wo ock allrede gescheen, nicht anders auergahen werdt. Man hefft auck Hamborch vor sich, dar konde man ock woll vth vnd in thehen. Worden velicht ein stadtliche Hulpe dartho dohenn. Man konde sich auck woll harde bi Hamborch legeren, vnd gnugsame Thovor dhoen laten, vnd midt denen vom Adell, dat sie sich Prouiandie na faren lethen, noturfftig bereden. Man moste auer denn in dem Norden als Judtlandt vnd Fuhnen midt dem eiligesten schriuen vnd vptotehen gebeden, denn wo nicht, werden wi vns des Dantzes alle Jare befruchten mothen, vnnd we denn dem, di vor in dem Lande wonen, vnd sitten denn di Stede still, so werdt idt an di hindersten auck woll gereken. Wo sich di Stede midt inen verdragen, konnen si woll lange genoge ligen, wo nicht, werden sie dar nicht lange ligen, vnd wen si vernemen, dat man tho denn Beynen, worden si rucken, den idt sin ein Hupen loser Lude. Ock gnedigen Fursten vnd Herren, Ich dho dessen Vorschlage, doch schall myne Meynung nicht gelden, vnd wen man ja darup verharren worde, welches E. F. G. midt sampt Irenn Rethen alles an Twiffel woll bedencken werden, so sege ich vor gudt an, dat man dennoch di in Judtlandt vnd Funen midt nemen moge desuluen nicht vthschlaen, angesehen di starck tho Hues ist sich midt Schwackheit in dat Felldt nicht geue. Ist di Dantze hir denn nedden im Dorpe, kann woll balde bouen in dat dorpe komen. Vnnd ich hedde mi woll verhapet, man hedde verlangst wache gewesen, vnd wen man dennoch also tehen wolde, moste man dennoch dat Landt Volck mede nemen, So konde man idt schnell desto clarer maken, wen man wederumb afftehen scholde.

Vnd

Vnd wo man auck thom Hantgrepe queme, so makeden vell Hennde lichten Arbeidt. Nochmalls gantz vndertenig bident, E. F. G. willen mi nochmalls mynes Vthbliuendes in dem besten vermercken, vnd gnedigst entschuldiget nemen. Welches alles ich E. F. G. in aller Vnderdenigkeit nicht hebe konnen verhollden, vnnd will densuluen idertidt nach allem Vermogen vnterdenigen gehorsamen Denst thoertogen vngespartes Vlites willichst erfunden werden. Hirmidt ich E. F. G. dem Almechtigen midt langweriger Erhollduug tho entholden dho beuelen. Datum ilich Bredenberg Middewekens nach Exaudi Anno 1554.

J. F. G.

Vnterdeniger vnnd gehorsamer
Johann Rantzowe Ritter.

P, S. Auck gnedigen Fursten vnd Herren, wes mi desse ilige Stunde vor Tidunge von dem Reinebeck bikomenn, werden E. F. G. hirbi ligendt gnedichlich heben thovornemende. Nhu ist idt nicht gudt, dat man sich midt willen Fremde vp den Hals füret, vnd will sich auck nicht gebüren, ock nicht fin sin, dat men sich wat nemen late, vnd midt thosehen.

Opskrift:

Denn Durchluchtigemn Hochgebornenn Furstenn vnnd Herren Herren Johansen vnd Herren Adolffen Gebruderen, Erben tho Norwegen, Hertzogen tho Schleswigk, Hollsteinn, Stormarenn vnnd der Dittmarschen, Grawen tho Olldenborch vnd Dellmenhorste, mynen gnedigen Fursten vnd Herrenn, vnderdeniglichenn.

Endnu et Brev af Hr. Johan Rantzov, skrevet i samme Aar 1554. til begge Hertugerne, hvorudi han undskylder, at han ikke efter deres Forlangende kunde møde til Kolding, med videre:

Durchleuchtigen Hochgebornen Gnedigen Fursten vnd Herren, E. F. G. sein meynen vnterdenigen willigen vnd gehorsamen Dienst in allwegen zuvorn, Gnedigen Fursten vnd Herren, E. F. G. Schreibendt hab ich den 12 Junii vnderdenig entfangen, vnd nach lesende vermercket, das ich E. F. G. zu sonderlichen gnedigen Gevallen mich midt dem forderlichsten auff die genante Zeit gegen Colldingen verfugen mochte. Nhu were ich demnach nicht vngeneget,

get, wolde mich auch vonn allem Hertzen gern in dem wie ein gehorsamer finden lassen vnd vnterdenige erzeiget haben. Dieweill aber diese Zeit die beiden Widtfrawen, die Szemerschen vnnd Friesischen benebenst meines Sohnes Heinrichen Ranntzawen seiner Brauthe bey mir in meiner Behausunge zum Bredenberch sein, wiewoll nhu in dem das meinem Sohne Heinrichen seine Brauth zuuornn gelobet, So habe ich dennoch midt denselben midt Hülffe des Allmechtigen die Dinge dahin gerichtet, also das meinem Sohne Heinrichen seine Brauthe nach Christlicher Ordeninge itziger Zeit ehelich vertrawedt werden soll. Vnd dieweil denn dieselben nochmals bey mir, so werde ich aus der ehehafft itziger Zeit bey E. F. G. zu Collingen anzulangen mercklich verhindert, vnd daselbst anzulangen vnmugelichen ist. Demnach an E. F. G. als meine gnedigen Herren mein vnterdeniges vleissiges Bedent, E. F. G. willen mich dieses meynes Aussenbleibens nicht anders den in dem besten vermercken, vnd aus dieser ehehafft gnedigst entschuldiget nemen. Es ist auch mein gantz vnterdeniges Bitendt, E. F. G. willen mi gegen E. F. G. gelipten Herren vnd Bruder di Kon Matt. mynem allergnedigsten Herren dieses meines Aussenbleibendes gnedig vorthsetzen vnd entschuldigen. Da man auch meiner insonderheit daran Landen vnd Leuthen zugebrauchen noturfftig, will ich mich gern wie ein gehorsamer Dener in aller Vnterdenigkeit finden vnd gebrauchen vnd alles an meynem muglichen Vleis nichtes erwinden lassen. Der vnterdenigen vnd trostlichen Zuversicht, E. F. G. werden sich in dem gnedig erzeigen, vnd meine vnterdenige vorgewanthe Entschuldigunge gnedige Stadt finden lassen, das bin ich hochstes Vermogens midt vnterdenigem vnd gehorsamen Denst zuerzeigen geflissen. Datum ilich Breidenberch den 13. Junii Anno 1554. E. F. G.

Vnterdeniger vnd gehorsamer Johan Rantzaw Ritter.

Sluttelігen maae erindres, at det foran satte lidet Koberstykke forestiller H. Johan Rantzovs sædvanlige Seigl, hvorudi man seer hans Vaaben staaende paa Skak efter den gamle Maade, og derover de tre Bogstaver I. R. R. som skal være Johan Rantzov Ritter. Hvad vi ellers endnu have tilovers af Efterretninger om denne berømmelige Mand, skal komme i det næst folgende Hefte.

* * *

40. Hefte.

En Skue-Penge paa Hr. Gert Rantzov samt Hans Levnets Løb.

Den af de i Historien berommelige Rantzover er Hr. Gert Rantzov, Ridder, Herre til Bredenberg, Rantzov, Nutskov, Erfradt, Rustorf, Stellov, Schreuenborn, Lindewit, Mohrsum, Bouersted, Klixbul, Morebul, Hoxbro, Koxbul, Giesingsholm, Heringsholm, Demstrop, Skaubulgaard, Westerbek, Spandit &c. Kongl. Maits. Christiani IV. Raad, Feld-Marskalk, Statholder i Hertugdomene, og Amtmand i Haderslev, samt Dom-Provst i Hamborg &c. en Sonne-Son af den navnkundige Feld-Marskalk Hr. Johan Rantzov, om hvilken vi i de tvende foregaaende Hefter have handlet.

Til en Afmindelse af denne Herre er den ovenstaaende Skue-Penge slagen, hvoraf en Original udi Solv forvares i Hans Kongelige Maiestets Mont-Cabinet, og Kober-Pladen, som vi her have brugt, er af dem, som Videnskabernes Collegium forlængst haver haft den Godhed at meddele dette vort Selskab, og hvoraf nogle Stykker tilforn allerede ere anforte. Den ene Side viser os hans Bryst-Billed med en Commando-Stav i Haanden, og oven over

denne Inscription: H. G. R. R. KON. FELDT. M. ɔ: Hr. Gert Rantzov Ritter, Königl. Feldt-Marschalck. Paa den anden Side staaer hans Adelige Vaaben, hvorunder man seer hannem ligge Lig, og oven omkring Vaabenet disse Bogstaver: ST. R. V. A. V. H. Z. B. B. &c. som uden Tvil saaledes skal læses: Stathalter, Rath vnd Amptman, vnd Herr zu Breitenberg ꝛc.

Vi ville, efter vor vedtagne Maade, fornøie vore Landsmænd, som maaskee endnu ikke have fuldkommen Kundskab om Hr. Gert Rantzovs Fortienester, med et Indhold af hans Levnets Historie, saaledes som vi, deels af den over hannem holdne Ligprædiken (a), deels af andre tilforladelige Skrifter, have kunnet samle den, foiende dertil her og der adskillige originale Documenter, som ikke tilforn ere trykte.

Hr. Gert Rantzov er født til Segeberg 1558. den 18. Octobris, hvor hans Fader Hr. Henrik Rantzov, Kongelig Statholder i Sleswig og Holsten, da var Amtmand. Moderen Frue Christina von Halle var den Brunsvigske Herremands Frands von Halles eneste Dotter og Arving. Han var endnu i sin første Opvext, da Forældrene sendte hannem til Nederlandene til Princessen af Arnsberg, i hvis Hof han blev opdragen i allehaande Ridderlige Øvelser, og lærde det Italienske, Franske, og nogenledes det Spanske og Latinske Sprog, som kom hannem siden til stor Nytte paa hans Udenlands-Reiser og i mange Slags vigtige Forretninger. Hoibemeldte Prindsesse elskede ham som en Moder, og bar derefter en bestandig Godhed for ham, som sees iblandt andet af et Brev, som hun 1593. haver tilskrevet hans Fader, hvor det til Slutning heder: Deus O. M. te cum filio nostro carissimo GERHARDO RANZOVIO, quem plurima a nobis salute imperties, incolumem qvam diutissime conservet (b).

Sin Udenlands-Reise, som han med egen Haand i en besønderlig Bog haver beskrevet, begyndte han i sin Alders tyvende Aar, da han in Junio 1578. forlod Bredenborg, og begav sig først til Rinstromen, over Coln, Zutphen, Coblentz, til Ringreven, og til det Heidelbergske Hof. Derfra er han med Chur-Forstens Forskrift reiset til Prag, i Haab, der at forefinde det Keiserlige Gesantskab, som skulde gaae til den Tyrkiske Keiser, og at give sig i Folgeskab med til Constantinopel. Men da samme allerede var borte, fulgte han efter til

(a) M. ANTONII BURCHARDI Leichpredigt über Hr. Gerdt Rantzow, gehalten am 13. Martii 1627. publiciret durch Heinrich Magen, Hamb. 1629 in 4to. Conf. T. HOFMANS Portraits Histor. des Hommes illustres de Danmark. A. H. LACKMANNS Schlesw. Holst. Hist. Tom. III. p. 104. sq.

(b) Vid. Epist. Consolat. ad Henr. Rantzovium p. m. 303.

til Wien, og derfra lige til Ofen i Ungern, hvor han traf Gesanterne, og gik med i deres Selskab til Constantinopel, som var imod 500. Mile fra hans Hiem.

Af den Tyrkiske Keiser fik han et Pas, hvormed han affeglede til det Hellige Land, og kom til Jerusalem, hvor hans Farfader Hr. Johan Ranzov 1517. var slagen til Ridder, og som laae over 400. Tydske Mile fra Constantinopel. Under Veis kom han til den Øe Chio, hvor Marvasir voxer, om hvilket Land han vidnede, at han i sin Livs-Tid ikke havde seet dets Lige i Skionhed: Ligesaa er han og paa Veien kommen til Rhodis, Cypern, Tripolis, og til Japha, hvor Propheten Jonas gik til Skibs. Der satte han i Land, og drog saa derfra en Dags Reise over Land til Jerusalem, hvor han besaae Christi Grav, og hvad man ellers der viser af gamle Helligdome. Over Kedrons Bek gik han til Oliebierget, var i Urtegaarden, paa Calvariæ Bierg, og Sions Bierg. Han kom og til Betlehem og Emaus, badede sig i Jordans Flod, og saae det røde Hav. Han var paa Veien til Sinai Bierg, men formedelst en Pest, som ytrede sig iblandt hans Følgeskab, maatte han vende om igien, og tog Veien til Libanon og Damascus. Derfra gik han til Søes tilbage til Cypern og Candiam, men blev tre gange ved Vindens Magt fordreven til Africam. Da som han var sindet at segle til Venedig igienem Golfo, blev han af en heftig Storm nødet til at stige i Land i Apulien.

Endeligen ankom han til Neapolis, og drog over til Sicilien og den Ø Malta, hvorfra han vendte tilbage igienem Calabrien, besøgte Rom, Florentz, Bononien, Ferrara, Padua, Mantua, og kom saaledes ind i Tydskland igien, efterat han i to hele Aar havde reiset mere end 2000. Mile, og i den Tid, med ikke ringe Farlighed baade til Lands og Vands, beseet de trende Verdens Dele Europa, Asia og Africa. Paa Udreisen laae han i Nornberg heftig syg, og i Frankfort blev han indviklet i en fortredelig Handel, som nær havde fort hannem i stor Uleilighed. Hvilket altsammen han meget flittigen selv haver antegnet, saavel som alt hvad merkværdigt, han paa noget af de Steder, hvor han opholdt sig, haver taget i Øiesyn, fornemmeligen, hvad hannem af skiønne Bygninger, Kirker, Fæstninger, Stæder, Monumenter og deslige er forekommet.

Derefter haver han endnu foretaget sig en anden og ny Reise, for at see, hvad han første Gang havde maattet lade ubeseet. Paa dette Tog igienemreiste han hele Spanien, Frankrige, og Engelland, og, efter at have nøie betragtet disse Rigers fornemeste Merkværdigheder, er omsider lykkeligen hiemkommen til sit Fæderneland. At han dog ikke haver giort denne sidste Reise til sin egen Nytte og Fornøielse alene, men til deels for sin Konges og sin Faders Ærender hos Kongen af Spanien at udrette, det seer man af et Brev,

 som

som bemeldte hans Fader Hr. Henrik Rantzov haver i Aaret 1581. d. 1. Nov. skrevet med hannem til Antonius Perenottus Cardinal af Granuella og Kongens af Spanien GeheimeRaad, hvorudi saaledes meldes (c): Proficiscitur ad vos filius meus GERHARDUS RANTZOVIUS, quem potentissimus Rex meus ad potentissimum Hispaniarum Regem Dn. PHILIPPUM, cum literis pariter ac mandatis, itinere per Belgium & Gallias Madrilum versus conficiendo ablegavit. Atque hoc iter ut prædicto filio meo Regia voluntate decerneretur, factum est ob Gallicæ linguæ, quam in Aula Principissæ Arensburgensis, ubi educatus est, didicit, & Hispanicæ peritiam in eo non plane nullam, Italicæ item cognitionem, quam proximis annis Hierosolymis rediens in Italia, ubi Biennio commoratus, adeptus est. Præter Regia autem negotia, de causa etiam illa mutui, quod tum CAROLO V. Imper. laudatissimæ memoriæ, tum civitati Antverpiensi meus ac uxoris meæ parentes, egoque ipse multis abhinc annis dedimus, coram potentissimo Hispaniarum Rege, filio meo agendum est. Quamvis autem potentissimi Regis mei auctoritas ut & ipsius causæ gravitas potentissimo Hispaniarum Regi ipsum facile, spero, sint commendatura: ad expeditionem tamen & velociorem negotiorum successum patrono alio ipsi deopus fuerit. De quo cum passim & solicite despicerem, neminem in potentissimi Regis Hisp. aula, quem nossem, præter Cels. tuam reperi. Fretus itaque vetere illo Cels. tuæ in me favore ac amore eximio, Cels. tuæ natum illum meum summo cum studio reverenter commendo, eamque submisse rogo, pro sua, qva in regia aula pollet, auctoritate, ipsum iis, quibus eguerit, liberaliter juvet, benigneque efficiat, ut ad potentissimum Hisp. Regem facile admittatur, a Regia eius Maiestate clementer audiatur, negotiis denique ex voto confectis, benevole dimittatur. Quod si potentissimus Rex Hispaniarum Madrilo forsan abfuerit, Olysipponem profectus ob turbas in regno Lusitaniæ noviter accepto sedandas, a Cels. tua peto quam diligentissime, ut filio meo commendatitias ad Regiam Maiestatem benigne communicare, eoque promovere ipsum dignetur &c.

Efterat han med Berømmelse havde fuldendet alle sine Reiser, og givet sig til Rolighed hos sine Venner, har han intet mere pønset paa, end hvorledes han best kunde anvende til sin Konges og sit Fæderlands Tieneste den store Kundskab og Erfarenhed, som han havde bragt med sig fra fremmede Lande. Dertil faldt den beqvemeste Leilighed af sig selv. Kong Friderik den Anden, en Herre, som høit agtede Fortienester, og vidste at finde Dyden, hvor den laae, havde, endog i Henseende til Farfaderens Hr. Johan Rantzovs og Faderens Hr. Henrik Rantzovs høie Fornuft og altid befundne tro Tieneste, fattet de naadigste Tanker om Sønnen Gert Rantzov, som saa vel havde anlagt sin Ungdoms Tid, at han kunde betroes en vigtig og anseelig Post.

Hans

(c) Epist. Consolator. ad Henr. Rantzovium p. m. 85.

Hans Maiestet behøvede paa de Tider til sit Slot Kroneborg, som da nyligen var bygget, men ikke med sine Fæstnings-Verker endnu bragt i fuldkommen Stand, en Hovedsmand, til hvis Troskab han kunde forlade sig, og som var vel kyndig baade i Befæstnings- og Bygnings-Kunsten. Dertil blev Gert Rantzov frem for andre udseet, og ei alene beskikket til Høvedsmand eller Commendant paa Kroneborg Slot og Fæstning, men endog forlænet med alt det derunder liggende Gods, hvilket han til Kong Frideriks Døds-Dag saaledes forvaltede, og tillige Bygningen og Fæstnings-Verkerne saaledes forbedrede, at Hans Maiestet fandt sig aldeles dermed fornøiet. Den 9. Martii i Aaret 1584. fik han Kongens Følge-Brev, dateret paa Haderslev-Hus, til menige Kronens Bønder udi Kroneborgs Birk, Horsholms Birk og de udi Holbo-Herred, at svare til Kroneborg-Birk. Og den 5. April næst efter er Forlænings-Brevet, som han paa bemeldte Slot og Læn bekom, ligeledes paa Haderslev-Hus udstædet, og lyder af en Registrant i det Danske Cancellies Archiv saaledes:

Wi Friderich then Anden etc. Giøre alle witterligt, att wii aff wor synderlig Gunst oc Naade, saa oc for Troskab oc willig Tieniste, som os elskelige Giert Rantzow, wor Mand oc Tiener, Os oc Riget hertil giort oc bewist haffuer, oc hereffter troligen giøre oc bewiise maa oc skal, haffue vndt oc forlehnet, oc nu meth thette wort obne Breff vnde oc forlene foreneffnte Giert Rantzow wort oc Kronens Slott Kroneborg, med alle wore oc Kronens Bønder oc Tienere, som wii nu forordnet haffue, thertil at skulle ligge oc tiene, oc ere boendis udi Kroneborgs Birk, Horsholms Birk, oc udi Holbo Herrit, Grønholt Sogn vndtagit, oc ald thes Rente oc Tilliggelse, inthet vndertaget, at haffue, niude, bruge oc beholde, till saa lenge wii anderledes therom tilsigendis worder. Och skal hand haffue foreneffnte wort Slot Kroneborg vdi en Slots Loug, oc thet som en erlig Riddermands Mand oc effter then Eed, hand os forplictet er, holde os oc wore Efftérkommere, Konninger vdi Danmarck, oc Danmarckis Riges Raad, til troer Hænde. Oc skal hand aarligen til hver Philippi oc Jacobi Dag giøre os gode Rede oc Regnskab for alt samme Slots oc Lehns Rente oc Indkomst, wist oc uwist, inthet vndertaget. Sammeledis skal hand oc haffue den geistlige Jurisdictz offuer alt foreneffnte Lehn paa wore Wegne vdi

vdi Befaling, bortfeste Tienderne, som ledige bliffue, oc aarlige opebære Affgifften aff wor oc Kronens Part aff Tienderne, oc therfore, som for anden Lehnens Indkomst oc Opebørsel, giøre gode Rede oc klart Regnskab. Oc wille wii aarligen lade giffue hannum for hans Umage oc Tieneste til Besolding paa hans eget Liff, tre hundrede gamle Daler, paa tre Karle Besolding IX. Daler om Aaret. Skal hand oc bekomme Foder oc Maall paa sex Heste, oc Underholling oc Kledninge paa sex Personer. Sammeledis skall hand oc for sig maa niude oc beholde then tiende Penninge aff Sagefald oc Gaardfestninge, som faller ther vdi Lehnit, oc thet andet altsammens, aldeelis intet vndertaget, effter godt oc klart Regenskab at komme os til Beste. Oc skal forneffnte Giert Rantzow effter denne Dag aldeelis ingen Penninge aff Thollen udi Helsingør lade fordre eller annamme til nogen Brug eller Udgift paa wore Wegne, vden allenisste hvis ther skal fornøyges wort Krigsfolk paa Kroneborg, eller oc til forhaffuendis Bygninger sammesteds vdgiffues, eller oc thet skeer effter wor synderlige Befalling oc Skriffuelser. Skal hand oc holde Bonderne, till forskreffne wort Slot liggendis, wed Loug, Skiell oc Rett, oc ingen aff thennum uforrette mod Lougen, eller med nogen ny Indfestninge eller anden vsedvanlige Paalegge besverge. Thesligeste skal hand oc haffue flittig Indseende med wor Wildbane, at then fredis, oc aldeelis inthet Diur, lidet eller stort, ther ødeleggis, saa oc selff aldeelis wære Jachten ther vdi Leenit ubewaret. Oc skal hand ikke forhugge eller forhugge lade nogen the Skoffue, ther tilligger, till Uplict i nogre Maade. Cum inhibitione solita. Actum Haderslefhus d. 5. Aprilis Aar MDLXXXIIII.

Det var ikke alene paa den Maade, han begyndte at høste Frugten af sine Reiser og vel anlagte Ungdoms Tid, men hans gode Egenskaber havde end og saaledes indtaget de Hæderlige Dom-Capitels Herrer i Bremen, Lybek, Hamborg og Slesvig, at de ikke toge i Betænkning, at indlemme hannem i deres Collegier og forlæne ham med skionne Canikedomer og Dom-Præbender i hvert af disse Capiteler. I Capitelet til Hamborg var hand tilsidst Dom-Provst, og i Bremen har han som Canik efterladet sig en udødelig Afmindelse,

med

med at lade færdige og til deels herligen opbygge den Gaard eller Residentz, som laae til hans Embed, saa vidt han var et Medlem af Capitelet; derom vidner en paa samme Gaard fordum opsat og i adskillige Bøger (d) saaledes indført Inscription:

Inscriptio Curiæ Gerhardi Rantzovii Canonici
Bremensis, ibidem exstructæ.

Tempore cum longo domus hæc collapsa fuisset,
Orbaque iam cuncto pene nitore foret,
Sumptibus hanc propriis voluit reparare GERARDUS,
Qui de RANZOO stemmate nomen habet,
Esset ut hospitii sedes sibi grata, suisque,
Qui cupiunt urbis commoditate frui.

Udi det Forlænings-Brev paa Kronborg, som for blev anført, blev Gert Rantzov aarligen tillagt for sin Person tre hundrede gamle Daler, og hannem tilladt at nyde den Tiende Penge af Sagefald og Gaardfæstning, som maatte falde der i Lænet, med videre. Men sidst udi samme Aar 1584. finde vi, at bemeldte hans Forlænings-Brev er blevet forandret og fornyet, og hans Indkomster saaledes formerede, at han derefter skulde have til aarlig Besolding 700. gamle Daler, foruden Løn og Hof-Klædning til visse Betientere, hvorimod han skulde lade falde den Tiende Penge af Lænets uvisse Indkomster, som videre kand sees af det fornyede Læn-Brev selv, hvilket af det Danske Cancellie-Archiv er saa lydende:

Wii Frederick then Anden rc. Giore alle witterligt, at efftersom wii naadigst haffue bestillet Os elskelige Giert Rantzow, wor Mand oc Tiener, for wor Hoffuedsmand oc Lehnsmand her paa wort Slott Kroneborg, oc hand vnderdanigst will oc skal fremdelis, efftersom hand til thes giort haffuer, troligen, flitteligen, oc ubesparit, wiide, ramme oc befordre wor Gaun oc Beste her ved forneffnte wort Slot oc Lehn, oc Slottet holde os oc Kronen til troe Haand, som en Erlig Riddermandtz Mand eigner oc bør; Tha haffue wii naadigst for saadan hans vnderdanigste willig tro Tieniste bewilget, loffuet oc tilsagt, oc nu med thette wort obne Breff bewilge, loffue oc tilsige at wille lade giffue hannum, saa lenge hand er vdi forneffnte

wor

(d) LINDEBERGII Hypotyp. Arc. Rantzov. p. m. 133. FRANC. SWEERTII Sel. Christ. Orbis Delic. p. 578. NATH. CHYTRÆI Delic. Itinerum Europæ p. 347.

wor Bestilling og Tieneste, til Besolding paa sit eget Liff, aarligen Siuf hundrede gamle Daler, til thuo Hoffmend at lønne paa hver XV. Daler aarligen, oc til en Kudtzdriffuer X. Daler, saa oc sedvanlig Hoffkledning paa sex Personer. Hvilken forneffnte Pension, Besolding, oc Hoffkledning aff wor Thold vdi Helsingør skal fornøyges. Oc skal hand heremod lade falde then tiende Penge aff thet uwisse aff forneffnte Kroneborg Lehns Indkomst, hvad effter thenne Dag fallendis worder, dog aff hvis for thenne Dag er falden, thet hand at niude effter wort Forlehnings Breff, som hand til thenne Tiid therom hafft haffuer. Oc offuer thette forneffnte skal hand hereffter inthet widere haffue sig at tilmode aff wisse eller uwisse Indkomst vdi forskreffne Kroneborg Leen, men for ald samme Indkomst giøre os gode Rede oc Regnskab, oc thet alt saavel thet uwisse som wisse at komme os allene til Beste. Oc skal thenne wor Bestilling oc forneffnte hans Pension begynde oc paagaae til St. Michelsdag sidst forleden, oc endis St. Michelsdag nu førstkommendis Aar 1585. oc siden forfølgis Aar fran Aar, saa lenge hand er vdi samme wor Tieneste. Thii bede wii oc biude wore Tollere vdi Helsingør 2c. Cum inhibitione solita. Actum Kroneborg 22. Novembris Aar MDLXXXIIII.

Aaret derefter 1585. blev Gert Rantzov, som Embedsmand paa Kroneborg Slot, anbefalet, tillige med Tolderne i Helsingør, at have nøie Indseende med hvad Fremmede, som sammesteds og igiennem Sundet passerede enten ind eller ud af Riget. Den dennem derom tilstillede Kongelige Anordning er af følgende Indhold:

Wii Frederick then Anden 2c. Giøre alle witterligt, at effthersom vdi Øresund wed wor Kiøpsted Helsingør er en almindelig Søgning aff alle Slags Folk oc Nation aff Øster oc Wester, oc therfore sig tildrager offte, at mange Fremmede oc Udlændiske ther sammesteds indkomme, oc siden begiffue thennum uden ald Beskied egiennum wore Riger oc Lande. Oc efftherthi thet wel er fornøden, saa oc wore Riger oc Lande anliggende, effter then besværlig Tiid, Krig, Oprør oc Practicker, som fast

allewegne her omkring spørgis oc fornemmis, at ther haffuis Tilsyn med, hvad Folck forreise igiennem wore Riger, Lande oc Stromme; Tha paa thet ther udi Helsingør ocsaa kand haffues therudinden tilbørlig Agt oc Opseende, haffue wii befalet oc paalagt, oc nu meth thette wort obne Breff befale oc paalegge Os elskelige Giert Rantzow, wor Mand, Tiener oc Embedsmand paa wort Slot Kroneborg, saa oc Os elskelige Frederik Leiell oc David Hansen wore Tollere udi forneffnte wor Kiøpsted Helsingør, att the skulle haffue alvorligen Indseende meth alle Fremmede, som thid ankomme, at wille enten hid ind udi Riget fremdeelis forreise til Siélland, Skone eller andensteds offuer wore Stromme, eller oc wille begiffue thennum ther til Skibs aff Riget, oc med Fliid forfare, hvad thet er for Personer oc Folck; hvorfra the komme, hvor heden the wille, hvad theris Werff oc Bestilling, hvad Paßbord the haffue. Oc skulle the aldielis ingen, være sig hvis Standis eller Leilighed thet wære kunde, lade drage fra Bye, enten ind udi Riget, eller ud aff Riget, uden the haffue taget aff thennem saadan Beskeed, som forskreffuet staaer. Hvilke tha befindis at haffue god Beskied oc Pasbordt, saa theris Person oc Bestilling er aldeelis ufordectig, thennum mue oc skulle the lade passere, oc om the wille hid ind udi Riget, skulle forneffnte wor Lensmand oc Tollere giffue thennom theris Pasbreffue til mere Sickerhed oc Befordring. Komme oc nogen, som ikke haffue nøyagtig Paßbord, skulle the forvise thennem then samme Wey tilbage, som the komme, eller oc thennom anholde, oc ingenlunde lade therfra passere, før the Oß therom haffue tilkiendegiffuet, oc wii os om wor Wilge therudinden haffue erklærit. Hender thet sig ocsaa, at ther til Byen kunde ankomme nogne Herris Gesandter eller Sendebud, som enten til os kunde wære skicket, eller oc therfra wille tage theris Reyse igiennum wore Riger oc Stromme, tha skulle the thennom med god Beskied oc Lempe oc uforsømmelige Os therom tilbiude, oc icke lade thennum widere therfra drage, forend thennum fra Os Beskied er tilkommen, hvorefter the thennum til then Leilighed skulle for-

 holde.

holde. Oc paa thet at the thes bedre mue erfare om hvilke Fremmede, som ther komme, oc ingen vden Beskiedt skulle ther sammesteds vd eller ind reise, tha skulle wore Tollere alworligen forholde alle Skippere, at the paa Thollen, naar the fortholde, skulle angiffue, oc thennum formelde, om the nogen Fremmede haffue med thennom indført oc opsat vdi Landet, foruden theris rette Skibsfolk. Thesligeste at the icke skulle tage nogen til Skibs med thennum at føre her aff Riget, vden the thet wore Thollere haffue tilkiendegiffuet, oc then eller the, som sig wil med thennum begiffue, haffuer wist sin Paßbord, oc giort Beskied hos forneffnte wor Leensmand oc Thollere. Saafremt nogen Skipper heremod giør, enten fordølger, oc icke formelder, hvad Fremmede hand kunde hid indføre, eller tager nogen vden Beskied med sig til Skibs at føre her aff Riget, hand tha icke wil haffue forbrudt Skib oc Gods. Wii wille oc hermed haffue strengeligen bedet oc befalit menige Borgere oc Indbyggere udi forneffnte wor Kiøbsted Helsingør, at saasnart nogen aff thennum indtage nogen Fremmede til Giest oc Herberge, wære sig høyg eller nedrig Standis Person, oc hvorfra the komme kunde til Lands oc Wands, tha skulle the strax om theris Leilighed sig besporge, oc thet uforsommit giffue wor Leensmand oc Tollere tilkiende, at the therom kunde wiidere forfare. Dersom nogen aff Borgerne tage nogen Fremmede til Huse oc Herberge, oc icke giffue thet tilkiende, som forskreffuet staaer, tha skulle the therfore haffue forbrudt til Os theris Hoffuet-Lod. Hereffter wor Leensmand oc Tollere, saa oc menige Borgere oc Indbyggere vdi forneffnte wor Kiøbsted Helsingør aldeelis skulle haffue thennum at rette oc forholde, oc thette thennum saa at lade wære befalit, som thennum kiert er, wor Unaade oc Straf at forekomme, ladendis thet ingenlunde. Actum Friderichsborg d. 10. Julii Anno 1585.

Aar 1588. kort for Kong Friderik den Andens Død, finde vi efterfølgende Hans Maiestets Qvitering, given Gert Ranzov for en Sum Penge, som han efter Kongelig Befaling havde udleveret af Hvælvingen paa Kronborg Slot:

Wii

Wii Frederick then Anden rc. Giøre alle witterligt, at Oss elskelige Giert Rantzow, wor Mand, Tiener oc Embitzmand paa wort Slot Kroneborg, nu haffuer ladet leffuere oc offuerantvorde ind vdi wort egit Kammer her paa wort Slot Hadersløffhuß Os selff tilhende fire oc tiuffue thusind Daler, sex thusind oc fire hundret Rosenobel, som hand epther wor Skriffuelse oc Befalling haffuer udtagen vdaf Hvellingen ther paa forskreffne wort Slott Kroneborg. Thii lade wii forskreffne Giert Rantzow oc hans Arffuinge quit oc frii for ald Krauff, Tiltale oc Eptermaning aff oss oc wore Eptherkommere Konninger vdi Danmark for forneffnte 24000. Daler, 6400. Rosenobell, vdi alle Maade som thet sig bør. Actum Hadersløffhuß d. 19. Febr. Aar 1588.

Hos Kong Christian den Fierde, under hvis Regiering han fik bedre Leilighed at vise sit ypperlige Pund, er han ei alene forbleven i samme Naade, og har en Tid lang beholdet samme anseelige Embed og Forlæning, som under Hoilovlig i Hukommelse Kong Friderik den Anden, men endog nydet langt større Velgierninger, ligesom han til langt vigtigere Embeder og Forretninger er betroet. Til et Merke af Kongelig Naade haver Hans Maiestet, strax efter Hoistbemeldte sin Hr. Faders Død, tillagt hannem, som en Belønning for hans tro Tieneste, Halv-Parten af den uvisse Rente af Kronborg Læn, hvilket det derpaa udgivne Kongelige Benaadings-Brev saaledes forklarer:

Wii Christian den Fierde rc. Giøre alle witterligt, at wii aff synderlig Gunst oc Naade, saa oc for Troskab oc willig Tieneste, som os elskelige Gert Rantzow, wor Mand, Tiener oc Embitsmand paa wort Slot Kroneborg then Stormægtigste Høgborne Første oc Herre Her Frederik then Anden Danmarkis oc Norgis Konning, wor kiære Her Fader Salig oc Hoylofflig Ihukommelse oc Riget til theß giort oc bewiist haffuer, oc hereffter Os oc Riget troligen giøre oc bewise maa oc skal, haffue vndt, bewilget oc tilladt, oc nu med thette wort obne Breff vnde, bewilge oc tillade, at forneffnte Gert Rantzow hereffter maa oc skal bekomme oc sig sielff til Beste haffue, nyde, bruge oc beholde Halffparten aff ald then uwisse Rente, som falder vdi bemelde-

te Kroneborg Leen, oc then anden Halffpart alleene at komme os til Beste effter got oc klart Regenskab, dog undtagendis Thold, Siise, Bragh oc Oldengield, som skal altsammen wære os forbeholden til Beste, bedendis therfore wor Rentemester, som nu er, eller hereffter kommendis worder, at hand paa wore Wegne wiider sig aldeelis hereffter at rette, oc udi Regning om thet uwisse, udi forskreffne Kroneborg Lehn falde kunde, hereffter lade forneffnte Gert Rantzow niude oc beholde Halffparten, icke giørendis hannem therpaa heremod Forhindring udi nogre Maade. Actum Hafniæ 14. Julii Anno 1588.

Samme Aar i Kong Friderik den Andens Ligbegængelse bar Gert Rantzov den Stormariske Fane, som var den syvende i Ordenen (e).

Aar 1589. i sit 31. Alders Aar, forlovede han sig med Arild Ugerops til Ugerop efterladte Enke-Frue Fr. Tale Tot, og Aaret derefter 1590. d. 22. Febr. holdt høitideligen Bryllop paa Kroneborg Slot. Denne Frue er den, som med det Navn Tale Gerts nævnes i det Brev af den berømte Frue Sophia Brahe, som vi tilforn i dette Skrift have indført (f).

Kort derefter i samme Aar 1590. er han af Kongen forflyttet fra Kronborg til Flensborg, og som Amtmand forlænet med Flensborghus, efterat han sex Aar havde haft Kronborg Slot i Befaling. At han i Aaret 1591. foruden dette Amt, haver haft tvende Læne i Norge Vesteraalen og Lofoden, udi Forlæning, sees af efterfølgende Kongelige Reise-Pas paa et Skib, som han vilde lade afgaae til Norge:

Vi Christian den Fierde etc. Giøre alle witterligt, at os elskelige Giert Rantzow, wor Mand, Tiener oc Embedsmand paa wort Slot Flensborghuß, haffuer underdanigst ladet tilkiendegiffue, at hand er til Sinds nu med det allerførste at ville lade et Skib, med Korn ladet, løbe ind udi wort Rige Norge til wort Lehne Wester Aalen oc Lougfouden, som hand naadigst med forlehnet er, oc therfra igien at skulle føre, huis Landskyld oc anden

(e) RESENII K. Frid. 2. Krønike p. 360.
(f) Danske Magazin Tom. III p. 28. sq.

den Rettighed, hannem ther sammesteds paa wore Wegne tilkommer, thi bede wii oc biude wore Fogether, Embetzmend oc alle andre wore Undersaatte, som hans Skib, Folk oc Gotz paa samme Reise kand hende for at komme, at J fordre oc fremme hannem til thet Beste. Thersom the oc aff Storm eller Uweder indtrengis vdi nogre Haffne oc Strømme, oc trenger enten til Folk, Fettalie, Anker, Toug, eller nogen anden Nottorfft, atti tha thennom ther for en skellig oc billig Hyre lader bekomme, hvis the vdi saa Maade behøffue, oc ey tilsteder thennom at skee nogen Forhindring eller Forfang vdi nogre Maade, vnder wor Hylleste oc Naade. Dog skal hermed icke være meent eller forundt forneffnte Giert Rantzou enten wed sig sielff eller sit Folk oc Tienere at mue lade bruge thermed nogen Kopmandskab, Handel eller Vandel emod fremfarne Konningers Privilegier eller Forordninger, wore Borgere oc Undersaatte ther vdi Riget til Hinder, Forfang eller Skade vdi nogre Maade. Actum Koldinghus then 14. Martii 1591.

Ikke længe derefter er han bleven Kongl. Majestets Raad, og Amtmand paa Haderslevhus, hvilket Amt han over 30. Aar, tillige med sine andre høie Betieninger, beholdt og lovligen forestod indtil sin Døds-Dag. Imidlertid haver han i Aaret 1594. efterat han havde aflagt rigtig Regnskab for Indtægt og Udgift af Kronborg Læns Indkomster, bekommet af Kongen denne Qvittantz:

Wii Christian den Fierde rc. Giøre alle witterligt, at os elskelige Gert Rantzou, wor Mand, Raad, oc Embedsmand paa wort Slot Haderslefhuß haffuer nu endelig giort os Rede oc Regnskab for ald Jndtegt oc Udgifft aff then wisse oc uwisse Rente oc Jndkomst aff wor oc Kronens Slot oc Lehn Kroneborg, sampt thes vnderliggende Ladegaardt, beregnet fran then 26. Martii Anno 1584. hand først med samme Slot oc Lehn aff wor kiære Herre Fader Sal. oc Høylofflig Jhukommelse naadigst bleff forlehnt, nest effter Os elskelige Johan Due til Kullebierg, vor Mand oc Tiener, oc til then 24. Maji Anno 1590. hand ther igien qvit bleff, oc samme wort Slot oc Ladegaardt med clar Inventario fran sig leffueret oc offverantuordet til Oß elskelige

Steen Maltesen, wor Mand oc Tiener, som nu derined igien aff os naadigst forlehnt er. Oc bleff hand oss theraff aldeelis inket skyldig effter hans Register, Regenskabers, Inventariers, oc Bevisers Liudelse, som hand ind vdi wort Rente-Cammer til os elskelige Envold Kruse til Hiermitzlefgaard, wor Rentemester, paa wore Wegne leffueret oc offuerantuordet haffuer. Thi lade wii nu hermed forneffnte Gert Rantzou oc hans Arffuinge aldeelis qvit frii oc kraffuisløs aff os oc wore Efterkommere Konninger vdi Danmark oc Kronen for ald ydermeere Kraff, Tiltale oc Effermaning for forneffnte hans Register, Regnskaber, Inventarier, Qvitantzer, Indtægt oc Vdgift aff forneffnte wort oc Kronens Slot oc Lehn Kroneborg fran then Dag &c. Cum clausula consveta. Hafniæ 4. Aprilis Anno 1594.

Samme Aar om Sommeren giorde han en Reise til Nederlandene, for at indkræve den Gield, som hans Fader Hr. Henrik Rantzov havde til gode i Antverpen. Dette sees af et Brev, skrevet af hans Fader til de Hollandske Gesanter, som til Kongen i Danmark vare indskikkede, hvorudi han iblandt andet beder, at Sønnens Reise maatte være dennem til Befordring anbefalet, med disse Ord (g): Et quoniam carissimus filius meus Gerhardus Ranzovius, Consiliarius Regius, & Præfectus Haderslebiensis Antverpiam, ob debita, quibus urbs illa mihi meisque obstricta tenetur, est profectus, etiam atque etiam vos oro, ut ad illustres Dominos vestros Ordines Belgicos scribatis, ut, quacunque filio meo transeundum fuerit, is absque ulla mora ulloque periculo per istorum fines iter institutum persequi possit &c. Endskiønt nu vel Gesanterne i deres Svar fra Kiøbenhavn af 26. Junii 1594. lovede, hos deres Herrer Staterne af Holland at være Gert Rantzov i alle Maader beforderlige (h); Saa seer man dog af et andet Brev, som Hr. Henrik Rantzov d. 12. Novemb. i samme Aar haver skrevet til Raadet i Brabant, Luxenborg og Limborg, at forbemeldte hans Søns Reise har ikkun udrettet meget lidet. Begyndelsen af Brevet lyder saaledes (i): Illustres, Generosi, Nobiles ac præclari viri &c. celare vos nequeo, Serenissimi Regis Daniæ, Domini mei clementissimi, Consiliarium & Præfectum Arcis Haderslebiæ, filium meum carissimum, Gerhardum Ranzovium, ex itinere Belgico redeuntem, retulisse mihi, quod Generos. Dominat.

(g) Epist. Consolator. ad Henr. Rantzovium p. m. 336.

(h) Epist. Consolat. ad H. Rantzov. p. m. 337.

(i) Epist. Consolat. ad H. Rantzov. p. 348.

minat. Vestra non solum in exactione debiti, quo Antverpienses nobis obstricti sunt, ipsum parum iuverit, sed etiam attentaverit, eundem per viam citationis compellere, ut coram vobis tanquam judicibus incompetentibus compareret, quod mihi tanto maiorem peperit admirationem, quod prudentia ac discretio V. Generos. Dom. iam dudum ab omnibus mihi prædicata est, &c.

Da Faderen Hr. Henrik Rantzov, som havde været trende Kongers Statholder i Slesvig og Holsten, i Aaret 1599. var ved Døden afgangen, blev Gert Rantzov, i Henseende til sin altid befundne Troskab og gode Forhold, af Kong Christian udseet at være Statholder i bemeldte Hertugdømer, hvilket høie Embed han med en besønderlig Lykke og stor Berømmelse beklædede indtil sit Yderste. I dette sit Statholderskab er han af Hoistbemeldte Hans Maiestet bleven brugt i adskillige vigtige Gesantskaber, saasom til Keiser Rudolf II. samt til Madrit til Kongen af Spanien, og har stedse været lykkelig i at udrette sine anbefalede Ærender til sin Konges store Behag. Fra Ungdomen af havde han en ugemeen Lyst til Krigen, erholdt derfor og af Hans Maiestet Tilladelse, at bivaane et Feld-Tog med Greve Moritz af Uranien, og giorde hannem med Folk og Heste anseelig Tieneste paa den Tid, da han beleirede og indtog den Fæstning Grave i Brabant. Hvilken Øvelse hialp ikke lidet til, at han siden ved adskillige Leiligheder visede sig til sit Fædernelands Tieneste at være en dygtig og kiek General.

I Aaret 1603. da Kong Christian den Fierde skulde hyldes i Hamborg, blev Statholderen Gert Rantzov med flere først did sendt, for at overlegge med Borgemestere og Raadet, hvorledes denne høitidelige Forretning best skulde gaae for sig, og derefter tillige med de Danske og Holstenske Raad og Adel bivaanede han Hyldingen (k).

Aar 1606. fulgte han Kong Christian paa hans Reise til Engelland, og og var da tillige med de fornemeste af Raadet paa Admiral-Skibet hos Hans Maiestet selv.

I den saa kaldede Calmarske Feide imellem Danmark og Sverige 1611. brugte Kongen ham i Begyndelsen som Oberst-Wagtmester, men efter Rigets Marsk Sten Malteson Sehesteds Død, blev han af Hans Maiestet til Feld-Marskalk udnævnet, i hvilken Betiening han giorde Kongen og Riget vigtige Tienester, og opførde sig den hele Krig igienem med største Taperhed og Berømmelse. Hans Bedrifter i denne Krig, med at slaae Fienderne i adskillige Træfninger, at forfølge og tage dennem deres Stykker og Faner fra, erobre deres

(k) K. Christian den Fierdes Historie p. 191. 194.

dere Skandser, indtage deres Fæstninger, giore Indfald i de fiendtlige Lande, finder man over alt i Kong Christian den Fierdes Historie (l) saa mange Spor af, at man uden Betænkning kan regne hannem iblandt de store Generaler til sin Tid.

Den samme Skiebne, som Kongen selv i denne Krig og i det Aar 1612. havde, at miste sin dydige Dronning i sin Fraværelse, havde ogsaa Feld-Marskalk Rantzov, medens han var ude imod Fienden, at nemlig hans Frue Tale Tot blev paa hendes Gaard Urop ved Doden bortkaldet, efterat de havde levet tilsammen 22. Aar, uden at efterlade sig Born. Aaret derefter 1613. da Freden var sluttet, skred han til et nyt Ægteskab, og giftede sig med Jomfrue Dorothea Broktorf, Detlev Broktorfs til Vindby Dotter, som fodde ham to Sonner og sex Dotre, af hvilke den yngste Son dode ung, alle de ovrige tillige med deres Frue Moder overlevede hannem.

Aar 1616. d. 2. Decemb. da Hertug Friderik af Holsten tog Slesvig og Femeren til Læn af Kongen paa Koldinghus, blev Statholderen Gert Rantzov, tillige med elleve andre forneme Rigets Raad, som i sidste Krig havde holdet sig ridderligen og vel, med stor Ceremonie af Hans Maiestet slagen til Ridder af den nye stiftede Danske Sverd-Orden, som man ellers kalder Ordenen af den Væbnede Arm. (m).

I Aaret 1617. findes at være giort et Mageskifte imellem Kongen og Hr. Gert Rantzov, hvorved Hans Maiestet fik Tustrop Gaard og Gods til Hadersleb Amts og sin Vildbanes Forbedring, og Statholderen til Vederlag bekom endeel Gaarde og Godser liggende i adskillige Amter i begge Hertugdommene Slesvig og Holsten. Af det Document, som derpaa blev udstædet, er forfattet tvende originale Exemplarer, hvoraf det ene endnu giemmes i det Kongl. Geheime-Archiv, og er saa lydende:

Wir Christian der Vierdte von Gottes Gnaden zu Dennemarken, Norwegen, der Wenden vnd Gotten König, Hertzogh zu Schleßwiegk, Holstein, Stormaren vnd der Dithmarschen, Graeff zu Oldenburgk vnd Delmenhorst. Thuen kundt vnd bekennen mit diesem vnserem offenen Brieffe, für vns, vnsere

(l) Conf. LACKMANNS Schlesf. Holst. Hist. Tom, III. p. 106. BURCHARDI Leichpredigt über G. Rantzov fol. G.

(m) K. Christian den Fierdes Historie p. 386. BIRCHEROD de Ordine Elephantino p. 14. WOLFS Encom. Regni Daniæ p. 29.

vnsere Erben vnd Nachkommende Herschafft in den Fürstenthumben Schleßwiegk Holstein rc. vnd sonsten menniglich, Daß wir aus zeitigem vorbetrachtetem vnd wolgehaltenem Rathe, in sunderheit aber vmb Besserung Willen vnsers Ambts Haderschleben vnd darin belegener Wildtpahn, mit dem Ernuesten vnserm Stadthalter, Rath, Ambtman vff Haderschleben vnd lieben getrewen Hern Gerdt Rantzow zum Breidenberg, Rittern, eine ewige vnd vnwiderruffliche Beutenschafft vnd Permutation, so zu beiden Theilen, nach fürher ergangener vnserer dazu verordenter Commissarien Besichtigung vnd Erforschung, als nicht weiniger derselben erfolgeter gebührender Relation, ratificiret worden, beschlossen vnd auffgerichtet, Permutiren vnd beuten auch, in Crafft dieses vnsers Brieffes, dergestalt vnd also, das vns, vnseren Erben vnd Nachkommen, jetztgedachter vnser Stadthalter, für sich, seine Erben vnd Erbnehmen, die nachbeschriebene Hoff vnd Güttere Thustrup, vnd was dazu in vorerwehntem vnserm Ambt Haderschleben belegen, mit allen vnd jeden dessen pertinentien, an Coppeln, als Tyffholm, Worremballe, Kabeltofft, Storretofft vnd Taesmang, mit den Wischen in den Muhldämmen, Hönholdt, Kohaffuedamme, Norder vnd Süder Schodesholdt, Item was an Ackerlant vnter den Bawen vermischet, als neun Stücken Acker beim Lunde, vier Stücken Ackers Ostwarts Jes Vls Gruft, zwehne Acker Ryding genandt, Ein Acker zwischen Lunde genandt Lauritz Andersen Otting, Ein vierkandt Stücke bey Lunde, zwehne Mühlenberg Acker, zwehne Putz Acker, Ein klein Acker bey der Kirchen, Ein halb lang Acker, Sechs lang Acker, Ein Navsted Acker, Ein Kahlgardt Acker, Ein Süder vnd zwene Nordtlands Acker, nichts überaus, was dazu von Alters hero mit Rechte zustendig gewesen, ausbescheiden, vermöge ausgereichter Vorzeichnüßen, auf künfftigen Philippi Jacobi Tag dieses jetzlauffenden 1617. Jahres, abtreten, einreumen vnd vbergeben solle vnd wolle. Vnd belauffen sich vorerst die Einkommen des Lahegardtens zu Thustrup wie sub litera A. gezeichnet. Fürs ander Schulden in Thustrup Herrit auch Carspel

vnd Dorff, wie folget sub Litera B. Dagegen haben wir vorerwehntem vnserm Stadthalter, sowoll seinen Erben für vns vnd vnsere Erben zu vollenkommener vnd beyderseits acceptirter Wiederlag vnd ewigen Eigenthumb nachbeschriebene Höffe vnd Gütter, so in vielerwehnten Fürstenthumben Schleßwiegk vnd Holstein belegen, mit allem vnd jeden, was von Alters hero mit Recht dazu gehörich, gar nichts ausbescheiden, abgetreten, eingereumet vnd vbergeben, thun auch solches in Craft dieses, wie folget sub Litera C. Welliche abgemelte Höffe vnd Güetere, mit allen vnd jeden ihren Leuten, Gulten, Renten, vnd allen anderen Pertinentzien, nichts ausbescheiden, wie solches zu nennen vielberürter vnser Stadthalter, für sich vnd seine Erben, nutzen vnd gebrauchen, besitzen vnd behalten, vnd damit als mit seinem eigenem thuen mag vnd soll. Wohingegen wir vns gnedigst, vnd er sich vnterthenigst, mit Verzeihung aller Geist- oder Weldtlichen Rechten vnd Behelffen, so zu retractation dieser Beutenschafft erdacht werden könten, verpflichtet, alles was diesentwegen abgeredet, das eine dem anderen Theil jederzeit wieder menniclichs Zuspruch, so einiger Maßen zu Rechte dawieder fürgenommen werden mochte, frey zugewehren, vnd ein faste euiction zu leisten, wobey gleicher Massen die Fischereien eines vnd anderen Theils, als die semptliche Demine bey Thustrup, vnd Osterhoff, gegen einander vffgehoben vnd compensirt worden. Vnd haben wir ihm vnserm Stadthalter noch darüber zu desto mehrem adimplement dieser vnser Wiederlage auff nechst vorlauffenen Vmbschlage zum Kyl dieses 1617. Jahres in einer Summa Acht Tausent Reichs Thaler zehlen vnd empfangen lassen, vnd dan folgender Zeit seines Lebens jeden Jahres vier Hundert vnd Funffzigk Reichsthaler am besagtem Ort entrichten zu lassen gnedigst vorsprochen, vnd vns dahin vorpflichtet, alles getrewlich vnd ohne Gefehrde. Vhrkundtlich haben wir dieser Brieffe zwey gleichlautende exemplaria vorfertigen lassen, deren einen mit vnserem Königlichen Handzeichen vnd Secret bestetigt, vielberürten vnserem Stadthalter eingeliefert, den andern aber hingegen an vns zurügk vn-

ter seiner Handt vnd Signet bekreftiget angenommen. Datum auff vnserem Königlichen Schlosse Schanderburg den 9. Februarii Anno 1617.

Dette Exemplar er underskrevet og forseiglet af Hr. Gert Rantzov. Hvorhos folger en Fortegnelse paa de Gaarde og Godserne med deres aarlige Indkomster, som bleve mageskiftede mod hinanden, hvilken vi holde ufornøden her at anføre.

Aar 1621. har Hr. Gert Rantzov atter giort Mageskifte med Kongen paa endeel Bonder-Gods i Norre-Jylland, hvorved Kongen bekom endeel Gaarde i Lundenes og Aarhus-Gaards Læne, og Rantzov fik andre igien udi Lundenes Læn. Mageskifte-Brevet er dateret Steinborg d. 23. Junii, oc til Vitterlighed underskrevet af Niels Friis til Krastrop, og Axel Arnfeld til Tinsholt, Kongl. Maits. Secreterer. Endnu et andet Mageskifte har han giort med Kongen i Aaret 1625. paa endeel Gods i Koldinghus og Lundenes Læne: Mageskifte-Brevet derpaa er skrevet i Kiobenhavn d. 2. Maji, og underskrevet af Gregers Krabbe til Torstedlund, og Jørgen Kruse til Hiermislosgaard, Kongl. Maits. Secreterer.

Foruden mange andre vigtige Ærender og Gesantskaber, som Hr. Gert Rantzov af Kongen har været brugt udi, er han eengang af Hans Maiestet forskikket til Erkebiskop Johan Friderik af Bremen, for at bringe ham til andre Tanker i den Forlovelses Sag med Grevens Søster af Oldenborg, og overtale ham til et Forlig med Greven; hvilket Ærende dog gik frugtesløst af (n). Aar 1623. havde han den Ære at være Hoved-Mand i det anseelige Gesantskab, som efter Bispens af Osnabrüg og Verden Philippi Sigismundi Død førde Kongens Søn Hertug Friderik ud i Tydskland, og bragte det dertil, at denne unge Prinds ved eenstemmigt Val og Stændernes Samtykke blev udvalt til Biskop i Verden udi den Afdødes Sted (o).

Aar 1625. har han været i Arbeid med at forøge og forbedre den Holstenske Land-Matricul, som tilforn havde været giort Udkastning til, og den 26. Septemb. bragt den i fuldkommen Stand (p); Dog er den siden adskillige gange igiennemseet og forbedret, og føiet til Enden af den Slesvig-Holstenske Landgerichts-Ordning, som nogle gange er trykt.

(n) Kong Christian den Fierdes Historie pag. 411.

(o) Kong Christian den Fierdes Historie pag. 491.

(p) E. J. WESTPHALII Monum. Cimbr. Tom 3. pag. 100. in Notis.

Hans mange Forretninger paa sin Konges Vegne i den Tydske Krig, i sær den Neder-Saxiske Kreds og paa den Tid, da hans Fæderneland stod Fare for den Tilluske Krigsmagt, ere af de Tiders Historiske Skrifter overflødig bekiendte. Vi kan ikke forbigaae at fortælle een af hans sidste Patriotiske Gierninger, nemlig at han paa Landdagen, som 1626. holdtes til Rensborg, med en særdeles eftertrykkelig, fornustig og myndig Tale formanede de Slesvig-Holstenske Stænder at være betænkte paa de beste Raad og Midler til at afværge alt fiendtligt Overfald, og foreholdt dennem, at, efterdi Faren var over Hovedet, skulde de ei alene reise al den Magt, som paa Benene kunde bringes, men endog at hver retskaffen Ridder og Adelsmand burde selv med saa mange dygtige Knegte og Heste sidde op, som de kunde afsted komme, under Straf af Godses og Æres Forbrydelse: leggende dette dertil, at Stænderne maatte forsikre sig, at, endskiønt hans høie Alder af 68. Aar vel kunde tilstæde hannem at sidde i Rolighed, vilde han dog ingenlunde være den sidste, men den første til at sette sine graa Haar imod Fienden, og stride for sin Konge og sit Fæderneland, hvorfor han og formodede, at enhver redelig Patriot nu deres Forfædres og hans Exempel vilde efterfølge. Derpaa frembragte han adskillige nyttige Forslag, som vel begyndtes at sættes udi Verk, men formedelst hans alt for hastigen paafulgte Dødsfald bleve hindrede, saa at Fienden, førend man fik giort de fornødne Anstalter, allerede stod i Landet (q).

I Begyndelsen af Aaret 1627. havde han baade for Kongen og sig selv paa Kieler-Omslag at bestille. Paa Reisen derhen blev han noget upasselig af Forkølelse, som deels satte sig til Rosen i det høire Been, og deels til en farlig Bryst-Syge. Da nu samme mere og mere tog Overhaand, og Lægerne intet derimod kunde udrette, beredede han sig christeligen til Døden, og, foruden hvad han i sit tilforn forfattede Testament havde anordnet, betænkte tilsidst alle sine tro Tienere, og derhos befalede, at der i Kiel, Haderslev, og alle sine Kirke-Sogne skulde efter hans Død uddeles gode Almisser til de Fattige. Hvorpaa han Torsdagen den 18. Januarii i bemeldte Aar 1627. døde udi Kiel i sin Alders 69. Aar.

Sønnen, som han efterlod sig, Hr. Christian Rantzov, var ogsaa en meget berømmelig Mand, og saa meget mere merkværdig, som han var den fierde af denne høie Familie i lige Linie, som blev Kongelig Statholder i Hertugdømene. Det var ham, som opretrede Grevskabet Rantzov, og blev af Keiseren med store Privilegier ophøiet i den Rigs-Grevelige Stand.

Af

(q) K. Christian den Fierdes Historie p. 576.

Af hans sex Døttre, som alle vare ugifte, da han døde, blev den yngste, med Navn Helvig Margrete Rantzov, den merkværdigste. Hun blev giftet med den navnkundige Hr. Josias Rantzov, som tilsidst var Marskalk af Frankrige. Hun tog den Catholske Religion an, og efter sin Herres Død oprettede til Paris en geistlig Orden til Ære for Jomfru Mariæ Bebudelse, af hvilken Orden hun siden til Hildesheim stiftede et Kloster kaldet Betlehem, hvor hun selv var Abbedisse, og skal have levet til 1706.

Hvor høit Kong Christian den Fierde elskede Hr. Gert Rantzov og agtede hans Fortienester, kan skiønnes deraf, at Hans Maiestet endog efter hans Død bar Naade for ham, og giorde ham den Ære i egen høie Person at følge hans Lig til Graven.

Hans Ligbegængelse, som blev holden fra det Førstelige Slot i Kiel d. 13. Martii 1627. saasom den baade viser, hvad Skik var i de Tider, og derforuden i andre Henseender er curieux, ville vi her anføre det fornemmeste af, saaledes som den findes trykt hos ovenbemeldte Ligprædiken. Det var i de Dage brugeligt overalt i Hertugdømene Slesvig og Holsten, at, før Begængelsen gik for sig, blev givet et stort Gæstebud, denne Skik forandrede Statholderen Hr. Gert Rantzov paa sit Yderste, og begierede, at dette Maaltid ved hans Begravelse først maatte holdes, naar Liget var hensat, som og skede. Aftenen tilforn ankom Kongen til det Førstelige Slot i Kiel, og om Morgenen, efterat Ridderskabet af begge Førstendomene samt Stænderne og Stæderne i stor Mængde havde forsamlet sig paa Raadhuset, men Kloster-Jomfruerne og Fruerne paa et andet dertil bestemt Sted i Byen, behagede det Hans Kongl. Maiestet, med et anseeligt Følge saavel af det Førstelige Holstenske Raad som de fornemeste af Ridderskabet og alle de øvrige, fra Slottet af langs igienem Staden at gaae til Fods ned til den Salige Statholders Hus, hvorfra de fulgte Liget, som af tyve Adels-Personer blev udtaget og baaret, i følgende Orden: Foran gik de gemene Skole-Børn, og næst dem 32. andre af de største med store brændende Vox-Lys, hvorpaa Hr. Gert Rantzovs Navn og Vaaben stod, derefter fulgte af Geistligheden to Provster og tolv Prester. Efter dem blev baaren en sort Damaskes Fane, hvorpaa det Rantzovske Vaaben stort og herligen forgyldet, og derunder med store Bogstaver: GERDT RANZOW RITTER. D. G. G. Dernest kom en Rytter, som var den Sl. Statholders Liv-Tiener, iført hans Kyras, og førende i den høire Haand et forgyldt draget Sverd, hvis Hest med sort Klæde var overtrokken, og blev saaledes holdende i Kirken næst ved Liget den hele Prædiken igienem. Ligeledes bleve og ledede, dog ikke længere end til Kirkedøren, tvende Haand- eller Liv-Heste, den ene efter den anden, begge behængte med lange sorte Dekener, som siden

til Fattige bleve uddelede. Dernest kom det Hoiadelige Lig i en med sort Floiel overtrokken Kiste, som overalt var ziret med forgyldt Beslag, Navn, Vaaben, Aarstal, samt Crucifix og Plader, hvorpaa adskillige Trøste Sprog vare stukne. Kisten var overhængt med et stort sort Floiels Klæde og et hvidt Atlaskes Kors, ovenpaa laae en forgyldt Regiments-Stav, med videre dertil hørende. Omkring Liget, som blev baaret af tyve Adelsmænd, gik sex smaa adelige Drengeborn af nærmeste Forvandskab, som bare hver et brændende Vox-Lys, hvorpaa de sex nærmeste Forfædres Vaabener eller Ahner hængte. Næst Liget kom Hans Kongelige Maiestet, med de Førstelige Holstenske Gesanter, til Fods, ikke i Støvle og Sporer, som ellers var Hans Maiestets daglige Dragt, men aleneste i sorte Klæder, med en slet Silke-Snor om Hatten, ligesom i Sorge-Habit; thi omendskiønt Hans Maiestet ved Hr. Detlev Ranzov forud underdaniast var buden en vel stafferet Ride-Hest, skal han dog have afslaget det med disse Ord: Nein, der Sel. Mann ist allemahl unverdrossen gewesen, und hat um unsernt Willen manigen Gang gethan, als wollen wir ihm auch dißmahl zum Ehren zu Fusse folgen. Efter Kongen gik den Sl. Statholders Søn Junker Christian Ranzov imellem Hr. Ditlev Ranzov Ridder paa den hoire og Frands Ranzov Danmarks Riges Statholder paa den venstre Haand. Dernæst kom Hr. Henrik Ranzov Amtman til Rensborg, Rey von Ahlefeld Amtmand til Flensborg, Wulf von Buchwoldt siden Amtmand til Haderslev, Henrik von Ahlefeld til Lehmkuelen Ritmester, med andre Kongelige og Førstelige Raad, samt det gandske lovlige Ridderskab og Landskab, Raads-Forvandte og forneme Betientere af Stæderne i begge Hertugdomene Slesvig og Holsten, samt Ditmarsken og andre Provincer efter deres Orden. Efter dennem fulgte først de adelige Kloster-Jomfruer, dernæst de adelige Fruer, og endeligen Borger-Konerne i gandske god Orden. Da nu Liget efter Sædvane i saadan Procession var baaret eengang omkring Kirken, og endelig ind i Kirken, blev Hans Kongl. Maiestet bragt i en vel udpyntet Stol, hvorudi Hans Maiestet med blot Hoved og fuldkommen Merke af Medlidighed stod den hele Prædiken uden at sette sig, og med de andre forblev i Kirken. Efterat Ligprædiken var holden, haver Hoistbemeldte Hans Maiestet allernaadigst ikke ladet sig fortryde at bie og følge Liget derfra tilbage til det bestemte Sted, indtil alting var forrettet og Liget gandske bisat, da det behagede Hans Maiestet med den gandske lovlige Forsamling at gaae igien op til Slottet, hvor der paa adskillige store Sale vare anordnede herlige Banketter og Tractamenter, og dermed endede sig alting paa den Dag.

Men nogle Dage derefter blev den Sl. Statholders Lig om Morgenen tilig igien udtaget, og i al Stilhed, dog med et anseeligt Følgeskab af Adel og andre

andre til Vogns og Hest, forflyttet over til Itzeho til hans Fæderne-Grav, hvor det i en egen dertil indrettet Begravelse blev indsat imellem hans forhen afdøde Søn og første Frue Tale Tot, og blev hannem til Ære og Ihukommelse i Chøret ved hans Epitaphium ophængt den forbemeldte Fane, saaog hans fulde Kyras, Sverd og Commando-Stav. Men i da værende Keiserlige Krigs-Tid skal Sverdet være bortrøvet, dog skal Oberst Altringer meget have bemøiet sig for at udsporge og straffe den Skyldige.

Dette er saa meget som af Henrik Mage Skriver paa Bredenberg om Hr. Gert Rantzovs Ligbegængelse er fort udi Pennen. Staaer nu intet tilbage, uden at anføre et Par Vidnesbyrd af forige Tiders Skribenter om denne berømmelige Mand.

WASENAER Histor. Verhael Part. 13. p. 83. skriver saaledes: De Coninck van Dennemarcken was tot Kiel, alwaer een partye Ghelts voor de Soldaten aenghekomen was. Terwyl Syn Majest. hem aldær onthielt, leydede d' Edele ende Vrome GERARD RANTZOW dit sterflyke af; Desse wiert voor een van de trouste Conincks Dienaren gehouden, volgend d' aert van dat Geschlacht in Vortyden groote naeming dar Rycks gehadt, ende noch heden also hebbende.

CLUVERUS Epit. Historiar. p. 752. ita: Decedit Produx, vir strenuæ prorsus & invictæ industriæ, & perantiqvæ apud suos auctoritatis, cui Rex ipse, meritorum eius adspectu, Chiloniæ exequias ivit.

II.

Slutning af de Efterretninger om Hr. Johan Rantzov.

Den Omstændighed i Hr. Johan Rantzovs Levnets Løb, at han i Aaret 1537. haver været Hovedsmand paa Riberhus, og altsaa den første Stifts-Befalingsmand i Ribe efter Reformationen (r), er i det foregaaende af os ikke anmerket, hvorfor, da vi i et Original-Document have fundet samme stadfæstet, kunne vi ikke forbigaae her at anføre den, og tillige give en Udskrift af bemeldte Document, som er en Pant-Forskrivning af Iver Skeel til Hr. Johan Rantzov, lydende som følger:

Jeg

(r) D. TERPAGER i hans Ripis Cimbr. p. 581. er dette retteligen i agt taget.

Jeg Isswer Skiel tiil Nygordt aff Wapnn gior witthterligt for alle, oc bekienndis metth thette mitth opnne Breff at haffwe annamet oc opboren aff Erlighe Welbirduge Mandt oc strenger Riider Her Johann Ranndtzow, Hoffuidzmandt paa Riperhus, oc Kongl. Maiestatz Hoffmester wdi Førstendomene i Sleswiig oc Holstenn rc. tuo Hunderit Marck Dannske wdi gamle Danske Hwiider oc fyre Hwilder oc Sosslynger eth Hwnderit Marck, Item tre Hunderit oc tresindetiiffwe Marck, for fyre Lester Malt winde VI. Tonner, regnindis hwer Lest for halffemtesynde-tiiffwe ser Marck, Item eth Hunderit halffiersyndetiiffwe fæm Marck for halffiersyndetiiffue Syder Flesk, regnendis hwer Syde for halfftridi Marck, Item eth Hunderit halffierdesyndetiiffwe tre Marck rede Penninge, oc wdi Danske Hwiider oc Sosslinger. For hwilke forskreffne eth thusynde oc ser Marck, som forskreffuet stander Jeg hannom oc hanus Arffwinge tiill Pantt setther fæm Gaarde, som er enn hieller By kallindis Yelsso ligindis wdi Fyendsherrit. Hwilke forskreffne Gaarde oc Godtz ieg wdi Pant haffuer aff Østerløff Closther for liige slig Penninge, som forskreffuet stander, som the Paunthe-Breffue, ther paa giort er, iddermere wtuiiser oc indeholler, som ieg nw hannom offwerantwordet haffwer. Thi beplicther ieg meg oc mine Arffwinge at frii hiemle oc fulkomeligen tiilstande forskreffne Her Johann Ranndtzow oc hans Arffwinge forskreffne Yelsso, met alle forskreffne Gaarde oc Godtzes rette Tiillegelse, inthet undertagit, for hwer Mandtz Tiiltall, som ther paa kand talle mett Rette, for ett friit brugeligt Pant, tiil saa lenge thet wordher hannom eller hans Arffwinge loweligt afflost aff Forstander wdi forskreffne Østerleff Closther for forskreffne eth thusynde oc ser Mark wdi sliig Mynt oc Penynge, som forskreffuet stander. Tiill iddermere Windisburt oc bedre Forwaring henger ieg mitt Indsegell neden for thette miit opne Breff mett Erlige oc Welbirdige Mændtz Indsegell, som ieg ther tiill kerligen bedit haffuer at besegle mett meg, som er Issfwer Jwll Prouest wdi Riipe, Matz Giortze tiill Soliig, Niels Kieldssen tiill Astrup, oc Albreth

Skeel

Skeel till Heneth. Giiffuet vdi Koppinhaffnn, Aar 2c. thwssindt fæm hundernt tredwe paa thet siuwende, Then Onsdag nest effter Sancti Egidii Dag.

Sammatoker ieg Jwer Skeell alle Ord oc som forskreffne stander met min eghen Handskreffth.

Men at komme igien, hvor vi i forige Hefte slap, nemlig til det Aar 1554. da have vi endnu eet af Hr. Johan Ranzovs Breve, skrevet i dette Aar til begge Hertugerne, hvilket, saasom det ogsaa angaaer de Tiders betænkelige Tilstand, vi her har villet give følgende Sted:

Durchluchtigen Hochgebarnen, Gnedigen Fursten und Herren, E. F. G. sindt mynen vnderdenigen gehorsamen vnd willigen Denst in allewegen thovorn. Gnedigen Fursten vnd Herren, desse iliche Stunde hefft mi mynen Dener Lutke Belowe vonn dem Reinebeke aff muntlich thoentboden, vnd nicht hefft schriuen dorffen, wellcher Gestaldt ihme ein Rithmeister einer siner vertruheten Frunde in der geheim gesecht, dat etliche Bevelichhaber vth irem Lager einen Boden nedergeworffen vnd noch gefenglich in dem Lager heben. Welcher Bode Margraffen Albrechten thostendig bi dem suluen etliche Breue befunden, so gemelter Margraff Albrecht an die Stadt Hamborch midt egener Handt affgefertigedt, des Jnholldes dat di Margraff in korten verschenen Dagen dat Leger vor Schwinfurdt in dem Lande tho Francken vpgeschlagen vnd desuluen alle nedergelecht. Nu werdt idt in dem Lager gantz heimlich geholden. Jdt handelen auerst noch immerdar di von Hamborch, mynes erachtens, wenn dem also wehre, si werden balde beteren Kope geuen, Jck kan idt auer nicht vor grundtliche Warheit nasegenn, vnd verkope idt, als idt mi geuen ist, vnd will di Tidt geuen. Welches ich E. F. G. in aller Vnterdenigkeit nicht hebe konnen verholden, hirmidt ich E. F. G. dem Allmechtigen beneuenst myner willigen Denst tho entholden bevelen do. Datum ilich Bredenberg Middewekens nach Exaudi Anno 1554. J. F. G.

Vnderdeniger vnd gehorsamer
Johann Ranntzawe Ritter.

P. S. Desse itzige Stunde ist Bartrum Gestedt vnd myn Sohne Henrich Rantzawe bi dem Obersten Jorgen von Holle tho Stade, dar denn Jorgen von Holle mynen Sohne bescheiden. Wat di vor Andwordt bekomen, werdt balde tho Rugge komen.

Benedictus vonn Alefelldt vnd Citzewitze sin auck bi denen im Lager tho Bergerdorff gewesen, wat darsuluest geschaffet, werden E. F. G. midt dem ersten woll erfaren.

Jch wollde woll gantz vnderdenig gebeden heben, wen ich tho Hogenwestedt Breue schicket, dat E. F. G. willen bestellen laten, dat desuluen mochten Dag vnd Nacht vortgaen.

Opskrift:

Denn Durchlnchtigen Hochgebornen Fursten vnd Hernn Hernn Johanssen vnd Herren Adolffen beide Erbgenamen tho Norwegen, Hertzogen tho Slesewigk, Hollstenn Stormarenn vnd der Dittmarschen, Grauen tho Olldenborch vnnd Delmenhorst, mynen gnedigen Fursten vnd Hernn, vnderdeniglichen.

Aar 1556. reiste sig en Tvistighed imellem Hr. Johan Rantzov og Tønnes Sehested paa den ene, og Bendix Alefeld paa den anden Side, angaaende det Gods Satropholm, som den sidste ved sin Fætters Mourids Alefelds Død tog i fuldkommen Besiddelse, udelukkende de tvende første, som paastode at være paa deres Hustruers Vegne rette Med-Arvinger til samme Gods. Endskiønt de nu vel med det gode forsøgte hos Alefeld at nyde fyldest for deres Andeel, hialp det dog intet, hvorudover de i adskillige Breve af 23. Octob. 1556. 25. Martii 1557. og maaskee oftere, indgave deres Klagemaal til Hertug Hans, bedende underdanigst, at Han, tillige med Hans Maiestet, vilde have den Naade at være dennem herudi behielpelig, og tillade, at Godset maatte seqvesteres indtil Sagens Uddrag: Lode og medfølge Forklaring om samtlige deres Forvandskab med den afdøde Mourids Alefeld, som skulde tiene til at bevise, hvor nær enhver af dem var til Arven berettiget. Samme, saasom den og giver nogen Oplysning i Adelens Historie, vi her holde for godt at anføre:

Dit is der Casus.

Idt sindt gewesen twe Brodere, de eine genandt Claues vonn Aleuelde tho Giltingen, dusse hefft Drude myne Johan Rantzowen Ritters Schwester thor Ehe gehapt.

De ander Hinrick vonn Aleuelde geheten, dusse hefft eyne Walstorpen genandt Jden thor Ehe gehatt,

Vnd hebben dusse genandten beyden Brodere eyne Schwester gehapt, de Wulff Sture thor Ehe genommen.

Nun

Nun hefft Hinrick von Alefelde mitt der von Walstorpe eynen Sohne gezeugt, geheten Mauritz von Aleuelde, vnd hebben den beyden Eldern mitt ohren wolgewannen Gelde vnd Gude dat Erue Satropholm an sick gebracht, wu tho bewisende.

Dusse Moritz van Aleuelde steruet ane Eruen. Nu seindt von des Vaters Wegen de negesten Benedictus van Aleuelde, vnnd myn Toniges Sesteden Hussfrow Clara, vnd Thomas Sture, alse de dar Eruen ohres Vaders Broders Sohns vnd Moder Broders Sohns sindt.

Vnd van der Moder wegen iß myne Johan Rantzowen Ritters Hußfrue de negeste, denne Mauritz von Aleuelde Moder is ohres Vaders Halffsuester gewesen.

Til videre Oplysning om Sammenhenget i dette Slegtskab er foiet en Slegt-Tavle, omtrent forfattet paa denne Maade:

Benedictus von Alevelde
hans Born

Claus von Alevelde
gift med
Fr. Drude Rantzov
Deres Born
- Benedictus von Aleveld
- Clare von Alefeld gift med Tönnis Schested.

Fr. . . . . von Alevelde
gift med
Wulf Sture
Deres Søn
Thomas Sture

Hinrich von Alevelde
gift med
Fr. Ide Walstrop, hun havde en Halv-Broder Gert Walstorp, hvis Dotter var Fr. Anne Walstorp gift med Hr. Johan Rantzov.
Deres Søn
Mouritz von Alevelde, som efterlod Satropholm.

Om denne Handel finde vi et Brev, skrevet af Hr. Johan Rantzov og Tønnis Schested, til Kong Christian den Tredie af følgende Indhold:

Durchleuchtigster Grosmechtigster Königk, E. Kon. Matt. seindt vnser vnderthenigste gantz willigste gehorsame Dienste in allewegen zuvorn. Gnedigster Konigk vnd Herr, Euer Kon. Matt. wissen sich gnedigst zu berichten, das an E. Kon. Matt. wir vorschiener Zeit vnderthenigst suppliciret vnd schrifftlichen gelangen lassen, welcher gestaldt Moritz von Anefeld zu Satropholme

holme in Gott entschlaffen, zu welchem Guth wir von wegen vnser beyder Hausfrauen rechtlich zuspruche vnd Mitt-Erben zu seyn vermeyndt, daß auch **Benedicts von Anefeld** zu Geltingen sich derselben Guetter anmasset selbst dereyn gesetzet eyngenommen vnd ohne Jemandts Willen, auch ohne jenige Rechts Erkandtnissen verwaldt, mitt vnderthenigster Bitt, E. K. Mtt. wolten nebenst derselben sehr gelipten Bruedere vnsere auch gnedigen Herren die gnedige Vorsehung thun lassen, daß dieselben Gueter nach derselben Bedencken vnd Gefallen sequestrirt vnd eynem andern zuvorwalten bevohlen, so lang wir vnd **Benedicts** derwegen endtlichen endscheyden.

Darauff E. Kon. Matt. vns damals gnedigst beantwortet, da wir von gedachten Guettern Erbschafft zu befurderendt vermeyndt welche sich gebueren, derwegen jegen gedachten **von Anefelde** ordentliche wege vnd Mittel des Rechten zu gebrauchen, vnd weren E. Kon. Matt. sampt derselben sehr geliepten Bruder vns uff ferner Ansuchendt gepurlichens Rechtens gnedigst vnd gnedigk zuverstatten geneyget, wie dann E. K. M. ferners Schreyben ferner mittbringet, welchs wir auch mitt gepürlicher Reverentz in aller Vndertheenigkeit empfangen vnd seynen weytern Innhalt nach der Lenge eyngenommen, welcher gnedigster Erbittunge wir auch zum hochsten danckbar.

Vnd dieweil dann E. Kon. Matt. gedachten **Benedicts von Anefelden** die Gueter biß zu Endschafft vnd recht Erörtterung der Sachen gewehren vnd verwalten lassen mitt gnedigster Anzeygung, daß derselbe ane Erkandtnissen des Rechten der Possession nicht zuentsetzen sey, welchs vns aber in vnser Gerechtigkeit des Erbfalls zu nicht geringer Vorkurtzunge gelangt, dann wir ja zu dem vnsern so wol, als er zu dem seynen berechtigt, vnd die Gueter neben ihme zugebrauchen Fugs vnd Recht haben, vnd ist auch **Johan Ranzow** Ritter zu mahlen in dem loblichen Konigreich Dennemarcken daran vber bey gestanden vnd im Rechten gesessen, daß vber solche Felle geurteylet vnd mit Rechte erkandt.

Vnd

Vnd ob nun wol E. K. M. meyne Person belangende (dieweil einer halben Geburt gedacht, aber wie dasselbige gemeynt, ist bey mir nicht zu vernehmen) die Sachen Disputirens notigk erachten, so ist es doch an deme, daß ich Tonius Sestede von wegen meyner Haußfrauen gleich Benedicts beerbet, denn meyne Hausfrau Clare vnd Benedictus vnter eynem Hertzen gelegen, dermassen volle Bruder vnd Schwester gleichs falls beerbet, daß ja derwegen Disputirens nicht notigk. Wiewol Benedictus seyn Schwester ja so wenigk als mich Johan Rantzowen Ritter zu zulassen geneigt, vnd sitzt derselbige also in der Rosen, nimpt die Hebungen, Veste, Maste, Brocke vnd alles, vnd lest vns samptlichen also in der Disteln vnd nachsehen sitzen, welcher zugefügter Schimpf vns nicht gering beschwerlich, dieweil er so wenigk mitt Recht als wir dareyn gesetzt, vnd wir ja so wol als er darinne zusitzen befuget, vnd dieweil es ihme danne Recht gewesen, So kan es vns ja auch kein Vnrecht seyn, vorhoffen vns auch nicht, daß vnser langwierige Gedult, denn wir nicht gerne Widerwillen oder Gezencke anzurichten geneygt, vns in die Lenge von den andern drengen solt, wie dann E. K. M. als ein hochrühmlicher christlicher Konigk gnedigst zuermessen.

Vnd dieweil dann E.K.M. vnd derselben sehr geliebten Bruder durch allerley Ehafft obliegendt eynen Rechts-Tag zu halten vnd die Sachen rechtlich zuortterende sich in die Lenge verweylet, dadurch kunfftigen Vnraht nicht furgebauet, wie auch bey gedachten Benedicts gesuchten Freundschafft nichts zu geniessen, vnd kein Stat haben kan.

Ist demnach an E. K. M. als vnsern gnedigsten Konigk vnd Herrn abermals vnser gar vnderthenigst vleissigst Bitten, Euer K. Matt. wollen neben Ihren sehr geliepten Bruedern vnsern auch gnedigen Fursten vnd Herren, an die wir gleichfals vnderthenigsichen geschrieben nochmals gnedigste vnd gnedige Fursehung thun lassen, daß die nachgelassene Guter nach derselben Bedencken vnd Gefallen eynen andern in Verwaltunge, so lange wir Partten daruber endtlich endscheyden, gethan vnd bevohlen, vnd als in

gepurliche Sequestration genommen werden muegen, der vnderthenigen Hoffnungs, E. K. M. werden solchs bei sich gnedigst erwegen, darauff sich auch gnedigst erzeigen werden. Da aber vber Zuvorsicht E. K. M. sampt derselben sehr gelipten Brudere die Vorsehung der Sequestration sich noch lenger verweylen, vnd gedachter von Anefelde in der Verwaltunge der Guter vns zu nicht geringen Nachtheil bleiben solt, das wolte vns zu vnser Beschwerung gereichen, vnd wold auch ja nicht vnbillich seyn, daß wir vns nebenst gedachtem von Anefelden der Guter zu gebrauchen vnternehmen muegen. Dann wir auch des Erpittens von E. K. M. vnd derselben sehr gelipten Bruder gedachten von Anefelde zu recht zu antworten, als er vns zu thunde willens, seyndt ihme auch dermassen pfantbar genug gesessen, Auch Gott Lob des Vermugens E. K. M. vnd derselben sehr gelipten Brudern als vnsern gnedigsten Konigk Landes Fursten vnd Herren ihren gepurlichen Man Dienste vnd weß sich des gepurt zu thunde erpotigk.

Wir wollen auch (mit Vorlehnung Gottlicher Gnaden) ja so wohl zu dem vnsern zum besten sehen, als gedachter von Anefelde, daran sol keyn Mangel sein, vnd ist auch nicht weniger an E. K. M. als vnsern gnedigsten Konigk vnd Herrn vnser gar vnderthenigst dinstvlissigs Bitten, E. K. M. wollen sampt Ihren Furstl. gelipten Brudern die Mittel vnd Wege finden, die gnedigste vnd gnedige Vorsehung thun lassen, daß die Guter sequestrirt, vnd wir derwegen entscheyden vnd von einander gezogen, den Sachen also ihre gepurliche Masse gegeben werden muge. Hierinn wollen E. K. M. wie vnser vnderthenigst Vertrauen stehet, gnedigst erzeigen. Solchs seyndt vmb E. K. M. wir hochsten eussersten Vermugens in Allervnderthenigkeit zuvordienen willigk vnd schuldigk. Hiemitt E. K. M. den Allerhochsten in seyne gewaltige Handt mitt gluckseligem Regiment langwerendt zuenthalten bevehlen thun. Datum Bredenbergk den 25. Martii Anno 1557.

E. Kon. Matt.

vnderthenigen vnd gehorsamen
Johan Rantzov Ritter,
vnd Tonius Sestede.

Den

Paa dette Brev gav Hans Maiestet dennem efterfølgende betænkelige Svar:

Christian der Dritte ꝛc. Gestrenger vnd Erbaren lieben getreuen, wir haben Euer abermals Schreiben, darinn Ihr sucht Euch den Besitz des Guts Satropholm neben Benedict von Anefeld zuvorstadten, oder das gemelte Guth biß zu Austrag der Sache in ander Vorwaltung zu bevehlen, empfangen vnd sampt eurem bewogen, worumb das Ihr laut vnsers vorigen Schreybens gedachten Benedict von Anefelden zu furderst mitt Rechte zubesprechen vnd zu endsetzen nicht schuldigk vnd befugt zuseyn vermeindt euch des Guts Satropholm ohn Rechts Erkandtnuß neben Benedicts von Anefelden zu vnterwinden, mitt fernerm Inhalt vernommen.

Daruff wollen wir euch nicht verhalten, daß wir aus Verordnung der Rechten Niemandts ohne Rechts Erkendtnuß oder Bewilligen von seynem Besitz vff rechtlich Erpitten zudrengen, derhalben wir auch, wie pillig, den Weg des Rechten jegen gedachten von Anefelden an die Hand zu nehmen in vnserm vorigen Schreiben furstellen lassen, vnd ob wol solchs von euch beschwerlich tracht, So wil doch vns derhalben nicht gepuren anderst den rechtmessigk zu handeln. Wir wissen auch davon kein Vortheil zu haben, ob Ihr oder Benedict das Guth Satropholm inne haben, wenn vns vnd vnsern Furstl. gelipten Brudern, als den Landes Fursten geburlich Vnderthenigkeit, Pflicht vnd Gehorsam geleist, Vnd hetten Euch den Besitz so Benedict van Anefelde mitt euch fridlich leicht zugonnen. Wir haben auch den Sachen zu gutem an Benedict von Anefelden inliegendts lauts hirneben schreiben lassen, vnd achten, so er nicht ander Gerechtigkeit vor sich hat, dann daß er Mitterbe ist zu dem Guth Satropholm, Er werde den Sachen der Gepuhr bejegnen, oder vns vnd vnser Furstl. gelipten Brueder berichten, was Gerechtigkeit er vor sich zu haben vermeindt das Guth allein zuvorhalten vnd inn zu haben, vnd wollen vns vff seiner Bericht mitt vnsern Furstl. gelipten Brudern endschliessen, was in diesen Sachen nach Befindung der Gelegenheit ohn eyniges Partes Beschwehr sich wirdt gepurn wollen. Daß auch von Euch Johann Rantzow Ritter in dem Schreiben an vns gemeldt, daß ihr in vnsern Reich Dennemarcken in solchem Sachen zum offtern vrtheilen helffen, solchs mag wol sein, wir sindt auch Eurem Rechten, so fern ihr befugt, nicht abzubrechen geneigt, vnd steht allein vff dem, daß des Vrtheils zuerwarten, vnd ohn des andern Theils Beschwer, was Recht ist, mittgetheilet werden muge. Vnd als Ihr das Wordt von halber Geburdt in vnserm vorigen Schreiben gemeldt befrembdlich angezogen, hetten Ihr euch aus dem das in eurem Schreiben hiervor an vns gelangt gesetzt, daß Euer Hausfrau von ihres Sehligen Vattern Halbschwester wegen zu diesem Erbfall berechtigt, zuendtscheyden, vnd solcher angezogen Beschwerung zuberichten gehabt, vnd wollen vns mitt vnsern Furstl. gelipten Brudern in diesen Sachen

mitt

mitt Hulff des Almechtigen verhalten, daß Ihr des kein Beschwer zu haben. Solchs wolten wir Euch zu Antwort nicht verhalten, vnd seindt euch mitt Gnaden geneigt. Datum vff vnsernt Schloß Copenhagen den X. Aprilis Anno 1557.

Hans Maiestet lod ogsaa samme Tid Breve afgaae, saavel til Hertugerne, som til Bendix Alefeld, om at faae at vide, hvad Rettigheder han havde at beraabe sig paa, og, om mueligt, at faae Sagen i Mindelighed forligt: Men hvad Udfald den haver haft, er os ikke fuldkommeligen bekiendt.

Første Dagen i Aaret 1559. døde Kong Christian den Tredie af hoilovlig Ihukommelse, men nogle Aar før Hans Maist. afgik, var Hr. Johan Rantzov allerede fuldkommen forsonet og kommen i samme Naade og Anseelse som tilforn, saa at endog Hoibemeldte Konge skal have anbefalet hannem til sin Søn og Efterfølger i Regieringen som en gammel og tro Tiener, til hvis Dyd og Troskab han sikert kunde forlade sig, og som var værdig til alle Kongelige Velgierninger.

Samme Aar 1559. saae Kong Friderik den Anden strax de kiendeligste Prøver af Rantzovs store Troskab, Tapperhed og Klogskab, i den Ditmarske Krig at begynde og til en ønskelig Ende at udføre; Thi, uanseet hans høie Alderdom, lod han sig af Kongen og Hertugerne overtale, til at antage Befaling som Feld-Marskalk over den hele forenede Krigsmagt, og førde samme med saadan Forsigtighed, at han uden stort Forlis i en gandske kort Tid underlagde Kongen og Hertugerne hele Landet Ditmarsken, efterat han havde indtaget Stæderne og nedlagt Fienden i adskillige Feldtslag. Over denne Krig skal Hr. Johan Rantzov selv have forfattet den Beskrivelse, som paa Tydsk er trykt til Strasborg 1569.

Efter den Tid sad Rantzov i bestandig Rolighed, og omendskiønt han vel af Kong Friderik blev tagen til Raads i Begyndelsen af den siden paafulgte Krig med Sverige, saa var han dog alt for gammel til at lade sig bruge i Marken, og levede ikkun kort, efter at Krigen var begyndt; thi 1565. d. 12. Decemb, blev han paa sit Slot Bredenberg ved Døden bortkaldet i sin Alders 73. Aar, efterladende sig et Navn, som aldrig døer. Han havde holdet otte offentlige Feldslag i sine Dage, og vundet dem alle. For sine store Bedrifter kaldes han af Lipsio den Cimbriske Achilles, og Ærke-Hertug Ferdinandus af Østerrige stimerede hans Fortienester saa høit, at han af Sønnen Henrik Rantzov begierede hans Rustning og Skilderi, hvilket han og fik og lod indsette i sit prægtige Tøighus iblandt de største Krigs-Helte, som havde været i Verden. Bredenberg og Botkamp lod han med store Bekostninger bygge, saaledes, at den første blev holdet for eet af de fasteste, og den sidste for een af de smukeste Slotte i Holsten.

Hans Frue Anne Walstorp, som var en Doter af Gert Walstorp og Fr. Catharina Rantzov, døde d. 29. Dec. 1582. i sin Alders 72. Aar, og med hende uddøde den Walstorpske Familie. De havde tilsammen fire Børn, af hvilken en Doter Margareta døde Barn, den anden Doter Magdalena var gift med Osvald von der Wisch, og døde i Barselseng 1557. Den eldste Søn var Hr. Henrik Rantzov Kongl. Statholder i Hertugdømmene, den anden Povel Rantzov Hertug Adolfs GeheimeRaad. Hr. Johan Rantzovs Lig blev balsameret, og stod i 15. Maaneder i Kirken paa Bredenberg, indtil Pesten hørde op i Itzeho, da det didhen blev forflyttet, og med et stort Følgeskab af Kongelige, Førstelige, Grevelige og adskillige Stæders Gesanter, samt næsten 300. Adelsmænd, foruden Fruentimer og Borgerskab, høitideligen hensat i sit Hvilested.

* * *

41. Hefte.

I.

En Skue-Penge slaaen paa et forneme Fruentimers Dødsfald 1634.

Af denne rare Skue-Penge, som vi her have den Fornøielse at stille den menige Mand for Øien, giemmes en Original i Sølv udi det Kongelige Mønt Cabinet, og desuden skal det vel være rart i nogen Samling at finde den. Men paa hvem den er slagen, ere vi ikke i Stand til med nogen Tilforladelighed at bekræfte. At den er Dansk, kand ingen tvile om, saasom Paaskriften paa begge Sider er Dansk. Og at den er forfærdiget paa et forneme Fruentimers Dødsfald, sluttes letteligen af enhver, som ikkun kaster et løst Øie derpaa. Paa Forsiden seer man Bryst-Billedet af et Fruentimer, som synes at sidde i en Læne-Stoel, med mindre den Forhøining bag omkring Halsen skal være af det Slags stive og udstaaende Kraver, som man af gamle Skilderier seer, at Qvindekiønet i de Dage haver brugt til Stats. Hun sidder med indflettet Haar og en liden Krone oven paa Hovedet, havende adskillige Smykker baade om Livet og om Halsen. Under Hagen læser man disse Ord: JEG ER SKIöN, og i Omkredsen dette Bibelske Sprog i tvende Linier: LERE. OS. AT. BETENCKE. AT. WI. SKVLLE. DöE. AT. WI. MA. BLIFE. Psal. 90. Bagsiden forestiller en Dødning staaende, som holder den høire Haand paa et Time-Glas, og den venstre under Kinden, hvilende med Albuen paa et Fodstykke eller

eller Enden af en Lig-Kiste, hvorpaa læses disse Ord og Aarstal: JEG WAR SKIöN. 1634. Uden omkring staaer i tvende Linier dette Bibelske Sprog: MINE. DAGE. HAFFE. VERIT. SNARERE. END. EN. LöBERE. DE. FLYVE. BORT. OCH. HAFFE. INTET. Job. 9.

Nogle iblandt os have været af de Tanker, at denne Skue-Penge kunde være giort til en Erindring af Frøken Anna Catharina, Kong Christian den Fierdes ældste Dotter med Frue Kirsten Munk, som døde gandske ung omtrent ved de Tider, da Pengen er slagen. Denne Frøken, som Kongelige Børn af det Kiøn paa de Tider kaldtes, var forlovet med Rigets Hofmester Frands Ranzov, som i Aaret 1632. uformodentligen faldt ud i Graven om Rosenborg, og druknede, hvilket ulykkelige Tilfald hun tog sig saa nær, at hun derover skal have græmmet sig til Døde (a), skiønt andre skrive, at hun døde af Børnekopper; dog kan saavel det ene som det andet være rigtigt. Men, da vi nøiere have eftersøgt hendes Døds-Aar, og fundet baade i hendes Gravskrift udi Roskilde Domkirke og andensteds antegnet, at hun er død i Aaret 1633. da derimod den anførte Mynt viser det Aarstal 1634. ere vi færdige igien at falde fra denne Mening, som ellers kunde være nogenledes rimelig: med mindre nogen vilde sige, at denne Skue-Mynt først er slagen i Aaret 1634. og man da haver sat dette Aarstal derpaa, i Stedet for hendes Døds-Aar 1633.

Vi kunde vel her opregne nogle andre adelige Fruer, som omtrent ved samme Tider ere hendøde: Men, da ingen endnu er forekommen os af den Merkværdighed, at der skulde være slaaen Skue-Penge til deres Ihukommelse, maae vi lade det henstaae indtil videre Oplysning, udbedende os af de Curieuse iblandt vore Landsmænd, at, om nogen besidder og kan meddele os nogen vis Kundskab om den ovenanførte Skue-Penge, de da har den Godhed derudi at tiene baade Publicum og os, som ikke skal efterlade igien udi alle Maader at findes taknemelige.

II.

(a) Iblandt vore Danske Kæmpe-Viser p. m. 729. sq. findes en Klage-Sang, som Hr. Peder Syv i sine hosføiede Anmerkninger mener, at Frøken Anna Catharina selv i denne sin store Bedrøvelse haver giort, efterdi de Bogstaver, som begynde hvert Vers, udgiøre hendes fulde Navn. Men det er lige saa troligt, da Poesien derudi er efter forige Seculi Smag temmelig god, at enten hendes Søster Frøken Leonora Christina, som var en ypperlig Poetinde, eller nogen anden haver siden digtet denne Vise til en Amindelse af saa ulykkelig en Hændelse. Frøken Anna Catharina var født paa Friderichsborg Slot 1618. d. 10. Aug. døde paa Kiøbenhavns Slot 1633. d. 20. Aug. og var altsaa ikkun lidet over 15. Aar, da hendes Brude-Seng blev redet i Graven.

II.

Oberst Hans Friis til Clausholm hans Levnets Løb.

Har nogen Lyst til at læse en vel studeret, vel bereist, og af sit Fædernesland vel forskyldt Dansk Adelsmands Levnet, da kan vi legge dem Oberst Hans Friises Levnets Løb for, som fuldkommeligen afbilder saadan en Mand. Dette merkværdige Stykke har Publicum med os at takke Hr. Baron Gyldenkrook til Svenstorp udi Skaane for, som, foruden Originalen af dette, haver haft den Godhed at meddele flere curieuse Ting til dette Kongelige Selskab. Kanskee der vel neppe findes Afskrift deraf hos nogen i Danmark, og Ligprædiken er os ikke bekiendt at være udkommen over Hans Friis; hvorudover denne hans Levnets Beskrivelse er os saa meget mere kierkommen, ja saa meget mere magtpaaliggende, som den giver megen Oplysning i vor Danske Historie paa de Tider, og indeholder adskillige besynderlige Omstændigheder, som man ikke letteligen skal finde andensteds antegnede. Vi kan legge dette til, at Historien er saa meget mere troværdig, siden den af ham selv, og med en gandske oprigtig Pen, er beskreven, vil ogsaa falde Læseren saa meget mere angenem, siden den i saa behagelig og velsat en Dansk Stiil er forfattet, som ikke giver vore Tiders netteste Skrive-Maade noget efter. At her og der flyde nogle fremmede Ord ind, kan ingen støde sig over, thi det var just Moden i de Dage, og vor Tid er vel ikke heller saa reen derfor. Det eneste, som derudi maatte maaskee støde nogen, er, at han i visse Tilfælde skriver noget frit, og synes med en og anden Omstændighed at have været noget misfornøiet, hvilket altsammen vi have staaet i Betænkning om at udelade: Men, at vi ikke skulle beskyldes for at have forandret eller lemlestet saa brav en Mands egen Haandskrift, have vi heller fundet for godt at indføre det ene med det andet, saaledes som han selv skriftlig haver efterladt os det, formodende, at ingen fornuftig Læser legger enten ham det til onde, som ellers i alting har viset sig en redelig og vel sindet Patriot, ei heller os, som ikke søge andet derved, end til Opmuntring for andre at forfriske saa kiek en Officiers Ihukommelse og bevare hans berømelige Navn fra Forglemmelse. Hvad vi ogsaa til hans Undskyldning kunne anføre, er, at han haver skrevet dette sit Levnets Løb strax efter sin første Frues Død, da Sindet endnu haver været i Bevægelse og haft adskillige Bekymringer. Vi meddele da denne Levnets Beskrivelse Ord fra Ord, saaledes som vi den af hans egenhændige Original have udskrevet:

Hielp HErre JEsu i min Døds Time, og ellers altid, Amen!

Anlangende min Herkomst og Indgang i Verden, min Vandring og Pillegrims-Gang derudi; saa og min Ende og Udgang deraf igien,

Da er jeg Hans Friis fød i Kiøbenhavn, Natten for Hellig tre Kongers Dag, eet Qvarteer til 2. efter Midnat, den 5. Januarii, Aar 1625. af Hoiædle Forældre.

Paa Fæderne Siden:

Min Fader, ærlig og velbyrdig Mand, Sl. Hr. Christian Friis til Kragerop, Ridder, Danmarks Riges Raad, Kongl. Majsts. Canceller, og Befalingsmand over St. Hans og Munkelif Klostere.

Min Moder, ærlig og velbyrdig Frue, Sl. Frue Barbara Vittorp til Engestofte.

Min Farfader, ærlig og velb. Mand, Sl. Hr. Jørgen Friis til Krastrop, Ridder, Danmarks Riges Raad, Statholder udi Norge, og Kongl. Majsts. Befalingsmand paa Sebgelstrop.

Min Farmoder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Else Biørn til Stenhalt.

Min Farfaders Fader, ærlig og velb. Mand, Sl. Hr. Jver Friis til Harritskiær, Ridder, Danmarks Riges Raad, og Kongl. Majsts. Befalingsmand paa Næs.

Min Farfaders Moder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Sophia Glob til Orbekgaard.

Min Faders Farfaders Fader, ærlig og velb. Mand, Sl. Hr. Anders Friis til Harritskiær, Ridder, Danmarks Riges Raad, og Kongl. Majsts. Befalingsmand paa Seber-Kloster.

Min Faders Farfaders Moder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Bodil Steenfeldt til Bekmark.

Min

Min Farfaders Moders Fader, ærlig og velb. Mand, Sl. Hr. Albert Glob til Voldumgaard, Ridder, og Kongl. Majsts. Befalingsmand paa Bahus.

Min Farfaders Moders Moder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Else Rosenkrands til Skarholt.

Min Faders Morfader, ærlig og velb. Mand, Sl. Hr. Biørn Andersøn til Steenhalt, Ridder, Danmarks Riges Raad, og Kongl. Majsts. Befalingsmand paa Aalborg Slot.

Min Farmoders Moder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Sitzel Ulfstand til Torop i Skaane.

Min Faders Morfaders Fader, ærlig og velb. Mand, Sl. Hr. Anders Biørn til Steenhalt, Ridder, og Kongl. Majsts. Befalingsmand paa Vordingborg Slot.

Min Faders Morfaders Moder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Anne Trefeldt til Engelstad i Skaane.

Min Farmoders Moders Fader, ærlig og velb. Mand, Sl. Hr. Trud Gregersøn Ulfstand til Torop, Ridder, Danmarks Riges Raad, og Kongl. Majsts. Befalingsmand paa Varbierg Slot.

Min Farmoders Moders Moder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Ide Brok til Estrop.

Paa Moderne Siden:

Min Morfader, ærlig og velb. Mand, Sl. Hans Vittorp til Proensdorph.

Min Mormoder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Anne Hvitfeld til Engestofte.

Min Morfaders Fader, ærlig og velb. Mand, Sl. Jesper Vittorp til Proensdorph.

Min Morfaders Moder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Anne von Veken til Skubelgaard.

Min Morfaders Faders Fader, ærlig og velb. Mand, Sl. Ditlev Vittorp til Proensdorph.

Min Morfaders Faders Moder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Gertrud Barsbek til ....

Min Morfaders Moders Fader, ærlig og velb. Mand, Sl. Povel von Deken til Arvalt.

Min Morfaders Moders Moder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Margrete von Ratlov til Bansbek.

Min Mormoders Fader, ærlig og velb. Mand, Sl. Peder Hvitfeld til Skibelundgaard.

Min Mormoders Moder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Anne Urne til Engestofte.

Min Mormoders Farfader, ærlig og velb. Mand, Sl. Otte Hvitfeld til Orebygaard.

Min Mormoders Farmoder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Barbara Blaa til Tunbyholm.

Min Moders Mormoders Fader, ærlig og velb. Mand, Sl. Jørgen Urne til Engestofte.

Min Moders Mormoders Moder, ærlig og velb. Frue, Sl. Fr. Anne Glob til Ørbekgaard.

Videre herom er ufornøden at melde, enddog det vel kunde giøres. Strax efter min naturlige Fødsel er jeg ved Igienfødelsens Bad indplantet i min Frelser JEsu, af mine kiære Forældres christelige Forsorg. Siden er jeg med al Omhyggelighed opfødt hiemme i deres Hus til Aar 1631. da min Education af velbemeldte mine kiære Forældre blev committeret den vidtberømte, meget Hæderlige og Høilærde Mand D. Jesper Brokmand, Summo S. S. Theologiæ Professori udi Kiøbenhavns Academie, og Bisp udi Siæland, under hvis direction jeg og udi hans Hus, sub privato Præceptore, continuerede mine Studia, til jeg paa Academiet blev admitteret Aar 1639.

Derefter blev jeg strax af meerbemeldte mine kiære Forældre, med min Hofmester, Hæderlige og Høilærde Mand, M. Jørgen From, Professore Mathes. udi Kiøbenhavns Academie,

forsendt til det Kongl. Academie Sorø, der mine Studia videre at fortsette, og tillige mine adelige Exercitia, med Riden, Fegten, og Dandsen at lære.

Aar 1640, efterat at Gud allermægtigste havde bortkaldet min Sl. Hr. Fader (b), reiste jeg med min da tilforordnede Hofmester, Hæderlig og Hoilærde Mand, Johan Vilhelm Eding (c), Kongl. Majsts. Secreterer udi det Tydske Cancellie, og siden Resident i den Hag, ud af Landet, og tog min Reise paa Hamborg, og derfra gienem Oldenborg og Ost-Friisland til Lands ind i Holland, hvor jeg, for mine Studeringers og Exercitiers Skyld, opholdt mig en Tid lang, først til Leiden, og siden til Ytrecht. Derpaa giorde jeg Touren igienem de unierede Provincier. Og efterat jeg havde beseet deres fornemeste Stæder, Fæstninger og andre Curiositeter, begav jeg mig til den Hag, hvor Princen af Oranien holdte sit Hof: Hvorudi jeg opholdt mig nogle Maaneder, for at observere deres Politie, Interesse, og andre Regierings-Maximer.

Mod Vinteren samme Aar, reiste jeg derfra til Engelland, og som Rigets Hofmester Hr. Corfitz Ulfeld, og Hr. Gregers Krabbe, vare af Hans Kongl. Majest. Christiano Qvarto, Hoilovligst Ihukommelse, forsendte i Ambassade til Kongen af Store Britanien, som den gang med sit gandske Hof var til London, begav jeg mig strax did, baade for skyldigst at opvarte deres Excellentzer, saa og ved samme Leilighed des bedre at see det Engelske Hof, og erkyndige mig om dets Tilstand, og hvis andet i samme Regiering remarqvabelt var. Hvorfor jeg opholdte mig i meerhoibemeldte Hrr. Ambassadeurers Svite, saa længe de vare der. Og efterat de havde taget deres Afsked fra Hoffet, reiste jeg og derfra, og begav mig til Oxford, hvor jeg forblev paa nogle Maane-

(b) Hans Fader, Cancelleren Hr. Christian Friis, døde 1639. den 1. Octobr.

(c) Denne Johan Vilhelm Edinger var Secreterer i den Ambassade, som Corfitz Ulfeld 1646. og 1647. aflagde i Holland og Frankerige, og blev ved Afskeds-Tagelsen i Holland af General Staterne foræret en Guld-Kiæde paa 600. Gylden. See Christ. IV. Historie pag. 1436.

Maaneder, og siden med min Hofmester giorde Touren af Engelland og Skotland, og besaae samme Rigers fornemste Provincier, Stæder, og Fæstninger, observerede og med al Flid, hvis derudi tænkværdigt var.

Aar 1641. in Martio, reiste jeg derfra ind i Frankrige, begav mig strax til Paris, og siden til Angers, hvor jeg opholdt mig et gandske Aar, baade for Sproget og mine Exercitier at lære, og som jeg midlertid blev dem begge temmelig mægtig, giorde jeg med min Hofmester den store Tour af Frankrige, gienemreiste alle dets Provincier, og med Flid observerede enhvers Politie og Tilstand, saa vel som og besaae, hvis derudi af Stæder, Fæstninger, og andet remarqvabelt var. Derefter begav jeg mig til Paris igien, som Hoffet var, hvor jeg og forblev paa et Aars Tid, og imidlertid continuerede med al Flid mine Studia og andre adelige Exercitier.

Og som jeg var færdig at ville reist derfra ind ad Italien, fik jeg Skrivelse fra min gode Sl. Moder, at jeg paa nogen Tid vilde komme hiem til Danmark igien, hvilket jeg strax sønligen efterkom: Tog derfor min Hiemreise til Lands igienem de Spanske Nederlande, og paa Veien besaae deres fornemeste Stæder og Fæstninger, med hvis ellers udi dennem remarqvabelt var. Og efterat jeg til Bryssel ved det Spanske Hof havde opholdt mig, fortsatte jeg fremdeles min Hiemreise til Lands igienem de Unierede Provincer, og kom saa lykkelig til Danmark igien in Julio Aar 1643.

Nogen kort Tid derefter samme Aar, tilsagde jeg, efter velbemeldte min Sl. Moders Raad og Begiering, Hans Kongl. Majst. min allernaadigste Herre, Konning Christian den Fierde, min allerunderdanigste Tieneste, for Hof-Junker, og derpaa kyste Høistbemeldte Hans Kongl. Majsts. Haand.

Strax derefter blev jeg, med min Sl. Broder Hr. Christian Friis (d) og Sl. Jacob Lindenov, af Høistbemeldte Hans

(d) Denne Hr. Christian Friis, Cancellerens Hr. Christ. Friises ældste Søn, døde 1657.

Hans Kongl. Majst. allernaadigst befalet at opvarte den Tydske Canceller Reventlov (e) paa den Ambassade, ham allernaadigst var anbefalet til det Hanoverske Hof, om vores nu allernaadigste Enke-Dronning (f) til Hans Hoyførstelig Durchleuchtigheds, den gang Erkebiskop i Bremen, og siden vores allernaadigste Konges, Konning Friderik den Tredies, Hoilovligst Ihukommelses, Gemahl, at anholde. Hvor vi og meget vel bleve antagne, paa det Magnifiqveste tracterede, og vores Hverv efter Onske lykkelig til Ende bragte.

Jeg var neppelig hiemkommen fra denne Opvartning, forend jeg atter af Hoistbemeldte Hans Kongl. Majst. min allernaadigste Herre blev anbefalet, som overste Kamer-Junker at opvarte hoistbemeldte Hans Kongl. Majsts. Extraordinaire Ambassadeurer, Hr. Greve Valdemar (g), Hr. Oluf Parsbierg, og Hr. Steen Bille, paa den meget prægtige og Hoianseelige Ambassade, dennem allernaadigst var anfortroet, hos den Stormægtigste Zar og Grotforste af Muscov Michael Ivanovitz at aflegge.

Hvorfor jeg in Novembri samme Aar (h) gik med Hoibemeldte Herrer Ambassadeurer til Skibs fra Kiøbenhavn til Dantzig, og vare underveis i største Livs-Fare, eftersom tvende af vore Skibe forgikkes, og vi selv med Nød undkomme.

Fra Dantzig toge vi vores Reise til Lands gienem Pryssen, og det Store-Hertugdom Littaw, og ankomme i samme Maaned til Wildav, som er Hoved-Staden i samme Provintz, hvor Kong Uladislaus af Polen den gang holdte sit Hof, og undfangede

1657. d. 16. Decemb. og var da General Felt-Toigmester og Befalingsmand over Mariager Kloster.

(e) Ditlev Reventlov, Fader til Store Canceller Hr. Conrad Greve af Reventlov.

(f) Droning Sophia Amalia, født Princesse af Brunsvig Lyneborg.

(g) Om denne Greve Valdemar Christians Reise til Rusland og dens Udfald, læs Christ. IV. Historie p. 1159. 1286. Conf. Holbergs Danmarks Riges Histor. Tom. II. p. 828.

(h) Nemlig 1643.

os med største Naade og Magnificentz, defrayerede og vores gandske Svite, saa længe vi vare der ved Hoffet, og beviiste os ellers al Kongelig Naade med adskillige Divertissementer, af Jagt, Dyr-Fegten, og andet, Han høibemeldte Hrr. Ambassadeuret til Ære lod anstille.

Efter nogle Ugers Forløb, toge vi med største Contentement vores Afsked fra Høistbemeldte Hans Kongl. Maist. af Polen, og, ikke uden stor Modsomelighed paa slige Tider af Aaret, fortsatte vores Reise til Lands ind ad Muskov, hvor vi og endelig in Februario Aar 1644. lykkeligen ankomme, og af Hans Zariske Maiestet sammesteds med største Solenniter og Ære bleve undfangne, nogen Tid lang, og heel vel, og magnifiqve tracterede.

Men som vores Forsæt ikke naaede sin Effect, Greven og hverken ved deres Truseler, eller gode Ord, var at bevæge til, sin Religion efter Høistbemeldte Hans Zariske Maists. Begiering at forandre, omvendte han sin Clementz i største Unaade, og forst drog os den halve Underholding af, os var tillagt, siden lod han slet Høistbemeldte Hrr. Ambassadeurer med den gandske Svite arrestere. Saa vi saaledes med største Livs-Fare og andre utrolige Besværligheder laae der over Aar og Dag, indtil vor Herre endelig, ved Høistbemeldte Hans Zariske Maiestets hastige Død, uformodentlig forløste os, i det vi strax derefter, enddog med uforrettet Ærende, bleve forløvede at reise hiem igien. Hvorpaa vi ei heller betænkte os længe, men toge vores Hiemreise til Lands gienem Polen, det snareste muligt var, opholdte os dog nogle Dage ved det Kongelige Polniske Hof til Varskov, hvor Høistbemeldte Hans Kongl. Maist. den gandske Svite paa det prægtigste lod tractere, og imidlertid beviiste Høibemeldte Hrr. Ambassadeurer og os alle al Kongelig Clementz og Naade.

Derfra, efterat vi havde taget Afskeed fra Høistbemeldte Hans Kongl. Maiestet, fortsatte vi vores Reise til Konigsberg i Prøyssen, hvor Chur-Forsten af Brandenborg den gang holdt sin

Hof-

Hof Stat, og os med største Civilitet og Ære undfangede. Men spin Heibemeldte Herrer Ambassadeurer hastede hiem, det meste mueligt var, toge vi, efter nogle Dages Recreation ved samme Hof, vores Afskeed fra Hoistbemeldte Hans Chur Førstelige Durchleuchtighed, og begave os til Dantzig, hvor vi og af Magistraten paa det herligste bleve undfangede og tracterede. Endelig begave vi os derfra til Vands paa Kiobenhavn, hvor vi ankomme først in Junio Aar 1645.

Og som jeg da fandt mit kiære Fædernelande i en slet Tilstand, eftersom de Svenske imidlertid uformodentlig vare indfaldne her i Riget og paa den ene Side bemægtiget sig Holsten og Jylland, og laae paa den anden Side med sin Armee i Skaane, begav jeg mig strax i min forige Tieneste igien til Hove, og paa min egen Pung udmonderede otte Ryttere, med hvilke jeg Resten af samme Campagne allerunderdanigst opvartede Hans Kongl. Maist. ved hans Armee i Skaane.

Mod Vinteren samme Aar blev jeg af Høistbemeldte Hans Kongl. Majestet allernaadigst anbefalet at være Leutenant til Hest under den Jydske Esqvadron, Hr. Henrik Rantzov som Oberst Leutenant commanderede, og laae paa Forvagten med i Kolding mod dulle Vrangel, som den gang havde belagt Rensborg. Hvilken Charge jeg med al underdanig Flid og Troskab, største Omkostning og Besværing betiente til Krigens Udgang, og aldrig enten begierte eller fik een Skilling derfor.

Strax efter Krigen, Aar 1646. blev jeg, tillige med Hr. Peter Ridtz, Hr. Henrik Bielke, og andre flere Hans Kongl. Maists. Hof og Cancelli-Junkere, af Hoistbemeldte Hans Kongl. Maist. denomineret til at opvarte Hans Excellence Hr. Rigens Hofmester Corfitz Ulfeld paa den Ambassade, hannem var. allernaadigst anbefalet at aflegge først hos Hern Staterne af de Unierede Provincer, og siden hos Hans Kongl. Maist. af Frankrige, hvilket ieg og, saa lenge Ambassaden varede, allerunderdanigst efterkom.

 Mens

Mens som jeg havde Høistbemeldte Hans Kongl. Maists. allernaadigste Tilladelse, efter forrettede Ambassade at blive derude, og fremdeles continuere mine Udenlands-Reiser paa nogle Aars Tid, Saa forblev jeg og, efter høibemeldte Hrr. Ambassadeurers Hiemreise, ved det Fransøsiske Hof, hvor jeg allerede [saavel ved høibemeldte Hrr. Ambassadeurers flittige Recommendation, som ved den Anledning jeg dertil ved Ambassaden idelig havde hast] var baade vel bekiendt og antagen, saa hoit og, at jeg med Sandhed kand sige, at mig der, den korte Tid jeg var der, mere Ære og Naade vederforis, end mig siden er skeet i mit eget Fæderneland al min Livs Tid, som Hr. Peter Redtz, den gang Hans Kongl. Maists. Resident ved samme Hof, Hr. Ove Juel, Hertug Fransis (i) Hofmester, og flere af vore Danske, som samme Tid vare der, kunde vidne.

Thi jeg havde et alene fri Acces til Høistbemeldte Hans Kongl. Maiest. selv, og den Regierende Enke-Droning, mens endog til Deres premier Minister Hans Eminentz Jule Mazarin, lige ved Deres egne indfødde Herrer i Landet, saa tit jeg vilde: Men blev end og anden extraordinaire stor Ære og Naade, baade af Høistbemeldte Deres Maiesteter selv, som af alle Herrerne ved Hoffet, vederfaren, saaledes og, at Høistbemeldte Deres Maiesteter ved min allerunderdanigste Afskeen allernaadigst regalerede mig med et staaendes fri Compagnie til Hest under den Welmariske Armee i Elsas, som Hans Høifyrstelig Naade den vidtberømte Hr. Gen. Felt-Marskalk Turenne den gang commanderede; Med den allernaadigste Tilladelse derhos, at jeg samme fri Compagnie, saa lenge jeg selv reiste, af min Leutenant maatte lade føre, og dog nyde Gagen, eftersom Høistbemeldte Deres Maist. vidste, at jeg derfor tog min Afskeen, at jeg vilde reise ind ad Italien: Men som slig Høi-Kongelig Naade obligerede mig til en ydmygst recognoscence mod Høistbemeldte Deres Maiesteter, resolverede jeg derfor

(i) Denne Hertug Frantz var uden Tvil den Prinds af Glyksborg, som Kong Christian IV. paa den Tid lod reise udenlands.

derfor at opsette min Reise ad Italien, og antage samme Compagnie. Hvorfore ieg og strax begav mig til Armeen, og selv førde samme mig allernaadigst anbetroede Compagnie, den Campagne ud, saaledes, at Høibemeldte Hr. Gen. Felt-Marschal Turenne ikke alene havde en naadig Behag derudi, mens endog nødigt havde dimitteret mig derfra, som af hans egne Missiver, efterat Campagnen var endt, Armeen var gaaen i Vinter-Qvartere, og ieg havde aftakket, endnu er at see, saavelsom og af Høistbemeldte Hans Kongl. Maists. Patente og allernaadigste Missive til mig, under hans egen Haand og Seigl.

Men som ieg fra det første ieg reiste ud af Danmark, havde endelig sat mig for at giøre en Tour ad Italien, inden ieg kom hiem igien, tog ieg for samme Aarsags Skyld min Afskeen fra Armeen og høibemeldte Hr. Gen. Felt-Marschal, og reiste til Strasburg, i Mening, ieg derfra gienem Sviterland vilde vaaren inde ad Italien. Men ieg var neppe kommen til Basel, førend ieg blev saa heftig syg af en hidsig Feber, at ingen troede mig til Livet.

Hvorfore ieg og [efterat ieg var kommen mig noget igien, og noksom saae, at samme Reise var mig fatal] slog den slet af mit Sind, og i dets Sted resolverede at giøre en Tour igienem Tydskland, medens ieg dog var paa dets Grendser, baade for at besee de fornemeste Stæder derudi, saa og Keyserlige, Chur- og andre Førstelige Hoffe, saa vidt i de besværlige Krigs-Tider mueligt var. Tog derfor først min Reise paa Chur-Førstelige Heidelbergiske Hof, som den gang var Beyrisk, derfra til det Chur-Mainziske Hof; og efterat ieg dem begge til Nøie havde beseet, reiste ieg derfra til det Grevelige Hanoverske (k) Hof, for at besøge Høibemeldte Hr. Greve, som ieg tilforn havde kiendt i Frankrige, og haft stor Venskab med, mig og paa det hasligste undfangede, lod mig logere paa Slottet, og aldrig vidste, hvad Ære og Civilitet han noksom vilde bevise mig.

 Efter

(k) Skal vel rettere være det Hanauiske Grevelige Hof.

Efter nogle Dages Tid tog jeg Afskeen fra høibemeldte Hr. Greve, og reiste til Frankfort am Mæin. Og som den Keiserlige Armee da var der i Egnen, og jeg fandt Felt-Marskalk Leutenant Montecuculi, med en stor Deel andre Keiserlige høie Officerer, logerende i samme Logement, jeg kom at ligge, resolverede jeg mig til ved samme Leilighed at følges med dem til Armeen, baade for at besee den, saaog at tale med Hr. Henrik Bielke, som jeg spurde nylig var didkommen, og jeg altid havde haft et sær fortroligt Venskab med hannem. Og der jeg fandt hannem for mig, giorde vi Cammeratskab sammen, og resolverede os den Campagne over, som Voluntairer at følge samme Armee, og imidlertid at opvarte den vidtberømte Hr. Felt-Marskalk Melander eller Holtzapfel, som Armeen en Chef commanderede, og os i alle Maader saa stor Ære og Høflighed beviiste, som vi havde været hans egne Børn: Saa at vi endog, saa længe vi vare ved Armeen, maatte spise au hau bout af hans eget Taffel, som altid var heel magnifiqve. Og enddog vi selv vare vel nok beredne, ordinerede han os dog af hans egne Haand-Heste til Opvarning dagligen; lod og hver af os over alt i Hoved-Qvarteret hos sig selv tillegge Oversters Tractement og Qvarteer, enddog vi det ikke begierede, ei heller vilde det antage, eftersom vi realiter ingen Tieneste giorde; vi ei heller vare komne did, for i slige Maader at nyde nogen Fordeel, men alene for at see og lære noget i det Handverk af saa en forneme og ypperlig General. Hvorfore han ei heller dulte noget for os, af hvis der forefaldt, og var at observere. Saa jeg og for min Person kand sige, at jeg havde mere Fordeel af den Campagne, end af alt det jeg tilforn baade her inde og der ude havde tient, ja langt mere, end om jeg havde været i effective Tieneste tre gange saa længe; Thi han vidste aldrig, hvor stor Civilitet og accoeul han vilde bevise os. Det samme giorde og alle de andre Generaler og høie Officerer ved den hele Armee, saa jeg derfor ikke noksom kand fuldtakke og berømme dem. Og kand endnu sees af høibemeldte Hr. Felt-Marskalks, saa vel som mange andre Generalers og Førstelige Personers Skrivelser, de længe

efter min Bortreise ærede mig med, i hvad Æstime og Consideration jeg var hos dem, saaledes og, at høibemeldte Hr. General Felt-Marschal, endog nogle gange, mens jeg var ved Armeen, tilbød mig sit eget Liv-Regiment til Hest, som Hr. Henrik Bielke er bevidst.

Men som samme Regiment i Campagnen meget var ruineret, Recryterne og paa de Tider faldt noget vanskelige, torde jeg mig det paa de Vilkor ikke antage. Og som Campagnen da var endt, og Armeen gik i Vinter-Qvartere, saa der var intet videre for os det Aar at see eller giøre, toge vi med største Fornøielse vores Afskeen fra Høibemeldte Hr. Felt Marskalk og det gandske Generalitet, for at reise til det Keiserlige Hof, og besee det. Hvorfor høibemeldte Hr. Felt-Marschal os og adskillige Missiver, baade til Hans Keiserlige Maiestet selv, saavelsom Høistbemeldte Keiserlig Maiestets Ministrer medgav.

En passant toge vi vores Vei paa München, hvor vi havde den Ære at kysse Hans Churførstlige Durchleuchtigheds Haand af Beyren. Og efterat vi os nogle Dage der ved Hoffet havde opholdt, toge vi med god Contentement vores Afskeen derfra, og begave os til Vien, i Mening, vi der skulde have antreffet det Keiserlige Hof. Men som Hans Keiserlige Maist. kort Tid tilforn var med sin gandske Hofstat flot til Prag i Bømen, toge vi og strax vores Reise did med Posten, ikke uden største Livs-Fare og Besværing, formedelst Veienes Usikkerheds Skyld i de besværlige Krigs-Tider.

Efter vores Ankomst did, lod jeg mig strax anmelde hos Ober-CammerHerren Hr. Greve Lesle, og leverede hannem adskillige Missiver, jeg havde til ham, baade fra Felt-Marskalken saa og andre Herrer og Generals Personer ved Armeen; hvorpaa han beviiste mig al Civilitet og Ære. Og som han fornam, jeg og havde en Skrivelse til Hans Keiserlig Maist. som jeg vilde have overleveret ham, begierede han, jeg selv vilde giøre

re det, og derpaa anmeldte mig hos Høistbemeldte Hans Keiserlige Maist. som strax anden Dagen derefter ved en Cavallier med en Carosse lod mig ophente til Hove, og allernaadigst admitterede mig til Audientz: udi hvilken, efterat jeg til Høistbemeldte Hans Keiserlige Maist. efter en kort Sermon havde overleveret General Felt-Marskalkens Skrivelse, giort min underdanigste Reverentz, og derpaa kyst Hans Keiserlige Maists. Haand, jeg vilde retireret mig igien, blev jeg af Høistbemeldte Hans Keiserlig Maist. selv befalet at bie, og der Hans Keiserlig Maist. havde læst Brevet, confererede Hans Maiestet med mig over en halv Time, om Armeens Tilstand, og blandt andet spurde mig, om jeg vidste, vor HErre havde kaldet Hans Kiærlighed Kongen af Danmark (l). Og der jeg svarede nei, sagde Høistbemeldte Hans Keiserlige Maiestet, at det, desverre, var vist nok, beklagede Hans Kongl. Maiestets Død, hvilket ingen endda vidste, uden Hans Keiserlige Maiestet, som det nysen med Posten var adviseret. Og som Høistbemeldte Hans Keiserlige Maiestet taugde derpaa nogen Tid stille, giorde jeg atter min allerunderdanigste Reverentz, og blev med største Naade dimitteret.

Anden Dagen derefter giorde Ober-CammerHerren Hr. Greve Lesle mig den Ære, og gav mig sin Visite i mit Logement, udi hvilken han blandt andet sagde, at han af Hans Keiserlige Maiestet allernaadigst var befalet at sige mig, at Høistbemeldte Hans Keiserlige Maist. var heel satisfait og vel fornøiet med den Rapport, jeg allerunderdanigst havde giort hannem om Armeens Tilstand. Og saa fremt jeg var til finds at engagere mig, enten ved Hoffet eller Armeen, vilde Høistbemeldte Hans Keiserlig Majest. bevise mig al den Naade, jeg vilde eller kunde begiere, hvorom han sagde sig at have special Befaling at forsikre mig paa Høistbemeldte Hans Keiserlig Maists. Vegne. Giorde mig og derpaa saa avantagieuse som allernaadigste Forslag

(l) Nemlig Kong Christian IV. som døde den 28 Februar. 1648.

slag paa Hans Keiserlig Maists. Vegne, hvilke jeg her af Modestie nommeldt vil forbigaae.

Men som jeg allerunderdanigst betakkede mig for slig høi og uforskyldt Naade, og sagde, at ieg, som een Herres Underdan og Vasal, uden special Kongelig Tilladelse, ikke kunde engagere mig hos en fremmed Herre, langt mindre antage nogen Characker af hannem, begierte derfor inket andet denne gang af Hans Keiserlig Maiestet, end at han vilde forblive mig en naadig Herre, forsikrede derhos allerunderdanigst Hoistbemeldte Hans Keiserlig Majestet, at ieg aldrig skulde glemme den store Naade, mig uforskyldt var beviist; og saafremt min egen allernaadigste Herre og Konge, som ieg for alle var forpligt, ikke selv behøvede min Tieneste, naar ieg hiemkom, men allernaadigst vilde forlove mig udaf Riget igien, det da skulde være den største Ære og Fornøielse, mig kunde vederfares, Hoistbemeldte Hans Keiserlige Maiestet allerunderdanigst for alle andre at tiene.

Hvorpaa Hoibemeldte Hr. Ober-Cammer-Herre og Greve tog sin Afsked fra mig. Anden Dagen bød Hr. Ober-Cammer-Herren mig, med en stor Hob andre Herrer af Hoffet, til Giest, og efterat han os samtlig paa det magnifiqveste havde tracteret, tog han mig à part, og sagde, at han allerunderdanigst havde forebragt Hans Keiserlig Maist. hvis mellem os Dagen tilforn var passeret, og at Hoistbemeldte Hans Keiserlige Majest. det altsammen i største Naade havde optaget, og til allernaadigst Forsikring derpaa befalet hannem at sige mig, ieg i Hans Keiserlig Maist. altid skulde have en naadig Herre, og derfor og en fri Acces til Hove, naar ieg vilde. Hvorfore og Hoistbemeldte Hans Keiserlige Maist. af sær Keiserlig Naade havde forundt mig en fri Indgang, saa tidt ieg kom til Hove, i det inderste Antichambre, udi hvilket ellers ingen blev admitteret, uden Ambassadeurerne, og det Romerske Riges Forster og Grever.

Hvilken store Naade ieg med allerunderdanigst Taksigelse antog, og nød, saalænge ieg var der. Jeg blev og imidlertid af Greve Coloredo, den gang Stads-Oberster og Gubernenr, saa vel som og af Greve Traun, og andre høie Herrer og Ministrer der ved Hoffet, paa det magnifiqveste tracteret, og mer Caresse og Ære vederfaret, end ieg meriterede.

Efter nogle Maaneders Forløb, tog ieg min Afskeed fra samme Hof, og begav mig paa Hiemreisen, tog saa min Vei paa Dresden, for at besee det Churførstlige Saxiske Hof, siden til det Hessen-Darmstatiske, og endelig til det Høi-Førstelig Zellische Hof. Og vederfores mig over alt største Naade, saa ieg allesteds fast over min Stand blev antagen og tracteret, og med Sandhed kand sige, at ieg ikke har nydt mindre Naade og Ære ude end inde. Fra Zel tog ieg min Reise igiennem Hamborg til Kiøbenhavn, hvor ieg [Gud være æret] lykkelig ankom igien in Octobri Aar 1648.

Efter min Hiemkomst, begav ieg mig strax op til Hove. Og som Kong Friderik den Tredie, min allernaadigste Herre og Konge, da nyseu i Hans Hr. Faders, Sl. og Høilovlig Ihukommelse, Koning Christian den Fierdes Sted, havde antaget Regieringen, aflagde ieg min allerunderdanigste Pligtskyldighed hos Høistbemeldte Hans Kongl. Majst. og derpaa havde den Naade, allerunderdanigst at kysse Hans Majsts. Haand, som mig og allernaadigst om al Kongelig Naade og Hyldest forsikrede.

Samme Aar in Decembri, lod ieg, efter den Allerhøiestes Indskydelse, bede om den Høiædle og Velb. Jomfrue, J. Hedvig Marsvin til Clasholm, som mig og efter Høistbemeldte den Allerhøiestes Forsyn med hendes Sødskendes og Venners Samtykke bleb tilsagt i Kiøbenhavn.

Herpaa giorde ieg selv Aaret derefter 1649. den 20. Maji vores Bryllop sammesteds, og nød den store Naade, at begge Dere

Deres Kongl. Maiestetter selv med deres høie Nærværelse ærede, samme vores Bryllops Høitid. Udi vores Ægteskab haver Gud, allermægtigste velsignet os med tvende Døttre, af hvilke han igien den første, ved Navn J. Mette Margrete Friis, strax efter Daaben haver til sig kaldet: Den anden Velb. Frue Christiana Barbara Friis, Velb. Hr. Oberste Johan Rantzovs til Bramminge, levede til næstafvigte den 26. Augusti nærværende Aar (m), da Gud allermægtigste henkaldede hende af denne onde Verden.

Strax efter mit Bryllop var overstanden, tog ieg min allerunderdanigste Afsked fra Høistbemeldte Hans Kongl. Maist. og Hoffet, og retirerede mig hiem til min Gaard Clasholm i Jylland, hvor ieg siden levede saa stille hen for mig selv til Aar 1657. den besværlige Krig mellem Sverrig og Danmark begyndtes, og nøde mig til, ved Fiendens uformodentlige Indfald i Holsten og Jylland, at forlade Hus og Hiem, med Kone og Barn over Hals og Hoved at flytte over til Kiøbenhavn, hvor vi, ikke uden største Besværing, forbleve Krigen over. Og som Gud allermægtigste imidlertid, ved den usædvanlige store Vinter, vi da havde, lagde selv Bro for Fienden, saa han med hans hele Armee gik over Medelfar Sund, og bemægtigede sig Fyen, mistede ieg der alt mit Løsøre for mange 1000. Rigsdaler, som ieg der til Landet havde ladet overføre og indsette til Borgemester Friises i Medelfart.

Og som Fienden derpaa forfulte sin Lykke saaledes, at han paa samme Maade ei alene bemægtigede sig Laaland og Falster, men faldt endog over Isen ind i Siæland, og dermed bragte alting der i saadan Frygt og Confusion, at og Kiøbenhavn selv var i største Fare, eftersom man havde ingen Penge, ei heller vidste at sig ett Jil at faae dem til at contentere Soldateschen med, som dog høiest behøvedes i saadan desperate Tilstand, alting ved saa dant uforhaabet Overfald var bragt. Hvorfore ieg da, efter Hans Kongl. Maists. allernaadigste Begiering ved Rigens Hof-

(m) Nemlig 1678.

mester Hr. Jokim Gersdorph, paa Silkeborg Amt til Underpant, allerunderdanigst forstrakte Hans Kongl. Maist. 30000. Rixdaler contant, eftersom ieg den gang havde et Partie Penge staaende for min Gaard Kragerop i Siæland, den ieg nysen for Krigen havde solt. Og enddog ieg over samme ulykkelige Krig var fordreven fra Hus og Hiem, og Hans Kongl. Maist. af Sverige til ævindelig Eiedom havde givet hans Ober-Krigs-Cammer-Præsident Hr. Lauritz Flemming alt mit Gods, ieg havde, som det og med sine Folk havde indtaget, og foriaget mine derfra, vilde ieg dog heller selv lide Nød, end see, at min Herre og Konge skulde lide den, saavidt ieg kunde hindre det: Hvorfore mig og den gang stor Caresse vederfores, og meget Got blev lovet.

Men som Freden strax derpaa blev sluttet mellem begge Kronerne, og enhver derved sat i sin forige Retrighed igien, forlønte Hans Kongl. Maist. mig allernaadigst med Silkeborg Amt, som mig kort tilforn for min giorte Forsikring var pantsat, og derpaa allernaadigst befvel mig strax at reise over til Amtet, og med mueligste Flid ved Fiendens Ud-march have Høistbemeldte Hans Kongl. Maists. Interesse og Landets Beste i Agt.

Jeg var neppe hiemkommen, forend ieg spurde, at Freden igien var brudt, og de Svenske laae for Kiøbenhavn. Hvorfore ieg da maatte resolvere mig at blive, som ieg var, eftersom Passen tilbage igien var mig formeent. Samme Tid mistede ieg min Galliot, som var over 2000. Rxdlr. værd, og i Hans Kongl. Maists. Tieneste var skikket til Nakskov, hvorfore ieg aldrig begierede, fik ei heller een Skilling igien. Efter min Hiemkomst leed ieg, mere end nogen i Landet, stor Tribulatz og Forfølgning af Fienden, saa de og med sterke Tropper nogle gange præsenterede sig for min Gaard Clasholm, i Mening at bemægtige sig min Person, og føre mig fangen til Fridericia, efter Kongens af Sverige special Ordre, som de gave for. Men som Gaarden af sin Situation er temmelig fast, og er omgiven med dybe og brede Graver, Husene og af Grund med 3½ Alen tykke Mure rundt

om

om vel forpalisaderet, saa ieg uden Stykker nok kunde værge mig, saae ieg mig for, det beste ieg kunde, saa de og maatte vige af igien, og lade mig blive, som ieg var; Thi ieg havde eyn Snes Mand eller tre vel bevæbnet [som ieg havde været mig om] inde hos mig, foruden mine egne Folk, og vidste, hvorom det galt. Hvorfor de og paa det høieste undsagde mig, om de kunde have blevet mig mægtig, truede og at brænde baade Ladegaarden og alt mit Gods af, hvilket Gud dog, formedelst Rygtet af de Auxiliar-Troppers Anmarch formeente dem, i det de af Frygt, at Passen til Fridericia skulde bleven dennem afskaaren, maatte efter Ordre over Hals og Hoved retirere sig did, endog det endda varede nogle Maaneder efter deres Retraite, førend samme Tropper ankom. Paa Udmarchen lod Oberste Peiter, som med sit Regiment til Hest laae i Randers, og er ikkun en Miil fra Clasholm, mig atter ved en Trompeter affordre, og derhos sige, at, hvis ieg ikke indstillede mig strax, og parerede Kongens af Sveriges Ordre, som han havde paa at forsikre sig min Person, skulde det bekomme mig ilde.

Men som ieg vidste, han hverken havde Stykker eller Fodfolk hos sig, ikke heller kunde faae dem saa snart, eftersom Artigleriet og Fodfolket stod i Fridericia, som var 18. Mile herfra, og han med Rytteriet ikke skulde giore mig meget, skøttede ieg ei heller meget om hans Trusel, mens lod ham sige: Jeg agtede ikke, af en fri Mand, som ieg var, at giøre mig selv til en Fange. Hvorpaa han strax rykte for Gaarden med sit hele Regiment, og satte sig paa Bakken uden for Møllen, lod og som han tout a bon vilde have attaqveret mig. Men efterat han havde staaet der en fire eller fem Timer, og saae nok, at han med Trusel intet kunde udrette, og at ieg var paa min Garde, det beste ieg kunde, retirerede han sig mod Aftenen, og tog hans March lige ad Aars. Siden giorde ieg dem al den Afbrek ieg kunde, hvoraf det ikke var den ringeste, at deres Qvarterer bleve dem saa usikre, at de ikke paa mange Mile Veis her nær omkring torde lade sig see, eller hente de Contributioner, de havde sat Landet i; Som var Al-

mueu en svar Hielp og Trøst, og giorde dem saadan Tillid til dette ringe Sted, at de saaledes forsyldte mig alle Huse, Kielddere og Lofte med deres Gods og Korn, de salverede herind, at det tyngede mig Hvælningen ned over Kirken, saa ieg siden ikke fik den repareret igien med nogle 100. Rrdlr. Jeg havde og over den liden Værn, ieg giorde, og Rygtet der af, saadant Tilløb allesteds fra af de debanderede Tropper og andre, at, dersom ieg havde haft Middel og Penge dertil, vilde ieg inden en kort Tid have oprettet nogle Regimenter til Hans Kongl. Maists. Tieneste, eftersom hver Mand den Gang var saa villig og ivrig til at tiene Hoistbemeldte Hans Kongl. Maist. og Landet, at ieg fast ingen Ro havde for deres Overløb, Nat eller Dag. Men som mig fattedes alt det, ieg skulde giøre med, thi ieg havde hverken Brød, Penge, Gevær, eller Munition, videre end det ieg skulde borge, og med stor Risico lade forskrive fra Hamborg og Lybek paa min egen Credit, maatte ieg derover med Fortræd see, ieg ikke kunde giøre det, ieg gierne vilde.

Dog oprettede ieg paa min egen Pung og Credit, hvorfor ieg endnu sidder i Gield, et Regiment effectiv af 800. Heste, i en heel kort Tid, og dermed bedekkede Oberste Brokenhuses og Oberste Kruses Qvarterer saaledes, at de og iligemaade, uden nogen sønderlig Besværing, fik deres Regimenter af Sogne og Preste-Ryttere paa Been: Hvormed vi da nogenledes forsikrede Landet fra Fiendens videre excursioner af Fridericia. Toge og over alt deres Salve-Garder af Udcommanderede op, som de allesteds i Qvartererne havde efterladet dem, at inddrive dem Contributionerne; løde og forbyde, ingen videre Contributioner eller Victualia at føre dem til Fridericia, som de tilforn ugelig maatte giøre.

Og som ieg havde hemmelig Correspondentz med en af Fiendens egne Oberst Lieutenanter, fik ieg og mesten hver Uge eengang eller to Kundskab om alt, hvis der passerede i deres Leir. Hvilket giorde mange af deres Anslag til intet; Thi der blev

fast

fast ikke et Partie udcommanderet, jeg jo vidste det nogle Dage tilforn; Saa at, der de Auxiliar-Tropper forhalede deres Indmarch nogle Maaneder over den Tid, vi havde ventet dem hid ind, og de Svenske i Fridericia derover havde for at lade alle Møllerne i Landet ruinere, for at betage dem deres Subsistence, naar de komme, og til den Ende havde udcommanderet Oberst Leutenant Stridthorst med 600. Heste, vidste jeg det over otte Dage tilforn, og derfore til Tingene og ellers havde ladet de vedkommende advare, at sligt var i Gierde, at de derfor selv skulde senke deres Stene, forvare Mølle-Redskabet, og see sig for, det beste de kunde, som de og giorde; Saa at, der han kom, fornam han nok af sligt, at Anslaget var forraadt, og at vi maatte have hast Kundskab af hans Komme.

Hvorfore han strax vendte tilbage med uforrettet Sag, og ikke torde vove sig længere ind i Landet, baade for Snaphanerne, og vore Troppers Skyld, som hos dem var udraabt for, at være fire dobelt saa sterke som de vare. En fin, Gud gav os den Lykke, at vore Tropper og Rygtet af dem saaledes dagligen tiltog, at i det Sted Hans Kongl. Maist. kort tilforn ikke havde een Mand [saa at sige] til Værn i det hele Rige, uden de som vare inden Kiøbenhavns Volde, blev dog Høistbemeldte Hans Maiestets Vaaben ved os saa considerabel baade inde og ude, at vi endog ved de auxiliar-Troppers Ankomst her i Landet, ikke alene saaledes skiftede Qvartererne med dem derudi, at vi paa vores Part beholdt gandske Vendsyssel Land, med Thy og Mors, men endog, det fattige Land til beste, hindrede dem adskillige insolentier, som ellers havde skeet, eftersom de og holdt os langt sterkere end vi vare, hvilket vi og gierne saae. Over alt dette vare samme vore Tropper ikke en ringe Anledning og Aarsag til, at det Tog paa Fyen blev resolveret, og vi der næst Gud totaliter slog Fienden, recupererede Landet igien, og derpaa finge den Fred, vi fik.

Efter

Efter hvilken, saasom Hans Maist. da ikke behøvede min Tieneste mere, ieg og alene af pur Affection og underdanigst Troskabhed til Høistbemeldte Hans Kongl. Maist. min allernaadigste Herre, og Kierlighed til mit Fæderneland, i dets store Nød havde engageret mig, takkede ieg og strax efter Krigen af igien, og tog min allerunderdanigste Afsked fra Armeen, baade at ieg ingen skulde være i Veien, og ei heller være mit kiære Fæderneland til Besværing i Freds-Tider, udi hvilke ieg dog vidste, der vare Soldater nok mig foruden; Saa er ieg og af en kleinlig og svag Constitution, og haver overalt et besværligt Mæle, som er en stor disavantage i disse Tider.

Ellers kand ieg vidne for Gud med en god Samvittighed, at ingen i Landet med en bedre Villie, og større Flid, Troskab og Iver, haver kundet tiene sin Herre og Konge og sit Fæderneland, end ieg haver giort, baade ved Nat og Dag. Det samme haver ieg og nu i tre Kongers Tid med al underdanigst Redebonhed saaledes continueret med, som ieg agter i sin Tid at svare det for Gud i Himmelen. Ieg kand og uden Vanitet sige, at ieg baade i Freds og Krigs Tider noksom haver giort Høistbemeldte Deres Maiesteter og mit kiære Fæderneland saa store og remarqvable Tienester, som nogen anden i Riget.

Ikke heller er ieg falden Høistbemeldte Deres Maiesteter, mine allernaadigste Herrer og Konger, besværlig; thi ieg haver aldrig begieret, ei heller har nydt een Skilling enten for mine Hof- eller Krigs-Tienester, langt mindre for hvis Reiser, Omkostninger, og andre mangfoldige Commissioner, mig af Høistbemeldte Deres Maiesteter allernaadigst have været anbefalede, men haver ladet det altsammen ankomme paa min egen Pung: Saa at ieg, i Stedet for at berige mig af Høistbemeldte Deres Kongelige Maiesteters Intrader, haver af mit eget, for mig, og det lidet Gud haver givet, nu paa 20. Aars Tid contribueret ved 150000. Rixdaler til Høistbemeldte Deres Kongelige Maiesteters Tieneste, foruden anden extraordinaire allernaadigst Paalegs-

Stræ-

Strax efter Krigen blev Silkeborg Amt, tillige med de andre Læne for mit Pant, jeg derudi havde, uagtet i Hans Kongl. Maists. Gield udlagt, saa jeg, for mine bare forstrakte Penge, neppe og med Besværing nød Udleg i andet Stro Gods. Og enddog intet Gods ellers blev nogen af de andre Creditorer og Liverantzierer udlagt høiere, end til 50. Rxdlr. Tønden, maatte jeg dog antage mit for 60. Rxdlr. Tønden over Hoved, som dog strax derefter lige ved alt det andet Gods blev nedsat igien til 40. Rxdlr. Tønden.

Anno 1660. da Regieringens Forandring skede, blev jeg allernaadigst deputeret til, at være een af de Commissarier, som om dets Maade i det grønne Gemak paa Kiøbenhavns Slot skulde deliberere. Derefter blev jeg og allernaadigst befalet at være een af de otte ældste Oberster, som til Hyldingen skulde bære Himlingen over Deres Kongl. Maist. og det Kongelige Hus, hvilket jeg og altsammen allerunderdanigst efterkom. Efter dets Forretning tog jeg atter allerunderdanigst Afskeed af Høistbemeldte Hans Kongl. Maist. som mig og med største Naade og Forsikring om al Kongelig Hyldest allernaadigst hiemforlovede.

Siden haver jeg atter paa min Gaard Clasholm levet min Tid saa stille hen for mig selv, og enddog jeg ikke veed, at have med min Villie fortørnet eller forurettet nogen, haver jeg dog haft mange og store Uvenner, som uden Aarsag have stræbet mig efter paa Ære, Lempe og Formue, og i høieste Maader hart forfulgt mig: Haver og i deres onde Forsæt haft stor Medhold af dem, som vare mig for mægtige, Saa jeg uskyldelig har lidt megen Tribulatz, og Uret i mange Maader, baade af mine egne og Fremmede; Hvilket jeg altsammen haver befalet Gud. Og saa sandt som jeg begierer Naade af hannem, saa haver jeg og forladt dem det af mit Hierte, og ønsker, at det maae gaae dem alle vel; thi de have dog ikkun været Guds Retfærdigheds Redskab over mig, som han haver brugt til at straffe mig med for mine andre Synder, saa han saaledes ved deres Uretfærdighed haver viist mig sin Retfærdighed, og i alt dette dog ikke forladt mig,

men stedse holdt sin kraftige Haand over mig, at ieg ikke er bleven deres Rov, som stode efter mig; Hannem være og tusindfold Ære og Tak derfor evindelig.

Endelig efter megen Viderværdighed og Fortræd, og Verdens adskillige store Stød, haver Gud allermægtigste selv [at ieg jo skulde blive kied nok af Verden] giort mig det største, i det han efter sit urandsagelige Raad Aar 1678. den 4. Februarii tog først min dydige og allerkiæreste Sl. Kone, Velb. Frue Helvig Marsvin til Clasholm, fra mig: Siden den 26. Augusti Aaret derefter min eneste, ædelste og allerkiæreste Sl. Dotter Velb. Frue Christiana Barbara Friis til Clasholm, Velb. Hr. Oberst Johan Ranzovs til Bramminge. Og dermed giorde mig paa eengang baade til en høistbedrøved Enke-Mand og en elendig Barnløs Fader. Den samme allerhøieste Gud, som haver lagt mig Byrden paa, og saaledes i min Alderdom trettet mig med Sorg, og giort mig Resten af mine Dage kiedsomelig, han og for al sin Barmhiertigheds Skyld glæde dem begge i sin ævige Ære, og samle os der igien, i den behagelige Tid, for JEsu Christi Skyld.

Jeg kand med Sandhed og vaade Øien sige, at ingen i Verden kunde være lyksaliger i sit Ægteskab, end ieg var; thi Gud havde velsignet mig med den yndeligste og dydigste Kone, og med det ædelste og lydigste Barn, Jorden kunde bære, som og var al min Trøst og Glæde i denne Verden. Og som deres Kiærlighed til mig var stor, saa er og min Hiertens Angst og Sorg for dennem igien nu des større. Gud selv hielpe mig, saa længe ieg skal være her igien, at bære Byrden med Taalmodighed; thi den er tung, og saa tung, at ieg ønsker hierteligen at afløses derfra, og være med min Frelser JEsu, hvis Komme ieg og dagligen venter, thi her er intet for mig mere at giøre.

Uden paa staaer skrevet:

Min Vandring her i Verden, forfattet efter min Sl. Kones Død, An. 1678.

Hvad vi selv kunne forøge denne berømelige Mands Levnets Historie med skal til en anden Tid blive anført, naar vi først faae indsamlet, hvad vi vide om hannem her og der endnu at være til.

III.

III.

Optegnelse paa Laurids Ulfelds og Else Parsbergs Brude-Gave 1640.

For at vise, hvorledes det sidst i Christ. IV. Tider gik til med Brude-Gave til Adelens Bryllupper, og hvad for en Mængde af Guld og Sølv, montet og giort i Arbeid, der paa eengang veltede ind i saadant et Brude-Hus, have vi villet anføre dette Stykke, som tillige underretter os, hvad for en stor Hob af den Danske Adel der til saadant et Bryllop haver været samlet; thi det er ikke at tvile paa, at jo fast alle de, her opregnes, som ere over 160. Personer, eller i det ringeste de fleste af dem, have været der tilstæde. Denne Fortegnelse er, tillige med flere Documenter, funden i den for nogle Aar siden afdøde Frøken Annæ Ulfelds Stervbod, som var en Dotter af ovenmeldte Brude-Par, og havde bragt sin Leve-Tid til en høi Alderdom. Laurids Ulfeld var Broder til Corfitz Ulfeld, en vel studeret Mand, og den lærdeste iblandt de Brødre. Han efterlod sig et smukt Bibliotek, hvorover endnu findes en trykt Catalogus, af hvilken Samling, som var een af de første, her blev solt paa offentlig Auction, nemlig 1662, det Kongelige Bibliotek er i Begyndelsen meget formeret. Han giftede sig i Aaret 1640. med Jomfrue Else Parsberg, og fik de da af begges Venner efterfølgende anseelige Brude-Skienk, hvoriblandt ikke mindre end 36. Sølv-Kander, og hvorover Fortegnelsen, som vi af Originalen have udskrevet, lyder Ord efter andet saaledes:

Welbiurdige Lauritz Wllfelldtz och Jomfru Elsse Parsberrigs Brudgaffue. 1640.

Frue Birgete Brochenhuus, it Sølff Wandbechen weyer · 152. Lodt

Knud Wllfelld Jacobsen, en forgyldt Sølff Kande weyer · 160. Lodt.

Frue Anne Loche Knud Wllfelldtz en Sølff Kande weyer · 196. Lodt.

Hr. Olluff Parsberrig En forgyldt Sølff Kande weyer · 241. Lodt.

Fru Karen Kruse Et forgyldt Wandbechen och Gyßkande weyer · 236. Lodt.

Eiler Wllfeld Jacobsen Et forgyllt Credentze weyer · 86. Lodt.

Fru Margrete Marsuin It forgyllt Credentze weyer · 100. Lodt.

Et forgyllt Credentze med ingen Nauffn paa weyer - 78. Lodt.
Hr. Christoffer Ohrne it forgyllt Credentze weyer - 60. Lodt.
Fru Sophie (a) Christoffer Uhrnis it forgyllt Credentze
weyer - 60. Lod.
Otte Tott it forgyllt Credentze - - - weyer - 56. Lod.
Fru Sophie Rantzow, S. Mogens Gyldenstiernes,
it forgyllt Credentze. weyer - 56. Lod.
Knud Wlfeld Christoffersen it forgyllt Credentze.
weyer - 35. Lod.
Henning Powisch it forgyllt Credentze weyer - 45. Lod.
Falch Løche it forgyllt Credentze weyer - 38. Lod.
Jomfru Elle Schramb it forgyllt Credentze weyer - 36. Lod.
Et forgyllt Credentze med ingen Nauffne eller Waaben
paa, weyer - 25. Lod.
Ernst Noormand it forgyllt Credentze weyer - 31. Lod.
Eyler Billde it forgylt Credentze weyer - 19. Lod.
Christoffer Huas it forgylldt Credentze weyer - 26. Lod.
Claus Billde it forgyllt Credentze weyer - 34. Lod.
Lauritz Powisch it forgylldt Credentze weyer - 30. Lod.
Fru Anne Lybbett it forgyllt Salttkar och tou smaa forgylldte Schaaler, weyer tilsammen - 29. Lod.
Fru Sophie (b) Hendrich Rantzowes, En forgylldt
Kande, weyer - 54. Lod.
Fru Ingeborrig Kruse, En forgylldt Sølff Flaske, weyer - 75. Lod.
Hr. Corfitz Wlfelld En Sølff Kande weyer - 98. Lod.
Frøiken Eleonora Kirstina En Sølff Kande, weyer - 123. Lod.
Mogens Wlfelld En Sølff Kande weyer - 112. Lod.
Flemming Wlfelld En Sølff Kande weyer - 117. Lod.
Steen Billde Erichsen En Sølff Kande weyer - 98. Lod.
Fru Birgete Kruuse Et Sølff Wandbechen weyer - 109. Lod.
Siffuert Ohrne En Sølff Zucherbotte weyer - 74. Lod.
Ebbe Wlfelld Jacobsen En Sølff Kande weyer - 109. Lod.

Fru

(a) Hun var en Lindenov.

(b) Hun var Jacob Grubbes Frue til Norlund.

Fru Mette Grubbe Ebbe Wlfelldtz, en SølffKande weyer . 89. Lod.
Fru Ingeborrig Parsberrig Iffuer Juels, En Sølff-Kande, weyer . 154. Lod.
Jacob Grubbe Lauritzen En SølffKande weyer . 123. Lod.
Olluff Brockenhuus En SølffKande weyer . 101. Lod.
Fru Ingeborg (c) Hr. Claus Daars En SølffKande weyer . 92. Lod.
Jomfru Anna Catrina Parsberg en SølffKande, weyer . 102. Lod.
Fru Anne Wllfelld Pouffl Rommels En SølffKande, weyer . 86. Lod.
Frue Maria Wllfelldt (d) En SølffKande weyer . 106. Lod.
Jørgen Kruse en SølffKande weyer . 56. Lod.
Fru Beate Bylou En SølffKande, weyer . 56. Lod.
Hr. Tage Tott Ottesen En SølffKande, weyer . 62. Lod.
Fru Karen Seested, en SølffKande, weyer . 60. Lod.
Jomfru Karen Wllfelldt En SølffKande, weyer . 63. Lod.
Frandtz Loche og hans Frue en SølffKande, weyer . Lod.
Jørgen Grubbe En SølffKande, weyer . 82. Lod.
Arffell Wrup en SølffKande, weyer . 82. Lod.
Herr Hans Lindenou En SølffKande, weyer . 78. Lod.
Peder Gierstorff En Sølffkande, weyer . 61. Lod.
Fru Zissell Parsberg en SølffKande, weyer . 63. Lod.
Jesper Friis en Sølffkande, weyer . 63. Lod.
Fru Birgete Wllfelldt en SølffKande, weyer . 62. Lod.
Fredrich Rantzou en SølffKande, weyer . 60. Lod.
Herr Christopher Wllfelld en SølffKande, veyer . 58. Lod.
Jomfru Anne Helwig Schinchell en SølffKande, weyer . 38. Lod.
Hendrich Lindenou Ottesen . . 6. rosenobel.
Otte Brae Steensen . . 3. rosenobel.
Jochum Bech og Fru Elsse Friis . 8. rosenobel.

(c) Hun var en Parsberg

(d) Hun var Brudgomens Laurids Ulfelds Søster og Hr. Axel Arnfelds Frue.

Jochum Gierstorff	En Portugalsér.
Erich Quitzou Fredrichsen	4. Guld Croner.
Offue Juel Iffuersen	6. rosenobel.
Plato	4. rosenobel.
Werner Parsberg Christoffersen	5. rosenobel.
Otte Giøe og Fru Birgete Tott	4. Guld Croner.
Peder Sefeldt	2. rosenobel.
Hans Billde	2. rosenobel.
Hendrich Lindenou	3. rosenobel.
Fru Karen Lange	3. rosenobel.
Johan Brochenhuns Jorgensen	2. rosenobel.
Erich Løche	3. rosenobel.
Mogns Bille	2. rosenobel.
F. Lisbet Mogns Seestedt	2. rosenobel.
Biørn Wifeldt	4. rosenobel.
Hendrich Podebusches Frue	3. rosenobel.
Culor	3. rosenobel.
Niels Wind	2. rosenobel.
Otte Krag	4 RinsGylden.
Hendrich Podebusch	4. rosenobel.
Iffuer Krabbe og Fru Edel Grubbe, En halff rosenobel, 2. GuldCroner og	2. Pistoleter.
F. Jytte Eyler Urnes	3. rosenobel.
Erich Kaas Mognsen	2. rosenobel.
Hendrich Rantzou	4. rosenobel.
Falch Giøe Hendrichsen	3. GuldCroner.
Arsell Juel Iffuersen og F. Lisbet Friis	7. rosenobel.
Fr. Lisbet Siffuer Beches	3. rosenobel.
Fr. Hilleborrig Krase	3. rosenobel.
Otte Kraase	6. GuldCroner.
Otte Scheel	2. rosenobel.
Birgete Friis	2. rosenobel.
Otte Brochenhuus	2. rosenobel.
Malti Juell	2. rosenobel.

Ot-

Gregers Krabbe . . . 4. rosenobel.
Hendrich Belau . . . 3. rosenobel.
Christen Scheel Albertsen . . 3. rosenobel.
Otte Marsuiin . . . 8. rosenobel.
Fredrich Parsberg . . . 4. rosenobel.
Otte Powisch . . . 3. rosenobel.
Niels Loche. . . . . 3. rosenobel.
Hr. Palle Rosenkrantz . . 6 Rinsgylden.
Hr. Fredrich Ritz . . . 2. rosenobel.
Offue Bielche . . . 3. rosenobel.
Johan Brochenhuus . . 3. GuldCroner.
Jomfru Angnete Schinchell En SolffKande, weyer . 38. Lod.
Anders Friis en Solffkande, weyer . . 41. Lod.
Jomfru Ellen Parsberg en Solffschale, weyer . 94. Lod.
Fru Ellsebe Wllfeld en Solffschaalle, weyer . 83. Lod.
Offe Crabbe Nielsen en Solffschale, weyer . 68. Lod.
Fr. Maren Juell Erich Grubbes, En Solffschale, weyer . 39. Lod.
Fru Anne Billde Otte Bra Stensens . 2. rosenobel.
Herr Just Høg og Fru Anne Lunge . 6. rosenobel.
Herr Christen Thomesen . . 4. rosenobel.
Hamball Seested . . . 5. rosenobel.
F. Rigborg Eyler Holches . . 2. rosenobel.
Christian Friis . . . 3. rosenobel.
Fru Barbra Wittorp S. Christian Frises . 3. rosenobel.
Jacob Seefeld . . . 3. rosenobel.
Hr. Tage Tott Andersen . . 3. rosenobel.
Hr. Claus Daa . . . 5. rosenobel.
Hr. Jørgen Vhrne . . . 8. rosenobel.
Fru Ingeborg Vllstand . . 3. rosenobel.
Otte Bra Pedersen og hans Frue . 7. rosenobel.
Werner Parsberg Nielsen . . 4. rosenobel.
F. Kirsten Munch paa Boller . . 10. rosenobel.
F. Ellen Marsiuiin . . . 8. rosenobel.
Jørgen Høg . . . . 4. rosenobel.

Jørgen

Jørgen Wind	3. rosenobel.
Jørgen Kaas	3. rosenobel.
F. Christentze Juell	2. rosenobel.
F. Helluig Marsuiin	8. rosenobel.
F. Anne S. Henning Walchendorffs	10. rosenobel.
Hans Juell	2. rosenobel.
Tønne Friis	4. GuldCroner.
Fru Karen Grubbe	2. rosenobel.
Vicentz Billde	2. rosenobel.
Jørgen Sefeld	3. rosenobel.
Herr Hans Lindenou	5. rosenobel.
Hr. Axel Arenfeldt	6. rosenobel.
F. Ellen Arenfeldt	8. Vngers Gylden.
Herr Mogns Kaas og Fru Zidsell Friis	6. rosenobel.
Erich Grubbe	4. rosenobel.
Vnge Henning Walchendorff og hans Frue	9. rosenobel.
Hermand Kaas Frandtzen	2. rosenobel.
F. Mette Rosenkrantz H. Christen Thomeßens	3. rosenobel.
Corfitz Wllfeld Mognsen	3. rosenobel.
Steen Bech og Fru Ide Lindenou	8. rosenobel.
Mogns Seested	2. rosenobel.
F. Margrete H. Hendrich Huitfeldtz	3. rosenobel.
Hollger Rosenkrantz Axelsen	4. rosenobel.
Otte Termoe	3. rosenobel.
Niels Trolle och Fr. Helle Rosenkrantz	6. rosenobel.
F. Anne S. Børre Trolles	3. rosenobel.

Summa

Vdi Solff saavel forgyldt som huidt	5137. Lodt.
Deraff er forgyldt Solff	1610. Lodt.
Dett fraregnet bliffuer der huidt Solff igien	3527. Lodt.
Det huide Solff 3. ß. Loddet beløber sig	1763. ½ Rxdlr.
De 1610 Lodt forgyldt Solff 5. ß. Loddet, Er	1341. Rxdlr. 2. ß.
Summarum	3104. Rxdlr. 5. ß. (c)

(c) I denne Sum er aleneste beregnet det forarbeidede Sølv: Naar nu der til legges de givne Penge af Rosenobler, Portugaløser, Pistoletter rc. bliver den hele Brudegave over halvfemte tusinde Rigsdalers Værdie, som alt var en stikkelig Capital i de Dage.

* * *

42. Hefte.

I.

Jørgen Gyldenstiernes Gravskrift i Odense, 1551.

Iblandt de Grav-Stene, i St. Knuds Kirke udi Odense, findes denne her i Kober udstukne, som fordum er lagt til en Afmindelse over en forneme Adelsmand, navnlig Jørgen Gyldenstierne. Midt paa seer man hans Billed staaende i da brugelig Dragt, med en foderet Kappe om, og en Bog i Hænderne. I begge Hiørnerne over Bue-Porten, som han staaer i, sees hans Fæderne og Moderne Vaabener, nemlig de Gyldenstierners og de Bilders. Under hans Foder læses denne Gravskrift i slette Latinske Vers:

Chrysaster Sophiæ Studiisque Georgius ingens
Obiecto tumulo hic additus ipse jacet.
Quem cum nobilitent præclaræ Stemmata gentis,
Virtutum superat nobilitate genus.

Meningen heraf er omtrent denne: Jørgen Gyldenstierne, stor af Viisdoms Studeringer, ligger her begraven: Endskiønt hans ypperlige Herkomst adlede ham, overgik dog hans medfødte Dyder samme i Adelskab. Runden om i den yderste Bred af Stenen læser man disse Ord: Mandatum Dei æternum est & immutabile, ut credamus in Filium Dei, atque credamus, nobis propter Filium Dei ignosci, nos recipi, curæ esse Deo, exaudiri & saluandos esse. ɔ: Det er Guds ævige og uforanderlige Befaling, at vi skulle troe paa Guds Søn, og at vi skulle troe, at formedelst Guds Søn faae vi Forladelse, blive antagne, ere Gud kiære, bønhøres, og blive salige.

Om denne Jørgen Gyldenstierne giver Justitz-Raad Jacob Birkerod i sit efterladte Manuscript om lærde Mænd, som ere fødte i Odense, saadan Efterretning: Ved denne Gravskrift skriver Biskop Birkerod, at Faderen var Hr. Henrik Gyldenstierne Ridder, som døde paa Ivernes, nu Vedelsborg kaldet, 1517. Løverdagen efter Martini, Moderen Frue Karine Bilde. Sønnen Jørgen Gyldenstierne havde været Munk, blev Luthersk, og Vicarius i Odense, døde 1551. d. 3. Maji, og efter Begiering, saasom han af Andagt ikke vilde, at hans Legeme maatte røre ved Jorden, blev hengt i Graven i fire Jern-Lenker. Navnet Chrysaster er Græsk, og betyder en Guld-Stierne.

Professor Thomas Birkerod i sin Forklaring over Odense Kirkers Inscriptioner, som ikke heller er trykt, legger endnu dette til, at Jørgen Gyldenstierne, endog efter Reformationen, holdt bestandig det Løfte, han i sin Munke-Stand havde giort, nemlig at han sin hele Livstid levede eenlig og ugift, havde Titel af Vicarius i Odense, elskede Videnskaber høit, og hengde stedse i sine Studeringer. Giør derhos den Anmerkning over det Græske Navn Chrysaster, at samme er tillagt flere af denne ældgamle Familie, endog udenlands, som sees af en Inscription i S. Sophiæ Kirke til Padua over en Dansk, som døde sammesteds 1593. som havde været Hofmester hos de unge Gyldenstierner, og derfor kaldes i Gravskriften Nobilissimorum ex Dania promicantium χρυσαστέρων per Germaniam, Angliam, Gallias & Italiam comes (a) &c.

(a) Denne Gravskrift findes iblandt JAC. PHIL. THOMASINI Inscriptiones Patavinas.

At Jørgen Gyldenstierne haver i sine unge Aar været Munk, og siden Vicarius i Odense, maae vel bemeldte Mænd, som dette har berettet, hast nogen tilforladelig Vished om. I den anførte Gravskrift meldes intet derom, ikke heller er det os endnu andensteds forekommet. Men hvad vi af originale Brevskaber, som findes her i det Kongelige Archiv, om hannem kunne godtgiøre, er, at han haver hast Magister-Graden, været Kong Friderik den Førstes Secreterer, som han i adskillige Documenter af 1530. 1531. 1532. kaldes, hast et Canikedom i Lund, hvilket han til en af sine Brodersønner overlod, beklædet Erkedegns Værdighed i Riber DomCapitel udi tolv Aar, og imidlertid af M. Johan Valkendorf forpagtet Provstiet i Odense, hvor han uden Tvil mest haver opholdet sig, i sær paa sin Alderdom, og indtil han ved Døden er afgangen. At han haver eiet Jordegods, sluttes deels af nogle iblandt de følgende Documenter, deels deraf, at han i Aaret 1530. var iblandt den Fynske Adel ansat til Rustning for tvende Heste, som en gammel Cancellie-Registrant giver tilkiende.

Vi maae ikke lade umeldet, at Sl. D. Terpager i sin smukke latinske Beskrivelse om Ribe (b), hvor han opregner Erkedegnene i Capitelet, ikke haver vidst af Jørgen Gyldenstierne at sige, da han dog i tolv samfælde Aar, nemlig fra 1532. til 1544. haver hast samme Prælate-Embed. Jørgen Gyldenstierne havde syv Brødre, som næsten alle med ham komme til Alder og Anseelse. Iblandt disse otte Brødre ere i sær Hr. Knud Gyldenstierne, sidste Catholske Biskop i Fyen, og Hr. Mogens Gyldenstierne, blevne i Historien navnkundige. De øvrige vare, Bendt Gyldenstierne, som berettes at være slagen i Sverige, Frands, som døde ung, Otte, Gabriel, og Christoffer Gyldenstierne. De fleste af dem forekomme i efterfølgende Documenter, hvoraf det første, som er en Mageskifte, giort 1530. imellem Gabriel og Jørgen Gyldenstierne, lyder af Originalen paa Pergament saaledes:

Jeg Gabriell Gyllenstiernn Gior alle witterligt och kiendis mett thette mitt opne Breff, att ieg aff myn frii Willige och fuldberatt Huff haffuer giort ett wenlighe Mageskyffthe mett myn kiere Brodher Jørenn Gyllenstiernn aff thet Godz, som oss nu vdi Syskenskyfte tillfallen ær epther wor kiere Fadher Her Henrick Knudsen [hueff Siell Gud naadhe], saa att myn forskreffne Brodher Jøren Gyllenstiernn skall haffue aff meg nogle Gaardhe, som meg nu paa myne Lodhe tillfallen er vdi Fyen,

 Som

(b) PET. TERPAGRII Ripæ Cimbr. p. 154.

Som ær, en Gaard vdi Wentz Herritt liggendis vdi Eyby, som Jøren Erikson nu vdi boer, och skyller sex Orte Byg, ett Pund Smør, otte ß. Aritzpenning, ett Faar, et Lamb, tw Geff, tw Høns, och enn vdi Frøbiergh vdi Bogherritt, som Niels Knap nu vdi boer, och skyller hal fierdhe Orte Byg. Alle thesse forskreffne Gaardhe och Godz mett alle theris retthe Tilliggelse, Agger, Eng, Skow, Marck, Fyskewand, Feegang, woett och tiwrt, som ther aff Arrildz Tiid tilligget haffuer, inthet vndentagen vdi noger Maadhe, ehuad thet helst ær eller neffnis kand, affhender ieg fran meg och myne Arffuinge och till myn kiere Brodher Jøren Gyllenstiernn och hans Arffuinghe, thennom att haffue, nydhe, brughe och beholde till ewindelighe Eydom. Och haffuer ieg therfor vpbaarett aff forskreffne myn kiere Brodher Jøren Gyllenstiernn fylliste Wederlagh epther myn eghen Begerdhe, saa meg alldelis well nøgis. Och kendmis ther fore meg eller myne Arffuinghe inghen Rett eller Rettighed att haffue till forscreffne Gaarde och Godz epther thenne Dag vdi noger Maadhe. Till ytthermere Forwaringhe, att saa ær vdi Sandhedhen, som forskreffuit standher, hengher ieg mitt Indzegell nedhen thette mitt opne Breff, och tilbedher ieg myne kiere Brodhre Her Mogens Gyllenstiernn Ritter och Otthe Gyllenstiernn att henge theris Indzegell hos mitt for forskreffne Breff, som giffuit ær paa Jwersnes Søndagen nest epther alle Hylloghen Dag Aar epther Gudz Byrdt twsendhe femhundred tyuge paa thet tyendhe.

Aar 1531. har Jørgen Gyldenstierne af Kong Friderik været befalet, tillige med Hr. Otte Krumpen, at tage imod endeel af Rigets Skat og Oppebørsel, som stod paa Skanderborg Slot, hvorom findes paa Pergament skreven denne Kongelige Qvittantz:

Vii Frederich mett Guds Naade Danmarckes Wendis och Gottis Konningh, Vdvuoldt Koning till Norge, Hertug vdi Slesuigk Holstenn Stormarnn och Ditmerschenn, Greffue vdi Oldenburg och Delmennhorsth, Giøre alle witterligt, att oss elskelige

elskelige Her Otthe Krumpenn Ritter, wor tro Mannd Raad och Embidsmannd paa wortt Slott Trannekier, och Jørgenn Gyldennstiernn wor Secreter, haffue nu till gode rede fornøgitt och anntwordit oss alt thed Guld Siølff och Penndinge, som the effther wor Schriffuelse och Befalinge haffde annamett aff oss elskelige Her Mogens Gøye wor och Danmarcks Riiges Hoffmester, Her Prebiørnn Podebusk Ritter, och Erick Banner, wor tro Mennd och Raad, som the paa menige Riigens wegnne haffde vpborett aff menige Riigenns Prelater och wore och Kronnens Leensmennd, som wor indlagt paa wortt Slott Skannderborgh till wort och Riigens Nytte och Behoff, effter ted Registers Lydelsse, forbeneffnnde Her Mogenns Gøye, Her Prebiørn Podebusk, och Erich Banner thennom ther paa anntwordett haffde, Thij lade wij forskreffne oss elskelige Her Otthe Krumpenn och Jørgenn Gyldennstiernn och theris Arffuinge friig quit ledige och losse for alt ytthermere Kraffw Tilltall eller Maning aff oss och wore Arffuinge och alle andre paa wor och Danmarcks Riigis Raads och Indbyggeris Wegnne effther thenne Dagh vdi noger Maade. Giffuitt paa wortt Slott Gottorpp Tisdagen nest effther wor Frue Dag Natiuitatis Aar M.D.XXXI. vnnder wortt Signnett.

Dominus Rex per se.

Aar 1532. fik han den udvaldte Erkebiskops i Lund Hr. Aage Jbsøn Sparres Collations-Brev paa et Canikedom og Prebende sammesteds, som ved Erik Ottesøns Affstaaelse var ledig. Originalen af dette Brev, hvorudi nogle Ord af Elde og Fugtighed ere ulæselige, er paa Latin, paa Pergament skreven, og af denne Jndhold:

Acho *Jacobi* Dei gratia in Archiepiscopum Lundensem Electus, dilecto nobis in Christo *Magistro Georgio Gyllenstiern* synceram in Domino charitatem cum salute. Tum virtutum probitas, tum Stemmatis nobilitas, quibus plurimum polles, nos inducunt, ut personam tuam prosequamur fauore gratie specialis. Quapropter Canonicatum & Prebendam, per liberam resignationem cu-

iusdam *Erici Ottonis*, eiusdem vltimi & immediati possessoris, pronunc de iure & facto vacantem, Tibi cum omni iuris plenitudine in Domino conferimus per presentes, Teqve in persona dilecti nobis *Magistri Henningi* (c) . . . . . . investimus ad eandem. In quarum collationis & investiture testimonium, Sigillum nostrum presentibus duximus appendendum. Datum Lundis in crastino . . . . . . Anno incarnationis dominice M. D. XXX. secundo.

At han siden haver opladet dette Canikedom til sin Broderson Henrik Gyldenstierne, som atter med Kongelig Tilladelse overdrog det til sin Broder Frands Gyldenstierne, det sees af efterfølgende Document, som 1558. nogle Aar efter Jørgen Gyldenstiernes Død er udgivet, og hvoraf Originalen er skreven paa Pergament, i denne Mening:

Wii Christiann thenn Tredie mett Gudtz Naade Danmarckis Norgis Wenndis och Gottis Konning, Hertog vdti Slesswig Holstenn Stormarn och Dytmerschenn, Greffwe vdi Oldennborg och Delmennhorst, Giøre alle witterligtt, att efftersthij oss elskelige Her Mogenns Gyldenstierne, Ridder, wor Manndt, Raad och Embitzmannd paa wortt Slott Laugholmm, haffuer nu egienn anntuordett oss wortt obne beseglede Breff, som wij hans Sonn oss elskelige Henrich Gyldennstierne hagde giffuitt paa ett Cannickedomm vdi Lunde Dommkircke, som forskreffne Her Mogenns Gyldennstiernnes Broder Jørgenn Gyldennstiernne nogenn Tid sidenn forledenn hannom resignerett och vpladett hagde, Tha haffue wij nu aff wor synnderlig Gunnst och Naade wnndt och tilladett, och nu mett thette wortt obnne Breff wnde och tillade enn andenn forskreffne Her Mogenns Gyldennstiernnis Sonn Franndtz Gyldennstiernne, samme Prebennde och Cannickedomm vdi Lunde Domkircke mett all synn Renntte och rette Tilliggelsse, inngtetth vnndertagett vdi noger Maade, at mue haffue, nyde, bruge, beholde och inndtrede vdi hanns Broders Henrich Gyldenstiernes

Stedt

(c) Tilnavnet kand ikke læses, men synes at have været Walkendorff.

Stedth att optere, och mett all anndenn Rettighed samme Cannickedomm att beholde, ligesom hanns Broder Henrich Gyldennstiernne ther till kunde haffue, om hannd selff samme Prebende och Cannickedomm beholt hagde, emedenn och all thenn Stunndth hannd gaar till Schole och studerer her hoss Vniuersitett vdi wor Kiobstad Kiobennhaffnn, eller anndenstedtz, ligesom hanns Broder forskreffne Henrich Gyldennstiernne thett her till Dags hagdth haffuer, eller er vdi wor daglige Tienneste vdi wortt Cancellerij, eller och boer hoss Kirckenn, och er wor Ordinantz och Capittels Statuter vdi alle Maade vndergiffuenn, forbindenndis alle ehuo thee heldst ere, eller were kunnde, særdelis wore Fogeder Embitzmennd, och alle anndre forskreffne Frantzs Gyldennstiernne her emod paa samme Prebennde och Cannickedomm eller nogenn synn Rennthe och retthe Tilliggelsse, effther som forschreffwitt staar, att hinndre, eller vdi noger Maade Forfanng att giore vnder wortt Hyldest oc Naade, Giffuitt paa wortt Slott Kiobennhaffnn thenn 20 Martij Aar M.D.L.VIII. wnnder wortt Signetth.

Christian.

Hvorlænge Jørgen Gyldenstierne beholdt dette Canikedom i Lunde DomKirke, og hvad Aar han afstod det til sin Broderson, er os ubekiendt. Men det er vist, at han i samme Aar, da han fik det, nemlig 1532. endnu bekom et høyere geistligt Embed, i det Kong Friderik den Første, efter M. Claus Giørtzes Død, forlænede hannem med Ærkedegndomet i Riber DomKirke, hvorom det Kongelige Forlænings-Brev saaledes melder:

Wii Frederick mett Guds Nade Danmarckis Wendis och Gottes Koning, wdualdt Koning till Norge, Hertug i Slesuigh Holsten Stormarn och Ditmersken, Greffue vdi Oldenborgh och Delmenhorst. Giore alle witterlicht, att efftherthi att Mester Clawes Gortze, som war nu sidsth Erckidegen vdi Ripe, er nu dødt och affgangen, och forskreffne Erckidegendom vdi Ripe er eth aff wore och wore Effthercomers Koningers vdi Danmarck och Danmarckis Krones Forlenyng och Herlighedt, saa tijtt och

offte

offte som thet vacerer och loss bliffuer, Tha haffue wii nw aff wor synderligh Gunst och Nade, saa och for Troskap och wilig Tieneste, som os elskelige Jørgen Gyldenstern wor Secreter oss och Righet her till giordt och bewisth haffuer, och her efther troligen giøre, bewise maa och scall, wntt och forlentt, och mett thette wort obne Breff wnde och forlene hannum mett forskreffne wort och Kronens Erchidegendom vdi Ripe, mett Emmerloff och Brønse Kircker och all anden Renthe och Herlighedt, som ther nu tilligger, och aff Arrilds Tidt tilleget haffuer, och forskreffne Mester Clawes Giørtze och hans Forfedre for hannum hafft och nytt haffuer, att nyde, haffue, bruge och beholde syn Liffs Tidt och saa lenge han leffuer. Dog saa at han schall ther aff giøre inden Kircken och anderstets saadane Tienest och Tønghe, som ther pleyer aff att giøres, och hans Forfædre mett rette for hannum giortt haffue. Thi forbiwde wii alle, ehuo the helst ere eller were kunde, særdelis wore Fogder, Embitzmendt, och alle andre, forskreffne oss elskelige Jørgenn Gyldensterne her emodt paa forskreffne Erchidegendom eller noger forskreffne Kircker och thess Renthe och Herlighedt att hindre, hindre lade, mode, platze, wmage, eller i noger Made wforrette, eller Forfang att giøre, wnder wor Hyllest och Nade. Giffuet paa wort Slott Gottrup Sancti Michaelis Archangeli Dag, Aar &c. M.D.XXXII. wnder wortt Secret.

I det følgende Aar 1533. har Mester Johan Valkendorf Canik i Roskilde, som af Kong Friderik havde Haabe-Brev paa Provstiet til vor Frue Kirke i Odense, naar det ved M. Anders Globs Død blev ledigt, overladet samme til Jørgen Gyldenstierne, imod en aarlig Pension af 120. Rinske Gylden, som fire forneme Fynske Herremænd gik i Borgen for: Men om han nogen Tid fik bemeldte Provsti i Eie, er os ubekiendt. Hans Forpligtelse derom til M. Joh. Valkendorf lyder af Originalen paa Pergament saaledes:

Jeg Jørgenn Gyldenstiernne, Archidiegenn i Ripe, gior alle witterligt oc kiendis mett thette mytt obne Breff, at effther thii Erlig oc Velbyrdig Mandt Mester Jehann Valkendorff, Can-

Cannyck i Roskiildt, haffuer nw antwordet oc vpladit meg ett Breff, som Hogborn Forsthe oc Herre Konnyng Frederich Salig vdi Hukommelsse hanom vntt oc giffuet hadde paa thet Praawestery i Otthensse vdi wor Frue Kirke, Tha tilplicter jeg meg oc myne Arffwinge, ther meg for stacket bliffuer, i hanss Tiidt aarlige at giffue tiill godhe Redhe at bethalle oc forneghe forskreffne Mesther Jehann Valkendorff ett hwndrit oc tiwe godhe geffue fuldwectige Rynske Gyldernn vdi Guldt eller saa mange Pendynge Danske, som 120. fulduærtige Rynske Gyldernn tha gielde, tiill aarlige Pension vdi all hanss Liiffs Tiidt aff samme Prewesteryss Rentthe, saa lenge hand leffuer, oc skall samme aarlige Pension oc Rentthe angaa oc begyndess thett første oc naar Erlig oc Velbyrdig Mandt Mester Anders Glob dødt oc affgangen er, oc bethaless oc vdgiffuis then Aarsdag ther nest effther forskreffne Mester Anders Glob dødt oc affgangen er. Oc paa thet forskreffne Mester Jehann Valkendorff maa oc skall were samme aarlige Pension thess wiisser, Tha haffuer jeg kierligen tilbedit thesse efftherskreffne myne kiere Metloffere at loffue oc sige met meg tiill forskreffne Mester Jehan Valkendorff, som ere Her Johan Oxe tiill Nielstrop Ridder ꝛc. Jørgen Qwitzo Landsdommer i Fyen, Johann Frijs Forstander tiill Dalom Kloster, oc Jesper Daa tiill Enggaardt, oc wij efftherskreffne Jehan Oxe Ridder, Jørgenn Qwitzo Landzdommer i Fyeun, Jehann Frijs Forstander tiill Dalom Kloster, oc Jesper Daa tiill Enggaardt, giøre alle witterligt oc kiendis met thette wort obne Breff, at wij haffue loffuet oc tilsagt, oc nw meth thette wort obne Breff loffue oc tilsige forskreffne Mester Johan Valkendorff, at ther hand icke aarligenn finge forskreffne et hundret oc tiwffue Rynske Gylden eller saa mange gode geffue Danske Pendynge, som samme 120. Gylden tha gielde kunde, Tha tilplictæ wij oss alle oc huer besønderligenn met samblede Hender oc en for oss alle at indgaa vdi Otthensse vdi ett Herberg, eller et andersteds heer i Rigit, huor forskreffne Mester Jehann Valkendorff eller hans Fuldmegtig oss eskendiss wor-

 der,

der, oc ther att holde ett erligt redeligt Indleg, oc icke ther vdt igien at gaa mett noghen Vndskylding, for end forskreffne aarlige Pension bleffue forskreffne Mester Jehann Valkendorff bethallet oc till godhe Redhe fornøgit alldt samen met all bewislig Skade Kosth oc Thering, hand ther paa regne kandt. Thesse forskreffne Article alle oc huer besønderligenn loffue wij alle sampteligc oc ubrødeligenn at holde vdhen all behindring, argelist, Bedreige, hielpereidt, fast oc vbrødeligenn at holde, vedt alless vore godhe Thro, Loffue, Ære och Redelighedt. Till Vitnesbyrdt at saa er vdi Sandhedt, som forskreffuit staar, haffuer jeg forskreffne Jørgenn Gyldenstiernne met forskreffne godhe Mendt ladit henghe wor Indsegle nedhen for thett vortt obne Breff, som giffuet er i Otthensse Søndagen nest effther wor Frwe Dagh Assumptionis Aar ꝛc. M.D.XXXIII.

Aar 1540. er giort et Mageskifte imellem Jørgen Gyldenstierne og hans Broder Christoffer Gyldenstierne paa noget Gods udi Fyen, hvorom det paa Pergament udgivne Original-Brev saaledes lyder:

Jeg Christoffer Gyldenstiernn, kiendis for alle witterligt wtti thette myntt obne Breff, att jeg mett myn frij Willige oc welberoed Hoeff haffuer giortt ett wenligtt oc euigtt Mageskifftte, mett myn kiere Brodher Jørghenn Gyldenstierne, wtti saa Maade, att handt oc hans sande Arffuinge skall haffue aff mig en aff myne Gaarde liggendis wtti Aasomherritt y Nerbos Orre, som Jens Hanssen nu wtti boer, oc skilder aarligenn till Landgylde fyre Orte Brig, en Skeppe Smør, en Bollegaltt, en Marck Gesteri, 13½ ß. Cruitz Pendinghe, mett all forschreffne Gaardsens Renthe oc retthe Tiillegelsse, som er Skoeg oc Marck, Ager oc Eng, Fiskewand, Fegang, Woet oc Tyrfft, huadtt som helst thett er eller neffnis kandtt, intkett wndertagett y noghet Maade, hannum oc hans Arffuinge att nyde bruge oc beholde tiill ewindelig Eyndom, oc bepligther jeg mig oc myne sande Arffuinge, att frij heimle oc fwlkommelig tiillstande forskreffne myn kiere Broder Jørgen Gyldenstierne oc hans sande Arffuin-

ge

ge samme forskreffne Gaard met all synn rette Tiilleggelsse, som for er rørdtt, for huer Mandtz Aatall, som ther mett retthe paa Landtt talle. Skedhe thet ocsaa, hwilkett Gudtt forbyde, att samme Gaardt bleff myn kiere Broder eller hans Arffuinghe frawondenn mett nogenn Rettherggang, for myn hemmels Brøst skildtt, ta tiillpligther jeg mig oc myne saude Arffuinge wederlegge min kiere Broder eller hans sande Arffuinge saa god en Gaardt ighenn bode paa Rentte oc Leylighedtt inden sex Uger ther nest effther, oc holle hannum thett aldelis uden Skade y alle Maade. Item ther ymod skall jeg forschreffne Cristoffer Gyldenstierne haffue ygen aff myn kiere Broder Jørgen Gyldenstierne oc hans sande Arffuinge en Gaardt liggendis wtti Wendz-Herritt wtti Husbyholme, som Jørgen Olufssen nu wtti boer oc skilder aarligen tiill Landgylde Sex Ørte Biig 10. ß. Cruitz Peninge, ett Faar, ett Lamb, 2. Gees, 2. Hons, mett al forschreffne Gaardsens Retighedtt, inthet wndertagett i noger Maade, som forschreffuet er. Tiill ydermere Windisbyrdtt, att saa er wtti Sandhedtt, som for er schreffuett, haffuer jeg hengdtt myntt Indsegell neden for thette myntt obne Breff, och kierligen tiillbedett Erlig oc Welbyrdig Mend Jørgen Quitzo Rigens Kantzeler, Anders Emigssen Hoffuitzmandt tiill Nessehoffuett, Jacup Brochenhusse Landzdommer y Fyenn, samme myntt obne Breff mett mig att besegile, Anno Domini M. D. XL.

Samme Aar 1540. haver Jørgen Gyldenstierne, som Erkedegn i Ribe, oprettet en Contract med den Capellan, som han holdt i Brons, hvilket Sogn laae til hans Prælatedom. Samme Contract lyder af en gammel Copie saaledes:

Vor alsweme bekenne Ick Jurgen Guldensterne, Archidiaconus Ripensis, dat ick my mit dem Erhafftigen Hern Christen Gregerssen mynem Capellan tho Brons siner Pension tho erlicher Underholdunge upt nige ouerenigekamen unde vordragen hebbe, Also dat desulue Her Christen scholle geneten der gemelten Kergken Brons, alle Acker, Wische, Weyde, Borde, so vonn oldinges dartho gehorich vunde belegen, vnd wo he ock desuluen vormals gehat unde gebruket. Darendtbauen hebbe ick

ome noch gegunnet, nagegeuen vnd auerlathen alle Jar ein Last Gersten van mynem jarlichen Wgeden vnde rechter Vpkumpst, vnde Boringe der ergemelten Kergken Brons, dardorch he eine erliche Underholdunge hebben moge. Ock noch wyder ome gegunnet vnde thogegeuen vieff Tunnen Garsten by Laurens Sorensen tho Sundernisse vnd ein Ortich by Benedict Matzen tho Oblinge belegen, jarliches tho borende vnd tho empfangende, tho Vorbeteringe vnd Underholdunge der wedem Stede der vorgenanten Kercken Brons. Dar entbauen schall gemelter Christen Gregerssen van my Jurgen Guldenstern neine wyder effte groter Pension begeren. Ock wyll ick eme inn deme suluen, wo vorgemelt, gar neynen Affbrock edder Vorkortinge dohn; Sunder alles wo vorgeschreuen van beyden Parten ein deme andern vestlich vnd vnvorandert de Tydt vnnses Leuendes thoholdende. Jdt begeue sick danne, dat Her Christen Olders effte Kranckheit haluen worde vorhindert sin Ampt nichten vormochte vorthostande vnd respitieren, Alsedenne schall he my Jurgen Guldenstern ein halff Jar thovorn Ansegginge dohn de Kercken met eynem andern Capellan tho vorsorgende, darmit ock disse Contract schall geendiget vnde gedodet sin. Des tho Orkunde hebbe ick Jurgen Guldensterne min angebaren Pitzer, vnd ick Christen Gressen min Pitzer, samt der werdigen vnd achtparen ock erhafftigen Heren Johannes Johannis Domherre vnd Borchschriuer tho Haderschleue, Meister Antonius Keyser Supperattendenten vnd Kergkherren darsuluest, vnd Hern Hanse Pastor tho Emerloe, ock der vorsichtigen Michell Holm Herdesfaget in Wydinge Herde, vnd Peter Truwelssen Inwaner darsuluest, eren Pitzleren vnd Signeten witlicken lathen drucken benedden vpt Spatium disses Breues, Nach der Borth vnses Herren vofftein hundert darna im virtigsten Jare den negenden Dach Nouembris.

Aar 1542. haver Jørgen Gyldenstierne overdraget den Part, som hannem i Bygholm og Horsens efter sine Forældre var tilfalden, til sin Broder Otte Gyldenstierne for 290. Gylden. Derom findes følgende paa Pergament skrevne originale Forskrivning:

Jeg Otthe Gullenstiernn Howidtzmandt paa Bygholm kiendis oc gior witterligt for alle medt thette mytt obne Breff, aff rætt witterlige Gieldt skuldig att wære Erlig oc Welburdig Mandt Jørgenn Gullenstiernn mynn kiere Broder halfftrediehwndritt Gylden oc føritiuffue Gylden wdi gott Guldt, som swldwichtiig ær oc gode aff Slaug att bethale forskreffne Jurgenn Gullenstiernn mynn kiere Broder indenn Hellig tree Konger Dag nw nesth kommendes, oc schall forskreffne Jorgen Gullenstiern mynn kiære Broder haffue forscreffne halfftrediehundritt Gylden oc forietiuffue Gylden for hans Partt wdi Bygholm oc Horsens, som hannum er tilfaldenn epther hans dode Forældre, hues Siæll Gudt naade, Beplichtendes meg forskreffne Otthe Gullenstiernn oc mynne Arffwinge att holde forskreffne Jorgenn Gullenstiernn myn kiære Broder oc hans Arffuinge aldeles skadeløs wdi alle Maade vdenn all Argelist epther hans egenn Nøyge. Till ydermere Vitnisburdt oc bedre Forwaring henger jeg mytt Signett nedenn for thette mytt obne Breff, Tilbedendes mynne kiare Brødre Mogens Gyllenstiernn oc Christopher Gyllenstiernn att besegle thette Breff medt mig, som er giffuett oc schreffuedt paa Bygholm thenn Sendag negst epther Sancti Pouels Dag Anno Domini M.D.XLII.

Aar 1544. oplod han med fri Villie sit Prælatur og Ærkedegndom i Riber Domkirke, som han nu siden 1532. havde hast, til Mester Jens Viborg Canik samesteds, hvilken derpaa forhvervede dette Kong Christian den Tredies allernaadigste Stadfæstelse-Brev:

Wy Christian mett Gudtz Naade Danmarckis, Norges, Wendis oc Gottis Konning, Hertug i Slesvig, Holsten, Stormaren oc Dytmersken, Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst, Giøre alle witterligt, att epter thii oss elskelige Jørgen Gyldensterne, som war Erckedegen vdi Riber Domkyrcke, haffuer nu mett syn fry Willig resigneret oc opladett oss elskelige Mester Jens Viborg Canicke vdi Ribe samme Prelatur oc Erckedegendom vdi Ribe, som hand haffde Hogborne Forstis Koning

Frede-

Fredericks wor kiere Herre Fader Hoglofflig Jhugkommelses Liiffs Breff paa, Thii haffue wii nu aff wor sønderlige Gunst oc Naade vntt oc tilladett, oc mett thette wort obne Breff vnde oc tillade, at forskreffne Mester Jens Wiborg maa oc skall forskreffne Prelatur oc Erckedegendom vdi forskreffne Riber Domkirke, mett alle syn rette Tilliggelse, Bynder, Tienere, oc Kircker, mett Jurisdicts oc all anden Herligheit oc Rettigheit, epther som andere Prelater haffue thieres Jurisdicts her vdi wort Rige Danmarck, haffue, nyde, bruge oc beholde vdi syn Liiffs Tiidt, oc saa lenghe hand leffuer, dog at forskreffne Mester Jens Wiborg schall were wor Ordinantz, som wy om then christelige Religion haffue ladett vdgan, lydig oc altingest vndergiffuen, oc giøre Tieniste oc Tynge aff forskreffne Prelaturdom inden Kircken oc vden, epter forskreffne wor Ordinantzes Lydelse, och som hannom paa samme Prelatur oc Erckedegendom bør at giøre. Thi forbiwde wy alle, ehuo the helst ere eller were kunde, serdelis wore Fogeder, Embitzmend oc alle andere forskreffne Mester Jens Wiborg her emodt paa forskreffne Erckedegendom eller nogen syn rette Tilligelse, epter som forskreffuit staar, at hindre eller udi nogre Maade Forfang at giøre, vnder wor Hyllest oc Naade. Giffuet vdi wor Kiøpstedt Odense, Løffuerdagen nest effther Sancti Bartolomei Apostoli Dag, Aar ꝛc. MDXLIIII. Vnder wort Signet.

Vi har i Begyndelsen erindret, at Jørgen Gyldenstierne, efter sit giorte Kloster-Løfte, haver levet sin Tid hen ugift: Men, at han ogsaa, efter de Tiders Mode saavel iblandt de Geistlige som Adelen, haver hast Barn uden Egteskab, bevises af et original Pergaments Document udgivet i Aaret 1550. hvorudi han til en venlig Medgave giver og skøder til Paaske ther Becke og hans Hustrue Agnete Jørgensdotter, sin kiere Dotter, en gaard og Grund paa Vestergaden i Odense, med saa Skel, at bemeldte Paaske ther Becke og hans Hustrue ingen andensteds skal tage deres Bolig end i Odense udi samme Gaard, som Skøde-Brevet selv ydermere forklarer:

Jegh Jørgenn Gyldenskiernn vty Otthense kiendis och witterligt giør fore alle, att iegh haffuer wnth, giiffuet, oplatth och affhendet, och nu mett thette samme myt opne Breff wnder,

giffuet,

giffuer, opladher, och aldelis affhender fra megh och myne sande Arffuinge, och indtil Erlig Mand Paaske ther Becke, hans kiere Hustru Angnette Jørgensdatter, myn kiere Datther, fore en wenlig Hielp och Mettgaffue, och theris sande Arffuinge, thend myn Gaard, Huss och Jordh her y Otthense wti Westergade ligendis, norden vnge Hanskens Gaard, og synden Adelgaden, mett alle forskreffne Gaards och Grunds rette Tylligelse vty syn Lenge och Brede, eptersom then nu bygt, begreffuen och forfunden er, mett alle syne Rum, Magh och Werelser op och neder, inthet theraff vndertaget y nogre Maade, Skall forskreffne Paaske ther Becke, hans Hustru Angnette Jørgensdatter, och theris sande Arffuinge haffue, nyde, bruge og beholle, fore ewig Eyendom eye Kullendis. Och kiendis ieg meg eller myne Arffuinge ingen yttermere Rett eller Rettighed att haffue till samme Gaard eller till noger aff hans rette Tilligelse epther thenne Dag i nogre Maade. Dog mett saa Skiell, att forskreffne Paaske ther Becke mett syn Hustru myn kiere Datther Angnette Jørgensdatter ingen andersteds skall haffue theris Bolig eller Werelse, vden her y Otthense vdy samme Gaard, epther thet hans Breffs Lydelse, hand therpaa vdgiffuet haffuer. Thy beplicter ieg meg och myne Arffuinge att fry, frelse, hyemble och fuldkommeligen tilstaa forskreffne Paaske ther Becke, hans Hustru Angnette Jørgensdatter och theris sande Arffuinge samme forskreffne Gaard, mett Huss och Jordh, fore hver Mands Tiltall, som therpaa kand tale mett rett. Skede thett seg end saa, att forskreffne Gaard eller noget aff hans rette Tilligelse bleffue forskreffne Paaske ther Becke, hans Hustru Angnette Jørgensdatter, eller theris Arffuinge affdeelt eller frawonden mett Kyrkelogh, Landslogh, eller mett nogen anden Rettergang; tha beplicter ieg meg och myne Arffuinge att igien vdlegge forskreffne Paaske ther Becke, hans Hustru Angnette Jørgensdatter eller theris Arffuinge en saa god en Gaard igien och saa wel beleylig, eller och fore saa megit, som thenom theraff frawindes, inden sex Vger samfelde ther nest eptherkomendis, och holle

holle forskreffne Paaske ther Becke, hans Hustru Angnette Jørgensdatter och theris Arffuinge thett vden aid Skade Kost eller Thering vty nogre Maade. Till hues yttermere Wyndesbyrdt och bedre Forwaring, att thette forskreffne Skødhe och venlig Medgaffue fore meg och myne Arffuinge saa fast och vbrødeligen holdis skal, som forskreffuet staar, tha haffuer ieg heugt mytt Singnette her neden fore thette myt opne Breff, och kierligen tilbedendis mett meg at besegle thesse eptherskreffne gode Mænd, som ere Anthonius Bryske till Langesøø, Danmarckis Riiges Canceller, och Her Chrestiern Pouelsen Prier till Sancti Knudts Closter. Giffuet wty Otthense Nytt Aars Dagh Aar 2c. MDL.

Af den Forpligtelse, som forbemeldte Paaske ther Becke derimod gav Jørgen Gyldenstierne, seer man, at han haver været i Kongens Tieneste og undertiden reiset med Hans Maiestet, men hvad han haver tient for, vides ikke. Samme Document lyder saaledes:

Jegh Paaske ther Becke gior witterligt och kiendis for alle mett thette mytt opne Breff, att eptherthi Erlig och Welbyrdige Mand Jørgen Gyldenstiern y Otthense haffuer nu wntt och opladtt meg och myn kiere Hustru Angnettæ Jørgensdatter thend sin Gaard y Otthense y Westergade liggendis, som thett hans Breff, therpaa giort er, yttermere vduiser, Thii beplicter ieg meg mett thette samme mytt opne Breff, att ieg ingen anderstedts will boe eller haffue myn Werelse vden her y Otthense y samme Gaard, och huor saa skeer, att ieg noger Tiid lang bliffuer vti Kongl. Maysts. Tieniste och reyser nogenstedts mett Hans Naade, tha skal dog myn kiere Hustru Angnettæ Jørgensdatter bliffue boendis och besydendis vty samme Gaard y Otthense, och ingen anderstedts att haffue wor Tilflucth eller Besydelse vty nogre Maade. Och ther som saa skede, att samme Gaard noger Tiid anthen skulle selgis eller affhendis aff meg, myn Hustru eller wore Arffuinge, tha skal forskreffne Jørgen Gyldenstiern eller hans Arffuinge then forst tilbiudes och nest

at

at wære fore et skelligt Werdh &c. Till yttermere Wyndesbyrd och Forwaring tha haffuer ieg hengt mytt Syngnett her neden fore thette mytt opne Breff, och kierligen tilbedendis mett meg at besegle thesse eptherskreffne Erlige och Welbyrdige Mend, som ere Jahan Friis till Hesleagger Gaard Kongl. Mayests. Canceler och Frands Brockenhus Hoffuitsmand paa Nyborg. Giiffuet y Otthense Nytt Aars Dagh Aar &c. MDL.

II.

Skifte-Brev efter Hr. Henrik Knudsøn Gyldenstierne. 1530.

For at oplyse og ydermere bevise, hvad vi i næst foregaaende Artikel have meldet om Hr. Henrik Knudsens Sønner, angaaende nemlig deres Navne, og hvor mange i Talet de have været, vide vi intet vissere Beviis at legge for Dagen, end den merkelige Skifte-Contract, som disse Brødre 1530. efter deres Faders Død imellem sig have oprettet. Man seer deraf, at Moderen haver besiddet Iversnes og endeel mere Gods uskiftet, at de have haft en eeneste Søster, ved Navn Margrete Gyldenstierne, og at de tvende Brødre Bendt og Frands have været døde før 1530. Dette Document, hvoraf Originalen paa Pergament endnu forvares i det Kongl. Geheime Archiv, lyder Ord fra Ord saaledes:

Wii Knudt Gyldenstierne aff Guds Forsiwn Electus till Fynske Biscopdom, Magens Gyldenstierne Ridder, Hoffzmand paa Agershuss Slott wdi Norge, Jørgen Gyldenstierne Konnynglig Maiestads Secreteer &c. Otthe, Christofer, och Gabriel Gyldenstierne, giøre witterligt for alle mett thette wort obne Breff, att som wii nu vdi the hellige Trefoldighedz Naffn haffue siddet offuer ett wenligt kierligt Syskenn Skyffte mett huer andre, och skyfftet och deelt thet som war wor kiere Faders, huess Siell Gud naade, hans Arffuegodts, och ther ind til oss annamet wor kiere Søster Margrete Gyldenstierne vdi lige Skyffte, Lodt, Deel och Rettighed wed oss Brødre, bodhe i wor Fæderlige Arffuegodtz, Kiøbegodtz, Pant, Løsøre, Boe och

Boskaff, intet vndertagen, dog vndertagen i begge Hoffuetgaardene Iwersnes och Reffstrop, om hun nogen Tiid giffi worder, tha nyder hun ther vtinden icke mere end syn Anpart. Tesligest oc ther effter skifftet ther vdi mett begge wore Brødres Parte Benthts och Francisci, huess Siele oc Gud naade. Oc ther vtinden haffuer wor kiere Moder annamett then Deel, hende mett rette war tilfalden, och wor Søster haffue wii och vnt ther aff lige Partt och Deel wed oss Brødre. Thernest haffue wii skifftet thett Kiøbegods oss alle emellom i otte Dele, och huer fangit then Part och Deel, som Loden hannom gaff. Thereffther haffue wii endrectelige giort och beslutter en Thake oss alle emellom om Iwersnes Hoffuet Gaard, Ollidt, Øbrandtzøe, Føensbye, Sparetornn, Rigbro, mett alle theris rette Tilliggelse, som ther nu tilliggendis er, inthet vndertaget, Fisterie eller anden ingen Herlighedt, skal nu paa thenne Tiid bliffue vskifftet, och therom saa i Myndelighed handlet mett wor kiere Moder, att hun samme forskreffne Iwersnes Gaard met oc the andre forbeneffnde Godts och Eyendome skall haffue vdi Befaling att handle och giøre alles wor Nytte och Gaffn ther vdi. Oc naar ther aff Regenskab skall giøris enten aff Fyskeri oc all anden Deel, som ther er vpboren oc vdgiffuen, skal oss alle lige emellom skyfftes, oc tha wor Moder oc Søster tage lige wed oss Brødre aff samme Rente oc Frucht. Oc therudoffuer haffue wii forskreffne Brødre, mett Willig oc Fuldburt bodhe wor Moders oc Søsters, giort slig en endelig Beslutning, Samtycke oc Fuldburdt oss emellom, som her effter følger. Hwilken samme wii nu alle oc hwer besønderligen stadfeste och fuldburde i Krafft och Magt thette wort obne beseglet Breff wed fuld Magt att bliffue vdi alle syne Ord, Puncter oc Artickle, som her effter følge, bepligtendis oss ther till paa wor gode Tro, Ære oc Loffue vdi alle Maade thet saa vbrødelige at holde skulle. Først at all then Stund oc Tiid samme forskreffne Iwersnes mett oc alt thet forbeneffnde Godts, Eghendom oc Rettighed saa vskyfft stander, skulle wy alle eller och ingen aff oss haffue Magt ther till, enten att sellie, pantsette,

giffue,

giffue, lene, affhende, magskiffte, eller i nogen anden Maade at forkomme, forandre eller affhende lidet eller mogit till en eller anden aff samme Gaard, Gods eller Eyedom, enten vdi en Magde eller anden. Oc hwilken aff oss her emod gjørendis worder, tha beplicte wii oss alle och huer besønderlige vdi samme wort obne Breff thess ingen Noffue eller Magt at haffue, vden huess ther vdi mett alles wor Bewillige oc Samtycke skie kunde, Oc ther offuer om nogen aff oss komme for nogen Offuerfaldz Skade, thet Gud almegtigste teckis naadelige wilde affwende, thet were seg enten emodt Konnynglig Mayst. eller nogen anden, tha skal oc ingen aff oss Magt haffue enten i lidet eller mogit at forbryde til en eller anden, forgiøre eller forkomme aff forskreffne Godts eller Eigdome i nogle Maade. Thi wii oss allerede tilforne emodt huer andre forsagt haffue, at ingen aff oss skal sige eller wide syn Anpart ther eblant, huor stor eller mogit then neffnes kand, føren thet endelige Skyffte oss ther om emellom giort bliffuer. Och om noget enten hemmelige eller obenbarlige her emod aff nogen aff oss giort bliffuer, beplicte wii oss, som forskreffuit stander, thess vdi ingen Maade Magt at giffue. Item haffue wii Brødre och vdi lige Tilsawen, som forskreffuet stander, sagt huer andre til, at ingen aff oss skall eller maa Fuldmagt at haffe nogit aff wor Gods, som oss nu tilskyfft er, eller och hereffter tilskiffres kand, at sellie, pantsette, eller i nogre andre Maade aff at hende, førre end hand fanger Jemffnet vedt oss syne Syskenne. Och thersom nogen siden aff oss will affhende nogen aff syne Eyedome, tha beplicthe wii oss alle thess ey at skulle giøre, enten at sellie eller pantsette, førre hand loglige lagbiuder syne egne Syskenne thet først, och hues her emodt giøris, skal aldelis ingen Magt haffue. Item the fellige Skowffue oc Fyskewand, som oss nu i felligt emellom skyffte ere, tha skall ingen aff oss Magt haffue at bruge vdi samme Skowe enten mett Hug, Oldenswyn, eller Jagt, ydermere end som hans fellig Thaal oc tilsiger, Tessligeste oc vdi Fyskewandene mett Fyskerii oc Thagskyrwdt. Hwem her emodt giører, hand skall stande then anden till rette therfør och haffue

 thess

theß udi hans Mynde. Item om her effter findes noghet Gods, som nu paa thenne Tiidt icke haffuer werit till Skyffte oc hører oss alle till, tha skall thet samme komme oss alle till, oc skifftis oss emellom till gode rede. Giør oc nogen aff oss Kost eller Thæringe till at dele slig Gods ind mett, tha giffuer hanom huer syn bewislige Skadegield igien, ligesom hand tager i Godset. Item om noghit aff samme Gods bliffuer nogen aff oss affwonden enten mett Kirkelog eller Landslog, Tha bepligthe wii oss huer besønderligen at wdlegge then, som saa syt mister, inden ser Vgger ther nest effther saa gott Gods igien bodhe i Skyldt, Egendome och Leylighedt. Dog ther som nogen lader borttage aff syn Engdom for syn Forsømelse, tha bliffuer thet hans eghen Skade. Item Fraberii Skow och Oreke Skow nyder huer synn Fellidt vdi, lige som then hannom nu er tilskyfft, oc huer brugge ther vdi, ligerwise som forscreffuit stander. Skall oc ingen aff oss forskreffne kreffue nogen Vpbørsel aff noget forskreffne Gods eller Engdom, oss emellom er skyfft, som forskreffuit stander, førre end Affkalding er skeedt oss emellom. Til huess Vitnesbyrdt att saa er ydi Sandhett, som forscreffuit staar, haffue wii forskreffne Brødre ladit henge wore Indsegle neden for thette wort obne Breff, som giffuet er paa Iwersnes, Sancti Nicolai Episcopi Dag, Aar rc. M. D. trigesimo.

III.

Nogle Documenter om Biskop Karl i Hamer hans Fængsel. 1508.

Under det Aar 1502. saavel i Kong Hanses som Kong Christian den Andens Historie (a) fortæller Arild Hvitfeld, at sidstbemeldte Konge, da værende Kron-Prinds, blev af sin Hr. Fader Kong Hans, som Statholder og Commanderende General, opsendt til Norge, for at stille Almuens Opløb og sette alting til rette i samme Rige. Dette Norske Tog er en af de største og meest æresfulde Bedrifter i Kong Christian den Andens Ungdoms Historie: Men det er at beklage, at Tiderne ikke have kom-

(a) HVITFELD in fol. p. 1045. 1095. 1096.

os saa rigtig og fuldkommen en Beskrivelse derom, som vi gierne onskede os. Denne Herre, som gandske vist besad stor Viisdom og mange hoie Egenskaber, haver, foruden anden hans udstandne Modgang i Verden, hast dette Uheld, at endog de beste og nyttigste af hans Gierninger ikke have været alle til Maade, og staae hos de fleste Skribenter ikkun ilde og langt under Fortieneste afmalede. Det er ikke vor Tanke, her at ville skrive noget Forsvar enten for det ene eller det andet af hans Foretagender: men aleneste at tilkiendegive, at vi ikke ere saa gandske enige med dem, som, iblandt hans Bedrifter paa forbemeldte Norske Tog, regne ham det til en ond Gierning, at han fængslede Bisp Karl i Hamer. Endskiont han nu vel beskrives af et Tyranisk Sind, fordi han lod nogle oprorere og Lands Forrædere af Adelen straffe paa Livet, bliver ogsaa i denne Sag tillagt nogle flere Beskyldinger, som dog ikke bevises, hvoriblandt er forst denne, at han ikke leverede sin Hr. Faders Brev fra sig til Biskop Karl, dernæst at han af blot Mistanke fangede denne Prælat, Saa kunne vi dog ikke andet forestille os, end at han jo haver hast tilstrekkelige Aarsager til saadan Medfart, som han havde sin Hr. Fader den regierende Konge at giøre Regnskab for. Hvad for en stor Synd og strafværdig Forgribelse det fordum blev anseet for, at legge Haand paa en Prælat, i sær paa en viet og chrismet Biskop, han maatte være saa stor en Oprorer imod Kongen som han være vilde, er noksom af Historien bekiendt. Biskop Karls Flugt, hans Undholdelse fra at mode saavel for den unge Herre paa Agershus, som paa den Herredag til Vardberg, og hans langvarige Fængsel under saa mild og retfærdig en Konge som Kong Hans, ere ikke de beste Tegn til Uskyldighed. Det er at undre over, at Skribenterne ikke have lagt Kong Hans denne Sag til onde, thi havde han villet legge sin Myndighed dermellem, eller havde været overbeviist om Biskopens Uskyldighed, da havde hans Fængsel vel ikke blevet saa langvarigt. Vi ville ikke gaae videre i denne Sag enten for eller imod, men aleneste anfore endeel Archiv-Documenter, som tiene til nogen Oplysning i Biskop Karls Fængsels Historie, og deraf lade enhver, som med Eftertanke læser dennem, giore sig hvad Betragtninger han vil. Dette maae vi ikke uerindret forbigaae, at Biskop Karls Fængsling ingenlunde er skeet 1502. som man af Hvitfelds Historie maate slutte, thi han skal forst være bleven udvalt til Biskop 1504. (b). Men efterfolgende Documenter give tydeligen nok at forstaae, at han ikke er bleven fængslet for i Aaret 1508. og det kort for Christi Himmelfarts Tider, efterat det Opror iblandt Almuen paa Hedemarken, som han var beskyldt for at være Medvider udi, havde været nyligen om Vinteren i samme Aar. Her maae det vel agtes, om der ikke er en Forvirring i Histo-

(b) Hvitfelds Bisp-Kronike in fol. p. 112.

Historien, og om det ikke skal være to adskillige Opror, som Hvitfeld her gior til eet, og som maae være skeete paa to adskillige Tider, det ene i Aaret 1502. som Herman Hydefad var Stifter for, og det andet i Aaret 1508. som endtes med Biskop Karls Fængsel. For Mangel af Historiske Efterretninger, ere vi nu ikke i Stand til at giore rede derfor. Maaskee der til en anden Tid kan opdages noget mere til at oplyse saavel denne som andre merkværdige Omstændigheder udi Kong Christian den Andens Historie. Vi lade os noie med for denne gang at fremfore de belovede Documenter, hvoraf det forste er den Trundhiemske Erkebiskops Hr. Gautes original Skrivelse til Kong Hans, derudi han tilmelder Kongen Biskop Karls Fængsling, og beder om hans Befrielse, med videre. Brevet er skrevet i Trundhiem 1508. Dagen for Christi Himmelfart, og lyder saaledes:

Salutem p. cum humili nostri recommendatione in Christo semper premissam. Høgboren Førsthe, Kereste Naduge Herre, ær oss til wetende wordet, at wor Naduge vnge Herre haffuer Bisp Carl i Hammar i Fengilsæ, oc hans Gord fra honum takit oc alle hans Tiænere etc. oc giffuer Hans Nade Bisp Carl then Sak, at han skulde haffue woldet then Vpresing, som Bøndher vppa Heidmarken giorde i Vinters moth hans Nade. Tykker oss, at thette ær ey laglige tilgongit, som ydher Nade kan thet ythermere besynnæ, at thet ær icke thæmelighet æder tilbørlighit, at the helge Kirkes Personer oc besynnærlighe Biscopæ oc Prelather næffsiæs ædher retthes vndher Leickmanna Wald, och swa affsætthiæs aff alt them til hører vten Doms och Laghæ. Thy bidhiæ wij ydher Nade ødmykelighe, at ydher Nade wærdes at skicke thette Magl i en betthre Mathæ, for thy ther ær hastelicht niet farit, och at Bisp Carl motthe kome til sit ighen, och thaa swaræ Lagh for segh for tilbørlige Domere. Formode wij, at fraa then Tiid han fek ydher Nades Samtycke til Hammars Domkirke, haffuer han warit ydher Nade til Tieniste oc Riket, som en troo Man bør at wæræ aa the helgæ Kirke wegnæ. Kereste Nadugæ Herre, oss hoppis fulleligha, at ydher Nades Rettwisæ och Innigheit til Gud oc the helgæ Kirke ey wil stædiæ, at Kirkenne Men offorrettis aff Leikmen, hulket wii edher Nade tacke, at wii ey helder nakon Tiid befunnit haffuæ. Riket haffuer

ydher

ydher Nade forscreffne wor vnge Herre befalit vppa thenne Tiidh, och æro wii hanum alla welwillighe i thenne Befelling, och begeræ, at hans Nade giøre icke ther offwer, och lathe alla niwthæ Lagh och Retth, oc Almwghen ey fortynges med nya Malagher och Beswaringh. Befalla wii ydher Nade the helge Trefalligheit och Sancto Olauo Konungh. Ex Residentia nostra Nidrosiensi, in Vigilia Ascensionis Domini Millesimo Quingentesimo Octauo, nostro sub Secreto.

E. V. S.

Humilis *Gauto* Archiepiscopus Nidrosiensis.

Opskrift:

Illustrissimo & Serenissimo Principi & Domino, Domino *Johanni* Dei gratia Norwegie, Dacie, Suecie, Slauorum Gothorumqve Regi, Duci Slesuicensi, Holsacie & Detmercie Duci, Comiti in Oldenborgh & Delmenhorst, Domino suo gratiosissimo.

Med dette Brev forskikkede Erkebiskopen af Trundhiem sit Bud til sin Medbroder Erkebiskop Byrge i Lund, begierende, at han tillige derom vilde skrive til Kongen, hvilket han og efterkom. Hans Brev er dateret paa Gaarden Høye Sondagen for St. Margrete Dag 1508. og er saa lydende:

Min ydmiwge pligtige oc tro Tienisthe Eder Nadis Verdighed altid foresend met vor Herræ, Kære nadigste Herre, Jag fick i Dagh min Broders Erchibispens i Tronhiem Scriffwelse, vdi hwicken han begerer, at ieg ville bede oc tilhielpe hoss Eder Nadhe, at Biscop Karl i Hammer i Norghe motthe komme frii til sin Kircke oc Sæde, og fanghe igen, hwes hanum ær frantagedt, oc stande saa til ræthe fore sin tilbørlig Dommere, som jag oc fornimmer i Scriffwelsen, at han oc ther om nw scriffwer Eder Nade till met sidt eghedt Bwd. Kæristhe nadige Herræ, som i sisth paa Wardberg mellom Eder Nade, Mig oc Bispen aff Fyen war besluthet om samme Biscop Karl, at Ether Nadhe wille høre hanum selff till Ordz, thet tæcker meg ænnu radeligt wære, at saa sker. Oc jag beder Eder Nadhe fore Gwdz skyld, ati agthe then godhe Herre Erchibispens Scriffwelse, oc gøre ther effther

effther, Jag tror, at han begerer icke anneth aff Ether Nadhe i then Sag æn skeligdt, radeligt oc Eder Naadis Bestand. Her met samme Eder Nadis Siæl Liff oc Stadt Almegtigiste Gud befalendis oc Sancto Laurentio til ewig Tid. Ex villa Henæ, Dominica ante Margarethe Virginis, Anno Domini MD octauo, meo sub Sigillo.

Samme Edher Nadis

Capellan Birger
Erchibiscop i Lundh.

Opskrift:

Illustrisſimo Principi ac potenti Domino Domino *Johanni* Dei gratia Dacie Suecie & Noruegie Gothorum Slauorumque Regi, Duci Slesuicensi, Holsacie, Stormarie & Ditmercie Duci, Comiti in Oldhenborg & Delmenhorst, Domino suo gratiosissimo.

Af det Svar, som Kong Hans gav Erkebiskopen i Trundhiem paa foranførte Brev, findes hos Brevet henlagt en original Gienpart, som Datum ikke er tilsat, men sluttes at være skreven strax efter det Herremode, som ved St. Hans Dags Tider holdtes til ny Vardberg. Samme lyder Ord til andet saaledes:

Johannes Dei gracia Dacie Noruegie Suecie Slauorum &c. Rex, Dux Slesſuigcensis, Holsatie, Stormarie ac Ditmercie Dux, Comes &c.

Premissa Reuerentia cum nostro sincero fauore. Keræ Herræ oc Fadher, som I oss tilscriffuæ om Biscop Karl wdi Hammer, at wor keræ Sonn skal haffuæ hindret oc hectet hannom foræ then Wpresningh, som woræ oc hans Wndersottæ och Almwgæ i Heydmarcken giordæ wdi Winthers emod hannom, och at wi wildæ schicket, at han mottæ kommæ til Swaarff foræ syn tilbørligh Dommeræ, Mwæ I wide, at nw wi haffdæ forscreffuet och huldæ thet Herræmotæ wdi ny Wardberg, formodede wi, at Biscop Karl skulde tiidt kommet foræ oss och Rigens Prelater. Nw thet ickæ skedt er, tha haffuæ wi dog forfaret, at han begerer

begerer at wære oss selffuer til Ordtz. Huilcket wi føratbeydet haffuæ at skee skal [til det første Herræmøtæ som nw her effter standæ skal (c)], swa at han tha personligen kommæ skal oc swære foræ seg foræ Riigens Klerke oc Prelater. Welæ wi sammeledis gernæ haffuæ oss qwemmeligæ oc søgæ thet bedstæ ther eblant, wdi huad Modæ wi kundæ. Om Hammers Biscopsgardh oc Styctens Thieneræ, som I scriffuæ, haffuer wor keræ Søn sagdt oss, at han ey haffuer befattet seg ther met, eller nogræ thet wdi Befallingæ giffuit, anneth en Prelater oc Cannicker ther wdi Capitel haffuæ effter thenne Leylighed giffuit wor elskelige Mand oc Rad Knudt Knudtsøn Befallingæ at forswære Gotzet, Dog at Renten och Wpbørsel skal bliffuæ til Stycthet, som thet seg bør. Thet qwenimer oss ey at weræ Dommeræ wdi then Sag, thi haffuer wor keræ Søn thet forscreffuit om Dommere til wor hylgestæ Fadher Paffwen oc Romere Kirckæ. Wi welæ ladæ oss findis gunstig och tilbørligh wdi forscreffne Sag emod then helly Kirckæ oc hendis Prælater, som wi plegtugæ eræ. Wi haffwæ end nw forscreffuet til wor keræ Søn, at wore elskelige Wndersottæ ther wdi Riiget ey skullæ beswaris met nogen wløgeligen Paaleggæ eller Beswaringæ emod Lagen oc gamblæ Sedwannæ wdi nogræ Madæ. Waræ thet swa, at thet sked er, eller her effter skeer, tha bethæ wi ether kerligen, at i forscriffue thet til oss met thet alder førstæ, tha welæ wi foræ ther Rad wed, och sky thet swa, at thet affstilles skal. In Christo valete.

Uden paa skrevet:

Copia aff thet Breff, som myn Herris Nadæ screff til Erchebispen aff Trondhiem in Anno M. D. VIII. in facto Episcopi Hamarensis.

Af dette sidst anførte Brev synes det slutteligt, at Biskop Karl ikke havde villet møde for Kongen og Raadet paa det Herremøde til ny Vardberg, hvilket vist nok har giort hans Sag mere mistænkelig. Dernæst seer man deraf, at den unge Herre Prinds Christian haver gaaet temmelig forsigtig til werks, deels at han ei har befattet sig med Stiftets Gods, men overladet til

(c) Disse Ord, som staae in parenthesi, ere i Original-Concepten med en Streg understregne.

Capitelet selv at sette en Befalingsmand derover, deels strax at anmelde saa magtpaaliggende en Sag for Paven og den Romerske Kirke, og forlange tilbørlige Dommere over saa anseelig en Geistlig Mand. Hvad ydermere Forsigtighed Prindsen herudi haver brugt, sees af et andet gandske merkværdigt Brev, som Biskop Jens Andersen i Fyen nogen Tid efter skrev hannem til til Norge, nemligen, at han paa forbemeldte Vardbergske Herremode havde bragt sin Klage frem over Biskop Karl, og derhos tilbudet saavel de Norske som Danske Biskoper og Prælater hans Person til at forvare indtil Sagens Uddrag: Men da ingen af dem vilde tage imod ham, maatte han selv beholde ham fangen hos sig paa Agershus. Endeligen frenkom Biskop Jens Andersen af Fyen, som baade havde Lyst til at blande sig i alle Ting, saaog vidste brav at snoe sig i alting, og bod sig til at ville tage den fangne Biskop i Forvaring. Men hvad Aarsagen haver været, at hans Tilbud ikke er blevet modtaget, er os ubekiendt. Vel muligt, som Hvitfeld fortæller (d), at Prindsen kan have haft nogen Mistanke til Biskop Jens Andersen, som den Biskop Karl havde Medhold af. Brevet selv, som er skrevet i Odense paa alle Sieles Dag eller d. 2. Novemb. 1508. lyder af en original Udskrift, som ligger hos de forige i det Kongelige geheime Archiv, saaledes:

Wii Jens Anderssøn met Gudz Nade Biscop vdi Othensß, Gior alle witterlict met thettæ wort opne Breff, at Aar effther Gudz Byrd MD. octauo, wisth Sancti Johannis Baptiste Dags Tiid vthi thet Herremode, som stod i ny Worbiergh, warr wii nerwerendis paa ny Worbergs Rathwss, oc hørde, hwarledis Hogboren Furste Her Crisstiern, reth Arffuing till Norgis Rijge, uthwald Koning till Danmarch oc Swerighe ꝛc. gaff ludeligen at kiende vth innen Hogborne Furstes Her Hanssis Danemarckis, Swerigis, Norgis, Wendis oc Godes Koninges ꝛc. oc alt Danemarckes Righsens Ratz Nerwærelsse, hwarledis Biscop Karll wti Haminer haffde stempler iblant Almwen i Norge wtii Hammers Stigt, oc giordt i swaa Maathe Samblinge, Vploff oc Vpreisningh met Almwen emod forneffnde Her Crisstiern, oc at then Vpreisning oc Sambling paa thet næsthe haffde kommet Hannum och hanss Folch fraa theris Halss. Fore hwilchen Sag oc Misthro, han haffde till hannum, at han schulde giffue sig

(d) Hvitfeld in fol. p. 1096.

end till thi Swenske Hans Nadis oc Norghes Riiges oppenbarlige Fiende, som wel ligt war, thi Hammer Sticth ligger reth i Grentsen emellom Swerighe oc Norghe, oc maate i swaa Maathe met the Swenske fore een oppenbare Skade indh paa Norges Riighe, Haffuer Hans Nade behindret forneffnde Biscop Karll, swaa at han scal ey haffue Macth swadant at bekomme. Doch haffuer Hans Nade tilbudhet Biscopperne i Norghe, at the schulle tage forscreffuene Biscop Karll oc then Sag til them, oc holde Hans Nade oc forscreffuene Norges Riighe sæcher tryg oc frii, at forskreffue Biscop Karll schulde ey swadane Schade oc Forderffue indføre paa Riighet, som forscreffuit stander. Tha wille the ey annamme forneffnde Biscop Karll eller beware thennom met then Sag i noger Maate. Oc tisligest tilbod forscreffne Hogboren Furste Her Cristiern same Tiidt paa Wardbiergs Rathuss, at han wilde antworde forneffnde Biscop Karll Erchebispen i Lund, eller hwilchen Bisp eller Prelate i Danemarckis Righe, hannum anname wilde, naer the wilde giøre then Seckerheed oc Trygheed ther fore, som them burde. Tha swarethe forscreffne Erchebispen i Lund oc menige Dannemarckis Bisper oc Prelater, som ther forsamlete ware, at the wilde wære aldelis vbewarne met then Sag. Tha fore swadane Sags Leylighed, oc uppa thet at then Sag maa oc schall thess flioder komme till en god Ende, enten met Rethgang eller till Mynne, ære wii forscreffne Jenss Andersson offuerbodighe at wille anname forscreffne Bisp Karl vdinnen wor Forwaring oc Giømme, och holde hannum eth Aar runth om, dog met swa Skell, at forscreffne Hogboren Furste Her Cristiern schal lathe forscreffne Biscop Karll oss antworde i Kyrtemynde i Fyn, oc paa then Dag eller tilforne, som thet Aar forløben er, regnendis fraa then Dag wii anname forscreffne Bisp Karl i Kyrtemynde, schal forscreffne Hogboren Furste anname Biscop Karl ighen aff oss i forscreffne Kertemynde, om swa skeer, then Sag here forinnen ey kand affrettes eller formyndes, oc Hans Nade will tha hannum ythermere i Forwaring haffue. Oc naer wii hannum swa till oss annamet haffue, tha

 skulle

ſkulle wii wære pligtuge met thette wort vpne Breff vnder wor Ære oc Rædelighed, tro Tieniſte oc ſworen Raadz Eed, ſom wii haffue tilſaad giordt oc ſworet forſkreffne Hogboren Furſthe Koning Hanſſ wor kieriſte Nadige Herre, at holde forſcreffne Biſcop Karll wtii ſwadanne Forwaring, at han ther forinnen ſkal hwercken komme till Schade forſkreffne Herre Criſtiern eller Norgis Righe for then wor Forwaring oc Giommelſſe ſkyld. Oc wille wii tiſligeſt hielpe oc ſtyrcke Sagens Retferdighed, ſom oſſ aff rette bør, eller om Behoff gioris, at hielpe at formynde then Sag till een fuldkommelig Ende ꝛc. Giffuet paa wor Biſcops Gard wtii Othenſſe Aar, ſom forſcreffuit ſtander, die commemorationis animarum. Vnder wort Indſegell met wor eghen Handſcrifft vnderſcreffuet.

Uden paa ſkrevet:

Een Vtſcrifft aff thet vpne Breff, ſom Biſpen Fyn ſende them unge Herre till Norghe.

Endnu findes tvende Latinſke Original-Breve, paa Pergament ſkrevne, ſom ogſaa give nogen Oplysning i Biſkop Karls Hiſtorie. Begge ere Apoſtoliſke Abſolutions- eller Afløsnings-Breve for Kong Chriſtian den Anden, i Fald noget Band eller anden Kirkens Straf heftede ved ham for Biſkop Karls Fængſel, det ene udgivet til Lagholm, af den her da værende Pavelige Nuntio Idzardo Gravio, 1512. d. 17. Decemb. ſom var Aaret før Kong Hans døde, det andet udſtædet ſamme Aar, da Kong Chriſtian kom til Regieringen, 1513. d. 12. Auguſti udi Graabrødre Kloſter i Kiøbenhavn af Lage Urne Biſkop til Roſkilde, ſom tillige med Erkebiſkop Erik Valkendorf af Trundhiem havde Pave Leo den Tiendes Befaling dertil. Begge diſſe Documenter ſaa meget mere merkværdige, ſom de indeholde ordentlige Fortællinger om Sammenhængen i Biſkop Karls Sag og ſaadane Beſonderligheder, ſom man ikke let andenſteds ſkal finde, og ſom ikke lidet hielpe til at giøre Sagen god paa Prindſens Side.

I det første af bemeldte tvende Breve har man i ſær at agte paa diſſe Omſtændigheder, (1) at Oprøret var ſtilet Prindſens høie Perſon paa Livet, (2) At de Henrettedes frivillige Bekiendelſe ſaavelſom viſſe andre Tegn giorde Biſkop Karl til Stifter for Oprøret, (3) At Prindſen ved Skrivelſe til Bi-

ſkopen

skopen kalde til sig paa Agershus for at svare for sit Sag og legge saadan Skyld fra sig, (4) At Biskopen, i Stedet for at møde, greb Flugten til Rigets Fiender, hvilket da Prindsen fik et Nys om, lod ham i Flugten opsnappe og indslutte i et Kamer, ikke for selv at dømme over ham, men for at giemme ham til den geistlige Dom, (5) At Prindsen adskillige gange ved Brev og Bud anholdte hos Paven om Raad i denne Sag, men intet Svar bekom, (6) At Prindsen tilsidst vilde forsende den fangne Bisskop til Erkebispen i Trundhiem, men at han, da han Reisen skulde antræde, døde i Opslo. Dette og mere betragtes af Breven selv, som Ord fra Ord lyder saaledes:

Idzardus Grovius de Phrisia, sancte Ecclesie Senogaliensis Canonicus sanctissimi domini nostri Pape ad Serenissimum Dominum *Joannem*, Datie, Swetie & Norwegie Regem Nuncius & Orator, inque Regnis predictis, nec non Coloniensi, Maguntinensi, Magdeburgensi, Bremensi provinciis, Camere Apostolice Collector generalis, Illustrissimo principi Domino *Christierno* Datie ac Swetie electo, & Norwegie regnorum nato Regi, Domino meo colendissimo, salutem in domino sempiternam. Exposita nobis nuper ex parte Celsitudinis tue continebat petitio, quod autore malorum omnium operum satore seditio periculosa inter regni Norwegie populares subditos tuos, contra salutem Serenitatis tue mota, & in mortem ejusdem publice machinatum & conspiratum fuerit. Qua conspiratione in lucem patefacta, & supplicio de illis factiosis in flagranti conspiratione deprehensis sumpto, ex illorum confessione spontanea & aliis non levibus indiciis cognitum fuit, *Carolum* Episcopum Hamerensem nunc vita defunctum illius sangvinarii tumultus autorem & signiferum extitisse. Quod ubi Serenitas tua intellexisset, Episcopum nominatum, ut ab illa infamia se purgaret & Serenitatem tuam in Castro Ackershuys accederet, benigne per scripta sua vocavit: Episcopus vero, quem tacita fortassis culpa premebat, non ad Serenitatem tuam comparere curavit, sed fugam arripere, & ad Swecos apertos Serenitatis tue hostes divertere maluit. Quam fugam ubi Celsitudo tua intellexisset, propter pericula, que toti regno Norwegie ex fuga sua imminebant, eundem ulterius progredi impedivit, inque itinere fugitivum apprehendit, & in quadam camera custodiri fecit, non quod in ipsum animadvertere, aut in propria causa judex esse voluerit, sed quod sanctissimum dominum nostrum Papam eiusque sanctam sedem apostolicam super hoc notorio suo crimine consulere decrevit: prout diversis & iteratis vicibus tam scriptis quam nunciis consuluit & informavit, nec tamen ab eadem, sive propter remotissimam regni Norwegie ab urbe distantiam, vel nunciorum negligentiam, responsum accepit. Cumque dies multi &

anni aliquot in tali expectatione laberentur, Serenitas tua super custodia & detentione illius pertesa, eundem Episcopum ad reverendissimum dominum *Ericum* Archiepiscopum Nidrosiensem regni Norwegie primatem & Metropolitanum illius Episcopi destinavit. Dumque in itinere versus Nidrosiam constitutus esset, Aslouie, sicut Deo placuit, diem suum clausit extremum. Et ut Celsitudinis tue petitio subjungebat, quod licet manus violentas in eum non immisisset, sed eundem in quadam camera nomine sancte sedis apostolice, ut de facinore illius cruento in terrorem aliorum plenius & verius cognosci potuisset, honeste detineri fecisset; pro conscientie pace & animi tui tranquillitate, & etiam quod more progenitorum tuorum catholicum te principem ostendere cupis, a nobis supplicari fecit, ut absolutionis beneficio ad cautelam eidem Serenitati consideremus. Nos igitur attendentes, quod bonarum mentium est timere culpam, licet ibidem nulla culpa subsit, & quod evidens necessitas & publica utilitas iuris rigorem sepe minuunt, Celsitudinem tuam a quavis suspensionis seu excommunicationis sententia, si quam propter apprehensionem illius Episcopi incurrerit, auctoritate apostolica, qua fungimur in hac parte, plene in domino absolutum esse presentium tenore diffinimus atque decernimus. In quorum fidem has literas manu propria scriptas, officii nostri sigillo communimus. Datum in castro Laegholm Londensis diocesis, anno ab incarnatione domini Millesimo quingentesimo duodecimo, die vero XVII. mensis decembris, sedente sanctissimo domino nostro domino Julio divina providentia Papa secundo, anno Pontificatus sui nono.

Idzardus m. pp.

I det andet Brev, foruden Afløsningens Maade med Knæfald, Ed, Haandrekning og Penitentzes Paaleggelse, som uden Tvil er skeet i Graabrødre Kloster i Kiøbenhavn, merker man fornemeligen, at Pave Julius II. havde befalet twende Biskoper i Tydskland at undersøge Biskop Karls Sag, dernest at ofthemeldt Biskop Karl døde hos Biskopen i Opslo, og endeligen at Kongen, førend han blev afløst, fremlagde løvgyldige Beviser, at han ikke var Aarsag i Biskop Karls Død. Dette Document er af følgende Indhold:

Nos *Lagbo* Dei & Apostolice sedis gratia Episcopus Roschildensis a Sanctissimo Domino nostro Domino *Leone* Papa decimo vna cum nostro Collega ad infrascripta Commissarius in solidum deputatus, Vniuersis & singulis, ad quorum notitiam presentes peruenerint, salutem in Domino, & presentibus fidem indubiam adhibere, nostrisque huius immo verius apostolicis firmiter obedire mandatis. Noueritis, nos literas eiusdem Sanctissimi

Domini

Domini nostri Pape in forma breuis apostolici sub annulo piscatoris solito clausas & sigillatas cum ea, qua decuit, reuerentia recepisse, apertasque tandem examinasse & legisse, huiusmodi sub tenore. *Leo* Papa Decimus Venerabilibus fratribus *Erico* Archiepiscopo Nidrosiensi & *Lagboni* Episcopo Roschildensi, vel eorum alteri, Venerabiles fratres, salutem & apostolicam benedictionem. Cum, sicut venerabilis frater noster *Marcus* Episcopus Prenestinus, Cardinalis Senogaliensis, nobis exposuit, bone memorie *Carolus* Episcopus Hamarensis dudum in personam carissimi in Christo filii nostri *Cristierni* tunc Regis Noruegie ac Electi in Regem Dacie & Suecie, vt per armatorum insidias illum interfici faceret, conspirasset, Quia tamen idem Rex, qui re detecta Deoque adiuvante periculum huiusmodi euasit, *Carolum* ipsum cum complicibus suis cepit captumque detinuit, & de complicibus supplicium sumpsit, licet causa eiusdem *Caroli* per eum detenti per felic. record. *Julium* 2*dum* predecessorem nostrum duobus Episcopis in Germania Regno Dacie vicinioribus cognoscenda citra diffinitivam sententiam commissa fuerit, eodem nunc *Carolo* apud venerabilem fratrem Episcopum Asloensem defuncto, veretur ob capturam & detentionem ipsius *Caroli*, ut prefertur, pro sue vite defensione & securitate factam, in aliquas forsan penas vel censuras ecclesiasticas incidisse, idem Cardinalis nobis humiliter pro eodem *Cristierno* nunc Dacie Norvegie & Suecie Rege, vt illi & auditoribus & seruitoribus suis, qui in re causaque predicta interuenerunt, beneficium absolutionis de benignitate apostolica impendere, aliasque eiusdem Regis & aliorum predictorum conscientie statui consulere dignaremur. Nos igitur tam Regis quam suorum predictorum conscientie Serenitati & anime saluti consulere opportune volentes ac dicti Cardinalis super hoc pro eis nobis porrectis supplicationibus inclinati, fraternitati vestre, de quorum fide, doctrina & integritate plurimum in Domino confidimus, per presentes committimus & mandamus, vt procedendo summarie simpliciter & de plano etiam extraiudicialiter solaque facti veritate inspecta de premissis vos diligenter informetis, & si per legitimas informationes huiusmodi vobis vel alteri vestrum constiterit de invasione predicta, & quod idem carissimus in Christo filius noster *Cristiernus* morti prefati *Caroli* causam non dederit, super quo vestram conscientiam oneramus, illum auctoritate nostra ac eius in dicta causa auditores & seruitores pro suarum conscientiarum tranquillitate, ab excommunicatione & omnibus aliis censuris ecclesiasticis ad cautelam absoluatis, seu alter vestrum reuerenter, ut decet, qui requisitus fuerit, absoluat. Recepto tamen prius ab eisdem de stando sancte matris ecclesie & vestris mandatis juramento corporali & iniunctis illis & illorum cuilibet pro modo culpe penitentia salutari & aliis, que de iure

fuerint

fuerint iniungenda, non obstante bulla, que in cena Domini legi consuevit & aliis constitutionibus & ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Rome apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris, die XII. Maji MDXIII. Pontificatus nostri anno primo. Post cuius quidem apostolici breuis & commissionis presentationem & receptionem nobis & per nos, vt premittitur, factas, constitutus coram nobis Serenissimus & illustrissimus Princeps Dominus *Cristiernus* Dacie, Suecie, Noruegie Rex electus, Dux Slesuicensis & Holsacie &c nos ad executionem contentorum in premissis literis apostolicis procedere, cumque a quibusvis excommunicatione & censuris ecclesiasticis, si quibus ob captionem seu detentionem bone memorie Domini *Caroli* Episcopi Hamarensis in preinsertis literis principaliter nominati quomodolibet innodatus existeret, absolui humiliter petiit & requisiuit. Igitur nos *Lagbo* Episcopus & Commissarius prefatus, constito primum per ligitimas informationes, quas idem princeps in prompto exhibuit, quod in mortem eiusdem Domini *Caroli* Episcopi, aliter quam in breui apostolico continetur, causam non dederit, attendentes postulationem huiusmodi fore iustam & consonam rationi, quodque sancta mater Ecclesia nulli claudit gremium redeunti, eundem Dominum *Cristiernum* Dacie &c. Principem & Regem electum obnixe instantem & flexis genibus humiliter id petentem, & in nostras manus promittentem & iurantem de stando iuri & sancte matris ecclesie atque nostris immo verius apostolicis parendo mandatis, iniuncta sibi pro modo culpe penitentia salutari, ab excommunicatione & aliis censuris ecclesiasticis quibuscumque, quantum nobis ex forma & tenore breuis apostolici conceditur, ob captionem seu detentionem eiusdem Hamarensis Episcopi, ad cautelam absolvimus & ad cautelam absolutum fore tenore presentium decernimus & declaramus. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium premissorum presentes literas fieri & nostri Secreti appensione iussimus communiri. Acta *Haffnie* in *monasterio fratrum minorum de observantia*, Anno Domini Millesimo quingentesimo decimo tertio, duodecima die mensis augusti.

43. Hefte.

I.

Jørgen Rosenkrandses til Rosenholm Levnets Løb, skrevet af ham selv 1590.

O H de Lode Chalc Reg Soc Dan. sculps

Iblandt de berømmeligste Danske Mænd, hvis Skilderier, saavidt vi vide, ikke nogen Tid ere i Kober stukne, kan regnes den lærde Holger Rosenkrandses Fader Jørgen Rosenkrands til Rosenholm, som under Kong Friderik den Anden var Danmarks Riges Raad, og derefter een af de fire Regierende Herrer i Kong Christian den Fierdes umyndige Aar, en meget gudfrygtig, from, fornuftig og retsindig Mand, som i mangfoldige Gesandtskaber og andre Rigernes vigtige Forretninger haver beviset sine Konger og sit Fæderneland mange og store tro Tienester. Vi ere saa lykkelige at eie hans Skilderi i vort Selskabs Samling paa Charlottenborg, hvortil det er foræret af Assessor C. Hofman, Medlem i Selskabet, som haver faaet det af Hr. EtatzRaad og Amtmand Rosenkrands til Krabbesholm, hvor der sees en smuk Samling af forneme Danske Mænds Skilderier, som Eieren, der er en Elsker af Fædernelandets Historie, Tid efter anden haver samlet. Overst paa dette Skilderi, som her oven til er forestillet i Koberstykke, læser man Navnet Hr. Jörgen Rosenkrantz til Rosenholm, med Aarstalet under, da det er malet, nemlig 1589. som var det næste Aar efter Kong Friderik den andens Død. Det merkeligste herved er, at han faaer Titel af Herr og sees prydet med Elefanten, hvorpaa staaer Friderici II. Navn og Symbolum, da man dog ingensteds finder, at han haver været Ridder, men bliver i de Tiders Skrifter, endog i den Ligprædiken, som Bispen i Aarhus 1596. har holdet over ham, ikkun lige frem kaldet Jørgen Rosenkrands, uden at nævne ham Herr, hvilken Titel enhver Ridder dog ufeilbarligen bekom. Har han været Ridder, som dette Skilderi synes at bevise, da maae ingen have vidst det paa de Tider, hvilket dog ikke er troligt. Man maae snarere heraf tage et nyt Beviis, at Elefanten endnu i de Tider mere haver været et Kongeligt Smykke, end et Ridder-Ordens Tegn (a). Den Titel af Herr kan og let af Maleren selv være tilsat. Foruden Elefantens Kiæde og Smykke, bær han endnu en anden Kiæde om Halsen, hvori Kong Friderik den Andens Portrait hænger.

Hans Levnets Løb, som vi ved denne Leilighed ville fornøie vore Landsmænd med, er af ham selv beskrevet, men gaaer ikke længere end til 1579. da han dog levede til 1596. som var det Aar, Kong Christian den Fierde selv antog Regieringen og blev kronet. Originalen deraf, som formodeligen endnu findes i Hr. KamerHerre Rosenkrandses Archiv paa Rosenholm, haver Salig GeheimeRaad Hr. Iver Rosenkrands for endeel Aar siden meddelet Sl. EtatzRaad Gram, som igien laante dette Selskabs Forstander

den

(a) See hvad tilforn om Tyge Brahe er skrevet i det Danske Magazin Tom. II. pag. 169.

den til Afskrift. Dette Skrift, saa lidet som der er, indeholder adskillige smukke particularia, saa vel om andre, som om Jørgen Rosenkrands selv, og langt mere, end man enten i hans Ligprædiken eller i andre trykte Skrifter finder. Paa Originalen af dette Skrift haver Sønnen Holger Rosenkrands som en Titel skrevet disse Ord: En kort Fortegnelse paa min kiære Faders Jørgen Rosenkrantzes Levnet, skrevet Anno 1590. paa hans Alders 67. Aar, mit det 16. Vi ville da anføre Skriftet, som af bemeldte Original er saa lydende:

Anno Domini 1523. vor Herres Jesu Christi Himmelfarts Dag, er ieg bleven født paa Tørning udi Synder Judtland, som min Sl. Fader den Tiid udi Pant og Forlening hafde.

Den Almegtigste Evige Gud, som mig haver givet Liv og Aand, og mange gode Gaver, og naadeligen opholdt og bevaret mig til denne Dag, hannem skee Lov, Priis og Ære for alle sine Velgierninger, han mig udi saa mange Maader giort og beviist haver. Den samme gode Gud opholde og bevare mig herefter at leve udi sin sande Frygt, og at ieg maae tiene hannem endnu herefter alle mine Livs Dage udi Hellighed og Retfærdighed, som hannem behageligt er. Og naar det hans guddommelig Villie er behageligt at kalde mig herfra, at han da vil unde og give mig en salig og christelig Afgang og Endeligt.

Anno 1525. der ieg nu var paa mit andet Aar, da drog min Sl. Fader og Moder (b) til Lybek, hvorhen de hafde forskrevet min Salige Mormoder Frue Anne Multzan, Jesper Ganses Herre til Pottlests Hustrue, desligest min Morsøster Frue Dorothea, som hafde Friidtz von Berge, huilke der og mødte, og hafde min Sl. Fader og Moder derhen taget min Broder Erich, min Søster Margrete, og mig.

Der de nu ere komne der til hobe, er min Salige Moder bleven syg og befængt af Pestilentze, og er der bleven død den

 Fre-

(b) Hans Fader var Otte Holgersøn Rosenkrands, hans Moder Margrete Gans. Hans Farfader var Holger Erikſøn, hvis første Frue var Hr. Bo Flemings Dotter af Norge Margrete, med hvilken han havde den eneste Søn Otte Holgersøn.

Fredag nest for Michaelis. Strax derefter er udi lige Maade min Sl. Fader bleven syg sammesteds af forskrefne Syge, og dødt den Fredag nest efter Michaelis, og er der baade bleven begravne udi Domkirken, hvilket saa og skede efter Guds gode Villie og Forsyn.

Min Mormoder haver taget mine forskrefne tvende Søskende til sig, og mig, og ført os hiem med sig til min Moderfader, og er hun og bleven død, strax efter hun er hiemkommen, og er vi der siden bleven opfødt af min Moderfader, hvilken der elskede mig besynderlig meget.

Anno 1530. der jeg nu hafde været hos fornefnte min Sl. Morfader paa femte Aar, bleve forskrefne mine to Søskende og ieg hiemfordret af vores Fæderne Venner, besynderlig af min Sl. Faderbroder Hr. Holger Rosenkrantz, og af min Fadersøster Frue Sophie Rosenkrantz (c), og haver da min Sl. Morfader saare ugierne, som den hand besynderlig elskte, forladt mig, dog forskikkede han mig med min Broder Erich til Rostok fra Pottlest, som han boede.

Derhen havde min Faderbroder Hr. Holger Rosenkrantz skikket Frue Alhedt, Jørgen Wenstermands Hustrue, med nogen hans Folk, som os der annamede og førde til Nykiøbing Slot, hvilket min Sl. Faderbroder Hr. Holger da havde udi Forlening. Men min Søster Margrete blev der hos min Morfader tilbage igien, og er siden der bleven forseet og fanget Diderich von Quitzou til Klettske til Husbonde.

Fra Nykiøbing haver vor Sl. Farbroder ladet os føre til Kiøbinghafn, hvor paa den Tid Kongl. Majst. Koning Friderich den Første Høilofslig Ihukommelse holdt Herredage, og der er vi kommen til vor Farsøster Frue Sophie Rosenkrantz, Axel Brades Hustrue, hvilke os til sig haver annamet, eftersom vor Sl. Fader det begierede og befalede udi sit yderste, og haver

(c) Om denne Frue er tilforn handlet i det 28. Hefte af Danske Magazin.

haver forskrefne min kiære Farsøster, som mig haver elsket for alle mine Søskende, og veret mig aldelis udi Moders Sted, og mig rigelige paa adskillige Tider begavet med Guld, Sølv, og Penninge, og der til med giffuet mig 4. Lester Korn af hendes Arvegods, som liggendes er udi Karlby udi Haldherred, og udi Haarup udi Lisbergherred. Men over alt kand ieg aldrig forglemme den store Velgierning, hun haver beviist mig, som overgaaer det andet altsamen, som er, at hun med stor Flid og Omhygelighed holdt mig til Skole og Lærdom, og dertil befordret mig udi mange mange Maader, som her efter følger.

An. 1534. der ieg var 10. Aar gammel, og min Sl. Fadersøster nu havde lader mig lære at læse og skrive hos en Prest udi Byring Closter udi Skaane, som Hr. Axel Brade da havde udi Forlening, da forskikkede hun mig derfra til Malmø, at jeg der skulde lære min første Fundament udi latine Skole, hos en lærd Mand, hedt Lector Frans Wormorson (d), som da havde mange flere Adels Børn hos sig at lære, og talde hun mig udi Kost hos Jørgen Kock (e) Møntmester, huilken som var den øffuerste og Hovedet for dennem, som brugte det Forrederi mod Danmarkes Rige og Raad, og fordrede Greven af Oldenborg med de Lybsker deres Magt her udi Riget, alt efter Guds Tilladelse for vore mangfoldige Synder og Ondskabs Skyld. Udi forskrefne Oprør og Grevens Feyde, som de det da kaldede, tog fornefnte min Fadersøster mig derfra, og sætte mig til Skole udi Istedt, hvor jeg og noget lærde mine Fundamenta, og blev siden forskikket til Kiøbenhavns Universitet, dog havde ieg der min besønderlige Skolemester, som hede Mester Oluf Gyldenmundt (f), Læsemester udi forskrefne Universitet, som den Tid havde flere unge Børn hos sig at lære, baade Edle og Uedle, hvilken os dog var meget skadelig, af den Aarsag, at han ingen

 Flid

(d) Franciscus Wormordi, som kort efter blev Bisp i Skaane.

(e) Den bekiendte Borgemester i Malmø, som ellers kaldes Jørgen Mynter.

(f) Olaus Chrysostomus, som siden blev Superintendent i Wendelbo Stift.

Flid giorde med os at lære, derover blev jeg meget forsømt, og udi nogen Maade vant fra min Lærdom, hvilket Gud hannem forlade.

Eftersom jeg saadant beklagede for min Fadersøster Frue Sophie, og for min Broder Holger, som da var min og de andre mine Søskendes Verie, da er jeg bleven en anden lærd Mand befalet udi Universitetet, ved Navn Mester Jens Sinning, som og var Læsemester der udi Universitetet, hvilken mig til sig annamede, og med stor Flid underviste og lærde. Dersom ieg havde blevet nogen Tid lang hos hannem, havde jeg meget forfremmet og forbedret mig udi min Lærdom, men jeg blev stakked Tid hos hannem, og er bleven hiemkaldet til Boluer af min Broder Holger, hvilken der siden forskikkede mig efter flere vore gode Venners Raad til Witenbierg udi Landet Saxen til den Hoie Skole Anno 1539. og havde ieg da Kongl. Maitts. Konning Christian den Tredies Hoilostig Ihukommelse hans Forskrift med mig til D. Pomeranum og M. Philippum Melanctonem, at de skulle forfremme mig til det beste, og forsørge mig en privat Skolmester, som kunde have Opseent med mig og lære mig, og er saa af dennem bleven befalet en, som hede M. Joachimus Westphalus, som var af Hamborg, hvilken der boede in Collegio, hos hannem er ieg stedse bleven paa det neste i to Aar, værendes udi Kammer med hannem, dog ikke forbedret mig meget hos hannem; thi han af Naturen var meget morosus, stump og haard med Ord imod mig, men lidet lastede og lærde han mig, ieg kunde forbedre mig af. Og blev ieg udi saa Maade meget forsømt hos hannem, og derefter blev vant fra Lærdom og Bogen.

Samme Aar ieg kom til hannem, blev jeg meget hart syg af den hede Febri, som den Sommer var meget gængse og mennig der, thi det var en meget heed Sommer den Tid, som var udi Aar 1540.

Efter forskrefne min Præceptor er kaldet derfra hiem til Hamborg, da havde ieg siden ingen privat Præceptor mere, der ieg var der, hvilket var mig meget skadeligt; thi ieg blev der siden vant til det Selskab, som ikke havde meget Lyst til at studere, og var ieg til Wittenberg i fire Aar, og hørde der mange drabelige lærde Mænd, besynderlig D. Morten Luther og Philippum.

An. 1544. Er ieg dragen fra Wittenberg igien til Boluer, og der haver ieg holdet Hus med min Broder Othe en Tid lang, og siden vi havde giort et Tocke-Skifte, haver ieg holdet alene Hus paa Nesbygaard i Siæland, indtil saa længe ieg drog af Landet igien, som var 1548. til Torgaw, der Hertug Augusti Bryllop var, og kom saa til Churførsten Hertug Moritz udi Gaarden med 4. Heste, og tiente hannem paa 4. Aar, og var med hannem udi Leyret for Magdeborg et halft Aar, og drog ieg med hannem udi det Stift Bremen for Ferden, der han der adskilde og splittede med Hertog Henrich af Brunsvig den Hob Ryttere og Knegte, som Grev Hans og Grev Volradt von Mansfeldt, desligeste og de Wallerdom var Øverst for, hvilke der havde Agt at komme de Magdeburger til Hielp, og drevet os fra Beleiringen.

Og efter at begge mine Brødre havde giftet dennem, Othe og Holger, og havde haft Bryllop, den Stund ieg var udenlands, og vi ingen endeligt Skifte hafde giort om vort Gods, krev de mig til og begierede, at ieg endelig vilde komme hiem med det allerførste, og giøre endeligt Skifte med dennem, hvilket mig haver foraarsaget at begiere Forlov af min Herre Churførsten Hertog Moritz, udi hvilken ieg havde en gunstig Herre, og derfor gandske nødig vilde have skildz saa snart fra hannem. Jeg var og en af dennem, som stedse vandrede med hannem, hvort han drog; Thi han posterit og drog altid og hastigt Dag og Nat, og da var der ikke over 6. Herremænd tilforordnet, som altid skulde følge hannem, og var han meget from imod os

hans

hans Tienere, som saa stedse fulde hannem. Hvad hand haver været for en drabelig Helt og Krigs-Første, og hvad hand haver giort og udrettet udi sin Tid, er fast al Christenheden bekiendt, derfor agter ieg, at min Roos og Lov er intet behov.

Efterdi ieg havde nu fanget naadigste Forlov af min Herre Aar 1551. blev ieg siden udi Riget, og satte da først Boe paa min Gaard Skabye, som tilforn var to Gaarde, og boede Bønder udi.

An. 1552. drog ieg til Koning Christiern den Tredie udi Gaarden, efter nogen mine Venners Raad, og der ieg havde der været paa fierde Aar udi Gaarden, forlente Hans Maiestet mig med Koldinghus Anno 1555. det havde ieg udi fire Aar, indtil Hans Maiestet døde der sammesteds.

Samme Aar var mit Bryllop med min Hustru Dorothe Lange paa Hønborg, som ieg den Tid ogsaa havde i Forlening. Siden blev ieg, efter Kongl. Maists. Koning Friderich den Andens min naadigste Herres Høiloflig Ihukommelses Befaling, hans Fru Moders Droning Dorothes Tiener, og fik da Droningborg udi Forlening, som var An. 1559. Samme Tid fik ieg og Rosenholm til Mageskifte af Hans Maiestet, og begyndte da strax at bygge og grave der sammesteds.

An. 1563. der ieg nu havde været Droning Dorothea Tiener og Lensmand paa Droningborg udi fire Aar, kaldede Kongl. Maist. min naadige Herre mig derfra, og begierede mig for sin Tiener og Raad at være, og samme Aar haver ieg svoret Hans Maist. Raads Eed paa Kiøbinghavns Slot.

Samme Aar forlente Hans Maist. mig samme Tid med Kallø, paa hvilken Tid den fordervelig Krig imellem Sverig og Dannark blev begyndt, og da blev ieg forordnet af Hans Maiestet, med nogen flere af Hans Maists. Raad at handle med de Lybskes Sendebud, som samme Tid var kommen til Kiøbing-

havn,

havn, om et Forbund imellem Hans Maist. og dennem, imod Kongen udi Sverig. Hvilket Forbund der og samme Tid blev besluttet og oprettet.

Strax udi samme Aar blev berammet et Mode af Keiserlig Maiestet udi Rostok om Freds Handling imellem Kongl. Maist. af Danmark og Koning Erik af Sverig. Til hvilket Mode Kongl. Maist. havde berammet Hr. Otte Krumpen, Henrich Rantzov, D. Joachim Hincke og mig at skulle drage. Og drog jeg med Hr. Otte Krumpen til Segebierg, at vi der skulle fortøve, indtil saa længe vi kunde forfare de Svenske Sendebuds Ankomst til Rostok, hvor vi og fortøvede nogle Uger. Men der vi spurde, at de Svenske ikke mødte, men at Koning Erich var dragen for Halmsted og belagt det, og Kongl. Mayst. var dragen op imod hannem med sit Krigsfolk, droge vi tilbage herind udi Riget igien,

An. 1564. blev atter et Møde berammet udi Rostok af Keyserlig Maiestet om Fredshandling, og da er Keyserens Ferdinandi Legater, den Romske Konges Maximiliani, Koningens af Polen, Korfurstens af Saxen, Korførstens af Brandenburg, Hertugens af Brunsvig, deres Legater der kommen tilstæde om Fredshandling, og vi paa Kongens af Danmark Vegne er did forskreven, Her Othe Krumpen, Henrich Rantzov, Doctor Joachim Hinck Archidiaconus B. og Elias Eysenberg nu Secreterer, og Jeg. Og der vi havde ligget udi X. Uger og forventet Koningens af Sverige Sendebud forgieves, er vi bleven hiemfordret af Kongl. Maist. og er vi kommen til hannem udi Kiøbinghafn An. 1564. 30. Julii.

Og der fik Jeg og Caspar Paslich samme Tid Hans Maists. Befaling at drage Hans Maists. Ærinde først til Curførsten af Brandenborg, Kurførsten af Saxen, og siden til Keyseren. Og er ieg dragen paa Reisen fra Kallø den 28. Augusti, og udi Flensborg mødte Caspar Paslich mig, og fuldes siden derfra, og

komme til Segeberg den 8. Sept. Og der have vi fortøvet nogen Dage efter de Lybskes Sendebud, som fuldes med os paa Reysen, og droge vi fra Segeberg den 13. Septemb. og til Slecktop, og siden paa Veyen til Berlin, og did ankomme den 19. Septemb. Og have der ikke fundet Kurforsten hiemme, men haver været uddragen paa Jagten, og have derfore fortøvet der sammesteds til den 23. Septemb. da er vi bleven fordret af Kurforsten til et Jagthuus, heder Schombech, og anden Dagen, som var den 24. Septemb. fik vi Audientz en Søndag Morgen, der Klokken var 4. og strax derefter drog han ud paa Jagten, og vi drog samme Dag til Berlin, og fik vor Afsked af hans Cantzler, og drog anden Dagen derfra paa Veyen til Curforsten af Saxen, hvilken vi funde til Mersburg den 1. Octobr. og den 3. Octob. er vi bleven hørt af Curforsten, og samme Dag droge til Leypzig, og der fanget vor Afsked af hans Cantzler Mordeysen.

Den 7. Octobr. er vi fra Leipzig dragen paa Veyen til Keyserlig Mayst. Maximilianum den Anden, og droge vi igiennem Landt Bemen og til Wien udi Østerrige, hvor vi fandt Hans Mayst. den 24. Octobr. og fik saa Audientz den 28. Octob. af Hans Mayst. paa Slottet udi Hans eget Kamer, som da ingen var tilstede udi samme Kamer uden vi allene: Men Hans Raad og Tienere vare udi næste Sal der uden for, og der hand havde hørt vor Udretning standendes, gav Hand selv personlig Svar meget hertig og vel. Og saa fik vi en skriftlig Afsked af Hans Mayst. og den 12. Novemb. drog vi fra Wien igien.

An. 1567. er Jeg med Johan Friis Cantzler, min Broder Holger, og Caspar Paslich, forskikket til det Mode, der var berammet imellem Kongl. Mayst. og de Forster af Slesvig og Holsten, til Odense i Fyen, om deres Leens Undfangelse, og gik samme Handel paa den Tid uden Frugt af.

An.

An. 1569. blev jeg anden gang forskikket med Johan Friis, Joachim Zittwis, (g), og Caspar Paslich, til Odense om forskrevne Sager at skulle forhandle, og gik endda uden Frugt af.

Derefter samme Aar, blev jeg forskikket paa Grændsen imellem Sverige og Danmark ved Knerødt med Johan Friis Cantzeler, Peder Bilde, og Niels Kaas Secreterer, som da var berammet et Friligt Møde til S. Olai Regis Dag imellem begge Kongers Raad, at de skulde forhandle om den Fred, som blev giort udi Roskild, at den kunde blive ved Magt: Men samme Møde gik uden Frugt af; thi de Svenske vilde ikke holde, hvis deres Fuldmægtige Raad havde tilforn besluttet om Fred med Kongl. Mayst. af Danmark og hans Raad, og er siden Feyden begyndt paa ny igien.

An. 1570. er jeg bleven forskikket til Stetin med Peder Bilde, Henrich Rantzov, Doct. Joachim Hinck Erchedegen til Bremen, og Niels Kaas Secreterer, paa det Møde, som der var berammet af Keyseren og nogle Tydske Forster, der at skulle forhandle om Fred imellem Danmark og Sverige, og varede samme Fredshandling lige et halft Aar, at vi der have fortøvet udi Byen, og da er omsider den langvarende og fordervelige Feyde imellem Danmark og Sverige, som havde varet udi VII. samfelde Aar, formedelst Guds naadige Hielp og Bestandelse, og Keyserens og Forsternes flittige Underhandling aldeles fordraget og til en endelig Ende tilfreds stillet.

Incerto tempore, er jeg med Peder Bilde og Niels Kaas Secreterer bleven forskikket til Grendsen imellem Danmark og Sverige ved Bremsebro, som da var berammet et Møde af begge Konger, at deres Raad skulde der møde et forhandle om nogen Artikel, som den Stetinske Fred var anrørende, og blev der til en god Ende besluttet.

An. 1573. 30. Augusti blev jeg forskikket af Kongl. Mayst. til Kongen af Sverige.

(g) Om dennes Endeligt fortælles en egen Historie i Jens Gødissøns Ligprædiken over Jørgen Rosenkrands Fol. G. 6.

An. 1577. blev jeg forskikket af Kongl. Mayst. til Sundra Philippi og Jacobi, der at handle med Dronnings Elisabethæ hendes Maysts. Commissarier, som havde hendes Fuldmagt allene at bestille og udrette, som hun selv tilstæde var, med flere Ord, som samme Fuldmagt paa Latin formelder, og der vi havde der fortøvet dennem udi 7. Uger, drog vi derfra til Hamborg, og der vi der var kommen, kom der en Post der til os, begierendes, vi der ville fortøve og komme dennem til Ords, hvor vi og fortøvede uden for Byen i et Huus var Statholderens; thi det døde slux i Byen, men de laae i Byen, og agerede saa med hver andre i et Huus heder St. Jørgen, og kunde dog paa den Tid intet blive forligt, men kom siden andre Engelske Commissarier til Kongen, og blev saa med hannem selv forligt.

An. 1579. er Jeg forskikket tredie gang til Odense paa den Forligsmaal om den Arf paa den Slesvigske Handel.

Samme Aar blev jeg forskikket af Kongl. Mayst. til Slesvig paa den Landtag, at forhandle med Hertug Adolf om de Ceremonier hos Lenens Undfangelse.

Bygning paa Skabye.

1577. holdt ieg selv Auvel paa Skaby igien efter lang Reyse og Umag.

1579. blev Kornladen og Koladen der bygt af Grund.

1580. blev Grunden lagt paa det store Hus op i Gaarden.

1581. hvilken dette Aar blev ferdiget til Vindeverne.

Dette er saa meget, som Jørgen Rosenkrands selv om sit Levnet haver opteignet; hvad om hans øvrige Livs-Tid og christelige Endeligt kan være at melde, maae tildeels seges i de sidste Aar af Kong Friderik den Andens Historie og i Begyndelsen af Kong Christian den Fierdes Historie, som nu snart kommer for Lyset, saavelsom af den over hannem udkomne Ligprædiken, og til deels samles af adskillige utrykte Documenter, som af os ved Leilighed skal blive anførte. Vi ville alleeneste her til Slutning meddele et Brev fra Bi-

Kopen

Popen i Aarhus M. Lauritz Bertelsøn skrevet 1558. til Jørgen Rosenkrands, som giver en artig Forklaring om Kalds Beskaffenhed til Preste-Embed i de Tider. Samme Brev, hvoraf Originalen uden Tvil endnu giemmes i det Rosenholmske Archiv, lyder saaledes:

Gudzs Naade och Fredt wedt Jesum Christum, mett ganske wenligen och kierligen Helsen wdi waar Herre. Kiere Jørgenn, synderligen gode Wenn, giffuer iegh ether ganske wenligen tillkiende, ath y goer finge iegh ethers Skriffuelse, wdi huilken y giffuer tillkiende, ati haffuer forhandlet mett Sogen Mendene, att the skall høre nogen flere predicke for thennom, och sielff udwellie en aff huilke thennom best synnis, och y therfor haffue forschriffuit thenne Mand hidt, och hand och skall predicke for thennom. Saa giffuer iegh ether ganske wenlig ath wille wyde, kiere Jørgenn, at saadan en Wiis och Maade till att kalle och vdkore Sogne-Prester till Kirckens Tieniste er uwanligh anderstedt her wdi Stigtet, och skulle thet saa gange til, att fyrst en, saa en anden, then tridie, fierde ꝛc. skulle saa stedis till att kampes och kiffuis mett Predicken, tha wille then vndertiiden, som hoffuest kunde robe, och mest mett Ordt kunde praale, dog maa wel ske bode vlerdt och ugudeligh, fange Korrett och Vduellelse, och then, som lerdt och gudfryctigh, motte forskydis och staa tilbage, huor vdt aff will komme icke allentiste Bulder och Vskickelighedt, men ochsaa stoer Forargelse och Guds Ords Forachtelse y then hellige Kircke. Men paa thet ath alle Tingh skulle gange rett och skickelig till, bør Herretzs Prouest effther Ordinantzen ath holde segh hen till Kircken, huor Presten er dødt och affgangen, och ther formane menniger Sognefolck til gudelig Bon om en god Sogne-Prest, och siden hues Sognefolckene wedt stelffuer en god Person, huis Leffnet och Omgingset the wedt gudelig och skickelig kand were, att the tha kalder hannem [uden ther findis andre Forhindring] till theris Sognepreſt, dogh mett saadan Wilkoer, ath hann paa sin Lerdoms wegne kand findis skikkelig, huilcken Superintendens wdi andre lerde Mendzs Nerwerelse skall forfare. Findis hand tha vforstandigh paa Lerdoms wegne, will thend

 første

forste Kaldt icke mogett gielle: Men findis hand duelig lerdt och forstandigh, kand ingen retteligen forskyde hannem och kalde en anden. Saa haffuer ieg therfor kiere Jørgenn, paa thett altingh motthe effther Ordinantzen gange ordeligh och skickeligh till, nu y Oensdag nest forleden, siden ieg spurde y Sandhedt, ati war personligh tilstede paa ethers Gaardt, schriffuit tuenne Prouester till, ath the skulle huer i sit Herreth, effther Kirckens Ordinantzes Lydelse, drage till the tuenne Kircker, som Saligh Her Mattzs i Morcke fra døde, och ther lade ske Guds Tieniste mett Messe, Predicken, och formane mienige Sognefolck till gudelig Bøn hos Gudt om en god Sognepreſt, och att the siden schriffteligen giffuer tilkiende, huilken en god Person the er begierendis till theris Sognepreſt, ath ieg kand thette och wide paa myn Embedis wegne. Findis tha Her Mattzs i Allingh [huis Omgingsel och Leffnet mienigh Mand y Haldt Herrett kiender, och nogen aff thennem och tilforne haffuer begiert hannem] ath were skickelig, som thet seg bør, mett huad god Samwittighedt for Gud kunde hand forskydis fra samme Kald, och en anden komme ther ind? Sandelig kiere Jørgen, giffuer ieg och wenligen tilkiende, huorledis Kongl. Maitt. haffuer och mundeligen befallet alle Superintendenter, at huer skulle vdi syn Stigt giøre syn Fliidt till, att the Personer, som enten haffde weritt, eller endnu er till Studium, kunde besynderligen forsees vdi samme Stigt, naar ther bliff nogen Kald ledigt, huorfor iegh och icke thør fordriste megh till att giffue Samtycke till, att Her Mattzs skulle forskydis fra thenne Kaldt, effther thi hand haffuer och studeret vdi then høye Skoell y Kiøbnehagen, och syden hand kom ther fra, altiid er funden windskibeligen ath were vdi bogeligh Konst. Herhos kiere Jørgen beder iegh ether och wenligen ath wille betencke, hvadt Vlempe och Vskyckelighed ther wille komme aff y framtiden, huis en god Person, som haffde flitteligen lerdt syn Bogh och skycket segh well hos huer Mand, skulle forskydis, och en anden fremmede och vkiendt annamis och forsees mett Kirckens Renthe. Huadt var thet andet, end att mange gode vnge Personer, som

som søger Skole och Lerdom, motte saa gott som falle vdi Mishob, och platt offuergiffue Bogen, naar the saae Fremmede aff andre Stigter skulle komme och bliffue forseet mett Kirckens Forsyn, og the, som indfødt war vdi Stigtet, kunde ingen Forsyn fange. Kiere Jørgenn, thette altsammen giffuer iegh ether tillkiende y en godt og christelig Menynghe, icke anseendis nogen Person, egen Wyldt eller Baade wdi nogen Maade, Men alleniste, att alting kunde gange ordeligh och skickelig till, effther then Eedt iegh haffuer suoren Gud och Kongl. Maitt. paa myn Embeds wegne. Bedendes ether therfor for Gudz Skyldt och ethers egen store Fromhedt, aff huilcken ieg haffuer hørt, thet y altiidt elsker Ret och Retferdighedt, att i icke tager megh till Uwillie eller Mistycke, fortht iegh icke kand for saadan Aarsagis Skyldt paa myn Befalings wegne beja eller samtycke thenne Person aff Weill. Thette kiende Gud, huis ieg kand ellers tiene ether vdi nogen Maade aff myn ringe Formue, skall ieg altiid findis ganske willige och redeborrn. Befalendis ether thend ewige Gudt till Siell og Liff. Schriffuit i Aarhus Fredagen nest epther Lucie Dagh Aar rc. M. D. LVIII.

Lauritzs Bartholsen
Superintendens.

Opskrift:

Erlig og Welbyrdige Mandt Jørgen Rosenkrantzs till Skanbygaardt, Kongl. Maitts. Hoffuetsmandt paa Koldinghws, myn besynderligen gode Wenn, gannske wenligen tiillschriffuit.

II.

Dom paa Bondeloden af Tienden i Norge, og hvorledes den til fattige skiftes. 1516.

[Af Originalen paa Papir, som findes i det Kongl. Geheime Archiv.]

Wii effterscreffne Hans Oluffsøn Prowst i Marie Kirke i Osslo oc Norgis Rigis Canceller, Knwt Knwtsøn Ridder til Molandh, Eric Ericsøn aff Waben Lagmand i Oslo, Jon Jonsøn Lagmand i Tonsbergh, Lydicke Gude-

Gudelicson Lagmand i Skien, Biorn Gunderson, Siuordh Helieson Burgmesthera i Oslo, Atzer Kræmer och Benth Jwdhæ Raadmend ther sammestedz, Giore witterlict met thetta worth obne Breeff, ath wii haffwe seeth, hørdt, læset, oc hørdt læset Cristhen Ræthen, som offwer alt Norgis Righe rættis oc dømmes effter, alle Article, som hwn indholder, oc besønderligh som indholder oc paalydher, ath then fierdæ Part aff Thienden, som Bondherne sielffue indh met them haffue, som kalles Bondhelodh, oc bør ath skifftis effther Bispenss Raadhe. Og haffwe wii nw hordt oc spwrd i Sandhen, at werduge Fader met Gud Her Biscop Herlo, hwess Siell Gudh nadhe then forskreffne Bondelod optogh i syn Tildh till Domkirkens Behoff, oc somme aff oss then Tiid nærwærendis hwos ware. Siden haffue wii oc hørdt oc spwrd aff gamle Bønder, som end nw leffwe oc tilstaa, ath Biscop Gundher, som var Biscop i Oslo, hwess Siell Gud haffue, sammeledis then optogh oc skifftedæ effter Cristen Ræthen. Oc haffwe wii sammeledis hørd oc spwrd, oc i Sandhen widhæ, at werduge Fader met Gud Her Biscop Anders i Oslo haffuer esked oc paabodhet forskreffne Bondelodh, oc haffuer meste Part i huert Prestegiæld i siith Biscops Sticth tilbudet, kundgiort oc sagth for Almwen, huorledis forskreffne Thiend bør oc skall skifftis, sompt till Domkirken, nar som henne trengher, som nw giør, oc sompt till Sogne-Kirker oc Prester, som fattige ære, oc ey haffue Renthe ath holde seg met, oc en Part till fattige Skole-Degne oc fattige Falk, oc sammeledis til fattighe Bønder, som ikke kand komme till Sæedh i haard Tild, nar the bedhe Biscopen eller hanss Prowst ther om, ath the skulle tha beholde therris egen Lodh, oc ther till somme fattige i hwer Sogen skal haffue en Part aff theris Part som bether formogher, saa at somme faa en Part af II. III. eller IIII. Mendz Lodh meræ eller mynne, effter som the ære mange, som saa fattige ære, ath the kwnne ey till Sæedh komme. Paa huilken Skickelsæ saa ath skiftæ, som føre er rørd, som forskreffne Her Biskop Anderss haffuer tilbwdhet, tycker oss aldeles skelicth redelicth oc rætwiselicht

lieth at wære, oc Almwen plictigæ ære at skiffte forskreffne Bondelot efter Bispens Raadhe, som Cristen Ræthen wtwiiser, som forskreffuet staar, oc som the haffue nw giort i Hammerss Biscopsdom i Aar, og sammeledis giorde nw to Aar forledhen. Till ydermere Witnesbyrd oc Sanden her om trycke wii forskreffne wore Indzegle nethen for thettæ Breff. Giffwet i Oslo Tiisdagen nesth effter Mithfast Sondag Anno &c. MDXVI.

III.

Nogle Canceler Johan Frises Breve til Kong Friderik II.

Disse Breve, som af den under tvende Konger berømmelige Canceler Johan Friis ere skrevne, oplyse adskillige Omstændigheder udi Kong Friderik den Andens Historie imellem 1563. og 1568. medens den langvarige Krig med Sverige stod paa. Originalerne, hvoraf de ere udskrevne, giemmes i det Danske Cancellies Archiv, og anføres her i den Orden, som følger:

I.

Etthers Kongl. Maitt. min ganske vnderdanig willig oc pligtig tro tieniste altid tilfforn, aller naadigste Herre, feck Jeg Etthers Kongl. Maitts. Schriuelse, og ther hoss ett Breff, som Koningen aff Suerig haffuer schreffuitt Etthers Kongl. Maitt. tiill. Oc effther thi Etthers Kongl. Maitt. schriffuer meg til, att Jeg skulle schriffue Etthers Kongl. Mait. mitt betenckende till, paa same Kongl. Maitts. aff Suerigis Schriffuelse, Saa haffuer Jeg heramitt en Copie aff ett breff, som Etthers Kongl. Maitt. kand schriue Kongl. Maitt. aff Suerige tiill, dog paa Etthers Kongl. Maitts. egitt gode behag, att Etthers Kongl. Maitt. kannd lade slette vd, huad Etthers Kongl. Maitt. ikke wil haffue ther vdi eller sette mere til.

Jeg er ilde beladen mett the Suenske, huer time paa dagen haffue the bud tiil meg om Pasbord, och Jeg vndskyller meg ther

mett, att Jeg icke haffuer faatt bud fra Etthers Kongl. Maitt. Meg tockis godt were, att Etthers Kongl. Maitt. lader the 2. Karle, som skulle tiil bage tiil Suerig, faae Pasbortt, thi thett staar thenom icke tiil att forbiude, atthe Jo faa bud offuer, The faa wel altid en Karll offuer til Skaane, som man icke kand tage seg waare for, eutten her fraa eller andenstetz offuer, oc schriffue theris Herre til met hanom, atthe erre her arresteritt, oc atthe maa sende ingen aff theris egitt bud tiil bage til Suerig igien, oc ther mett giøre the ett helt Rygtte udi Suerig, dog paa Etthers Kongl. Maitts. egett gode behag.

Nett nu haffde the Suenske bud tiil meg, atthe wille drage aff y dag, oc lade en eller 2. aff theris suenne bliffue her oc bie efftther Pasbortt, Tha haffuer Jeg beffallitt Arild Ugerup, att hand skal giffue thenom tiilkiende, att Jeg raader thenom for ingen deel, atthe skulle drage aff, for the faa Etthers Kongl. Maitts. Pasbord, Og ther som the endelig wille drage her af Byenn, tha komme the dog ikke lenger end til Wordingborg, ther faar the dog att biie. Jeg forstaar, att Her Steen haffuer maadelig gunst aff Koningen aff Suerig, bode for Hertog Johans skyld, og end mett for Etthers Kongl. Maitts. skyld.

Oc tockis meg gott were, att Etthers Kongl. schriuer Arild Ugerup tiill, at hand bliffuer her udi Byen, saa lenge the Suenske erre her, thi hand er kientt mett thenom, og kand faa theris anslag att wiide.

Jeg will giøre min fliedt tillett, om Jeg kand uphollte the Suenske her mett gode ord, Etthers Kongl. Maitt. wille biude meg tiill, om the wille icke lenger biie her och the wille drage aff Byen, om Jeg skall lade forbiude thenom att drage aff Byenn, eller om Jeg skall lade thenom drage, the kunde dog ikke komme lenger end tiil Wordingborg, Oc wil Jeg haffue Etthers Kongl. Maitt. hermett thend almegtigste Gud beffalit. Schre-

Scrifft paa Kiöbenhafn, Fredagen nest for Fastelauens Søndag, Aar rc. 1563.

E. Kon. Maists. vnderdanige
tro Tienere

Johan Friiss till
Hesselagger.

Allernaadigste Herre, The Suenske haffue giffuet her till kiende, atthe skulle icke lenger end till Lantto Saxen, ther moder Landtgreuen aff Hessen thenom, oc Greuen aff Ostfrislandt, oc skulle ther handle mett thenom, oc ther som the bliffue her lenge ophollt, tha drage the andre tilbage egien.

Opskrift:

Stormegtiste Hogborne Første oc Herre, Her Frederich thend Anden, Danmarckis Norgis Wendis oc Gottis Koning, Hertog vdi Slesuig, Holsten Stormarn oc Ditmerschen, Greue vdi Oldenborg oc Delmenhorst, Min allernaadigste Herre.

2.

Etthers Kon. Maist. min ganske vnderdanig willig oc pligttig tro Tieniste altid tiilfforn, Allernaadigste Herre, giffuer jeg Etthers Kon. Maist. ganske vnderdanigen tiilkiende, att straxen jeg feck Etthers Kon. Maists. Schriffuelse mett Fox, liudendis att Etthers Kon. Maist. haffde giffuitt Her Steen Erickssen Pasbortt, meden effther hannd haffde saa schickett seg her paa Loffuerdagis, tha skulle hand fortøffue her til Etthers Kon. Maists. widere Beskedt, Tha gick jeg strax thil Her Gabriel Christenssen oc Her Jørgenn Fincke, oc gaff thenom tiil kiende, att jeg war komen vdi Forffarinng, atthe haffde hagd theris egett Bud til Kon. Maist. och atthe snartt finge gode Suar, oc bad thenom, atthe wille lade meg wide, huad Suar the finge fraa Etthers Kon. Maist. Samledis bad jeg thenom, atthe wille icke drage for aff Byen, end the wille lade mig thett wide, thi jeg haffde

 megett

megett att talle mett thennom paa Etthers Kon. Maists. Wegne, oc bad thenom, atthe wille giffue Her Steen thette tiilkiende, Tha suarede the meg saa ther paa, att jeg wel forstood, atthe ware icke fuldwel tiil freds.

Tiil Her Sten gick jeg inthett, forthi saa att nu y Loffuerdages tha bad jeg alle Borgermesterne, att the skulle gaa tiill Her Steen, oc vndskylle thenom, at thette Rumor war skeett, thet war icke sked mett theris willie, dog Wagtten vdi Portten haffde well thend Befaling, at the skulle lade ingen vd aff Portten, vden the haffde Etthers Maists. Pasbord, eller E. Kon. Maists. Raads Pasbord, Tha kunde Borgermesterne icke komme y Tall mett hanom.

Samledes bad jeg Arild Wgerup, att hand wille gaa til Her Sten paa Søndags, oc lod hanom sige, att jeg war komen vdi Forfaring, at hand war fortørnett, ther som thet war hanom icke emod, tha wille jeg gaa neder til hanom vdi hans Herberge oc talle mett hanom, Tha gaff hand Arild tiil Suar, at hand haffde inthet at talle mett meg, meden thersom jeg wille talle hanom noget til for Ethers Kon. Maist. tha wille hand suare meg.

Allernaadigste Herre, saa beder jeg Ethers Kon. Maist. gandske vnderdanigen, at Ethers Kon. Maist. wille komme hid mett thet første, saa will jeg ydermere giffue Ethers Kon. Maist. min Meninge tiilkiende, saa jeg forseer mig, thet skal gaa well tiill, Ethers Kon. Maist. tiil Ære, Oc wil jeg haffue Ethers Kon. Maist. hermed thend almegtigste Gud befalit, Schreffuit paa Kiøbenhaffn, thend 22. Dag Februarij Aar rc. 1563.

Johann Friis till
Hesselagger.

Allernaadigste Herre, thet Breff, som Ethers Kon. Maist. skicked meg, som Ethers Kon. Maist. haffuer schreuit Koningen aff Suerig til, thet haffuer jeg behollit hoss meg, och wil icke affverdige

lige Budet ther met, for jeg faar ydermere Besked fra E. Kon. Maist. eller at E. K. M. kommer sielffuer hid, for nogre synderlige Orsage Skyld, som jeg wil sige Ethers Kon. Maist., nar Gud wil jeg komer y Tall met Ethers Kon. Maist. Datum vt in literis.

3.

Etthers Kon. Maist. min ganske vnderdanige willige oc pligttig tro Tieniste altid tiilsforn, Allernaadigste Herre, giffuer jeg Etthers Kon. Maist. ganske vnnderdanigen tilkiende, att jeg feck Etthers Kon. Maists. Schriffuelsse rett nu, vdi huilkett Etthers Kon. Maist. formelder, att Etthers Kon. Maist. haffuer ladett giffue the Suenske theris Pasbord, Tha haffue the icke end nu weritt hoss meg ther mett, meden thet førstе jeg faar thenom, tha wil jeg dog rette meg effther Etthers Kon. Maists. Schriffuelsse, Oc beder jeg Etthers Kon. Maist. ganske vnderdanigen, att Etthers Kon. Maist. wille komme hid, thett er gott formogitt som jeg wil sige Etthers Kon. Maist. nar Gud wil jeg komer y Tall mett Etthers Kon. Maist. Oc will jeg haffue Etthers Kon. Maist. hermett thend almegtiste Gud beffalit. Ex Kiøbenhaffn, thend 22. Dag Februarij, Aar rc. 1563.

Johan Friiss till
Hesselagger.

4.

Etthers Kon. Maist. min ganske vnderdanig, willig oc pligttig tro Tieniste tillfforn, Allernaadigste Herre, giffuer jeg Etthers Kon. Maist. ganske vnderdanigen tilkiende, att rett nu kom thenne Breffuisser Anders Jyde hid til Byen oc hagde tuenne Breffue mett seg, ett fra Coruitz til meg, oc ett fra Jacop Brockenhuss til Frans Brockenhuss, huilcke Breffue jeg sender Etthers Kon. Maist. sameledes haffuer jeg sagd same Anders Jyde, att hans skulle drage sielffuer til Etthers Kon. Maist. oc vnderuise Etthers Kon. Maist. all Leilighed, Oc wil jeg haffue Etthers Kon. Maist.

 her-

hermet thend almegtigste Gud befalitt, Schreffuit paa Kiøbenhaffn themd 4. Dag Martij, Aar rc. 1563.

Ethers Kon. Maists. underdanige
tro Tienere

Johan Friiß til
Hesselagger.

5.

Ethers Kon. Maist. min ganske underdanig willig och pligtig tro Tieniste altid tilforn, Allernaadigste Herre, giffuer jeg Ethers Kon. Mast. ganske underdanigen tilkiende, at straxen jeg kom hid fra Ethers Kon. Maist., tha tog jeg Frans oc Jacop Brockenhuß met meg, och ginge tiil Her Sten Ericksen, Her Gabriel Christenssen oc Her Jørgen Fincke, oc gaffue thenom tilkiende, at Ethers Kon. Maist. haffde schreffuit Koningen aff Suerig til, atthe wille icke besuerge thenom, at fortøffue her saa lenge, tiil Ethers Kon. Maist. finge Suar fra Koningen aff Suerig, dog haffde Ethers Kon. Maist. samtøkt, atthe motte gaa til huer andre rc. Siden at wy wore hoß Her Sten Ericksen, the haffuet Her Sten icke wel werit tiilfreds, men hand hagde Bud tiil meg y Gaar, oc schreff meg til, oc wor begierindis, at hand motte komme y Tall met meg, hand wille komme tiil meg, huort jeg wille haffued, Tha gick jeg neder til hanom y Dag, vdi hans Herberge, oc tha beklagede hand y thet hogeste, at hand haffde haardeligen forsiet seg vdi hans Hastighed, oc bad meg, at jeg wille alting wende tiil thet beste, oc beklagede hand seg haardeligen, at hand haffde fortørnet Ethers Kon. Maist. forthi at ther som hand kom vdi Unaade hoß hanß Herre, wiste hand ingen tiil at thye paa Werden, uden tiil Ethers Kon. Maist., oc befrygtede seg, at nar hand kom vdi Suerig egien, tha skulle hand ilde bliffue ther vndfongit, thi at hand wor alrede mistenkt for Ethers Kon. Maists. Skyld, oc befrygtede seg, at ther skulle bliffue stor Uenighed emellom begge Rigerne, forthi at hand oc the andre waare her anholt, oc at thet skulle leggis hanom til, at hand

hand wor ther Orsage tiil, endog at hand alle hans Dage haffuer giort hans største Flid tillet, at ther kunde bliffue god Fred emellom Ethers Kon. Maist. oc Koningen aff Suerig, huilcket jeg wille icke vndtholle at giffue Ethers Kon. Maist. tilkiennde, Och will jeg haffue Ethers Kon. Maist. her met thend almegtiste Gud beffalit. Schreffuit paa Kiøbenhaffn thend 17. Dag Martij Aar rc. 1563.

Ethers Kon. Maists. vnderdanige
tro Tienere

Johann Früss tiil
Hesselagger.

Allernaadigste Herre, Samledis gaff Her Steen Ericksen meg tilkiende, at hanom stod nogre Pendinge tiil vdi Androp (a), som hanom waare tilsagd at skulle haffue vdi thene Maanid oc at thet skulle were en stor Summe, och befryktede sig, at ther som hans Bud komme ther icke same Tid, at thet skulle were hanom en stor Skade, oc wor therfor begierindis, at hand motte faa Pasbord tiil tuo hans Suenne, thend ene skulle drage did til Lands, thend anden til Skibs fra Helsingør, oc war offuerbødig att wille lade meg see, huad hand schreff, oc at men motte lade hans Suenne randsage, saa the skulle ingen andre Breffue haffue met thenom, samledes leste hand nogre Handschriffter for meg paa same Pendinge, dog jeg wille icke høre thenom till Ende, oc sagde thet giordes icke Behoff, och bad hand meg, at jeg wille schriffue Ethers Kon. Maist. tiil, at hand maatte faa same 2. Karle aff sted, oc tockis meg, at thet kand ingthet hindre Ethers Kon. Maist. thi thet kand hanom icke formenis, at hand faar wel Bud hiden, thi ther løber saa mange Skib her fra oc did bode Tydsche oc Danische, samelledis drager her saa mange egennom Rigit oc til Tydskland, saa hand faar wel thend, som tager hans Pendinge, oc tager hans Breff met seg, hwort hand will, Ethers Kon. Maist. wille therfor werdis til at schriue meg til, om Ethers Kon. Maist. wil, at jeg skal giffue hanom Pasbord tiil to hans Suenne, atthe

mue

(a) D. Antwerpen.

nue drage til Andrepen, thend ene til Lands, eller then anden til Skibs, eller om the skulle følge hver andre, eller om Ethers Kon. Maist. wil unde hanom enn at nue drage did til Lands, Datum vt in literis.

6.

Ethers Kon. Maist. wor ganske underdanig, willig oc plictig tro Tieniste altid tillforne, Allernaadigste Herre, giffue wy Ethers Kon. Maist. ganske underdanigen tiilkiende, at Marcus Hess kom tiil os y thisse Dage oc gaff tiilkiende, at ther gick En thit oc offte ind tiil Her Steen Ericksen, oc tallede hemelige met hanom, som er en Tysch Predicant, oc haffuer studerit her en Tydt lang, tha lagde wij Kundtschafft effther hanom, oc tha hand kom til Toldboden oc wor udi Fergen, lod wy hanom tage aff Fergen, oc lode hanom førre for oss, tha adspurde wy hanom, huad hand haffde saa møgit hemeligt tallit met Her Steen, sagde hand, atthe Suenske haffde bedit hanom at skulle drage tiil Koningen aff Suerig, att talle met Koningen aff Suerig, at hans Naade wille sende nogre hans Naades Sendebud hid neder tiil Ethers Kon. Maist. oc lade handle at Her Steen met the andre motte komme her løss, tha sagde wy hanom at thersom hand haffde icke andre Werff end thisse, tha haffde hand icke behoff at talle saa offte hemeligen met thenom, oc bad hanom, at hand wille met gode bestaa hans Erinde, oc om hand haffde nogre Breffue met seg fra thenom, at hand tha wille faa thenom fra seg, meden hand sagde hart ney, at hand icke haffde andre Erinde, eller nogre Breffue, paa thet siste hand fornam, wy wille icke tro hanom, oc wy sagde til hanom, wille hand icke bestaa met gode, tha skulle hand bliffue ther nød til met onde at bestaa thet, tha hand fornam, thet kunde icke andet were, tha bestod hand, atthe Suenske haffde faad hanom nogre Breffue, huilcke hand andtuorde oss, oc wy sender nu Ethers Kon. Maist. huilcke Breffue som ware oben, thenom haffue wy lest, men huilcke som ware beseglit, thenom haffue wy icke upbrot, oc bestod samme

Pred-

Prest, atthe Suenske haffue bestaad for hanom, atthe haffue schreffuit Koningen aff Suerig tiill, oc send hanom Breffuene met then Enspenning, som wor her, oc hørde Landtgreuen til, oc kom tiill Suerig, sameledis haffue the send Koningen aff Suerig thet Pasbord, som Ethers Kon. Maist. gaff Her Sten oc the andre, oc bestod same Prest, at Her Sten haffuer bestaad, at hand met the andre haffue schreffuet Landgreven tiil, atthe erre her forhindred, oc haffue wy ladet sette same Prest, oc sidder paa Taarnit, ther skall hand sidde, til saa lenge wy faa widere Besked fra Ethers Kon. Maist. Same Prest heder Magister Osias, oc er en Sognepresters Søn aff Rostock, huilcket wy wille icke vndtholle at giffue Ethers Kon. Maist. tiilkiende, oc wille wy haffue Ethers Kon. Maist. hermet then almegtiste Gud befalit. Schreffuit paa Kiøbenhaffn thend 21. Martij Aar 2c. 1563.

Ethers Kon. Maist. vnderdanige
tro Tienere

Johan Friiß tiil
Hesselagger
Frans Brockenhuß.

7.

E. Kon. Maist. min gantzke willige, plichtige, tro, wnderdanige Thieneste alrid tilforn, Stormechtigste Hogborne Forste, Aldernaadiste Herre och Konning, Jeg haffuer bekommit E. Maists. Schriffuelsse, och ther hoss thend Copie, som E. Maist. haffuer ladit stille till thend Frantzouske Legat, huilcke ieg met tilborlig Reuerentzs haffuer wndfangit, lest, och offuerueyett, tockis meg, att samme Copie well saa maa gaa for seg, och wed thend inthet at forbedre, och siønis ther fore got were, at E. Kon. Maist. met thet forste lader thend forferdige, och hiid forsticke, saa will ieg thend Frantzouske Legat thend offuerantuorde, Och som wdi E. Kon. Maists. Schriffuelsse formeldis, at ieg will schriue Zisuitz till, Tha will ieg paa E. Maists. gode Behag ther met lade bestaa, til E. Maists. Tilkomst, thii thend Herre von

Podbusch, som haffuer ladit offuerantuorde meg samme Schriffuelse, fortøffuer her till E. Kon. Maist. kommer hiid, saa will jeg tale met E. Kon. Maist. ther om, och siden mett hannom tilschriue Zisuitzs, Och vill jeg haffue E. Kon. Maist. her mett till itt lyckfaligt och languarende regiment, thend Aldmechtigste Gud befalendes. Schreuit paa E. Maist. Slott Kiøbnehaffn, Thend 12. Dag Maij Aar rc. MDLXII.

E. Kon. Maists. willige
plichtige, tro, vnderdanige tienere

Johan Friiss.

8.

E. Kon. Maist. wor gantz willig plichtig trò wnderdanige thieneste altiid tilforn, Stormechtigste Hogborne Første, Allernaadigste Herre och Koning, Giffue wii E. Kon. Maist. gantz wnderdanigen tilkende, att nu i afften er E. Kon. Maist. Hoffsinder Christiern Munck kommit fran Aggershuss og hiid met breffue fran Frantz Brockenhuuss og Biørn Kaass till E. Kon. Maist. och till oss, huor aff wii forfare, att the Suenske skall were affuigit fran Aggersshuss, huilcke wore breffue wii E. Kon. Maist. mett forskreffne Christiern Munck tilskicke, Och efftersom the ere begerendes, att thennom mere Fettalie maa tilskickis, effther thy the icke wiide, huor lenge the ther skulle forbliffue, eller och om Fienderne wille wende thennom och bliffue liggendes nogenstedz ther wdi Landit, Tha wille wii lade bestille, att till thennom endnu en Monatz Fettalie skall forsendes, och ther annamme aff skiibs Fettalien, Och siiden see huad raad wii kunde fange till Fettalie til Skiibene wdi thet sted. Sammeledes efftersom Frantz och Biørn och formelde, att the achte att giort itt angreb for Wardberg, nar the rocke tilbage egien, og therfore begere, att ther motte til forordineris nogen Rytthere, som paa samme Thiid kunde berende Slottet, Tha siontis oss gott were, ther som E. Kon. Maist. kunde beuege the tydske Rytthere att rocke op, effter som wii vdi dag haffue tilforn schreuit E. Kon. Maist.

Maist. till, Men ther som thet icke kand skee, Tha faar mand att see, huad raad ther bliffuer till att handle met the Danske, att the rocke op: Tilltgeste efftersom wy forfare, att the Glasenaps Knechte, som ligge paa Aggershuss, skulle haffue store och dyre besoldinge, Och E. Kon. Maist. och skall were thennom en stor Sum skyldig, Tha see wii for gott an, att E. Kon. Maist. fordrer Glasenap met samme Knechte hiid neder met Frantz och Biørn, att the och kunde hielpe at fulddriffue thet Anslag for Warberig, og ther lader stille itt breff till hannom therom, Och E. Kon. Maist. och tilschriffuer Frantz och Biørn, att the forordinere andre aff the Knechte, som the haffue hoss thennom, att bliffue wdi thet sted paa Aggershuss, Och E. Kon. Maist. ther mett will haffue thennom altingist hiemstillit, att the ther met bestille, som the kunde tencke E. Kon. Maist. och riigit kand were gaffnligt, Sammeledis haffue och Frantz och Biørn budit oss till met Christiern Munck, att Opslong bye skall kunde byggis paa en fast beleyligere Sted bode for haffnen, och anden bequemme leylighed, Thi stille wii wdi E. Kon. Maists. betenckende, om E. Kon. Maist. will schriue thennom till, att the beseer och forfarer thend leylighed, och om thet kand skee, borgerne och theris Handel wden skade, Och effter som the schriffue om en Bygmester, effthertthi huad ther er byggit ther paa Slottit, icke er byggit moggit till nytte, stille wii och wdi E. Kon. Maists. betenckede, om E. Kon. Maist. will skicke thend Bygmester thiid, som er paa Bahuss, eller och om E. Kon. Maist. will nogen anden ther till forordinere, Och wille wii haffue E. Kon. Maist. her mett till itt sunt Liff, lycksaligt och languarende regimentt thend alwechtigste Gud befalendes, Schreuitt paa E. Maists. Slott Kiøpnehaffn thend 28. Maij Aar rc. 1567.

E. Kongl. Maists. plichtige
wnderdanige tro thienere

Johan Friiss till Hesselagger.
Peder Oxe til Gissefeld.

9.

E. Kon. Maist. wor gantz willig, plichtig, tro, wnderdanige Thienneste altiid tilforn. Stormechtigste Hogborne Første, Aldernaadigste Herre och Koning, Giffue wij E. Kon. Maist. gantz wnderdanigen tilkiende, at wij wdi Efftermiddage emellom 4. och 5. haffue bekomit E. Maists. Schriffuelsse, thend 27. Maij paa Helsingborg wdschreuit, huilckit wy met tilbørlig Reuerentz haffue wndfangit, lest, och offuerueyit, och forfare wij ther aff, at E. Kon. Maist. haffuer handlit met the Rytthere wdi Helsingborg, om hueſſ E. Kon. Maist. er bleffuit thennom skyldig till siste Munstring, saa thennom Halffparten wdi Danske, och Halffparten wdi Tydske Mønt skall betalts, oc efftersom E. Kon. Maist. begere, at wy met thet første wille finde Raad, och till E. Maist. 20000. Daler forskicke, tha kunde wy E. Kon. Maist. wnderdanigst icke forholde, at thend Summe, som Erich Rosenkrantz her fran seg haffuer offuerantuordit, beløber seg icke vden 17167½. Daler 2½ ß, och er her nu icke flere Pendinge wdi Forraad, bode aff the och andre Pendinge, som wy haffue oppeborit, end 10881½. Daler, och wed 7000. Daler, som ere paa Monten, och endnu vdi 8. eller 10. Dage icke kunde bliffue ferdige, huor aff wy nu sender E. Kon. Maist. 10000. Daler, och wiide wy nu saa hastig ingen wiidere Forraad, vden hueſſ thend Oyne Told, the Pendinge fran Dantzigk, och hueſſ egien staar aff thend Hielp thend Skonske Addel skall giffue E. Kon. Maist. seg kand beløbe, och sende wy E. Kon. Maist. her hoſſ en Register paa hueſſ E. Kon. Maist. er bleffuen huer Fane aff Rytherne skyldig till siste Munstringe, och huad thenom ther paa er forstracht, och wiid Peder Hanſen Rentreschrinerren wiidere Beskeed, om huad Josua von Qualen haffuer oppeborit aff Quegskatten wdi Fyen och andit, och thet beløber seg ydermere end thenne Register indholder, huilcket wy icke kunde lade at giffue E. Kon. Maist. wnderdanigst tilkiende, och wille wy haffue E. Kon. Maist. till it lycksaligt och langwarende Regiment thend Aldmechtigste Gud befalendis

lendis, Schreffuit paa E. Kon. Maists. Slot Kiøpnehaffn, thend 29. May, Aar etc. 1567.

E. Kon. Maists. plichtige
wnderdanige tro Thiennere

Johan Friiss till Hesselagger
Peder Oxe till Gislefeld.

Bleff Kong. Maist. schyldig Wlrich Bheer paa hans Rytther aff thend siste Affregning her paa Kiøpnehaffn til thend 24. Februarij 67. wngeferlig wedt . . . . . . 27702. Daller.

Bleff Kong. Maist. schyldig Josua vonn Qualen paa hans Rytther, aff thend siste Affregning her paa Kiøpnehaffn, Anno 1567. till thend 24. Februarij wngeferlig wedt . 17660. Daler.

Bleff Kong. Maist. schyldig Friz Capelle paa hans Rytther aff thend siste Affregning wdi Lundt till thend 24. Februarij 67. wngeferlig wedt . . . . 10567. Daler.

10.

E. Kon. Maist. wor gantz willig, plichtig, tro, wnderdanig Thieneste altid tilforn, Stormechtigste Hogborne Første, Allernaadigste Herre och Konning, wy haffue bekommit E. Maists. Schriuelse, huilckit wy met tilbørlig Reuerentzs, haffüe wudfangit lest och offuerueyet, och som E. Kon. Maist. formelder om the Meckelborgische Rytthere, huad the begere, førre end the skulle rocke hild ind wdi Landit, och at wy ther om wilde tilschriue E. Kon. Maist. wort Betenckinde, tha kunde wy E. Kon. Maist. wnderdanigst icke forholde, at her paa thenne Thild icke er Pendinge tilstede, wden ved 4500. Daler wdi Danske Pendinge, saa staaer ther icke heller tilbage aff Skatten, wden aff Drotningborg Leen och Aakier Leen, och ellers nogen ringe Restantzer aff nogen andre Leen, dog thersom E. Kon. Maist. wiste nogenstedz Raad till Daler, sientis oss got were, at the met thet første kunde kom-

me huid siid wdi Landit. Huad thend Schriuelse belanger till Hertog Hans, wille wy thend nu strax lade forferdige, och E. Kon. Maist. tilsk cke. Om thet Win, som the Lübscher schriue om, stille wy wdi E. Kon. Maists. Betenckinde, om E. Kon. Maist. will wnde thennom thend toldfrij egiennom Sundit, och sionis oss, at E. Kon. Maist effter thenne Tiidz Leylighed icke well kunde thennom thet afflae, dog altingist paa E. Maists. naadigst Behag. E. Kong. Maist. her met till et sundt Liff, lyckfaligt och languarende Regiment, thend Aldmechtigste Gud befalendes, Schreffuit paa E. Maists. Slot Kiopnehaffn, thend 21. Martij Aar 2c. 1568.

E. Kon. Maists.

wnderdanige willige
plichtige Thiennere
Peder Oxe till Gislefeld.
Johan Friiss till Hesselagger.

Aldernaadigste Herre och Konning, giffue wy E. Kon. Maist. gantz wnderdanigen tilkiende, at ther paa thenne Thiid ere ingen Pincker, som wy kunde afferdige for Halmstad, thi E. Kon. Maists. Pincker ere wdlobne i Ostersoen, men wy haffue wdi E. Maists. Naffn ladit skille it Breff till Otte Galskott, at hand strax skall ligge seg for Wardberg, met huess Skiibe och Pincker hand hoss seg haffuer, saa forsee wy oss, at the Suenske met theris Skiibe eller Baade inthett skulle kunde wdrette, eller wnderstaa thennom at wdlobe aff Haffnen, och wille wy nu strax afferdige Fettalie till hannom, huor met hand samme Skiibe kand wdfettalie, Sammeledes, thersom ther war nogen Raad till Pendinge, sionis oss got were, at the Meckelborgische Rytthere met thet forste maatte komme offuer, thi the dog ligge E. Kon. Maist. paa hin Siide till Omkaastninge, och wilde wy gierne haffue giort wor Fliid, at haffue lont thennom her wdi Byen, men the ere her icke at bekomme, men thersom E. Maist. kand finde Raad till Pendingen, at E. Maist. tha will werdes at schriue

Erich

Erich Rud till, at hand och begiffuer seg offuer till Wernaa, och tilhielper thennom at mustre, met Axel Weffert och Nickel Druckenbrodt.

Opskrift:

Stormechtigste Hogborne Forste och Herre, Her Frederich thend Anden, Danmarckis Norgis Wendis och Gottis Koning, Hertog wdi Slesuig, Holsten, Stormarn och Dytmersken, Greue wdi Oldenborg och Delmenhorst, wor aldernaadigste Herre och Koning, wnderdanigen.

IV.

Et Par af Kong Friderik den Forstes Forordninger.

Det er nu længe, siden vi i vort Magazin indforde noget, som angaaer vor Danske Lovkyndighed, hvis Oplysning dog er og bør være en Hoved-Artikel i vort Selskabs Foretagende. At vi derfor skulle fornøie dem, som studere Loven og legge sig paa Rettens Kundskab, maae vi ikke forsomme at anføre alt, hvad os ved Leilighed forekommer, enten af vore forige Kongers utrykte og for de fleste ubekiendte Forordninger, Recesser, og alle Slags udgivne Love, eller af gamle Dome, Tingvidner, og alt andet, som i nogen Maade forklarer den Danske Proces og fordums Rettergangs Maade. Vi ere ogsaa af adskillige mere end eengang derom anmodede, og derfor saa meget hellere, da vi nu med endeel af deslige Documenter ere forsynede, ville efterhaanden indrykke nogle af dem. For denne gang giøre vi Begyndelse med endeel af Hollovlig i Hukommelse Kong Friderik den Førstes aabne Breve og Forordninger, alle af det Danske Cancellies Archiv udskrevne, saaledes som følger:

1. Breff om Mandsslet udgiffuet udi Fyen.

Vii Frederich meth Guds Naade 2c. Giøre alle witterligt, at os elskelige vore kiære Undersaatter Adell og menige Almue udi vort Land Fiun have berettet og klaget for os, at naar nogen bliver udihielslagen, och therfore ikke kunde være vedt theris Boe eller

eller Bierring, men nødt til at ligge uti Skowge og Skiwll, thennem til stor Skade og Forfang, paa thet at sliigt Uskell her-effter ei skee skall, tha have Vi met Vort elskelige Danmarkis Riiges Raadtz Raad saa skikket och ordineret, at naar noger kommer for noger Mandsslet, skall handt och hands Slegt och Venner were ufferdet aff hver Mandt, indtill saa lenge at Sandemendt fange swo-ret therom, och thendt Dag och Natt ther nest efftterkommendis, huadt heller handt swerís til Lodt eller Freedtløff, uden saa skeer at thendt, som Manden sloer, griffuis ved ferske Gerning: Gi-vet uti Ottense Mandagen nest effter vor Herris Hymmellfarts Dag Aar MDXXIII.

2. Breff om Udtfestningh, anlangende Brydie, som fæster Gaarde.

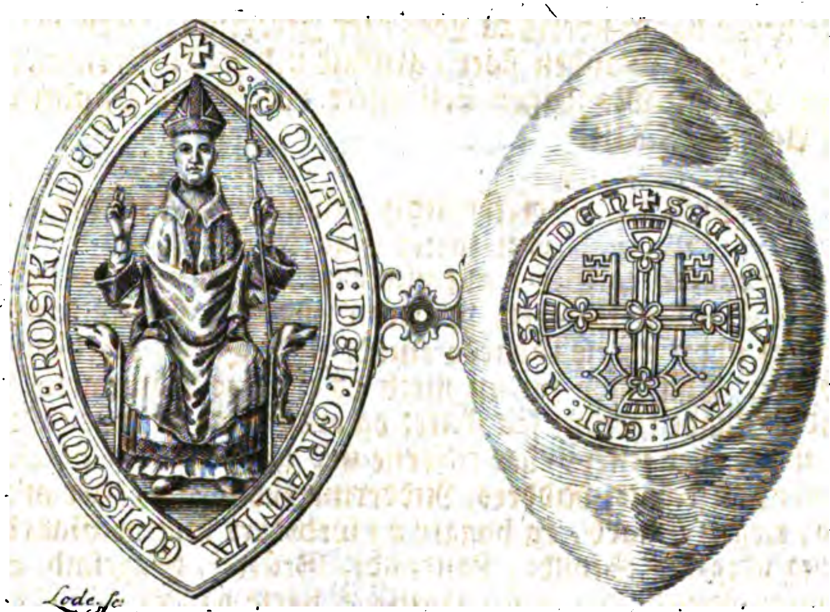
Vii Frederick rc Giøre alle vitterligt, at vii have nu hørt, oc uti Sanden forfaret, hvorledes manghe Bryde kastis och udtviises udtaf theris Gaarde emodt alldt Skell, och uden alldt Skylldt: Tha have vii nu meth os elskelige Danmarkis Rigis Raadts Raadt therom saa skikket og ordineret, at ingen Bryde, som steder eller fester, eller tilforne sted og fest haver af Vor og Cronens, Kirckens, Ridders, Riddermændsmænds, eller af Bundens, nogen Gaard, og bygger og forbedrer samme Gaard, och redelig udtgiver Skylldt, Landgilde, Gesterii, Sagefald, og andre smaa Retselle, og er sin Hosbond hørig og lydig, og ikke stder hannem overhørig for meth Ægt, Inder og Arbeide, og ey heller forhugger Skoven uskiellig eller leyer og fester fra Gaarden Agger eller Eng eller Fiskerii; tha skal hand ikke festis af sin Gaard, og ei theraf udtviises, then Stund hand holler fornevnte Artikler. Givet uti vor Kiøpstadt Otthense vor Herrishimmelfarts Dag Anno &c. MDXXIII.

Under wort Signet.

44. Hefte.

I.

Efterretning om Biskop Oluf i Roskilde, som døde 1320.

Under Kong Erik Menveds Regiering fra 1301. til 1320. sad paa Roskilde Biskops-Stol en Biskop af det Navn Oluf. Dennes Sigil have vi fundet under et og andet original Document, saaledes som vi her oven til have ladet det i Kober stikke. Paa den ene Side sees hans store Seigl i aflang Skikelse, hvorudi Biskopen forestilles, siddende paa sin Biskopelig Stol, i fuld Biskops-Dragt, med den høire Haand oprakt til at velsigne Folket, og med Bispe-Staven i den venstre Haand. I Omkredsen læser man disse Ord: S. OLAVI. DEI. GRATIA. EPISCOPI. ROSKILDENSIS. Paa den anden Side af samme Sigil er i Voxet indtrykt det mindre Biskopelige Seigl eller Secret, hvor-

udi man seer et Kors og tvende Negeler, som er Roskilde Stifts gamle Vaaben, deromkring er at læse: SECRETUM. OLAVI. EPI. ROSKILDENSIS.

Om denne Biskop Olufs Oprindelse og Opkomst er os intet bekiendt. Navnet vidner, at han ingen Udlænding haver været. Formodeligen har han, forend han blev Biskop, hast et Prælatur eller Canikdom enten i Roskilde eller Lunde Domkirke. Hans Formand i Roskilde Stift, Biskop Johannes Krag, døde i Aaret 1300. efter hvis Død en blev udvalt ved Navn Florentius (a): Men da denne igien blev forskudt, udvaltes bemeldte Oluf til Biskop Aar 1301. som baade Hvitfeld, og en gammel Latinsk Kronik (b) vidner i disse Ord: An. MCCCI. Olavus fit Episcopus Roskildensis. At han haver hast Magister-Graden, erfares af et Sted hos Hvitfeld, hvor han nævnes M. Olaus, og i et Original Document af 1304. kaldes han udtrykkeligen Magister Olavus.

Paa de Tider han blev udvalt, opholdt den landflygtige Erkebiskop Jens Grand sig paa Bornholm, og kunde da ikke forrette den Biskopelige Vielse, hvorfor han, efter Hvitfelds Vidnesbyrd (c), forsendte Biskop Oluf til Rom, hvor han skal være bleven viet. En anden gammel Kronik (d) fortæller, at Erkebiskopen selv udvalte ham og skikkede hannem confirmeret til Roskilde Stift: Men det er ikke troligt, at Erkebiskopen haver hast saadan Magt at udvæle, endskiønt han vel kan have giort meget til hans Val hos Dom-Capitelet. Det synes af en og anden Omstændighed, at Biskop Oluf en temmelig lang Tid har opholdet sig i Rom, og er ikke kommen til sit Stift for hen i Aaret 1304. Af et Latinsk Document, som er et Gavebrev paa en Gaard til Esrom Kloster, udgivet strax efter Hellig tre Kongers Dag i dette Aar, seer man, at han haver hast tvende Caniker i Roskilde, nemlig Hr. Oluf Biørnsøn og Hr. Johannes Thythebierg, til Vicarier udi sit Sted, hvilket og kan være et Vidnesbyrd om hans Fraværelse. Disse tvende have paa Biskopens Vegne med forseiglet bemeldte Gavebrev, hvoraf de Ord, som hid høre, lyde saaledes: Petens obnixius, huius Donationis formam, rite factam, a viris venerabilibus, Dominis OLAUO BYÖRNSON, & JOHANNE THYTHÆBIÆRGH,

---

(a) HVITFELD in fol. pag. 317. Maaskee den Florentius eller Florentinus de Bronckhorst, som nogle Aar efter havde Val til Ærkebiskopdomet Bremen, men fik det ikke. See LINDENBROGII Scriptores Rerum Septentr. p. 102.

(b) Chron. Dan. edit. ab ARNA MAGNÆO, pag. 76.

(c) HVITFELD in fol. p. 317. hvor Ærkebispen uretteligen kaldes Johannes Erlandsøn, som er en Confusion i Navnene af de tvende Lundiske Ærkebisper Jacob Erlandsøn og Johannes eller Jens Grand, der begge i Slegten lignede hinanden.

(d) See PONTOPP. Annal. Eccles. Dan. Tom. II. p. 57. LUDEWIG Reliqv. Manuscript. Tom. IX. p. 37. 161.

BIÆRGH, Canonicis Roskildensibus, Vicariis Domini MAGISTRI OLAUI Electi ibidem confirmati, & a Dominis Decano & Preposito &c. diligentius auscultari, & eorum sigillis, una cum sigillo dicti Capituli sigillari &c. Actum & Datum Anno Domini M CC. quarto, feria quarta post octauas Epiphanie Domini, dicta civitate Roskildensi &c. At Biskop Oluf her kaldes Electus confirmatus, giver tilkiende, at han enten endnu ikke haver været indviet, eller og at man her til Lands endda ikke haver hast Kundskab derom. Vel mueligt han formedelst de Uroligheder, som Pave Bonifacius VIII. var indviklet i, ikke har kunnet erholde sin Vielse, forend Benedictus XV. i Aaret 1303. kom til Regieringen. Denne Pave haver d. 17. Martii i sit Pavedoms første Aar givet Bisp Oluf [uden Tvil da han var færdig til Hiemreisen] Facultatem testandi eller Magt at giøre Testament efter sin egen Villie. Den Pavelige Bulla derom, hvoraf vi have en gandske rigtig Afskrift i Hænder, lyder saaledes:

Benedictus Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri *Olavo* Episcopo Roskildensi salutem & Apostolicam benedictionem. Quia præsentis vitæ conditio statum habet instabilem, & ea, quæ visibilem habent essentiam, tendunt visibiliter ad non esse: Tu, hoc salubri præmeditatione præmeditans, diem tuæ peregrinationis extremum dispositione testamentaria desideras prævenire. Nos itaque tuis supplicationibus inclinati, ut de bonis tuis undecunqve, non per Ecclesiam seu Ecclesias, alias tamen licite acquisitis, quæ ad te pertinere omnimode dinoscuntur, libere testari valeas ac de bonis mobilibus Ecclesiasticis, tuæ dispositioni seu administrationi commissis, quæ non fuerint altaris seu altarium ecclesiarum tibi commissarum ministerio seu alicui speciali Ecclesiarum earundum divino cultui vel usui deputata: nec non & quibuscunque bonis mobilibus a te per Ecclesiam seu Ecclesias licite acquisitis, pro decentibus & honestis expensis tui funeris, & pro remuneratione illorum, qvi tibi viventi serviverint, sive sint consangvinei sive alii, juxta servitii meritum, moderate tamen disponere ac erogare, & alias prius de ipsis earundem Ecclesiarum ære alieno deducto, ut ipsæ Ecclesiæ non remaneant debitis obligatæ, in pios usus convertere possis, fraternitati tuæ plenam & liberam auctoritate præsentium concedimus facultatem. Volumus tamen, ut in eorundem Ecclesiasticorum dispositione

 bono-

bonorum juxta quantitatem residui erga Ecclesias, a quibus eadem percepisti, te liberalem exhibeas, prout conscientia tibi dictaverit, & saluti animæ tuæ videas expedire. Datum Lateranis, XVI. Kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno primo.

At Biskop Oluf i Begyndelsen af September Maaned 1304. haver været i Besiddelse af sit Stift, og opholdet sig her i Landet, beviises af en original Vidisse, som han tillige med Greve Gert af Holsten og Bisskop Henrik af Revel haver udstædet og forseiglet udi Nestved af Keiser Alberti Confirmation paa det Privilegium, hvorved Keiser Friderik 1214. stadfæster Kong Valdemar II. sine Lande paa hin Side Eideren og Elben og udi Venden. Vidissen begynder og ender saaledes: Omnibus præsens scriptum cernentibus GERARDUS Dei gratiæ Comes Holsatiæ & Scowenburgh, HENRICUS Revaliensis & OLAVUS Roskildensis eadem gratia Episcopi, notum facimus &c. Datum NESTVEDIS Anno Domini M. CCC. quarto, feria sexta infra octavam nativitatis Mariæ virginis, ɔ: Fredagen for ottende Dagen efter Mariæ Fødsels Dag, som indfalder d. 8. Septemb.

Aaret derefter 1305. paa St. Matthiæ Apostels Dag, haver han i Roskilde udgivet et Friheds-Brev for Abbeden og Munkene i Soro Kloster, hvorudi han tillader dennem udi Sognene i sit Stift at holde Messe, høre Skriftemaal, give Afløsning endog i saadane Tilfælde, som Biskopen selv tilkom, at prædike Guds Ord for Klerke og Læg-Folk, og endeligen at meddele Aflad til deres Tilhørere paa 40. Dage. Documentet er saaledes lydende:

O*lavus* miseratione divina Episcopus Roskildensis, Religiosis viris *Abbati* & *Conventui de Sora* Cisterciensis Ordinis suæ diocesis, salutem in Domino. Decor Sponsæ Christi exigit, ac salus requirit animarum, ut, quæ in hoc mundo clara sunt luminaria, ne metu vel segnitie ac indiscreta humilitate seu quorumlibet æmulorum contradictione sub silentii modiolo delitescant, sed perduci debeant in publicum, ut alios in hujus vitæ tenebris degentes periculosæ suæ luminositatis radiis dirigant & informent. Hinc nos attendentes, quod in Monasterio vestro, in quo Angelica professio Cisterciensis ordinis in devotione spiritus ac fervore laudabiliter observatur, tales possunt per Dei gratiam fratres inveniri

veniri, qui thesauro resplendent sapientiæ, sicut vitæ rutilant sanctitate, auctoritate Dei omnipotentis & qua fungimur, concedimus facultatem vobis, Domine Abbas, & Monachis vestris, in Sacerdotali ordine constitutis, quos ad hoc noveritis idoneos, ut in parrochiis & locis aliis fidelium nostræ Diocesis positis divina celebrare, confessiones audire, & vobis confitentes absolvere, etiam in casibus ad nos specialiter spectantibus, & verbum Dei salutiferum tam Clericis qvam Laicis prædicare, ac quadraginta dies relaxationum vestris auditoribus indulgere. In cujus rei testimonium Sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum *Roskildis* anno Domini Millesimo trecentesimo quinto, feria sexta proxima post diem beati Mathiæ Apostoli.

Samme Aar 1305. næste Torsdag efter St. Knuds Konges Dag haver han til Roskilde udgivet et Aflads-Brev for St. Agnetis Kloster sammesteds, hvorudi han meddeler 40. Dages Indulgentz til dem, som i gudelig Andagt gaae omkring Klosterets Kirkegaard, giøre Bøn for de der hvilende Døde, eller give noget til Kirkens Bygning. Originalen paa Pergament findes i det Kongelige Archiv, og lyder saaledes:

Uniuersis Christi fidelibus, ad quos presentes litere peruenerint, *Olauus* miseratione diuina Episcopus Roskildensis salutem in Domino Iesu Christo. Quia pium est pro defunctis exorare, ut a peccatis eorum soluantur, gratum ideo obsequium & Deo pium tociens impendere opinamur, quociens mentes fidelium ad caritatis & pietatis opera excitamus. Ea propter nos de omnipotentis Dei misericordia, beatissimeque semper virginis Marie, necnon & beatorum Petri & Pauli Apostolorum atque omnium sanctorum meritis & precibus confidentes, omnibus vere penitentibus & confessis, qui cimiterium ecclesie *Sororum beate Agnetis Roskildis* causa deuotionis circumierint, & pro animabus omnium, quorum corpora in predictis cimiterio & ecclesia requiescunt, & pro animabus omnium fidelium defunctorum orationem dominicam, cum salutatione beate virginis, illo die pia mente dixerint, seu fabrice ipsius ecclesie manum porrexerint adiutricem, quadraginta

draginta dies indulgentiarum de iniuncta eis penitentia misericorditer relaxamus. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum *Roskildis* Anno Domini M. CCC. V. feria quinta proxima post diem beati Canuti Regis & Martyris.

Der findes endnu et med dette lige lydende Aflads-Brev, givet St. Agnetis Kloster i Roskilde af Bisp Oluf udi samme Aar 1305. Dagen efter St. Vilhadi Dag, aleneste med den Forandring, at han derudi til sidst stadfæster Erkebiskopens Isarni af Lund og de andre Danske Biskopers Aflad for bemeldte Kloster. Slutningen deraf er denne: Indulgentias eidem monasterio per Reuerendum in Christo Patrem, Dominum nostrum, Dominum *Ysarnum* Dei gratia Lundensem Archiepiscopum, Swethie Primatem, ac per quoscunque Suffraganeos suos in Regno Dacie, concessas, quantum auctoritas nostra se extendit, tenore presentium confirmantes &c. Datum *Roskildis* Anno Domini MCCCV. in crastino beati Wiliadi. Men det er noget selsomt, at udi Inscriptionen af det herunder hængende Sigil, som ellers er af selv samme Figur med det her foran i Kober udstukne, læses paa begge Sider IACOBI i Stedet for OLAVI, hvilket ufeilbarligen maae være en Forseelse af Signetstikkeren.

Aar 1306. finde vi, at Bisp Oluf af Roskilde haver under sit Seigl udstædet en Transsumpt eller vidimeret Gienpart af et Pave Bonifacii VIII. Brev givet Cistercienser Ordenen om Tiende-Frihed. Dat. Roskildis pridie Idus Aprilis. Samme Aar paa S. Jacobi Dag har han, med sit Capitel, forseiglet en Adelmands Jon Jonsøn Litles Gave-Brev til Esrom Kloster paa en By i Lynge-Herred (e). Endnu samme Aar findes han, som Voldgiftsmand, tillige med Hr. Niels Herlogsøn og Hr. Knud Jul, at have dømt i en Sag imellem Sore Kloster og Hr. Age Saxesøn angaaende Vandet af Spongagre Mølle, som giorde Skade paa Dalbysangs og Stenkelstorpsangs Enge. Domen er udstædet i Roskilde 1306. Fredagen for Trinitatis Sondag (f).

Aar 1307. har Bisp Oluf, atter som Commissarius, med endeel andre fornemme Geistlige og Verdslige Mænd, været med at forlige og paadømme en vidt

(e) Codex Diplom. Monast. Esromens. membran. MS.
(f) Antiqvit. Monast. Sorens. MS.

vidtløftig Trette, som i mange Aar havde været imellem Sorø Kloster og Hr. Ascer Jonsøn Ridder, saaledes, at Klosteret skulde have, hvad Hr. Ascer hidindtil havde hast i Siøtorp og Siotorpsfang, og Hr. Ascer derimod skulde have, hvad Klosteret havde eiet i Tersløse. Forliget er sluttet og skrevet i Roskilde d. 6. Junii i forbemeldte Aar (g). At det haver været en meget betydelig Sag, og at Biskop Oluf baade har hast stor Møie og indlagt sig Ære med at bringe den til en god Ende, sees ei alene af Documentet selv, men endog af en Fortælling, som Munkene i Sorø fordum derom have optegnet (h), af saadan Indhold, at Processen omtrent 1283. blev reist imod Klosteret af Bo Brets Arvinge, som paastod at have Rettighed til Siotorp Gods, iblandt disse var fornemeligen en ved Navn Johannes eller Jens, som holdt ved at trette til det yderste. Denne tiente Biskop Ingvar i Roskilde for Kok, og havde stort Medhold af sin Herre, hvilken lagde sin Biskopelige Myndighed derudi, dømte hannem Godset til, endskiønt Klosteret havde besiddet det i 30. Aar, og truede Munkene med Band, i Fald de forsøgte noget derimod: Men da Biskop Ingvar var død, og Klosteret begyndte igien at paastaae sin Ret, frygtede Jens Kok, at han skulde miste Godset, og derfor overlod al sin Rettighed til den mægtige Ridder Hr. Ascer Jonsøn, hvilken holdt Processen ud i 14. Aar, indtil den endelig blev voldgivet paa Biskop Oluf og de andre, som vare med at bilegge den, efterat den havde varet i 24. Aar. Det skal vel ingen fortryde, at vi her anføre endeel af Fortællingens egne Ord, som i sig selv er gandske curieux, og deels viser noget af Tilstanden her i Landet paa de Tider, deels hvad Beskrivelse Munkene have giort over Folk, som de ikke holdte for deres Venner: Quidam vero *Johannes* dictus *Coqvus*, unus ex hæredibus *Bo Bretb*, intravit per iudicia iniusta, tam ecclesiastica quam forensia, eiectis Sorensibus nostris, occupavit ea detinuitque omnibus diebus Domini *Ingvari* Episcopi Roskildensis, cuius ipse coqvus erat. Qui, scil. Episcopus, nimis præcipitanter & ex abrupto, utpote non audita parte altera, adjudicavit ei possessiones prædictas, & inhibuit eas Monasterio sub excommunicatione, ad hoc prætermittens, in favorem eiusdem coci sui, judiciarium ordinem universum. Fratribus in appellationibus & expensis inutiliter fatigatis, justitiaque multum periclitante tunc in Regno, tandem mortuus est idem Episcopus, & revixit fratribus & monasterio spes optinendi iterum eadem bona. Sed heu! dictus

Cocus

(g) Orig. membran. in Archiv. Reg.
(h) Antiqvit. Monast. Sorens. Mss.

Cocus videns auxilium suum sibi in morte prædicti Domini sui defecisse, seque perinde non posse in eisdem bonis diu subsistere, transtulit ea in crudelissimum hominem Dominum *Ascerum Jonssön* Militem. Ille igitur *Dn. Ascerus* vehementer pro illis afflixit monasterium annis XIIII & ultra. Ille non solum bona in *Siöthorp*, sed & agros & prata hominum de *Witzö* & *Krupethorp* occupavit, & diripuit limites prædiorum eorum, succidit in *Diunxwit* arbores & abstulit, prout voluit, prohibuitque monasterio piscationem suam in stagno *Maglesiö*. Insuper & curiam monasterii in *Therlöse* invasit ac tenuit violenter, nec profuit correctio vel judicium Ecclesiæ, qui contumax fuit in omnibus, & obfirmaverat cor suum duritia nimia, ita quod non erat ultra de ipso spes proficiendi in aliquo. Novissime tamen Deus, non oblitus clamoris pauperum, dedit fideles Mediatores, scil. *Dn. Olauum* Episcopum Roskildensem, & nobiles viros *Dn. Inguarum Hiort* & *Dn. Herlogum Jacobssön* Milites, in quos utraque pars consensit concorditer ac firmiter compromisit &c. Et benedictus Deus, de cuius speciali gratia terminatum est hoc sumptuosum litigium, qvod fuerat XXIIII. annis continuatum. Quod autem tanto tempore duraverit, fuerunt in causa partim *Dn. Inguarus* Episcopus Roskildensis ac alii mali Judices, & partim nimis pertinax duritia *Asceri Jonssön* &c.

Aar 1309. har Bisko Oluf af Roskilde givet sit Samtykke til et Mageskifte, som for bedre Beleiligheds Skyld paa begge Sider blev giort imellem Klosterne Sorø og Ringsted paa noget Gods udi Skulkethorp. Actum Anno Domini 1309. die XX. mensis Maji, tempore Domini Hemmingi Abbatis (i).

Aar 1310. haver Broder Oliverus de Seyen Prior i Antvorskov Kloster og Conventet sammesteds overladet til Bisko Oluf i Roskilde og hans Eftermommere den Rettighed, som de syntes at have til Stillinge Kirke. Dog haver Bisko pen af sær Naade forundet dennem, at Presten eller perpetuus Vicarius til samme Kirke altid maae udvæles og forestilles af Prior, Conventet og Sognefolkene selv, men indsettes af Biskopen i Roskilde rc. Brevet, som Biskopen derom haver udgivet, er af følgende Indhold:

Omnibus

(i) Antiqvit. Monast. Sorens. MSS.

Omnibus præsens Scriptum cernentibus, *Olauus* miseratione divina Episcopus Roskildensis, Salutem in Domino Sempiternam. Antiqvorum authoritas præsentium gesta Scripturarum testimonio stabilienda permittit, ne per lapsum temporis futurorum memoriæ subducantur. Qva propter præsentes scire volumus & ad futurorum notitiam devenire, qvod cum Religiosi viri & discreti, frater *Oliverus de Seyen* Prior in Antuorschoug; & Conventus ibidem, Jus patronatus, qvod eis in Ecclesia *Stillinge* competere videbatur, in nos & Successores nostros transtulerint, nobisqve & ipsis concesserint, ut eandem Ecclesiam *Stillinge* dignitati Ecclesiæ Roskildensis, cui nobis visum fuerit, perpetuo annectamus: Nos de gratia speciali, qva erga ipsos afficimur, admittimus & concedimus, qvod Vicarius perpetuus ejusdem, qvi pro tempore fuerit, per ipsos, Priorem scil. Conventum, & Parochianos ipsius ecclesiæ eligi & præsentari debeat, & per nos vel Successores nostros institui in eadem: Causas vero, si qvæ inter eundem Vicarium ex parte una, & familiam ejusdem conventus ex altera emerserint, coram officiali ejusdem Herritt, ipso Priore præsente vel aliqvo exparte sua, majoribus causis duntaxat exceptis, in qvibus juredictionem exercere non poterit, ventilari volumus, & fine debito terminari. Ipse vero Vicarius de Præbenda sibi ad præsens deputata contentus esse debeat, & similiter, qvi pro tempore fuerint, sui Successores. Domui etiam prædicti conventus, ecclesias Kinnerslöff & Biergby, de consensu nostri Capituli annectimus & dimittimus perpetuo ordinandas, salvis in omnibus juribus nostris & Officialium nostrorum. Datum *Roskildis* sub Sigillo nostro & Capituli nostri supradicti, Anno domini Millesimo trecentesimo decimo, 3a Feria pentecostes.

Aar 1311. paalagde Bisskop Oluf Abbeden i St. Peders Kloster i Nestved at drage til Rygen, som laae under Roskilde Stift, for at visitere paa sine Vegne. Hvilket Abbeden vel for denne gang efterkom, men protesterede offentligen, at han giorde det, ikke som en Skyldighed, men for Roskilde Kirkes Ere. Derom melder en Skov-Klosters gamle Tegnebog, som uden Tvil endnu findes i det Herlovsholmske Archiv, saaledes: Coram Prelatis Ecclesie Roskil-

skildensis Abbas est protestatus, qvod Episcopus Roskildensis sub obedientie debito ei iniunxit, ut *Rugam* accedens clerum & populum, vice sua gerens, visitaret: Quod non ex debito, sed pro honore Ecclesie Roskildensis exequi volebat. MCCCXI. Ved samme Tider haver Bisskop Oluf givet Presten til Jellant Kirke paa Rygen den Frihed, at han maatte skrifte og afløse alle fremmede Søfarende Folk (k).

Aar 1313. haver Bisskop Oluf ved sit aabne Brev stadfæstet Decanus og Capiteler til vor Frue Kirke i Kiøbenhavn deres Friheder paa deres Kirker udi Kiøbenhavn, Amage, Brønshøi og Avarthar øfre. - Datum in Castro nostro Hafniensi, Anno Domini MCCCXIII. die beati Lucii Pape & Martyris (l).

Samme Aar i Martii Maaned, til Søborg, blev Bisskop Oluf venligen forligt med Koning Erik, og forskrev sig til herefter at ville tiene Hans Majestet troligen, og ikke enten med Raad eller Daad handhæve noget af Kongens Modstandere, lovede og, at hvad som var besluttet i det Vienske Concilio, ikke skulde komme Kongen og Kronen til Skade i nogen Maade (m). Heraf er det sluttelig, at Bisskop Oluf var en af de Bisskoper, som vare Medvidere og skyldige i den Stempling, som Adelen havde hast for imod Kongen, hvilken Hertuginden af Langeland Sophia lykkeligen aabenbarede, i det hun overantvordede Kongen Forbunds-Brever, som var giort imod hannem.

Endnu samme Aar 1313. d. 4. Octobr. stadfæstede Bisskop Oluf Abbeden og Munkene i Sorø Kloster den Frihed, han tilforne havde forundet dennem, paa sin Bisskopelige Rettighed til Helligdags-Brøde at oppebære af Klosterets Tienere &c. Brevet derom lyder saaledes:

Omnibus presens Scriptum cernentibus *Olaus* miseratione divina Episcopus Roskildensis salutem in Domino sempiternam. Constare volumus universis, qvod nos privilegium religiosis Viris Dominis *Abbati & Monachis de Sora* dudum a nobis concessum super jure nostro Episcopali, videlicet **Hæliedagsbrødhe** & qvovis alio eisdem Monachis de Sora ab ipsorum familia ex gratia speciali dimisso ratificamus & confirmamus litteras per presentes, inhibentes firmiter, ne qvis advocatorum nostrorum seu qvisqvam alius

(k) PONTOPPIDAN. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 101.
(l) Brevet findes in Collectaneis Bartholinianis MSS. Tom. V. p. 160. og i PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 111.
(m) HUITFELD pag. 369. PONTOPP. Annal. Eccl. Tom. II. p. 58. 110.

alius predictos Monachos vel ipsorum familiam contra hanc gratiam, eis a nobis factam, in derogationem privilegii memorati inqvietet in aliqvo vel molestet. Datum *Roskildis* sub Sigillo nostro, Anno Domini Millesimo CCC. tertio decimo, in die Francisci Confessoris.

I Aaret 1313. skal Biskop Oluf af Roskilde, tillige med de andre Rigets Biskoper og Prælater, have bivaanet det Concilium nationale eller Landemode, som Erkebiskop Esger Jul af Lund circa Nativ. Mariæ holdt til Kallundborg (n).

Aar 1315. stiftede og indskikkede Biskop Oluf til sin Domkirke udi Roskilde et nyt Prælatur, nemlig Cantordømet eller Cantoris Embed, hvis Forretning var at vare paa Sang og holde god Skik i Kirken, og lagde dertil Stillinge og Vallekilde Kirker, og den geistlige Jurisdiction udi Vestersyssel i fire Herreder i Siæland (o). Dette Prælatedom, hvis Gods man finder optegnet at have bestaaet af 72. Tønder 7. Skepper 1½ Otting, var ved Magt indtil i forige Seculo, da Erik Sehested var den sidste Cantor (p). Hos Hvitfeld og i andre trykte Skrifter findes denne Stiftelse at være giort i bemeldte Aar 1315. d. 6. Decembr.: Men i et gammelt Manuscript (q), hvorudi ere optegnede deres Dødsdage, som fordum have givet noget til Roskilde Domkirke, settes Stiftelsen til 1310. d. 10. Junii, med disse Ord: IV. Id. Junii anno Domini MCCC. decimo, instituta est CANTORIA, quarta dignitas in Ecclesia Roskildensi, cum ante erat officium. Dette er ogsaa af PETRO OLAI SANEROPIO Minorita, som har levet før og i Reformations Tiden, i hans Collectan. ad Hist. Dan. MSS. med selv samme Ord og Aarstalet 1310. antegnet, men Datum nævnes ikke. Hvilket nu af disse rettest skal være: lade vi staae til andres Dom og til nærmere Oplysning, hvilken allerbest kunde haves, i Fald den derom forfattede Fundats nogensteds maatte opdages.

I forbemeldte Aar 1315. paa S. Ambrosii Dag, haver Biskop Oluf af Roskilde, tillige med Biskopen af Fyen, hosværet og under sit Seigl stadfæstet en Forligelse imellem Kong Erik Menved og Biskop Peder af Viborg, hvilken mere end eengang havde været opsætsig imod Kongen, men nu, da han

(n) PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 57. 111. Conf. MAGNI MATTHIÆ Ser. Episc. Lundens. p. 113.

(o) HVITFELDS Bispe-Krønike in fol. p. 47. WOLFS Encom. Regni Dan. p. 469. PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 114.

(p) J. BIRKERODS Fortegnelse paa Prælaturer og Præbender i Roskilde MS.

(q) Liber Daticus Roskild. inter Collectan. Bartholin. MS. Tom. V. p. 117.

havde lagt sin Haand paa sit Bryst og lovet at være Hans Maiestet huld og tro, blev igien tagen til Naade (r).

Aar 1316. haver Biskop Oluf til Vitterlighed med forseiglet det Gavebrev, hvorved Hertuginden af Langeland Frue Sophia haver skienket alt sit Gods, saavel i Siæland, Skielfiskør undtagen, som paa Øen Alse, til St. Agnetis Kloster i Roskilde. Slutningen af Brevet er denne: In quorum omnium firmitatem Sigillum Venerabilis Patris Domini OLAUI Episcopi Roskildensis & nostrum presentibus sunt appensa. Datum SKIELFISKÖR Anno Domini MCCCXVI. feria sexta post dierum cinerum.

I Aaret 1317. eller ved det Pas, haver Biskop Oluf prydet sin Domkirke i Roskilde med en ny Stiftelse, i det han dertil haver ladet bygge vor Frue Capel [Sacellum beatæ Virginis Mariæ], og lagt et anseeligt Canonicat og Præbende dertil (s). Dette Præbende, som havde Jus til Udby og Høiels, og hvis Gods bestod af 352. Tønder 4. Skepper 2. Fierdingkar 1. Otting, havde i forige Seculo D. Thomas Finche: Det blev siden lagt til Soro Academie, og var uden Tvil D. Witzleben den sidste, som havde det (t). Udi bemeldte vor Frue Capel, skriver J. L. Wolf (u), seer man endnu et sidet Orgelverk og Erasmi Roterodami Effigiem.

Aar 1318. Søndagen for Mariæ Magdalenæ Dag, haver Biskop Oluf af Roskilde, tillige med Biskopen af Børlum, til Vordingborg udgivet et Brev, angaaende, at Biskop Herman af Sverin havde stiftet et Forlig imellem Kong Erik og forige Rigs-Drost Hr. Niels Olufsøn, hvilken, efterat hand havde nedlagt sit Dapiferat eller Drostes Embed, forholdt Kongen sine Slotte og Forlæninger (x).

Samme Aar, fierde Dagen efter Michaelis, haver Biskop Oluf, med flere fornemme Mænd, forseiglet det Brev, hvorved Kong Erik pantsetter Hr. Ludvig Albretsøn hans Marsk al Kronens Rente udi Skaane for en stor Summa Penge, som han Kongen havde forstrakt (y).

Endnu samme Aar 1318. paa St. Mortens Dag, til Roskilde, haver Biskop Oluf, som en af de tiltagne Forlovere, overværet og med forseiglet den For-

(r) HVITFELDS Historie in fol p. 380.
(s) PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 119.
(t) J. BIRKEFRODS Fortegnelse paa de Roskildske Prælaturer og Præbender MS.
(u) WOLFS Encom. Regni Dan. p. 469.
(x) HVITFELD p. 401. (y) HVITFELD p. 405.

Forhandling og Sone, som da blev oprettet imellem Kong Erik af Danmark og Kong Byrge af Sverige paa den ene Side, og Kong Hagen af Norge, Hertugernes Born af Sverige og de Svenske paa den anden Side. I dette Document blev Bisk Oluf udnævnet som den fornemeste iblandt de fire Danske, som tillige med fire Svenske Herrer skulde afgiore alle Tretter og Iringer imellem begge Parter (z).

I Aaret 1319. havde Bisk Oluf nok at bestille med at troste Dronning Ingeborg, som havde hast den store Sorg, at hendes yngste og eneste Son var ved saa ulykkelig en Hændelse kommen af Dage. Dronningen var utrostelig og sluttede sig for sin øvrige Livs-Tid udi Kloster, og Biskopen kunde ikke med al sin Veltalenhed formaae hende til at give sig igien til Verden. Hun døde kort derefter, og ligesaa Kongen selv i forbemeldte Aar (a).

Aaret derefter 1320. d. 10. Martii blev Bisk Oluf selv ved Døden bortkaldet, efterat han havde forestaaet Roskilde Stift i 19. Aar. Han ligger begraven udi vor Frue Capel der i Domkirken, som han selv havde stiftet (b). Dette stadfæster Magnus Matthiæ i hans Lundiske Bispe-Kronike (c) med disse Ord: Anno D. 1320. VI. Idus Martii apud Roskildenses in fata concessit OLAUS, loci illius Antistes, qui Sacellum inibi fundavit, Divæ Virgini dicatum; in quo & sepultus est. Paa Muren i Capellet seer man fordum opsat ham denne Inscription til Ære: Olaus Episcopus Roskildensis primus fundator huius Capellæ obiit Anno Domini MCCCXX. VI. Idus Martii. Og paa Ligstenen har denne Gravskrift været at læse: Hic jacet Venerabilis Pater Dominus Olaus Episcopus Roskildensis, qui obiit Anno MCCCXX. VI. Idus Martii (d). At han ogsaa har giort vel imod vor Frue Kirke i Kiøbenhavn, og at hans aarlige Begængelse der fordum haver været holden, sees af den Tegnebog, som Canikerne have holdet over deres døde Velgiøreres Navne, hvor det saa heder (e): VI. Id. Mart. obiit OLAVUS anno Domini MCCCXX. qui habet anniversarium de bonis in Oeskæthe.

(z) HVITFELD p. 406.

(a) HVITFELD p. 410.

(b) MORT. PEDERSENS Bisp Absolons Herkomst p. 70. WOLFS Encom. Regni Dan. p. 469. HVITFELD p. 418. henfører hans Død under 1321. hvilket er urigtigt.

(c) MAGNI MATTHIÆ Ser. Episc. Lundens. p. 119.

(d) Inscriptiones Roskildenses Mss.

(e) Obituarium Eccles. b. Virg. Hafn. Ms.

II.

Tingsvidne om et Oge-Navn, som Hr. Peder Nielson (a) i Broholm Ridder var tillagt. 1462.

[Originalen af dette Document findes i det Kongelige Archiv.]

Alle Men, thette Breff see eller høre læsæ, helse wi Claus Jensson Hæresfoghit i Gudemehærit, Claws Rønnow Ridder oc myn nadighe Herres Koningh Cristierns Marsk i Danmark, Henric Ranzo, oc Laghe Vrnæ, aff Wabene, Niss Persson Hwsfoghet pa Nyborgh, Per Smedh i Gudeme, Per Zwale i Swinninghe oc Niss Jensson i Overndorpe, ewinneligh meth Guth. Gøre witherlicht meth thette wort opne Breff Anno Domini MCDLXII. then Thorsdag nest for Pinzdag pa Gudemeherrits Thing wor skikket for oss Welboren Streng Ridder Her Pedher Nielsson i Broholm, oc fra siit Skell, huarlunde han haffde leffuet sith Liff meth oss, oc berætte for oss, huar nogher haffde giffuet hannum vquedhus Ordh, oc kallet hannum Stegefesk. Tha vpstod then menighe Almowe, oc swarede alle meth eet Mwndhuff ther till, at forskreffne Her Pedher Nielsson, fra thet første i hans Vprinnelse oc fra til han Man wort, oc sithen alle hans Leffsdaghe oc en i Dagh haffuer leffuet siit Liffue, som en rætwiiss goth christen Dandeman. Ther wilde dogh forskreffne Her Pedher icke ladhe sigh noghe meth, men bedis eth Tingswitne at sware ther til. Tha melthe Foghedeen en vwildigh Stokke-Neffnd op, forthi at hun wor sterkere en Thingswitne, som ware Jep Man i Heslager, Niss Jensson ibidem, Jess Kiid i Gialdbergh, Jess Krogh i Gudeme, Lass Henricsson ibidem, Oloff Tosthensson i Birthorp, Hans Jensson i Guthbergh, Mattis Pligh i Langeboll, Niss Knutzson i Vordemark, Hans Bøge i Thange, Per Lasson i Suinninghe, oc Strangi Nielsson ibidem, Huilke forskreffne XII. Dandemen alle meth een samdrechtelig Rost witnethe, at forskreffne Hr. Pedher

(a) Han var en Ulfeld af Familie.

dher Nielssøn, fra thet første i hans Vprinnelse, oc swa til han Man wort, oc sithen alle hans Leffsdage, oc en i Dagh haffuer leffuet sit Liffue, som en rætwis goth christen Dandeman, som forscreffuit staar, oc kan hannum inghen Man annet tillegge meth Rætte. Oc witnede the swa, at huo hanuum aff syn Vfornøimstighed swadandh Oghenaffn giffuer, som forscreffuit staar, thet kom swa til, at en, som hed Oncker (b), kom fra Her Palli Marsk oc til forscrefne Her Pedher Nielssøn, oc laa meth hannum i Brødhet: Swa wor forskreffne Her Pedher Nielssøn vtgangen meth sine Swene at draghe Wath paa Gudeme Sios, oc then forscreffne Oncker gik meth, oc swøpte sine Hender i en Kobe, oc forscreffne Her Pedher Nielssøn bath hannum helpe at draghe the Fiske i Landhet, han sculde nu sielff ædhe aff. Ther giordhe then forskreffne Oncker sigh fortrøden, oc wilde ey giøret. Tha hadde forscreffne Her Pedher eth Træ i syn Hand, oc gaff then samme Oncker eth Slaff mellom hans Hærdher, oc bath hannum legghe syn Hand pa meth oc helpe til sith eghit Gaffn, oc skadde hannum ther aldrigh aff huerken til Liff eller Helbrede. Oc huo som thesse forskreffne Article forscreffne Her Pedher anderlunde tyder eller vilegger, tha skeer thet hannum paa hans Orsaghe. At swa tilgik i alle Mathe, som forscreffuit staar, thet widne wii openbare meth wore Ynggele hengde nethen fore thette Breff. Datum & Actum Anno die & loco qvibus supra.

III.

Hr. Eske Bildes Testament. 1551.

Var denne Hr. Eske Bilde Ridder, Herre til Svanholm, som under Kong Christian den Tredies Regiering var Danmarks Riges Raad og Hofmester, og en stor og berømmelig Mand til sin Tid, kan ved Leilighed falde endeel at skrive. Vi ville nu her anføre hans Testament, som han Aaret før sin Død har forfattet. Originalen deraf paa Papir

(b) Skal vel være det Navn Anker, Ansgarius.

Papir skreven giemmes i vort Selskabs Brev-Samling, hvortil den er forært af Hr. Provst Olivarius udi Orslov, og lyder saaledes:

Udi Guds Nafn Amen. Men thet saa er, att inthet er wisser end Døden oc inthet uwisser end Dødsens Thime, enddog ieg Eske Bilde till Suanholm Ritther er schrøblig till mytt Legom, forhobes meg til Gudt at were karske oc helbrede till myn Seell. Therfor sticker ieg mytt Testamentte aff thet tymelig Guodtze, Gudt alsommectigste meg wutt haffuer, som her epther filliger. Oc giffuer første till mytt Legersteedt, som ieg wduoldt haffuer, huare Gudt meg kaller, wdi Schone till Lund Domkyrke, wdi Hallinde till min Sognekyrcke, som myn Sallig Husfrue begraffuen er, kalles ieg wdi Siellands oc dør wdi Kiøpnehaffuen, til Hellig Giestis Kircke, Affalder ieg andersteds wdi Siellandt, till Roskyldt Domkyrcke, et Hwndrede Daller. Item till wor Frue Kloster Kircke (a) hundrede Marck Penninge, Pririssen ther samesteds en Noble, oc huer Closter Jomfru ibidem en Rynske Gillen. Item till Sancte Peders Closter Kyrcke wdi Lundt hundrede Marck Penninge, Pririsse ibidem en Noble, oc huer Closter Jomfru ther samesteds en Rynsk Gillen. Item wdi huilket Land Gudt kaller meg wdi, till Hoffuit Hospitalit XX. Marck, till huert aff the andre smaa Hospitaler X. Mark, som schall skifftes eblantt the Siuge oc Arme wdi egen Hender. Item till huer myn Sogne Kyrke for mine Hoffuitgaarde Suanholm, Mogenstrup, oc Elling, XX. Mark. Sameledis till myn Sogne Kyrke for Walden, wden Gudt kaller meg ther paa Gorden, tha schal giffuis for myt Legersted, som forberørdt er. Item huer myn Sognepreste for myne Hoffuitgaarde wdi Danmark 2. Daler, oc huer myne Sognedegne en Daller. Till fattige husarme Folk hundrede Marck, till fattige Pebling XX. Mark. Item giffuer ieg Kongl. Maist. myn nadige Herre (b) eth Sølff Stob paa 200. Lodt Sølff oc myn beste Hest. Myn nadige

(a) Nemlig i Roskilde.

(b) Kong Christian den Tredie.

nadige Frue (c) eth forgilt Solff Stob. Myn unge Herre (d) eth Solff Stob paa 50. Lodt Solff. Her Johan Friis Kongl. Maists. Canceller en Guld Ring mett en skarpe Demante, som ieg sielffuer pleyede att bere. Item myn kerre Broder Her Offue Bilde Biscob ꝛc. myn beste Guld Kyede aff ungers Guld. Item giffuer ieg huer myne Soner, Peder, Jyrghen, Hartwig og Henrick Bilde, en Guld Kyede giordt aff thet Guld, Kongen aff Franckerige meg skenckt haffuer, mett hans Kongelig Naffn wti hengendis. Item myn Dotther Peder Bildes Husfrue Berete en Guldskye, som staar Ruden oc Skaktaffl wdi. Myn Dotther Margrete Jyrgen Bildes Husfru en Guldskye mett eth Laffue Hoffuit paa Skafftit. Item myn Son Jens Brade eth forgilt Solff Stob, som hans Naffn findes hos, oc en aff myne Heste. Myn Dotther hans Husfru Frue Anne Bilde hundrede Rynske Gillen, oc en Guld Psalther mett fem Dorens Haffuede paa, som ieg pleyede sielffuer at bere. Myn Son Eyller Krabe eth Solff Stob, som hans Naffn findes paa, og en myne Heste. Hans Husfru myn Dotther Hålleburg hundrede Rinske Gyllene. Myn Son Lauge Brock eth Solff Stob, hans Naffn findes hos, og en myne Heste. Myn Dotther Margrete hundrede Rynske Gyllene. Item myn kerre Faderbroderson Hr. Anders Bilde en Guldring, som hans Naffn findes paa. Hr. Claus Bilde en Guldring, som hans Naffn findes paa. Myn kerre Farsosterson Knudt Gyllenstiern en Guldring meth hans Naffn paa. Myn Moderbroderson Mogens Gyllenstiern en Guldring mett hans Naffn paa. Item Peder Godske en Portegaloser. Christopher Ericksen Slotts Fogde paa Kiopnehaffuen en doble Ducat. Lawritz Schriffuer ther samesteds en Engelott. Frans Toller ibidem en Krone. Item myn kerre Broders Thiener Chrestiern Juell en myn Hest goed oc vforderffuit. Hans Naadis (e) troe Thiener Her

(c) Nemlig Droning Dorothea.
(d) ɔ: Prindsen Friderik II.
(e) Biskop Ove Bildes; thi en Catholsk Biskop fik fordum Titel af Hans eller Ebers Naade, endog af sine egne Sydskende.

Hans Henricksen en Guldring mett wor Herris Pynelse paa, som mest weyer, oc ther till mett tiuge Rynske Güllene. Then anden Guldring mett wor Herris Pynelse paa, Hans Naadis gamle Thiener Her Chrestiern SognePrest wdi Toløse. Item Erick Schriffuer myn Broders Fogde X. Daller. Hans Schriffuer 4. Daller, oc Hans Naades Kamersuendt Christopher X. Mark. Item myn gamble Tienerinde Anne Olufsdotther hundrede Marck. Myn Thiener Peder Schriffuer hundrede Marck. Myn Fogde Seueren Syuordsøn XX. Daller. Myn Thiener Niels Pedersen wdi wor Frue Closter XX. Daller. Myn Thiener Trogels Schriffuer wdi Bergen X. Daller. Myn Fogde Niels Schriffuer paa Mogenstrup X. Daller. Myn Fogde Toger Nielsen paa Walden X. Daller. Myn Fogde Peder Jude wdi Sancte Peders Closter wdi Lundt X. Daller. Myn Thiener Hans Schriffuer X. Daller. Oc myn Fogde Jens Schriffuer paa Brynlage X. Daller. Oc myn Thiener Guiser X. Daller. Item hwer andre myne Swenne X. Marck. Item myn Dreng Michell V. Daller. Myn gamble Thiener Jens Schriffuer wdi Malmoe X. Daller. Item will ieg giffue alle myne Vgedags Mend for alle myne Hoffuitgaarde quit oc fri for theris rette Landgilde thet første oc neste Aar epther Gud faller meg. Thette mytt Testamente tiltroer oc befaller ieg myn kere Broder Hr. Offue Bilde Biscob rc. myne kere Soner oc Born, Jens Brade, Eyeller Kratze, Peder, Jyrgen, Harttwig Bilde, Lauge Brock oc Henrick Bilde, Sameledis myn Broders troe Thiener Hr. Hans Henricksen, oc myn Thiener Peder Schriffuer, att the thette saa vdrette, skicke oc forelare, epther myn ydersste Wilie, som forschreuit staar, som ieg themnem alle oc huer tiltroer, som the wille ansuare for Gud oc were bekende for huer erlig Mand. Til ydermere Stadfestning haffuer ieg tryckt mytt Indsegle vnder thenne myn yderste Wilie oc Testamente, som er screffuen paa Mogenstrop Sancti Andreæ Apostoli Dag. Anno Domini MDLI.

Paa

Paa Originalen af dette Testament, haver en, som paa de Tider har le-
vet, formodeligen en af Arvingerne, antegnet Testatoris Døds-Dag med disse
Ord: Item døde Her Esky salig met Gud then XI. Dag wdi Fe-
bruarii Monath, wdi Kiøpnehaffn, som Klocken war wed IX. Sleth,
om Affthen, wnder Gudz Aar MDLII. Conf. HVITFELD in fol. p. 1547.
Han ligger begraven i Hellig Geistes Kirke, hvor hans Gravskrift og Billed
for Ildebranden har været at see. See RESENII Inscriptiones Hafn. p. 120. 124.

IV.

Aarfeide om Niels Juuls Død, som Albret Skeel ihielslog i Aalborg Pindse-Marked 1601.

[Af en gammel Copie.]

Vii Efftersk revne Ove Juel til Meilgaard paa min egne og min Sl. Broders Børns Vegne, som ieg er ret Verge fore, og saa paa mine Søstere, som ieg og er Verge fore, deres Vegne, Iver Juel til Villestrup, Mouritz Stygge til Holbekgaard, Frue Anne Stygge Salig Niels Juels til Kongeslevlund, hendes Lav-Verge, Christopher Mikelsen til Lundbek, Hert-vig Kaas til Horupgaard, giør alle vitterligt og kiendes med dette vort obne Brev, at som Erlig og Velbr. Mand Albret Skeel til Jungergaardt haver (disvere) drebt og ihielslaget vores Kiære Hosbond, Broder, og Svoger, og Blods-Forvandt Erlige og Velbr. Mand Niels Juel til Kongeslevlund, for hvilket hand nu var indstevnet for Kongl. Maist. og menige Danmarkes Riges Raad; Da efftterdi hans Slegt, Biurd og Blodtz Forvante, Svoger og Venner, baade nu oc tit og ofte tilforne paa hans Vegne hos os haver anlanget, at vi for deris og hans Hustru og Børns Skyld, som og er voris Slegt, Byrd og Blods Forvante, ville affstaa, hviß Tiltale og Rettergang vi kunde have til hannem for samme Sag, da efter deres flittige Begiering og Underhandling og for deres og hans Hustru, Børns og deres Slegt og Venners Skyld, have vi samme Stefning og Tiltale affstaaed, effter den Contracts Lydelse, som samme gode Mand os der om

 immellem

imellem giort haver, som baade af en Part af dennem og os underskrevne og beseglede er, efter hvilken Contract forbemeldte Albret Skeel skal have sig i alle Maader at forholde som en Erlig Adelsmand eigner og bør, og vel anstaar. Og efterdi oftbemeldte Albret Skeel nu haver giort os Knæfald og Afbedelse, efter den Skik, Vaane og Viis, som her udi Riget iblandt Adelen og Riderskabet brugeligt er, eftersom Contracten hannem tilholdet, da have vi nu der imod paa forneffnte Niels Juels efterladende Hustru, hendes Børns og Arvingers Vegne, som paa vores egne Vegne, for os og Vores Slegt og Byrd, paa Fæderne og Møderne Side, for baade Føde og Uføde, opreist forneffnte Albret Skeel, og giort hannem og nu med dette vort obne Brev giøre hannem og hans Børn, Slegt og Byrd, baade paa Fæderne og Møderne, baade Fød og Ufød en trøg veragtige uigienkallendes og urygelige Sone og Aarfeide, som icke i nogen Maader skal repeteres eller opdrages, men evindeligen og uryggeligen at holdes af os og voris Efterkommere, efter som forskrevet staar, som det sig Erlige Adels-Personer eigner og bør i alle Maader. Dis til ydermere Vidnisbyrd at det saa fast og uryggeligen holdis og efterkommis skal udi alle Maader, som forskreffuet staar, haver wi med forneffnte Niels Juels Hustru, hengt vores Zigneter her neden fore, og underskrevet med voris egne Hænder, og venligen tilbeder med os at besegle og underskrive, Erlige og Velbyrdige Mænd, Christen Holch til Høygaard, Hovitzmand paa Hald, Niels Strygge til Søegaard, Thomas Malthisen til Tanderup, Erich Høg til Klarupgaard, Erich Lunge til Skovgaard, og Frantz Juel til Palstrup. Actum Viborg d. 20. Dag Februarii 1602.

V.

Et af Herlov Trolles Breve til K. Frid. II. 1564.

[Af Originalen i det Danske Cancellies Archiv.]

Eders Kongl. Maist. min gandske vnderdanige och willie tro Thieniste nu och altyd forsend met wor Herre, Allernaadigste Herre

Herre och Konning, giffuer jeg Etters Kon. Maist. vnderdanigen tilkiende, at ieg endnu icke er kommen till ens-inet vy Lybske om vy Fanger, thy de wille haffue saa en sterck Forplictelse vdaff meg for forskreffne Fanger, som ieg nu sender Ethers Kon. Maist. en Copie vdaff, och tor ieg icke giffue them saa en sterck Forskriffuelse ther paa, før end ieg haffde Ethers Kon. Maists. Befaling ther paa, effterdy saa at de haffue hafft dem saa lenge oc icke førre haffue willet skyppe thennom, tha tockes meg, at thet intid hindrer paa en otte Dagis Tyd at de end nu holler them, till saa lenge at ieg faar Ethers Kong. Maists. Villie her y at wyde 2c. Jeg sender nu hiemme met Erlig och Velbyrdig Mand Frantz Iffuersen thette Skyb, som Silluester Francke waar paa, och er ther nøgenn Bodtzmends Føring ind ther paa, ther Skibs Folkene tillkommer, ieg kand icke andit formercke, end Silluester Francke met alt thet andit Skybs Folck at de haffuer ingen Skyld, epfftherdy saa at theris Hosbonde Moritz Randzow haffuer befalid thennom at segle, som de kand bewyse met hans Skriffuelse, som ieg førre haffuer send Ethers Kong. Maist. en Kopie vdaff 2c. Jeg haffuer endnu ingen Tydinger faat fra Rodstock om thet Skyb, som Peder Huitfeld waar epffter, ieg haffuer ingen Tuiffuel paa, att hand jo faar thet entenn met Willie eller Uwillie, eller och hand kommer Skybet om, Gud beware hannum och alle de andre met hannum ere, epfftherdy at de erre der nu saa lenge. Wille Etthers Kong. Maist. werdis til at skicke hyd mere Skyb och Folck, thy wy erre suagere paa Folk, end ieg will lade mig wedgaa, saa stor Siugdom er her iblant Folckid. Jeg haffuer et gaat Hob till wor Herre, at Gud skall giffue Etthers Kong. Maist. en Erlig Seyerwinding offuer alle Ethers Kong. Maists. Fyender och Vwenner, thet Gud giffue Amen, och will ieg her met haffue Ethers Kong. Maist. met Siell och Lyff och et langworit Regementte, och en erlig Seyerwinding offuer alle Ethers Kong. Maists. Fyender och Vwenner Gud almectigste befalendes 2c. Aff Ethers

 Kong.

Kong. Maists. Orloffs Flode vnder Borringholm Løfferdagen thend 22. Julij Anno Domini 1564.

Ethers Kong. Maists.

Vnderdanige tro Tiener

Herloff Trolle.

P. S.

Allernaadigste Herre och Konning, desse Skippere, som haffue Etthers Kong. Maysts. egne Breffue, at de motte segle paa Nerffnen, thennom haffuer ieg ladit passere, fordy meg burde icke at holle them an, dog haffuer ieg giffuet thennom mine Bewyss, at de motte segle till Ryge och ingen anden stedz, Jeg haffuer och ladit thennom beholde Ethers Kong. Maists. Breffue och Toldsedle, som de haffde at segle paa Nerffuen, huad heller de nu wille segle paa Nerffuen eller Rige, thet kand ieg icke wyde, mens ther ieg haffde thet, baade Ethers Kong. Maists. Forloffs Breffue, och Ethers Kong. Maists. Amyrals Forbudtz Breffue, tha wed ieg well, huilckid ieg fulde, mens ieg haffuer icke kund giørre her andit till met Lempe, bode for Ethers Kong. Maists. Breffue Skyld, disligiste for disse Lybske Skyld rc. Oc desse andere Skyb, som och haffuer Forloff at løbe paa Nerffuen haffuer her werit hoss meg, otte Skyb som ere bleffuen fortollit y Sunden, at løbe till Nerffue, och sagde, at der end skulle were fire tilbage, som och skulle dyd, saa at ther er tolff til samen, som hører en Kiøbman till met Naffn Jochim Gribenn aff Berlin, huilcke Skyb ieg icke kunde tilstede at løbe til Nerffuen, men ieg begierede, at een aff thennom skulle drage till Ethers Kong. Maist. och hues Beskied the fick hoss Ethers Kong. Maist. wille ieg aldelis rette meg epffther, huilckid de icke giørre wille, mens begierede, at de motte komme till Danskenn rc. och gaff de meg en Forplictelse ther paa, som ieg sender nw Ethers Kong. Maist. en Copie ther aff, saa at de vnder Skyb och Godtz Fortabelse ingen anderstedtz wille segle vden till Dansken, saa at mand icke heller haffuer giort thennom imodt, om Ethers Kong. Maist. wille haffue

vndt

vndt them ther hen at segle ꝛc. Beder therfor Ethers Kong. Maist. gandske vnderdanigen, at Ethers Kong. Maist. wille lade skriffue meg Beskied ther paa, om her epffther kommer saa nogen Skyb, som will till Nerffue, huor ieg skall holde thet met thennom, tha will ieg aldelis rette meg epffther Ethers Kong. Maists. Bud och Befaling ꝛc. Her met Ethers Kong. Maist. met Siell och Liff befalendis thend almechtigste Gud, hand beware Ethers Kong. Maist. fra alt thet Ethers Kong. Maist. skade kand baade till Siell och Lyff Amen. Datum vt in literis.

Copie af Skippernes Forpligt.

Anno 1564. sindt wy Schippers mit Nahmen alse Harmen Wygers, Hans Boulwert, Jacop Barchman, Dirich Elvers Henninck, Otte de Welcke, Jochim Griben van Berlin, tho Helsendöhr in den Sundt hebben vnse Solt vorkofft thor Narffue tho leueren by dem Bescheyde, so he vns eynen freyen Pas jegen Kong. Maist. dorch den Sundt leffueren wolde, welckes iss geschehen, vnde sint nu by Kong. M. siner Gnaden Amyrall gekamen vnde hebben en vnse Pasbort welcke wy van Kon. M. sinen Tolder gehatt ertogett, dar vp hefft vns K. M. sin Amyrall vns Beuell gedan, dat wy van hir na Coppenhagen an Kongl. Maist. sülvest Baden sticken skulden, vnde van Ko. Ma. seyner Gnaden, ein ander Pasbordt effthe Bewis an dem Amyrall wedder umbe bringen solten, so will er vns passeren laten, sonst nicht. Derhaluen so hetten wy an Ko. Ma. seyner Gnaden Amerall begeren gewest, dat he vns doch woltte forgunnen, dat wy vp andere Orde mochten segelen, alse vp Danske, Konnigsbergk, Vrsache haluen dat wy lange vp der Reyse gewest sin, vnde nene Fittally mer hebben, welckes he vns uit Gnaden vergunt hefft, derhaluen so bekenne wy unde forplicten vns jegen Kon. Maist. seyner Gnaden Amerall, dat wy anders nirgent segelen willen by Vorlust Skip vnd Gutt, vnd des Willen wy en god Bewyss an den Amerall wedder brengen, daet wy anderss nargen gelossett hebben, alse vp Danzigk ꝛc. Datum gegewen vnde geschreffuen den 22. Julii Ao. 1564

Copie

Copie af det Brev, som de Lybske have begieret af Herlof Trolle.

Ich Herloff Trolle zw Herloffsholm gesessenn, itziger Zeytt vnnd inn Dato Kong. Maist. zw Dennemarcken bestalter vnnd anwesender Amyrall, mit diesem meynenn offnen Briewe, thue kundt vnd bekennende, das von wegenn Hochgedachter Kong. Maist. meynes allergnedigstenn Hernn, ich nachfolgende Gefangen, Jacob Bagge, Arnidt Trolle, Christoffer Andersen, Matz Persenn Burgemeyster vonn Stockholm, aus Bewilligung vnd Beuelich eins Erbarnn Hochweysenn Radtz von Lübeck vonn dem Erbarnn vnnd weysenn Hern Friederich Knewell Lübischer Amyrall mit Connsent seyner Capitanen, auff vnd angenommen hab, bekenne vnd angelobe von wegen Högstgemelter Kong. Maist. meynes allergnedigstenn Hernn, ihme Hern Friederich Knewell ahnn Stadt eynes Erbarnn Radts hir mit offenbar, das fürgemelte Gefangenn, ausserhalb eins Erbarnn Radts der Stadt Lübeck Consent vnnd Bewilligung nicht erledigtt rc. Sondern auff ihr Erfurderent lebendig oder todt zur Stede oder inn Lübeck widerumb Eintzustellende, sollen auch wie Krieges Gebrauch nachgibtt, vnd erlichenn Gefangen getzimpt, gehalten vnnd vorsehn werden, vnnd sollenn auch Hern Friederich Knewell seyne Consorten, vnd mit Forwandtenn vonn wegenn der habenden Gerechtigkeytt ahn der Ransionn, hirmit weyniger als nichtes vnforkrenckit sein, sondernn im Falle Kongl. Maist. Rethe gefangenn wurdenn geslossen, soll dermassenn nicht anders gehandelt werdenn, denn das sie samptlich wes die Ransionn rurende vnd ihnen vorgehabte Arbeytt zu begreiffende gebuerette benuglich vnd ersedigет sein sollenn vnd ob Kong. Maist. einen Erbarnn Rade der Stadt Lübeck vorgeschrewenn gefangen widerumbe aus antwordenn wurden, als den soll dieser meyn Brieff Crafftloss vnnd cassirt sein rc. des zu merer Orkundt rc.

Allernaadigste Herr och Konnig, giffuer ieg Ethers Kong. Maist. vnderdanigen tillkiende, at eptherthi at the Lybske saa hart hassuer

haffuer weyred seg tilforn for samme Fangerne och den beste Tyd er fast forloben, at Ethers Kongl. Maist. vdy Tyde icke fick at wyde hues Kundskaff som Jacop Bagge wyste bode om thend Frydtz Fordrag till Rostock, och anden Kundskaff och Leylighed, tha wille ieg icke nu forskriffue meg mod thennom, vden Ethers Kong. Maists. Wyden oc Willie.

Opskrift:

Hogbaren Forste Stormechtigste Herre Herr Frederich denn Anden met Gudtz Naade Danmarckis Norgis Wendis och Gottis Koning Hertug vdy Slesswig Holstein Stormarn och Ditmersken, Greffue vdy Oldenborgk och Dellmenhorst, min allernaadigste Herre och K. vnderdanigen.

VI.

Nogle Kong Frid. I. Forordninger.

[Af det Danske Cancellies Archiv.]

1. Om uretfærdige Deelle gik sligt et Brev til Landstyng udi Norre Juttlandt 1524.

Vii Frederich met Guds Naade ꝛc. Viider kiære Venner, at for Os er berett, hvorledes at noger af vore Undersaatte pleye at tage vore Breve, naar the ere skikkede udi vor och Rigsens Thieneste och Forfald, saa at ingen skall deelle eller Forfyllinge giøre paa theris Gods, then Stund the saa ere skikkede udi vort og Rigens Forfald, og udi sex Ugher efter the hiemkommendis ere, og mange theruthover fordrister thennem till at reese og forfyllige Deelle met Sandemendt og anderledis emodt saadanne vore Breve; Tha ere vii saa met vort elskelige Danmarkis Riges Raadt ther om saa overeens vorden, ath hvo som tager saadanne wore Breve, tha skal hand strax lade thennem forkyndne

til Herretsting och Landzting, hvilken som siden dierffuis heremodt at rese eller forfyllige nogen Deelle eller Deellemaal emodt forneffnte vore Breve met Sandemendt, Laghehefft, eller vdi nogre andre Maade, tha skall thet Low och Eedt være dødt och mactesløss, och aldrig at komme til Sandemendt igenn, medenn til Ridemendt, om Behoff gioris, och forneffnte Sandemendt hver af thennom bøde XL. Mark til Os: Sammeledis och thet Biskop, Prelate, Ridder, Riddermandsmand, som saadanne Deelle eller Deellemaall reese eller reese lade, forfylge eller forfylge lade, emodt forneffnte wore Breve, tha skall thendt were fallden til Os for 100. Mark Danske, och er hand Bunde, *tha* skall handt bøde til Os XL. Mark. Thesligeste hvilken vore Fogeder eller Embedsmænd, som steder Fylding over Sandemendt eller finder nogen till Lagehefftd eller andre Deelle emodt saadanne vore Breve, tha skal thendt samledis have forbraadt til Os XL. Mark. Givet paa vort Slot Kopenhaffnn hellige Kors Dag exaltationis Aar MDXXIIII.

2. Contract oc Forligelse om Tienden og andre Artikle 1525.

Wii Frederick met Gutz Naade etc. giøre alle vitterligt, at vii nu met vort elskelige Danmarkis Riges Raadt her i thenne meenige Herredag udi Othense hos Os forsamlete have overveyet, besindtnet, handlet, och alvorligen betractet thendt Tvedragt og Urnighed, som været haver her udi Riget nogen Tidt emellom Cronen, Bisper, Prælater, Riigens Raadt, menige Riigens Adell, Bønder og Almue, udi saa Maade, at effter vor Indgang til Riighens Regemente, tha have vii af vor synnerlig Gunst oc Naade, meenige Danmarkis Prælater og Adel til Beste, naadeligen unt og givet thennum alle Konninglige Sagher frii hos vores egne Tienere, som Prælater og Adell friit haver uti vort Fyrstendomme Sleswilg, og ei have udi noger Maade ville tilstedet, at vore Fogether og Embedsmænd skulle therover beskatte nogen Bispes, Prælates, eller Riddermandsmands Tienere udi vore Kongelige Sager ythermeere end udi vore Fyrstendomme

Sker;

skeer; Saa have Adelen over alt Righet dog befundet seg merkeligen besvaaret, og thet ofte føre Os beklaget, at the dog ikke have theris Tienere aldeelis saa frii, som Bisper og Prælater, meden meget meere beskattis aarligen af them meth Dom og Banndt, och effterthi at Adelen henger then svare Tynge paa, saa the nu skulle holle godt Rustning met Harnisk og Heste ythermeere end vonligt haver været her udi Riget tilforn, thermet alltiid at være til rede, naar tilsiges og behoff giøres, saavel at afværge Kronens og Kirkens som theris egen Skade och Forderv: Tha vare the begiærendis, at the maatte nyde oc behollde theris Tienere saa frii oc aldeelis ubeskattede af Bisper og Prælater, som Bisper, Prælater, och Kirken have theris Thienere friest for Os og Cronen oc Adelen, och paa thet at all Tviist, Tvedragt, och altingeste, som kand give nogen Orsage til Uprør och Usamdrægtighed her inden Riiges emellom Kronen, Bisper, Prælater, Adell, och menige Rigens Indbyggere, maa underslaaes, bortkastis, og aldeelis nedertrykkes og til intet giøres, og godt ævigt Venskab, Eenighed oc ret godt fast Samdregt maa thennem være imellom, oc ythermeere forbedres oc upvoxe, anseendis the gode og kerlige Tilbudt, som Adelen Danmarkis Riges Raadt have nu tilbodet met Bisper og Prælater, met Lif oc Gots, Os til villig Tieneste oc vell Behav, Danmarkis Raad og Adell sønnerligen til Villig; Tha have Riigens Prælater her nu uti Othense forsamlede uti the hellig Trefoldigheds Navn indganget, beleffvet och samtyckt thesse effterskrevne Artikler oc Puncter, dog met saa Skiæll, at then hellig Kirke, Riigens Prælater och menige Geistlige Stadt her udi Riget maa holldis oc fultgiøres samme Artikle och Puncter udi alle Maade, som her effterfølger: Førſt at Bisper och Prælater mue och skulle bruge och behollde theris Jurisdiction, som the hertil giort have, och sætte aabenbare Skrift oc Penitentz thennem, som vedbør, dog saa at Cronen, Adellen, och Ligemendt thager Bøder och Faldtzmaal af theris egne Bynder og Tienere effter Loven, undertaget Mandtsler, Kirkefredt, og hvo som slaaer eller violerer Præster, Kirker eller Kirkegaardt,

 eller

eller oc ther tager og røver fran then hellig Kirke eller Kirkens Personer uden Dom eller Rettergang: Ther emodt have vii och vort elskelige Raadt paa vore og meenig Adelens Vegne her udi Riget lovet, och tilsagt thet saa at beskikke, at then meenig Mand udi Riget skal tiende retfærdeligen efter Guds Logh og efter Konning Christophers og andre Herrers og Konningers Dom og Sententie, som er hver tiende Stykke Kerve og Høved, oc then Skyftis udi tree Deele efter forskrefne Doms Lydelse, oc thermeth skal Almuen være qvit for Biskops Gave, Brudtvielse, Kirkegang, Nedtsle, Nandnest, Jordeferdt, Smørbiurdt, og andre slig Tynge, dog at hver ofrer og giver Selegave, som Gudt skinder hannem udi Syndne, og thersom nogne Sogne findes, udi hvilke Almuen ikke saa ville tiende, som forskreffuit staar; Tha skulle the give saadan Tynge udt til Bisper, Kirker og Præster, som the pleye og hertil af gammel Tiid givet have: Skal ogsaa holdis udi Lundne Stift om Hoersagh og Jomfrukrenkere met alle andre forskreffne Sagher, ligerviis som Cronen og Adelen inddømt och samtykt af Bisperne uti the andre Stifter her udi Riget: Saa at hver the Falldsmaal skall nyde met syn egen Tienere undertagen Tiende; Thi at Leiligheden ther udi Landet sig anderledes therom giver endt anderstedts her udi Riget: Thi blive thet ther udi Stiftet meth Tienden som nu sædvanligt er: Og ville og skulle vii met Adelen og Ridderskabet forsvare och beskydde och beskerme thendt hellig Kirke og Kirkens Personer meth theris egen Hielp og Trøst fore allt Volldt och Urette. Skulle och alle Bisper, Prælater, Kirker och Clostere och meenige Geistlige Stadt nyde, brughe och beholle theris Gots og Eyendom, som the have udi Haand og Hævd, effter Lands Lougen, saa lenge thet vindsnes them fran met Lands Loven: Skulle og ikke Præster, Munke og meenige Klerkerie drages til Legmænds Ting uden for theris tilbørlige Dommere og Prælater, undertagen Jorddele, som bør at handlis til Herretsting og Landsting, dog met saa Skæl, at hvo som thennvm haver til at tale, maa vederfaris og skes sag mogit over dennem, som Logh og Rett er fore samme theris tilbørlige

herlige Dommere og Prælater, saa fremt at vil og vort elskelige Danmarkis Riges Raadt skulle ikke skikke therover saa mogit som ret er: Sammeledis skulle alle Lagehæffts Lowe, Sandemænds Thong, och alle andre Towe oc Nævninger, som svære skulle, stevnis fore Bisper og Bygdemænd effter Loghen, og alle andre Sager, som pleyer at handles for Bisper oc Prælater och felldis, Tha ganger om at beskatte vore fattige Undersaatte til fremmede Krigsfolks Bethaling, therpaa giort saadan en Skikkelse, at alle Bisper, Prælater, Abbether, Provester, Prierer, Riddermænds-mænd, Caniker, Vicarier, Fruer og Jomfruer, og alle andre Geistlig og verslig, og alle andre, som Jordegods have her uti vort Rige Danmark, skulle overvege theris Renthe og udi thisse neste trye Aar af hver eth hundrede Mark visse Renthe skulle the holde en væragtig Karl met godt Harnisk og Verig met Glavindt og en Hest saa godt som LX. Mark udi thet myndste, og hvert et halft hundret Mark vesse Renthe, en vellferdug Skytthe met en Hest saa godt som XL. Mark, og skulle the thet holde saa vell af Kronens Leen og Kirkens, som af theris eget Arvegods, og Rente, inthet underthaget, uden Prestegaarde og Degnegaarde: Er og nogre, som ikke formaa, eller haver eth halt hundrede Mark udi vesse Rente, som er af Adelen, tha skall hand komme til Hest eller Foedt effter hans yderste Formue: Og hvilke Geistlige Personer, som ikke have et halffuet hundrit Mark vesse Rente, tha skulle the være saa mange udi Leg tilhaabe, saa the kunde effter thenne Skikkelse udtgøre en verafftig Karll meth Glavindt eller Skytte. Og paa det at thet skall gange liglig til, og then Riige skall hollde effter hans Evne, og then Fattig effter sin Evne, have vii meth vor elskelige Danmarkis Rigis Raadt tilskikket os elskelige N. N. ther udi N. som skulle overvegge ethers vesse Renthe: Thi bethe vii Ether kiærligen og hver særdeeles strængeligen biude, at J meth thet allerforste, naar the ether therom lade tillsige, mode uti forneffnte N. meth klar Register paa alldt then vesse Rente, som J have, og tha skulle forskrevne N. legge samme ethers vesse Renthe vedt Pendinge udi saa Maa-

 de,

de, at hver Tonne Smør skall leggis for VIII. Mark, Tonne Honning for X. Mark, Tonne Byg eller Rog for VIII. ß, en fedt Koe II. Mark, en Bede Gallt en Mark, og rette Landgillde Pendinge blive Pendinge og regnes for Pendinge, og naar the saa ethers Renthe have overveget, at Itha, som the ether anvisendes vorder, rede ether paa samme Rustning, effersom forskrevet stander, oc komme aarlig Aar met samme Rustning til N. Landsting then Mandag nest effter Misericordia Dni, og ther lade ether munstre og besee, og hvilken, som seg forherder, og samme Skikkelse ikke hollde vill, og ei møde paa forneffnte Dag, som forstander, handt skall være forfallden til Os for hver Hest hannum bruster for hans Forsømmelse skyld paa samme Munstrings Dag XX. Gyllderne, og for hver Hest hannum broster, om noget paa ferde kommer, X. Gyllderne hver Maaned, saa lenge handt fuldtgør then Tall, som hand saa forleggis. Lader ether alle og hver færdeelis findes velvilligen at hollde forneffnte Rustning udi forskrevne thesse neste tilkommendis trye Aar, som af ether og meenige Righens Indbyggere stor Magt paaligger, thet ville Vii etc. Givet paa Vort Slott Kopenhaun Fredagen nest effter vor Frue Dag Assumptionis Anno &c. MDXXV.

Under Vort Zignet.

3. Om Ørehug og fellig Jagt, og andet 1525.

Vii Frederich meth Gutz Naade etc. Giøre alle vitterligt, at Vii have hørt och uti Sandhedt forfaret, at Vore Undersaatte uti Nørre Jutlandt, som bygge og boe uti en Bye, heffder og tiltager thennem Ørehug udi Skove och Riisekiere, som ligge og høre til andre Byer og Gaarde, och ey the erre Lodtz Eyere uthi the Byer og Marke, som samme Skove og Kiære tilhører, og forneffnte Vore Undersaatte svære thennem til samme Ørehug meth Laugheffdt, og fare ind therudi og bruge stor Brugelse, rette Lods Eyere til stor Brust og Skade, och thesligest at mange, som have en føye Deel og Laadt udi Skove, Kiære och Marke, selier, lever og lader bruge therudi saa mogit som then største

Lods

Lods Eyere, og then, ther største Deel haver udi saadan Fellig, thi haver Wii nu meth forskrevne Vort elskelige Danmarkis Riges Raads Raadt, og andre Vore gode Mænd, ther nu tilstede var, therom saa skikket og endeligen besluttet, at ingen skall have eller bruge Ørehug udi nogen Skove eller Kiære, som handt ikke haver Laadt og Deel uti thet Gods og Marke, samme Skov og Marke tilliggendes er, och ey nyde the Lageheffder, ther uppa giort ere, uden hvilke som haver Stug och Seerkiøb af rette Eyere og veedt siden at komme: Thesligeste skal og ingen bruge eller bruge lade ythermeere uthi Fellig enthen udi Skov, Mark, Heidde, Fiskevandt, Fegang, eller met Jagt, eller udi nogen anden Fellig, ythermere end hans rette Lod og Deel therudi kand taale og er god for: Thi forbiude Vii alle, ehvo the helst ere eller være kunde, emod thette Vort opne Brev at bruge eller bruge lade, fellie eller felle lade, iage eller jage lade udi Skov, Kiære, fiske eller fiske lade udi nogen fellugs Eyendom, anderledis end som forskrevet stander, under Vor Hyllest og Naade: Diervis og nogen heremodt at giøre, tha mue rette Eyere och the større Lodt have udi Fellig, forfyllige thet meth Raan, och andre Deelle effter Loven. Givet udi vor Kiøpstadt Aallborg Sancti Severini Episcopi Dag Aar MDXXV.

Under vort Zignet.

4. Om Dom fult at giøre 1526.

Wii Frederick met Guds Naade rc. Giøre alle vittherligt, at hvilke som helst, som paa Vort Retthertïng, nu sidst uti Nør Jutlandt sat var, bleve tildømpte at give, udtlegge och fornøge sin Vederpart Pendinge, Gots, Arffue eller anden Gield, tha skulle the thet udtlegge og fornøge therls Vederpart inden sex Uger effter thette Brev bliver forkyndet til Landsting. Hvilken tha ikke udtlegger, hand skall over Hoffuetsummen være fallen til Bunden for XL. Mark, og til Konningen for XL. Mark, og siden XL. Mark til Bunden og XL. Mark til Konningen for

hver

hver Sinde ser Ugedag the sidder overhørige. Givet uti vor Kiøbstadt Otthense Sancte Barbare Virginis Dag Aar MDXXVI.

Under vort Zignet.

5. Om Bundne Gots. 1526.

Vii Frederich meth Guds Naade ꝛc. Giøre alle vitterligt, at Os er forkommet, at mange Vore og Cronens Jordtegne Bønder udi Nørre Jutlandt sidde overhørige och ei ville udtgive theris rette aarlig Skath, Landtgillde og andre Tynge, som the och theris Forældre pleye, og pligtig ere at udgive, udi saadan Maade, at naar som Bynderne have udtgivet theris Ledinge, tha holde the siden hos thennem alldt anden theris rette och aarlig Udtgiffth, och lade sig fordelle therfor Aar effter Aar, Os och Cronen til Affdragt, Briist och Skade: Thi have Vii nu meth forneffnte Vort elskelige Danmarkis Riges Raads Raadt ther paa saadan Skikkelse giort og samtykt, at hvilken Jordt eyer Bundne, som saa overhørig sidder met nogen sin aarlig Bundne Redtzell, og ey vill udtgive for Sancti Andreæ Apostoli Dag, Tha mue the, som Vore och Cronens Leen udi Vere have, lade skure Falldt udi theris Gods, som seg thermeth saa fortrykke effter Sancti Andreæ Apostoli Dag, liigervtis och udi alle Maade som for theris Ledinge: Givet udi vor Stadt Aars ipso die omnium Sanctorum Aar ꝛc. MDXXVI.

Under Vort Zignet.

45. Hefte.

Følge af Beskrivelsen om Engelsholms Eiere.

Det har været noget længe, inden vi efter vort Løfte har fortsat Beskrivelsen om Engelsholm og dens Eiere, som i det 37. Hefte blev begyndt. Aarsagen har til deels været, at en og anden god Ven, efterat bemeldte Hefte var udkommen, giorde os Forhaabning om endeel flere Efterretninger til dette Forhavende. Den, som fornemeligen haver derudi været os til Tieneste, er Cassereren ved Brand-Forsikrings-Cassen Sr. Niels Lihme, som selv baade er en Elsker og Samler af de Ting, der høre til Fædernelandets Sprog og Historie, og derforuden er fød i Egnen ved Engelsholm, i den By Lime, som nogle gange er nævnet i de indførte gamle Documenter, har ogsaa i nogle Aar forhen tient der paa Gaarden, og lagt sig temmelig god Kundskab til baade om dens ældere og nyere Tilstand. Denne gode Mand har været saa omhyggelig, deels ved sin egen Nærværelse i afvigte Aar paa Engelsholm, deels ved Brevvexling med sine Bekiendte i Jylland og med Hr. EtatsRaad Heins i Fyen, at forskaffe sig saavel rigtige Afskrifter af Gaardens og Kirkernes Inscriptioner, som andre Underretninger om Gaarden, om Kirkerne, og om Eierne, men i sær om de Brahers adelige Familie, hvoraf endeel berømmelige Mænd i mere end hundrede Aar have eiet Engelsholm. Alt dette har han forfattet i en ordentlig Samling, som han haver overgivet og dediceret til det Kongelige Danske Selskab, og som nu staaer hensat iblandt vore Manuscripter paa Charlottenborg. Samme smukke Samling have vi til denne vor Fortsettelse betienet os af, saavidt Engelsholm og dens Herskab vedkommer, sparende det øvrige til anden beqvem Leilighed.

Men, for vi begynde, hvor vi sidst slap, maae erindres, at de tvende smaa Sigiller, som staae for paa dette Hefte, ere de, som de tvende sidste af de Langers Familie, der eiede og beboede Engelsholm, for den kom i de Brahers Værе, nemlig Erik Lange og hans Søster Margrete Lange, have brugt, hvorudi man seer Langernes Vaaben, som er tre røde Roser i hvidt Feld, og paa Hielmen tretten Faner, af hvilke den midteste skal være rød, af de andre hveranden hvid, hveranden rød.

Hvad vi sidst havde om Erik Lange, den femte Eier af Engelsholm, var den Kongelige Befaling, han 1590. fik, at indstille sig til Indlager i Kiøbenhavn, som dog ikke synes at være bleven efterkommet. Vi finde en anden streng Kongelig Befaling, som Aaret derefter 1591, er gaaen til ham, hvorudi han forbydes at giøre Fremlaan af det, ham selv af Kongen var forlænet, og at lade Kronens Bønder besværes med uvedkommende Ægt og Arbeid og andre usædvanlige Paaleg, lydende som følger:

Christian den Fierde 2c. Vor Gunst tilforn. Viid, at denne Breffviser N. N. haffuer underdanigst ladet tilkiendegiffue, hvorledes hand aff Mogens Juul til Pallesberg vor Mand och Thiener skal være skifft under Kronen, och for hand var hannom saa langt fraliggendes, at hand icke kunde haffue Ægt og Arbeide af hannom, haffuer hand offuer det rette Landgilde och Giesteri, som hand skulle giffue, paalagt hannom at skulle udi dette Sted aarligen giffue 1. Tønde Rug. Nu effterat hand med de andre vore och Kronens Tienere udi Slags-Herred er dig forlehnt til vort Slot Biugholm, och din Moder lader bygge en Gaard der udi Eggen, da skal baade denne och andre vore och Kronens Thienere deromkring giøre Egt och Arbeide for hende, hvilket oss fast selsomt forekommer, at du dig vilde understaae, at giøre Fremlaan af det dig selv naadigst er forlehnt, eller at du kunde lide, at de, som du skulde effter dit Forlænings Breffs Lydelse holde ved Loug, Skiell och Ret, skulde saa med usædvanlige Paalegge aff nogen besværes. Bedendes dig derfore och ville, at du herudinden retter dig selv, och icke tilstæder hereffter enten denne eller andre vore och Kronens Tienere, som dig er naadigst forlehnt och betroet, aff nogen med slig Egt, Arbeide, eller andet saadant, at bliffue besværet, saafremt vi ikke skulle tiltænke anderledes derom at lade forordne, om videre

Klage-

Klagemaal derofver kommer. Dermed skeer vor Vilge, befalendes dig Gud. Actum Koldinghuus den 5. Octobr. 1591.

Erik Lange, som i sine unge Aar havde vel reist og studeret, var nu ved sit Guldmageri og sine Chymiske Studeringer, hvortil han var bleven alt for meget hengiven, og ved sin Efterladenhed i sine Husholdings og Embeds-Sager, kommen i saa slette Omstændigheder, at han ei alene havde tilsat de anseelige Midler og Eiendome, han havde arvet; men Gielden var endog saa høit voxen ham over Hovedet, at han maatte søge, paa hvad Maade han best kunde, for en Tid at unddrage sig fra sine Gieldneres idelige Maning og befrygtende Anfald. I den Henseende drog han nu atter ud af Landet, dog under det Skin at fortsette sine Studeringer, og havde dertil forsynet sig med et Kongeligt Reise-Pas. Men da han misbrugte Kongens Naade, blev ude det ene Aar efter det andet, forsømte de Pligter, som den Kongelige Forlæning tilholdte ham, og man merkede den rette Aarsag til hans Udeblivelse, kunde Hans Maist. ikke længer bære over med ham, men maatte 1594. og 1595. lade ham til forstkommende Herredage indstevne, for at svare til sin Forsømelse og slette Omgang med Kronens Læn (*). Erik Lange mødte ikke, men for nogle hans Venners Forbøn blev Sagen opsat til de Herredage, som skulde holdes et heelt Aar derefter, nemlig om Someren 1596. da Sagen atter blev udsat til Hans Maiestets Kongelige Kroning i samme Aar. Endnu fremkom han ikke selv, men lod sin Fuldmægtig møde for sig. Paa Hans Maiestets Vegne gik Sigvard Grubbe i Rette imod ham, og blev hannem da endelig af Kongen og Raadet fradømt Bygholm Slot og Læn, som han 1583. af Kong Frid. II. var bleven forlænet med. Dommen, som d. 21. Septemb. 1596. gik over ham, giemmes i Original paa Pergament skreven udi det Kongelige Geheime-Archiv, og lyder saaledes:

Wii Christian then Fierde medt Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gotthis Konning, Herthug wdi Slesuig, Holsten, Stormarn, och Dittmersken, Greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst x. Giøre alle witterligt, ath Aar 1596. then 21. Septemb. for Oss och wort Raad, som ere Oss Elskelige Christoffer Walckendorff till Glorup, vor Hoffmester, Christian Friis till Borreby, vor Cantzeler, Steen Brade till Knudstrup, Manderup Pasberg till Hagisholm, Hendrik Below till Spotterup, Axell Gyldenstiern till Lyngbygaardt, Statholder vdi

 wort

(*) See Danske Magazin Tom. 3. p. 17.

wort Rige Norge, **Absolon Gøe** till Kellstrup, **Jacop Sefeldt** till Wisborig, **Arilldt Huitfeldt** till Odersberg, Rigens Cantzeler, **Hendrick Ramell** till Beckeskouff, och **Jørgen Friis** till Krastrup, Landzdomer vdi wort Land Nørre Judlandt, wore thro Mend och Raad, huilcke en Part neruærindis wore tilstæde, en Part, da de ere hiidt komne, haffue wærit med oss offuer eens, war skicket vdi Rette Oss Elskelige **Signordt Grubbe** till Hoffdall, wor Secreteer, paa then ene, och haffde met wor egen Steffning for oss vdi Retthe indsteffnidt **Erick Lange** paa then anden Side, och hannom tiltalde, for at hannom aff wor kiære Herre Fader Salig och høglofflig Ihukommelse skall wære forschreffnit Bygholm Slott och Leen, hans Liiffs Thiid at beholde, dog medt nogen wisse Wilkor och Besteden, som samme Forskriffning ydermere indholder. Och effterdi hand nu for Gieldt Sag skall være undwigt aff Rigidt, huor hand sig haffuer forholdit lang Thiid, och vdi nogen Aar icke heller hand selff er mott medt Roßtienniste paa Mustring, naar then haffuer wærit hulden. Sammeledis for at Bygningen paa Slottidt och vdi Ladegaarden megit skal være forfalden, och icke holdis wed Mact. Saa och for at wore och Kronens Bønder och Eyendom icke forswaris, som det sig burde, eller till retthe hanttheffuis, som aff en Lensmand bør ath ske. Huorfore hand formeente, samme Slott och Leen Oß och Kronen igien ath wære forfalden, och oß mectig ath wære effter saadan Leylighedt ath sette och forordne der till en anden Lensmand, som samme Slott och Leen medt Fliidt och Windskibelighedt tillbørligen kunde forestaa och forsuare. Huilcken Sag effther at den for Oß mere end for et Aar siden først haffuer wærit indsteffnit, Och forschreffne **Erick Lange** tha huercken er mott vdi Retthe, eller nogen paa hans Wegne, som der till suare wilde, Er then for nogen hans Wenners Forbøn skyldt opsett Aar och Dag, till nest forleden Herredag, som holltis Hellig Trefoldigheds Søndag 1596. Och hand da ath møde vden widere Kald och Steffning, men derfra war then anden gang forsatt till wor Kongelige Kroning, da ath skulle skulle endeligen paakiendis. Huilcken Opsettelse nu for Oß vdi Retthe lagdis, daterit Kiøbenhaffn 19. Junii siidst forleden, liudendis vdi

sin

sin Mening, samme Tilltale ath være opsatt, som forschreffuit staar, till wor Kongelige Kroning ꝛc. Therhos vdi Retthe lagdis tuende Bewiis An. 1594. 1. Octob. udgiffne, indeholdende, forskreffne **Erick Lange** for Bygholms Slott steffnet, och Steffningen till Landzthing paaskreffuen ath wære. Ydermere gaff forskreffne **Siguordt Grubbe** tillkiende, huorledis ath forskreffne **Erick Lange** skall wære Oß en stor Summa Pendinge skyldig aff Thienderne, hand haffuer opboridt vdi Bygholms Leen, aff Landskatter, och then uwisse Renthe aff Horsens Bye, hand sig en Tiidt lang haffuer tillholdt, och icke hans Forlenings Breff thet formaar. Och meente hand, ath wii och Kronen saa well burde wor Betaling aff wort egit Slott och Leen, som andre Fremmede, och oß mectig till effther slig Leylighedt at annamme forskreffne wort Slott Bygholm igien vnder Kronen, først affkortendis, huis hand Oß medt rette skyldig er, med huis Skade wii der offuer liidt haffuer, och siden ath betale hannom, huis Summa Pendinge hand deroffuer for forskreffne Liiffs Breff haffuer vdgiffuet ꝛc.

Noch vdi Retthe lagde hand et **Erick Langes** Sendebreff wnder hans egen Handt Oß tilskreffuit, da wii hannom skrifftelig till wort Retterting haffuer ladet indfordre, daterit Cassel then 21. Julii sidst forleden, huorvdinden hand skriffuer sig gierne at haffue effterkommet samme wor naadigste Befalling, Och derom at haffue ladet tiltale Høgborne Første Landgreff **Mouritz** aff Hessen, och hannom Forloff at wære tillsagdt, men weed dog icke, aff huad Aarsage thet er bleffuen forandret, hand icke er bleffuen ledig latt, vnderdanigst begierendis wdi samme Skriffuelse, att aldt Tilltale till hannom till hans Tillkomst maa bliffue optagen, som samme Breff widere formelder. Huoraff forskreffne **Siguordt Grubbe** formeente noksom at kunde forfaris, huorledis forskreffne **Erick Langis** Leylighedt er, och at hand icke wor naadigste Wilge och Befalling kunde effterkomme, medt mindre hand forløsfuis aff Landgreff **Moritz** ꝛc.

Tha er mott vdi Retthe forskreffne **Erick Langis** Fuldmectige **Peder Bang**, huilcken der fremlagde forskreffne **Erick Langis**

gis Forlenings Breff paa Bygholm Slott och Leen, saa liudendis: Wi Frederich then Anden (a) x.

Ther hos i Retthe lagde hans skriftlige Forsett, medt egen Haand underskreffuet liudendis: Efftersom min Allernaadigste Herre og Konning haffuer ladet mig steffne i Retthe, Saa er det icke aff Forsett, eller aff Modvillighed, at ieg icke selff personlig møder tilstæde, men er høyelig dertil foraarsagit, dog haabis ieg med det første at komme herfra, og mig hos Eders Kongl. Maytt. at indstille, och er underdanigst begierendis, at Ethers Kongl. Maytt. och I gode Herrer wille lade Sagen falde denne gang; Thi ieg haabis, min Ulempe icke skal findis saa stor, som ieg ellers for Ethers Kongl. Maytt. kand wære angiffuen. Dog dersom der endelig skal gange Dom, da haffuer ieg befallidt denne min Thiener at legge min skrifftelig Berettning udi Rette.

For det første, at som Steffningen formellte, at ieg for Gieldsag war aff Riget undviigt, mener ieg icke at haffue giort, men haffuer hafft Ethers Maytts. Pass baade paa Latine og Thydske, hvilket her hos tilstæde er, och ingen Forfølling nogen haffuer hafft mig udi then Thiidt for nogen Gieldt Sag.

Thisligeste som och giffuis tilkiende udi Stefningen, at Gieldenerne skulle optage Renten och Opbørsel aff mit Len, som ieg haffuer Liiffsbreff paa, Saa troer ieg icke, at det skal befindes, at Bønderne haffue ydet theris Landgilde andenstedz, end paa Slottet, och weed ieg icke retter, end efftersdi ieg haffuer Liiffsbreffue paa Slottet och de tilliggende Godtz, at min Foged i min Frawærelse maa mit Korn, Smør, och andit, hvis hand paa mine Wegne opbærer, mine Gieldener med at aflegge och betale.

Huad Rostiennisten belanger, forseer ieg mig icke andet till, end min Svoger Erlig och welbyrdig Mand Knudt Brade haffuer jo i min Fraværelse forskaffet saa mange Heste och Folk, som ieg aff Slottet er taxeret fore. Huad

(a) Forlænings-Brevet af 2. Julii 1583. er tilforn indført i det 37. Hefte pag. 38.

Huad Bygningen belanger sig, skal findis at wære forbedrit och icke forwerrit, och haffuer ladit forbygge baade paa Ladegaarden, Staldgaarden och Mollen, mere end 4000. Daler. Thersom Ethers Maytt. will lade dett besee, skal det i Sandhed befindis.

Huad Bonderne belanger, at de icke skulle forsuaris, weed ieg icke retter, end min Suoger och min myndige Foged i min Fraværelse jo haffuer dennom forsuaridt och hantheffuit til rette, saa wiit som det seg burde, och skall findis Stockneffn offuer alle Herreder, som er inddragen i then forste Opsettelse.

Huad then geistlige Jurisdiction er anlangendis, findis intit vdi Steffningen, men naar ieg bliffuer derfor steffnidt, och Ethers Kongl. Maytt. icke will lade mig det nyde, effter min Lisffsbreffs Liudelse, som ieg vdi ethers Salige hoglofflige Herre Faders Thid hafft haffuer, och det da kand mig bliffue fordomt, will ieg wære offuerbodig til, thet igien att erlegge och betale, saa wiit som mine Fogeder haffuer deraff opbaaret, imidlertid ieg dett haffuer hafft. Och forseer ieg mig, at ieg nyder Handfestningen, som om sligt formelder i det XXXV. Capitel, och i det XXXIX. Capitel, Thisligeste ethers Herrefaders Mandat, som er gangen her udi Kiobnehaffn then 19. Junii 1584. Forhaabendis mig til Ethers Maytt., at Ethers Maytt. wilde betencke then store Sum Pendinge, som ieg effterlodt ethers Salige Hoglofflige Herrefader, som var 22000. Daler, wdi dett Kiob Soluig och Solluigs Godtz. Och er vnderdanigst begierendis, Ethers Kongl. Maytt. wilde denne gang lade Steffningen falde, Och kiendis mig alt for ringe, at haffue emodt Ethers Maytt. nogen Rettergang, om ieg naadigst maa bliffue forskaanidt. Beder vnderdanigst, Ethers Maytt. wille wære mig en naadig Herre och Konning, som Ethers Maytts. Hoglofflige Herrefader war.

Erick Lange mpp.

Huortil forskreffne Siguordt Grubbe atter suarede, at huis forskreffne Erick Langis Wiltor hafde wærit, som andre Kongl.

Maytts.

Mantts. Lensmendt, och deris, som boe och bygge, och besidde Leen her vdi Riget, at hand sig haffde forholdit effter hans Forlenings Breffs Indholdt, tha haffde hand billig nødt samme Lüffs Forskriffning. Nu er alle Mand witterligt, at hand er saa gott som en Rømningsmand heraff Riget, och haffuer sett Adelen baade her vdi Danmarck, saavelsom vdi Førstendommene, vdi en merckelig stor Besværing, huorfor hand haffuer wærret steffnd, paa hans Ære, och for Breff och Segell hand icke haffuer huldet, Saa hand icke well er then Mand, der kand och bør att forestaae noget Kronens Len, icke heller vdi langsommelige Thiid haffuer tordt wære her vdi Riget. Thisligeste och at hans Forlenings Breff skall indholde nogen wisse Artickle och Puncter, huilcke icke er holden bleffuen, som er tro Thienniste, huilcken hand icke haffuer giordt eller kand bewise, vdi dett hand er vndwigt Rigit. Sammeledis formaar det om Roßtienniste, huilcken hand icke haffuer huldet, som af Muster-Sedlerne er at forfare, Personlig, och med sine egne Heste och Folck, som en Lensmand burde at giøre. Item at Kronens Eyendom och Bønder skulde forsuaris, huilket Forsuar de icke haffuer hafft for hans Fraværelse Skyldt.

Wdi lige Maade haffuer forskreffne **Signordt Grubbe** tilkiende giffuet, huorledis wii selff och wor kiære Fru Moder haffuer mott drage till Horsens Bye och ligge, fordi ingen Lensmand haffuer wærit paa Slottet. Och om hand skiønt war tilstæde, da war hand dog icke then Mand, for saadane Beskylding wii och Riget wilde betienis med.

Och till den Artickel, att om den geistlige Rente intet skall wære formelt vdi Steffningen, suarede forskreffne **Signordt Grubbe**, at Steffningen formelder med widere Tiltale, som mundtligen kand berettis. Och om den Paß, wii skulle haffue giffuet hannom, svarede hand, then icke wære vdgiffuen i den Mening, at hand den skulde misbruge og paa saa lang Tiid, hand haffuer wæret borte, hedentyed. Och satte hand endnu vdi alle Rette, saa vel som tilforn, om wii icke effter slig Leylighedt ere mectige igien at anam-

anamme vnder Oß och Kronen forskreffne Bygholms Slott och Leen, afkortendis først vdi then Summa Pendinge, hand lodt fallde for Liiffs Breffuit, huis hand oß med Rette skyldig er, med huis Skade wii deroffuer liidt haffue, och wii siden at igiengiffue hannom, huis til offuers er; Med flere Ord och Thale, som dennom emellom forløb. Tha effter Tiltale, Giensuar, thenne Sags Leylighedt, sagde wii derpaa saaledes aff for Rette, Att effterdi befindis, forskreffne Erick Lange icke alleniste at haffue Bygholm Slott och Len vdi Pant och Werge for en vis Summa Pendinge, foruden Wilkor, som andre Liiffsbreffue pleye och bør at lyde, men med Wilkor, som er, for Troskab och willig Tienniste, som hand Kongl. Maytt. och Riget vdi egen Person deraff giøre skall, ligesom andre Kongelige Lensmend, naar hand tilsiges. Item at skulle holde deraff fire gerust Heste, forsuare Kongl. Maytts. Bønder och Eyendom, holde Slottet wed Heffd och Mact, forskaffe Hans Maytt. och Hans Naades Fru Moder Underholding, naar deris Wey falder der frem, huilcke Wilkor hand icke haffuer effterkommet, eller endnu hereffter fuldgiøre kand, och tilbørligen forestaa, som en Kongelig Lensmand egner och bør, for de haarde Steffninger Skyldt offuer hannom her vdi Rigit paa adskillige Thider ere tagne, for huilcke hand sig icke haffuer forsuaridt. Sammeledis effterdi hand en anden Herre vdi det Romerske Rige saa er forhafftit, at hand icke vden hans Forloff och Tilladelse maae eller kand effterkomme Hans Maytts. Naadigste Befallinger, och sig personligen vdi Hans Maytts. Thienniste indstille. Vdi lige Maade effterdi hand haffuer affhend sig sit Godtz och icke hand er wederhefftig at erlegge och betale Hans Maytt. huis hand Hans Maytt. skyldig er, som hand paa adskillige Tider haffner opboridt; Tha for slig Leylighed skyldt sagde wii derpaa saa aff for Rette, att Kongl. Maytt. er foraarsagit, och maa med alle Rette nu strax igien anamme vnder sig och Kronen forskreffne Bygholm Slott och Leen, och det med en anden Lensmand forsørge, och igiengiffue forskreffne Erick Lange, huis Pendinge hand haffuer ladet falde for samme Liffsbreff, affkortendis siden therudi, hvis forskreffne Erick Lange Oß for Opbersel aff Tienderne, Landskatter, och then uwisse Rente aff Horsens Bye med rette

kand tilregnis, med huis Skade wii deroffuer liidt haffue. Datum Hafniæ, vt supra. Nostro ad causas sub sigillo, teste Arnoldo Huitfeldio, Justitiario nostro dilecto.

Efter denne Doms Lydelse, tog Kongen Lænet igien under Kronen, og satte en anden Adelsmand Niels Skram til sin Foged og Embedsmand paa Bygholm Slot. Imidlertid havde Erik Lange afhændet Engelsholm, og eiede nu intet mere Gods i Landet, saa at bemeldte Niels Skram for den Gield Erik Lange stak i til Kongen, maatte paa Hans Maiesters Vegne ved Ridemænd lade sig indføre i de 22000. Daler, som Bygholm Slot og Lan havde staaet ham i Pant for. Indførsels Forretningen eller Ridebrevet, som er af 27. Martii 1598. og i adskillige Henseender verd at anføre, lyder af Originalen saaledes:

Lauge Beck till Forsloff Landzdomer vdi Sielland och Befalningsmand vdi Ringsted Kloster, **Anders Dræsselberg** till Wognserup, Hoffuidzmand paa Aaleholm, **Christoffer Parsberg** till Soedal, Kongl. Maytts. Lænsmand paa Roskildegaard, **Ditløff Holck** till Hoigaard, Hoffuitzmand paa Croneborg, **Borge Trolde** til Troldholm, Hoffuitzmand paa Kiobenhaffns Slott, oc **Peder Mund** til Serritzloff, Hoffuitzmand paa Fredrichsberg, Giøre witterligt, att eptersom Erlig och Welbyrdig Mand **Niels Schram** till Wrup, Befalingsmand paa Biugholm, haffuer Os besogt mett Rigens Forfølling, hand paa Kongl. Maytts. och Kronens Wegne haffuer forhuerffuet offuer Erlig och Welbiurdig Mand **Erick Lange**, for Regenskabs Forklaring och Betaling, for huis Pendinge, Skatte och Madskatte, som er vdgiffuet aff Biugholms Læn for An. 1585. oc 1587. som icke er endnu tilfulde affbetalit. Vdi lige Maade Skade Kost oc Thæring, som Kongl. Maytt. derpaa liidt hagde, i det Hans Maytt. sit egit saa lang Tid hagde ombaarit. For thet andet att hand skulde vdlegge Hans Maytt. then geistlig Rente, huis then kand beløbe sig mett then uwisse Rente, fra thet første hand fick samme Læn, oc indtil hand thet igien quitt bleff, som ere Korntiender, Landgilde, Giesterie, Sagefald, Gaardfestning, Oldengield, Windfelder, Skouffhug, oc anditt, huis mere det wære kand, intid vndertagen i nogen Maade, for

huis

huis hand saa længe haffuer hafft hos sig, og brugt dett sig til Bedste, att hand derfor skulde giøre Kongl. Maist. Regenskab. Sammeledis att hand skulde vdlegge forskreffne **Niels Schram** paa Kongl. Maists. Wegne klar Besfeiden oc rigtig Regenskab for then wisse oc uwisse Indkomst, Rente oc Hærlighedt, som hand haffuer opboritt aff Kongl. Maists. oc Cronens Bonder i Slangsherridt, siden hand først fick Folgebreff till samme Herritt oc indtil then Dag hand thet igien quitt bleff. For thet fierde, att hand skulde vdlegge hannom paa Hans Maists. wegne rigtig Besfeid oc Forklaring for then uwisse Rente aff Horsens Bye, hand sig en Tiid lang haffuer tilholdt. Saa oc Register, Regnskab oc Betaling for all then Deel, som aff Biugholms Slots Indkomst, Auffl oc Læn er paa hans wegne opboren, fran then 21. Septembris An: 1596. ther Dom gick i Kiøbenhaffn, oc indtil then Dag hand det igien bleff andtuordet. Saint huis andet hand der i Lænet haffuer kundet ladet opbære, som hans Forlænings Breff icke formaaer, oc icke er fort Kongl. Maist. til Regenskab, med Kost, Tæring, Skadegield, Breffuepenge oc huis andet Kongen derfor til den Dag liidt haffuer oc ther epter lidendis worder, inted vndertagit i nogen Maade epter Rigens Rett. Oc epter forskreffne **Erick Lange** haffuer werit louligen ther for forfuldt vdi Rigens Rett, oc siddit Retten offuerhorig, oc icke haffuer willet suare eller rette for sig, tilholder Kongl. Maists. oc Rigens Forfolling oc Indforsels Breff oss, att wi skulle, inden sex Uger epter samme Breff er lest, forsamble os, oc tiltage oss Kongl. Maists. Fougit oc Embitzmand **Niels Schram**, oc riide mett hannom till the Tinge, som tilforn er eskit Vdleg aff forskreffne **Erick Lange**, och ther end tha vdeske forskreffne Regenskab oc Betaling, oc huis os icke ther thinis eller hendis Vdleg, wi tha, epter hand icke hagde Jordegodtz her i Rigit, skulde indfore forskreffne **Niels Schram** paa Kongl. Maists. wegne i the Pante Penge, hand hagde Biugholm for, oc wurdere Hans Maitt. fullist for Kost, Tæring, Skadegield oc ald anden Interesse i forskreffne Pante Penge, saa widt Hans Maitts. Summa oc Gield sig forstrecke kand, oc ther hos fullist for Faldzmaall for Hans Maitts. Breffue, hand haffuer siddit offuerhorig, oc ei

rett

rett giøre wilde, indtil saa lenge **Niels Schram** paa Hans Maists. oc Cronens wegne bliffuer fornøigit oc fuldgiort i alle Maade, eptersom Lougen oc Handfestningen derom ydermere vduiser ꝛc. Tha haffuer wi vdi Dag werit her forsamblede i Kiøbnehaffn, oc for os er mødt vdi Rette **Niels Schrams** Fuldmegtig **Peder Thyggesøn**, Slotzskriffuer paa Biugholm mett skrifftlig Fuldmact vnder **Niels Schrams** Seigel oc egen Hand vnderskreffuit, oc oss offuerantuordit sex Vgers Paamindelse, indholdendis: oc berette, att Ridebreffuit war forholdit for nogen sønderlige Orsagers Styld, hvorfore os sønderlige paamindis, at wi endnu inden sex Vger skulde epterkomme oc fuldgiøre samme Ridebreff, som til os epter louglig Forfolling er vdgangen, med widere Indhold: Disligiste fremlar **Niels Schrams** Beretning, liudendis: Thette er min Beretning paa høigbemeldte Kongl. Maitts. min Allernaadigste Herre oc Konings wegne, att eptersom ieg haffuer paa Hans Kongl. Maists. wegne tilbodit Erlig oc Welbiurdig Mand **Erick Lange** to oc tiuge tusind Daler, som hand hagde Biugholms Slott oc Læn fore, oc ther imod aff hannom mett Rigens Rett haffuer udeskit, huis hand vdaff Kongl. Maists. Indkomst vdi Bygholms Læn, were sig geistligt eller werdsligt, Madskatter, Pending Skatter, Told oc Siise, eller andet, huad det were kunde, haffuer aff Kongl. Maist. til sig annammit oc ladit anname, oc icke giort Hans Kongl. Maitt. ther Rede oc Regenskab fore, mett huis Skade, Kost eller Tæring Hans Maist. deroffuer haffuer liidt, anwendt eller ladit anwende, eptersom Eskningen til Herritzting oc Landzting derom vdgangit widere forklarer. Oc eptersom ieg mett samme Eskning paa høigbemeldte Kongl. Maists. wegne saa widt er kommen, at Ridebreff offuer hannom er brutt, oc icke dis midlertid huercken hand selff eller nogen paa hans wegne haffuer willet were til rede og Regenskab mett Hans Kongl. Maitt. eller Hans Maists. Fuldmectige rettid eller oc ladit rette for sig, som det sig hagde burdt, setter ieg wel vdi Rette, oc formein paa Høigbemeldte Kongl. Maitts. wegne, I gode Mend, som epter Rigens Rett ere tiltagne till Ridemend, ere pligtige at indføre mig paa Hans Maitts. wegne vdi then gandske Hoffuit Sum, som er i forskreffne 22000. Daler, oc

begie-

begierer gierne, att denne min skrifftlig Berettning, saa wel som min Fuldmact, maatte bliffue vdi eders Rüdebreff, oc huis J derom giffuer beskreffuit, indregnit. Datum Bingholm then 20. Februarii An. 1598. **Niels Schram** mett egen Hand. Da haffue wi eskit oc paakaldit, om ther endnu war nogen, som paa forskreffne **Erick Langis** wegne wilde rette for hannom. Oc ingen er mætt for oss, som enten wilde rette eller suare. Tha epterdi Rigens sex Vgers Paamindelse er tagit offuer oss for Rigens Forfylling att fuldgiøre, oc wi befinde, Rigens Eskning oc Forfølling longligen att were tagen oc forhuerffuet offuer forskreffne **Erick Lange**, for Regenskabs Forklaring, oc Betaling, for huis Pengeskat oc Madskat, som er vdgiffuet aff Bingholms Læn for An. 1585. og 1587. Dissligist for huis geistlig Rente, mett then uwisse Rente, fran thet første hand fick samme Lehn, oc indtil hand det igien quitt bleff, som er, Korntiender, Landgilde, Giesterie, Sagfald, Gaardfestning, Oldengield, Windfelder, Skouffhug, oc huis andet det were kunde. Sammeledis for klar Besked oc rigtig Regenskab for wisse oc uwisse Indkomst, Rente oc Herlighedt, som hand haffuer opborit aff Kongens oc Kronens Bønder i Slaugsherrit, Saa og for rigtig Besked oc Forklaring for wisse oc uwisse Rente aff Horsens Bye. Jligemaade for Register, Regenskab oc Befaling, for ald den Deel, som aff Bingholm Slotz Indkomst, Aufft oc Læn, er paa hans wegne fran then 21. Septemb. An. 1596. ther Domb gick, oc indtil then Dag hand thet slap, sambt huis andet hand ther i Lænit haffuer kunde ladit opbære, med Kost, Tæring, Skadegield, BreffuePenge, oc huis andet Kongl. Maitt. derpaa liidt haffuer, oc icke nogen Gienbreff ther emod er tagen, Ei helder Kongl. Maitts. Lænsmand nogen Vdleg er tilbøden, Ei helder forskreffne **Erick Lange** selff eller nogen paa hans wegne er møtte att wille rette, Oc icke wi kunde forfare, hannom nogenstedz her i Riget at haffue nogen Jordegodz, som wi Hans Maitt. kunde therfor indføre, Saa ok epterdi ther paa samme Opbørsel icke kand giøris nogen wisse Forslag, epterdi thet bør **Erick Lange** slig met klare Register oc Regenskab at rigtig giøre; Tha haffue wi nu epter Rigens Rett indført Hoigbemeldte Kongl. Maitt. vdi the to oc tiuge tusind Da-

 ler,

ler, hand hagde Bingholm for, indtil saa lenge forskreffne **Erick Lange** eller hans Fuldmectige fullistgior Hoigbemeldte Kongl. Maitt. forskreffne Regenskab for Madskat oc Pengeskatt, geistlig wisse oc uwisse Rente aff Biugholms Læn, saa well som aff Slaugsherrit, Horsens Bye, oc huis siden then 21. Septemb. An. 1596. Bingholms Slotz Indkomst, Aufftl oc andet, samt huis i Lænet si den then Dag er opbaarit, oc derfor giorer klar Reede, Regenskab oc Affbetaling, mett Kost, Tæring, Skadegield oc anden Interesse epter Rigens Rett, oc aldelis Hans Maitt. fornøiger oc affbetaler. Udi lige Maade for Breffuepenge for Rigens Breffue oc for Faldsmaal, att hand dennom haffuer siddit offuerhørig, oc forskreffne **Erick Lange** saa igien epter Rigens Rett Kongl. Maitt. vdfører. Til Windisbiurdt vnder woris Signeter. Actum Kiøbnehaffn then 27. Martii Anno 1598.

Denne Erik Lange skal i Aaret 1589. have ladet bygge den Latinske Skole i Horsens, som har staaet indtil vore Tider, da den formedelst sin Brøstfældighed af Grunden er ombygget. Hvilken ny og af fire Fløie bestaaende Skole-Bygning blev færdig 1746. og er nu en af de smukkeste i Danmark(*). Om den merkelige Besøgelse, som Erik Lange 1584. aflagde hos Tyge Brahe paa Hveen, og havde med sig den bekiendte Nicolaus Raimarus Ursus, hvilken da stal Tyge Brahe endeel af hans Astronomiske Videnskab fra, og siden blev hans afsagte Fiende, have vi tilforn handlet (b). For hvilken Sags Skyld Tyge Brahe derefter lod Erik Lange, medens han opholdte sig uden Landet, for Retten til Magdeborg aflegge sit Sandheds Vidnesbyrd (c). Om Erik Langes merkverdige Elskovs Handel, Forlovelse og Giftermaal med den berømte Frue Sophia Brahe, den store Tyge Brahes Søster, og om begges elændige Skebne, have vi ogsaa forhen meldet adskillige Omstændigheder, og vil dem ikke her igientage (d). Hvad Aar Erik Lange ved Døden er afgangen, er os endnu ikke bekiendt, men adelige Slegt-Bøger vidne, at han døde til Prag i Bøhmen (e), hvor han formodeligen til sidst har opholdet sig hos Tyge Brahes Arvinger. Den store Gield, han ved sin Chymie var geraaden

(*) Paa Muren af den gamle Skole stod dette Navn og Aarstal: *Erick Lange 1589.*
(b) See Danske Magazin Tom. II. p. 221. 222.
(c) *Tych. Brahei* Epist. ad And. Velleium, Dänische Bibliotek Tom. III. p. 189. sq.
(d) See Danske Magazin Tom. III. p. 12. 13. 16. 17. 18. 20. 22. 23. 24. 25. 30. 31. 32. 44. 45. 47. 48. 50. 51. 52. 53.
(e) See Wielands lærde Tidender, Aar 1728. pag. 515.

geraaden i, giorde, at han maatte skille sig ved alt det Jordegods, han havde. Ved hvilken Leilighed hans Søster

6. **Frue Margrete Lange** og hendes Mand **Knud Brahe**, som og var en Broder af Tyge Brahe, bleve Eiere af Engelsholm og tilliggende Gods. Denne Frue havde først været gift med Jens Kaas til Vorgaard og Gudumlund, som døde 1579. i sit Alders 63. Aar. I et Document af 1582. hvorved hun mageskifter noget Gods med Kongen, nævnes hun endnu forn Jens Kaases Efterleverske til Gudumlund. 1584. eller ved det Pas indlod hun sig i nyt Ægteskab med bemeldte Knud Brahe, som i den Calmarske Feide var Kongl. Majestets Ritmester, og Befalingsmand paa Bygholm. Denne Mand, da han var bleven Herre til Engelsholm, opførde den store Hoved-Bygning paa Gaarden, og indviede den 1593. paa Nytaarsdag, som sees af en Inscription paa Stedet, hvilken vel tilforn af os er anført, men, fordi vi have nu faaet en mere accurat Afskrift deraf, fortryder det os ikke, paa ny at indføre den i sin rette gamle Still og Skriveart:

Effter Cristi ærefuld Fødssels Tid,
Der Gud war worden Mennesken blid,
Tussend fem hunderet halffemtsindztyffue
Med try Aar der vi monne skriffue,
Ny Aars Dag war tillsammen
Paa Engilstholm med Glede oc Gamen
Slekt Wenner effter gammell Wiis,
Dette Hus induide Gud till Priis,
Som Knud Brahe lod bygge saa,
Der war først bleffuen ferdig daa,
Oc war begynt forgangendis Aar
Oc ferdig bygit som thed nu staar,
Gud lad thed staa oc waar sin Tid
Mennisken till Nytte oc Werden blid,
Oc thed fraa Wlycke wel beware,
Hoss bonden oc Hosffruen lenge spare,
Saa naar vi her icke lenger maa boe,
Gud will dennum giffue den euige Roe.

Som

Som det i de Dage var meget i Mode, at Adelen, endog af Qvindekiønnet, lagde sig paa Studeringer, saa var og Frue Margrete Lange i deris Tal, som staae optegnede iblandt lærde Danske Fruentimmer (f). Af fremmede Sprog havde hun i sær forhvervet sig en Færdighed i det Franske, og har af dette Sprog oversat adskillige smukke Bøger paa Dansk. Tvende af dem have vi seet, som ere trykte tilsammen in 8vo Aar 1608. og nu temmelig rare. Den første har denne Titel; En Udleggelse let at bruge, som er giort ved Samtale, offuer Apostlers Symbolo, huilcken der indholder Troens oc den christelige Religions Artickle, offuerseet igen oc forbedret ved M. P. V. oc nu vdsat paa Danske aff Franczøske ved Erlig oc Welb. F. Marg. Lange. Prentet i Kiøbenhaffn hoss Henrich Waldkirch 1608. Den andens Titel er saadan: En meget skøn Tractat om et christeligt Liff oc Leffnet, huilcken er som en Vnderuisning oc Maade for alle dennem, der bekiende Christendommen, til at skicke deris Leffnet effter, oc forholde sig her i Werden, vdi Guds Lydelse, effter vor Mesters oc Lowgiffuers JEsu Christi Ordinantz oc Beskickelse. Oc nu fordansket aff Franczøske, oc forbedret ved Erlig oc Welb. F. Marg. L. Prentet i Kiøbenhaffn hoss Henrich Waldkirch M. CD. VIII. Der findes ingen Fortale af Oversetteren for nogen af disse Bøger, men bag i den første har D. Hans Povelsøn Resen sat en liden Paamindelse til Læseren, som begynder saaledes: Oc er denne Bog flitteligen oc vel vdsæt effter Franzøsken, aff den gode Welb. Frue, F. Margrete Lange &c. saa hende bør Tack oc Ære derfore. Siden er den igiennem seet med Fliid, ocsaa anlangendis de Ting, her indholdis oc talis om, iblant huilke det, som icke hult Stick eller Farffue, er strax derhoss, oc ellers huad behoff giordis, rettet oc forbedret &c.

Man finder og en Bog, med denne Titel: En liden Haandbog, udi hvilken indholdes 1. Nogle christelige vdkaarne Bøner at bruge i allehaande Nød og Fristelse &c. sammenskreven ved Anders Michelsøn, da Prest i Kolding, men siden Biskop i Bergen, og trykt i Kiøbenhavn 1607. in 8vo, hvilken hand har tilskrevet Knud Brahe og hans Frue Margrete Lange, som han i sær berømmer for hendes Oversettelser. Dedicationen begyndes med denne deres Titel: Erlig oc Welbyrdig Mand Knud Brahe til Engelstholm, Kongelige Majestæts Hoffuizmand paa Bygholm Slot, met sin kiere Husfrue, Erlig oc Welbyrdig Frue Margrete Lange, mine gunstige tilforladendis gode Venner oc Fordrere x. og endes med

(f) *Alb. Thura* Gynæceum Dan. Liter. p. 13.

med sanden Tiltale til dem begge: Da haffuer ieg, gunstige fromme Knud Brahe, oc kiere Fru Margrete Lange, fordristet mig til, at lade det vdgaa paa Prenten, vnder begge Eders Frombeds Velbyrdigheds Naffn: icke alleniste, at ieg hermet vilde beuise nogen ringe Tacnemmeligheds Tegn, for mange oc atskillige Velgierninger, Eders Frombeds Velbyrdighed, met andre Eders gode Venner, haffue beuist mig fattige Mand: Men end oc fordi ieg veed, at Eders Frombeds Velbyrdighed samtlige elsker Gud oc hans hellige Ord, oc retsindige Ordsens Tienere. Ja at Eders Frombeds Velbyrdighed haffuer icke alleniste Lyst oc Vilie til at læse vdi den hellige Bibelske Scrifft, men end ocsaa i andre nyttige Bøger, baade paa vort eget, oc paa andre fremmede Sprock. Thi huad for stor Lyst oc Begierlighed, gunstige kiere Fru Margrete Lange, Eders Velbyrdighed besynderligen haffuer til at omgaaes met Guds Ord, oc andre nyttige Bøger, giffuer mere end nocksom tilkiende den store Flid oc Vmage, Eders Velbyrdighed haffuer til en Gudfryctigheds Offuelse lagt oc anvent met atskillige Bøger at vertere oc vdsætte aff Frantzøske paa Danske, oc synderligen met den skøne oc nyttige Vdleggelse E. F. V. haffuer vdsat offuer Apostlers Symbolo, som indholder Troens oc den christelige Religions Articke, huilcket E. F. V. Arbeyde vel kunde komme Gud til Ære, oc mange paa Saligheds vegne til Gaffn oc Gode rc. Er derfore min ydmyge Bøn oc Begiering, at E. F. V. ville lade sig dette mit ringe, dog vel meente, Tienistactigheds Arbeyde vel befalde, oc det i saa christelige oc god en Mening anname oc optage, som det af mig er giort, oc E. F. V. dediceret oc tilskreffuet, om huilcket ieg oc aldelis intet til ler rc. Kolding den 3. Augusti 1607. E. F. V. villige Tiener altid

Andreas Michaëlius Colding.

Aar 1615. d. 3. Februarii døde Knud Brahe, 60. Aar gammel, og efterlod Frue Margrete Lange anden gang Enke. Hun levede efter ham en syv Aars Tid i sin Enkestand. Imidlertid har hun 1621. opbygt Capellet ved Norup Kirke, som er Sognekirken til Engelsholm, og lade Choret hvælve. Samme Aar har hun og tillagt SognePresten for Norup Menighed noget Gods for at prædike i Fasten over Passionen. Hendes Gavebrev og Fundats derom er saa lydende:

Jegh Margrette Lange till Engelstholmb, S. Knudt Brahis Efftterleffuerske, kiendes oc gior vitterligt for alle medt dette mitt obne Breff, att ieg medt min fry Villie och velberaadt Houff,

och nu medt dette mit obne Breff skioder, giffuer, perpetuerer, och aldeeles affhender fraa mig och mine Arffuinger, och till Sognepresten till Norup Kiercke, den som nu er, och hans Epterkommere Sognepresten der sammestedz, denne epterskreffne min Gaard vdi Thorrilt Herridt vdi Ringøye Sogen vdi Wuffue liggendes, schylder aarligenn Smør tu Fiering, Suin Enn, Giesterii enn Daller. En Buol sammesteds, Christen Pedersen nu iboer, schylder aarligen Pendinge enn halff Daller. Hvilcke forskreffne Gaardt medt ald sinn Herlighedt, Stedzmaal och Sagfaldt, Egt och Arbiud, Rentte och rette Tilliggelse, vdi Agger och Enng, Fischewand och Fægang, vaatt och tiurtt, inden Marck och vden, intedt vndertagendis, som der nu tilligger och aff Arrildtz Tid tilligitt haffuer, forskreffne Sognepreſt, den som nu er, och hans Epterkommere Sognepreſter till Norup Kircke, skal haffue, niude, bruge och beholde till æuindelig Eigendomb. Dog skal forskreffne Sognepreſt och hans Epterkommere Sognepreſter sammestedz, vnder samme Gaardz Fortabelse, vere tilforplichtet, Gudt Allermegtigste till Ære, och hans Menigheds Opbygelse och Forfremmelse, aarligen att predicke aff vor HErres JEsu Passion fraa Kyndelmisse och til Demmel Vgen. Vdi lige Maade schal och ey forskreffne Sognepreſt och hans Epterkommere Sognepreſter mue selge, schiode, eller pante, eller vdi nogen Maade affhende forskreffne Gaard, vnder samme Gaardz Fortabelse. Och kiendis ieg mig eller mine Arffuinger aldelis ingen ydermere Lod, Deel eller Rettighedt att haffue till eller vdi forskreffne Gaard eller noget dets Eigendom eller rette Tilligelse, eenedens och ald den Stund forskreffne Prædicken icke forsømmis, samme Gaard ey heller selgis, pantis, eller affhendis fraa forskreffne Sognepreſter sammestedtz, Men kiendis mig den aldelis at haffue giffuet, affhendet och perpetueret til forskreffne Norup Sognepreſters Underholding. Thi bepligter ieg mig och mine Arffuinger, at frii hiemble och fuldkommeligen tilstaae forskreffne Sognepreſt til Norup Kircke, den som nu er, och hans Epterkommere Sognepreſter sammestedtz, for huer Mandtz Paatale, som derpaa kunde eller vil tale vdi nogen Maader. Dis til ydermere Vindisbiurdt och bedre Foruaringh haffuer ieg medt egen Handt vnderskreffuit och

miit

mitt Zignet herpaa trykt, och venligen ombedit Erlig och Velbiurdig Mendt Niells Kragh til Agerkrogh och Errick Juell til Hundtzbeck medt mig att forseigle och vnderskriffue. Actum Engelstholm den 8. Februarii An. 1621.

Margrete Lange E. H. | Niels Kragh mp. | Erich Juell Egen Handt.

Aaret derefter 1622. døde Frue Margrete Lange, som hendes Gravskrift i Norup Kirke giver tilkiende. Ved hendes Død kom Engelsholm til hendes sidste Mands Broders Steen Brahes ældste Søn Jørgen Brahe, som i næstfølgende Hefte videre skal meldes.

II.

Biskop Anders Muses Klage-Brev til K. Christ. II. over M. Hans Mule. 1517.

Vi har uden Tvil tilforn erindret, og Elskere af Historien befinde det vel selv, at ethvert Stykke, man kommer efter, til Oplysning enten i Norges Riges Historie i Almindelighed, eller til den Norske Kirke-Historie i Særdeleshed, kan agtes for en ny Opdagelse, og saa meget rarere, end andre vore Historiske Efterretninger, som det mere sielden forekommer, og det meste af saadant ved Tidernes Uheld maae holdes forloret. I vore Archiver findes dog maaskee endnu nogle Ting, som efterhaanden kunne giøre god Tieneste i den ældere Norske Historie, og oplyse her og der saadane Omstændigheder, som trykte Skrifter hidindtil have givet os liden eller ingen Kundskab om. Anders Mus Biskop i Opslo, og Mester Hans Mule, som for en Tid havde Agershus Slot i Forvaring, og af Kong. Christ. II. blev efter Historiens Sigelse indtrængt til Biskop i den foriges Sted, ere begge i Historiske Skrifter bekiendte, den første blandt andet deraf, at han engang paa Apoteket til Rom lod fordre roget Svine-Ryg for hans Sundheds Skyld, og fik til Svar, at Apotekeren ikke havde det Krud i hans Herbario (a), den anden deraf, at han 1524. da han var til Skibs her ned til Herredagen, druknede ikke langt fra Vestervig Kloster i Jylland, hvor han havde i Sinde at stifte et Hospital (b): Men om den Krig, som disse tvende geistlige Herrer 1517.

 have

(a) HVITFELD in fol. p. 1123, 1218. Ejusd. Bispe-Kronike p. 111.

(b) HVITFELD p. 1123. 1274. Men paa det første Sted kaldes han urigtigen Mickel Mule, hvilket var hans [Faders] Navn, [Broders], se Gjessings Jubellærere II, 1,132.

have fort mod hinanden, og som formodeligen har været Aarsag til, at Biskop Anders Mus, efter Kongens Villie, maatte oplade Opslo Stift for M. Hans Mule; taler vor Historie ikke det mindste. At Publicum da maae have den Fornøielse at vide noget af denne merkverdige Begivenhed, have vi af Originalen, som giemmes i det Kongl. geheime Archiv, villet anføre Biskop Anders Muses Klage-Skrivelse til Kongen, som meget oplyser Sagen, og lyder Ord fra Ord saaledes:

Humilima ac fideliſſima obſequii paratiſſimi exhibitione in Domino premiſſa. Kiære Naadigste Herre, wille Eders Naade werdugis at widhæ, at **Mesther Hans Mwles** Swenne haffuer giordt meg stoert Offwerwold oc Fortrødh, ydermere end ieg kand nogen Tiid schriffue Eders Naade tiill. Blandt andre Fortrødh løbe fire hans Karle ind paa Kirkegaarden oc hugge two myne Tømmereswenne om Natten, oc haffde them inthet at schiilde. Tha ropthe thee oc bad Fred paa then helig Kirkegaard, oc sagde, at thee hørde meg tiill, Saa droge thee them wdaff Kirkegaarden, hugghe oc sloghe them meget wære end tiillforne. Huilket ieg liddhæ altsammen for Eders Naadis schiild, oc bød tiill, at ieg wille wighe Kirkegaarden igien, om thet war **Mester Hans** till Wilge, oc tage ther aldri en Penninge for, som meg burde at haffue, oc bad them gaa tiill Canickerne, giøre nogen Plicht oc Bood, oc taghe Affløsningh for foge Plicth oc Bood. Sidhen anden Dagen Jwle kom the tiill meg oc bøde meg et Stycke Klæde, Swarede ieg tha, at wille thee gaa tiil Kirkewergere oc giøre nogen foge Plicth oc Bood till Kirken, tha schule the løse them wdaff Bandh. Sidhen bøed thee VI. eller VIII. Marck Wor oc inthet Klæde, som føre er rørdt, oc trwede strar at slaa flere aff myne Swenne. Thii sendhe ieg Budh tiill Prowesten oc **Mester Pedher**, oc bad them sighe **Mesther Hans**, at ieg wille skiffte alt gott meth hannum oc wære hannum tiil Wilge met alle myne Thienere oc wighe Kirkegaarden for ingen Penninghe, oc giffwe all myn Rættheed tiil. Forde tha Prowesten anderledis frem end ieg hannum befalede, Men sagde, paa thet at thet schulle bliffue wære, at ieg wille icke tiilstedæ hannum at lade traade paa megh, ther wdaff kom all themme Trætthe, Huilket, saa meg Gud hielpe, ieg aldri befalede hannum at sighe &c.

Tha

Tha strax sende Mester Hans sine Swenne wdaff Prowstegaarden, som han sad om Natther Tiid, at slaa paa myne Swenne. Som thee tha strax wdginghe, hugge oc sloge thee paa Gadhen en myn Thiener, then første thee fundhe om Natten. Ware tha Borgerne i Senghe, oc ingen myne Swenne toorde ieg wdsende till Mester Hans, effterthii thee løbe saa mange wdi Gaden. Sende ieg tha wd myn Capellan oc myn Schriffuer Jens Frath till Prowstegaarden, oc lod bedhe hannum for Gudz schilld, at han wille wnde meg Fred, oc ey swaa lade slaa myne Thienere, oc sagde thee hannum, at tegh haffde sendt hannum Budh tillforne met Prowesten samme Dag strax effter Meddag. Tha sagde forskreffne myne Capellan oc Schriffuer meg Swar, at Mester Hans swarede them, at han wiste ther inthet wdaff, oc at thet war hannum emoed, oc sagde, at hans Swenne ware fulde oc druckene, thii thee haffde druckede 4. eller 5. Tønder Øll wdaff then Dag oc Nath, oc kunne forti ingen Raad haffue met them. Oc swarede hans Swenne, som stode paa Gulwed oc lodhe ilde oc sagde, ieg hiolt icke thee Ord, som ieg haffde sagdt them, men giorde ieg them ærelosß, tha schulle thee giore en liffløß. Badhe tha myne Capellan oc Schriffuer, at thee matte gange frii oc wsend hiem igien. Lod han tha 2. sine Swenne fylge them hiem till myn Porth. Men Mesther Hans haffde wdsendt sine Swenne tillforne, som ieg eller myne Thienere inthet affwisthe, Swo kom thee strax oc sloge op Døren til Margaretis Hening Kockß i myn Kiøgemesteris Herberg, oc war han tha wdkommen paa Gaarden, oc strax ther aff oc ind til Gulbrandz Guldsmidz, sloge oc hugghe ther twoo, som nw ligge ilde saare. Oc siden Mester Hans haffde sendt them wdt at slaa myne Thienere, komme thee strax tillbage oc tilstode, at thee haffde saa huggede mith Folk, oc spwrde Mesther Hans, om han wille staa them till, som han haffde dem befalede, Swarede han tha strax, at han wille staa them till, oc thet war hans Gierningher, som Her Joachim Marswiin, Jens Yffwerssen Borgmesther oc andere flere hwoß ware i Prowesthens Stwe oc hørde. Siden feck myne Swenne thet at wide, at the 2. myne Thienere ware huggene, stood ieg tha op fra min Sengh, oc wdsende two Smaa-

 drenghe

drenghe at ledhe oc søge op myne Swenne, hwore the looge wdi Byen, at thee schulle icke worde slagne ihiell. Kom tha strax then mindsthe Drengh igien, græd, skreegh, oc sagde, at Sewrin Bang oc Anders Baug myne Thienere ware slagne i hiell, som thee hafde tha giordt ilde saare tiil Guldbrandz Guldsmedz. Tha sagde Kiøgemestheren oc alle Swenne, som hiemme ware, at the wille oc schulle wdt oc wndsette myne Thienere, som ware wed X. eller XII. som laage wdi Byen, at thee schulle ey worde slagne. Tha thee wdkomme, ginghe thee strax ind till Per Enersøns, oc wndsetthe en myn Swend, som heder Taghe Ericsøn, tha gaffue **Mester Hanses** Swenne Flucthen aff Gaarden oc tiil Prowstegaarden, som Wectherne sagde for them &c. Oc hwore siden myne Swenne komme wdi Prowestegaarden oc wille talede meth **Mesther Hans**, forbød at skiwde eller slaa, Och hwore **Mester Hans** oc Prowstens Swenne, som ware inden for Forstwe Døren, bade them slaa oc skiwde, thet thee feck et halff tusende Diffwell, oc hwore myn Kiøgemesther bleeff skudden, føre end nogre aff myne skudde, Oc hwore thee kome wd aff Slottet anden Dagen met Hoffwedstackere, oc bød meg wd, oc feck Prowsten oc hans Swenne tiil Hielp oc alle Eders Naadis Fogeder aff Schiiden, Tonsberg oc Borgersøfsell, oc wille hafft Ild paa Gaarden, thii matte ieg strax lade briide aff baade Stoldene oc Tale-Hwsed wden op till Mwren. Men dogh Borgerne wille icke tiilstedhe, meth andet mere i theris Druckenskab oc Galneskab, som thenne Breffwiiser **Hans Hoffwenskeld** kand wnderwiise Eders Naade i Sanden. Oc formoder ieg, at **Her Joachim Marswiin** oc Her Jens Yffwerssøn figher edhers Naade Sanden, om thee bleffue hiemmelig atspwrdt, hworledis **Mester Hans** wiiste sinæ Swenne wd at slaa, oc igien komme, oc Mester Hans them tiilstod, oc hwore Prowesten sagde, at ieg wille icke lade hannom traade paa megh, som før er rørt, oc icke som ieg befalede hannum. Thette forskreffne klæer ieg for Gud oc Eders Naade, Sanct Hans oc Sanct Haluord, at hielpe megh tiil rætthæ, Ther meth Eders Naade Gud oc Sanct Hans

befa-

befalendis. Scriptum Asloie, sexta feria proxima post festum Circumcisionis Domini Anno &c. MDXVII°.

Gratie vestre humilis Capellanus
Andreas Episcopus Asloensis.

Opskrift:

Illustrissimo Principi ac potenti Domino, Domino *Cristierno* Dei gratia Dacie Noruegie Sclauorum Gottorumque Regi, in Regem Swecie Electo, Slaswigensi, Holsatie, Stormarie, Ditmersieque Duci, in Oldenborgh & Delmenhorst Comiti, Domino suo gratiosissimo.

P. S.

Kiære Herre, som Eders Naade schreff meg till, at jeg schulle wdsporge thet Godz oc Penninghe, som Her Lawritz Westhenii oc Hans Schriffuer haffde her opbaaret, Tha raadde meg Burgmesthere oc Raad, at jeg schulle lade kalle Ewind Kannegyder oc hans Datther Hans Schriffuers Bole, som holder seg for Møø, at sporge henne om hans Godzs eller Penninghe, som jeg wille strax sendt till Edhers Naadhe, som jeg tha strax giorde, thein alle nærwærendis. Tha strax kom Mester Hans till meg paa Raadstwen, oc sagde, han haffde annamedhe thee Guldknapper oc then Taffle, som Hans Schriffuer haffde giffwet henne, oc haffde thet paa Slotthet, oc wille forswara baade henne oc thet. Ther war Prowsten nærwærendess hwoss, oc forswarede henne, som hwn er meest huer anden Dag paa Slotthet hwoss Mester Hanss, saa wdi Prowstegaarden, saa wdi Byen till Giestebudh, oc sidder alle Tiide mith emellom Prowesten oc Mester Hans, met Hoffwed Solff, som andre Pighere, offwen for alle Dannequindhere oc Pighere. Thenne Rey haffue thee hafft meth henne alletiide, siden Mester Hans lod gribe henne igien i Mands Klædhere fra Her Lauritz Westenii, then forste gangh hwn schulle fuldt hannum. At hwn er saa affholden, thet fortockere alle Dannequindere wdi Opslo, oc wille, jeg skulle laste thet, som meg oc bwrde. Oc forti jeg haffuer noget taled oc lastede, at ikke saa bwrde at wære, ære baade Mester Hans oc Prowsten saa hasse oc wreede paa meg, och

och wender meg tiill alt thet onth, thee kwnne paa findhe &c. Item hworledis thee bode meg gribe **Her Lauritz Westhenii**, oc slidæ Hwden aff hannum baade lønlig oc obenbarlig, som hwer Mand wiid, altsammen paa thet ieg schulle faa Uwilge aff eders Naade, Thet giorde thee, paa thet at thee wille beholde Kaanen, och bliffue schildt wed **Her Lauritz**. Kiære Herre, thettæ Hoffmood oc Schade haffwer Prowsten wendt meg paa forwden all Schiild oc Brøde. Er han meg oc wreed, for ieg taler om oc lasther, at thee Presthere i Marie Kirke slass, huggiss, oc giøre hwer andre ilde saare, oc wile ingen Affløsning tage aff megh, som them bwrdhe; Thii at engen haffuer Mackt at løse them wdaff, wten iegh, thi lader han them gaa i Band i Kirke oc sige Messæ i samme Budh, met andre slemme ukyske Leffnet, som meg bwrde at straffe &c. Kiære naadige Herre, wille Eders Naade offuerweghe oc wdsperge effter Kirkelaghen, som lyder, ath hwilken som haffuer Closterfrid, eller Gaardsfred, oc ganger ther wdaff, oc giør Wfred, oc soo ind igien, tha haffuer han ingen mere Fred end i andet Huss. Men haffuer myne Swenne noget giordt offuer Loghen, som the swerie fore, at the ingen wille slaa, hugghe eller skiwde i Prowstegaarden, men forhere, som føre er rørth, hworfore myne Swenne ware saa slagne oc hugghene wden Skyld oc Brøde, oc ey wille skiwde eller slaa, føre thee bleffwe skuddene. Men tha thee wille endeligh wd ath wndsette myne Swenne, tha forbød ieg them wnder Liiff och Ære at komme tiil Prowstegaarden. Men nw formercker ieg, at Prowsten wil draghe hastigh tiil Eders Naade, at klære offwer megh. Beder ieg Eders Naade for Gudz Schiild, at Eders Naade wille icke troo paa hans Ord, føre Eders Naade sper Sanden anderstedæ. Gud hielpe meg sandelig baade tiil Liiff oc Siæll, oc aldri komme tiil Gudz Naade, at ieg wiid icke eth Ord wære wsandhen wdi |alle thesse Breffue, oc aldri wil føre Eders Naade Løgen for, ehwad thet kosther. Eders Naade wiid, ieg haffuer thiidt oc opthe sagdt Eders Naade aff Eders Naadis Edhelighed, at Eders Naade kand icke tiidt forstaa paa Skalche Løgen, eller andre som Løgen fører. Jeg formoder, at Provsten ford saa hastigh her wdaff at orsaghe seg, som mere Schiild haffuer, end **Mester**

Hans

Hans Mwle. Jeg bedher Eders Naade for Guds Schiild, at Eders Naade wille schriffwe **Biørn Gwnnerssen** Borgmester strengelig tiill oc **Diderich Schriffuer** Foget wdi Schiidesossell, som war i Stwen i Prowestegaarden, at thee wille schriffwæ Eders Naade Sanden tiill, hwore **Mester Hans** sende wd sinæ Swenne aff Prowestegaarden at sla myne, oc komme igien, oc sagde hannum Swar, oc han stod them till, oc hwore ieg swarede oc ydmygelig tillbød, som for er rørth. Borgerne gaffue meg gierne beschreffwet, men the fryckte for, **Mester Hans** schall beklage them, oc komme them i Skadhe. Oc maa wel skiee, thee och fryc-the, at Eders Naade schall wære meg wgionstighe, som **Hanss Schriffwer** alle Tide sade, at Eders Naade schulle loffwed meg Onth, som ieg sagde tiil Eders Naade wdi Kallingburgh, **Hans Schriffuer** sielffwe paahørendis oc mange gode Mend. Men thet **Mester Hans** haffuer nw ladet giort megh, haffde ieg aldri forschiildhet aff hannum. Thii bedher ieg eders Naade for Gudz Schiild, at thee, som swodant Forrædherii haffuer giort paa mith Folk wforbrøth, matthe lidhe ther noghen Straff fore, Ellers trøsther ieg meg ingen Fred at nydhe. Hwad thet icke skeer, nødis iegh at giffwe meg wdi Skiwell, hwore ieg kand, oc ey torff tiill myn Gaard; thii han haffuer mange Læen oc stoor Makt meth alle thee mange Fogheder. Kiære naadigste Herre, lader meg icke saa haadelig fordriffwes paa myn Alderdom, ieg haffuer troelig thient Eders Naadis Herre Fader oc Eders Naade, baade siden oc føre ieg sagde Eders Naade Mandschab, Huldskab oc Troskab tiill &c.

Om disse twende geistlige Herrer, Biskop Anders Mus og Mester Hans Mule, skal ved andre Leiligheder udaf flere originale Documenter blive anførte.

III.
Nogle af Kong Friderik den Førstes Forordninger.

[Af det Danske Cancellies Archiv.]

1. Brev, hvorledes Gield skal udkrevis til Herredsting. 1527.

Vii Frederich met Guts Naade etc. At nu vii met vort elskelige Danmarkis Riges Raadt have skikket udi neste forleden Herredag udi Othense, at ingen skal stevnis for Kirkens Dom for Gieldt eller andre Sager som bør at handlis til Herretsting och Landtzsting. Tha er thet befrugtendis, at mange ther utover skulle forheerde thennem och lade thennom laugsøge och fordele, saa at Allmuen therover skulle forsømis och ikke kunde kome til theris Ret: Thi have vii met forneffnte vort elskelige Danmarkis Riiges Raadt theremodt thet saa skikket, at naar nogen haver Tiltall til then anden for Gieldt, tha skal hand furst eske trye Ting til Herretsting och lade hannem tingstevne, som hannom paaskader, och thersom hand tha ikke vil rette seg selver, tha skal HerretsFogeden tilnevne fyre af the skelligste oc agteste Mend, som hos hannem boe, och the skulle indgange udi hannus Huß oc uduorde af hans Boe saa mogit fyldleste, som hand skylldig er, oc hvilke fyre Mendt, som vorde tilnevnde af Tynge, the skulle vere pligtug at indgange udi samme Mands Huß, paa hvad Tiid vor HerretsFoget thennom tillsiger under theris tre Mark. Oc skulle the ingthet have forbraatt therfor emodt nogen, hverken met Woldt eller Heeruercke eller andet, Och thersom noger vill gøre samme fyre Mendt nogen uforrme eller Voldt, paa thendt Tiidt the indtgaae udi thend Mandtzs Gaardt, som skylldig er, och giør theris Befalling fuld, som the vorde tilnevnde af Tynge; tha skal then der giør Vold oc Heeruercke paa thennom ligesom udi theris egen Gaardt, om ther findes sandt Sagh i siuntte Gierninger. Givet udi Hundtzßbeck wor Frue Dag Nativitatis Aar MDXXVII.

Under vort Zignet.

2. Om

2. Om Diur at skyde. 1528.

Paa Gottorp in festo trium Regum Anno Dni: MDXXVIII. ginge saadanne Breve udt till alle Leensmend udi Juttlandt saa liudendis: Vildt, at os er tilvidendis vurdit, hvorledis ther slaaes og ødeleggis Hoigdiur endt nu ther udi Jutlanndt over the vor Forbudt och Breve, vii therom have ladet udtgange. Thii have vii nu paa thet nye udtsendt vore Forbudtzsbreve therom til Landtztinng, att ingen Bisskop, Prælate, vore Leensmænd, eller noger andre skulle her effter hollde nogen Diur Skytthe at skiude Diur emodt vore Breve. Thii retth teg ther epther att lade tage vell tillvaare udi titt Leen, at om ther nogen findes, som saa skiuder Diur emodt vort Forbudt, at tu them forhindrer, till saa lenge at tu fannger att vilde, om hanns Hußbundne vill vere hanns hiemmel ther till, att hanndt thet effter hanns Befalling giort haver, Och samme Hußbundne tha stander os til rette therfore, eller om samme Diur-Skytthe haver giordt thett af synn egen Villige. Tha ladt straffe over hannem, som bør att straffis over thennum, ther vor Budt och Breve foragte och icke hollde ville, her vedst thu att rette teg effter, och ladt thet ingenlunde.. Dat. ut supra.

3. Skikkelse om Svenne, 1528.

Vii Frederich meth Gutz Naade ꝛc. Giore alle vitterligt, at nogre wort elskelige Danmarkis Riges Raadt have berett for os, at mange af theris Svenne, naar the have fangit Klede og Pendinge, fordriste the themnem till at ride fran thennem och til en anden uden Orlog och Venskab; Tha efftterdi vort kiere Undersaatte, Bisper, Prælater, Riddere, Riddermænds Mænd, och alle andre, som Jordegods have udi vort Rige Danmark, ere nu forpligted at holde Rystning meth Svenne, Heste og Harnisk, have vii meth vort elskelige Danmarkis Riges Raadt her nu samlet thet saa bevilget och samtykt, at hvilken Svend, som upbærer sin Hosbunds Klede eller Pendinge, och rider fran hannem emodt hans Villige och Samtykke, førre end hand haver udtient sin Tienneste, och giort hans Husbondne fyllest føre til dend Tiid, som hand pleyer

 at

at tage Klede eller Pendinge igenn, Tha skal then, som samme Svend igen annammer i syn Tieneste, have forbraat 100. Marck, halfdelen til os oc Cronen, och halfdelen til then, som samme Svendt er frakommen, om hand hollder hannem, effter hand afvedt, at hand er kommen fran sin Hosbonde met Unynde, och Svenden skal være pligtig at iglengive sin Hosbond, hvis hand haver upeboret, ythermeere end hand haver giort Tieneste fore, och thertil straffes tilbørligen. Rider och nogen Svendt fran sin Hußbundne, som haver opebaaret hans Klede eller Pendinge, Tha skal thet være giort uerligt, och then samme, hannum annammer och holler i sin Tieneste videndes, skal have forbraatt, som forskrevet stander: Och thertill være pligtig at bøde hues Skade, eller Fordervelse, Forsømmelse, ther afkommer. Och hvilken Svendt, som vil skillies frann sin Huusbundne, hand skal tilsiige hannem sex Uger nest tilforn for then Tiid, som hand skal tage Klede og Pendinge, og tha skal hand therover ikke trenges till at tiene emodt sin Villige: Thenne Skikkelse ville vii, hver Svend, som tien uti vort Rige Danmark, skall ubrødeligen holde, under then Pligt, som før er rørt, dog saa hand fanger sine Klede og Pendinge aarligen til gode Rede. Dat. Nyborg Othenßdagen nest effter Sancti Knud Konnings Dag, Aar MDXXVIII.

4. Brev liudendis om Dom fullt at gioris. 1530.

Vii Frederich met Guds Naade etc. Gøre alle vitterligt, at Aar efter Guds Biurd MDXXX. Løverdag nest effter Sancti Olavi Konninges Dag, paa vort Slott Køpenhaffn, nærværendis os elskelig verdige Herrer met Gudt, Her **Iver Munk** til Ripe, Her **Styggi Krompen** til Borglom, Her **Joachim Rønnou** til Roskildt, Biscopper, Her **Knudt Gylldenstiern** Electus til Othense, Her **Henrich** Abbeth til Soer, Her **Mogens Gøye** Danmarkis Riges Hofmester, Her **Predbiørn Podebusk**, Her **Oue Lunghe**, Ritther, och **Mogens Munk** Landsdomer udi NorJutlandt, vore Mendt oc Raadt, vaar for os berett och beklaget, att naar nogle Trette oc Sagher indtkome fore os, och vii

therom lade vore Dombreve udtgange, tha sidde tog mange same vore Dome overhorige, och ei ville thennem fulltt giore och Sagwolderne therimet forhalis och ikke kunde kome til theris Veert och Bethaling; Thi have vii met fornefnte vort elskelig Danmarkis Riges Raad giordt ther slig Ende og Skik oppa, at hvilke endelige Domme, som blive fore os eller udi vor Nerverelse eller effter vor Befalling och Fuldtmagt affagt or uttgivne, skulle fulde gioris inden sex uger effter samme Domme gangene ere, Och thersom the ther forinden ei fullde gioris, tha skall thendt, som for Saghen er, have forbrudet fyrrettinge Mark til os och fyrretinge Mark till Sagwollderne, och siden for hver sex uger ther epther, at same Dome icke fullde gioris, at bode XL. Mark till os och XL. Mark til Sagwolderne, dog alldeniste mutagenne the Domme, som gielde paa Jordegodtzs, the skulle forfyllgis indt for Rigens Canceller, som sedvanligt er: Givet Aar Dag och Stedt som forskreffnit staar.

Under vort Zignet.

5. Jagtebrev. 1532.

Vii Frederich met Gudts Naade ꝛc. helse ether alle vore kiære Undersaatte, Biskopper, Prælater, Riddere, gode Mænd, og alle andre, som bygge og boe uti Nørre Jutlandt, kiærligen met Gudt og vor Naade. Vider kiære Venner, at vii have hørt og forfarit, hvorledes at all Villdt, Hiorte, og Hyndne, sammeledis och saa Raadiur, uti Nørre Juttlandt opskiudes, och uti mange Maade ødeleggis emodt vort Brev, budt och Befalling, som vii tiit och offte have ladet udtgange og forkyndet ther uti Landet till Viburge Lanndtzting och andenstedts, os och vort elskelige Raadt och andre vore kiære Undersaatte til stor Brust og Skade. Tha have vii nu met vort elskelige Raadtzs Raad, sammeledis ogsaa met nogre af Adelens Fulldtbiurdt och Samtykke, som here nu tillstede och forsamblede ere til thenne allmyndige Herredag uti Kopnehaffn, giordt therre saadan en Skikkelse opaa, at ingen, hvercken vii, vore Leensmendt, eller nogre andre paa vore eller theris vegne, och hellder Bisscopper, Prelather, Riddere, met gode Mendt, eller

nogre andre, som Jordegods have uti Nørre Jutlandt, skulle here epther uti trye samfellde Aar ikke lade skiude, slaae, eller uptage nogen Adell-Villdt, Hiorte, Hyndne, Hyndne-Kallffue, eller nogen anden Adell-Villdt, och ey heller lade bouge, jagte, eller upslaae met willde, reebe eller raarecker, fredring eller hollning met boge jagt eller udi andre Maade: Sammeledis skal og ingen slaae Raar mett Reeb eller Recker. Huoe som findes here emodt at gøre, tha skall handt straffes, som thendt vore Breve oc Budt ikke hollde vill. Sammeledis skall oc ingen hollde Krubeskiutther udi Skouge eller Heede, at skiude Adell-Vildt, Hiorte eller Hinden. Huore nogre vore Fogether, Embidtsmendt eller andre kunde thennom overkomme, oc the bleve therutover slagne, tha skall the ligge paa theris egne Verke. Thesligeste forbiude vii alle vore Undersotte, Burger oc Bynder, at the here effter ikke befatte thennom hellder met nogen Jagt at slaa, skiude eller tage, enthen Hiorte eller Hyndne, Kallffue, Raaedyur eller Harer udi noger Maade. Huo som there befindes mett, tha skulle thee have forbraatt emodt theris Hußbundt XL. Mark. Skallt oc hellder ingen Prester, Burgere eller Bynder hollde Miønder, att bede Harer mett eller oc thennom skiude under hannß XL. Marks Brøde, epther som vii tillforne have ladet vort Breff therom udtgange. Bedendis oc biudendis alle vore Fogether oc Eminbedsmænd uti forneffnte Juttlandt, ati herepaa have godt tilsiun, att saadann forneffnte vor Skikkelse udi alle Maade holldis vedt Magt, som forskreffuit staar, saaframpt att ikke selue villde stande os til Reethe therfore: Giffuit paa vort Slott Kiøpnehavn, Sancti Petri ad vincula Dag, Aar MDXXXII. Under vort Zignet.

IV.

Nogle Kong Christ. III. Forordninger.

[Af det Danske Cancellies Archiv.]

1. Om Klit-Tag ved Vesterhavet 1539.

Christian den Tredie etc. Giøre alle vitterligt, at os er tilvidendis vorden, hvorledis at mange vors Undersaatter Bonder

og

og andre fordriste dennem til her udi Nør Jutland ved Vester Strand at drage og slaae Halm og Thag, saa at Sandet therudi over drives paa Landet oc forderver megen Jorde, Agger oc Enge, som ther ner ud med Stranden liggendis ere, os oc Cronen saavel som andre Lodtzeyere storligen til Skade og Forderve; Thii forbiude vi alle, ehvo the helst ere, eller være kunde, Bonder eller andre, hereffter at slaae eller drage Halm oc Tag ther ved Vester Stranden, enten paa dieris eget, eller paa almindelige, eller paa nogen Mands: Fordrister sig nogenheremod at giøre, da skall hand, for hver sinde hand det giør, have forbrut XL. Mark, Halfdeelen til sit eget Herskab, og anden Halfdiellen til them, hannem derom tilthall, oc skall ingen inue være sin Tieners Hiemmel dertil, hverken vore Fogder, Embedsmænd, eller andre, under den Pligt som vedbør; Actum Hafniæ Sti Pauli Dag Ao. 1539.

2. Om Giedder. 1541.

Vi Christian rc. helse eder alle vore kiere Undersaatte, Ridder, Riddermends Mend, Kiøbstedsmend, Bonder og menige Almue, som bygge og boe udi vort Land Fyen, kierligen med Gud og vor Naade, vider, at vii haver overveiet med vor elskelige Danmarkes Riges Raad, her hos os forsamlet, den store Skade og Forderv, som Giedder giør der i Landet paa Underskov, Gierdene og andre effninde Skove, og befrygtendes, at Landet deraf med Tiiden kand komme udi stor Fordervog Skovskade, at Skoven saa fordervs, og have vi nu derfor med forneffnte vor elskelige Danmarkes Riges Raad saa der endelig om besluttet, at ingen Giedder der i Landet hereffter skal holdes enten paa fellitz Skove, eller andre Skove, uden hvis hver kand frie paa sit eget Enemerke, og ikke andensteds, og ville vi hermed have dennem alting fredløß giorde udi saa Maade, at hvem som efter denne Dag der i Landet kand overkomme Giedder paa fellitz Skove eller andensteds, undertaget udi deres frie Enemerke, da skulle de dennem inue ihielslaae og beholde, ligerviis som andre vilde Dyr, og ey stande nogen derfor til Rette udi nogen Maade, og paa det hver maa og kand forekomme sin Skade og Fordery, have vi undt og tilladet, hver at inue beholde sine Giedder til

Sti

Sti Bartholomei Dag forstkommendes, og om de derefter findes, skulle de være altingest fridtløss, og handles med dennem som forskreffuet staar, vi ville og vore Fogder og Embedsmend alvorligen befalet have, at de herudinden haver grandgiveligen og god Tilsyn, saa dette vort Brev holdes, saafremt de ikke ville stande os til Rette for hvis Skade deraf komme kand, thi lader det ingenlunde, under vort Hyldest og Naade. Givet paa vort Slott Kiøpenhavn Løverdagen nest effter Sanctorum Philippi & Jacobi Apostolorum Dag, Aar MDXLI.

3. At alle Markeder smaa og store skulle blive ved Magt over ald Judtlandt. 1542.

Vii Christian g. a. v. at effterthi vore Undersaatter, meenige Kiøbstedsmænd Fuldmægtige her over alt vort Land Nør Jutland have nu været her hos os, og nu som tidt oc ofte tilforn givet tilkiende, att then meenige Almue udi Kiøbstæderne, haardelige beklage thennom, at theris Næring og Bierringh thennom betagis, udi thet at the smaa Markede, som pleiede at holdis, her udi Landet er aflagde, og ingen have Fordiel theraf, at the ere af kommen uden nogen faa Kiøbmænd, som noget riige og formuendes ere, therhos berette samme Kiøbstædsmænds Fuldmægtige, som the til denn Herredag udi Kiøpnehavn udskikkede, havde ikke haft nogen Befaling af Almuen, at begiære, at samme Markeder skulle afleggis, men have giort thet thennem self til Fordiel oc Profitt, och then meenige Almue bode i Kiøbstæderne og paa Landsbyerne til Skade. Tha have vi effter forneffnte meenige Kiøbstædsmænd her udi Nør Jutland, mangfoldige og flittige Bøn og Begiere skyld effter vor elskelige Danmarkis Riges Raads Raad undt og tilladt og nu met thette vort obne Brev unde og tillade, at alle Markeder baade smaa och stuore som pleyede at holdis her udi Landet udi Hogborne Førstis Konning Hanses og Konningh Frederichs og andre fremfarne Konninger i Danmarks Tiid mue egien optagis og bruges och holdis effter gammel Sædvane og som the holtes, førend vor Reces udgik. Givet udi vor Kiøbstæd Wiiborgh Torsdagen nest effter hellig Trefoldigheds Søndag Aar 1542.

Under vort Signet.

* * *

46. Hefte.

I.
Efterretninger om Biskop Peder Jenson i Roskilde.

I det 38. Hefte af dette Skrift meldede vi noget om Biskop Peder af Roskilde, som levede under Droning Margretes og Kong Erici Pomerani Regering, og lovede, en anden Tid med flere Sigiller og Efterretninger at stadfæste, hvad da blev sagt. Her fremføre vi i Koberstik tvende Sigiller, som denne Prælat haver brugt, det mindre, medens hand var Canik i Roskilde, det større, medens han var Biskop i Aarhus. Det første er aftegnet efter et original Seigl, som hænger under et Pergaments Document af 1378. Det andet ligeledes efter en Original af 1391. begge i det Kongelige geheime Archiv. I det første sees et adeligt Skiold, hvorudi er hans Fæderne-Vaaben, nemlig et Mands-Hoved med Skæg, og en Hat paa af en egen Skikelse, derومkring læses: S. PETRI. JOHANNIS. I det andet staaer udi et Ciborio en Helgen med et Kors i høire Haand, som formodeligen skal være S. Clemens Aarhus Domkirkes og Stifts Patron, neden under seer man Biskopens Vaaben, hvorudi Hatten haver en anden Danelse og et Smykke eller en Federbusk oven i, Omskriften er denne: Secretum Petri Episcopi Arusiensis.

Disse Sigiller, saavel som det forhen anførte, bevise noksom, at Hvitfeld, Volf, Peder Syv, og deres Efterfølgere, fare aldeles vild, naar de

sige, at denne Biskop Peder var af den Familie Jernskæg og førde en Ibskal i Vaabenet, ligeledes, naar de enten kalde hannem Peder Jacobsøn, eller berette, at hans Fader ogsaa heed Peder Jernskæg og var Admiral i Kong Valdemars Tid (a). Hans rette Navn var Peder Jenssøn, eller, som han i et Tydsk Document kaldes, Peter Jonson, og paa Latin Petrus Johannis; thi Jens, Jons, Jønes, Jon og Jehan var da et og det samme Navn og gaves paa Latin Johannes, men ikke Janus, som nu bruges. Altsaa har hans Fader hverken hedet Jacob eller Peder, men Jens, Johannes, og uden Tvil Jens Anderssøn, Johannes Andreæ. Bisko Peder havde en Broder ved Navn Anders Jenssøn, en forneme Herremand, hvis Søn Hr. Jens Anderssen (Johannes Andreæ) blev Bisko i Roskilde efter hannem, og førde samme Vaaben. Hvitfeld kalder ham dog etsteds ret nok Petrus Johannis, og Morten Pedersøn nævner ham den store Peder Johannis Søn (b). Hvad hans Herkomst angaaer, da var han ingenlunde af den Familie, som Slegtbogerne kalde Jernskæg, og som førde en Ibskal i Vaabenet; thi de anførte Sigiller, som ere et ufeilbart Beviis, vise klart, at hans Vaaben-Merke var et Mands-Hoved med Hat paa. De Slegtbøger have maaskee ikke Uret, som tillegge denne Slegt det Tilnavn Lodehat, og man finder en gammel Latinsk Kronik (c), som udtrykkeligen nævner vores Bisko *Petrus Lodehat* Episc. Arhus. Endskiønt det er uvist, om enten han eller Familien, som længe siden er uddød, haver selv brugt noget Tilnavn.

Men at komme til Biskop Peders Historie, da er os ikke noget om hannem forekommet, forend i det Aar 1375. da vi finde ham at have været Canik i Roskilde. At han haver staaet i stor Naade hos Dronning Margrete, hvis Clerk eller Secreterer han paa de Tider var, og ved hvis Forbøn han uden Tvil er kommen til bemeldte Canikdom, sluttes deraf, at hun strax efter sin Hr. Faders Kong Valdemars Død har forlænet ham paa Livstid endeel Gods i Uby udi Ars-Herred her i Siæland, hvorom vi have efterfølgende Latinske Document, udgivet paa Kalundborg Slot Dagen for St. Mortensdag eller d. 10. Novemb. 1375. hvilket for Kiøbenhavns Ildebrand er udskrevet af en gammel Codex, som da forvaredes paa Universitetets Bibliotek:

Marga-

(a) HVITFELDS Historie in fol. p. 598. 620. 668. Ejusd. BispeKrønike p. 47. WOLFS Encom. Reg. Dan. p. 470. PED. SYVS Kæmpeviser p. m. 685. PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 75. 412. Conf. HVITFELD p. 516.

(b) HVITFELD p. 598. Mort. Pedersøns Biskop Absalons Herkomst fol. I. 4. Conf. PONTOPP. Ann. Eccl. Dan. Tom. II. p. 510.

(c) Chron. Eccl. Ripens. inter Collectan. Bartholin. MS.

Margareta Dei gratia Dacie, Suecie, Norwegieque Regina, Universis, ad quos presentes litere pervenerint, salutem & gratiam. Omnibus pateat presentibus & futuris, quod nos venerabili Clerico nostro, Domino *Petro Jensen*, Canonico Roskildensi, omnia bona nostra in *Uby* in *Arrs-Hærit* sita, ad manus nostras post obitum dilecti patris nostri devoluta, cum omnibus suis pertinentiis, videlicet agris pratis, pascuis, silvis & piscinis, humidis & siccis, nullis exceptis, pro omni usu suo & commodo ad dies suos cum omni jure libere ordinanda dimittimus & concedimus, & ab impetitione omnium, quorum interest vel interesse poterit in futurum, appropriamus per presentes. In cujus rei testimonium sigillum nostrum una cum sigillo viri discreti *Bertholdi de See* presentibus duximus apponendum. Datum *Kalundburgh* anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo quinto, profesto sancti Martini Episcopi.

Aaret derefter 1376. Vigilia S. Andreæ Apostoli haver Hr. Peder Jensson, Canik i Roskilde, med Kong Oluf, Droning Margrete, og flere, været overværende paa Kongens Retterting i Kalundborg, da Jomfru Elene Peder Broks Dotter skiødede til Hoibemeldte Droning alt det Gods, hun havde arvet efter Junker Albert af Mangelund, og Dronningen igien til Magelag overdrog hende Gods i Rithorp og Kulstorp udi Arsherred. Det Document, som Kong Oluf derom af Rettertinget paa Latin haver udstædet, giemmes endnu i det Kongl. Archiv, og slutter saaledes: Presentibus viris nobilibus & discretis, una cum Justitiario nostro *Nicholao Draghe*, ad hoc specialiter vocatis & constitutis, Domino *Jacobo Olavi* milite, Domino *Johanne* dicto *Scriwere*, Domino *Petro Jenson* Roskild. Canon. *Bertoldo* dicto *de See*, *Johanne Hagenson* & *Brand* in Kalundeborgh villanis.

I Aaret 1378. var Hr. Peder Jensøn med at love til Droning Margrete for en af sine Frender, ved Navn Hemming Christiernsøn, som havde saaret en anden paa Kalundborg Slot, og derved efter Gaards-Retten forbrudt sin Haand; Dog havde Droningen af Naade og for Venernes Forbøn skienket denne sin Haand igien, og tilgivet ham Forbrydelsen, imod efterfølgende Forpligt, som vi udi adskillige Henseender holde verd af sin Original her at indføre Sted:

Wytlik sy allen den ghenen de dessen Breef seen edder hören lesen, dat ik Hemming Cristernson bekenne und beryghe openbare in desser Scrift, dat yt wart in eyn recht ghestellet umbe den Broke, den ik vorbroken hadde, und my Hemminghe vorbenom. dat tho rechteme Rechte thovunden wart, und is dat ik myne Hand myt Rechte vorbroken hadde und hebbe, und dat

witlik und openbare is, dat welk man den anderen wundet tho Kalundeborgh (d), de heft tho vorn syne Hand myt Rechte vorbroken. Nach deme male so bekenne ik Hemming vorbenom. dat my recht ghescheen is, und neyn Unrecht, und spreke uppe den Recht nicht nymmer meer, en wil edder nymant van myner weghene, und danke der Dorchluchteden Vorstynnen und Vrowen Margareten Koninginnen tho Norwegen und tho Sweden, dat se my myne Hand wedder gheuen heft, de ik myt rechte vorbroken hadde, und heft my dar mede begnadet dorch myner Vrende Bede willen, und hebbe dat ghebeteret na der Hochghebornen Vorstynnen Gnade vorbenom. myt Willen und myt Ja, und sculdighe se neynerleye Wiis. Vortmer verbinde ik my dar also myt mynen Erven und myt mynen Vrenden, sunderghen myt Hern Peter Jonson Domheren tho Roskilde, und myt Gotscalk Hemmingeson, und Anders Jonson unde Ghereke Jonson (e) Brodere, unde alle de ghene, de umbe usen Willen doon und laten willen, dat wy nymmer uppe desse vorbenom. Stucke Sacken willen, und ok use gnedighen Vrowe Vor Margareten Konniginn vorbenom. unde ere Denere dese edder ere Hovetlude vordeghedinghen willen, und ere Slote, Lande unde Stede unde nymande de er tho behöret, arghen scolen unde willen myt Rade und myt Dade, weme ik Hemming vorbenom. bekenne, des scolde ik tho rechte beteret hebbe, so hadde ik myne Hand myt Rechte verbroken, und danke ik myner gnedighen Vrowe Vor Margareten vorbenomeden Koninginne, dat se myne Broke na Gnaden nomen heft, und late se leddich und loos umbe alle Stucke, und ere Denere, und wil se vry holden vor allerley Ansprake, de er und eren Deneren dar van anstaan mach, und tho Scaden kommen mach. Alle desse vorscrevenen Stucke und Articulos Love ik Hemming Cristernson vorbenom. und myt my Her Peter Jonson, Gotstalck Henningeson, und Anders Jonson und Ghereke Jonson vorbenom. tho liben hovetluden myt sameder hand in guten truwen, sunder arich, stede und vast tho holdende, sunder jengherhande Arghelist und Hulperede, der Hochgebornen Vorstynnen Vor Margareten Koninginne vorbenomet, unde tho erer Hand love wy Jons Nafnæson (f), Peter Walkendorpe, Georgius Jorke, Vicken Dechowen und Hinrik Krysowen, also hir vore screven is. Tho Orkunde desses Breves hebbe wy use Ingheseghele an dessen Bref

(d) Af dette og foregaaende Documenter synes det, at Dronning Margrete efter sin Faders Død haver mest holdet Hof paa Kalundborg Slot.

(e) Anders og Gerrke Jonson eller Jensøn have uden Tvil været Hr. Peder Jensøns Brødre.

(f) Denne Jens Navnesøn har maaskee været Fader til Bisskop Navne Jensøn, om hvilken tilforn er handlet i det 32. Hefte.

Bref laten henghen, de gheuen is na Godes Boort Dryttenhundert Jar in deme Achte und Seventhighesten Jare, an Sunte Thomas Daghe (g).

At han derefter haver været Provst i Aarhus Dom-Capitel (h), er vel troligt, dog er det uvist, hvorlænge. Men i Aaret 1386. er han, efter Bisp Olufs Afgang, for sine gode Egenskabers Skyld af Capitelet udvalt til Biskop sammesteds, og, som det synes, strax forreist til Rom at tage sin Stadfæstelse af Pave Urbano VI. I Genua har han, tillige med Erke-Degnen af Aarhus, været i Begyndelsen af November Maanet 1386. formodentligen paa Hiemreisen fra Rom, og der optaget til Laans af Pavens Ostiario 45. Ducater, for hvilke en hans Landsmand Broder Petrus Nicolai de Dacia, som da var Pavens Poenitentiarius, gik i Forløfte, at de inden femten Dage skulde igien blive betalte. Derom have vi et Notarial-Instrument, udskrevet af en Copie, som Arnas Magnæus selv af Originalen haver giort, lydende saaledes:

In nomine Domini amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, qvod anno à nativitate Domini M.CCC.LXXX. sexto, Indictione IX. Die vero secunda mensis Novembris, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Domini *Urbani* divina providentia *Papæ VI.* anno IX. in mei Notarii publici & testium infrascriptorum advocatorum specialiter & rogatorum præsentia, personaliter constitutus Reverendus in Christo Pater & Dominus *Petrus*, Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopus Arusiensis, pro se, ac nomine & pro parte Ecclesiæ suæ Arusiensis ex certa scientia, non vi, metu aut dolo inductus, nullaqve machinatione mali circumventus, set propria, libera, mera & spontanea voluntate, ut dixit & confessus fuit, & veraciter palam publice recognovit, se habuisse & realiter recepisse à discreto viro *Magistro Johanne Andreatis* de Roma, Domini nostri Papæ Hostiario, titulo & ex causa veri puri & amicabilis mutui, videlicet *quadraginta quinque florenos auri de Camera* seu *ducatos boni auri & justi ponderis*, de quibus idem Reverendus Pater Dominus *Petrus* Episcopus prædictus se bene integre pagatum & contentum habuit, tenuit & nominavit. Quos quidem quadraginta quinque florenos Religiosus Vir, *frater Petrus Nicolai de Dacia, Domini nostri Papæ prædicti Pænitentiarius*, ut principalis, promisit & fide jussit eidem creditori solvere hinc ad quindecim dies proximo sequentes, reali-

(g) Alle Seglene under dette Document ere borte, uden alene Hr. Peder Jensøns, hvorefter vi have ladet det første af foranstaaende i Kober stikke.

(h) *Pontoppid.* Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 75.

ter cum effectu, sub pœna Cameræ & latæ sententiæ, si & in quantum ipso termino veniente non solverit, idem frater *Petrus* in dictas pœnas ceciderit ipso facto. Postea vero præfatus Reverendus Pater Dominus *Petrus* principalis debitor convenit & promisit eidem fratri *Petro* ratione debiti supradicti ipsum servare & tenere indempnem, cum integra restitutione & refusione dampnorum, expensarum & interesse; etiam si prædictæ obligationis & promissionis prætextu, ipsum contigerit aliquam pecuniæ summam dicto creditori aut quibusvis aliis, tam in sorte quam in dampnis & expensis ac interesse dare vel solvere, idem Reverendus Pater Dominus *Petrus* promisit ad omnem ipsius requisitionem & petitionem, ubicunque locorum & terrarum & ubi eidem fratri *Petro* placuerit & voluerit solvere, restituere, & ab omni onere satisdandi liberare, restaurare & quietare, usque ad totalem pecuniæ prædictæ solutionem, cum eorum dampnis, expensis & interesse; quas quidem requisitionem & petitionem prædictas idem Reverendus Pater pro se suisque hæredibus & successoribus habuerunt & tenuerunt, habere & tenere voluerunt pro termino adhoc specialiter expressato in Romana curia aut alibi, ubicunque locorum petitum fuerit. Pro quibus quidem florenis XLV. solvendis & debendis, idem Reverendus pater, ad majorem cautelam & securitatem dicti fratris *Petri*, se ipsum suosque hæredes & successores quoscunque ac omnia bona sua mobilia & immobilia, præsentia & futura, ecclesiastica & mundana, ac fructus, redditus & proventus dictæ Ecclesiæ suæ Arusiensis, ubicunque sunt, existunt, aut reperiri poterint, dicto fratri *Petro* fidejussori ibidem tunc præsenti, ypotecavit & obligavit: Volens insuper idem Reverendus pater & expresse consentiens ab hujusmodi fidejussione & promissione eundem fratrem *Petrum* servare indempnem, una cum dampnis & expensis ac interesse, desuper factis & fiendis, & ad observationem omnium & singulorum præmissorum, in hoc publico instrumento contentorum, posse & debere cogi & compelli realiter personaliter & cum effectu per quoscunque judices Ecclesiasticos & seculares &c. quibus hoc præsens publicum instrumentum ostendi & exhiberi contigerit, seu etiam produci, tanquam pro re judicata condempnata & in judicio confessata. Super quibus omnibus & singulis præmissis sæpedictus Reverendus Pater Dominus *Petrus*, quam etiam frater *Petrus* prædictus & eorum quilibet petiit & petierunt per me *Henricum* Notarium publicum infrascriptum, unum vel plura publicum vel publica Instrumentum vel instrumenta sibi tradi. Acta sunt hæc *Januæ* in domo habitationis dicti Reverendi Patris Domini *Petri*, anno, indictione, die mensis & Pontificatu, quibus supra, præsentibus discretis Viris *Petro* Archidiacono in Ecclesia Arusiensi, & *Nicolao Stobenheym*, Laico

Nucer-

Nuemburgensis Diocesis, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego *Henricus Vrisak*, Clericus Havelbergensis Diocesis, publicus Apostolica & Imperiali auctoritate Notarius, quia præmissis omnibus & singulis, dum sic, ut præmittitur, fierent & agerentur, una cum prænominatis testibus, præsens interfui, eaque sic fieri vidi & audivi, in totam recepi, de qua præsens publicum Instrumentum confeci, scripsi & publicavi, & in hanc publicam formam redegi, ac signo & nomine meis solitis & consvetis signavi, rogatus, in fidem & testimonium omnium præmissorum.

Aar 1378. paa S. Laurentii Dag, i Lunde Domkirke, saavelsom paa Landstinget i Lund, var Bisp Peder af Aarhus med at keise, anname og udvæle Dronning Margrete, efter hendes Søns Kong Olufs Død, til Danmarks Riges Formynderske, og er han den eneste af alle Danske Bispper, som nævnes i Hyldingsbrevet (i), hvilket viser, med hvad Troskab og Nidkiærhed han har været Dronningen tilgiven.

Aaret derefter 1388. findes Bispen af Aarhus nævnet iblandt de fer Danske Herrer, til hvis Haand Algud Magnussøn af Sverige vilde holde de tvende Slotte Obersten og Øresten med tilliggende Læn, i Fald Dronning Margrete ved Døden afgik (k). Vi finde og i dette Aar 1388. feria 4. infra Octav. b. Andreæ af Bisp Johannes i Ribe forfattet et Testament, hvorudi han blandt andre Gaver, som han aflegger sine Venner med, skenker til Bispen i Aarhus et Horn.

1389. Fredagen efter Marci Evangelistæ Dag, haver Bisp Peder af Aarhus, med de andre Jydske Bispper og flere forneme Mænd, forseiglet det Brev, hvorved Provsten og Capitelet i Børlum forpligte sig at holde for Dronning Margrete en aarlig Begængelse og nogle ugentlige Messer, og tillige antage Dronningen til en Søster i deres Kloster, og giøre hende deelagtig i alle de gode Giærninger, der skee i deres Kloster og Kirke (l).

1391. Tisdagen for Fabiani og Sebastiani Dag til Lund, haver Her Peter Biscop tu Arhusen med andre beseiglet et Qvittebrev, som Albert Kalen-

(i) HVITFELD p. 573.
(k) HVITFELD p. 581.
(l) Orig. membran. in Archiv. Reg.

Kalenberg gav Droning Margrete og hendes Medlovere for tre tusinde lodige Mark (m).

Samme Aar, Petri Martyris Dag haver Hr. Anders Offesön af Tordorp Ridder givet to sine Gaarde i Bratsherred, nemlig Birklong og Hedegaard, til Bisp Peder og Bispsbordet i Aarhus, med Vilkor, at Bispen og hans Efterkommere skulle holde hans og hans Hustrues Frue Johannes og begge deres Forældres Aartid paa Viti og Modesti Dag i Aarhus Domkirkes Koor med Messer og Vigilier, og uddele 5. Skilling grot til Canikerne paa samme Dag (n).

Samme Aar, paa fierde Pindsedag, til Aalborg, har Biskop Peder af Aarhus, med de andre Biskoper i Jylland og flere bekræftet og forseiglet Droning Margretes Skiøde til Nonne-Klosteret i Aalborg paa Ekholm Slot i Emersysel, som hendes Fader Kong Valdemar havde kiøbt af Hr. Iver Lykke, for hvilket de skulde holde en daglig Messe (o) 2c.

Endnu i bemeldte Aar 1391. profesto S. Nicolai, paa Slotet Gurre, haver Biskop Peder af Aarhus, tillige med tvende Riddere forseiglet med Droning Margrete det Brev, hvorved hun afhænder til Hennike Olufsön af Soholm væbner sin Gaard og Gods Lykkesholm i Fyen (p).

Aar 1392. Fredagen efter St. Knud Konges Dag, til Vordingborg, var Biskop Peder af Aarhus med de andre Rigets Raad overværende ved den Dagtingen eller det Forlig, som blev giort imellem Droning Margrete og Greverne af Holsten, og har medforseiglet det derpaa udstædede Document. Til samme Vordingborgske Herredag har Biskop Peder med de andre da forsamlede Biskoper udgivet Aflad til alle dem, som noget til adskillige Kirkers Bygning give vilde (q).

1393. Ottende Dagen efter Petri og Pauli Dag, til Vordingborg, har Biskop Peder af Aarhus med flere til Vidnesbyrd forseiglet Droning Margretes Gavebrev til Hundslund Nonne-Kloster paa endeel Gods i Jylland, som hun af Heneke og Tymme Lembek havde faaet, hvorimod Prio-

(m) Orig. membran. in Archiv. Reg.
(n) Codex Diplom. Arhus. membran.
(o) Collectan. Bartholin. MSS. Tom. V. p. 141.
(p) Orig. membran. in Archiv. Reg.
(q) HVITFELD p. 591. 592.

Priorissen skulde lade bygge et Hellig Kors Alter der i Klosteret, for hvilket skulde holdes en daglig Siælemesse, og en Aartid hvert Aar (r) &c.

Aar 1394. in Augusto har Bisp Peder af Aarhus bivaanet et Herremode til Helsingborg, og da tillige med de andre Bisper af Danmark, Sverige og Norge, givet Aflad til adskillige Kirker (s).

1395. den 18. Januarii døde Bisp Nicolaus i Roskilde (t). Bisp Peder Jensøn, som tilforn havde været Domherre i Roskilde, havde da i en ni Aars Tid med saadan Berømmelse forestaaet Aarhus Bispedom, at Capitelet i Roskilde nu ikke andet kunde end udvæle hannem til Bisp i den forriges Sted. Det er at formode, at Dronning Margrete, som høyt agtede denne Bisp, selv har understyttet dette Val, paa det hun kunde have ham saa meget nærmere ved Haanden baade som en tro Mand og en dygtig Rigets Canceler. I det Document, som er udgivet 1395. ottende Dagen efter Corporis Christi eller 12. Junii, hvori Hertugen af Meklenborg lover for Kong Albrets Løsgivelse, nævnes han endnu Bisp til Aarhus (*). Men ikke var han saa snart kommen til Roskilde Stift, forend han havde store Kiendemerker af Dronningens Naade, i det hun ei alene gav hannem Draxholm til Vederlag for det tilforn brugelige Subsidium, men endog gav og skødede til hannem og hans Efterkommere Salte Slot og Læn for aarlige Siælemesser at holde (u), hvorpaa Bispen og Capitelet 1396. d. 2. Februar. gav hende efterfølgende Forpligtelses Brev (v):

Wi Pæther meth Guths Nathe Biscop i Roskilde, oc alt Kapitel i then samme Stæth, Heelse alle, som thettæ Breff see æller høræ, Ewinnelike meth wor Heræ. Wi kungøre thet alle Mæn, at efter thet at Ærlic Førstinnæ Fru Margretæ meth Guths Nathe Swerikis oc Norikis Drotning oc ræt Arwing og Førstinnæ Rikens i Danmark, hauer wnt oc giuet oc skøt oc

(r) Collectan. Bartholin. MSS. Tom. 5. p. 142.
(s) HVITFELD p. 593.
(t) Chron. Episc. Lundens. in Collectan. Bartholin. MS. PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 61.
(*) Hos HVITFELD p. 597. staaer 1396. Men det er en Trykfeil.
(u) HVITFELD p. 598. 599.
(v) Orig. membr. in Archiv. Reg.
(x) Dronning Margrete kiøbte Salte Gaard og Gods af Greve Ernst af Glichen, hvilken havde kiøbt det af Hr. Herman Jure. Efter Reformationen i Christ. III. Tid kom det igien under Kronen: Men Christ. IV. mageskiftede det til Greve Valdemar, derimod kom Laurids Ebbesens Gods til Kronen. Greven solte det siden til Hr. Corfitz Ulfeld i Frid. III. Tid.

affhænt fran sich oc fran sinæ Arwinge oc Efterkommende til Biscopens Borth i Roskilde, til ewerdelich Eyghæ, then Garth Soolt (x) meth Bygning oc Ager oc Eng, Fiskewatn, Fægang, Skow, wot oc thyurt, oc al then Garths Tilliggelse, ængte wnden tagit, huat thet hælzt ær, meth swo Skæl, at Biscopen i Roskilde skal lade thettæ gøres, som her efter følger. Først, at thet Altare, som nw bygt ær i Roskilde Koor, hos wor Brothers Graff, scal genist wighes Fathir oc Søn oc then helghe And til, oc for thet samme Altære scal holdes en sungen Mæssæ aff Fathir oc Søn oc then helghe And, genist efter Sacristæ Messen, huor Dach in til Dommen. Oc mæthen then samme Messæ syunges, scal brennes eet Lyws, oc hvor Dach efter then samme Messæ scal syunges eet Loff aff wor Frue, som heder Aue Maria gratia plena, Dominus tecum &c. Thettæ scal gøres til fornempde Drotning Margretæs Fathirs oc hennes Foreldres oc hennes eghin Arthtith, eet huort Aar, then nestæ Dach efter Sanctæ Trinitatis Søndach. Oc then Dach scal Biscopen i Roskilde giuæ Kanikene, the som then Daghen æræ i Syælemessen oc om Aftænen tilforen i Vigiliis, som Seethuane ær i then samme Kirkiæ, een Lodich Mark at skiftæ mellen them. Oc scal Biscopen i Roskilde plæghe Kanikene thet bestæ han kan then Daghen til Maat oc Øøl, oc Pæplingene scal bethis then Dach hælicht, oc scal giues them een Tynnæ Øøl oc eet hundreth Broth oc Maat ther til. Oc the scule syunge thet fornempde wor Frues Loff, som heder Ave Maria gratia plena &c. then samme Aften i Roskilde Domkirke for wor Frue Altare. Alle thisse forscrefne Stykke statiche oc fastæ oc wbrydelike at holde oc at fulkomme ewerdelike i allæ Modæ, som nw tilforen standær screuit, tha binde wi Biscop Pæther oc Kapitelit i Roskilde oss oc wore Efterkommende til meth thettæ Breff. Til Forwarelse alle thisse forscrefne Stykke, tha haue wi fornempde Biscop Pæther oc Kapitelit i Roskilde ladit wore Incigle henges for thettæ Breff, som giuet ær efter wor Heres Fothilses Aar thusende Aar Thry hundreth Aar Halffemptæsintyughe Aar pa thet siettæ Aar, pa Kyndelmosse Dach.

Samme Aar 1396. vor Frue Dag Annuntiationis, haver Hr. Peder

Bisko

Bisop i Roskilde med andre Adelsmænd forseiglet det Brev, hvorved Hr. Jens Rud den Eldere, Ridder, antvorder Droning Margrete det Slot Jungshoved, og igien undfanger i Tromaal Stegeborg og Møen i fem Aar (y).

Samme Aar i Fasten var Biscop Peder af Roskilde med til Assens i Fyen, da Kong Erik tilbod Greverne af Holsten Slesvig Hertugdom til Forlæning, og de det ikke tage vilde, ei heller blive hans Mænd og Tienere, med mindre han vilde give dem rede Penge derfor, hvorom bemeldte Biscop med flere have udstædet skriftlige Vidnesbyrd, som endnu findes in originali.

Samme Aar haver Bisop Peder laant Droning Margrete 130. Mark Sølv, hver Mark regnet til 45. Lybske Skillinge i god og gangbar Mønt, og derfor faaet hendes Gods i Esmendorp i Skuldelov Sogn udi Hornsherred til Pant, hvorpaa Droningens Forskrivning af 3. Maji 1396. lyder saaledes:

Omnibus presens scriptum cernentibus Nos Margareta Dei gratia Waldemari Danorum Regis filia salutem in domino sempiternam. Noverint universi presentes & futuri, qvod Recognoscimus nos & nostros heredes & successores exhibitori presentium Reverendo in Christo patri ac Domino Domino Petro Dei gratia Episcopo Roskildensi & successoribus suis in centum triginta marchis argenti, qvamlibet marcham argenti pro qvadraginta qvinqve solidis Lybicensibus computando bone monete & dative, ex iusto debito teneri & esse veraciter obligatos. Pro qvibus sibi bona nostra videlicet Esmendorp in parochia Skuldælöff in Hornshærit sita per presentes impigneramus pro suis usibus libere ordinanda, Tali condicione qvod predictus Dominus Petrus Episcopus & sui successores familias in eisdem bonis instituendi & destituendi liberam habeant potestatem, fructus qvoqve redditus & pensiones de eisdem bonis medio tempore provenientes eidem Domino Petro Episcopo & successoribus suis damus pro eorundem bonorum & ecclesie sue melioracione & structura, donec a predicto Domino Petro Episcopo aut suis successoribus per nos aut nostros heredes vel successores pro predicta pecunie summa eadem bona integraliter rediman-tur. In cuius rei testimonium sigillum nostrum una cum sigillis venerabilium Patrum Dominorum Nicolai in Sora & Laurentii in Ringstæthæ abbatum & honorabilium virorum Domini Olavi Pant Decani Roskildensis, Hermanni Flemyngh & Hemmingi Jensen armigerorum presentibus est appensum. Datum anno Domini Millesimo CCCXC. sexto, die inventionis sancte crucis.

(y) Orig. membran. in Archiv. Reg.

1397. S. Priscæ Jomfrues Dag har Biskop Peder af Roskilde med flere forseiglet det Skiødebrev, som *Nicolaus Petri* Griis gav Droning Margrete paa alt sit Gods i Kirkedrauby udi Hornsherred.

1397. Onsdagen for Dominicam Oculi, var Biskop Peder tilstæde paa Retterstinget i Køge, og gik paa Kongens vegne i Rette mod Hr. Anders Jacobsøn Hovedsmand paa Kalmar, da noget Gods i Haasloff i Flakkebergherred og i Forløff i Stauelseherred, som Hr. Jacob Jenissøn Ridder tilforn havde eiet, blev Kong Erik og hans Efterkommere tildømt (z).

I vort Selskabs Archiv giemmes en Original Qvittantz af dette Aar 1397. hvorudi Biskop Peder quitterer Hr. Niels Iversøn (Rosenkrands) og Jesse Axelsøn, at de havde fornøiet ham for Giordsløv Læn, som de af hannem havde haft i Forlæning. Den lyder saaledes:

Wi Pæther med Gutz Nathæ Biscop i Roskildæ kungøræ allæ Men, ath thennæ nærværendes Breffsøræ Her Niels Ywersson Ridder en beskethen Man och Welboren os fult hauer giort aff wart Lææn Giortsløf Lææn, fraa then førstæ Dagh han thet aff os fik, och swa til thennæ Dagh nw er, thet os nøgher. Hwar foræ lade wi then sammæ Her Niels Yw ersson och hans Arwinghæ quit och løøs for os och woræ Efterkomnæ for thet forsaughthæ Lææn, och for allæ andræ Saghæ och Skuldinghe, som mellum Jessæ Axlausson och os til thennæ Dagh hauer wæret, Swa miget som then forsaughthæ Her Niels Ywerssons Antal ther er i. Til hwes Things Witnæbwrth wort Insiglæ er hengd for thettæ Breff, som giuet er wnder wor Herres Føtelses Aar Thusendæ Aar thry hundret halffemtæsintywæ Aar pa thet siwnde, pa then Søndagh som man sywnger oculi mei i Fasten.

1397. Tisdagen efter Domin. Lætare, har Biskop Peder med flere præsideret paa Kongens Retterting, holdet i Nestwed, og da tildømt En ved Navn Nicolaus Jacobi en Gaard i Skuterlose i Ringstedherred som et lovligt Pant. Ligeledes Mandagen efter Domin. Reminiscere, til Helsingborg, har han med flere forseiglet det Skiftebrev, som blev giort imellem Peter Niels-

(z) Orig. membr. in Archiv. Reg.

Nicles𝔰øn af Husøen Væbner og hans Søster Fru Ingeborg Hr. Bertold von der Ostens Ridders Frue, paa deres Arvegods efter deres Forældre og Broder Hannis Nicless𝔰øn. Han har og d. 6. Maji været med paa Retterlinget i Slangerop, at tildøme Kongen noget Gods i Wætleby og Orebierg (a).

Samme Aar 1397. om Sommeren har Biskop Peder af Roskilde med de andre disse tre Rigers Raad og Adel bivaanet det store Herremode, som holdtes til Kalmar, da Kong Erik af Pomeren paa Trinitatis Søndag blev kronet (b), og har derefter medforseiglet ei alene det udgivne Vidnesbyrd om høibemeldte Kroning, men endog det betydelige Document om Rigernes Forening og Samenbindelse (c). Samme Tid har han med flere Danske og Svenske Biskoper udgivet Afladsbrev for vor Frue Kirke i Aarhus. Datum *Parlamento Kalmariæ* celebrato sub Anno Domini MCCCXCVII. Vigilia b. Johannis Baptistæ (d).

1397. Vigilia Assumtionis b. Virginis, findes Biskop Peder med flere at have forseiglet en Qvittantz, som Fru Ide Pedersdoter af Gladsaxe gav Biørn Pedersøn for aflagt godt Regnskab for hendes Godses Forvalting i Skaane. Den 16. Septemb. derefter haver Henneke Preen Væbner oplader Biskopen det Brev, han af Hr. Henning Podbusk havde paa nogle for det Gods Droningholm resterende Penge, hvorom vidner dette Original-Brev:

Iæc Hænnike Preen a Wapn bekænnis thet met thettæ mit opnæ Breff, at iæc met Williæ oc Jaa hawer upladit oc antwordhit en Hetherlech Fathær oc Herre Her Pæthær met Guds Nadhe Biscop i Roskilde thet Breff, som iæc haffde aff gamle Her Hennyng van Podbusk, som Drotzit war, oc hans Born, hwilket som lyder pa the Penninge, som igienstaa fore thet Gots Drotningholm, oc hauer iæc honum fornæffnde myn Herræ Biscop Pæthær upladet oc antworthit al thæn Rætikhet i Arff, som mek falle kan æffter Frw Bekis Doot, som myn Husfrwe war, hwæs Syæl Gudh haue. Til mere Forwaring hauer

(a) Orig. membran. in Archiv. Reg.
(b) Diar. Vazsten. pag. 14.
(c) HVITFELD p. 610. 613.
(d) PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 251.

hauer ieæ mit Insiglæ hængt fore thettæ Breff, oc til Winnesburdt Her Johan Olaffson aff Sysholm oc Hermen Flemming Fowet pa Kalundborg. Datum Anno Domini millesimo trecentesimo nonagesimo septimo, crastino beati Lamberti.

1397. Torsdagen efter Mikelsdag, paa Gurve, haver Bisp Peder af Roskilde med Erkebispen af Lund og flere der forsamlede Riddere og Vebnere givet Kong Erik beskrevet, at Hr. Sten Sture og hans Sønner ikke efter deres Forpligt havde mødet Kongen til den bestemte Tid for at afgiøre de imellem dem værende Tvistigheder (c).

1397. Torsdagen efter Dionysii Dag har Capitelet i Roskilde opladet og antvordet Bisp Peder og hans Efterkommere Køge By og Valburgs herred, som de havde i Pant af Droning Margrete for 3000. Engelske Nobel. Derom haves følgende originale Brev:

Omnibus præsens scriptum cernentibus *Olauus Pant* Decanus, *Jacobus Kanuti* Præpositus, *Magister Petrus Lykke* Archydiaconus, *Johannes Awonis* Cantor, totumque Capitulum Ecclesiæ Roskildensis, æternam in Domino salutem. Notum facimus universis, præsentibus & futuris, nos ex unanimi consensu & animis deliberatis Reuerendo in Christo Patri & Domino nostro Karissimo, Domino P*etro* Dei gratia Episcopo nostro Roskildensi & suis successoribus villam *Køghe* & provinciam *Walbursbærith*, nobis per Serenissimam Principem Dominam nostram Reginam *Margaretam* pro *tribus millibus nobilian. auri de Anglia* impigneratas, prout in literis apertis inde confectis patet evidenter, una cum eisdem impignerationis literis ac omni jure nobis in præscriptis villa, provincia & literis apertis qualitercunque competenti veraciter resignasse, pro prænominati Domini nostri Episcopi *Petri* & suorum successorum usibus libere ordinandas: Recognoscentes expresse per hæc scripta, nos ab eodem Domino nostro Episcopo & suis successoribus pro præscripta auri summa plenam & sufficientem ad nostrum beneplacitum obtinuisse & habere recompensam, videlicet totam pecuniam, quæ communiter vocatur *homicidarum pecunia*, & quinquaginta marcas argenti de suo & suorum successorum cathedratico, annuatim perpetuis temporibus per nos & nostros in Capitulo Roskildensi successores integraliter sublevandas, sicut etiam in literis apertis exinde con-

(c) HVITFELD p. 615.

confectis latius continetur. In cujus rei testimonium sigilla nostra præsentibus sunt appensa. Datum anno Domini MCCC. nonagesimo septimo, feria quinta post diem beatorum Dyonisii & sociorum eius.

1397. Tisdagen efter Alle Helgens Dag, har Bisp Peder af Roskilde med flere af Raadet forseiglet det Brev, hvorved Kong Erik stadfæster Dronning Margretes Gavebrev til vor Frue Kloster i Roskilde paa Kiætilstorp i Odsherred. Den 12. Novemb. i samme Aar har han med flere forseiglet en Qvittering, som Katharina Hr. Henning Bergs Ridders Frue gav Dronning Margrete for 400. lødige Mark, som Ureberk og Skameherred havde staaet dem i Pant for. Endnu samme Aar, Tisdagen efter Katharinæ Virginis, har Bisp Peder og Capitelet i Roskilde giver Dronning Margrete en fuldkommen Qvittering for alt det, som baade hun og i sær hendes Fader Kong Valdemar var bleven Kirken og Capitelet skyldig baade i Henseende til Kiøbenhavns Slot og By og mange andre Ting (f).

1398. d. 3. Februarii har en Adelsmand, ved Navn Henrik Offesøn, opladet til Bisp Peder al sin Ret i Askov &c. efter følgende Brevs Sigelse:

Omnibus præsens scriptum cernentibus *Henricus Offesson* Armiger, salutem in Domino. Noueritis me Venerabili in Christo Patri ac Domino, Domino *Petro*, Dei gratia Episcopo Roskildensi, omne jus, quocunque censeatur nomine, quod mihi in bonis *Askaw* & *Askawsfang* & *Brydingsfierthing* competit, cum apertis litteris super hiis bonis patri meo *Offoni Pethersson* bonæ memoriæ datis, ad manus libere dimisisse, & sponte mea propria realiter assignasse: Renunciantem de cetero prædicto juri ex parte mea meorumque heredum. In cujus rei testimonium sigillum meum, una cum sigillis nobilium Virorum, Dominorum *Michaelis Rwt*, *Johannis Falk*, & *Johannis Finkenow*, Militum, *Johannis Gyrstinge* & *Petri Nielsson*, præsentibus est appensum. Datum Anno Domini MCCCXC octavo, die S. Blasii Martyris.

Samme Aar, Onsdagen efter Paaske har Palne Jonsen Bymand i Slagelse solt og afstaaet til Bisp Peder i Roskilde en Arvepart, som han havde faaet efter Fru Beke Hennekes Prøvens Efterleverske, efter dette Documents videre formelding:

Univer-

(f) Orig. membran. in Archiv. Reg.

Universis præsentes litteras audituris seu visuris *Palno Jönsson* Villanus Slauløsiensis salutem in Domino. Ad notitiam modernorum futurorumque deducere cupio per hæc scripta, me Reverendo in Christo Patri ac Domino, Domino *Petro*, Dei gratia Episcopo Roskildensi, quandam hereditatem, michi post mortem cujusdam Dominæ *Bekees*, dudum uxoris *Hennichini Preens*, bonæ memoriæ, a veris & justis dictæ Dominæ *Bekes* hæredibus, prout in documentis & litteris super hoc confectis clarius lucet & apparet, datam & dimissam, vendidisse & ad perpetuam possessionem resignasse, plenumque pretium in prompta & numerata pecunia & bono valore, ut bene contentor, sublevasse. Eapropter dictum Reverendum Dominum *Petrum* Episcopum heredesque suos pro dicta hereditate ab impetitione & allocutione quorumcunque quittum & excusatum, seu quittos & excusatos conservare me heredesque meos firmiter obligo per præsentes. In cujus rei testimonium sigillum meum, una cum sigillis Virorum discretorum, videlicet Domini *Thorberni Nicholai*, personæ Ecclesiæ (g) Beatæ Virginis Slaulosiens. *Nicholai Bosson* Advocati, & *Hinchichini Winkes*, Proconsulis ibidem, præsentibus est appensum. Datum Anno M CCC XC octavo, feria quarta Paschæ.

Samme Aar 1398. paa S. Ægidii Dag, til Kiøbenhavn, har Bisp Peder af Roskilde med de andre Rigernes Raad forseiglet det Forbund, som blev oprettet imellem Kong Erik og Hermesteren af Prøssen (h). Endnu samme Aar har Frue Ide af Gladsaxe Hr. Johannis Snakenborgs Enke ydnævnet Bisp Peder, tillige med Dronning Margrete, at være Executor af hendes Testament (i).

1399. d. 17. Martii har Hr. Anders Olufssøn af Nesby og Hr. Johan Olufssøn af Gunnerstorp, Brødre og Riddere, opladet til Bisp Peder af Roskilde, paa Kongens og Kronens vegne, al deres Ret i Gørslinge udi Allstedherred, eftersom følgende Skiøde giver tilkiende:

Omnibus præsens scriptum cernentibus *Andreas Olaui* de Nesby, *Johannes Olaui* de Gunnærstorp, Germani, Milites, salutem in Domino sempiternam. Noueritis, nos Reverendo in Christo Patri ac Domino,

(g) Persona Ecclesiæ ɔ: Presbyter, Sacerdos, Præst.
(h) HVITFELD p. 619.
(i) MAGNI MATTHIÆ Ser. Episc. Lundens. p. 169. HVITFELD p. 620. Ejusd. Bisp. Kron. p. 81.

no, Domino *Petro* Dei gratia Episcopo Roskildensi omne jus & impetitiones singulas, quod & quas in bonis *Görstinge Alstathæherret* sitis habuimus, a nobis & nostris heredibus *ad manus Regis & Coronæ Daciæ* assignamus & scotamus per præsentes, jure perpetuo possidenda, nichil juris vel proprietatis, quæ nobis in prædictis bonis Görstinge quomodolibet accidere poterit, nobis vel nostris heredibus reservato. In cuius rei testimonium sigilla nostra, una cum sigillis nobilium Virorum, videl. Domini *Erici Bydelsbak* Militis, *Johannis Görstinge*, *Petri Nielsson* de Waldorp, & *Johannis Bryms*, Armigerorum, præsentibus est appensum. Datum Anno Domini MCCCXC nono, die S. Gertrudis.

1399. Dagen for S. Katharinæ Dag var Biskop Peder tilstæde paa det Retterting, som Kong Erik holdte i Holbek, da Sikke Moltrike, Conrad Moltrikes Søn, efter sine Venners og Slegtinges Raad, afstod og skiødede til Dronning Margrete alt sit Gods i Danmark &c. Og samme Aar, Fredagen efter Luciæ Dag, har Bisk̄open medforseiglet Dronning Margretes Brev, hvorved hun forlæner Hr. Bertold van der Ost og hans Husfrue Fru Ingeborg, for tro Tieneste, i deres Livstid, hendes Gods i Sonorp i Krægome og i Tollorp paa Halsnæs (k). Endnu samme Aar har han eftergivet Skovkloster en læst Hvede, de aarligen pleiede at give som et Vederlag for noget Gods (l).

Aar 1400. Loverdagen efter Mariæ Renselses Dag, til Roskilde, har Bisk̄op Peder med flere forseiglet Lasse Jenssøns i Oreby Brev om Havnesløv og mere Gods i Stevnsherred, som han oplod Dronning Margrete for andet Gods i Falster og Laaland. Samme Aar, Dagen efter S. Agathæ Virg. var Bisk̄op Peder tilstæde paa Kong Eriks Retterting, holdet i Roskilde, da Hr. Nicolaus Sywardsøn Ridder skiødede Dronning Margrete en Deel Gods i Stevnsherred. Paa S. Valentini Dag i samme Aar, har han medforseiglet nogle Breve af Abbed Salomon i Esromkloster, med hvilke han oplader Dronning Margrete paa visse Vilkor noget af det Gods, som hun selv for hendes Herres, Forældres, og Søns Siæle havde givet til Klosteret (m).

1400. Fredagen efter S. Lucii Dag, har Bisk̄op Peder med flere forseiglet Hr. Bertold von der Ostens og hans Frues Qvittebrev, med hvilket de

(k) Orig. membran. in Archiv. Reg.
(l) PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 254.
(m) Orig. membran. in Archiv. Reg.

de lade Dronning Margrete og hendes Medlovere qvit, og kiendes dem at være vel betalet for Annes og Annesfang &c. Mandagen for S. Gregorii Dag har Bisp Peder stadfæstet den Opladelse, som Hr. Johan Olufsøn af Esholm og hans Frue havde faaet af Anders Pedersøn til Svanholm paa noget Gods i Kirke-Sauby, hvilket denne af hans Formand Bisp Nicolaus var forundet. Tisdagen for St Olufs Dag, har Bisp Peder med flere forseiglet Eline Peder Broks Dotters Brev, hvorved hun døder og magtløsgiør, hvad Breve hun kunde have paa Sæby eller andet Gods i Danmark, som kunde være Dronning Margrete til Hinder eller Skade. Torsdagen for S. Laurentii Dag har Bisp Peder været med Kong Erik og flere paa Retterlinget holdet paa Annes, da Nichil af Skarsov Væbner oplod til en ved Navn Ause al sin Ret i rørende og urørende Gods i Sieland. Søndagen efter Mikelsdag har Bisp Peder overleveret til Ulfwike Ulfsilam Borgemester i Stralsund en Sum Penge, som paa Dronning Margretes vegne skulde betales til Hertugerne af Stetin Barnem og Wartsleff, og andre (n).

1400. Dagen efter S. Katharinæ Dag har Hr. Anders Olufsøn Lunge af Nesby skødet til Bisp Peder alt sit Gods i Alendemagle i Ringstedherred, til Vederlag for Gods i Nesby i Tydebiergsherred, efter følgende Brevs Indhold:

Omnibus præsens scriptum cernentibus *Andreas Oloffson* dictus *Lunge* de Nesby Miles, æternam in Domino salutem. Noueritis, me Reverendo in Christo Patri ac Domino, Domino *Petro* Episcopo Roskildensi, omnia & singula bona mea in *Alendæmaglæ Ringstadeherret* sita videl. tres curias, quarum unam inhabitat quidam *Hemmingus Magni*, cui adjacent viginti solidi terrarum in censu, alteram quidam *Johannes Skraderæ*, cui etiam adjacent viginti solidi terrarum in censu, tertiam vero quidam *Petrus Jacobi*, cui adjacent sedecim solidi terrarum in censu; cum universis & singulis præscriptorum bonorum pertinentiis, videl. inquilinis, agris, pratis, pascuis, piscaturis, silvis, nullis exceptis; siccis seu humidis, quocunque nomine censeantur, jure perpetuo possidenda scotasse & ad manus suas tenore præsentium libere assignasse; in recompensam bonorum in *Nesby* provincia *Thyudebiergsherret* sitorum, videl. sex curiarum, quarum primam inhabitat quidam *Johannes Ebbonis* dans quatuor pund annonæ annuatim pro pensione, secundam *Nicolaus Petri* dans duo pund cum

(n) Orig. membran. in Archiv. Reg.

cum dimidio, tertiam *Petrus Nicolai* dans duo pund cum dimidio, quartam *Petrus Desk* dans duo pund, quintam *Johannes Feskæræ* dans unum pund, sextam *Laurentius Jensön* dans duo pund; item trium curiarum in *Ingelstoftæ* provinciæ ejusdem in parochia *Nesby*, quarum primam inhabitat *Nicolaus Jensön* dans unam oram annonæ, secundam *Johannes Boson* dans unam oram annonæ, tertiam vero *Trugillus* dans unum pund annonæ. Quas etiam idem Dominus Roskildensis Episcopus ad perpetuam possessionem scotaverat, prout in litteris suis super hoc michi datis plenius continetur. Insuper obligo me & heredes meos firmiter in hiis scriptis ad hujusmodi bonorum permutationem cum antedicto Domino meo Episcopo & heredibus suis, vel ei seu eis, cui vel quibus memoratus Dominus Episcopus Roskild. antedicta bona in *Alendæ* annuere voluerit, irrevocabiliter observandam. In cujus rei testimonium sigillum meum, una cum sigillis Nobilium Virorum Dominorum *Petri Bassæ* de Thyudebierg, *Johan Olaui* de Siöholm, *Petri Finkenoghe* de Grimstorp, & *Johannis Olaui* de Gunnerstorp germani mei dilecti, militum, *Johannis Görstingæ* & *Awonis Steec*, Armigerorum, præsentibus est appensum. Datum Anno Domini Millesimo quadringentesimo, crastino beatæ Katherinæ Virginis.

Vi finde et andet Brev af dette Aar 1400. udgivet af Peder Nielssøn af Husøen og Hr. Strig Pedersøn, angaaende at Fru Ingeborg Hr. Bertold van der Ostens Husfrue havde nedlagt til tro Giemme hos Bisp Peder i Roskilde og Capitelet 600. Lybske Mark &c. Brevet lyder saaledes:

Jæk Pædhær Nielssøn aff Hwsøein a Wapn **Fruæ Ingeburgs** Her **Bertold van der Ostens** Husfrues Brother, ok jæk **Stigh Pætersøn** Riddere forneffnde **Fru Ingeburgs** Modersyster Søn, Kiænnæs thæt meth thettæ wort opnæ Breff, at forneffnde Her **Bertold** og **Fru Ingeburg** upa theræ oc ware Wegnæ hafue fongæt oc andwordhet Ærlich Fadher Biskop **Pæter** aff Roskilde oc Capitel i then samme Stedh i Tro at gømæ lighe theres eghit **Sier hundreth Lubske Mark** i swodane penninge oc Mynt som i Danmark ær geue oc genge, ther widh at gioræ som her eftær følgher, at kan man thær noket gots ellær Rentæ foræ fangæ, tha skal forscr. **Frue Ingeburgh** thæt hauæ oc nydhe then Stund hun leuer, oc sidhen komme till hennes Arwinges Haand genist eftær hennæs Doth. Wordhe ok ike tüsse for-

skreffne Siex hundreth Lubische Mark lagdhe tiil Gots eller Rentæ som foræ ær sacht, tha scule the samme Siex hundreth Lubiske Mark andwordhes forneffnde Fru **Ingeburgs** Arwinge, nar hun afgar, wden, thæt Gudh forbywdhe, at the wordhe innebrende eller forneffnde Herræ Biscop oc Capitel met Welde eller Styrd met there eghit aaff takne. Eller sculæ the i alle Mode meth tiissæ forscriffne Siex hundreth Libiske Mark swo giøræ, som foræscrewæt staar. Oc til meræ Beuaringh alle tiissæ foræscriffne Stiktiæ tha lade wi forneffnde **Pædher Nicleſſon** a Wapn oc Stigh **Pæterſſøn** Riddere ware Incigle, oc til Witnebyrdh Herræ **Pritbiørns van Pudbusches**, **Her Jens Duwæs**, **Her Magnus van Alens**, **Her Eric Nielſſøns**, **Her Woldemar Albriktſøns**, oc **Her Pædher Flemings**, Ridderes, oc **Hermand Flemings**, a Wapns, Incigle mæt Wilghe oc Witscap henges foræ thettæ Breff. Datum Anno Dom. Millesimo quadringentesimo, secunda feria post festum beatorum Nerei & Achillei martyrum.

Samme Aar 1400. paa S. Willhadi Dag var Biscop **Peder** med paa Kong **Eriks** Retterting til Helsingborg, da Hr. **Mogens Munk** Ridder oplod Droning **Margrete** al den Ret, som Hr. **Jacob Mus** havde hast i en Gaard i Malmø (o). Endnu samme Aar skal Biskop **Peder** have skienket Rector i Roskilde Skole Kirke-Tienderne af Helsinge (p).

Aar 1401. Søndag Septuagesima, har Biskop **Peder** skiødet til Hr. **Nicolaus Bille** Canik i Roskilde alt sit Gods i Alendemagle, som han af Hr **Anders Olufſøn** til Nesby havde faaet, eftersom dette hans udgivne Skiødebrev formelder:

Omnibus præsens scriptum cernentibus *Petrus* Dei gratia Episcopus Roskildensis, æternam in Domino salutem. Noveritis nos honorabili Viro Domino *Nicolao Bille*, nostræ Roskildensis Ecclesiæ Canonico, omnia & singula bona nostra in *Alendemagle*, quæ de Domino *Andrea Olaui* de Nesby Milite, justo scotationis titulo habuimus, videl. tres curias

(o) Orig. membran. in Archiv. Reg.
(p) PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 261.

rias villicales, quarum unam pronunc inhabitat quidem *Henningus Magni*, dans pro pensione sex pund annonæ de eadem, alteram quidam *Johannes* . . . . . dans similiter sex pund annonæ, tertiam vero inhabitat quidam *Petrus Jacobi*, dans quinque pund, cum universis dictorum bonorum pertinentiis, videl. inquilinorum curiis, terris dictis *Stwfæ*, agris, pratis, pascuis, piscaturis, silvis, nullis demptis, quocunque nomine censeantur, tenore præsentium scotasse jure perpetuo possidenda: Recognoscentes nos sufficiens pretium ab antedicto Domino *Nicolao Bille* pro memoratis bonis ad nostrum beneplacitum integre sublevasse. Unde ipsi Domino *Nicolao Bille* & heredibus suis litteras apertas, quas de Domino *Andrea Olaui* Milite memorato super præfatis bonis in *Alendemaglæ* habuimus, una cum eorundem bonorum dominio, libere resignamus. In cujus rei testimonium sigillum nostrum una cum sigillis dilecti Capituli nostri Roskild. nec non Virorum Nobilium, Dominorum *Andreæ Oloffson* de Nesby præscripti, *Erici Bydelsbagh*, *Johannis Olaui* de Gunnerstorp, & *Magni Lawonis*, Militum, *Johannis Gerstinge* & *Awonis Steec*, Armigerorum, præsentibus est appensum. Datum Anno Domini Millesimo quadringentesimo primo, Dominica Septuagesima.

1401. Tisdagen efter Trinitatis Sondag (d. 31. Maji) har Anders Persersøn af Svaneholm Væbner givet Biskop Peder af Roskilde følgende fuld Magt og Ret at indløse noget hans Arvegods (q):

Omnibus præsens scriptum cernentibus *Andreas Petri* de Swaneholm, Armiger, Salutem in Domino. Noverint universi me latori præsentium Venerabili in Christo Patri ac Domino Domino *Petro* Dei gratia Episcopo Roskildensi, dedisse plenam auctoritatem & jus meum redimendi omnia bona mea, michi jure hæreditario advoluta. Quæ quidem bona Dominus *Holmgerus*, Miles, cum dilecta sorore mea *Elena Pæthærs Dotær* habuit pro ducentis marchis argenti, ratione dotis ejus sibi matrimonialiter copulatæ. In cujus rei evidentiam sigillum meum una cum sigillis nobilium virorum Dominorum *Andreæ Olafson* de Thyssthostæ, *Bertholdi wan dar Oest*, Militum, *Hemingi Jensson* de Kinby & *Petri Steen*, Armigerorum, præsentibus est appensum. Datum Anno Domini Millesimo CDmo primo, feria tertia proxima post Dominicam Sanctæ Trinitatis.

1401. paa St. Mortens Dag har Biskop Peder af Roskilde udgivet til Kong Erik og Dronning Margrete sin Forpligtelse for Skanør og Falster,

 hvo

(q) Ex apographo Arnæ Magnæi.

bod, som de hannem og Capitelet havde pantsat for 40000. Lybske Mark (r) &c. Samme Dag forskrev Biskop Peder sig at betale til Hertugerne af Bardh Barnim og Wartslaff hvert Aar, saa længe han havde bemeldte Steder i Pant, 500. Sundiske Mark, paa Kong Eriks Vegne. Forskrivelsen lyder saaledes:

Wy Pædher meth Gudhs Nadhe Byskop i Roskilde ok alt Capitel i then samme Stedh kennes thet meth thettæ wort opne Breff, at wy wele oc scule Hertich Barnym oc Hertich Wartslaf Brødhræ aff Bardh, swo lenge som wy eller ware Efterkomere oc Capitel the Slot Scanør oc Falsterbodhe til pant haue, hwart Ar wtgiwe oc betale, fem Hundreth Sundische Mark pa war kære Herre Koning Eriks weghne eller hwem forneffnde war kære Herræ oss til wiser om fem hundreth Sundische Mark swo hwart Ar at betale, the Stund wy thisse forscr. Slot til Pant haue som fore ær sacht. Thisse forscr. Penninge swo at betale, oc thette forscr. swo at haldæ oc gøre i alle Made, som fare ær sacht, thet lawe wy forneffnde Byscop Pædhær oc Capitelet for oss oc ware Efterkomere forneffnde war Herre Koning Erik with war gothe tro oc sannende, wden alt Arght oc Hiælpæ rædhe oc lenger tofring. Oc til mere Bewaring alle thisse forscr. Stykke tha haue wy forneffnde Byscop Pædher oc Capitel ware Incigle meth Wilghe oc Witscap ladet hengis for thette Breff. Datum Hælsingborgh Anno Dom. Millesimo quadringentesimo primo, ipso die beati Martini Episcopi & Confessoris.

Endnu tvende Bisp Peders Forskrivelser til Kong Erik og Dronning Margrete, begge af samme Aar 1401. den første af samme Dato 11. Novemb. saa lydende:

Wi Pæther med Guds Nadhe Biskop i Roskilde kennes thet meth thettæ wort opnæ Breff, at for the tiwghe lodhighe March oc Hundrathe, som wi løsde til oss Græviæ meth oc for thet Breff oc Gods wi løsde in aff Watholt for sytten lødighe March;

(r) Orig. membran. in Archiv. Reg.

March; item for thet Breff oc Gods wi sculæ æn inløsæ af Thorsten Basse for Thiwghe lødhighe March; item for thet Breff oc Gods wi løsde in aff Aler Cernin for til lødighe March; item for thet Breff wi finge aff Jesse Laurensson, som rørdhe uppa Her Jens Duwe, oc et Konungs Dombreff ther owen uppa, som Jes Laurensson scøttæ oss; the forscreffne Breff oc hans Rætighet meth; item thet Breff oc Gods som wi løsde in aff Her Henric Da i Ods-hæret liggende for Hundrætheæ lødighe March: Alt thettæ forscr. haue wi nw wor Nadhighe Frw Drotning Marghretæ upladit oc antworthet meth all Breff oc Ræthighet, oc the Breff som uppa alt thettæ forscr. eller uppa noghit ther aff lude, the Breff scal fornæfnde wor Frw genest igeen haue, oc sculæ hænnæ oc hænnæs Arvinge oc Efterkomere eller hwem hon thettæ forscr. unnæ eller lade wil, til godhe komme, oc ængin skadh til Hinder eller Scadhe, e huad Breff ther uppa finnes i nokre Mode. Oc kennes wi oss, wore Arvinge oc Æfterkommere oc Kirken oc Capitel i Roskilde til noket aff thettæ forscr. ængin Ræt eller Tiltalen haue eller haue scule: Thy at oss oc wore Arvinge oc Kirken oc Capitel i Roskilde oc wore Æfterkommere for alt thettæ forscr. swo fult oc alt sket oc giort ær, swo at oss alle fulleligha oc wæl at nøgher. Oc til mere Bewaring alle thesse forscr. Stykke haue wi oc fornæfnde wort Capitel wore Incigle met Wilghe oc Widscap ladit hengis for thettæ Breff. Datum Helsingburgh Anno Domini Millesimo quadringentesimo primo, ipso die beati Martini Episcopi & Confessoris.

Den anden af 12. Novemb. 1401. har denne Indhold:

Wy Pæther meth Gudhs Nadhæ Biscop i Roskildæ oc alt Capitel i thenæ sammæ stæth kiænnes thet meth thettæ wart opnæ Breff um thissæ æfterscriffnæ Pantæ, som wi oc woræ Æfterkommeræ oc Kyrken oc Capitel i Roskildæ aff war Nathegæ Herræ oc Fruæ Koning Erik oc Drotning Margretæ for atæ Thusent Mark Sølffs til Pant hafthæ, suosom ær: Forst oc fræmærst Odsheret meth Nygarth oc Nycøping; item Tu-

nahæ-

næhæret meth Nabek; item Brundby meth Ringebek; item Lywngby oc Lywngbyfang oc Lywngby Møller oc Stokorp oc Jacopstorp; item swa meget Gots som Her Ficke Smegher nw hauær i Støffnishæret aff Konungedømet; item Litlæhæret; item Skippingshæret meth the Øer Nigxel oc Zera (s); item swa megit som Koningedømit hauer i Gørstingæ oc i Gørstingæ Fang; item swa megit Gots, som vi fornæfnde Bisskop Pæther inløsdæ aff Her Hinrik Daa i Odshæret for hundrethæ lødic Mark. Alt thettæ forscr. oc alt thet oss tha ther meth til Pant war sæt, hauæ wi nw fornæfnde war Herræ oc Frwæ meth all Breff oc Ræthichet som alt thettæ forscr. oss oc waræ Æfterkommende oc Kyrken oc Capitelet i Roskildæ meth wpa kommet war, frii løsæ frælsæ oc umbeuornæ upladit oc ighen antwarthet oc upladæ oc ighen antwarthæ meth thættæ wart opnæ Breff, æfter therræ Wilghæ oc Nyttæ, at skyttæ, styræ oc faræ at radhæ. Oc hwat Breff wi hauæ eller her æfter finnes kunnæ, som wpa thettæ forscr. alt eller noghit ther af ludæ, the Breff mælæ wi døthæ oc gantzæ maktløsæ meth thettæ Breff: oc huræ the æræ eller finnes, tha skulæ the fornæfnde war Herræ eller Fruæ oc therræ Arwingæ oc æfterkommeræ til Fromæ, Gafn oc til Gothæ kommæ, oc engin stædh til Hynder eller Skadhæ i nokræ Modæ. Oc kiænæs wy oss eller waræ æfterkommeræ eller Kyrken eller Capitelet i Roskilde engin Ræt eller Tiltalen, hwerken til alt thættæ forscrifuæ eller Breff, som wpa thet allt eller wpa nokit theraf sunderlicæ ludæ i nokræ Modæ hauæ eller hauæ skulæ: Forthy at oss allæ for alt thettæ forscr. swo fult oc alt scheet oc giort ær efter war wilghæ oc noghæ, swa at oss allæ fornæfnde fullelicæ oc gantzæ wæl at nogher. Fremdeles kiænnæs wy meth thættæ wart opnæ Breff, at fornæfnde war Herræ eller Fruæ, Koning Erik eller Drotning Margretæ eller therræ Arwingæ eller Æfterkommeræ oss eller waræ Æfterkommeræ i Roskilde Biskopsdomæ eller Kyrken eller Capitel i the samme Stædh nw engtæ meer giældsculdighæ æræ, uten swo megit som oss the Sloot oc Fæstæ, Scanør oc Falster-

(s) Kaldes nu Nexels og Seierø.

Ferbothæ meth sin megit som oss nw ther til bebreuet ær, aff fornæfnde war Herræ oc Fruæ nw til Pant foræ stannæ. Ellers sadæ wi oc waræ Efterkommeræ oc Kyrken oc Capitelet i Roskildæ fornæfnde war Herræ oc Fruæ oc therræ Arwingæ oc Efterkommeræ for os oc waræ Efterkommeræ oc Kyrken oc Capitelet quittæ, letheghæ oc gantzæ Orsaghæ for all Styckæ som foræ ær sacht. Oc til meræ Beuaring at allæ thissæ forscreffnæ Styckæ oc Artiklæ sculæ sio statheghæ, fastæ ubrødelicæ oc ugiencallelicæ bleuæ oc holdes, utæn archt i allæ modæ, som foræscreuit star, tha hauæ wi fornæfnde Biskop Pæther oc Capitel waræ Inciglæ meth Wilghæ oc Witscap ladit hengis for thættæ Breff, oc til Witnisbyrdh Biskop Jenssis aff Odhens, Her Jens Anderssøns, Her Anders Jacopssøns, Her Jens Duwæs, Her Johan Olafssøns, Her Pæther Nielssøns, oc Her Biørn Olafssøns Inciglæ. Datum Helsingburgh Anno Domini MCD. primo, crastino beati Martini Episcopi & Confessoris.

Det øvrige skal følge.

II.

Fortegnelse paa det, som til tvende Bryllóper for 200. Aar siden er bekostet.

Hvorlunde vore Forfædre ogsaa har vidst at leve, og efter deres Stand at føre sig stateligen op, er noget, som vi ingensteds fra bedre kunne oplyse, end af de Fortegnelser, de have efterladet paa Ting, som ere medgangne til Bryllóper, Begravelser, eller andet i Hus- og Hofholding til Klæde, Føde, og Boskab. Vi have tilforn engang anført, hvad Foræringer til et geistligt Bryllop i Kökenet ere indkomne, og en anden gang, hvad anseelig Brudeskenk der er given til et adeligt Bryllop, begge i forige Seculo. Vi ville denne gang gaae noget hoiere op i Tiden, og fornøie Læseren med et Par saadane gamle Fortegnelser, hvoraf den ene er en Opskrift paa hvad af Æde- og Drikke-Vare, samt Kryderier, der kunde behoves til et forneme Bryllops-Kost, og synes skreven ved Begyndelsen af FRIDERICI II. Regering eller midt i det 16de Seculo, den anden, som er ældere og skreven

ved Slutningen af det 15de Seculo, indeholder, hvad en bemidlet Adelsmand har kostet paa sin Dotters Udstyning, saavel med Klæder og Boskab som Bryllops-Kost. Begge, som de lære os noget af den prægtige Levemaade paa de Tider, saa tiene de og til det Danske Sprogs Berigelse, og til at vise os baade Navne og Prisen paa adskillige da brugelige Ting og Vare, deraf at kiende Forskel imellem da og nu.

Den første af disse Fortegnelser lyder af Original Udkastningen saaledes:

Register paa Fetalli, Ortther, oc andett, huis som giøres Behoff till en Brøllupes Kost, beregnendes paa en tre hunder Heste.

Øxenn . . XXIIII.
Faar oc Lam LXXX.
Gies . . 150.
Høns . . 200.
Grise . . XXIIII.
Suinn . . XXIIII.
Ornner . . 2. til Bigad.
Raaer oc Harer, dett meste man kand bekomme.
Flesk . . LXXX. Sider.
Egg . . 500.
Huedemiell IIII. Skieper.
Smør . . 2. Tønder.
Lønborig Salt 2. Tønder.
Edicke . . III. Tønder.
Agerhønns, om dy ere at bekomme.
Perrer . . 2. Tønder.
Ebell . . 2. Tønder.
Aall, Torsk oc Siildt, tenker J selff till, huad Behoff giøris.
Ferske Geder, Karudser, oc anden leffuendis Sø-Fisk, efter som Behoff giøris.

Urter oc Krudt.

Inngefeer . XII. Pundt.
Peber . . VII. Pund.
Nillichen . 1. Pund

Safran

Safran . . . I. Pundt.
Muschat Blomer VIII. Lodt.
Kaniell . . I. Pund.
Sucker . . LIIII. Pund
Mandell . . XXII. Pundt.
Riis . . . XXIIII. Pundt.
Suedscher . . LXX. Pundt.
Rosinner . . 1 Korff.
Figen . . . 1 Korff.
Smaa Rosinner VI. Pundt.
Olliiffuer, Lemonen, Cappers, tencke J vel selff till, hvad Behoff gioris.
Hus Blassen . . I. Pundt.
Log, Rober oc Roffuer, tencker J vel selff till, hvad Behoff gioris.
Strø-Sucker aff thedt smaa brogitt, som skal paa Moess III. eller IIII. Skrinne.
Confectt, som skall paa Brudhuset oc Salliith vdtaff alle-handt Slaffue XXIIII. Skrinne.
Viin . . . . XVI. Ammer.
Frandsoes Vinn eller photo IIII. Ammer.
Hamborrig Oll . . . XVI. Tonder.
Rodstocker Oll . . . . IIII. Lester.
Priodssing . . . . IIII. Fadt.
Miod . . . . I. Lest.
Danskt Oll, tencke J vell selff till, hvadt Behoff gioris.

Saa vidt gaaer den første af de belovede Fortegnelser, som man ikke veed, til hvis Bryllop er opsat. Den anden er saa meget mere merkelig, som den baade er ældere og omstændeligere, og man seer, over hvis Bryllops Bekostning den er giort. Tiden nævnes vel ikke, men er slutteligt, at dette Bryllop har staaet omtrent Aar 1500. enten kort før, eller kort efter. Brudgommen var Hr. Tyge Brahe til Tostrop, Farfader til vor store Astronomus Tyge Brahe. Bruden Magdalene var en Doter af Hr. Oluf Stigsøn til Bollerop, af den Familie Krogenos, som levede og sad i Rigets Raad under Kong Hanses Regering. Denne Fortegnelse er af Originalen, som findes iblandt andre deslige gamle Papirer i det Kongelige Archiv, saa lydende:

Thette eftherskreffne haffwer ieg Oluff Stigsson kosthet po myn Dotther Magdelenæ med hynnes Brollop.

Primo, VIII. Alne gollen Samit, hwer Allen X. Rinske Gyllen, oc et Korther for 2½ Gyllen.
Item, X. Alne rott Floeyell, Alnen VI. Mark.
Item, XVI. Alne swortt Floeyell, Allen VI. Mark.
Item, two Temmer Hermelynd, hver Temmer for X. Marck.
Item, VIII. Alnæ gwlt Damask, Allen III. Marck.
Item, 7½ Allen swortt Floeyell, Allen VI. Marck, thet kom po thet gwllæ Damask.
Item, X. Alnæ grontt Engelst aff thet bestæ, Allen III. Marck mynne IIII. sk. till et Par Klædher.
Item, XVI. Marck for Forett, ther kom wndher nœden.
Item, X. Alne rott Engelst, Allen III. Marck mynne IIII. sk., till et Par Klædher, XXVI. Marck Foret under Kiortelen oc Kaaffuen.
Item, 5½ Allen gwlt Damask, Allen III. Marck, thet kom po en blaa Kiortell.
Item, VI. Alne till en grøn Kiortel, Allen III. Marck mynne IIII. sk.
Item, en anden grøn Kiortell kom VI. Alne till, Allen III. Marck mynne IIII. sk.
Item, V. Alne till en rød Kiortell med Hermelyn, Allen IIII. sk. grot.
Item, IIII. Alne grønt Lwndest till en Wndher Kiortell, Alnen III. Marck IIII. sk.
Item, V. Alne Floeyell, Alnen 4½ Marck.
Item, et Hoffuet-Gwll, en Kædhe, et Halssbond, oc et Span, thet bewisse segh selff.
Item, XVI. Alne Sindall, Allen VI. sk.
Item, XXVII. Alne Perller, for wden the Perller i hynnes Kiortell, the XXVII. Alne stod LX. Marck, the komme po Magdelenes Perlle-Hwæ oc Tyge Bradis Skiortte-Lad.
Item, Tonnes Perlestycker XII. Marck for Perlle-Hwen for Gerninghen.
Item, Tonnes Perlestycker VIII. Marck for Gerningen for thet Skiorte-Lad till Tyge Bradis Skiortte.

Item,

Item, XXXII. Indzer Grolld, hver Indze III. Marck aff the XVIII. Indzer: Aff the XIIII. Indzer hwer Indze III. Mark mynne IIII. ß.

Item, Tonnes Perlesticker IIII. ß. for hwert Lad aff the XV. Skiorther.

Item, VI. Indzer Perler po hynnes Perllé-Kiortell, hwer Indze XXX. Marck aff the IIII. Indzer. Item aff the andre XXVI. Marck.

Item, XXXVI. Marck for Gerninghen.

Item, VI. Lod forgylt Sølff, Lodet III. Marck.

Item, VI. Alnæ Klæde i then Kiortell Perllernæ sydher po, Allen XXVI. ß.

Item, II. Indzer Perller po hennes Boylle oc Byndicke, then ene Indze XXVIII. Marck, then anden wor hennes Modhers.

Item, IX. Marck for Gerninghen.

Item, X. Alnæ Lærett, Allen 2. Marck i to Brødlops Skiorther.

Item, VIII. Skiorther, V. Alne i hwer Skiortæ, Allen XVIII. ß. Penninge.

Item, V. Skiorther, V. Alne i hver Skiorthe, Allen XIIII. ß. Penninge.

Item, VI. Skiorther, V. Alne i hwer Skiorthe, Allen V. ß. Penninge.

Item, 1½ Pund Silke for XV. Marck.

Item, et Stricke Leysk till hennes Karm oc Dreng oc Pige, for XXX. Marck.

Item, IIII. Alnæ rott Leysk, Allen XXIIII. ß. till hennes Dreng ther bort løff.

Item, XX. Marck for hynnes Karm oc 2. Sydher Flesk.

Item, Malleren XVI. Marck oc 2. Sydher Flesk.

Item, Smeden XVI. Marck oc 2. Sier Flesk.

Item, Remesnieren XX. Marck.

Item, Remesnier Swennæ VI. ß.

Item, Smede Swennæ IIII. ß.

Item, en Marck till Fracth offuer mett Karmen.

Item, IX. Marck for Knapennæ po Karmen.

Item, 2. graa Hestæ for Karmen, the æte icke regnet wed Penninge.

Kosthen till Brølløpæt.

Primo, VI. Lesther tyst Øll, Lesten X. Rinske Gyllen.

Item, IIII. Ammer Rinsk Win, XX. Marck hwer Amme, then fierde fik Tyge Brade.

Item, V. Ammer Frengs Win, hver Amme XVII. Marck.

Item, 2. Fad Emstøll, hwer Fad XVII½ Marck.

Item, III. Fad, hwer Fad XIII½ Marck.

Item, III. Fad Pryssing, hwert Fad VIII. Marck af Matz Skrædher po Falstherbo.

Item, 2. Tønner Hamborg Øll, Tønnen VI. Marck.

Item, XII. Tønner Mød bode til Kosthen oc till Stegersset, Tønnen VIII. Marck.

Item, VIII. Pund Mell i smott Brød.

2. Pund Hwede.

Item, Mester Kocken XX. Marck.

Item, the andre Kocke X. Marck.

Item, Basunerne XX. Marck.

Item, Trumslawernæ VI. Marck.

Item, Hans Wost X. Marck for han blende Klarethe.

Item, Tonnes Perlestycker X. Marck for Retthernæ han giorde, oc for Blwss, oc for annet sino Tingeste han giorde, oc for Windw han giorde po Sallen.

Item, X. Marck for Hwedebrød oc Pessuerkage oc Løg aff Oluff Lassuerberg.

Item, 2. Tonner Begher aff Oluff Lawerberg, Tønnen V. Marck.

Item, 2. Tønner Begher af Morthen Kræmer i Malmøæ, Tønnen V. Marck.

Item, IIII. Tønner Edick, Tønnen III. Marck.

Item, ½ Tønne skertt Honig for V. Marck.

Item, V. Pund Wox, Pundet VI. Marck.

Brøgninghen oc Beckt.

Primo, en halff Lest Malt i wor Frwe Uge Nativitatis.

Item, then Wge ther nest efter ½ Lest Malt, 2. Pund Mell.

Item,

Item, then Uge ther nest ½ Lest Malt oc 2. Pund Mell.
Item, then Uge ther nest ½ Lest Malt, IIII. Pund Mell.
Item, 2. Tonner Øll.
Item, 2. Tonner Sylld.
Item, IIII. Tonner Torsk.
Item, III. Tonner Smør till Smørslaw.
Item, III. Tonner Smør till Stegersset oc till Udspisning.
Item, XL. Flecke Flesk.
Item, VI. Pund Mell till smott Brød oc Kagher.
Item, kom till Ysted IIII. Pund Malt, som Garden lod brøge.
Item, IIII. Ko-Kroppæ røget.
Item, XL. røget Faar.
Item, X. Øxen till fersk Mad oc Grønsalt, ther aff bleff V. salthet X. Dage for Brøllopet till grøn Salt Mad.
Item, LX. Lam, Lamet IIII. ß.
Item, VIII. Wordher Kabelaw, hwer Worde XIIII. ß.
Item, V. Wordher Langher, worden 2. Marck.
Item, XII. Worder Kwlinwll, Worden XII. ß.
Item, XII. Marck for Flyndher.
Item, 2000. Spidfisk hwert Hwndert IIII. ß.
Item, I. Tonne Lax X. Marck.
Item, bleff forett 900. Skepper Haffre.

Thette fick myn Dotther Magdelenæ hiem till Boskaff met seg.

Primo, III. Herre Senghe.
Item, III. Par Hollandz Læritts Laghen.
Item, II. Flamske Sengklæder.
Item, et engelst Sengklæde.
Item, Lerlaghen.
Item, III. store Bwlsther Dyner.
Item, III. Hoffuet Dyner.
Item, et Par Silke Sperlaghen.

Item,

Item, en rød Damask Hoffuet Dynæ sticket med Gvoll.
Item, et Par Silcke Laghen till en Seng.
Item, II. røde Pwdher af Dammask stikket met Guld.
Item, II. rødæ oc blaa Drætther omkring hennes Frue-Stue met Gulskind sticket.
Item, et sydh Bonit till Vorffuerstwen.
Item, IIII. Bencke Dyner.
Item, XII. ny flamske Hondher oc Bencke Klæde omkring hennes Fruestue.
Item, Bencke Klædher till Borgestwen.
Item, en Silke syd Dwgh.
Item, II. Silke syd Handklæde.
Item, et blaa sywd Handkle.
Item, III. store Herre Teppet.
Item, XI. Par Swennæ Laghen.
Item, XVII. ny Senge Dyner till Swennæ Senge.
Item, III. lange hwide Dwgæ.
Item, X. Grydher.
Item, en stor Morther.
Item, II. store Liwsse Stage.
Item, en stor Mwlln.

Hoffuet-Gullet stor 200. Gyllen.
Gwldkædhen LX. Gyllen.
Item, thet Halsbånd stor XXX. Gyllen.
Item thet Span stod LX. Gyllen.

47. Hefte.

I.

Brev om Dronning Margretes Gave til Ringsted-Kloster, med Conventets Seigl, 1411.

I det tredie Hefte af Danske Magazin have vi anført det Seigl, som Abbederne i Ringsted-Kloster, den ene efter den anden, fordum have betienet sig af ved Documenters Udstædelse. Vi gave tillige en Beskrivelse om Klosteret og dets Abbeder, for saa vidt det lidet Forraad, vi da havde i Hænder, vilde tilstrekke. Efter den Tid ere vi komne over adskillige Stykker, som ved Leilighed kunne tiene til at formere samme Beskrivelse. Vi ville denne gang anføre et gandske merkeligt Brev udgivet d. 8. Decemb. 1411. af Abbed Peder (a) og Conventet

(a) J Danske Magazin Tom. I. pag. 76. er anført en Gravskrift, som viser, at denne Abbeds Formand Magnus er død 1415. Men enten maae dette Aarstal være urigtigt,

tet i Ringsted, hvorudi de tilstaae at have annamet af Dronning Margrete to tusinde Lybske Mark, hvilke hun i sit Testament haver skenket Klosteret til adskillig gudelig Brug, som Brevet selv nærmere forklarer. Under dette Brev, foruden Abbedens og andres Sigiller, hænger ogsaa Conventets Seigl af Ringsted-Kloster, gandske heelt og vel-holdet, saaledes som vi her foran have ladet det i Kober udstikke. I Midten seer man en Helgen siddende, med en Glands om Hovedet, med en Fane i den venstre Haand, og med noget i den høire Haand som en Pergaments-Rolle, hvilken Helgen formodeligen skal være den Hellige Knud Hertug, Kong Valdemar den Førstes Fader, eller, som han kaldes, Sanctus Canutus Ringstadensis Dux & Martyr, som var Ringsted-Klosters Patron og er der begraven. Neden for sidder en paa Knæ, som tilbeder ham med oploftede Hænder, hvilken af sin Stav og Dragt menes at være Klosterets Abbed. Omskriften er denne: SIGILLVM: SANCTI: KANVTI: MARTIRIS: DE: RINGSTATH. Originalen af forbemeldte Document, skreven paa Pergament, giemmes i det Kongelige geheime Archiv, og lyder saaledes:

In nomine Domini Amen. Wy Abbet Pæther oc alt Convent i Ringstædhe Closter kænnes thet meth thætte wort opne Breff, at wy haue nw hær i Kalundeburgh i geen antwordet Hoyghborен Forstynne war Nadheghe Frue Drotningh Margretæ the thusende Nobele, som wor Forfather Abbet Laurens, hues Sialæ Gudh haue, oc forscrifne Conuentet aff hænne hafte i Trw, oc retheleghe anamet, vpboret oc nw i geen aff hænne fongit ther fore tw thusende Lubyske Mark i rethe talde Pænninge, gothe, gefue oc gænge, æfter wor Wilghe oc Nøye i alle Made, swo aff thisse forscrifne tw thusende Lubyske Mark oc fore them at gøræ, som her æfter staar screuit. Forst at wy oc wore Æfterkomere i fornempde Ringstadhe Closter scule hawe oc behalde fæmtan hundret Lubyske Mark aff thisse forscrifne tw thusende Lubyske Mark til wort Closters i Ringstadhe Bygningh oc til at thæke Kirken meth i thet samme wort Kloster fore fornempde wor Frue Drotnings oc hænnes Forældres oc Wenes Syælæ Got Gagn oc Nyttæ meth Gudhs Hialp, oc fore thet, wm hwn hafte noghit thænkt

urigtigt, eller Magnus maae have været meget kort Abbed og paa de sidste sine Leve Aar have affstaaet Embedet til Abbed Peder; thi det Document, som her anføres, giver klart at forstaae, at Peder allerede i Aaret 1411. haver været Abbed i Ringsted-Kloster.

thænkt at giue til wort Closter oc Kirke i hænnes Testament, Swo oc fore thet, vm hwn noghit hauer haft æller hauer, swo længhe hwn leuer, aff thet ther wy oc wort forneinpde Closter nogher Ræth i haue. Oc fore thætte forscrifne wele wy oc seule oc wore Efterkomere haue forneinpde war Frue Drotningh oc hænne Forældre oc Wenæ i wore gudheleghe Boner all Tiidh, oc scule the meth Guds Hiælp være lottaghne bothe aff Mæsser, Tidher, gudheleghe Boner, oc aff alt thet Gothe, som gørs i forneinpde wort Closter ewerdeleghe. Oc wele wy oc wore Efterkomere een Tiidh huart Aar til Domedagh halde oc gøre wor Frue Drotningens Artidh meth Mæsser, Vigiliis, Lyws, oc Almosæ, oc swo dan Stycke, som ther til høre, som wy bæst kunne. Oc vpa then Artidhs Dagh wyl jak oc scal forneinpde Abbet Pæther oc mine Efterkomere i then samme Stadh jo en æfter then annen pleye Brøthernæ thæs bæther, oc at Brøthernæ genist æfter Edende vpa then samme Dagh gange i Kirken oc siunge thætte wor Frues Loof fore wor Frues Alteræ: De te Virgo nasciturum mundi Saluatorem &c. fore fornempde wor Frue Drotningens Siæll. Nw om the fæm hundrethe Lubyske Mark, som i geen ære aff the forscrifne tw thusende Lubyske Mark, ther meth wele wy oc scule oc wore Efterkomere hiælpe ni wetherthortighe Personer til therre dagleghe Brødh, i swo Made, at thre fathighe welborne Juncfruer aff the samme ni Personer wele wi oc scule giue i Fruere Closter i Sieland, oc thre Personer hielpe til Brøthit i Hionlagh fore innen Dagh vm eet Aar. Thisse forscrifne thwenne Stykke at fulkomme, swo som ær vm thisse forscrifne Siex Personer, oc thre nøththortighe Enkir aff thisse forscrifne ni Personer føthe oc clæthe i therre Liiff Daghe i wort Closter, oc them for innen thætte Kindelmøsæ nw næst kommer, ther in at taghe, i swo Madhe, som fore ær sacht, fore oc meth thisse forscrifne fem hundrethe Lubyske Mark. Oc wy forneinpde Abbet oc Conuent oc wore Efterkomere binde oss til meth thætte wort opne Breff, at wy oc wore Efterkomere fore oc meth thisse forscrifne tw thusende Lubyske Mark oc with oc om alle thisse forscrifne Stykke swo halde oc gøræ wele oc scule i alle Made, som fore screuit staar, oc thet lowe wy widh wor gothe Troo oc Sænninde,

ninde, uten all Forsymelse at fulkome, swo som wy wele bekennes oc antswaare fore Gudh, oc som fornempde wor Frue Drotningen troer oss til. Oc til mera Bewaringh om alle thisse forscrifne Stykke, tha haue wy fornempde Abbet oc Conuent ladet ware Incigle hengis fore thætte Breff, oc til Wytnesbyrdh Hetherlick Father meth Gudh Biscop Pæthers aff Roskilde, Abbet Nielss i Sora, Her Laurens Dekens oc Her Cristiern Prouestens i Roskilde Incigle. Datum Kalundeburgh Anno Domini M. CD. vndecimo, ipso die Conceptionis beate Marie Virginis gloriose.

II.

Slutning af Engelsholms Beskrivelse.

Om Knud Brahe til Engelsholm, som vi i forige Hefte meldede at være ved Døden afgangen d. 3. Februar. 1615. forglemte vi da at erindre, at han var født 1555. d. 24. Augusti. Efter at have haft ensøre tredetig Forlovelses Handel i sine unge Aar, kom han i Egteskab 1584 med den lærde Frue Margrete Lange, som levede nogle Aar udi Enkestand efter ham, og døde i Augusti Maaned 1622. Efter begges Død kom Engelsholms Gaard og Gods til Knud Brahes Brodersøn

7. Hr. Jørgen Brahe til Hvedholm, som siden blev Ridder, Danmarks Riges Raad og Hovedsmand paa Hagenskov Slot, en Søn af Steen Brahe til Knudstrup og Fr. Birgitte Rosenkrands. Han var født 1585. d. 22. Maji, blev gift 1615. med Anne Gyldenstierne, Preben Gyldenstiernes Dotter til Vosborg, døde 1661. d. 12. Februarii. Hans berømmelige Levnets-Løb kan læses i D. Laurids Jacobsøns Ligprædiken over ham, trykt i Kiøbenhavn in 4to. Hans Søn

8. Preben Brahe blev efter hannem Eier til Engelsholm. Men at han endog nogle Aar, før Faderen døde, har haft Gaarden i Værge og skrevet sig dertil, viser et i Hænde havende original Document, som er skrevet paa Nesbyholm 1657. 1. Februar. hvilket saaledes begynder: Preben Brahe til Engelsthølm kiendes och giør witterlig, at eptersom min kiere Fader Erlig och Welb. Mand Her Jørgen Brahe til Hvedholm, Ridder, Danmarkis Rigis Raad, och Kongl. Majsts. Befallingsmand

paa

paa Hagenskov Slott, mig hafftuer tilskreffuet rc. Hans Frue var Susanna Giøe, en Dotter af Falk Giøe til Hvidkilde, Hofmester paa Sorø, og Frue Karen Bilde. Han døde 1708. d. 27. Martii i hans Alders 81. Aar, og blev d. 18. Maji begraven i Norup Kirkes Capel. Hans Dotter var den berømte Frøken Karen Brahe til Østrupgaard, Patronesse for det Adelige Jomfru-Kloster i Odense, som har skenket det skiønne Danske Bibliotek til bemeldte Kloster. Sønnen

9. **Henrik Brahe** arvede Engelsholm efter ham, som var Kongl. Maiestets Bestalter Capitain, og havde til Egte Frue Henrica Sophia Bilde, **Knud Bildes** til Skierildgaard og Frue Mette Gyldenstiernes Dotter. Han var den sidste af de Braher, som eiede Engelsholm. Hans Frue overlevede hans Død, og ved Skøde solte Gaarden til Hr. Greve

10. **Friderik af Daneskiold Samsø** (a) nu Ridder af Elefanten, D. K. M. General Admiral-Lieutenant, Geheime Conferentz-Raad og Kammer-Herre rc. Hans Excellence tog Engelsholm i Besiddelse 1727. d. 1. Maji, og eiede den i fire Aar, indtil han ved sin Forflyttelse til Kiøbenhavn igien solte Gaarden 1731. d. 11. Maji til nu værende Eier Hr. Etats-Raad

11. **Gerhard de Lichtenberg**, som ikke haver sparet at fuldfærdige de kostbare og zirlige Indretninger, som af Hr. Greven vare begyndte, saavel udi Gaarden og dens Bygninger i sig selv, som hosliggende deilige Have, samt Gaardens Kirker, men anvendt anseelige Bekostninger saavel paa det ene som det andet at bringe udi saadan Stand, som ikkun faa Herregaarde og Kirker findes paa Landet.

Den yndige Egn, hvorudi Engelsholm er beliggende, med tilhørende Skove, ferske Søer, og andre Herligheder, ville vi her ikke videre tale om, men aleneste legge følgende Stykker til den Beskrivelse, som vi derom i det 37. Hefte have giort.

1. At det ikke giør lidet til Gaardens smukke Situation, at den er anlagt næsten midt imellem de tvende Landsby-Kirker Norup og Bresten, som begge

 ligge

(a) Efter nogle gode Venners Erindring, maae vi her rette en Feil, som ved urigtig Beretning er indløben i det 37. Hefte p. 3. 6. nemlig, at det ikke skal være den forlængst afdøde Hr. Greve Christian Daneskiold der havde det store Bibliotek, hvilken eiede Engelsholm, men at det var endnu levende Hans Excellence Hr. General Admiral Lieutnant Greve Daneskiold Samsøe.

ligge meget hoit, og kan sees over to Mile bort; begge deres Taarne ere af ugmodig Bygnings-Art.

2. Tet uden for Gaarden, ved Siden af en hoi Banke, er et klart og velsmagende Veldevand, som udspringer af den haarde og faste Jord, og blev i forige Tider kaldet Syde-Huler, fordi Vandet derudi bestandig opvelder meget sterkt af Jorden, og har Syn, ligesom naar en Gryde eller Kedel hefstigst kaager. Fra dette Veld ere nu indlagte Render til Gaarden og Haven, som føre Springvandet i de anlagte Fontainer.

3. At Engelsholm og Egnen deromkring, ligesaavel i de ældgamle Kongers og Danske Hovdingers Tid, som siden, har været sær angenem og elskverdig for dem at boe og opholde sig ved, det udvise de mange Kiendetegn, som der endog til vore Tider ere tilsyne. Strax østen for Engelsholm er den bekiendte By Jelling, hvor Kong Gorm og Dronning Tyre Danebod ligge begravne udi tvende Hoie, som gaae lige med Kirke-Taarnet, der staaer midt imellem dem. Deres Gravskrifter i Runebogstaver ere endnu paa to store Stene at see, og findes i adskillige Bøger indførte. Foruden bemeldte tvende store Hoie, findes deromkring paa Marken mangfoldige andre Hoie, hvori forneme Mænds Aske er bevaret. Paa Lime Mark, som er paa den anden Side af Gaarden, findes og en Mængde af saadane med Menneskers Hænder samlede Hoie. Tet norden for Byen saaes endnu for nogle Aar siden Rudera af gamle grundmurede Bygninger, som aarligen mere og mere blive ukiendelige, formedelst at Jorden til Sædeland jevnes og slettes. Iblandt andre Steder er og merkverdig en Dal, kaldet Kongsdalen, liggende en halv Miil nordvest fra Engelsholm, hvori et stort Feltslag i gamle Dage skal være holdet, og en af fordums Konger, hvis Navn man nu ikke veed, der have mistet Livet, efter de Fortælinger, som derom haves fra Forældre til Børn og Børnebørn indtil denne Tid.

4. Haraldskiær, hvor Gorms Søn Kong Harald Blaatand skal have haft sin Residentz, er en Herregaard beliggende imellem Engelsholm og Veile.

5. Giødinggaard, som i de tilforn indførte gamle Documenter omtales, har siden Landmaalingen ligget under Engelsholms Hovedgaards Taxt.

6. Søgaard, der tilforn var en liden By, blev i Hr. Grevens Tid indrettet til et Hollænderi, og en Ladegaard paa dens Marker anlagt.

7. Ute

7. Udi Aaret 1732. blev et Teglbrænderi af Hr. EtatsRaad Lichtenberg anlagt ved Engelsholm, og 1733. en Papirs-Mølle, derpaa findes følgende Vers udhugget:

> Papirets Mølle-Verk, som Jylland fik, er dette,
> CommertzRaad Lichtenberg lod allerførst oprette,
> Gud lad det blive ved til Landets Tarv og Gavn,
> Saalænge det har Folk, der skrive kand sit Navn.

8. De til Engelsholm og Kieldkiær hørende Byers Navne ere følgende:

J Nørup Sogn. Nørup. Lime. Limskov. Søgaard. Kaaberbølle. Mørup. Forstballe. Søedowr. Torild, hvoraf Herredet har sit Navn. Gammelby. Sillehuus. Gioding.

Bresten Sogn. Lildfrost. Balle. Lund. Ravning. Kiærbølling. Torskind eller Torskov. Kieldkiær Mølle.

Randbølle Sogn. Randbølle. Daldowr. Vandel. Rygberg. Bindeballe.

Lindeballe Sogn. Lindeballe. Nørskov. Vesteraast. Brendgaard. Amlund. Giødsbøl.

Gadberg Sogn. Smidstrup. Lykhøie. Roestrup.

Green Sogn. Billund.

Ringsøie Sogn. Baastlund. Trogelborg. Lille Karlskov.

Sindberg Sogn. Lindved.

Hveisel Sogn. Sandvad.

Jelling Sogn. Jelling.

Egtved Sogn. Lie. Spiarup. Torsted.

Steeno-

Steensgaard bestaaer af tvende Gaarde i Bresten Sogn, som bleve givne Jomfru Karen Brahe til Fuddergave, og altsaa endnu tilhører samme Familie.

Staaer nu alene tilbage, at give en kort Beskrivelse over Kirkerne, som høre til Engelsholm, nemlig Nørup Kirke, som er Gaardens Sognekirke, og Randbølle Kirke, som er Annex dertil.

Nørup Kirke og Kirkegaard er anlagt paa en høi Bakke ved Nørup By, en Fierdingveis norden for Engelsholm, hvorfra man igiennem den deilige Have og den derhos liggende smukke Skov omkring ved Siden af den første Sø spadserer op til Kirken. Paa den ene Side af Kirken tet ved Kirkegaarden ligger Præstegaarden, med en dertil hørende og ned mod Søen grændsende Eng. Paa den anden Side ligger Nørup By med et smukt teglhængt Skole-Huus, som Engelsholms nu værende Eier haver ladet opbygge, hvilket denne Inscription over Døren giver tilkiende:

> At Sognets Børne-Flok sin Christendom kand lære,
> Velbiurdig Lichtenberg opbygte til GudsÆre
> Saa skiønt et Skole-Huus; Gud bygge hans igien,
> Der er saa eiegod en Kirk- og Skole-Ven.

Ved den nordre Side af Skolen er en høi og zirlig opmuret Portal med tvende Døre af Stakit-Verk, som er Hoved-Indgangen til Kirkegaarden. Omkring Kirkegaarden er en smuk opsat Steen-Muur af hugne Kampestene, med grundmurede Portaler og Indgange paa behørige Steder forsynet. Den nordre Side af Kirkegaarden er gandske opfyldt med Polakers døde Legemer, som 1659. vare i Jylland (b), og døde i stor Mangfoldighed, som siges at være skeet af en sterk smitsom Syge eller Pest.

Angaaende Kirken i sig selv, som findes opført af firekantede hugne Kampestene, og i Henseende baade til sin udvortes og indvendige Prydelse er en af de smukkeste Landsby-Kirker i Danmark, da har man lige saa liden Efterretning om denne, som om de fleste andre gamle Kirker, naar den først er bleven bygt. I Aaret 1492. var Hr. Jens Severinsøn Sognepræst til Nørup Kirk.

(b) Om de Polaker, som under General Czarneskys Commando vare i Jylland indsendte til Hielp mod Svenskens Indfald, See Holbergs Danm. Riges Hist. Tom. III. p. 363. 364. 394.

Kirke. 1501. nævnes Hr. Anders Pedersøn Prest i Norup og Officialis i Tyrildherred. Og 1523. var Hr. Anders Thomesøn Sogne-Prest til Norup. Disse nævnes i de tilforn i det 37. Hefte indførte Documenter. De sidste Prester, som vides at have været ved Norup og Randbølle Menigheder, ere følgende:

Hr. Mogens Rosenvinge, som døde 1679.

Hr. Alexander Jacobsøn Falk, som døde 1724. og var der Sogne-Prest i 45. Aar.

Hr. Falk Alexandersøn, den foriges Søn, som 1722. blev kaldet til at være Adjunctus og ved Faderens Død at tiltræde Kaldet. Han døde 1730.

Hr. Mikel Overgaard blev Prest 1731. døde 1737. Samme Aar blev kaldet

Hr. Peder Stauning, som tillige var Provst i Nørvangs Tørild Herred, og har meddeelet disse Efterretninger om Norup Kirke. Han døde i afvigte Aar 1749.

Udi Aaret 1586. den 9. Junii har Engelsholms da værende Herskab Erik Lange af Kong Friderik den Anden bekommet Jus Patronatus til denne Kirke.

Aar 1621. er Norup Kirke med et Capel forsynet, Koret hvælvet, og videre i Stand sat af Knud Brahes Enke Frue Margrete Lange, som følgende Inscription paa en liden sort Steen, indsat i Muren ved den østre Side i Capellet, giver tilkiende:

ANNO 1621. LOD ERLIG OC WELBÖRDIG FRV MERGRETE LANGE FORFERDIGE DENNE CAPELL OC HVELLE KORIT OC . . . .

Saa meget er sat af Frue Margrete Lange, og kan man af den afbrudte Slutning skiønne, at hun har været betænkt paa, at lade mere giøre, men er bleven hindret derfra formodentlig af Døden, som hende borttog Aaret derefter. Og er det, som skulde følge paa det Ord OC, ei blevet opfyldt, forend 112 Aar

efter, da Hr. Lichtenberg haver lige strax ved det, hun har sat paa Stenen, ladet sette med noget mindre Bogstaver dette efterfolgende:

AO. 1733. LOD WELBIVRDIGE GEHRDT HANSEN LICHTENBERG OC FRVE BODIL HOFGAARD KIRKEN REPARERE, HWELVE, NYE STOLE OC PRYDELSE DER VDI, SAMT SPIIR PAA TAARNET, OPSÆTTE, OC SAALEDES OVERALT BAADE STAFFERE OC FORBEDRE.

Efter Indholden af denne Inscription har Hr. EtatsRaad de Lichtenberg 1733. ladet en Hoved-Forbedring foretage, den største Deel af Murene nedbryde, og igien sette en grundmuret Hvælving over hele Kirken [tilforn var Koret alene hvælvet], saa og opsette et zirligt Spir efter den ny Bygge-Kunst paa Taarnet. Vaabenhuset har nu, saavelsom hele Kirken, Hvælving i Stedet for Loft. Alle Døre for Stolene og for Choret ere stafferede med smukt malede Sindbilleder, med Inscription over hvert i Danske Vers. Ligeledes findes gudelige Opskrifter enten i Vers eller Bibelske Sprog, saavel paa Prædike-Stolen, som paa Skrifte- og Degne-Stolen ꝛc. hvilket alt blev for vidtløftigt Stykkeviis at opregne. Neden i Kirken er et Orgelverk, først bekostet 1730. af Hans Excellence Hr. Greve Daneskiold, men siden af Hr. Lichtenberg forbedret, og prydet med endeel velgiort Bildhuger-Arbeid, med Forgylding og andre Farver stafferet. Det Værn, som er for Orgelverket, er og ziret med skildrede Sindbilleder, som afbilde de otte Saligheder.

Ved Choret, over den øverste af Mands-Stolene, er Prædikestolen, med en hængende Krone over, bestaaende alt af smukt Bildhugerverk, ziret med ægte Forgylding og andre Couleurer. Lige over for Prædikestolen paa den nordre Side er en smukt bygget Stol for Gaardens Herskab, ligeledes prydet med Skilderier af Bibelske Historier. Neden i Choret ved den nordre Side staaer Daaben, som er indelukt for sig selv ved en Afdeling af Træ, net giort med Bildhuger-Arbeid, smukt malet, og haver fire forsølvede Piller. Over Daaben hænger en Krone af Billedsnider-Verk, stafferet med Forgylding og en deilig rød og blaa Farve.

Paa Alteret staaer en prægtig Alter-Tavle, zirforgyldt over alt udi Foldingen med ægte Guld, hvor der ogsaa sees et Crucifix ligesaa forgyldt. Derunder er endnu en mindre afdelet Folding, hvor, udi Bildhugerverk, Christus forestilles at sidde til Bords med sine 12. Apostle, og indstifte den hellige Nadvere, ligesom det øvrige sterk forgyldt. Øverst sees יהוה (Jehovah) paa en

Klode

Klode midt i en Sole-Glands. Paa hver Side af Fyldingen ere tvende vel marmorerede Piller. Under to af disse Piller er med forgyldte Bogstaver dette udhugget:

Gud til Ære og hans Kirke til Prydelse er denne Alter-Tavle med mere Kirkens Forbedring bekostet af CommerceRaad Gehrdt Hansen Lichtenberg og hans Frue Bodild Stephansdaatter Hofgaard.

Og under de andre to Piller læses den hellige Nadveres Indstiftelses Ord. Paa begge Sider af Altertavlen er en stor Deel skiont Billedhuger-Arbeid og Lovverk, som føjes paa den nordre Side til Skriftestolen og paa den søndre til Degnestolen. Hvilke begge Stole ere af een Skikkelse, indelukte, og med forgyldte, blaa malede, og andre Zirater beprydede.

Paa den anden Side i Koret er Indgang til et Capel, hvorunder er Begravelse, bygget til Kirken af Frue Margrete Lange og igien forbedret af Hr. Lichtenberg. I dette Capel findes trende Inscriptioner, den første paa en liden Steen i Muren er tilforn anført, af Indhold, at bemeldte Frue 1621. lod Capellet bygge &c.

Den anden staaer indhuggen paa en Steen ved den vestre Side i Capellet. Paa-Stenen seer man Jens Kaas og Frue Margrete Lange udhugne i fuld Legems Storelse, og derunder Skriften saaledes:

HER VNDER LIGGER BEGRAFVEN ERLIG OC WELBÖRDIG MAND IENS KAAS TIL WORGAARD SOM VOR HERRE HENKALLIT PAA HANS GAARD GVDVMLVND DEN ANDEN SÖNDAG FOR IVEL AAR 1579. HANS ALDER 63. AAR MED SIN KIERE HVSTRVE ERLIG OC WELBÖRDIG FRV MERGRETE LANGE SOM HENSOF I HERREN DEN . . . . . . AAR 16 . . . HENDIS ALDER . . . AAR. GVD GIFVE DENNOM MED ALLE TRO CHRISTNE EN GLEDELIG OC ÆREFVLD OPSTANDELSE.

Den tredie, som staaer midt paa et stort Steen-Monument ved den nordre Side i Capellet, lyder saaledes:

HER LEGER BEGRAFVEN ERLIG OG WELBÖRDIG MAND KNVD BRAHE THIL ENGILSTHOLM SOM VAR FöD PAA . . . . ANNO . . . DEN . . . . OC VAR I DEN SIDSTE SVENSKE FEIDE KONG CHRISTIAN DEN 4. RITMESTER OC BEFALINGSMAND PAA BIVGHOLM SOM DÖDE PAA ENGILSTHOLM DEN 3. FEBRV. ANNO 1615. I SIN ALDERS 60. AAR, MED SIN KIERE HVSTRVE FRV MERGRETE LANGE SOM VAR FöD PAA . . . . OC DöDE ANNO 1622. DEN . . . . GVD GIFVE DENNOM EN GLEDELIG OC EREFVLD OPSTANDELSE.

Paa den ene Side af Skriften seer man Knud Brahe, paa den anden Margrete Lange, i Stenen udhugne, begge siddende paa Knæ, med nogle Bibelske Sprog, samt deres 16. Ahner og andre smukke Prydelser.

Til Kirken ydermere at pryde, haver Hr. EtatsRaad Lichtenberg forært

1. Et meget rart Skilderi, der forestiller, naar man beseer det paa Skraa ved den ene Side, Christi Daab, og intet videre, og ved den anden Side hans Opstandelse, hvor saa intet videre sees: Men beseer man det lige tvert over for, sees hans Korsfæstelse.

2. Et stort Skilderi, som forestiller Christum i hans Lidelse for den hele geistlige Ret, samt Bisiddernes Votering.

Endnu ventes Lutheri og Philippi Melanchtonis Skilderier at blive forærede til Kirken. Ligeledes et rart Italiensk Stykke, der med livagtigste Farver afbilder Christum døende paa Korset, hvilket nu staaer paa Engelsholm.

Randbølle Kirke.

Randbølle er en By, som ligger paa Landveien fra Ribe til Veile og Horsens, en halv Miil vesten for Engelsholm. Vesten for denne By begynder den store Hede, hvor der skal findes Lyng af en Karls Høide.

Kirken udi Randbølle er af Hr. EtatsRaad Lichtenberg sat i god Stand. Den har en skiøn staffeeret Alter-Tavle, paa hvis øverste Deel forestilles Christus udi sin Siæle-Angest, knæfaldende i Bønnen, og udi den mideelste Deel forestilles den hellige Nadveres Indstiftelse. Vi forbigaae nogle andre i

Kirken

Kirken befindelige Inscriptioner, og anføre denne eneste, som staaer paa den underste Deel af Alter-Tavlen:

Vor Cancelliets-Raad Hr. Lichtenberg vi yde
Vor skyldig tusind Tak, for hand lod Kirken pryde,
Og Kirkens gamle Muur forbedre og fornye,
Ja Skolen sætte ny her udi Randbøl Bye.
En ret Patron hand er, gid mange var hans Lige,
Besee kuns Nørup Kirk og Skole, du skal sige,
Jeg ei flatteret har; thi alt hvad findes der,
Udaf Hr. Lichtenberg opbygt og prydet er.

En gammel Prest for disse Menigheder Hr. Alexander Falk, som døde 1724. har i Kirke-Bogen, som noget merkverdigt, antegnet dette:

Anno 1698. d. 13. April havde jeg underskrevne alle de gamle Folk, som nogen Videnskab havde om Stole-Staderne i Randbølge Kirke, forsamlede fra adskillige Steder, eftersom Sognet blev gandske øde udi Polackernes Tiider, og Folkene af smitsomme Syger bortdøde, og der blev ey, som mig er berettet, prædiket udi Randbølge Kirke i 3. Aar.

Alexander Falk.

Ellers findes intet særdeles betydeligt ved denne Kirke at erindre, uden at der paa den nordre Side af Kirken inde paa Kirkegaarden ligger en stor Høi, i hvilken, man vil sige, at en af de gamle Danske Konger skal ligge begraven.

Bresten Kirke.

Bresten nævnes i gamle Documenter Bredsten, Bredesteen, Brethesteen. Denne Kirke ligger smuk til Anseelse paa den ene Side af Engelsholm, lige ved Siden af Landveien imellem Kolding og Viborg. Hr. Etatz-Raad Lichtenberg kiøbte den for nogle Aar siden af det Kongelige Universitet i Kiøbenhavn, da den stod færdig at nedfalde. Han lod den derpaa til Grunden nedbryde, og igien af ny opsætte en skiøn Kirke, ziret med et prægtigt Taarn, tækket med Kobber og af ny Bygnings-Art. Kirken er og inden til vel prydet, og man læser, foruden adskillige Bibelske Sprog her og der i Kirken, paa Alter-Tavlen følgende Inscription:

I Mørket første gang til Pavens Interesse
Er Bresten Kirke bygt af blinde Siæle-Messe:
Men til Guds Ære den af ny opbygge lod
Justitz Raad Lichtenberg, da den bygfældig stod.
Fra Grund det gandske Chor, med Taarnet, og tillige
For Loftet Hvælvinger, og mere ieg kan sige,
Der sees i Kirken, er alt ny, Gud selv igien
Belønne Ham og Hans til sidst med Himmelen.

Jørgen Bang
Pastor Loci.

Prestegaarden til Bresten kaldes Balle Prestegaard, til hvis Forbedring, og til Prestens rigeligere Underholding, Høilovlig i Hukommelse Kong Christian den Fierde haver udgivet tvende Benaadings Breve af 1635. og 1638. hvoraf os følgende Copie er meddelet:

Vi Christian den Fierde med Guds Naade, Danmarkes Norges, Venders og Gothers Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn, og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, giøre alle vitterligt, at eftersom os elskelig **Hr. Mads Bredahl**, Sognepræst til Bredsteen-Sogn, Colding-Huus Lehn, underdanigst os haver ladet foredrage, hans Formand afgangne **Mag. Niels Villumsen** og hannem tvende aabne Breve af os naadigst at være undt og given, lydendes Ord fra Ord, som efterfølger:

Vi **Christian den Fierde** med Guds Naade Danmarkes, Norges, Venders og Gothers Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst giøre alle vitterligt, at eftersom vi af os elskelig **Ernst Normand** til Selsøe, Befalingsmand paa vort Slot Coldinghuus, og os elskelig **M. Johan Borchorson**, Superintendent over Riber Stift deres underdanigst Erklæring naadigst forfare, **Balle-Prestegaard** til **Bredsteen**-Sogn liggendes, gandske ringe at være paa Avling og Brug, saa Præsten der sammesteds, os elskelig,

hæder-

hæderlig og Vellærde M. Niels Villemsen sig besværligen kunde underholde, hvorfore hand underdanigst har været begiærendes, at Bredsteen-Kirke-Jorder og Boeler, som hand tilforn haft haver, under fornævnte Balle-Præstegaard maatte legges og perpetueres. Da have vi naadigst bevilget og tilladt, saa og med dette vort aabne Brev bevilger og tillader, at efterskrevne Breedsteen-Kirke-Jorder, Tofte og Boele uden nogen Stedsmaal, Fæste, eller Afgift under Balle-Præstegaards Brug skal være perpetueret, og herefter følge fornevnte Mag. Niels Villemsen, og hans Efterkommere, ligesom hand hidtil haft haver, som er først en Eng udi samme Mark, kaldes Øster-Krog, skylder aarligen Byg 1. Orte, nok en Tofte paa Balle-Mark, kaldes Skarres, vesten Steengryde, skylder aarligen 3. ßlübsk, Nok de Kirke-Agre, paa Lunds Mark unod Rafiring, osten for Jep Sørensens Stubjord, som er en Agger liggendes ved Salriis; Et Stykke Jord Sydost fra Lund, kaldes Grønnæse, nok en Agger Synden fra Peder Ibsens Tofft-Gjerde, som skylder aarligen Byg 14. Skpr. med den Agger ved Hans Knudsens Tofft-Gierde, nok en Jord og en liden Eng paa Ballemark, kaldes Kattelgreen, skylder aarlig 1. Sk. Lybsk 12. Skpr. Havre, nok en Otting af Bredsteen Kirke-Jorder over alle Balle-Marker med en Tofft skylder aarlig til Kirken 1. Orte Rug, og 1. Orte Byg, nok tredie Parten af nogle Kirke-Jorder neden for Bredsteen Kirke, som løber Øster og Vester med Enderne, hvorudi kand saaes 2. Tønder Hart-Korn. Desligest have vi de andre tvende Parter af fornævnte Bredsteen-Kirke-Jorder, som tvende Mænd i Steensgaard, neml. Søren Madsen og Søren Jensen i Fæste haver, skylder aarlig tilhaabe Rug 1. Ort, dersom bemeldte Joorder af gammel Tid fra fornævnte Gaard ikke til Kirken er given, naar de los vorder, til fornævnte Balle-Præstegaard og perpetueret; Nok Vesten for Breedsten-Kirke en liden indlukt Tofft med et Boels-Huus, Niels Knudsen i boer, skylder aarlig Rug 10. Skpr. Og skal fornævnte Mag. Niels Villemsen, og hans Efterkommere, her unod tilforpligtet være derfor herefter at holde den ugedags Fredags Prædiken, som i sindtil

sædvan-

sædvanlig haver været, samt Kirken med Brød og Viin at forsorge, forbydendes derfore Fogder, Embedsmænd, Regenskabs Provster, som nu ere, eller herefter kommendes vorder, at gjøre nogen Forhindring, under hvad Prætext det være kand &c. Othense den 6. Dec. 1635.

Vi Christian den Fierde med Guds Naade Danmarkes og Norges Konning rc. Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmarsken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, gjøre alle vitterlig, at eftersom Hr. Mads Andersen Sognepræst udi Bredsteen-Sogn underdanigst for os haver ladet berette, hands Formand afgangne Mag. Niels Villemsen at have bekommet eet vores aabet Brev paa hands Præstegaard, samt ald anden præstelig Rettighed, som Præsten der, saavel som andensteds bør at nyde, hvilket fornævnte vores aabet Brev lyder paa fornævnte Mag. Nielses Livs Tid alleene, hvorfore Hr. Mads Andersen er paa det underdanigste Begjærendes, at vi hannem og vores aaben Brev ville meddeele, at hand hands Præstegaard, Skyld, og anden Afgifft, som hans Formand aldtid hafft haver, saavel som ald anden Præstelig Rettighed der tilliggendes, maatte nyde. Da haver vi af vor synderlig Gunst og Naade naadigst undt, bevilget og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev naadigst unde, bevilge og tillade fornævnte Hr. Mads Andersen, og hands Efterkommere at maa nyde og beholde Præstegaarden med ald anden Præstelig Rettighed og Herlighed, som hands Formand for ham nydt og brugt haver, intet undtagen i alle Maader, der til bør at ligge; Saa og Præste-Boelet med ald des Herlighed, som vi af synderlig Gunst og Naade dertil lagt haver for Kaldets Ringheds Skyld; Thi forbyde vi alle vore Regnskabs Provster, som nu ere, eller herefter kommendes vorder, at gjøre nogen Forhindring, under hvad Prætext det være kand &c. Colding den 26. Aprilis 1638. Hvilke fornævnte vores naadigste Bevillinger hannem ved Ildebrand nyeligen skal være frakomne, underdanigst derover begjærendes, at vi samme vores naadige aabne Breve paa nye ville lade fornye.

fornøye. Da have vi naadigst, paa det saadant hannem eller hands Efterkommere ikke til Skade eller Afbrek skal geraade, fornævnte vores aabne Breve i alle des Puncter og Ord, Clausuler og Indhold confirmeret, og stadfæst, saa og hermed confirmerer og stadfæster, forbydendes alle og enhver herimod, efter som foreskrevet staar, at hindre, eller udi nogen Maader Forfang at giøre. Under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Hadersleff den 30. Dec. 1639. Under vor Signet.

Christian.
(L. S.)

At dette foreskrevne er rigtig Copie efter Originalen bekiender vi underskrevne Secretairer af Kongel. Majest. Cancellie for Kiobenhavns Slot den 3. Maji Anno 1685.

Landorph. (L. S.) Rasmusen. (L. S.)

III.

Sone for David von der Ostens Død, som i Duel blev nedlagt af Christoffer Lunge 1601.

Det tildrog sig ved Begyndelsen af forige Seculo, at Kong Christian den Fierde af Høilovlig Ihukommelse havde iblandt flere Hof-Junkere, som han holdte til sin Opvartning, tvende unge Adelsmænd, ved Navn David von der Osten og Christoffer Lunge. Disse, uagtet de ellers vare gode Vener, komme engang i Aaret 1601. i Ord og Misforstand med hinanden just i et stort og forneme Selskab i en Have uden Porten her for Kiøbenhavn, men bleve igien af de tilstædeværende bragte til Forlig. Imidlertid brød Selskabet op, og disse to bleve alene tilbage med deres Folk og Tienere, da de ulykkelig viis komme for Haanden sammen, og Lunge til sidst gav Osten et Saar, hvoraf han om Natten døde, og blev derefter med Adelige Ceremonier begraven i vor Frue Kirke. Over denne Ulykke holdte Christoffer Lunge sig skiult, indtil hans Paarørende havde, ved den Pommerske Landfoged Hans Henrik Flemmings Mellemhandling,

 faaet

faaet Sagen forligt hos den Afdødes Fader Friderik von der Osten, paa saadan Maade, at Christoffer Lunge skulde give 1000. Rigsdaler til guddelig Brug, og dernæst i Kongens Nærværelse med syv eller otte af sine nærmeste Blodsforvandte efter Adelig Skik giøre en christelig Afbigt. Af det Instrument, som derom blev oprettet til Kiøbenhavn 1601. d. 11. Augusti, og af Frid. von der Osten stadfæstet d. 12. Octob. næst efter, er siden i Aaret 1624. under Universitetets Seigl i Kiøbenhavn af Notario Academiæ udstædet en Vidisse eller Transscriptum, hvilken originale Afskrift Hr. Capitain von der Osten af Livgarden til Fods har havt den Godhed at meddele os, og vi den igien her til Publici Fornøielse indrykke:

Kundt vndt zuwissen sei Idermenniglich, dehnen es zu wissen gebühret vnd nöthig ist, daß nach dem sich durch Vorhengknis des Allerhöchsten GOttes, alhier zu Copenhagen den 5. Julii jüngst vorschienen, ein trawriger vnd fast trübseliger Fall zwischen den Edlen Ehrnvesten weilandt vnd nunmehr in GOtt ruhenden **Dauidt von der Osten** an einem vnd **Christoffer Lungen** am andern Theill zugetragen, dergestalt, daß gemelte beyde Königliche Hoff-Jungkern, nebenst etzlichen fürnehmen Fürstlichen auch Herren und Adelichen Standes Personen in einem Gelage, ausserhalbe der Stadt in einem Garten bey einander gewesen, daselbst Sie in Misvorstandt vnd wiederwertige Wort geraten. Dieweill aber andere Jungkern sie zu Frieden gesprochen, sich auch zwischen ihnen eingesetzt, ist es also darbey geblieben, biß an den speten Abendt, do das Gelach gebrochen, vnd menniglich zu Roß vnd zu Fusse ein jeder nach seiner Gelegenheit sich nach der Stadt begeben, also das keine vom Adell mehr als diese beyde allein, nebenst wenig ihren Knechten vnd Jungen, draussen nachgeblieben, **Christoffer Lunge** auch albereit auff seinen Gaul gesessen, vnd davon reiten wollen, In dem aber der Gaul sich gesteigert vnd wieder seine Gewohnheit nicht so baldt fort gewolt, do ist Sähliger **Dauidt von der Osten** gefolget, vnd hatt ihme **Christoffer Lungen** auff dem Pferde an den Arm gegriffen, und etwas zu Ihme doch nicht laut geredet, darumb es auch der Diener keiner, weill sie so gar nahe nicht dabey gewest, vorstanden. Worauff

Chri-

Christoffer Lunge strax von seinem Gaul abgestanden, do haben sie alsobalde beyde mitt ihren Wehren gantz eiferich zusammen geschlagen vnd gestochen, seindt auch beyderseits fast hart vorwundet worden, bis endtlich Seliger **Dauidt von der Osten** einen geferlichen leidigen Stich empfangen, darvon er strax seine Wehre fallen lassen, vnd darnieder gesuncken auff die Erde, auch daselbst also beliegen blieben, biß man Ihn auff einen Wagen gebracht, vnd in die Statt zum Barbierer oder Wundartzt ins Haus gebracht, vnd ob wohl Hoch und Wohlgedachte Fürsten, Herren, vnd viell vom Adell, so balt solches lautbahr worden, zu ihme in des Barbierers Haus gekommen zu sehen, das nichtes ahn ihme vorabseumet werden möchte, so ist er ihnen jedoch alsobald vnter den Henden verblichen vnd auß dieser elenden Weldt verschieden, der barmhertzige GOtt wolle der Sehlen gnedich sein. Es ist auch seine Leiche dieselbe Nacht in der Dägerungk in seine Herberge oder Losament gebracht daselbst in einer Camer, so darnach bekleidet worden, niedergesetzt, daselbst auch gestanden, vnd wie breuchlich bewacht, auch inmittels alles, was zu einem Adelichen Begrebnis gehöret, christlich vnd ansehnlich besteilet, biß entlich die Leiche den 22. Julii in S. Marien Kirche durch Fürstliche und Adeliche Personen, Frawen vnd Jungkfrawen, die gantze Universitet, Burgemeister vnd Rath der Statt, vnd der Burgerschafft in grosser Anzahll vorgleitett vnd darselbst zur Erden bestettigt worden. Vnd ob wohl denselben Abendt, wie die That geschehen, nach dem Thäter mit Vleise gesucht, auch die Thöer verschlossen gehalten, ist er doch nicht zu finden, sondern hatt man erfahren, das sobaldt Er vormerket, das der Verwundte gestorben, Er davon geritten gewesen. Als aber einen Tagk für dem Begrebnis der Edle Gestrenge vnd Ehrenveste **Hans Heinrich Flemming**, Fürstlicher Pommerischer Landuoigt zur Stolp vnd Slawe, Haubtmann auff Belgardt, vnd auff Martentin vnd der Böcke Erbgesessen, des entleibten seligen **Dauidts von der Osten** Mutterbruder, nebenst etlichen andern seinen Bluts Vorwandten Freunden alhier zu Kopenhagen, von vngefehr seiner des Herren Landuoigts eige-

ner particular Geschefft halben ahngekommen, und Christoffer Lunge nebenst seiner Verwandten Freundtschafft solches erfahren, haben sie wohlgemelten Herrn Landuoigt vnd den ahnwesenden Blutsvorwandten Freunden, ausfürlich, wie es vmb diesen vnglücklichen Fall allenthalben vnd im Grund gewandt, berichten lassen, vnd darnechst umb christliche Adeliche in diesen Landen gebrauchliche Aussöhne zum instendigsten ahngehalten, mit hoher Betewrung, das ihnen allen samptlich dis grosse Unglück von Hertzen leidt, und insonderheit ihme Christoffer Lungen, auch seiner hochbetrübten Mutter vnd den allernechsten ahngewandten Freunden, ein schmertzlich Kreutz wehre, vnd solches vmb so viell desto mehr, dieweill sie beyde Christoffer Lunge vnd selig Dauidt von der Osten alle wege gar gute Freunde vnd Gesellen als Brüder gewesen, vndt nuhn so vrplötzlich zue solchem Unfall gerathen. Darumb sie sich erbotten alles zu thun vnd zu leisten, was nach Gestalt und Vmbstendigkeit dieser Sachen, und nach Adelichen Gebrauch von ihnen könte und möchte mitt Billigkeit gefordert werden, vnd sonsten was des entleibten ahngewandten Freunden zue Freundtschafft, Liebe, Ehre und Diensten gereichen magk.

Als nun der Herr Landuoigt Hans Heinrich Flemming sich zu vor aller Gelegenheit zum allerfleissigsten erkundiget, vnd so viel bey sich selbst, auch in Rath seiner ahnwesenden Freunde befunden, das diese Sache nicht besser als in der Güte vnd Freundtschafft hin zu legen vnd zu vortragen dienen wolte, damit nicht etwan in oder ausserhalb dieses löblichen Königreichs zwischen beyderseits Blutsverwandten Freunden, wo die etwan zusammen kommen, sich weiter Vnglück zutragen möchte. Haben also auff obgesagten Vrsachen beyderseits Vorwanten ahnwesende Freunde im Nahmen des Almechtigen GOttes, zu Verhütung fernern zukünftigen Vnglücks, sich mitt einander, jedoch auff Ratification vnd Beliebung des auch Edlen vnd Ehrnvesten Fridrich von der Osten auff der Woldenburch vnd Plato Erbgesessen, seligen Dauidts

Dauidts Vattern, also vorglichen und vortragen: Daß, nachdem nun dieser trawriger Fall, ohne allen Fürsatz und bösen Willen, zwischen gar guten Freunden und Gesellen als Brüdern, auß Eifer und in der Eile ohne allen Zweifell aus Ahnstifftung des leidigen bösen Feindes geschehen, und nuhn durch keine Mittell oder Wege in dieser Weldt zu wiederbringen ist, Seligen **Dauidt von der Osten** Vater und Brüder, auch alle andere Blutsverwante Freunde, **Christoffer Lungen**, was geschehen, christlich und von Hertzen vorziehen und vorgeben, solches auch an oder gegen Ihme und seiner gantzen Freundschafft, für sich selbst oder auch durch jemandt anders, nun und zu keinen Zeiten weiter entweder mit Worten oder mitt Wercken eifern oder rechen sollen oder wollen, Sondern wo nach dieser Zeit **Christoffer Lunge** oder jemandts der seinigen, in oder ausserhalb des Reichs Dennemarck mitt Seligen **Dauid von der Osten** Freunden zusammen kommen möchten, soll dieser Sachen in Unguten zwischen ihnen nie zu keinen Zeiten gedacht, vielweniger dieselbige geeifert oder von einem dem andern aufgerücket werden, sondern soll viell mehr dieser Unfall, als wan der sich nie zugetragen hette, gantz und gahr thott und vergessen sein und bleiben in alle Ewigkeit, und sollen beiderseits vorwandte Freundschafften eines dem andern alle Ehre Liebes und Gutes erzeigen.

Damit aber Seligen **David von der Osten** Vater und Freundtschafft etwas im Werck zu spüren haben, das **Christoffer Lungen** dieser Unfall von Hertzen leidt ist, haben seine ahngewante anwesende Freunde von seinet wegen sich verpflichtet, bewilligt und ahngenommen, das er ad pias causas, GOtt zue Ehren und armen Leuten zum Besten, **Ein Tausendt Reichs Thaler** verehren, und nechstkünfftig Michaelis Tag alhier in Kopenhagen auszehlen undt erlegen soll. Und soll **Fridrich von der Osten** mechtig sein von solchem Gelde zue disponiren und darauff eine Fundation auffzurichten, wie und welcher gestalt obgemelte **Tausent Thaler** ad pias causas alhir im Reich Dennemarken, und

nirgents anders hin ahnzuwenden sein sollen, vnd was Er desfals entweder selbst oder auch durch Ihmandt anders, dem er dazu seine Volmacht zu geben oder zu zufertigen hatt zu GOttes Ehren, disponiren vnd verordnen wirdt, darmit soll es nach seinen Willen vnd Verordnung gehalten vnd durch kemandt daran gehindert, Solch Geldt auch von **Christoffer Lungen** ahn den Orth nach seinem Willen vnd Verordnungk angelegtt werden, da es sicher behalten, vnd järlich die Zinsen **Fünfe von jedem Hundert** gewisse davon zu obgesetztem Gebrauche ahngewent vnd ausgezehlet werden können. **Fridrich von der Osten** soll auch mechtig sein, einen oder mehr Executorn, jedoch alhir in Reich zu verordnen, die daran sein, das solcher seiner Fundation vnd Verordnungk richtige Folge geschehen vnd geleistet werden müge. Es haben auch ob und wohlgedachte **Christoffer Lungen** Freunde ahngelobet vnd versprochen, wen **Fridrich von der Osten** diesen aufgerichteten Vortragk, der zwey mahl eines Lauts abgeschrieben, vnd thme bey den Herren Landwoigt zugefertigt werden soll, bewilligen mit Belieben vnd ratificiren, auch zu dem Ende besieglen vnd vnterschreiben, vnd wiederumb zurück herein schicken wirdt, daß alsdan **Christoffer Lunge** einen oder mehr Adeliche Personen, denen oder deme er darzue von seinet wegen vnter seiner Handt vnd Siegell Vollmacht geben wirdt, nicht alleine obgemelte Summa Geldes gegen gebürlicher Quitung ohne Saumnis zu vorgedachtem Gebrauch anzuwenden, erlegen vnd bezahlen vnd darnebenst denselben Vortragk besieglen vnd vnterschreiben, Sondern auch in Gegenwart der Durchleuchtigsten Grosmechtigsten Fürsten vnd Herren Herrn **Christian des Vierden**, vnsers gnedigsten Königs vnd Herren, dessen Königliche Maytt. hierumb vnterthenigst zu bitten vnd zu ersuchen nebenst sieben oder acht seiner nechsten Bluts Freunden nach Adelichen Gebrauch vnd Gewohnheit, eine christliche Abbitte thun soll. Wan dan solches alles geschehen vnd vollnzogen, so soll damit dise trübselige Sache aufgehoben gäntzlich todt vnd erloschen, vnd beyderseits Parten damit in Grundt zu künfftigen Fride, Liebe, Einigkeit, vnd Freundtschafft vorglichen

vnd

Grundt, jedoch auff Fridrich von der Osten Belieblung vnd Ratification geschlossen, solches bezeugen wir hernach Beschriebene mit vnserm zue Ende aufgedruckten Siegeln vnd eignen Handen Vnterschrifften. Erstlich von **Davidt von der Osten** wegen, **Hans Heinrich Flemmingk**, Fürstlicher Pommerischer Landtvoigt zu Stolp vnd Schlawe, Haubtman auff Belgarde, auff Martentin vnd Böcke, **Heinrich Ramell**, Königl. Dannemarkischer Reichs-Rath rc. auff Wusteruitz vnd Beckeschow, **Lorens Kleist** zue Krolaw, **Frantz Borcke** zue Zogenaw Erbgesessen rc. vnd auff **Christoffer Lungen** Seite, **Holger Wlffstandt** vff Fultofft, **Axell Brahe** auff Elfuidt, vnd **Oloff Rosenspar** vff Scharholt, beyde Kön. Danmarkische Reichs-Räthe, dan auch **Erich Lunge** zu Skowgardt, Christoffer Lungen Vaterbruder, **Otto** vnd **Georgen** Gebrüdere die **Schelen**, zu Fosinge, **Jens Bille** zur Brölö, **Steno Bille** zu Billesholmb, **Claus Düring** zu Longerunns Gaardt, Erbgesessen. Actum Kopenhagen den 11. Augusti Anno 1601.

Ich **Fridrich von der Osten** zu Plato vnd Woldenborgk Erbsessen, bekenne mit dieser meiner Handt, das nachdeme auff Radtt meiner anverwandten Freunde, dieselben für radtsam angesehen, diesen obgeschriebenen Vortragk zu bewilgen vnd zu ratificiren, das ich solches gethan habe, wie ich dan denselben hiemit in alle seinen Clausulen, wie er gefast, beliebe vnd annehme. GOtt Vatter aller Gnaden vnd Barmhertzigkeitt, der vberschwengklicher thun kan, als wir verstehen und pitten können, der verzihe alles was Sünde vnd Missethatt, vnd gebe vmb Christi JEsu Verdienst vnd Leiden halben, meinem Seligen Sohne, aus Gnaden, das Ewige Lebendt, Amen. Welches ich mitt meiner Handt vnd Pittschafft bestetige. Datum Woldenborch 12. Octobris Anno 1601.

Fridrich von der Osten,
Meine Handt.

Dieses

Dieses Transscriptum kömpt mit dem Original, so der Erbar vndt Wollgelarter Johannes Georgius Musenius bei der Universitet alhier in Custodiam deponiret von Wort zu Wort vberein vndt concordiret. Dessen zu Vhrkundt haben wir Rector vnd Professores Academiæ Regiæ Haffniensis Universitatis Sigillum lassen hir vnter drucken vndt vnsern Notarium vnterschreiben. Actum Kopenhagen den 8. Novemb. An. 1624.

(L.S.)

Johannes Erasmi,
Juratus Academiæ Notarius.

IV.

Vidnesbyrd om et Opløb i Bergen af de Tydskes og Kongens Embedsmands Folk. 1521.

[Af en med Originalen lige gammel Afskrift i det Kongl. Archiv.]

Vii **Andor** met Gudz Nadhe Biskop vti Bergen, **Mesther Cristern Perssøn** Prouest ad Apostell Kircke ther sammesteds, Gøre alle witterligtt mett thette wort opene Breff, att Aar effther Gudz Byrd MDXXI. Mondagen nest effther sancti Laurencii Dag, pa Prouestegarden i Bergen, offueruerendis **Tord Madssøn**, som tha sad i Lagmandens Sted, met flere gode Mend aff Radmendene i Bergen, ther samestedes kom i Rette for oss Erlige oc fornwinstige Mand **Jørien Hanssen** wor nadigste Herris Embudzmandt pa Kongsgarden i Bergen aff ene Halffue, og Hederlig Mand Aldermand met flere gode Mend Tyske attanmend weed Bryggen aff andre Halffue, ath handele them emellom om nogre Twedrætth oc Oplop, som giortt war emellom therris beggis Folck &c. Thalede tha forskreffne **Jørien Hanssen** till Oldermandenn mett therris Selskap thesse effther-skreffne Ord: Her Oldermand oc gode Mænd alle, ether ær well witthèrligt, huarledis meg ær sked naged forstacket pa wor nadigste Herris

loffuitt oc tilsagt meg, att leuerere meg them i Rette, naar ieg pa esker, oc haffuer nu ieg formerettb, atth etther tickis swo, atth ieg oc myne haffue giortt etther oc ether Selskap forstacket; Thy will ieg och myne sielffue gøre Rett fore oss, først thet ytterste och strengeste Norges Lag kand giffue, swo wil wille bøde mett wor Halss, ther wit haffue forbrøtt Halssen, och Penninge oc gode Ord, ther som oss bør ther att bøde mett, och will ieg wære goder fore myne, atthe skulle komme i Rette vfeligett oc vleydett pa theris Rett oc wrett, och ær thet swo, atti wille see offuer met meg eller myne i nogen Motte, swo J icke klage tett, som ether giortt ær, tha wed ieg ether slæteste ingen Tack fore. Gaff tha Oldermanden thisse effther-screffne Klage och Sagher pa Jørien och hanss Tienere. Først, att nw i Sommer nogenstwnd forleden kom ther nogher aff Jøriens om Natter Tiid pa Gadhen met spentte Stolbuer och Hellberdher, och sloge och skøde pa therris Tienere och Selskap wed Bryggen, swo Pilen side en nw i theris Stegerhuss &c. Then anden Sagh, att Jøriens Tienere haffde løbett pa Bryggen och slagett och stwngett pa therris Folck. Then tredie Sagh, atth forscreffne Jøriens Folck haffde løbett effther nogen Bodzmend pa Sancti Johannis Wold met Bysser oc Armbuste, ath slo them ihiel. Then fierde Sagh, ath en aff Jøriens Tienere ville huge en Bodssmand ihiell wed Kors Kirke i fri och felige Dagh &c. Swarede tha forscreffne Jørien till thesse Sagher, som her effther fulgher: Her Oldermand och J gode Mend alle, etther dragis well till Mynde, hvorledis Michill Smidt, som mig tien pa wor kieriste nadigste Herris wegne, wor slagen blodigh oc bloo aff Bodzmend, som segle mett tade, och ther till røffuede wolleligen hanss Swerd fra hanum och hanss Hatt, som the en nw hoss sigh haffue, och fick ther aldrigh eth gotth Ord. Nogen Stund ther effther bleff en aff myn Herris Tienere hanss Hand huggen y synder pa Gaden, som hand wille gange hiem, aff etther Metbrødre pa Bryggen. Ther offuer ginge Swenen vdt om Natten aff therris Herberge, mig vwidende, att wedhergiøre thet paa the, thet giordt haffde, och funde them och nagre andre, som the tha i Trette komme. Ther

effther komme J paa Prouesté Garden, som war Helmecke, Kortt Woldenhusse, Hanss Egbrettsson, och Mesther Per etther Scriffuer, offuerwærendis Erlige och Welbyrdige Mand **Mesther Cristiern Perssøn** &c. oc ther tillsagde mig och myne en fry och selig Dagh fore Bodzmend, Kiøbmend, oc alle andre, som J fore rade, swa the skulle hwercken arge eller fende nogre aff myn Herris, liden eller stord. Tesligeste loffuede och tilsagde iegh ether igen fore mig oc myne, och loffuede wii hwer andre, atth wii skulle leuerere them i Rette pa bade Sider, som brodett haffde. Hwilkett ieg vnderwissde the godhe Karle alle, som megh pa wor kieriste nadigste Herris wegne tientte, atthe matte forlade sigh till. Ther effther i then same selige Dagh och Stundhe komme fire Bodzmend pa offuerstredet fore Dorren, som to aff myne sadh inde, och tallede same myn Herris Tienere them inthet till, hwercken Ontt eller Gotth, och forscreffne Bodzmend manede them hardelige vdt, och hugge och sloge pa Dorren, som en nw kendher, tha kome same Swene to vdh, och acthet ath skulle haffue komet vdh paa Garden fore them, men forscreffne fire Bodzmend kome i fære met them och hugge oc sloge them all forderffuet, ther till och roffuede och toghe Korder fra them &c. Som thette war skedt, kom Tyende pa Garden, atth to aff Swennene laghe huggen forderffuet pa Gadhen, gick tha wdh Rickor Friis selff ottende, og sagde till Underfogeden: Jeg will gaae och komme the Karle till Baskæren, och kand ieg finde the, som swadan Wold och Welle giort haffue, tha will gribe them pa myn Herris wegne. Then Tiid hand kom till Kagen, stode the IIII. ther och haffde tha andre till sigh, lobe tha Swennen effter them till Bryggen, och icke længher, som the selffue tilstode, som ther pa soge. Giorde tha Tydske och Bodzmend ith stordt Samløb och Swennen all i Palther mett Steen, och formenthe them swa myn Herris Retth, haffde tha icke Partt aff the wiseste wæredt och affstillett thet, tha haffde alle Swennen bleffuet slagne. Ther mett ginge the hiem alle ille skamfærede och slagne. Om anden Dagen løbe the pa Sancti Johannis Wold effter nogre Bodzmend, som forskreffuet stander strax ther effter komme till migh Købmendz Raad wid Bryggen, offuerwærendis Erlige och Welbyrdige Mand **Mester Cristiern Persson**

anden, at ther skulle stande i fast och seligh Daghe pa bode Sidher, och loffuede oc tilsagde Købinend mig, att the wille leffuerere migh i Rette, hvem ieg till att tale pa min Herris wegne aff therris enthen Bodzmend eller andre haffde brødett eller her effter brødhe mett therris Halss, tha skulle the bøde mett therris Halss &c. Her mett lode the sigh altingeste nøge &c. Her effter i then Dagh kom Trette och Ord imellom enn aff myn Herris och enn Bodzmand wed Korskircke pa Gaden, swo Hoffmanden wille huge Bodzmanden, oc hand løb pa Kirkegarden, oc skede ingen Skade. Kom end tha nogre aff Købmendz Raad till mig, oc bleff thet stillet end tha, att alltingeste skulle bliffue standende oc Feylligheydt oss imellom till rette, som forscreuit ær. Noghen Stwnd ther effter haffde myn Herris Tienere ingen Fredt pa Gaden, swo ieg kunde ingen sende i Byen pa wor nadigste Herris Gaffn, som langt ær att sige aff, oc giorde the tha mange Wold oc Welde, som mange Danemend witterligt ær her i Bergen, oc hugge the Galgen wor nadigste Herris Rett i synder oc Stigen i synder, som ther hoss stod, wor nadigste Herre till en stor Forachtinge. Item hugh en Bodzmand en Quinde Armen synder i hennes eged Heimmell, oc Biffogeden kom oc wille gribe hanum, hand togh till Wærge oc wille stinge Byffogeden mett en Kniff, Byffogedens Swend slogh Bodzmanden offuer Halssen mett ith Swerd oc siden slap hanum. Ther effter forsamblede Bodzmendene sigh om Byffogedens Huss, oc manede hanum vdt, oc ginge en Part ind till hanum i sytt Hwss, oc stode och wacthede pa hanum i Stræde oc Kircke Wege, oc wille slaa hanum ihiell, swo hand neppeligen slap oc kam pa Kongs Garden, ther bleff hand nogen Stwnd, oc forsumittis thess imellom wor keriste nadigste Herris Rett i Bergen mett Norfarer, Hollendhen, oc andre, som sæther ware, oc seglede theris Ferd wor nadigste Herre oc Byghningh till Skade. Swarede tha forscreffne Tydeske, at the wille gerne forhandle the Sagher them imellom mett en wenlige Handeling, oc icke till streng Rett, swa thett matte falde Sagh emodh Sagh, oc bliffue ther altingeste afftalet mett. Svaredhe tha forskreffne Jørien, att han ingeledis wille anned, end han oc hanss skulle

 gøre

giøre [strengh Noriges Lagh fore sigh først, wille the sidhen gøre hanum thet Løfte fylleste, the haffde loffuit oc tilsagt hanum, swa hanum oc hanss motthe skee Rett igen, tha badhe han ther gerne om: The swarede hanum ighen, att the kunde inghen leffuerere i Rede, fore thy ther kunde sex eller VIII. miste theris Halsse, och ther kunde tha inthet gott fødes aff emellom wor nadigste Herre oc Stæderne. Ther till swarede Jørien: Acthe I och eller tencke, att ther kand fødes eller yppes nogen Wenskap eller Kerlighedt mellom wor keriste naadigste Herre, Etther oc Stæderne fore sligh Foractening, Wold oc Welde, Hans Nade giort oc skeed ær i Hans Nades egen Landhe oc Rige, oc hanum skeer ther hwerken Lagh eller Rett fore igen, men forholdes hanum mett Wold oc Welde: Ther till swarede the inthet, men skildis att mett tesse Ord. Ther fore bad forscreffne Jørien Hanssen oss oc alle the Dandemend, som Rad sadhe, att wii wille forsamble oss om anden Dagen pa enn belelige Sted, oc randsage the Sager wdoffuer effter Norigis Lagh, som forscreffne Tydeske klagede pa hanum oc hanss i then strengeste Made for withen all Nadhe. Hwilket wii oc swa giorde pa Bispess Garden i Bergen, oc grandeligen offwerwegede oc randsaget alle the Klagemolle, som forscreffne Tydeske gaffue pa Jørien oc hans Tienere. Then første Sagh, att Jørenss Tienere komme nw i Sommer nest forledhen pa Gaden mett spentte Stolbuer &c. Tha effter thy thet ær bewisseligt, att en aff theris Stolbrødhre bleff først huggen aff Tydesken, oc the ginge wdt mett thet Skell, att the wille wedergøred thet pa the som Skaden haffde giortt, oc ther offuer komme i Trette med Tydsken pa Gaden, swa Pile bleffue skødeu effter them, i then mangelige kunde wii liden finde theris Sagh wdi, men skall thet strengis till thett ytterste, tha skulle the betale Tydesken theris Badskerløn, om the finge nogen Skade. The andre to Sagher, effter som the fore oss forklarede oc bewiste war, kunde wii ingen Skyld eller finde ther i pa Jørienss Tienere. Then fierde om then Bozmand wid Kirken, som Jørenss Tienere kom i Trette med &c. effter thy ther enghen Skade skede, withen mett Ord, thaa maa the bøde emod hwer andre mett Ord &c. Thenne samme Dag som wii tesse forscreffne Sagher handelede oc randsagede haffde, om Mandagen

Skarff, Tile Hoffmand &c. aff Meneghede wid Bryggen, o: sagde the efterfølgende Ord, som her effter følgher: Kere Herrer oc Wenner, ether ær well vitterligt, hvorledis wii i Gard Formidagh forhandle mett wor nadigste Herris Embudzmand Jørien Hanssen om then Twedræcth hans Folck oc wortt Folck emellom ær, oc wille wii gerne haffue giort ther en wenlige Forligeninge pa, tha falder hand oss swo strenge, att hand will endeligen haffue Halss emod Halss, ther och tyckes oss, wii forhales i mange Matthe, wii borge wort Gotts vdt, oc Fisken kommer pa Kongs Garden, dog lade wii thett well skee, att wor nadigste Herre fangher syn Rettighend, oc ære wi ther well tillfridz mett. Thii haffuer nu Menighedt sendt oss till ether, att I wille wnderwisse forscreffne Jøren Hanssen, att wii forskiude the Sager, oss emellom ære, ind for wor keriste nadigste Herre, oc hobess oss, att hans Naade skal icke falde oss swa streng, som hand gør, oc will hand icke ther wære till fridz mett, tha acthe wii att lucke ware Huss oc Boder till, oc gøre Nordefarer ingen Vdredningh mere enn wii haffue giortt, oc siden fare wor Færd till Tydeskeland mett the Skib her ligge &c. Tesse forscreffne Ord oc Article gaffue wii forscreffne Jørien Hanssen fore samme Dagh, till hwilke hand swarede oc sagde, ath hand mett thett Skudzmall, ath Sagherne skulle komme ind fore wor keriste nadigste Herre, wor altingeste wel til fridz, och wille ther mett latte thett altingeste bestaa, swa lenge the bliffue atskylde mett Rette fore wor keriste nadigste Herre. Thett vnderwiste wii Kiøbmendene igien, oc tackede bode oss oc Jøren fore gode Swar &c. Att swa i Sandhed ær, som forscreffuit stander, witte wii mett wore Indzegle neden fore thette wort opene Breff, som giffuit war, Aar Dagh i Bergen och Sted, som forscreffuit stander.

V.

Christoffer Giers Beretning til Kongen om adskillige Norges rare Producter.

Under Originalen af dette Document er hverken Sted eller Aarstal tilsat: Men af de deri nævnede Personer, som have levet ved Slutningen af

Chri-

Christiani IV. og Begyndelsen af Friderici III. Regering, kan man slutte sig til, at det ved samme Tider er skrevet, og indgivet til en af Hoistbemeldte Konger: Vel mueligt til Kong Christian den Fierde, som havde et særdeles opmerksomt Oie paa de Norske Bergverker, og i Aaret 1646. afkiøbte denne Christoffer Giøe et Jern-Bergverk og noget mere Gods i Norge med alt hvis Guld- og Sølv-Ertz eller andre Materialske Gienge, derpaa allerede funden er eller herefter opfindes kand, efstersom Skødet selv formelder. Kong Christian var og i bemeldte Aar 1646. i egen hoie Person i Norge, og giorde selv Forsøg paa det i Minerne fundne Guld, hvoraf de bekiendte Norske Ducater bleve slagne (a). Maaskee Christoffer Giøe ved saadan Leilighed har givet denne Beretning til Kongen, som en curieux Herre, der havde Lyst til at undersøge de Naturens Herligheder og Hemmeligheder, som Gud i de Norske Fielde havde nedlagt.

Paa det allerunderdanigste mig fordrister at ydmygeligen herefter beskriffue om nogene eblant meere aff de Guds Gaffuer och besynderlig skiøne Rariteter, som Norriges Rige er med velsignet och begaffuet, Nembligens

For dett første da anbelangendis de mangfoldige skiøne **Granater.**

Item och den dreffelige skiønne Vitril.

Item och befindis aff godt **Magneten Steen**, huor vdi er och god Medicin.

Item befindis och vdi en Part aff Norigis Wande och Elffuer aff eit Slangs **Skelfiske**, hvor vdi auffles och faais skiønne **Perler**, dog fast mange der iblant aff samme forskreffne Perler befindis iche at were ret tidige eller fuldmode, medens formener, bemeldte utidige Perler kunde vere dog tienslige at berede och giøre got Perle-Puluer aff.

Item befindis vdi Søen eller Haffuit, och der heden vdi Trundhiems Leen, mangfoldige aff de meget skiønne huide **Coraller**, som ere fast ligervis vorsene som eit andet forfornit Træ, som stander dog paa sin Rod, hvor och der aff kunde giøres, ligervis som om Perlerne melt er, eit got Cordial.

Item befindis och paa samme Steder aff eit Slaugs Stene, kaldes **Weegstene**, huilche kand tolle stoer Heede, huor och sore deraff er bleffuen giorde fast mange skiønne **Offner**, och vdgraffuis, ligervis som andre Jern Kachel Offner, som støbte ere. Och er mig for vist og Sandhed berettet, at desse forskreffne **Weegstene** skulde vere besynderlig tienslige och gode at kunde giøres och snides Simente der aff.

Item

(a) Conf. SLANGES Christiani IV. Historie pag. 1420. 1421.

fine Glasse som Venedisk Glas aff. Medens det og forineener, da neden vnder vdi samme forskreffne huide Ganger maa vere och befindes aff Sølff-Aader.

Item befindes och ibidem af en Materie, ligervis saasom de Venniske Diamanter.

Item saa haffte och den Sal. affgangne Berghoptmand **Hans Sigefridt von Lytikou** mig eblant andre mere skiønne Norigis Guds Velsignelser och Rariteter, som hand selffuer ibidem haffuet funden och opsøgt, for Oyene stillet nogne Stycker aff eit besynderlige Slaugs huidt Materie eller Steen, huilket var fast meget skiønt och klart, der och till meget slet, ligervis som eit Styke Iis, mig dog ubekyndt. Medens formodendis, at **Caspar Kønsteler** om des, saa vel och om mere slige Beskaffenheder, aff Sal. **Hans Sigefridt** maa haffue nogen Videnskab och vere bevist; Thi hand aff hannem fast meget veret fortroet.

Medens endoch her foruden, alle forskreffne skiønne Gudz Gaffuer och Velsignelser, som den gode Gud haffuer oss alle skinbarligen for Oyen stillet, da och baade aff **Guld, Sylffuer, Kober,** och **Jern,** hvilchet Gud vdi slige forskreffne mange Maader min Allernaadigste gode Herre och Koning haffuer saa rigeligen med velsignet och begaffuet vdi hans Rige Norge, huorfor des och alt andet Gode samme gode Gud vere och skee Loff, Pris och Ære nu och euindeligen Amen.

Anbelangendis om paa hullche Steders at Perlerne ere och faais, da er der eit Stedt vnder Augdesiden och vdi Lister Leen, nemligens vdi eit Vand kaldes **Undals Elff.** Item noch paa eit andet Stedz udi Tynsbierg Leen, och vdi eit Vand kaldes **Aarholtz Elff.** Item noch formenes at skulle vere eit Stedz iche langt fra Moertz, huor och aff desse forskreffne Skelfiske, som Perler vdi aufles, skulle vere. Medens om der bleff med Flid eftersøgt, da well muligt och paa fast flere Steders aff desse forskreffne Skelfiske befindis.

Huorfore at om min Allernaadigste gode Herre och Koning saa naadigst for got synes at lade tilskriffue Gubernörene, som ibidem

com-

commanderer, neinligens offuer Augdesiden er Jørgen Zeefeldt, och offuer Thonsbierg Leen er Vincentz Bildt. Item saa er och boendis en Adelsmand, neinlig Preben van Ann, paa en Gaard heder Fossnes, och iche er langt ligendis fra den forneffnte Sted Aarholtz Elff, om min Allernaadigste Herre och Koning naadigst for got synes at ville lade hannem med tilskriffue. Saa at forbemeldte trende Adelsmænd at giøre deres Beste, och forskaffe det meste aff forneffnte Perler, enhuer saa vit muueligst vere kunde. Och efftersom de, der efter fisker, skulle haffue en Mening, at desse Perler iche skulle vere tidige elder mode, vden paa enhver St. Hans Natt, meens at de dog, saa baade aff de beste, saa velsom och aff de utidige ere, min Allernaadigste Herre och Koning naadigst vilde aff samme Perler haffue en Proba.

Item anbelangendis om de huide Coraller, da saa fremt min Allernaadigste Herre och Koning der och nogen aff ville haffue, da och ville naadigst lade tilskriffue Friderich Wrnne Gubernöer offuer Trundhiembs Leen, saa det hand och endeel deraff maatte strax til Eders Kongl. Mantt. nederforskaffe, och giøre sin flidt, at desse Coraller maate jo vell och gandske hele hid neder ankomme ꝛc.

Medens huad anbelangendis om de andre forskreffne Guds gode velsignede Gaffuer, som vdi Biergerne och de Nordiske Field befindis, da dersom min Allernaadigste gode Herre och Koning saa naadigst och for got synes deraff vilde haffue, da paa det vnderdanigst och formenis, om Kongl. Mayt. naadigst ville lade befale och tilskriffue Berghoptmand Christoffer Hynike, det hand aff desse Gudz Gaffuer och en Proba hid neder at forskaffe. Och dersom forskreffne Christoffer Hynike dermed sielffuer hid nederkomer, saa da och baade om det, hand med sig da fører, och om mere slige Beskaffenheder kunde vel videre da omtales; Thi paa det allerunderdanigste synes at vere stor baade Synd og Skade, at slige mange och adskillige Gudz velsignede gode Gaffuer iche skulle med det forderligste maate komme min gode fromme Herre och Koning til Nytte och velbefelligheder.

Eders Kongelig Mayt.

Vnderdanigste troe plichtigste Thiener

Christoffer Gøye

Egen Handt.

Fortsettelse om Biskop Peder Jenson i Roskilde, med hans store Seigl.

Vi slutte nu endeligen det fierde Bind af vort Danske Magazin, med at fremføre endeel flere Efterretninger om Biskop Peder Jensøn i i Roskilde. Det lidet Seigl, han har brugt som Canik i Roskilde, saa vel som de tvende mindre Seigl, eller saa kaldede Secreter, han haver haft, som Biskop i Aarhus, og siden som Biskop i Roskilde, ere alle forhen anførte. Hans store Seigl, som Biskop i Aarhus, er os endnu ikke kommet for Øien: Men det store Biskopelige Sigil, han har betienet sig af, siden han blev Biskop i Roskilde, findes endnu under adskillige originale Documenter, saaledes som det her oven til sees aftegnet og i Kober udstukket. Udi Midten sider St. Lucius Pave i et Ciborio med sin

tredobbelte Krone paa Hovedet, havende ved hver Side en Helgen. Nedentil seer man ved den hoire Side Roskilde Stifts Vaaben, og ved den Venstre Biskopens eget Familie-Vaaben, som begge tilforn ere omhandlede. Omskriften er denne: S. PETRI. DEI. GRACIA. EPISCOPI. ROSKILDENSIS.

Aar 1400. paa S. Scholasticæ Virginis Dag har Biskop Peder af Roskilde forseiglet Dronning Margretes Stiftelse paa en ævig Messe i Esrom Klosters Kirke at holdes for det Alter i hoie Koor, som hendes Moder ligger for begraven, for hendes Siæl ꝛc. og at holdes hendes Moders, Faders, hendes Herres og Forældres, og hendes Sons, og hendes egen Aartid engang om Aaret med Messer og Vigilier (a) ꝛc.

1401. in profesto Conceptionis Mariæ, har Bisko Peder af Roskilde med sit obne Brev opladet Dronning Margrete al sin Rettighed i det Gods, han kiobte af Ywer og Palne Ywerson i Drotningholm. Item i Setorp og alle andre Gods i Jervesteherred og Alboherred i Skaane, som Jes Lauridson skodte hannem. Item et Gods i Nyende Kelde i Skaane, som han havde til Pant af Hr. Jens Due for 60. Mark Lybsk (b).

I Aaret 1402. har Bisko Peder holdet et hoitideligt Jubileum i Roskilde, men i hvad Anledning, vides nu ikke. Et gammelt latinsk Munke-Vers giver dette tilkiende, og viser, at der da til Roskilde har forsamlet sig en stor Deel Mennesker, og offret store Gaver til de Geistlige og hellige Steder, med disse Ord:

> Annus erat Domini semel M.C Dqve Secundus,
> Roskildis Jubileus ovans donis fit habundus.

Iblandt de merkværdige Ting, som i dette Aar 1402. have tildraget sig, skal Korset eller Crucifixet i Bistrop ved Roskilde, hvormed i Pavedomet megen Overtro blev begaaet, have flodet med Blod fra Aarets Begyndelse til Paasken (c), og draget mange Folk tilsammen, for at ansee saadant Jertegn med en hellig Forundring. Hvilket fortælles baade i en gammel Latinsk Kronike (d) saaledes: Anno Domini 1402. Sanguis effluxit de Cruce in *Bistorp* circa

(a) Ex Codice Monast. Esrom. Diplom. membran.
(b) Af en gl. Registrant i det Danske Cancellies Archiv.
(c) HVITFELD p. 625. anforer det under det Aar 1404.
(d) PETRI OLAI Minoritæ Collectan. Hist. MSS.

Crux admiranda de *Bistorp* sangvine fluxit,
Qvo plures duxit per signa Deus memoranda.

Og har maaskee denne rare Begivenhed været Aarsag til den udi Roskilde da holdne Jubel-Høitid. I samme Aar har Biskop Peder fornyet og forbedret sin Formands Biskop Nicolai Fundation paa S. Laurentii Capel ved sin Domkirke, og ei alene skenket til Capellet sin Ret til Skioldelof og Hornsherred, men endog lagt Osted Præbende dertil (e).

Af 21. Januar. 1402. finde vi et Brev af Capitelet i Roskilde, hvormed de qvitere Dronning Margrete for 2000. Mark Sølv eller lødige Mark, hun var dem skyldig, saasnart hun i Stedet derfor lader antvorde til Biskop Peder 200. Læster Osmund, som var et Slags Jern. Brevet lyder af Originalen saaledes:

Allee Mæn, thetthæ Breff høræ, see, ællær læsæ, helsæ wi ewinnæleghæ meth Gwth, Lawerns Jensson Dæghen i Roskildæ oc alt Capitel i then samæ stæth, ok kwngøre wi meth thettæ Breff, att wi løøs oc qwith ladæ alsoo Hetherlicst een Førstinnæ oc wor Nathæghæ Frwæ, Frwæ Margretæ, meth Gudz Nathæ Koning Waldemars Dotter aff Danmark, hwes Siæll Gwth hauæ, foræ tw Thwsend Marke Sylfs, hwilkæ hwn war oos ræteleghe skyldwgh af ræt Laan, Førsthæ hwn ladær antwortha een Hethærlic Fathær meth Crist oc Hærræ, Hærræ Pæther Biskop i Roskildæ aff Gudz Nathæ, ællær nogot hans wissæ Ombwth paa waaræ weghnæ Tw hwndræth Lestær Osmundæ, swosom fornefnde wor naatheghæ Frwæ hawær oos sawt. Til hwes Quitilsæ Bewisning wort Capitels Inciglæ ær thessæ nærwærendes Breff forhenct. Giwit efthær wars Herræs Aar Thwsendæ Aar oc firæ hundræthæ Aar paa thet annet Aar, Sanctæ Agnessæ Dawgh Jwngfrwæ war.

(e) MS. de Prælaturis & Præbendis Capituli Roskildensis. PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 496.

Uden paa skrevet:

Capitels Breff aff Roskilde, at the lade myn Frue qvit fore 200. lødige Mark, førstæ Biskop P. aff Roskilde faar 200. Læster Jern aff henne.

At indbemeldte 200. Læster Svensk Jern ere derefter blevne til en Biskop Peders Fuldmægtig leverede, viser følgende tvende Originale Qvittantzer:

Jak Mickel Clemitsson Canik i Roskilde, Kennes thet meth thættæ mit opnæ Breff, at jæk som i Dach ær hauer anamet oc vntfonget af Anders Inguarsson oc Morten Jensson uppa min Herre Biscop Pæthers aff Roskilde oc Capitels Weynæ i thæn samme Stadh, Tw hundreth Lester Jærn i Stockholm, sæt, fadet oc wæyet, for Tw Thusænde Lødich Mark, som myn Nadheghe Frwæ Drotning Margretæ forneffnde Biscop Pæther oc Capitel i Roskilde schyldich war. For hwilket forscrefne later jak forneffnde min Frwe oc hennes arvinge oc Efterkommere qvit ledheghæ oc gantzæ Orsaghæ. Oc til mere Bewaring, at allæ thæsse forscr. Stykke sculæ stadheghæ fastæ oc wbrødelicæ bliue oc holdes i alle Matæ, som fore screuet star, tha henger jak forneffnde Michel Clemitsson myt Inciglæ met Welghe oc Witscap for thettæ Breff oc til Witnesbyrdh Anders Inguarsons, Bo Dyures, Morten Jenssøns, oc Thorbørn Jenssøns Incigle. Datum *Stokholmis* Anno Domini Millesimo qvadringentesimo secundo, feria secunda infra octavam Ascensionis Domini.

Wi Pædher med Guths Nathæ Bistop i Roskilde, ogh alt Capitel i thæn samme Stædh, kænnes thet met thætte waart opnæ Breff, vm the Tw Thusande Lødighe Marc, som Waer Naedighe Fruwæ Drotning Margrete waer off ogh ware Æfterkommere scyldich, tha haeue wi nw fanget Tw Hundrede Lester Jern aff forneffnde waer Fruwæ foere the forscr. II^{M}. Marc fullelicæ ogh wæl at nøgher. Foere hwilke forneffnde II^{M}. lødighe Mark,

ware Efterkommere forneffnde waer Nathighe Fruwæ ogh waer Here Konungh Erik, ogh therre Arwinge, ogh therre Efterkommere quite, ledighe ogh gantze Orsaghe met thettæ wart opne Breff. Ogh til mere Beuaringh thesse forscr. Stukkes tha haue wi forneffnde Biskop Pædher ogh Capitel ware Incigle met Wilghe og Witscap laedet hænges foere thette Breff. Datum Anno Domini MCD secundo, die Beati Jacobi Apostoli.

1402. Fredagen for Søndag Reminiscere, har Biskop Peder givet sin Tilladelse til og medforseiglet Abbedens i Ringsted Laurentii Brev, hvormed han paa visse Vilkor i Leie lader Arnold Mattissen Væbner og hans Hustru paa Livstid endel Klosterets Gods i Mierløseherred. Samme Aar, Torsdagen for Midfaste har Biskop Peder, efter et Original Qvittebrevs Lydelse, paa Dronning Margretes vegne betalet til Werner Hoppe Borger i Lybek 1650. Lybske Mark (f).

1402. Vigilia Nativitatis Johannis Baptistæ har Biskop Peder af Roskilde, med Erkebispen og flere af Rigets Raad, forseiglet Kong Eriks og Dronning Margretes Magelags Brev, hvorved de i Stedet for Gods i Tyvelse i Tybiergherred tilskifte sig af Abbeden og Convent i Skovkloster det Gods, de havde paa Gavnø, for der at bygge og stifte et Fruer-Kloster, i Stedet for det Fruerkloster, som skulde været funderet i Gladsax i Skaane (g). Dronning Margrete havde nogle Aar tilforn kiøbt Gavnø af Voldemar Bydelsbak, og brugte frem for andre til denne ny Stiftelse at sette i Stand Biskop Peders Hielp og Raadforsel (h).

1402. Paa S. Clementis Dag har Hr. Folmer Jepsen Lunge skødet og afhændet til Biskop Peder i Roskilde Magleby og Maglebyfang i Stevnsherred, med meere Gods, eftersom tvende gamle Copier af Skødet, som noget efter den Tid ere skrevne, give tilkiende, den ene paa Latin, den anden paa Dansk oversat. For at see Forskiellet og de Tiders Oversettelse, anføre vi dem begge:

Omnibus presens scriptum cernentibus *Folmarus Jacobi* dictus *Lwnge* miles, Salutem in Domino. Noueritis presentes & futuri, me latori

(f) Orig. membran. in Archiv. Reg.
(g) Orig. membran.
(h) HVITFELD pag. 620.

presentium Venerabili in Christo Patri ac Domino, Domino *Petro* Dei gratia Episcopo Roskildensi, bona mea infrascripta, videl. totam villam *Magleby Maglæbysongh Steffnsherreth* sitam, exceptis tribus curiis VI. pund annone in redditu annuo, quas Dominus *Laurentius Olaui* ad *Capellam Sancti Andree*, Domino *Petro* Episcopo predicto dicta bona Magleby acceptante sub sua ordinatione, habuit. Item tres curias in *Varpelowe* in redditibus XI. annone pund annualis pensionis, quas Dominus *Bero Olaui* hactenus habuit, & tres curias in *Torstrop*, videlicet vnam capitalem & duas alias villicales X. talentorum annone redditus annualis, quas Domina *Ingeborgh* vxor mea dilecta quondam possedit, cum omnibus & singulis predictorum bonorum adiacentiis, agris, pratis, siluis, pascuis, piscaturis, humidis & siccis, nullis demptis, quocunque censeantur nomine, scoto in gremio reassigno & ad manus trado, jure perpetuo possidendas, nichil mihi vel heredibus meis juris, possessionis vel proprietatis in premissis quomodolibet reseruato. Obligans me & heredes meos per presentes antedicto Domino *Petro* Episcopo Roskildensi & suis successoribus bona predicta, videlicet totam villam Magleby Maglebysangh, tres curias in Varpeloff, & tres in Torstrop prenominatas, cum omnibus & singulis suis attinentiis vbicumque infra sui quatuor limites, in perpetuam possessionem appropriare & disbrigare ab impetitione quorumcunque juris Canonici vel ciuilis. In cuius rei testimonium & cautelam firmiorem Sigillum meum vna cum sigillis nobilium virorum, videlicet Dominorum Venerabilis Domini *Nicolai* Episcopi Strengenensis, *Johannis Andree* de Ælendrop, *Andree Jacobi* fratris mei, *Andree Olaui* de Nesby, *Johannis Olaui*, dictorum *Lwnghe*, militum, *Johannis Gorstinghe*, Rectoris placiti generalis Selandie; presentibus est appensum. Datum anno Domini MCD. 2do, die sancti Clementis.

Alle Mend thette Breff see, helsser Jeg **Folmer Jepssen** Ridder, som kallis **Lwnge**, ewinnelig met wor Herre. Widher alle neruerinde oc komme schulle, at jeg skøder, affhender oc antwordher Verduge Fader oc Herre **Her Pether** med Gudz Nade Biscop vti Roskylde thette effterschreffne mytt Gotz, som er all **Magleby** oc **Maglebysang**, liggendis vti Steffnsherrit, vndertaghne tre Gorde, som giffue VI. Pund Korn till aarlight Landgilde, hwilke tre Gorde **Her Lawriss Olssen** haffuer hafft vti sin Vern oc Skickelsse till Sancti Andree Capell, paa then Tiidt, som forskreffne Biscop **Pether** annamede saadant Godz. Fremdelis skøder

...ffue, som giffue XI. Pund Korn till aarligt Landgilde, hwilke Gorde Her Biørn her till dags hafft haffuer, oc tre Gorde vti Torstrop, som er en Hoffuidtgard oc to andre Bondegarde, som giffue X. Pund Korn til aarligt Landgilde, hwilke tre Gorde Frwe Ingheborg myn kiere Hostrw fordemdags eygdhe, met alt oc hwer serdelis forscreffne Gotzes Tilligelsse, Agher, Eng, Skow, Marck, Fiskewand, voth oc tywrth, enthet wndertaghet, ehwadt som helst Naffn thet neffnes kandt, til ewindelig Eyæ at beholde. Og kendis ieg meg oc myne Arffuinge enghen Rettighed eller Eyedom i forscreffne Gotz vti nogher Mode her effter at haffue, beplictende meg oc myne Arffuinge med thette mit obne Breff, forscreffne Her Pether Biscop vti Roskylde oc hans Efterkommere forscreffne Gotz, som er Maglebi, Maglebysangh, tre Gorde vti Varpeløffue, oc tre Gorde vti Torstrop, med all oc hwer serdelis forscreffne Gotzis Tilligelse, ehwad thet helst er, wdt indhen fire Marcke, tiil ewindelig Eye at hemle oc tiilstaa for nogher Mandz Giensielse met noghen Rethgangh Kierckelaghens eller Verdens Reth. Tiil Vitnesbyrdt oc bedhre Forwaring er mit Ingsegell, met verdnge Mendz Indzegle, som er Her Hans Nielsson (i) Biscop vti Strengenes, Hans Andhersson af Esendrop, Andres Jacobsson myn Brodher, Andhers Olssen aff Nesby, Hans Olsson, Riddher, som kallis Lwnge, oc Hans Gørstenge Landzdommer vti Sielland hengte nedhen paa thette Breff. Giffuit Aar effter Gudz Byrd MCD. 2. die sancti Clementis.

1402. d. 29. Novemb. har Hr. Johannes Eskilsøn af Skovsgaard Ridder solt og skødet til Bisp Peder noget Gods i Faxeherred, som han havde arvet

(i) I den forestaaende latinske Text kaldes denne Bisp alene Nicolaus, men maaskee der i Originalen har staaet Joannes Nicolai. Ellers er at merke, at i Messenii latinske Skrift om Biskoperne i Sverige, nævnes ved disse Tider ingen af dette Navn iblandt Biskoperne udi Strengenes. At det latinske Navn Johannes gives her allevegne paa Dansk Hans, viser, at det er en Oversettelse; thi i andre Danske Originale Breve nævnes nogle af disse samme Mænd Jens Andersøn, Jens Gørsting &c.

arvet efter Hr. Henrik Jenssøn af Ledue Ridder. Skiødebrevet lyder saaledes (k).

Omnibus præsens scriptum cernentibus, *Johannes Eschilli*, Miles, de Scowsgard, Salutem in Domino. Noverint universi, præsentes & futuri, me Venerabili in Christo Patri ac Domino, Domino *Petro* Dei gratiâ Episcopo Roskildensi, omnia & singula bona mea in *Tortorpp* in *Faxeherret* sita, michi post mortem Nobilis Viri, Domini *Henrici* Jonssen Militis de Ledhwæ, piæ memoriæ, jure hæreditario advoluta, vendidisse, scotasse, & ad manus assignâsse, in perpetuum possidenda. Pro qvibus qvidem bonis recognosco me in hiis scriptis ab eodem Domino Episcopo sufficientem pecuniam ac plenum pretium, ad nutum meum percepisse: obligans me & hæredes meos ad appropriandum, liberandum, & disbrigandum Domino Episcopo prædicto suisqve hæredibus præsata bona cum pertinentiis suis universis, ab allocutione & impetitione qvorumcumqve. In cujus rei testimonium sigillum meum, unâ cum sigillis discretorum Virorum, videlicet *Johannis Wider*, & *Petri Crusse*, Proconsulum (l) Hafnensium, *Hermani Cruse*, *Mathiæ Rwd*, *Johannis Jacobi* & *Henrici wan Berghen*, Consulum ibidem, præsentibus est appensum. Datum *Hafnis* Anno Domini M° CDII° vigilia Sancti Andreæ Apostoli.

1402. die beatorum Innocentium har Broder Nicolaus, Abbed i Sorø Kloster, pantsat til Biskop Peder i Roskilde alt det Gods i Bærstved, som ham selv var pantsat af Frue Gertrud Hr. Erik Barnemsøns Enke, dog hende sin Løsnings-Ret forbeholden (m).

1403. har Antvorskov Kloster givet Biskop Peder i Roskilde Livsbrev paa noget Gods, i Hedinge og Nesby liggende (n). Samme Aar paa Fabiani og Sebastiani Dag har Benedict Anefeld Væbner qvitteret Biskop Peder for 600. Lybske Mark, som han hannem paa Dronning Margretes vegne havde betalet (o).

1403. d. 12. Martii har Kong Erik af Pomern med Dronning Margretes og Rigets Raads Raad givet Biskop Peder følgende Stadfæstelse paa

(k) Ex Apographo Arnæ Magnæi.
(l) Proconsul i gamle Documenter er Borgemester. Consul er Raadmand.
(m) Orig. membran. in Archiv. Reg.
(n) Af en Fortegnelse paa Antvorskov Slots Breve, forfattet 1607.
(o) Orig. membran. in Archiv. Reg.

[illegible] paa dette Sted og Stavne,

Ericus Dei gratia Regnorum Dacie Swecie Norwegie Sclavorum Gothorumque Rex & Dux Pomeranie Salutem in Domino. Constare volumus presentibus & futuris, qvod nos ex deliberato dilecte matris nostre *Margarete* dictorum regnorum nostrorum Regine & Karissimorum consiliariorum nostrorum Regni nostri Dacie consilio & unanimi assensu, omnia & singula privilegia, jura, statuta, jurisdictiones, libertates, consvetudines, rationabiles & perscriptas, nec non gratias generales & speciales, Reverendis patribus Episcopis Roskildensibus suis subditis & familie a pie memorie caris progenitoribus ac predecessoribus nostris regibus Dacie ex mera liberalitate, sincera devocione & gratia speciali ab antiqvo data & concessa, datas & concessas, coniunctim vel divisim, Reverendo in Christo patri Domino *Petro* Episcopo Roskildensi moderno, subditis suis & familie, nec non omnibus & singulis successoribus, qvi pro tempore fuerint, Ratificamus & tenore presentium irrefragabiliter confirmamus, & volumus ipsa & ipsas modis omnibus in datis privilegiis & statutis contentis per nos, advocatos nostros & officiales inviolabiliter observari. Inhibentes districtius sub obtentu gratie nostre, ne qvis advocatorum nostrorum aut officialium, cuiuscunqve status aut dignitatis exstiterit, contra hanc nostre Ratificationis & confirmationis gratiam dictum Dominum *Petrum* Episcopum, subditos suos aut familiam aut etiam successores suos angareare audeat vel qvomodolibet in premissis molestare, prout nostram & Regiam evitare voluerit ulcionem. In qvarum Ratificacionis & confirmacionis evidens testimonium Sigillum nostrum presentibus duximus appendendum. Datum anno Domini MCD tercio, die beati Gregorii Pape, in civitate nostra *Roskildensi* anno regni nostri VIII.

1403. paa S. Luciæ Jomfrues Dag, har Evert Grubbe Væbner solt og skiødet til Bisp Peder i Roskilde et Bool Jord i Sterkinge, som hans Frue Margrete arveligen var tilfaldet, og derimod givet hende til Vederlag et Bool Jord i Wirskøsle i Flakkebergherred (p).

I Aaret 1405. har Bisp Peder stiftet og bygget S. Sigfridi Capel ved sin Domkirke i Roskilde, hvor han selv siden er begraven. Han lagde og dertil Ebervalds Præbende, erholdte ogsaa derpaa Pave Gregorii XII. Stadfæstelse. Dette Præbende er i de senere Tider lagt til den tredie Theologum ved Kiøbenhavns Universitet, og havde fordum halv ottende Læster og halv

(p) Af Selskabets Archiv.

fierde Punct, 32 Bønder, med Skov og anden Herlighed (q). I samme Aar gav Bisp Peder til Rector i Roskilde Skole visse Huse paa S. Lucii Kirkegaard (r).

1405. Dominica Lætare, har Hr. Predbern van Porbusk af Egholm Ridder pantsat Bisp Peder i Roskilde Medelby i Halsnæs for 200. Engelske Noble i Guld, og i Penge 100. Lybske Mark udi Sterlinge i god og gangbar Mønt. Samme Aar, Mandagen efter Palme-Søndag, har Bisp Peder medforseiglet Abbed Nielses i Soro og Conventets Qvittantz, given Dronning Margrete for 500. lødige Mark, som Kiøbstæden Køge havde staaet dem i Pant for (s).

1406. paa S. Marci Evangelistæ Dag, har Anders Lauridsøn, Hovedsmand paa Kiøbenhavns Slot, paa sin Herres Bisp Peders vegne af Roskilde og med hans Tilladelse, borskødet til en Borgermand en Gaard, liggende i Tydskmandgade i Kiøbenhavn, hvilken Bispen efter Landslov var tilfalden efter en Qvinde ved Navn Berte Hennikes, som havde hængt sig selv. Det af Kiøbenhavns Byting derom udstædede Tingsvidne er i mange Henseender verdt at anføre, og lyder af Originalen saaledes.

Universis, quorum interest seu interesse poterit in futurum præsens scriptum, *Olawus Tulonis* Advocatus civilis Hafnensis, *Nicolaus Boetii*, Proconsul, *Iohannes Jacobi*, *Laurentius Wynnæræ*, *Henrik van Berghen*, Consules Hafn. & *Jonas Wat*, Civis ibidem, salutem in Domino. Constare volumus præsentibus & futuris, qvod sub anno Domini MCD. sexto, ipso die Marci Ewangelistæ constitutus in placito nostro civili Hafnis providus Vir *Andreas Laurentii*, Capitaneus Castri Hafnis, nobis præsentibus & aliis pluribus fide dignis, Viro discreto *Thomæ Thaghæson* Civi Hafnensi, unam curiam *Hafnis*, in platea Vulgariter dicta *Thydbeskemannagadæ*, contigue sitam juxta curiam cujusdam dicti *Mönek Swdæræ* à parte occidentali, cum pertinentiis ceteris ejusdem curiæ, nomine & mandato Venerabilis in Christo Patris & Domini, Domini *Petri* divina permissione Episcopi Roskildensis, Domini nostri & ejusdem *Andreæ* gratiosi, scotavit, & ad manus eius assignavit, jure perpetuo libere possidendam. Qvam curiam dictus *Thomas* habuit in pignore de qvadam *Berta* relicta *Hennikini*: Quæ *Berta* suggestione dyabolica personaliter se suspendit, & sic post mortem dictæ

(q) MS. de Prælaturis & præbendis Capituli Roskildensis. PETRI OLAI Collectan. Hist. MS. WOLFS Encom. Regni Dan. p. 470. MORT. PEDERSEN fol. i. III. b. tillegger Bisp Peder Bang, som levede over 100. Aar tilforn, Stiftelsen af Sigfridi Præbende.
(r) PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. II. p. 504.
(s) Orig. membran. in Archiv. Reg.

per se idem *Andreas Laurentii* nomine, mandato & benivolentia Domini sui & nostri antedicti, dictam curiam cum omnibus suis pertinentiis ipsi *Thomæ* prænotato & suis veris heredibus ad appropriandum & disbrigandum ab impetitione & reclamatione dicti Domini & suorum successorum & aliorum qvorumcumqve. Qvod coram omnibus, qvorum interfuerit, prout gestum est, veraciter protestamur. In hujus scotationis ratitudinem sigilla nostra, una cum sigillo *Andreæ Laurentii* prædicti, duximus apponenda. Datum *Hafniæ* anno, die & loco suprascriptis.

Samme Aar 1406. har Johannes Andersøn Lunge til Issendrop med Bisp Peders Raad og Samtykke stiftet et Capel i Roskilde Domkirke til Jomfru Mariæ og S. Katharinæ Ære, og lagt det til det saa kaldte Præbenda Rom, som alt skulde være et Kanikedom, og det for aarlige Messer, Vigilier og en høitidelig Aartid ꝛc. Fundatzen, som er skreven paa fierde Pindsedag, har Bisp Peder med andre forseiglet (r).

I Aaret 1407. har Bisp Peder i Roskilde været i Trette med Hr. Biørn Olufsøn, angaaende Hiortholm. Denne Uenighed lagde Dronning Margrete sig udi at forlige, og havde begge Parterne for sig udi Roskilde Løverdagen for Domin. Oculi, eftersom følgende twende Documenter nærmere forklare:

Wy Pæther meth Gudhs Nathæ Byschop i Roskilde, kennes meth thettæ wort opnæ Breff, at wy haffwæ i Dagh wæret i Roskilde for Hoghboren Førstynnæ war nadighæ Frwæ Drotning Margretæ, meth Wælboren Man Her Biorn Olafsøn Ridderæ, vpæ waræ oc wart Capitels wæghnæ, Her Jens Andersøn, Her Folmar Jæcopssøn, Her Magnus Munk, oc Her Erik Nielssøn, Riddere, oc manghæ andre gothæ Mæn nærwarende; Oc æræ wy nw swo ens wortne, fore forneffnde war Nadighæ Frwæ Drotning Margretæ, vm then schyldning som wy oc wart Capitel fornæffnde Her Byørn Olafsøn nw schyldæ vm, wppæ Kirkenæ wegnæ vm Hiortholm oc vm thet Hiortholm ær atørende, swo at wy æræ blefnæ wppæ bothæ sidher

 withet

(r) Ex apographo Luxdorphiano.

withæ forneffnde war Frwæ Drotning **Margretæ** vm thenne Schyldning, ok sculæ wy eller waræ Efterkommeræ eller wort forneffndæ Capitel ok forneffnde Hr. **Biørn Olafssøn** eller hans Arwingæ kommæ fore forneffnde war Nathighæ Frwæ Drotning **Margretæ** for innen fiærthæ Dagh Paschæ nw næst kommer vm eet Aar, war wy her for innen ther wordhæ waradhæ at siex Uger tilforen. Ok schulæ wy eller waræ Efterkommeræ eller wort forneffnde Capitel i Roskilde ladæ oss lighe oc noghe meth thet at holdæ thet i alle Modæ, som forneffnde war Frwæ oss tha sighæ for rættæ, vm then forneffnde schyldning vm **Hiortholm**. Schee thet oc swo, thet forneffnde war Frwæ her for innen affgaar, hwilket Gudh forbyudhe, tha sculæ wy kommæ fore war Nathighæ Herre Koning **Erik** oc hans Rath, nar wy worthæ tilsaghde, som fore ær sacht, ok lade oss thermeth noghe, ok holde thet i alle made, som han oc hans Rath oss tha tinællen fynder for rættæ, vm thenne forneffnde Schyldning vm **Hiortholm**, i allæ madæ som forescreuet star. Ok til mere Bewaring oc wissen her vm, at allæ Stycke æræ swo schethæ oc eens draghnæ, oc at wy forneffnde Byschop **Pæther** oc waræ Efterkommeræ oc wart forneffnde Capitel al stycke swo haldæ oc gøræ welæ i allæ Made, som forescreuet star, vtan alt Archt oc Hiælpærædhæ, tha hafwæ wy forneffnde Bischop **Pæther** wort Incyghle ladet hænges for thettæ breff, oc til Witnesbyrdh hafwæ Wælborne Mæn, som her ower oc nær hafwæ wæret, swo som ær **Her Jens Anderssøn, Her Folmar Jacopssøn, Her Magnus Munk**, oc **Her Erik Nielssøn**, Ridderæ, ladet theres Incigle henges for thette Breff. Datum *Roskildis* Anno Domini MCD septimo, sabbato proximo ante Dominicam qva cantatur Oculi.

Jæk **Biørn Olafssøn** Riddere, kænnes thet meth thettæ mit opne Breff, at jæk haver i dach wæret i Roskilde foræ Høyboren Forstynne min Nadhighe Frue Drotning **Margareta**, meth Hetherlich Father meth Gudh, Biscop **Pæther** af Roskilde og hans Capitel i then samme Stadh, Her Jens Anderssøn, Her Folmar Jacopssøn, Her **Magnus Munk**, oc Her **Erik Nielssøn**,

Riddere,

Riddere, oc manghe andræ gothæ Mæn nærwærende, oc ære n
nu swo eens wordnæ foræ forneinpdæ min Nadhighe Frue Drot
ning Margretæ vm then skyldning, som forneffnde Bisco
Pæther oc hans forneffnde Capitel mik nu skylder vm vpa Kirk
næ wegnæ vm Hiortholm, oc vm thet som Hiortholm ær arg
reude, swo at wi ære blefne pa bothe sither with forneffnde mi
Frue Drotning Margretæ vm thenne forneffnde Skyldning: O
skal jak æller minæ Arwinge oc forneffnde Biscop Pæther ælle
hans Æfterkomere æller hans forneffnde Capitel i Roskilde komm
foræ forneffnde min Nadighe Frue Drotning Margretæ for inne
fiærthe Dach Paschæ nw næst kommer vm eet Aar, nar vi he
for innen worthæ woræthe at siææ Wgher tilforen. Oc skal jæ
æller minæ Arfwinge lade os lighe oc nøye meth thet oc holde thet
alle Made, som forneffnde min Frue oss tha sier foræ rætæ vm the
forneffnde skyldning vm Hiortholm. Scheer thet oc swo, a
forneffnde min Frue her for innen affgaar, hwilkit Gudh forbyndhe
tha skule wi komme foræ min Nadhighe Herræ Konyng Erik o
hans Radh, nar wi warthæ tilsachthe, æfter thy som fore er sacht
Oc lade os ther meth nøye oc holde thet i alle Made, som han o
hans Radh oss tha imællom finner foræ ræte vm thenne forneffnd
Skyldning vm Hiortholm, i alle Made som forscrevit star. O
til mere Bewaring oc Wissen her vm, at all Stycke æræ swo schethe
oc eendrachnæ, oc at jæk forneffnde Biørn Olefsson Riddere o
minæ Arfwingæ all Stycke swo holde oc gøre wele i alle Made
æfter thy som forescr. star, wten alt Archt oc Hiælperæthe, tha
hauer jæk mit Incigle met Wilghe oc Witscap ladet hænges fora
thettæ Breff: Oc til Witnesbyrdh haue Wælborne Mæn, som
her ouer oc nær hafue wæret, swosom er Her Jens Andirsson,
Her Folmar Jacopsson, Her Magnus Munk, oc Her Erik
Nielsson, Riddere, ladit therres Incigle hængis foræ thettæ Breff.
Datum *Roskildis* Anno Domini Millesimo CD septimo, sabbato
proximo ante Dominicam qva cantatur Oculi.

Det øvrige om denne Bisp skal blive anført
i det følgende Bind.

II.
Christoffer Gioes Skøde til K. Christ. IV. paa et Bergverk i Norge 1646.

I forige Hefte blev indrykket en Beretning af Christoffer Gioe til Kongen, angaaende adskillige Norges herlige Afgifter og de rare Ting, som Naturen har nedlagt i dette Rige. Efter den Tid er os faldet i Hænderne bemeldte Gioes Skiødebrev til Hoilovlig i Hukommelse Kong Christian den Fierde paa et Bergverk og mere Gods i Norge, som kan give nogen mere Oplysning til det foranførte. Siden vi nu agte hvert Stykke verdt at bevare, som i nogen Maade kan tiene til Historien af de Norske Bergverker, ville vi heller ikke efterlade dette Document at anføre, hvoraf Originalen paa Pergament skreven giemmes i det Kongl. Danske Cancellies Archiv:

Jeg Christoffer Gøye kiendes och gior witterligt, att med min kiere Hustrue, Erlig och welbiurdige Frue, Frue Karen Langes Wilge, Raad, och Samtycke, haffuer soldt, schiødet och affhent, och nu med dette vort obne Breff aldielis selger, schiøder och affhender fraa oss och begge vores Arffuinger, och till den Stormegtige Høybaarne Første och Herre Her Christian den Fierde, Danmarckis, Norgis, Wendis och Gotthis Koning, Hertug wdi Sleswig, Holsten, Stormarn och Dyttmerschen, Greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst, och Norgis Croene, Eptersckreffne woris Bergwerck, Gaarde och Godtz, liggendes i Nedenes Lehn ydi Norge, Som er, Først Baareboe Jern-Bergwerck, liggendes vdi Thrumøer Sogen, som Tarild paa boer, i Schyld aarligen halffanden Hud, dissligeste en Gaard kaldis Thueden, liggendis vdi Øster Moelands Sogen, som Niels paa boer, skylder aarligen trey Huder, Langum der sammesteds, som Rasmus paa boer, schylder aarligen thou Huder, Item Langum ibidem, som Helle och Anne paa boer, schylder aarligen thou Huder, med en Huusmand der under liggendis nemlig Ousull. Sammeledis en Gaard, kaldis Gundelsboe, som Anders Koelbrender paa boer, schylder aarligens en Hud, Langsseff, som Jost Marsmesser paa boer, schylder aarligens thou Huder, med en Ødegard der vnder, ved Naffn Torbensdal, som

Niels

boendis paa forskreffne Gaardens Grunder, Keye Kruß, ... ;
Knud Erichßøn, och giffuer aarligens med epterfølgende thø Rixdaler, Jens Jonsøn fire Rixdaler, Oluff Erichßøn en Rixdaler, Anders Toursøn halffanden Rixdaler, Oluff Rasmussøn en Rixdaler, Toer i Nesset en Rixdaler, Niels paa Holmen en Rixdaler; Soffren Pedersøn en Rixdaler, Oluff Turchelßøn en halff Rixdaler. Saa och epterskreffne Huusmender, som ere liggendis vnder forskreffne **Baareboes Jern-Bergverck** och paa samme Gaarde och Godtzes Grunde ere boendis, som ere, Knud, Henrich Koeuieg, Søfferen Koeuieg, Jørgen Koeuieg, Lauritz Koeuieg, och Amund Koeuieg, giffuer aarligens huer en Rixdaler, Noch Staffen, Nicolaus och Jerund, som till des Haffuer verrit frie for Landschyld. Disligeste efterskreffne twende Gaarder, med vnderliggendis Huusmend, som icke vdi forige Schøde var indført, hvorfor och den første Schøde hermed skal were casserit och magteløs, nemlig **Øster Krachstad** vdi **Moelands Sogen**, som paa boer Peder och Knud, schylder aarligen en Hud, **Øster Stromboe**, som paa boer Hans Tollefßøn, schylder aarligen en Hud, sampt Huusmender paa samme Gaards Grunder ere boendis, giffuer Peder Schreder en Rixdaler, Oluff Knudßøn en Rixdaler, **Ormuieg**, som Jens Iffuersøn paa boede, skyller en Rixdaler. Hulcke forschreffne **Bergwercke, Gaarde och Goedtz**, med alt hvis **Guld** och **Sølff Ertzs**, eller andre **Materialske Gienge**, derpaa allerede ere fundne, eller her epter opfindes kand, sampt all huis Bygninger nu paa staaer, som er **Massoen, Kollhuse** och **Hammer-Hytten**, med des tilbehøreinde Redskab, Saa vel som Landschyld, Ekouff, Marck, Fiskewand, Feegang, Lutter och Lunder, vott och tørt, och all anden Rente och rette Tilleggelse, som det nu tillegger, och aff Arilds Tiid tillegget haffuer, schall følge Hoybemeldte Kongl. Mantt, och hans Mantts. Epterkomere, Konger vdi Danmarch, och Norgis Croene, for euindelig Eyedom. Och kiendis jeg, min Hustru, och begge voris Arffuinger, aldielis engen Rett, Deel, Lod eller Rettighed att haffue till eller vdi forskreffne Berchwerch, Gaarde, Godtz och Eyendom, eller nogen des Tilleggelse epter denne Dag i nogen

Maade,

Maade, meden derfore hiffue oppebaarit och bekommet fuld Wederlag och Betaling epter woris egen Wilge och Noye. Thi bepligter ieg mig, min Hustru og begge woris Arffuinger, att frie, frelse, hiemble, och fuldkommeligen tilstaae Hoybemeldte Kongelig Mayst. och Norgis Croene forskreffue Bergwerk, Gaarde, Godtz och Eyendom, for huer Mands Tiltale, som derpaa kand tale med Rette vdi nogen Maader. Mens dersom Hans Kongl. Mayt. eller Norgis Croene bliffuer noget aff forskreffne Bergwerk, Gaarde och Godtz, eller nogen des rette Tilleggelse formedelst min, min Hustru eller voris Arffuingers Wanhiemels Brost Schyld vdi nogen Dom eller Rettergang frawunden, Da bepligter ieg mig, min Hustru, och begge voris Arffuinger, en for alle och alle for en, att wederlegge Hoybemeldte Kongl. Mayt. och Norgis Croene jo saa gott och welbeleiligt et Bergwerck och Eyendom baade paa Landschyld och anden Herlighed inden sex samfelde Uger dernæst epter, Saa det aff oss och wore Arffuinger skal bliffue Hans Kongl. Mayt. och Hans Mayts. Epterkommere Konger vdi Danmark, saavelsom Norgis Croene, aldielis schadesløs holden vdi alle Maader. Des til Vidnesbyrd haffuer ieg och forskreffne min kiere Hustru Frue Karen Lange samptligens tryckt voris Zigneter her neden fore, och skreffuet voris egne Hænder her neden vnder, Och venligen ombedet Erlige och welbiurdige Mend Offue Giedde till Tommerup Dannarckis Riges Admirall, Raad, och Hoybemeldte Kongl. Mayts Befalingsmand offuer Bradtzberg Lehn, Gunde Lange till Brunlaug Gaard, Hans Lange till Fossisholm, Kongl. Mayts. Befalingsmand offuer Egger Lehn, Niels Lange till Fridtzoe, Hoybemeldte K. ngl. Mayts. Befalningsmand offuer Brunlaug Lehn, paa sin egen och Welb. Jomfrue Ide Lange till Falchensteen, som hand er Verge for, hendis vegne, med oss till Witterlighed at forseigle och vnderskriffue. Datum Kiøbenhaffn den . . Maji Anno 1646.

Christoffer Gøye	Karine Langhe
Egen Haand.	Egen Hant
Offue Gedde	Gunde Langhe
mpp.	Egen Haandh
	Niels Langhe
	Mppria.

Register til det 4de Bind.

A.

B.

During

G.

H.

Hvid-

Lode-

Pris.

Sten-